

การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

ชรรศ ศรีรัตนบัลล์

คุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาคุษฎีบัณฑิต

สาขาวิชาไทยศึกษา

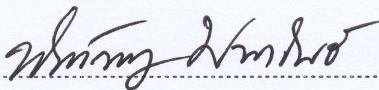
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

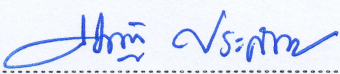
เมษายน 2560

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

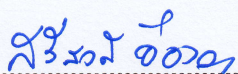
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์และคณะกรรมการสอบคุณิพนธ์ ได้พิจารณา
คุณิพนธ์ของ ธรรมศ ศรีรัตนบัลล์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

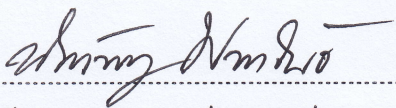
คณะกรรมการควบคุมคุณิพนธ์

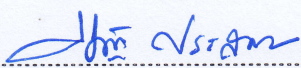
 อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทัชญา มหาจันทร์)

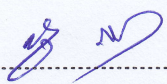
 อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.ศรัญญา ประสพชิงชนะ)

คณะกรรมการสอบคุณิพนธ์

 ประธาน
(ศาสตราจารย์เกียรติคุณ สรัสวดี อ๋องสกุล)

 กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทัชญา มหาจันทร์)

 กรรมการ
(ดร.ศรัญญา ประสพชิงชนะ)

 กรรมการ
(ดร.สกุล อินมา)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อนุมัติให้รับคุณิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของ
การศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาไทยศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

 คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญรอด บุญเกิด)

วันที่.....10.....เดือน.....เมษายน.....พ.ศ. 2560

กิตติกรรมประกาศ

คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นันทัญญา มหำพันธ์ อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ดร.ศรัญญา ประสพชิงชนะ อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง ตลอดจนแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ช่วยตรวจทานในการทำคุษฎีนิพนธ์อย่างใกล้ชิดตั้งแต่ต้นจนสำเร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงมา ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณ ศาสตราจารย์เกียรติคุณศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล ที่ได้กรุณามาเป็นประธานกรรมการสอบ และขอขอบพระคุณ ดร.สกุล อันมา ที่กรุณามาเป็นกรรมการสอบ ซึ่งทั้งสองท่าน ได้ให้ข้อแนะนำที่ทำให้คุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้มีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาไทยศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา ที่ได้กรุณาให้ความรู้ ข้อเสนอแนะ และคำแนะนำขั้นตอนต่าง ๆ ในการทำคุษฎีนิพนธ์ แนะนำแหล่งข้อมูล รวมถึงให้แง่คิดในการทำวิจัยในครั้งนี้

ขอขอบคุณพี่น้องชาวไทยใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน และพี่น้องไทใหญ่ทั่วโลกที่ให้ความเป็นมิตรและเอื้อเฟื้อแก่ผู้วิจัย ในการลงพื้นที่เก็บข้อมูลและสัมภาษณ์ด้วยดีเสมอมา รวมถึงแหล่งข้อมูลอื่น ๆ ที่ผู้วิจัยไม่อาจกล่าวถึงได้หมดในที่นี้

ขอขอบคุณมิตรภาพและกำลังใจที่ได้รับจากเพื่อน ๆ พี่ ๆ น้อง ๆ สาขาไทยศึกษา ตลอดจนคำแนะนำ ความช่วยเหลือและความเป็นห่วงเป็นใยที่มีให้กันเสมอมา

ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ที่เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยได้ลาศึกษาต่อ และสนับสนุนทุนการศึกษา และขอขอบคุณเพื่อนคณาจารย์ในคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตลอดจนเพื่อน ๆ ที่ให้คำแนะนำ เป็นกำลังใจ และคอยใต้ถามความคืบหน้างานวิจัยนี้ตลอดมา

ขอขอบคุณคุณพ่อ คุณแม่ น้ำ และอาร์ม ที่ให้กำลังใจและให้การสนับสนุนทุก ๆ เรื่อง แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

ธรรศ ศรีรัตนบัลล์

56810187: สาขาวิชา: ไทยศึกษา; ปร.ด (ไทยศึกษา)

คำสำคัญ: ไทใหญ่/ ความเป็นไทใหญ่/ แม่ฮ่องสอน/ โหราศาสตร์

ชรรศ ศรีรัตนบัลล์: การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

(CONSTRUCTING MAEHONGSON TAI YAI-NESS THROUGH ASTROLOGICAL

BELIEFS) คณะกรรมการควบคุมคุุณชีพุฒินันท์: นันท์ชญา มหาขันธุ์, Ph.D, ศรีญญา ประสพชิงชนะ,

Ph.D, 307 หน้า. ปี พ.ศ. 2560.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเชื่อโหราศาสตร์และบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ และการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ตั้งแต่ทศวรรษ 2530-2550 โดยเป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ที่ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) เป็นแนวทางในการศึกษาและนำเสนอในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive analysis)

ผลการศึกษาพบว่า ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อดั้งเดิมที่ชาวไทใหญ่อึดถือเป็นหลัก ต่อมารับความเชื่อโหราศาสตร์จากจีนและอินเดียมาปรับใช้ และสร้างเป็นลักษณะเฉพาะของความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ และพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่เป็นความเชื่อที่เติบโตเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา กล่าวได้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตและเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างตัวตนความเป็นไทใหญ่ ทั้งด้านโลกทัศน์ในการดำเนินชีวิต ความคาดหวังและวิธีการจัดการปัญหาที่เกิดขึ้น แม้ว่าในปัจจุบัน โลกจะมีความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีสารสนเทศ แต่ความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีความสำคัญและมีบทบาทในสังคมไทใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้นนับตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา พบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ของคนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่เพื่อตอบสนองการรื้อฟื้นตัวตนของคนไทใหญ่ในท้องถิ่น รวมถึงตอบสนองกระแสท้องถิ่นนิยม กระแสการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และกระแสความนิยมเกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทย

56810187: MAJOR: THAI STUDIES; Ph.D. (THAI STUDIES)

KEYWORDS: TAIYAI/ TAI YAI-NESS/ MAEHONGSON/ ASTROLOGY

THAT SRIRATANABAN: CONSTRUCTING MAEHONGSON TAI YAI-NESS THROUGH ASTROLOGICAL BELIEFS. ADVISORY COMMITTEE: NANCHAYA MAHAKHAN, Ph.D, SARANYA PRASOPCHINGCHANA, Ph.D, 307 P., 2017.

This research aims to study the astrological beliefs of Tai Yai people, the role that astrological beliefs play in Tai Yai Buddhism, as well as the use of astrological beliefs in the construction of Maehongson Tai Yai-ness from 2530s to 2550s BE (1987-2007). It is a qualitative research implementing a historical approach and a descriptive analysis.

The result has illustrated that astrological beliefs were originally part of the traditional beliefs that Tai Yai people adhered to. Later on, Chinese and Indian astrological beliefs were introduced and adapted to create the unique characteristics of the Tai Yai astrological belief system. It has also been discovered that Tai Yai astrological beliefs have developed and become integrated into Tai Yai Buddhism. It can be said that astrological beliefs not only have influenced the way of life of Tai Yai people, but have also played a significant role in the construction of the Tai Yai identity, in such aspects as Tai Yai people's perspectives on life, their expectations, and their ways of dealing with problems. Despite the rapid scientific and technological advances in today's world, it has been found that astrological beliefs continue to serve an important function in the Tai Yai communities. Moreover, it has been discovered that since the 2530s BE (1987), astrological beliefs have been used by Tai Yai people in Muang district of Maehongson in constructing and defining their own Tai Yai-ness. The creation and presentation of Tai Yai-ness are aimed at serving the local people's need to revive their identity, catering to the trends of localism and cultural tourism, as well as responding to the widespread popularity of astrological beliefs in Thailand.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ที่มาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	5
คำถามหลักงานวิจัย.....	5
กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	7
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
วิธีดำเนินการวิจัย.....	29
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	31
2 การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่แม่ฮ่องสอน.....	32
ภูมิหลังของชาวไทใหญ่.....	32
ชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน.....	41
เมืองแม่ฮ่องสอน: การสร้างหมู่บ้านและเมืองตามความเชื่อของคนไทใหญ่.....	45
อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าและรัฐไทยที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ แม่ฮ่องสอน.....	57
สรุปท้ายบทที่ 2.....	65

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
3 โหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่.....	67
ความเชื่อในสังคมไทใหญ่.....	67
ความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่.....	78
พุทธศาสนากับโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่.....	104
สรุปท้ายบทที่ 3.....	118
4 บทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน.....	120
โหราศาสตร์: ความรู้ในสังคมไทใหญ่.....	120
“ทักษา” กับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนก่อนทศวรรษ 2530.....	137
บทบาทของคำทำนายจากปฏิทินระบบวันไตต่อวิถีชีวิตของคนในยุคจารีต.....	162
ความเชื่อเรื่อง “ดวงชะตา” การวางแผนและการจัดการวิถีชีวิตของคนไทใหญ่.....	168
สรุปท้ายบทที่ 4.....	177
5 การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์	
ทศวรรษ 2530-2550.....	179
ปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน.....	179
“สลา” กับการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์.....	203
ความเชื่อโหราศาสตร์กับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน.....	211
สรุปท้ายบทที่ 5.....	270
6 สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	272
สรุปผลการวิจัย.....	272
ข้อเสนอแนะ.....	283
บรรณานุกรม.....	284
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	307

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	วันในระบบวันไค จำนวน 60 วัน	81
2	ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ปรากฏในระบบวันไค	82
3	วันหัวเข้าและวันหัวออกตามปฏิทินระบบวันไค	83
4	วันหัวเข้าและวันหัวออกตามปฏิทินจันทรคติ	85
5	ครูที่ปรากฏในความเชื่อโหราศาสตร์ของไทยใหญ่	94
6	ขามห้าตา	127
7	ตัวเลข สัญลักษณ์ และคำทำนายจากเปต่งม้าหรือเมื่อโยกม้า	134
8	ดาวพระเคราะห์สถิตในทิศทั้งแปดและตัวเลขแทนดาวพระเคราะห์	138
9	คำเรียกวันเกิดในภาษาไทยใหญ่	142
10	สัตว์มงคลประจำวันเกิด	150
11	ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องสีและทักษา	155
12	พลอยนพเก้าของไทยใหญ่และความหมาย	157
13	ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการดูหมอของคนกรุงเทพฯ	196
14	อัตราเงินสะพัดในธุรกิจหมอดูแยกราชภาค	197
15	คำอธิบายความหมายไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ดลูก	261

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1	เสาใจบ้านตามคติการสร้างหมู่บ้านของชาวไทใหญ่ หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน..... 47
2	หอเจ้าเมืองหรือศาลเจ้าเมือง เจ้าพ่อเมืองแช่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน..... 49
3	วัดผาบ่องใต้ ภาพเมื่อ พ.ศ. 2475..... 51
4	หน่วยต่อหรือเขตพุทธาวาส วัดม่วยต่อ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน..... 53
5	หน่วยต่อหรือเขตพุทธาวาส วัดม่วยต่อ เมืองผาซอง รัฐกะยาห์ ประเทศเมียนมาร์..... 53
6	ปฏิทินระบบวันไต ซึ่งประกอบด้วยวันจำนวน 60 วัน ระบุวันหัวเข้าและวันหัวออก และสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงวันหัวเรียงหมอน..... 86
7	พับสาบันทึกด้วยอักษรตัวธรรมเมือง (ลิกโยน) ระบุวันหัวเรียงหมอน ประกอบวันตามปฏิทินจันทรคติ โดยนับตั้งแต่วันขึ้น1-15 ค่ำ และวันแรม 1-15 ค่ำ..... 86
8	รูปเคารพพระนางสุรัสวดี (สุรคัสสะตี) พบเห็นได้ทั่วไปตามหิ้งพระหรือหิ้งบูชาของชาวไทใหญ่ จะสังเกตได้ว่าพระหัตถ์จะถือพานพระไตรปิฎก ตามความเชื่อที่ว่าพระนางเป็นผู้รักษาพระไตรปิฎกให้ธำรงอยู่ได้ตลอด 5,000 ปี ตามพุทธทำนาย และประทับเหนือหงส์หรือนกฮางสำ ซึ่งเป็นสัตว์ป่าหิมพานต์..... 92
9	เศนครูหรือเครื่องบูชาครูของชาวไทใหญ่..... 98
10	โต๊ะตั้งเครื่องบูชาครูของพระวรกต ขันติโก ประกอบด้วย “เศนครู” แบบไทใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลาง ด้านหน้าเป็นพานคัมภีร์ที่เกี่ยวกับความรู้ด้านโหราศาสตร์ ด้านขวามีรูปเคารพพระนางสุรัสวดี ด้านซ้ายมีรูปเคารพเศียรฤาษีพ่อแก่ ซึ่งรับอิทธิพลมาจากภาคกลาง..... 98
11	สล่ามื่นและแม่สล่านางกอ บ้านห้วยโป่งแช่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน..... 100
12	บั้งกะถ่าตนเอง ตำราโหราศาสตร์ไทใหญ่ (ภาคพิธีกรรม) ซึ่งปรับอักษรจากอักษรพม่าเป็นอักษรไทใหญ่..... 110
13	หอเจ้าเมืองเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก (อาคารด้านขวา) และจองโป๊ต หรือศาลาเอนกประสงค์ (อาคารด้านซ้าย) ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม “แมเมิง” ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน..... 115
14	ภายในหอหรือศาลเจ้าเมืองเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก..... 116

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
15 ศาลากลางบ้าน สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “วานปะลึก” ของหมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	116
16 เครื่องสักการะในพิธีกรรมแม่บ้านหรือวานปะลึก หมู่บ้านผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	117
17 เฉลวหรือตำแหลว ใช้ปักตรงปากทางหมู่บ้านผาบ่องด้านทิศเหนือ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า บริเวณนี้เป็น “หัวบ้าน”	117
18 เฉลวหรือตำแหลว ใช้ปักตรงปากทางหมู่บ้านผาบ่องด้านทิศใต้ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่า บริเวณนี้เป็น “หางบ้าน”	118
19 ตำราทำนายด้วยรูปม้า หรือเปตางม้า หรือเมื่อ โยคม้า ระบุวิธีการใช้และคำพยากรณ์ บันทึกในพิพิธสาด้วยอักษรตัวธรรมเมือง (ลิกโยน)	133
20 คำอธิบายวิธีการใช้เปตางม้า	133
21 ตำราโหราศาสตร์สำเร็จรูป บันทึกในพิพิธสา พบเห็นได้ตามบ้านเรือนชาวไทยใหญ่	136
22 ภาพทักษาซึ่งจัดเรียงลำดับตามทิศ โดยเริ่มต้นจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จากนั้น นับเวียนขวาไปจนถึงทิศเหนือ	139
23 ภาพตัวอย่างทักษาของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี	141
24 ความสัมพันธ์ระหว่างวันกับธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ	143
25 หมวดอักษรตามวันเกิดตามหลักทักษาเปรียบเทียบระหว่างอักษรไทใหญ่และอักษรไทย	145
26 ไบลานจารีกรวันเกิดและการตั้งชื่อนางพัลภา เครือทราย จารีกเป็นภาษาพม่า และเขียนภาษาไทยกำกับในภายหลัง	146
27 รูปครุฑประจำตัวของสล่าทูนสำ วงศ์ไพฑูรย์	152
28 รูปปั้นสิงห์คู่ ด้านหลังวัดพระนอน สร้างโดยพญาสิงหนาทราชา	152
29 อนุสาวรีย์สิงห์ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของสวนสาธารณะหนองจองคำ เทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน	153
30 สัญลักษณ์รูปสัตว์ประจำวันเกิด	153
31 เทพประจำวันเกิดประทับนั่งบนสัญลักษณ์รูปสัตว์ประจำวันเกิดและกระบวยยันต์ ประจำวันเกิด	154

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า	
32	หิ้งพระประจำบ้านของช่างทำนกงู บ้านไม้สูง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะสังเกตเห็นว่ามีการตกแต่งด้วยภาพสัตว์มงคลประจำวันเกิด.....	154
33	การจัดวางอัญมณีตามหลักทฤษฎีของไทใหญ่.....	158
34	ความรู้เกี่ยวกับ “แสงแก่น้ำ” หรือพลอยนพเก้า ที่ปรากฏในแบบเรียนภาษาไทยชั้น 3	159
35	ร้านค้าพลอยบริเวณถนนคนเดินของเมืองแม่ฮ่องสอน ที่นำความเชื่อเรื่องพลอย ประจำวันเกิดมานำเสนอเพื่อจูงใจลูกค้า.....	160
36	บันทึกเกี่ยวกับวันผีห่วย.....	162
37	ภาพและรายละเอียดวันโตที่ปรากฏในปฏิทินไทใหญ่ในปัจจุบัน.....	166
38	คำทำนายประกอบท้ายปฏิทินระบบวันโต จำนวน 60 วัน.....	167
39	โบราณจารึกชะตาเกิดของเจ้าคำหีบฟ้า เมืองแสนหวี รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์.....	168
40	โบราณจารึกชะตาเกิดของพ่อเผ่าจองยะ นาวิกวานิชย์ แม่ตัวอักษรพม่าเลื่อน แต่ยังคง ทำความเข้าใจได้ว่าการระบุงราสีเกิด การคำนวณดวงชะตา การระบุเวลาและสถานที่ เกิดพร้อมการตั้งชื่อ (ภาพด้านหน้าโบราณ).....	169
41	โบราณจารึกชะตาเกิดของพ่อเผ่าจองยะ นาวิกวานิชย์ (ภาพด้านหลังโบราณ).....	169
42	จารึกชะตาเกิดบนแผ่นไม้ไผ่ ของพ่อเผ่าจองหยื่น วนาภรณ์ (ภาพด้านหน้า).....	170
43	จารึกชะตาเกิดบนแผ่นไม้ไผ่ ของพ่อเผ่าจองหยื่น วนาภรณ์ (ภาพด้านหลัง) จะพบว่า ภายหลังมีการใช้ดินสอเขียนรายละเอียดเกี่ยวกับวันเดือนปีเกิด เป็นภาษาไทยเพิ่มเติม เพื่อให้สะดวกต่อการอ่าน.....	170
44	การบูชาเทียนโจ้ว.....	175
45	ยันต์เทียนปลาทอง เป็นเทียนเรียกลาภเปิดโชค.....	176
46	ยันต์เทียนเกี่ยวกับการทำให้หญิงและชายรักกัน เป็นเทียนเฉพาะกิจ.....	176
47	เรือนเกิดทั้ง 7 เรือนหรือภพ ตามคัมภีร์มหาภูติไทใหญ่.....	186
48	พิธีแต่งงานของชาวไทใหญ่ แม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2513.....	188
49	หม้อน้ำคำ ประกอบด้วยใบไม้มงคล 9 ชนิด ดอกบัวคำและช่อตุง เพื่อถวาย เป็นพุทธบูชา.....	214

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
50 การดักทรายเท่าจำนวนอายุเพื่อนำไปก่อพระเจดีย์ทราย วัดผาบ่องใต้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	216
51 ผู้ก่อเจดีย์ทรายนำทรายที่ดักแล้วไปก่อรวมกันเป็นพระเจดีย์ทราย โดยเทพรายลงใน ทิศประจำวันเกิด.....	217
52 มณฑลพิธีถวายเจดีย์ทรายในงานปอยเดือนหก วัดผาบ่องใต้ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	217
53 ร้านจำหน่ายเครื่องสักการะธาตุทั้งสี่ ของวัดพระธาตุคอกงมู.....	221
54 ผู้มาสักการะพระธาตุและนักท่องเที่ยว ถือพานเครื่องสักการะธาตุทั้งสี่เวียนประทักษิณ รอบองค์พระธาตุคอกงมู.....	221
55 เครื่องประกอบพิธีกรรมสักการะธาตุทั้งสี่ หรือหลูธาตุเลปา ที่จัดไว้บริการแก่ ผู้มาทำบุญที่วัดจงกลาง.....	222
56 ยันต์พระอุปคุต.....	225
57 มณฑปกลางน้ำหน้าวัดจงกลาง ประดิษฐานพระอุปคุตปางจกบาตร.....	226
58 เทียนบูชาพระอุปคุตซึ่งตั้งอยู่บนเรือเวียนประทักษิณรอบองค์พระอุปคุต.....	226
59 เจดีย์แบบไทใหญ่ (แบบเดิม) ของวัดกลางทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	228
60 เจดีย์แบบไทใหญ่ (แบบเดิม) ของวัดจงกลาง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	229
61 พระธาตุคอกงมู ก่อนการบูรณะ พ.ศ. 2511.....	230
62 พระธาตุคอกงมูองค์ใหญ่ในปัจจุบัน.....	231
63 พระธาตุคอกงมูองค์เล็กในปัจจุบัน.....	231
64 เจดีย์วัดผาบ่องใต้.....	233
65 พระพุทธรูปประจำวันทั้งแปด ศิลปะแบบมณฑลพะเยา ประดิษฐานประจำทิศทั้งแปด ของพระเจดีย์ พระธาตุปางหมู.....	235
66 พระธาตุวัดปางหมูองค์เดิม.....	236
67 พระธาตุวัดปางหมูองค์ใหม่.....	236
68 พระเจดีย์วัดจงกลาง สร้างเมื่อ พ.ศ.2456 เป็นเจดีย์แบบฐานยกเก็จสามชั้น มีซุ้ม จระนำสี่ทิศ.....	237

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
69 ป้ายสัญลักษณ์วันทั้งแปดตามหลักทักษาของพระเจดีย์วัดจงกลางซึ่งจัดทำขึ้น ภายหลัง.....	238
70 ปฏิทินประจำปี พ.ศ. 2557 จัดทำโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน.....	242
71 ปฏิทินประจำปี จัดทำโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ระบุวันทูน-วันม้วยโนในแต่ละเดือน	243
72 ปฏิทินฉบับที่คำนวณโดยพระครูอนุชิตสุตาทร ระบุวันฝักินและวันรับแผ่นดิน (เหม่ข่าม).....	243
73 ยามซิบสองอะซ่าพิมพ์เป็นภาษาไทยใหญ่ ในหน้าปกของหนังสือทำนายฝัน พันประการมีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้พิจารณายามประกอบการเสี่ยงโชค.....	249
74 ยามที่แบ่งเป็น 12 ยาม (ชั่วโมง) ตามหลักเวลาสากล ชาวไทใหญ่นิยมถ่ายเอกสารเก็บไว้ ประจำบ้านเพื่อดูยามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ.....	249
75 ความหมายของยามซิบสองอะซ่า จัดพิมพ์เป็นภาษาไทย.....	250
76 พิธีสืบพระชะตาถวายเป็นพระราชกุศล.....	252
77 เครื่องประกอบพิธีกรรมในพิธีสืบพระชะตาถวายเป็นพระราชกุศล.....	253
78 กลุ่มสวดธรรมจักรกับปวัตน์สูตรไทใหญ่แปล ร่วมสวดมนต์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และสืบพระชะตาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	253
79 ชุดภาพและคำทำนายในตำราทำนายฝันและใบเลขหอย.....	256
80 คำอธิษฐานเพื่อให้นอนหลับฝันดีในหนังสือทำนายฝันพันประการเป็นภาษาไทยใหญ่.....	257
81 รูปยันต์หน้าปกหลังของหนังสือทำนายฝัน.....	258
82 รูปยันต์หน้าปกหลังของหนังสือทำนายฝัน เป็นยันต์ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน.....	258
83 ชุดไฟพยากรณ์ชุดโจ้วชาวเอ็ดลูก จำนวน 21 ใบ.....	260
84 ชุดไฟพยากรณ์พาราชาวแปดสู่ ประกอบด้วยไฟทำนาย จำนวน 28 ใบ.....	264

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ในกลุ่มตระกูลภาษาไท (Tai languages) กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับไทอาหม ไทลื้อ ไทสยาม ลาว (เรณู วิชาศิลป์, 2541, หน้า 264) ปัจจุบันตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณรัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ ทางตอนใต้ของประเทศจีน และส่วนหนึ่งได้เข้ามาอาศัยอยู่ในบริเวณภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีชาวไทใหญ่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 โดยเติบโตจากการเป็นชุมทางการค้าชายแดนด้านตะวันตกของนครเชียงใหม่และกิจการค้าไม้ขนสัก ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2417 ได้รับการยกสถานะจากหมู่บ้านแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองหน้าด่านทางด้านทิศตะวันตกของนครเชียงใหม่ และเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. 2456 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549, หน้า 79) กล่าวได้ว่าเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นด้วยคติการสร้างเมืองแบบไทใหญ่ในช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านจากยุคจารีตสู่รัฐสมัยใหม่เพียงแห่งเดียวในประเทศไทย และสามารถธำรงความเป็นไทใหญ่สืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่กระจายตัวตั้งถิ่นฐานอย่างกว้างขวาง แต่ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ทำให้ชุมชนหมู่บ้านหรือเมืองของไทใหญ่เป็นรัฐขนาดเล็กในหุบเขา การติดต่อระหว่างกันมีความยากลำบาก ก่อให้เกิดการบ่มเพาะลักษณะเฉพาะของแต่ละเมืองซึ่งแตกต่างกับลักษณะร่วมกันของไทใหญ่อยู่บ้าง (ฉัชชา เลาหศิรินาถ, 2541) Edmund Leach ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับกลุ่มไท ว่ามีลักษณะสำคัญร่วมกัน 3 ประการ คือ การปกครองโดยระบบเจ้าฟ้า การทำนาดำ และการนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัด (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 234) สังคมไทใหญ่เดิมนับถือผีและธรรมชาติ ต่อมารับเอาพุทธศาสนาเข้ามาแทนความเชื่อดั้งเดิม สันนิษฐานว่าพุทธศาสนาจากพุกามเผยแพร่เข้าไปในดินแดนรัฐฉานตอนใต้ บริเวณเมืองหยองห้วยและทะเลสาบอินเล แต่ไม่แพร่หลายมากนัก (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552, หน้า 65) ต่อมาพุทธศาสนาจากเชียงใหม่ได้เผยแพร่เข้ามาในเขตไทใหญ่ (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544, หน้า 264-266) และในพุทธศตวรรษที่ 21 พระเจ้าบุเรงนอง ได้ขยายอำนาจเข้ามาและมีนโยบายเผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทของพม่าในดินแดนของไทใหญ่ (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 120) ส่งผลให้พุทธศาสนาขยายตัวและมีอิทธิพลต่อแนวคิดและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่

พุทธศาสนาของชาวไทใหญ่มีลักษณะเฉพาะที่เกิดจากการผสมผสานความเชื่ออย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่พัฒนาการมาจากการนับถือธรรมชาติ ประการที่สอง ความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความรู้ที่ไทใหญ่รับมาจากภายนอก ความรู้ทางโหราศาสตร์ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับความเชื่อดั้งเดิมและวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่ ทำให้มีสถานภาพคล้ายศาสนาและมีบทบาทในสังคมไทใหญ่มาช้านาน ประการสุดท้าย พุทธศาสนาซึ่งไทใหญ่รับมาจากภายนอก เป็นความรู้ที่มีลักษณะเป็นสากล ประกอบด้วยความรู้ทางโลกและทางธรรม พุทธศาสนามีบทบาทอย่างยิ่งต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552, หน้า 202) แต่ด้วยบริบททางภูมิศาสตร์ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และประวัติศาสตร์ ของไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกัน ทำให้การสร้างและการนิยามความเป็นไทใหญ่ของไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันออกไปด้วย

ในพื้นที่ประเทศไทย ที่ผ่านมามีการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ โดยส่วนใหญ่ให้ความสนใจเกี่ยวกับการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์หรือการนิยามตัวตนของชาวไทใหญ่พลัดถิ่นจากรัฐฉานที่อพยพมาใช้แรงงานในประเทศไทย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ โดยพบว่าคนกลุ่มดังกล่าวพยายามสร้างพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ทางสังคมและวัฒนธรรมให้แก่กลุ่มคนในรัฐไทย โดยการสร้างสำนึกร่วมและนำเสนอ “ความเป็นไทใหญ่” ของกลุ่มคนผ่านการผลิตซ้ำ การสร้างใหม่ หรือการรื้อฟื้นอัตลักษณ์ด้านต่าง ๆ เช่น ภาษา พุทธศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี โดยกระบวนการดังกล่าวได้รับอิทธิพลของความเป็นไทย ซึ่งสะท้อนให้เห็นผ่านการผสมผสานหรือปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์บางอย่างให้สอดคล้องกับสังคมไทย ดังเช่น วิทยานิพนธ์ของปานแพร เชาว์ประยูร ซึ่งอธิบายว่า ชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน ประเทศพม่า ที่อพยพเข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ใช้วัดป่าเป้าและวัดคู้เต่า ซึ่งเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ เป็นพื้นที่ในการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์โดยกระทำผ่านกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับอดีต ซึ่งมีส่วนช่วยให้ชาวไทใหญ่สร้างอำนาจต่อรอง และเชื่อมความสัมพันธ์กับอำนาจของรัฐ และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายกลุ่มไทใหญ่ในประเทศไทย และภายนอกประเทศ (ปานแพร เชาว์ประยูร, 2550) และพรณิดา ขันทพัทธ์ (2557) อธิบายว่า ชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางด้านความเชื่อ และประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมในปัจจุบัน ในขณะที่งานศึกษาของศิริพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิ์เพ็ญ (2559) อธิบายว่าชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอพยพมาจากรัฐฉาน ได้ใช้พื้นที่ในงานจัดงานประเพณีทางพุทธศาสนา หรืองานปอย เช่น งานปอยออกหว่า งานปอยล่างลอง และงานปอยปีใหม่ไต ในการแสดงและสืบทอดอัตลักษณ์ทาง

ชาติพันธุ์ รวมถึงใช้พื้นที่งานปอยในการสร้างสำนึกร่วมความเป็นไทใหญ่ผ่านการรับรู้ประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกัน ตลอดจนใช้พื้นที่นี้เชื่อมความสัมพันธ์กับรัฐไทย

ในกรณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนนิยามว่าตนเป็นไทใหญ่กลุ่มใหญ่ที่สุดในประเทศไทย และสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มตน โดยยึดโยงกับสถานภาพความเป็นคนไทย และนับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504) ซึ่งในช่วงต้นเน้นการพัฒนาทางเศรษฐกิจและโครงสร้างพื้นฐานของประเทศ และต่อมาได้ขยายสู่ภาคบริการและการท่องเที่ยว (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551) พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนถูกจัดให้เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรมที่น่าสนใจ นำไปสู่การหิวยกความหลากหลายทางชาติพันธุ์ขึ้นมาเสนอ โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่เป็นกลุ่มหลัก ส่งผลให้เกิดกระบวนการรื้อฟื้นและสร้างความเป็นไทใหญ่ ปรากฏการณ์ดังกล่าวมาข้างต้น เริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทั้งนี้เป็นผลมาจากรัฐบาลไทยมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับกระแสท้องถิ่นนิยมและรูปแบบการปกครองที่กระจายอำนาจการบริหารจัดการสู่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมและปลูกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่น ทำให้ชาวไทใหญ่พยายามรื้อฟื้นรากเหง้า รวมถึงการสร้างและนิยามความเป็นตัวตนขึ้น ซึ่งไม่เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการด้านความรู้สึกที่มีต่อประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเท่านั้น ความเป็นไทใหญ่ยังส่งผลให้การท่องเที่ยวในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนเติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การสร้างและผลิตซ้ำความเป็นไทใหญ่ ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยที่ผ่านมามีงานที่ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างความเป็นตัวตนของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน อาทิ ธรรมศ ศรีรัตนบัลล์ (2553) ได้อธิบายว่า การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ในช่วงทศวรรษ 2520-2550 เกิดจากปฏิสัมพันธ์และการปรับตัวของไทใหญ่สองกลุ่มคือ ไทใหญ่เดิมและไทใหญ่พลัดถิ่น ซึ่งมีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน นำไปสู่การสร้างสำนึกร่วมของคนไทใหญ่ทั้งสองกลุ่มที่นำเสนอผ่านการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เช่น การเกิดขึ้นของพิธีกรรมก้นตอหรือการขอขมาพระรัตนตรัยแบบไทใหญ่ และงานวิจัยเพื่อพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ของโยธิน บุญเฉลย จีรัง, คำนวมตา และวิธิ เชิดชูสกุลชัย (2551) ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมถึงนำเสนออัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งในด้านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อและวิถีการดำเนินชีวิต

จากงานวิจัยที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า ชาวไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่มีกระบวนการสร้างอัตลักษณ์โดยเลือกหิวยกประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา มาใช้เพื่อนิยามและนำเสนอความเป็นตัวตน แต่จากผลการวิจัยที่ผ่านมาพบว่ายังไม่มีการเจาะจง

ศึกษาเกี่ยวกับการใช้ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการผลิตสร้างความเป็นไทใหญ่ โหราศาสตร์ถือเป็นองค์ความรู้ที่เป็นองค์ประกอบสำคัญและมีบทบาทสำคัญในชีวิตของชาวไทใหญ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในสังคมไทใหญ่โหราศาสตร์มีสถานภาพที่ใกล้เคียงกับศาสนา แต่ถูกจัดวางให้ต่ำกว่าพุทธศาสนาและทำหน้าที่คู่ขนานกับพุทธศาสนา โดยเฉพาะในส่วนที่ พุทธศาสนาไม่สามารถเข้าถึงหรืออธิบายได้ บทบาทดังกล่าวสะท้อนผ่านพิธีกรรมทางศาสนา ประเพณีชีวิต ประเพณีสิบสองเดือน วิธีการผลิตในระบบเกษตรกรรม ระบบเศรษฐกิจ และระบบ โครงสร้างทางสังคม การทำหน้าที่ของโหราศาสตร์ มีลักษณะที่ส่งเสริมสถานะของพุทธศาสนาให้ สูงยิ่งขึ้น เช่น การพยากรณ์ชะตาชีวิตที่อธิบายผ่านเรื่องบุญกรรมที่ส่งผลต่อชะตาชีวิต การเลือก วิธีการส่งสมบุญบารมีเพื่อสิ่งที่ดีกว่าในโลกนี้และโลกหน้า ความเชื่อเรื่องผีที่รักษาสถานที่ต่าง ๆ ความเชื่อเรื่องฤกษ์ยาม การใช้ปฏิทิน ความเชื่อเรื่องครุ คาถาอาคมหรือยันต์ที่ถูกสร้างขึ้นภายใต้ หลักการที่อ้างอิงคุณของพระรัตนตรัย กล่าวได้ว่าโหราศาสตร์เป็นองค์ประกอบสำคัญของ พุทธศาสนาในสังคมไทใหญ่ นอกจากนี้ “สลา” (ᨾᩯ᩵ᩁ) หมายถึง ผู้มีความรู้ด้านโหราศาสตร์ ซึ่งอาจ เป็นพระหรือฆราวาสยังทำหน้าที่เป็นผู้นำทางความคิด ความเชื่อ พิธีกรรม ตลอดจนเป็นผู้มีบทบาท ทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมไทใหญ่ด้วย จากปัจจัยดังกล่าวจึงปรากฏบทบาทของ โหราศาสตร์ ผสมผสานในหลายภาคส่วนของพุทธศาสนาแบบไทใหญ่

ในโลกยุคปัจจุบันซึ่งความรู้ทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็ว แต่ในสังคมไทยกลับพบว่าโหราศาสตร์ยังได้รับความเชื่อถือและความนิยมอย่างต่อเนื่อง จากปัจจัย ของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ที่ส่งผลให้เกิดการแข่งขันสูงในทุก ๆ ด้าน สร้างความเครียด และความไม่มั่นคงในชีวิตแก่คนในสังคมปัจจุบัน โหราศาสตร์ซึ่งเป็นศาสตร์ที่ได้รับความเชื่อถือ มาช้านาน ได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยตัดสินใจและลดความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้นใน การดำเนินชีวิต การประกอบธุรกิจหรือหน้าที่การทำงาน ยิ่งไปกว่านั้น ด้วยลักษณะของ โหราศาสตร์ในสังคมไทยซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาทางด้านจิตใจคล้ายจิตแพทย์มาช้านาน โหราศาสตร์จึงขยายตัวอย่างมากพร้อม ๆ กับการขยายตัวของเศรษฐกิจในสังคมไทย (สุนัยวิชัยกสิกรไทย, 2549)

กรณีของชุมชนไทใหญ่ ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โหราศาสตร์ยังคงมีอิทธิพลต่อ วิถีชีวิตของชาวไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง ดังจะเห็นได้จากประเพณีชีวิต และประเพณีสิบสองเดือน ยังคงปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์แฝงอยู่ เช่น การดูฤกษ์ยามในการดำเนินกิจกรรมสำคัญ ของชีวิต การประกอบพิธีสะเดาะเคราะห์ พิธีสืบชะตา การบูชาเทียน และสะท้อนให้เห็นอย่างเด่นชัด โดยพื้นที่แม่ฮ่องสอนมีโหราจารย์ไทใหญ่ที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายทั้งในและ ต่างประเทศมาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน อาทิ พระศรีวิชัย (อุวิชัยยะ) พระอาจารย์โสภา

โตภโณ พระอาจารย์สีระ วิสาโส พระราชวีราคม (บุญรักษ์ สุบัญญัติ) พระครูบาวิศุญโง่งโปง สล่าทูน สล่าเลา ฯลฯ ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าโหราศาสตร์ไทใหญ่และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ได้รับความนิยมและได้รับการยอมรับทั้งในระดับท้องถิ่น ต่อมาจึงขยายตัวในระดับประเทศ และระดับสากล

ด้วยเหตุนี้จึงนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อ การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่าน ความเชื่อโหราศาสตร์ ซึ่งจะเป็นการศึกษาการสร้างความเป็นไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่ชาวไทใหญ่ได้นำความเชื่อ โหราศาสตร์ มาปรับใช้ในกระบวนการสร้างความเป็นไทใหญ่ ทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคม โดยผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเวลาตั้งแต่ ทศวรรษ 2530-2550 ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวมีความเด่นชัดขึ้น และถูกนำเสนอในรูปแบบที่มีความหลากหลาย โดยได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาครัฐและภาคประชาชน การศึกษานี้จะนำไปสู่การทำความเข้าใจสังคมไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และสังคมไทย ผ่านมุมมองของการนำความเชื่อโหราศาสตร์ มาปรับใช้และสร้างใหม่ให้สอดคล้องกับ สภาพวิถีชีวิตของผู้คนในปัจจุบันอย่างมีพลวัต

วัตถุประสงค์ของงานวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ และบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาแบบไทใหญ่
2. เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ตั้งแต่ทศวรรษ 2530-2550

คำถามหลักงานวิจัย

1. โหราศาสตร์ไทใหญ่มีสถานภาพและบทบาทอย่างไรในพุทธศาสนา และได้รับการจัดวางตำแหน่งและหน้าที่ให้เหมือนหรือต่างจากพุทธศาสนาอย่างไร
2. โหราศาสตร์เป็นปัจจัยหรือมีบทบาทอย่างไรในกระบวนการสร้างความเป็นไทใหญ่ในแต่ละช่วงเวลา ไทใหญ่กลุ่มใดบ้างมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการนี้ และในกระบวนการดังกล่าวมีความเห็นร่วมและความเห็นต่างอย่างไร รวมถึงเกิดการสร้างสำนึกร่วมกันอย่างไร
3. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีความสำคัญต่อชาวไทใหญ่ และนำมาผลิตสร้างความเป็นไทใหญ่ในช่วงเวลาต่าง ๆ และเกิดผลอย่างไรต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

1. กลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่ม แม้ว่ามีลักษณะร่วมกันแต่ในขณะเดียวกันก็มีการสร้างลักษณะเฉพาะ ที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดั้งเดิมกับวัฒนธรรมใหม่ที่ขยายตัวเข้ามา เป็นการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ ภายใต้บริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไป และเพื่อสนองตอบความต้องการของผู้คนในแต่ละช่วงเวลาได้

2. การศึกษาความเชื่อเกี่ยวกับ โหราศาสตร์ ประเพณี และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ควรพิจารณาว่าความเชื่อดังกล่าวเป็นผลผลิตที่เกิดจากการปรับตัวของมนุษย์ โดยมนุษย์สร้างและสั่งสมองค์ความรู้ขึ้นมา เพื่อเป็นเครื่องมือในการช่วยให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างเป็นปกติ รวมถึงเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาทั้งในปัจจุบันและอนาคต โดยความเชื่อโหราศาสตร์ รวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ที่มนุษย์สร้างขึ้นมีบทบาทและสถานภาพที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ด้วยเงื่อนไขของปัจจัยโดยรอบที่เกี่ยวข้อง

3. การศึกษาความเชื่อ โหราศาสตร์ในงานวิจัยนี้ เพื่อทำความเข้าใจความหมายของความเชื่อและพิธีกรรมในทัศนะของปัจเจกและสังคมที่ใช้ความเชื่อและพิธีกรรม นำไปสู่การสร้างและนิยามความหมายต่อความเชื่อและพิธีกรรม โดยเชื่อมโยงกับการสร้างและนิยามความเป็นตัวตนที่ดำเนินไปอย่างไม่หยุดนิ่ง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้เข้าใจลักษณะ สถานภาพ และบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ ซึ่งมีบทบาทต่อกระบวนการสร้างความเป็นไทใหญ่

2. ทำให้เข้าใจปรากฏการณ์การสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนที่ถูกสร้างขึ้นผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

3. ทำให้เข้าใจปัจจัยที่ทำให้โหราศาสตร์ยังคงมีความสำคัญสืบเนื่องจากอดีตมาถึงปัจจุบัน และเพื่อให้เห็นภาพของ “ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน” ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างมีพลวัต อันเป็นผลมาจากปัจจัยทางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยในหัวข้อ การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) โดยอาศัยมุมมองและกรอบคิดทางสังคมวิทยา และมานุษยวิทยาเข้ามาช่วยในการวิเคราะห์ แบ่งขอบเขตการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ขอบเขตพื้นที่การวิจัย ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย และขอบเขตด้านเวลา

1. ขอบเขตพื้นที่การวิจัย พื้นที่วิจัยได้แก่ ชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งปัจจุบันศูนย์กลางชุมชนคือเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นกลุ่มชุมชนไทใหญ่ที่สามารถสร้างและธำรงความเป็นไทใหญ่ได้อย่างต่อเนื่องมาตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 จนถึงปัจจุบัน

2. ขอบเขตเนื้อหาการวิจัย มุ่งเน้นการศึกษาเพื่ออธิบายปรากฏการณ์ที่สัมพันธ์กับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ และศึกษากระบวนการเปลี่ยนแปลงของโหราศาสตร์ไทใหญ่ที่ปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบททางสังคมและเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการขยายตัวและกระบวนการสืบทอดความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ในสังคมไทยในปัจจุบัน และศึกษาลักษณะของความเชื่อโหราศาสตร์ในมิติของพุทธศาสนาที่มีบทบาทต่อการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่

3. ขอบเขตด้านเวลา การวิจัยในหัวข้อ การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ศึกษาในช่วงเวลาดังแต่ทศวรรษ 2530-2550

นิยามศัพท์เฉพาะ

ไทใหญ่ หมายถึง กลุ่มชาติพันธุ์ที่ใช้ภาษาตระกูลไท ตั้งถิ่นฐานกระจายตัวอยู่บริเวณรัฐฉานของประเทศเมียนมาร์ ทางตอนใต้ของประเทศจีน และทางภาคเหนือของประเทศไทย เป็นกลุ่มชนที่นับถือ พุทธศาสนา และมีความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ โดยใช้ความรู้จากโหราศาสตร์เป็นองค์ประกอบในวิถีการดำเนินชีวิต สะท้อนผ่านประเพณี และพิธีกรรมต่าง ๆ

โหราศาสตร์ไทใหญ่ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ซึ่งถูกรวบรวมเป็นองค์ความรู้ในลักษณะสถิติโดยสอดคล้องกับลักษณะสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ และวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมไทใหญ่ องค์ความรู้เกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ถูกนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการดำเนินชีวิตทั้งในลักษณะปัจเจกและสังคมของชาวไทใหญ่อ่างสืบเนื่อง รวมถึงเป็นรากฐานของประเพณีชีวิตและพิธีกรรม ซึ่งมีลักษณะยึดโยงกับพุทธศาสนา

ความเป็นไทใหญ่ หมายถึง อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่งเกิดจากการสร้างสำนึกทางสังคมและวัฒนธรรมไทใหญ่ร่วมกัน โดยถูกสร้างหรือปรุงแต่งด้วยแนวคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ ประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ศิลปวัฒนธรรม วรรณคดี ศาสนา รวมถึงการอบรมหล่อหลอมเกลามาในสังคม ให้ปฏิบัติอยู่ในแนวทางเดียวกันจนมีลักษณะเป็นอัตลักษณ์ร่วมกัน

ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน หมายถึง อัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ที่เกิดจากการสร้างและนิยามความเป็นตัวตน ด้วยเงื่อนไขและปัจจัยที่เกิดขึ้นภายในท้องถิ่นและปัจจัยภายนอก ทำให้มีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างจากไทใหญ่ในพื้นที่อื่น

การสร้างความเป็นไทใหญ่ หมายถึง กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ เป็นการสร้างและนิยามความเป็นตัวตนของคนไทใหญ่ ซึ่งสัมพันธ์กับสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ การรับรู้ทางสังคม รวมถึงบริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจในแต่ละช่วงเวลา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อ โหราศาสตร์ ซึ่งเป็นงานศึกษาในพื้นที่ชุมชนไทใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้วิจัยได้ศึกษาและค้นคว้าเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในและต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาและสำรวจสถานภาพขององค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง สามารถจำแนกออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ งานศึกษาที่ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อของชาวไทใหญ่ และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อ โหราศาสตร์

1. งานศึกษาที่ใช้แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อ โหราศาสตร์ ใช้แนวคิดทฤษฎีทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา เป็นกรอบแนวคิดในการศึกษา โดยแนวคิดสำคัญได้แก่ แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) และแนวคิดเรื่องการผลิตใหม่ของประเพณีหรือประเพณีประดิษฐ์ (The invention of tradition)

1.1 แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์

แนวคิดเรื่องอัตลักษณ์ (Identity) เป็นแนวคิดเกี่ยวกับการนิยามตัวตนของตนเอง ไม่ใช่การถูกนิยามจากคนอื่น (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548, หน้า 33) แนวคิดนี้กล่าวถึงความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า ฉันคือใคร ซึ่งเกิดจากการปฏิสังสรรค์ระหว่างตัวของเราเองกับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเราในขณะนั้น ซึ่งเราจะต้องแสดงความเป็นตัวตนหรือยอมรับกับอัตลักษณ์ที่เราเลือก โดยความสำคัญของการแสดงตัวตนคือการระบุได้ว่าเรามีอัตลักษณ์เหมือนกับกลุ่มหนึ่ง หรือมีความแตกต่างจากกลุ่มอื่นอย่างไร อัตลักษณ์จะก่อตัวขึ้น โดยผ่าน

การปฏิสังสรรค์ระหว่างบุคคล นอกจากนี้ในแต่ละบุคคลสามารถที่จะมีอัตลักษณ์ได้หลากหลาย (พิศิษฐ์ คุณวโรตม์, 2546, หน้า 306-307)

อภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2546, หน้า 5-6) ได้กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นปริมณฑลที่เชื่อมต่อระหว่างข้อทั้งสองด้านในด้านหนึ่งอัตลักษณ์คือ ความเป็นปัจเจกที่เชื่อมต่อและสัมพันธ์กับสังคม (Social aspect) สังคมเป็นตัวกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่าที่คิดมา เช่น ความเป็นพ่อ ความเป็นเพื่อน ความเป็นสามีภรรยา ความเป็นศิษย์-อาจารย์ ในมิตินี้ อัตลักษณ์จึงเป็นเรื่องราวของการใช้สัญลักษณ์ (Symbolic aspect) เพราะการแสดงออกซึ่งความสัมพันธ์ต่าง ๆ ดังกล่าว กระทำผ่านระบบสัญลักษณ์หลายแบบ ในอีกด้านหนึ่ง อัตลักษณ์มีความเกี่ยวข้องกับมิติภายในของความเป็นตัวเราอย่างมากทั้งในด้านอารมณ์ ความรู้สึกนึกคิด เพราะมนุษย์ให้ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายเกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่สัมพันธ์กับโลก (Psychological and subjective aspect) โดยมีการแบ่งอัตลักษณ์เพื่อศึกษาความคาบเกี่ยวและปฏิสัมพันธ์ ซึ่งแบ่งออกเป็นสองระดับคือ อัตลักษณ์บุคคล (Personal identity) และอัตลักษณ์ทางสังคม (Social identity)

นอกจากอัตลักษณ์จะหมายถึง การมีตัวตนที่เกิดจากการนิยามด้วยตัวตนของตนเองแล้ว ยังรวมถึงกระบวนการในการสร้างความเป็นตัวตนของผู้คน (Construction of identity) ซึ่งเป็นกระบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม และจะเห็นได้ว่าในกระแสของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นตลอดเวลา มีการสร้างควมมีตัวตนของกลุ่มคนต่าง ๆ อย่างหลากหลาย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2548, หน้า 33)

เนื่องจกงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ซึ่ง ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546, หน้า 8) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ (Ethnic identity) และกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) ว่าเป็นทั้งคำและแนวคิดสำคัญที่นักมานุษยวิทยาตะวันตกนำมาใช้ในช่วงหลังยุคสงครามโลกครั้งที่สอง เพื่อการศึกษากลุ่มชนที่มีวัฒนธรรม และภาษาที่ได้สืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน แนวคิดดังกล่าวพัฒนามาอย่างต่อเนื่องและอธิบายว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้น เป็นกระบวนการในการสร้างความสัมพันธ์และความแตกต่างระหว่างคนที่เต็มไปด้วยการต่อรองมีความไม่คงที่ มีความไม่แน่นอน และสิ่งที่เชื่อว่าเป็นกำเนิดร่วม อันเป็นที่มาของความเป็นชาติพันธุ์เดียวกันจึงอาจเกิดขึ้นจากการสร้างสิ่งที่ไม่เหมือน ความไม่ใช่ หรือพวกคนอื่น ๆ พร้อม ๆ กับการสร้างอัตลักษณ์ร่วม ดังนั้น การศึกษาเรื่องอัตลักษณ์ จึงเป็นสิ่งที่แยกออกได้จากการวิเคราะห์กระบวนการสร้าง รับเอาหรือถูกทำให้มีอัตลักษณ์ (Identification) อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์จึงมีลักษณะเป็นกระบวนการ (Process) มากกว่าคุณลักษณะที่ถาวรและตายตัว (Trait) เช่นเดียวกับ ยศ สันตสมบัติ (2551, หน้า 13) ได้กล่าวถึง

อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ถูกมองในลักษณะเป็นยุทธวิธีในการนำเสนอตัวเองของกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เลื่อนไหลไปตามเงื่อนไข สภาวะการณ์และผลประโยชน์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการมองชุมชนหรือพื้นที่ทางสังคมนั้น จึงไม่อาจมองได้ในลักษณะที่ยึดติดกับพื้นที่แบบตายตัว

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า การสร้างอัตลักษณ์และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ เป็นกระบวนการที่คนหรือกลุ่มคน ใต้นิยามตนเองหรือกลุ่มของตนเอง โดยสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่มีปฏิสัมพันธ์กัน รวมถึงบริบททางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรม หรือสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งแนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษา การสร้างความเป็นไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในแต่ละช่วงเวลาได้เป็นอย่างดี

1.2 แนวคิดเรื่องการผลิตใหม่ของประเพณีหรือประเพณีประดิษฐ์

ยศ สันตสมบัติ (2543, หน้า 20-28) กล่าวว่า ด้วยเหตุผลที่กลุ่มชาติพันธุ์ทุกกลุ่มนิยามอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของตนเอง และในขณะที่เดียวกันก็ถูกนิยามด้วยสำนักทางประวัติศาสตร์ที่ตนสร้างขึ้น ทำให้ความเป็นชาติพันธุ์ไม่ใช่สิ่งที่แน่นอนตายตัว แต่เป็นการจงใจในการเลือกที่จะบ่งชี้ตนเองกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยสัมพันธ์กับผลประโยชน์สูงสุดที่จะได้รับ นำไปสู่การผลิตใหม่ของประเพณี (The invention of tradition) ที่อาจเกิดขึ้นได้เสมอเมื่อชนกลุ่มหนึ่งต้องการปรับตัวให้สอดคล้องกับยุคสมัย หรือใช้ลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณี เพื่อปกป้องหรือสร้างผลประโยชน์แก่กลุ่มตน ในทำนองเดียวกัน ปฐม หงส์สุวรรณ (2558, หน้า 250-254) กล่าวถึงแนวคิดประเพณีประดิษฐ์ (The invention of tradition) ของ Eric Hobsbawm และ Terence Ranger ว่า ประเพณีประดิษฐ์ คือปฏิบัติการที่ถูกกำหนดขึ้นจากกฎเกณฑ์ที่ยอมรับกัน ทั้งโดยเปิดเผยและโดยปริยาย มีลักษณะเชิงพิธีกรรมหรือสัญลักษณ์ที่มีการส่งทอดค่านิยมและแบบแผนความประพฤติที่แน่นอน โดยกระทำซ้ำตามแบบเดิมซึ่งแสดงความต่อเนื่องกับอดีต ทั้งนี้ประเพณีประดิษฐ์เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพื่อสนองตอบต่อสถานการณ์ใหม่ ๆ แต่อาจจะใช้รูปแบบอ้างอิงกับสถานการณ์เก่า หรืออาจจะสร้างอดีตขึ้นมาใหม่เองก็ได้ ดังนั้นการสร้างประเพณีที่เรียกว่า “ประเพณีประดิษฐ์” จึงอาจไม่ใช่ชนบธรรมเนียมประเพณีที่สืบทอดกันมานั้นนาน แต่เป็นประเพณีที่เพิ่งเกิดขึ้นใหม่ หรืออาจเป็นการประยุกต์ ดัดแปลง นำเรื่องราวเก่าแก่ทางวัฒนธรรมมาประกอบสร้างขึ้นใหม่ จนทำให้ผู้คนมองเห็นและเชื่อว่าเป็นประเพณีที่มีมาแต่โบราณ หรือมีการสืบทอดมาตั้งแต่ครั้งบรรพชน

แนวคิดดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาในหัวข้อ การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะในแง่มุมมองของการผลิตใหม่ของประเพณีหรือการประดิษฐ์ประเพณีขึ้นมาใหม่ ซึ่งเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นจากการนำความเชื่อ

โบราณศาสตร์ ซึ่งเป็นความเชื่อที่มีอยู่แต่เดิมมาสร้างและนำเสนอในรูปแบบใหม่ ภายใต้การอธิบาย เชื่อมโยงกับการเป็นความเชื่อเก่าแก่ของชาวไทยใหญ่

1.3 งานวิจัยเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์และประเพณีประติมากรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงกระบวนการสร้างและนิยามความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทด้านต่าง ๆ ในแต่ละช่วงเวลาและสถานการณ์ ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการผลิตสร้างประเพณีใหม่ ดังนี้

งานศึกษาเรื่อง Political systems of highland Burma: A study of Kachin social structure (Leach, 1954 อ้างถึงใน ยศ สันตสมบัติ, 2543; อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2559) กล่าวว่า กลุ่มไทมีการกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอย่างกว้างขวาง และในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันอยู่ เนื่องจากการปรับตัวตามสภาพแวดล้อมของถิ่นที่อาศัย อย่างไรก็ตาม เขาได้ให้ข้อสังเกตในการพิจารณาชาวไทยว่า มีลักษณะร่วมกัน 3 ประการ ได้แก่ การปกครองด้วยระบบเจ้าฟ้า การทำนาค่า และนับถือพุทธศาสนา ข้อสังเกตดังกล่าวเป็นแนวทางสำคัญที่สามารถนำมาใช้เป็นกรอบแนวทางในการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ได้เป็นอย่างดี และงานวิจัยเรื่อง หลักช้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้ถ้ง (ยศ สันตสมบัติ, 2543) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทย ในหมู่บ้านหลักช้าง เขตใต้ถ้งหรือเต๋อหง ประเทศจีน โดยอธิบายว่า ความเป็นไท ไม่ใช่อัตลักษณ์ที่มีลักษณะสำเร็จรูปและมีความแน่นอนตายตัว แต่เป็นการเลือกที่จะบ่งชี้ตนเองและสร้างสำนึกทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อผลประโยชน์ในเงื่อนไของปัจจุบัน โดยคนไทจะสร้าง ผลิตซ้ำ และปรับเปลี่ยนระบบคุณค่าให้สอดคล้องกับบริบทและเงื่อนไของเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง และกล่าวได้ว่า ความเป็นไทที่ถูกสร้างขึ้นมีลักษณะเป็นชุมชนในจินตนาการที่มีความซับซ้อน เป็นกระบวนการที่มีการเคลื่อนไหวปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่องในบริบทและเงื่อนไของเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง ตลอดจนมีการเชื่อมโยงอดีตเพื่อนำมาสร้างความหมายให้กับปัจจุบัน และสร้างความคาดหวังให้กับอนาคต

วิทยานิพนธ์เรื่อง กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ (วันดี สันติวุฒิเมธี, 2545) อธิบายว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ในหมู่บ้านเปียงหลวง เลือกที่จะหยิบยกอัตลักษณ์บางประการขึ้นมาสร้างเป็นพรมแดนทางชาติพันธุ์ของตน โดยสัมพันธ์กับบริบทของพื้นที่ในแต่ละช่วงเวลา กล่าวคือในช่วงเวลาตั้งแต่ พ.ศ. 2501-2539 บริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านเปียงหลวงตกอยู่ภายใต้การควบคุมของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ ส่งผลให้การผลิตสร้างอัตลักษณ์ในช่วงเวลาดังกล่าวมีเนื้อหาที่ท้าทายกับอำนาจรัฐบาลพม่า รวมถึงความเป็นพม่า

ที่เคยปรากฏในวัฒนธรรมไทใหญ่ อย่างไรก็ตาม หลังจากกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ภายใต้การนำของ ขุนส่าประกาสวางอาวูชใน พ.ศ. 2539 ประกอบกับเงื่อนไขทางการเมืองบริเวณแนวชายแดน ส่งผล ให้กระบวนการผลิตสร้างอัตลักษณ์ในพื้นที่นี้เปลี่ยนแปลงไป กล่าวคือความท้าทายที่มีต่ออำนาจ รัฐพม่าและความเป็นพม่าที่ลดลง ประกอบกับการเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ทำให้ความเป็นไทย เข้าไปมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของไทใหญ่ในหมู่บ้านเปียงหลวงด้วย สะท้อนให้เห็นว่าปัจจัย ทางด้านการเมือง ตลอดถึงปัจจัยด้านอื่น ๆ ส่งผลต่อการปรับเปลี่ยนและสร้างอัตลักษณ์ใหม่ ของกลุ่มคนให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอยู่เสมอ และเน้นย้ำให้เห็นชัดว่าอัตลักษณ์ ของกลุ่มชาติพันธุ์เป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนหรือตายตัว แต่มีการปรับเปลี่ยนอยู่เสมอตามบริบทของ แต่ละช่วงเวลา ซึ่งจากงานดังกล่าวสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทของท้องถิ่นในแต่ละช่วงเวลาได้ เป็นอย่างดี

วิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อกระบวนการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์ ของชาวไทใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (ปานแพร เชาว์ประยูร, 2550) กล่าวว่า ชาวไทใหญ่ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนามาช้านาน และเมื่อชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน ได้อพยพเข้ามาทำงาน ในจังหวัดเชียงใหม่ ด้วยสถานะที่ไม่มั่นคงของแรงงานพลัดถิ่น ชาวไทใหญ่ได้ใช้วัดป่าเป้าและ วัดคูเต่า ซึ่งเป็นวัดที่มีความเกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ เป็นพื้นที่ในการสร้างและผลิตซ้ำอัตลักษณ์ เพื่อนำเสนอตัวตนความเป็นไทใหญ่และสร้างสำนึกทางชาติพันธุ์ในคนกลุ่มเดียวกัน โดยกระทำ ผ่านกิจกรรมทางพุทธศาสนา และการสร้างความทรงจำเกี่ยวกับอดีต อย่างไรก็ตาม การสร้างและผลิต ซ้ำอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ มีส่วนช่วยให้ชาวไทใหญ่สร้างอำนาจต่อรอง และเชื่อมความสัมพันธ์ กับอำนาจของรัฐ และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายกลุ่มไทใหญ่ในประเทศไทยและภายนอกประเทศ นอกจากนี้ ความเป็นไทยยังเข้าไปมีส่วนในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ทำให้เห็นว่า อัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นไม่ได้เป็นของที่มีมาแต่เดิม แต่เกิดขึ้นจากการปรับตัวเพื่อให้ สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย และงานดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนาของชาว ไทใหญ่มีบทบาทและความสำคัญต่อการสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่ในปัจจุบัน

วิทยานิพนธ์เรื่อง ไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน: การสรรค์สร้างความเป็นไทยใหญ่จาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยใหญ่เดิมและไทยใหญ่พลัดถิ่น ทศวรรษ 2520-2550 (ชรยศ ศรีรัตนบัลล์, 2553) อธิบายว่า ไทยใหญ่พลัดถิ่นซึ่งเป็นไทใหญ่กลุ่มใหม่ที่อพยพหนีภัยการเมืองและความตกต่ำ ทางเศรษฐกิจในรัฐฉาน เข้ามาเป็นสมาชิกของสังคมไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ด้วยลักษณะร่วมทางภาษาและวัฒนธรรม ทำให้ไทใหญ่พลัดถิ่นได้เข้ามามีบทบาทในพื้นที่ทางวัฒนธรรมของสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน สะท้อนให้เห็นการปรับตัวของไทใหญ่สองกลุ่มคือ ไทใหญ่เดิมและไทใหญ่พลัดถิ่น ซึ่งมีประสบการณ์ทางประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกัน และนำไปสู่การสร้างสำนึกร่วมของคนไทใหญ่ทั้งสองกลุ่มที่นำเสนอผ่านการสร้างอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม อย่างไรก็ตามบริบททางสังคม เศรษฐกิจ นโยบายของรัฐต่อแรงงานอพยพ และทัศนคติของชาวไทใหญ่เดิมที่มีต่อชาวไทใหญ่พลัดถิ่นในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นเงื่อนไขสำคัญที่ทำให้ชาวไทใหญ่พลัดถิ่นไม่อาจแสดงตัวตนได้อย่างเต็มที่ดังเช่นในปัจจุบัน งานศึกษาดังกล่าวเป็นแนวทางที่สามารถนำมาใช้ศึกษาการสร้างความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ทั้งในด้านของข้อมูลเกี่ยวกับเมืองแม่ฮ่องสอนและทำให้เห็นพลวัตของการสร้างความเป็นไทใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านพื้นที่ต่าง ๆ ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่หยุดนิ่ง

คุณฉวีนิพนธ์เรื่อง อัตลักษณ์กับการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ (พรรณนิดา ชันธพัทธ์, 2557) อธิบายว่าอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงกับวัฒนธรรม เมื่อวัฒนธรรมปรับเปลี่ยนไปตามปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ ส่งผลให้อัตลักษณ์ มีการปรับเปลี่ยนตามไปด้วย โดยมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านการเมืองการปกครอง ปัจจัยทางด้านความทันสมัยและเทคโนโลยี ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและลัทธิบริโภคนิยม ปัจจัยทางด้านสังคม และปัจจัยทางด้านพื้นที่ แม้ว่าสังคมไทใหญ่จะมีการโยกย้ายและจำนวนไม่น้อย ถูกทำให้เป็นพลเมืองชั้นสองหรือคนชายขอบของสังคมในสถานะของผู้พลัดถิ่น ทำให้ไทใหญ่พยายามยึดเอาจารีตประเพณี ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาเป็นแกนกลางในการรวมกลุ่มและยึดโยงความเป็นชาติพันธุ์ไว้ นอกจากนี้ชาวไทใหญ่ยังพยายามสร้างพื้นที่ และนำเสนอตัวตน เพื่อสร้างการยอมรับและพยายามเข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐไทย ผ่านการผลิตซ้ำ สร้างใหม่หรือฟื้นฟูประเพณี ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ของกลุ่มตน งานดังกล่าวทำให้เห็นกระบวนการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์โดยเฉพาะในด้านของความเชื่อซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นมุมมองในการศึกษาการปรับเปลี่ยนทางความเชื่อของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

งานศึกษาเรื่อง รัฐฉาน (เมืองไต): พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552) อธิบายว่า แต่เดิมคนไทใหญ่เคยอยู่ภายใต้เครือข่ายการเมืองและวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาก่อน ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 16 เมื่อไทใหญ่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของพระเจ้าบุเรงนอง มิติทางวัฒนธรรมของไทใหญ่ที่แตกต่างกันถูกทำให้มีเอกภาพมากขึ้นผ่านการขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่า และราวกลางคริสต์ศตวรรษที่ 18 ไทใหญ่รับวัฒนธรรมพม่ามากยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้วัฒนธรรมพม่าจึงมีบทบาทไม่น้อยต่อการสร้าง “ความเป็นไต (โหลง)” อย่งไรก็ดีในพื้นที่รัฐฉาน พรหมแดนของความเป็นไตยังถูกแบ่งด้วยปัจจัยอีกหลายด้าน แต่ภายหลัง

การละเมิดสนธิสัญญาปางโหลง (ค.ศ. 1958) นำไปสู่กระบวนการสร้างสำนึกร่วมของความเป็นไต ภายใต้การเป็นส่วนหนึ่งของรัฐฉานของไตกลุ่มต่าง ๆ เป็นการสร้างลักษณะร่วมผ่านพื้นที่ทางการเมืองที่เกิดขึ้นใหม่ โดยการสร้างสำนึกร่วมกันกระทำผ่านการรับรู้อดีตของคนไต (ไท) ผ่านประวัติศาสตร์ ความเชื่อ และพุทธศาสนา รวมถึงความพยายามเชื่อมโยงและอ้างอิงกับความเป็นไทย บางประการ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวดำเนินอยู่อย่างไม่หยุดนิ่ง และเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างชุมชนในจินตนาการของกลุ่มไต (ไท) อาจกล่าวได้ว่าในบางช่วงเวลาไทใหญ่แม่ฮ่องสอนเป็นส่วนหนึ่งของสำนึกร่วมในความเป็นไตดังกล่าว และต่อมาสำนึกดังกล่าวมีความเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากไทใหญ่แม่ฮ่องสอนถูกสร้างให้มีสำนึกร่วมในความเป็นไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ทางการเมืองภายใต้พรมแดนรัฐชาติไทย ส่งผลให้ไทใหญ่แม่ฮ่องสอนมีสำนึกที่แตกต่างจากไทใหญ่ในรัฐฉานหรือเมืองไต

งานวิจัยเรื่อง แรงงานข้ามชาติ อัตลักษณ์และสิทธิพลเมือง (อานันท์ กาญจนพันธุ์ และ ชัยพงษ์ สำเนียง, 2557) กล่าวว่า การเคลื่อนย้ายของผู้คนข้ามรัฐ โดยเฉพาะแรงงานข้ามชาติไทใหญ่ที่เข้ามาทำงานในระบบเศรษฐกิจไทยนั้น นอกจากจะเป็นพลเมืองทางเศรษฐกิจที่สำคัญ ยังเป็นพลเมืองทางวัฒนธรรมที่มีลักษณะผสมผสานตามแบบของวัฒนธรรม ที่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้ในสองวัฒนธรรมพร้อม ๆ กันตามรูปแบบของสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural society) ที่กำลังพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมโลกาภิวัตน์ แม้ว่ารัฐไทยยังไม่มียุทธศาสตร์เพื่อรองรับคนกลุ่มนี้ที่คึกคัก แต่ทว่าคนกลุ่มนี้พยายามสร้างพื้นที่โดยเฉพาะพื้นที่ทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นการสร้างตัวตนใหม่ที่เชื่อมโยงให้เกิดชุมชนและเครือข่ายของคนที่มีวัฒนธรรมร่วมกัน นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่และความหมายใหม่ ที่มีส่วนช่วยให้พวกเขาสามารถใช้ชีวิตในสังคมไทยได้ดีขึ้น อย่างไรก็ดี ในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชาวไทใหญ่ จะเห็นได้ว่าด้านหนึ่งต้องการแสดงออกถึงความความเป็นไทใหญ่ แต่ในขณะเดียวกันก็พยายามสร้างและแสดงออกเพื่อสื่อความหมายถึงกระบวนการกลายเป็นคนไทย ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กลุ่มแรงงานไทใหญ่ข้ามชาติสามารถดำรงอยู่ได้ในสังคมไทยอย่างเป็นปกติ

งานศึกษาเรื่อง พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ การเมืองเรื่องพื้นที่ของแรงงานอพยพไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ (อัมพร จิรัฐติกร, 2558) ศึกษาชาวไทใหญ่ผ่านแนวคิดเรื่องพื้นที่สาธารณะในชุมชนแรงงานไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอธิบายให้เห็นว่า พื้นที่สาธารณะที่เคยรับใช้คนในชาติในอดีต ต้องปรับตัวและเปิดกว้างเพื่อรองรับกลุ่มคนภายนอกที่เข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของรัฐ ในฐานะคนข้ามชาติ นำไปสู่การเกิดขึ้นของพื้นที่สาธารณะข้ามชาติที่เติบโตพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ ที่อุดมการณ์ความคิด สื่อ และผู้คนมีความหลากหลายและเปิดกว้าง นำไปสู่การสร้าง

ชุดความสัมพันธ์ทางสังคม และมโนทัศน์ที่หลากหลาย ทั้งระหว่างคนไทยกับคนไทยใหญ่ และคนไทยใหญ่ด้วยกันเอง หรือคนไทย คนไทใหญ่และคนกลุ่มอื่น พื้นที่ดังกล่าวมีส่วนในการช่วยธำรงอัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ และงานศึกษานี้นำเสนอให้เห็นว่า แม้ว่าผู้ใช้พื้นที่สาธารณะภายในรัฐอาจไม่ใช่ประชากรของรัฐ แต่ก็เป็นประโยชน์ต่อทั้งแรงงานข้ามชาติและรัฐไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นพื้นที่ในการสื่อสารแลกเปลี่ยนและลอคอคติทางสังคมที่รัฐไทยมีต่อแรงงานข้ามชาติ งานศึกษาดังกล่าวมา สะท้อนให้เห็นการเลือกสร้างและนำเสนอตัวตนของชาวไทใหญ่ข้ามชาติหรือไทใหญ่พลัดถิ่นที่เลือกรับปรับเปลี่ยนเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ในพื้นที่ใหม่ได้อย่างปลอดภัย และสามารถประสานประโยชน์ให้เกิดแก่ฝ่ายตนได้ นอกจากนี้ยังเสนอให้เห็นว่าการเปิดกว้างของรัฐจะช่วยทำให้เกิดความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังช่วยให้เกิดแนวทางในการศึกษาไทใหญ่พลัดถิ่นที่เข้ามามีบทบาทและมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน รวมถึงท่าทีของรัฐที่มีต่อกลุ่มคนดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

งานศึกษาเรื่อง งานปอยไทใหญ่: “เวทิต” แห่งการนำเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ (ศิริพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิเพ็ญ, 2559) อธิบายว่าชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งอพยพมาจากรัฐฉาน ได้ใช้พื้นที่ในงานจัดงานประเพณีทางพุทธศาสนาหรืองานปอย เช่น งานปอยออกหว่า งานปอยสำอาง และงานปอยปีใหม่ใด ในการแสดงและสืบทอดอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ รวมถึงใช้พื้นที่งานปอยในการสร้างสำนึกร่วมความเป็นไทใหญ่ผ่านการรับรู้ประวัติศาสตร์และความทรงจำร่วมกัน อย่างไรก็ตามในบริบทการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ การจัดงานปอยมีการเลือกรับและผสมผสานกับวัฒนธรรมไทยและไทยวน (คนเมือง) ซึ่งสะท้อนการปรับตัวของชาวไทใหญ่ตามบริบทของสังคมและการเมือง ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการบูรณาการงานปอยของชาวไทใหญ่ให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมทางราชการของไทย สะท้อนให้เห็นการสร้างความสัมพันธ์และการต่อรองกับรัฐ นอกจากนี้งานปอยไทใหญ่ยังมีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมของชาวไทใหญ่ที่อพยพมาจากรัฐฉาน ด้วยเหตุนี้ช่วงเวลาของงานปอยจึงเป็นช่วงเวลาที่ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญ โดยจะต้องหาโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรม เป็นการสร้างพื้นที่ทางสังคมของชาวไทใหญ่ในบริบทข้ามแดนที่ก่อให้เกิดการยึดโยงชาวไทใหญ่กลุ่มต่าง ๆ และนำไปสู่การสร้างเครือข่ายชาวไทใหญ่ทั้งในและนอกประเทศไทย

พลวัตและการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2558) เป็นการวิจัยที่ศึกษาองค์ประกอบ ความหมายและกระบวนการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในสังคมอีสานลุ่มน้ำโขง ซึ่งมีปัจจัยและเงื่อนไขทางสังคมที่ทำให้เกิดการผลิตซ้ำและสร้างใหม่ของประเพณี โดยจำแนกประเพณีประดิษฐ์ในสังคมอีสานลุ่มน้ำโขงออกเป็น 5 ประเภท ได้แก่ ประเพณีประดิษฐ์จากความเชื่อดั้งเดิม ประเพณีประดิษฐ์ทางพุทธศาสนา ประเพณีประดิษฐ์

เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติ ประเพณีประเพณีเพื่อสร้างความสัมพันธ์นานาชาติ และประเพณีประเพณีเพื่อส่งเสริมชุมชนการท่องเที่ยวและชาติพันธุ์ โดยการสร้างประเพณีประเพณีเกิดขึ้นจากหลายปัจจัย อาทิ การรื้อฟื้นและประยุกต์ประเพณีดั้งเดิม การหยิบยืมประเพณีจากท้องถิ่นอื่น และการสร้างประเพณีใหม่ รวมถึงการปรับเปลี่ยนรูปแบบประเพณีให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ใหม่ที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบัน และพยายามเสนอให้เห็นว่าประเพณีประเพณีเป็นปฏิบัติการทางสังคมที่เกิดจากการปรับตัวทางวัฒนธรรมของสังคมนั้น เช่นเดียวกับงานศึกษาเรื่อง การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน (วัชรภรณ์ คิชฐป้าน, 2558) ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุตในภาคเหนือ ภาคอีสานและภาคกลาง โดยเสนอให้เห็นว่า บริบทของการท่องเที่ยว โดยเฉพาะการท่องเที่ยวเพื่อทำบุญ บริบทของสังคมบริโภคนิยม บริบทสังคมแห่งการเสพสื่อ และบริบทสังคมแห่งความเสี่ยง เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการสืบทอดและผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระอุปคุต โดยในแต่ละภาคมีคติในการผลิตซ้ำที่แตกต่างกันไปบ้างตามคติเดิม และมีการหยิบยืมคติเกี่ยวกับพระอุปคุต จากพื้นที่อื่นมาผลิตซ้ำในพื้นที่ใหม่ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของสังคมไทย โดยส่วนหนึ่งเกิดจากการรับรู้ผ่านสื่อสารสนเทศ ซึ่งงานศึกษาที่เกี่ยวกับประเพณีประเพณีดังกล่าวมาเป็นแนวทางที่มีประโยชน์ต่อการศึกษการสร้างประเพณีประเพณีที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ของไทยใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน

ดังกล่าวมาเป็นงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการตั้งคำถามและเป็นกรอบคิดในการอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยใหญ่ ทั้งในส่วนของการสร้างและนิยามความเป็นไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน ซึ่งเกิดขึ้นโดยสัมพันธ์กับบริบททางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในแต่ละช่วงเวลา รวมถึงสามารถใช้เป็นกรอบคิดในการมองไทยใหญ่พลัดถิ่นหรือไทยใหญ่ข้ามชาติ ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรไทยใหญ่กลุ่มใหม่ ที่เข้ามามีบทบาททางวัฒนธรรมในสังคมไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน และเป็นแนวทางในการศึกษาการผลิตซ้ำอัตลักษณ์ของชาวไทยใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ตลอดจนการสร้างประเพณีใหม่จากรากฐานความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ให้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

2. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อของไทยใหญ่

ในการศึกษาเรื่องการสร้างความเป็นไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ ประเพณีวิถีการดำเนินชีวิต และความเชื่อ ทั้งกลุ่มไทยใหญ่ในรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ซึ่งชาวไทยใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่หนาแน่น และกลุ่มไทยใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

งานเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทใหญ่พื้นไทตอนกลาง (เจ้าขุนฟ้าแสนหวี เขียน, นันทสิงห์ เรียบเรียง, สมปอง ไตคุมแก่น และฉัตรทิพย์ นาถสุภา แปล, 2544) เอกสารฉบับนี้เป็นการแปล “พื้น” หรือประวัติศาสตร์ของไทใหญ่จากเอกสารโบราณจากนั้นจึงเรียบเรียงเป็นภาษาไทย โดยเริ่มต้นกล่าวถึงยุคเจ้าล้านในสมัยอาณาจักรหมอกขาวมาหลวง ราวคริสต์ศตวรรษที่ 13 เรื่อยมา จนถึงเจ้าฟ้าเมืองไทสละอำนาจ ในปี ค.ศ. 1959 เป็นงานประวัติศาสตร์นิพนธ์ซึ่งมีขอบเขตช่วงเวลากการศึกษาที่ยาวนาน โดยในช่วงต้นมีลักษณะเป็นประวัติศาสตร์นิพนธ์แบบตำนาน ที่มีการระบุศักราชกำกับ และในช่วงท้ายซึ่งผู้เขียนอยู่ร่วมสมัย มีการระบุช่วงเวลาที่ชัดเจน กล่าวได้ว่าเป็นงานศึกษาที่ทำให้เข้าใจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มไทใหญ่ได้ดียิ่งขึ้น

งานเรื่อง History of the Shan State from its origins to 1962 (AungTun, 2009) เป็นงานศึกษาที่ทำให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ตั้งแต่ยุคตำนาน จนถึงการยึดอำนาจของรัฐบาลทหารพม่า เมื่อ พ.ศ. 2505 (1962) ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์กับกลุ่มชนอื่น ปัจจัยโดยรอบที่ส่งอิทธิพลต่อสังคมไทใหญ่ งานศึกษานี้สะท้อนให้เห็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างไทใหญ่ในพื้นที่ต่าง ๆ กับกลุ่มชนใกล้เคียง ภายใต้การนำเสนอซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการนำเสนอของคนใน โดยการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ ซึ่งเป็นแนวคิดจากตะวันตกในการอธิบาย และงานเรื่อง ประวัติศาสตร์พม่า (A history of Burma) (หม่องทินอ่อง, 2548) ซึ่งอธิบายความเป็นมาของพม่าตั้งแต่สมัยอาณาจักรมอญและปยู จนถึง การกู้เอกราชเมื่อ ค.ศ. 1948 ได้สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของพม่า ตั้งแต่ยุคแคว้นแคว้น จนสามารถเรียกร่องเอกราชจากอังกฤษได้สำเร็จ อย่างไรก็ตาม เอกสารฉบับนี้ กล่าวถึงกลุ่มชาติพันธุ์ที่เกี่ยวข้องกับพม่า โดยเฉพาะไทใหญ่อยู่ไม่น้อย สะท้อนให้เห็นพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมของไทใหญ่ได้ชัดเจนขึ้นจากมุมมองของคนพม่า ซึ่งมีความสัมพันธ์กับไทใหญ่มายาวนาน เป็นข้อมูลสำคัญที่อธิบายเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ของพม่าที่เกี่ยวข้องกับไทใหญ่มาก่อนต่อเนื่อง โดยเฉพาะการขยายตัวของพุทธศาสนาสุ่ดินแดนของไทใหญ่ภายใต้ นโยบายจักรพรรดิราชของพระเจ้าบุเรงนอง ตลอดถึงความเชื่อโหราศาสตร์และความเชื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาของชาวพม่า ซึ่งส่งอิทธิพลต่อมาถึงชาวไทใหญ่ในเวลาต่อมา

งานเรื่อง ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544) อธิบายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และสังคมไทใหญ่ผ่านเอกสารไทใหญ่และเอกสารจีน โดยเน้นการอธิบายพัฒนาการด้านความเชื่อในสังคมไทใหญ่ โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม รวมถึงการขยายตัวเข้ามาของศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา ที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทใหญ่ในเวลาต่อมา ยิ่งไปกว่านั้น ยังสะท้อนให้เห็นระบบการใช้ปฏิทินและการนับฤดูกาล ซึ่งสัมพันธ์กับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ รวมถึงการใช้ไสยศาสตร์ซึ่งมักจะปรากฏคู่กับโหราศาสตร์เสมอ

งานเรื่อง ประวัติศาสตร์นอกรอบรัฐชาติ 55 ปี ขบวนการกู้ชาติไทใหญ่ (อัมพร จิรัฐติกร, 2558) อธิบายให้เห็นกระบวนการต่อสู้ทางการเมืองของชาวไทใหญ่และกลุ่มกู้ชาติไทใหญ่ ที่เริ่มต้นขึ้นใน พ.ศ. 2501 เป็นประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเปลี่ยนแปลงทางการเมืองของประเทศพม่า และการต่อสู้ทางการเมือง การทหาร และการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของกลุ่มไทใหญ่ ด้วยลักษณะงานศึกษาเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า ทำให้สามารถสะท้อนเรื่องราวที่แตกต่างจากงานศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา เป็นการสะท้อนประวัติศาสตร์จากคนที่มีความคิดเห็นและประสบการณ์ร่วมในเหตุการณ์ สะท้อนให้เห็นความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็น และความหวัง เป็นการอธิบายประวัติศาสตร์ที่ก้าวข้ามกรอบการอธิบายแบบเดิม และให้มุมมองใหม่ต่อการศึกษาเรื่องราวของกลุ่มไทใหญ่ตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ซึ่งไทใหญ่ที่มีประสบการณ์ร่วมในช่วงเวลาดังกล่าวจำนวนไม่น้อยได้อพยพเคลื่อนย้ายเข้ามาในประเทศไทย รวมถึงเข้ามาเป็นสมาชิกของชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนด้วย

ในส่วนของงานศึกษาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในประเทศไทย งานเรื่อง สามสิบชาติในเชียงราย (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551) เป็นงานศึกษาทางด้านชาติพันธุ์ของประเทศไทยในระยะแรกเริ่ม อธิบายเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ในประเทศไทยในช่วงปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ทั้งในจังหวัดเชียงรายและเชียงใหม่ และอธิบายว่ามีชาวไทใหญ่หนาแน่นในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากงานศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาทางด้านประวัติศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ยังมีงานศึกษาที่สะท้อนให้เห็นบทบาทของทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ทางภาคเหนือของประเทศไทย ดังนี้

วิทยานิพนธ์เรื่อง วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2349-2475) (สุทธิศรี ชูชาติ, 2523) อธิบายประวัติศาสตร์เศรษฐกิจในท้องถิ่นภาคเหนือ โดยชี้ให้เห็นว่าก่อน พ.ศ. 2398 ระบบการผลิตในหมู่บ้านภาคเหนือเป็นการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง และภายหลัง พ.ศ.2392 ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้วิถีการผลิตแปรเปลี่ยนไป อย่างไรก็ดี งานศึกษานี้ทำให้มองเห็น โครงข่ายเส้นทางการค้าของพื้นที่ตอนในทวีป โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ภาคเหนือตอนบน รัฐฉาน ตลอดถึงตอนใต้ของจีน ซึ่งมีพ่อค้าไทใหญ่เป็นส่วนหนึ่งของระบบดังกล่าว เช่นเดียวกับ วิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือของประเทศไทย พ.ศ. 2464-2523 (ปลายอ้อ ชนชนนท์, 2529) ที่ชี้ให้เห็นว่าก่อนที่พ่อค้าชาวจีนหรือทุนชาวจีนจะเข้ามามีบทบาททางเศรษฐกิจในพื้นที่ภาคเหนือ พ่อค้าไทใหญ่เคยเป็นผู้มีบทบาททางเศรษฐกิจทั้งในระดับชุมชนและธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น การทำป่าไม้ การทำเหมืองแร่ ต่อมาเมื่อชาวจีนเริ่มมีบทบาททางการค้ามากขึ้น ชาวไทใหญ่ค่อย ๆ ปรับตัว ทั้งในลักษณะของ

การปรับขนาดการค้าให้เล็กลง และหักเหสู่ภาคเกษตรกรรม งานดังกล่าวยังชี้ให้เห็นว่าพ่อค้าไทใหญ่จำนวนไม่น้อยได้กลืนกลายเป็นส่วนหนึ่งของคนเมือง (ไทววน)

งานเรื่อง การรวานและพ่อค้าทางไกล: การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทย และดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (วราภรณ์ เรื่องศรี, 2557) เสนอว่าการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางการค้าสัมพันธ์กับการก่อตัวของรัฐสมัยใหม่ โดยเฉพาะล้านนาที่แต่เดิมมีความสัมพันธ์กับศูนย์กลางทางการค้าที่หลากหลาย แต่ภายหลังเปลี่ยนมาเป็นการค้ากับสยามผ่านตลาดกลางที่กรุงเทพฯ งานศึกษานี้สะท้อนให้เห็นว่า คนไทใหญ่มีบทบาทโดดเด่นเป็นส่วนหนึ่งของระบบการค้าในยุคเปลี่ยนผ่านจากรัฐจารีตสู่รัฐสมัยใหม่

ในส่วนของงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งด้านประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของคนไทใหญ่ในพื้นที่ดังกล่าว ได้แก่ งานเรื่องประวัตินมทาคไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2528) เป็นการรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้เป็นส่วนหนึ่งในการบริหารและงานปกครองของกระทรวงมหาดไทย กล่าวถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มชาติพันธุ์ วัฒนธรรมประเพณีที่สำคัญ และลักษณะเด่นของแต่ละพื้นที่ เช่นเดียวกับงานเรื่อง ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549) เป็นงานศึกษาเพื่อรวบรวมและเรียบเรียงพัฒนาการประวัติศาสตร์ของชุมชนในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนในทุก ๆ อำเภอ โดยเน้นการศึกษาและอธิบายพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอน และชาวไทใหญ่ รวมถึงวัฒนธรรมประเพณี บุคคลและสถานที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) เป็นการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณี การดำรงชีวิต อาหาร ศิลปะการแสดง ลักษณะทางสถาปัตยกรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นการศึกษาในลักษณะการเก็บรวบรวมข้อมูลทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม โดยเน้นข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่ทั้งในรัฐฉานและในประเทศไทย รวมถึงมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่อย่างละเอียด ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ไทใหญ่

งานศึกษาเรื่อง เรื่องเล่าเมืองไต: พลวัตของเมืองชายแดนไทย-พม่า (นิตี ภวักรพันธุ์, 2558) ได้อธิบายการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งอยู่บริเวณแนวชายแดนของประเทศไทย โดยอธิบายเชื่อมโยงกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชุมชนดังกล่าว ซึ่งเติบโตขึ้นจากการทำป่าไม้ สะท้อนให้เห็นความสัมพันธ์

ทางเศรษฐกิจระหว่างรัฐฉานในพม่าและภาคเหนือของไทย และด้วยลักษณะของความเป็นชายแดน จึงเกิดการเคลื่อนไหวของประชากรระหว่างประเทศพม่าและประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ความเป็นไทย และความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ส่งผลอย่างยิ่งต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิดตลอดถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของไทยใหญ่ในพื้นที่นี้ อย่างไรก็ตามงานศึกษานี้มองว่าปัจจัยภายในเป็นพลังที่ขับเคลื่อนให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งงานดังกล่าวศึกษาชุมชนไทใหญ่ ที่ตั้งอยู่ในบริบทที่ใกล้เคียงกับชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทั้งด้านพื้นที่และช่วงเวลา จึงสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาพลวัตความเปลี่ยนแปลงของชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนให้มีความเด่นชัดมากยิ่งขึ้น

งานศึกษาเรื่อง Who can compete against the world?: Power-protection and buddhism in Shan worldview (Tannenbaum, 2001) ศึกษาโลกทัศน์ของชาวไทใหญ่ โดยเก็บข้อมูลจากชาวไทใหญ่ในพื้นที่ หมู่บ้านทุ่งมะส้าน ตำบลห้วยผา และหมู่บ้านหมอกจำแป่ ตำบลหมอกจำแป่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทใหญ่มองว่าชีวิตอยู่บนพื้นฐานแนวคิดเรื่องอำนาจและการคุ้มครองโดยวิเคราะห์ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ เช่น บทเทศนาสั่งสอน วงจรชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ความเชื่อเกี่ยวกับความตายและพิธีกรรมงานศพ ความเข้าใจของชาวไทใหญ่เกี่ยวกับคำสอนในพระไตรปิฎก แนวคิดเรื่องกรรมและอนัตตาหรือความไม่เที่ยงแท้แน่นอนของชีวิต เป็นต้น โดยอธิบายว่าโลกทัศน์ของชาวไทใหญ่เกิดจากการหลอมรวมพุทธศาสนาและความเชื่อเรื่องวิญญาณเข้าด้วยกัน โดยแนวคิดเรื่องอำนาจและการคุ้มครอง ถูกนำไปใช้ทั้งทางโลกและทางศาสนา ชาวไทใหญ่เชื่อว่าอำนาจเป็นองค์ประกอบที่มีอยู่ในธรรมชาติ ทุกสรรพสิ่งในธรรมชาติล้วนมีอำนาจในตัวเองหรือแตกต่างกันไป อำนาจเป็นสิ่งที่สามารถได้มาและสูญเสียไปได้ โดยสิ่งที่มีอำนาจจะมีอิสระที่จะเลือกทำในสิ่งที่ตนต้องการได้ มีความปลอดภัยจากสิ่งชั่วร้าย และสามารถใช้อำนาจปกป้องดูแลผู้ที่อยู่ภายใต้ตนได้ โดยอำนาจของบุคคลได้มาจากการควบคุมตนเองด้วยการรักษาศีล การเคารพนับถือบิดามารดา พระสงฆ์ หรือบุคคลที่มีอำนาจ ซึ่งงานดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการประกอบสร้างความเชื่อในสังคมไทใหญ่ ซึ่งเป็นแนวทางที่ดีสำหรับการศึกษาค้นคว้าการผสมผสานระหว่างพุทธศาสนากับความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ดังกล่าวมาเป็นกลุ่มงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิตและความเชื่อของไทใหญ่ ซึ่งทำให้เข้าใจกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ที่กระจายตัวตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงมองเห็นปัจจัยที่มีบทบาทต่อการเคลื่อนย้ายถิ่นฐานของชาวไทใหญ่ ซึ่งจะเห็นได้ว่าการค้า เป็นปัจจัยหนึ่งที่สนับสนุนให้ไทใหญ่กระจายตัวอยู่ในพื้นที่ต่าง ๆ ของภาคเหนือ โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ยิ่งไปกว่านั้น บริบททางสังคมการเมืองและเศรษฐกิจ ที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงเวลาก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมไทใหญ่ใน

พื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนมีความเปลี่ยนแปลงไป และจะเห็นได้ว่าชาวไทใหญ่ในทุกพื้นที่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพุทธศาสนาและมีความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์

3. งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์

การศึกษาเกี่ยวกับโหราศาสตร์ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ งานศึกษาโหราศาสตร์ในเชิงปรัชญา และศาสนา และงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของโหราศาสตร์ในสังคมปัจจุบัน

3.1 งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์

โหราศาสตร์ หมายถึง วิชาว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ส่วนคำว่า “โหร” และ “โหราจารย์” หมายถึง ผู้พยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก ผู้ให้ฤกษ์และพยากรณ์โชคชะตาราศี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1357) คำว่า “โหราศาสตร์” และ “โหร” มีที่มาจากคำว่า “โหรา” (Hora) ที่ย่อมาจากคำว่า “อโหราตรี” (Ahoratri) โดยลบอักษรตัวต้น “อ” กับอักษรตัวสุดท้าย “ตรี” ออก จึงแปลว่ากลางวันและกลางคืน แต่ในภาษาสเปน คำว่า “โหรา” (Hora) อ่านว่า “โอรา” (Orab) แปลว่านาฬิกาหรือชั่วโมง ในภาษาละติน Hora แปลว่าชั่วโมงเช่นกัน ดังนั้นคำว่า “โหราศาสตร์” (Astrology) จึงแปลว่า ตำราที่ว่าด้วยการคำนวณในตำราฮินดูนิยมเรียกว่า “โชยติยศาสตร์” มากกว่า “โหราศาสตร์” อนึ่ง คำว่า Astrology มาจากภาษากรีก โดยคำว่า “Asron” แปลว่าดาว และคำว่า “Logos” แปลว่า เหตุ เมื่อรวมกันแล้ว หมายถึง ตำราที่กล่าวถึงเหตุอันเกิดแต่ดวงดาว (อรรถาภิธานศัพท์, หลวง, 2516) กล่าวได้ว่าโหราศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาการเคลื่อนที่ของดวงดาวที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต ผ่านกระบวนการสังเกต สังเกตความรู้และเก็บข้อมูลเชิงสถิติ และในช่วงเวลาที่ผ่านมามีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้โหราศาสตร์ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโหราศาสตร์ไทใหญ่ได้ ดังต่อไปนี้

วิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์คัมภีร์สุริยยาตรฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา และฉบับไทลื้อ (ยุทธพร นาคสุข, 2548) เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับการเปรียบเทียบสูตรสำหรับการคำนวณการโคจรของพระอาทิตย์และพระจันทร์ เพื่อใช้ในทางโหราศาสตร์และการคำนวณปฏิทิน แม้จะพบว่าในแต่ละท้องถิ่นอาจมีสูตรเฉพาะที่แตกต่างกันบ้าง แต่ได้ข้อสรุปว่าคัมภีร์สุริยยาตรที่แพร่หลายในกลุ่มไทมีต้นกำเนิดที่พัฒนามาจากความรู้ด้านดาราศาสตร์ของอินเดียโบราณ สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มไทรับเอาอิทธิพลด้านดาราศาสตร์และโหราศาสตร์จากอินเดียมาใช้ร่วมกัน โดยนำมาปรับและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นของตน และวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาระบบวันตามความเชื่อในปักขทินล้านนา (สนั่น ธรรมธิ, 2548) ทำให้เห็นหลักการที่

คนโบราณได้ส่งสมมุติความรู้เกี่ยวกับดาราศาสตร์ โดยความรู้ดังกล่าวขยายตัวมาจากพวกพราหมณ์ ได้ถูกนำมาประยุกต์กับความรู้ในท้องถิ่น แล้วนำมาสร้างเป็นปฏิทินที่ใช้แพร่หลายในเขตวัฒนธรรมล้านนา ซึ่งในปฏิทินหรือปักษ์ทึน สามารถอธิบายและพยากรณ์ความเป็นไปของสภาพดินฟ้าอากาศในแต่ละปีผ่านความเชื่อเรื่องระบบ โลกภูมิ เพื่อให้ผู้ใช้ปฏิทินสามารถวางแผนดำเนินกิจกรรมทางการเกษตรได้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการกำหนดวันดีและวันเสียในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในแต่ละช่วงวัยของชีวิต เพื่อให้สามารถดำเนินกิจกรรมได้อย่างมั่นใจ จะเห็นว่าการกำหนดปฏิทินตลอดถึงวันดีวันเสีย เป็นการปรับตัวให้สอดคล้องกับสภาพธรรมชาติแทบทั้งสิ้น อย่างไรก็ตาม งานศึกษาดังกล่าวสามารถนำไปศึกษาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นการแลกเปลี่ยนความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกันได้ ซึ่งกรณีนี้สามารถนำมาใช้เปรียบเทียบเพื่ออธิบายในการศึกษาเรื่อง โหราศาสตร์ไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี และยังทำให้เห็นรากฐานขององค์ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์และดาราศาสตร์ที่มีร่วมกันระหว่างไทใหญ่และไทวน รวมถึงกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ประการสำคัญในปัจจุบันมีการปรับปรุงคำอธิบายเกี่ยวกับวันดีและวันเสียให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไป เช่น มีวันที่เหมาะสมสำหรับการซื้อรถยนต์ ซึ่งทำให้เห็นการปรับตัวและบทบาทขององค์ความรู้ด้านนี้ สะท้อนให้เห็นว่าสังคมยังต้องการบริโภคความรู้ดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง

ในสังคมไทย ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์มักถูกรับรู้ผ่านตำราพรหมชาติ วิทยานิพนธ์เรื่อง ความรู้ในตำราพรหมชาติ (ปัทมากร บุลสถาพร, 2539) ได้อธิบายให้เห็นภาพขององค์ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ที่มีอิทธิพลและแทรกซึมอยู่ในสังคมไทยในทุกชนชั้น งานดังกล่าวอธิบายว่าโหราศาสตร์ที่พบในสังคมไทยรับอิทธิพลมาจากแหล่งอารยธรรมที่เก่าแก่กว่า เช่น จีน อินเดีย ชาว รวมถึงมีความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องผีผสมอยู่ด้วย ก่อนที่จะมีการรวบรวมตำราพรหมชาติดังที่พบเห็นในปัจจุบัน ความเชื่อเหล่านี้มีลักษณะเฉพาะในแต่ละท้องถิ่น ต่อมาเมื่อระบบการพิมพ์พัฒนาขึ้น ได้มีการจัดรวบรวมความรู้ด้านนี้และพิมพ์เป็นตำราพรหมชาติออกจำหน่าย ซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงสะท้อนผ่านจำนวนครั้งที่พิมพ์ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ความนิยมในการบริโภค ความเชื่อจากตำราพรหมชาติ ได้ส่งผลต่อเอกภาพด้านความเชื่อของคนไทยซึ่งมีลักษณะที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันมากยิ่งขึ้น และแทรกซึมเข้าไปในวิถีชีวิตของคนไทยในเวลาต่อมา อนึ่งในช่วงเริ่มต้นของการรวบรวมองค์ความรู้และจัดพิมพ์ตำราพรหมชาติออกจำหน่ายนั้น รัฐไม่ได้ให้การสนับสนุนเท่าใดนัก เพราะรัฐมองว่าความเชื่อเหล่านี้เป็นความเชื่อที่งมงาย ในทางกลับกันรัฐกลับพยายามจัดพิมพ์หนังสือด้านพุทธศาสนา แนววิถีการดำเนินชีวิต รวมถึงพระราชนิพนธ์ต่าง ๆ ออกมาจำหน่ายในราคาถูกและแจกเป็นวิทยาทานเพื่อหล่อหลอมให้คนไทยเป็นไปตามวิถีทางที่รัฐต้องการคือมีเหตุผลแบบตะวันตก

และห่างไกลจากเรื่องมงายและไสยศาสตร์ แต่ปฏิบัติการดังกล่าวกลับไม่สัมฤทธิ์ผล ซึ่งต่างจากตำราพรหมชาติที่ได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อแบบดั้งเดิมซึ่งมีรากฐานการถ่ายทอดมาจากคำบอกเล่าหรือมุขปาฐะ ซึ่งปฏิบัติการได้ดีในสังคมไทย และกล่าวได้ว่าเป็นชุดความรู้หนึ่งที่มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมไทยจากอดีตสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน ในกรณีของไทยใหญ่ก็เช่นกัน ความเชื่อต่าง ๆ ที่เป็นเครื่องประกอบวิถีการดำรงชีวิต ถูกจัดให้เป็นชุดความรู้หนึ่ง ที่ช่วยเสริมให้การดำเนินชีวิตในแต่ละช่วงมีความสมบูรณ์ราบรื่นมากยิ่งขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นตำราเกี่ยวกับโหราศาสตร์ของไทยใหญ่ ซึ่งมีลักษณะคล้ายตำราพรหมชาติ ซึ่งแต่เดิมมีการคัดลอกและจดจำผ่านคำบอกเล่าก็ได้รับการตีพิมพ์ออกมาจำหน่าย ก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่คล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตามความเชื่อบางประการของชาวไทใหญ่กับชาวไทยมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทแวดล้อมทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่แตกต่างกัน

งานเรื่อง ชูชาติ: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อพระธาตุปีเกิดในล้านนา (เกียรติชัย อักษรดิษฐ์, 2545) สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดที่ผูกโยงเอาความเชื่อดั้งเดิม (ผี) ความเชื่อแบบพราหมณ์และความเชื่อแบบพุทธศาสนา สร้างเป็นธรรมเนียมปฏิบัติของชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยนี้ยังสะท้อนให้เห็นการขยายตัวของพุทธศาสนาเถรวาทจากลังกา ที่ขยายตัวเข้ามาในเขตมอญและล้านนาไทยตามลำดับ ทำให้ฐานความเชื่อพุทธศาสนามีลักษณะที่เป็นเอกภาพ ส่งผลต่อความเชื่อทางโหราศาสตร์ที่ถูกนำมาเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ยังอธิบายกระบวนการที่ชนชั้นปกครองในยุคจารีตใช้ศาสนาและความเชื่อเป็นเครื่องมือในการธำรงอำนาจของรัฐให้มั่นคง กล่าวคือ ลักษณะของรัฐในหุบเขาที่การรักษาอำนาจโดยใช้กำลังทางการทหารในการควบคุมเป็นไปด้วยความยากลำบาก ประกอบกับภาวะประชากรที่เบาบางและกระจายตัวอยู่ตามหุบเขา การใช้ศาสนาและความเชื่อร่วมกันจึงเป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพในการรักษาเสถียรภาพทางอำนาจและการเมือง

ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทใหญ่ ที่ได้รับการแปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทย เช่น ตำราเรียนโหราศาสตร์ (พระแก้ว รัมมสาโร, 2545) ได้อธิบายถึงวิหามหาภูติซึ่งเป็นวิชาโหราศาสตร์ ที่ได้รับความนิยมถือแพร่หลายในสังคมไทใหญ่ และรวบรวมคติความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ปรากฏในวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่ เช่นเดียวกับงานเรื่อง ตำราหมอดูพม่าประยุกต์ (พิรุฬ วงศ์มาลา, ม.ป.ป.) ได้อธิบายถึงหลักการพยากรณ์ตามตำราโหราศาสตร์พม่าและไทใหญ่ ซึ่งใช้ตำรามหาภูติและมหาทักษาเป็นหลัก เอกสารทั้งสองนอกจากจะอธิบายหลักการพยากรณ์แล้วยังยกตัวอย่างการพยากรณ์รวมถึงแนววิธีการพยากรณ์สำหรับผู้ที่สนใจศึกษา ซึ่งทำให้เกิดความเข้าใจได้ดียิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามการแปลและตีพิมพ์ตำรามหาภูติและมหาทักษาเป็นภาษาไทย สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ดังกล่าวเป็นที่สนใจทั้งในกลุ่มคนไทใหญ่และคนไทย นอกจากนี้งานเรื่อง

วันทวน-วันม้วย ความเชื่อเรื่องวันในสังคมไทใหญ่ (ชรยศ ศรีรัตนบัลล์, 2559) อธิบายเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวันที่ใช้ในสังคมไทใหญ่ ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน และได้เปรียบเทียบความเชื่อเรื่องวันที่ปรากฏในสังคมไทใหญ่กับความเชื่อเรื่องวันที่ใช้ในกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ เช่น ไทยวน ซึ่งพบว่าความเชื่อเรื่องวันบางประการของชาวไทใหญ่คล้ายกับของไทยวน กล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องวันซึ่งเป็นความเชื่อพื้นฐานของชาวไทใหญ่ เป็นความเชื่อร่วมกันที่พบในกลุ่มชาติพันธุ์ไท

งานเรื่อง *Tai magic Arts of the supernatural in the Shan States and Lanna* (Conway, 2014) ศึกษากระบวนการความเชื่อเกี่ยวกับเวทมนตร์คาถาและศาสนาของชาวไทในรัฐฉานของพม่า และในล้านนาหรือพื้นที่ทางเหนือของไทย โดยการวิเคราะห์วัตถุที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม เช่น เอกสารพิบสา ผ้าที่มีการวาดหรือพิมพ์ลวดลาย รวมถึงลายสัก โดยเน้นการศึกษาภาพวาด แผนภาพ และต้นฉบับที่จัดทำขึ้นโดย “สลา” หรือ “หมอเป็ง” ซึ่งเป็นช่างฝีมือหรือศิลปินผู้เชี่ยวชาญในด้านศิลปะที่เกี่ยวกับเวทมนตร์คาถา ใช้ข้อมูลและภาพถ่ายจากการเก็บข้อมูลภาคสนามในเขตรัฐฉานและพื้นที่ทางเหนือของชาวไทย จากการสัมภาษณ์สลาในกลุ่มต่าง ๆ แล้วนำไปเปรียบเทียบกับข้อมูลที่พบในพิพิธภัณฑ์ในประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และประเทศไทย งานวิจัยนี้วิเคราะห์ให้เห็นการนำเสนอภาพของวิญญาณดีและวิญญาณร้ายผ่านศิลปะรูปภาพ การกำหนดแผนภาพทางเวทมนตร์คาถาเพื่อนำมาซึ่งความโชคดีและป้องกันภัยอันตราย หรือเพื่อให้เกิดภัยร้ายต่อศัตรู ความหมายของตัวอักษร พยางค์ วลีและตัวเลขที่ปรากฏ การใช้สูตรเวทมนตร์ซึ่งประกอบด้วยสื่อภาพและคาถาในการรักษาโรคและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เป็นการวิเคราะห์ภายใต้บริบทของจักรวาทวิทยาและศาสตร์แห่งตัวเลขของกลุ่มไท บนพื้นฐานความเชื่อพุทธแบบเถรวาทและความเชื่อเรื่องวิญญาณ ซึ่งงานศึกษาดังกล่าวทำให้เห็นการสร้างสรรคผลงานที่มีรากฐานจากความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างโหราศาสตร์ พุทธศาสนา และความเชื่อเรื่องวิญญาณในสังคมไทใหญ่

ในการศึกษาความรู้โหราศาสตร์ไทใหญ่จำเป็นต้องใช้เอกสารภาษาไทใหญ่ทั้งเอกสารพิบสาและเอกสารที่ได้รับการตีพิมพ์ เอกสารเรื่องจำดีสี่ระห่ญาน ฮอมนตางหลังตางหน้า (ลุงสง่า สำ เมืองกิ่ง, 2542) อธิบายถึงคำพยากรณ์ดวงชะตาของคนที่เกิดในแต่ละปีนักษัตร คำพยากรณ์ของคนที่เกิดในวันทั้งเจ็ดในรอบสัปดาห์ วิธีการนับนักษัตรฤกษ์ ความรู้เกี่ยวกับเรื่องวันตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ รวมถึงวิธีการคำนวณปฏิทินในระบบวันไท (วันไต) เอกสารดังกล่าวเป็นการรวบรวมความรู้จากตำราโหราศาสตร์ที่แต่งโดยเจ้ากางเสื่อ ปราชญ์ชาวไทใหญ่ เจ้าโสภะณะ เมืองหนอง และลุงสง่าเมืองกิ่ง ลักษณะสำคัญของเอกสารฉบับนี้คือมีการตีพิมพ์อย่างต่อเนื่องถึง 4 ครั้ง (ครั้งที่ 4 จำนวน 1,500 เล่ม) สะท้อนให้เห็นว่าความรู้จากเอกสารฉบับนี้แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในสังคมไทใหญ่อย่างกว้างขวาง อีกนัยหนึ่งสะท้อนให้เห็นว่าเอกสารฉบับนี้ถูกสร้างให้

เป็นชุดความรู้ที่สามารถใช้อ้างอิงได้ เนื่องจากความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่มีความหลากหลายและพบว่าความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน

งานเรื่อง ปับเป่ต่างกาลาใต้เตน (จ่ายสามยอดเคอ, 2543) อธิบายหลักการพยากรณ์ตามตำราโหราศาสตร์ไทใหญ่ประกอบด้วย ตำรามหาฤติ ตำรามหาทักษา ตำราอังกะวิจจำ รวมถึงอธิบายวิธีการผูกยันต์และยันต์ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนหลักจรรยาบรรณของการเป็นโหราจารย์ไทใหญ่ หรือ “สลา” เช่นเดียวกับเอกสารเรื่อง กยามคูโหลงหมุนคำพาราเจ้าห้าตัน (เจ้าสลาป็นดี๊ะหาญแสงจัน, 2546) ได้รวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทใหญ่ โดยเฉพาะในภาคพิธีกรรม การนับถือครูและครูประเภทต่าง ๆ ที่พบในสังคมไทใหญ่ รวบรวมคาถาที่ได้รับความเชื่อถือและเป็นที่นิยมใช้แพร่หลาย ลักษณะเด่นของข้อมูลในเอกสารดังกล่าวเป็นข้อมูลของสังคมไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานในรัฐฉาน ด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน (ไตออกกง) ซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งอยู่ระหว่างเส้นทางการค้าระหว่างตอนใต้ของประเทศจีน รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์และประเทศไทย มาแต่โบราณ ซึ่งข้อมูลจากความเชื่อโหราศาสตร์สะท้อนให้เห็นว่ามีการผสมผสานของความเชื่อจากหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์

งานเรื่อง ลอกี้กักเหยน (เจ้าเตจิงตี้ ว่านสู้, 2556) เป็นชุดเอกสารเกี่ยวกับความรู้โหราศาสตร์ไทใหญ่ จำนวน 13 เล่ม เป็นลักษณะของการรวบรวมองค์ความรู้โหราศาสตร์ที่กระจายอยู่ในแต่ละท้องถิ่นมารวบรวมและจัดพิมพ์ กล่าวได้ว่าเป็นเอกสารที่สำรวจและรวบรวมข้อมูลความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทใหญ่ที่มีความหลากหลาย แล้วมานำมาจัดระบบให้เป็นหมวดหมู่ รวมถึงมีการปรับปรุงเพิ่มเติมคำทำนายและวิธีการใช้งานให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป

“ลีกรมหาซางจ่าน” (2558) หรือประกาศสงกรานต์ไทใหญ่เป็นเอกสารที่ถูกจัดพิมพ์และจำหน่ายเป็นรายปี ประกาศสงกรานต์ไทใหญ่คล้ายประกาศสงกรานต์ของไทย เนื้อหาจะกล่าวถึงเวลาของการเปลี่ยนศักราช การพยากรณ์สภาพดินฟ้าอากาศ ฤดูกาล ปริมาณน้ำ การทำบุญเสริมดวงชะตาในรอบปีนั้น รวมถึงพยากรณ์ดวงชะตาของคนที่เกิดในแต่ละวันในช่วงเวลาหนึ่งรอบปี ซึ่งจะกล่าวถึงลักษณะเด่นและข้อควรระวังในรอบปีนั้น ๆ ประกาศสงกรานต์ไทใหญ่ถูกจัดพิมพ์จำหน่ายจากหลายสำนัก แต่ละสำนักอาจมีรายละเอียดในแต่ละเรื่องแตกต่างกันไปบ้าง อย่างไรก็ตาม ประกาศสงกรานต์ไทใหญ่มีลักษณะเป็นชุดความรู้ และเป็นความเชื่อร่วมกันของชาวไทใหญ่ รวมถึงชาวไทกลุ่มอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นว่าคนไทใหญ่มองว่ายังยึดถือคำทำนายและแนวทางการปฏิบัติตนในแต่ละรอบปีที่เผยแพร่จากประกาศสงกรานต์ซึ่งเป็นการเริ่มต้นศักราชใหม่คือจุลศักราช และสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีส่วนช่วยในการสร้างความเป็นเอกภาพในสังคมไทใหญ่ผ่านชุดความรู้ดังกล่าว

จะเห็นได้ว่าเอกสารดังกล่าวมา เป็นเอกสารเกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ที่มีการรวบรวมจากพับสาหรือใบลาน มีการคัดกรองจากโหราจารย์หรือสลาผู้รวบรวม และถูกพิมพ์เผยแพร่ในวงกว้าง อย่างไรก็ตาม เทคโนโลยีในการตีพิมพ์นอกจากจะทำให้เกิดการผลิตซ้ำองค์ความรู้โหราศาสตร์ในสังคม ใหญ่แล้ว อีกด้านหนึ่งยังทำให้ความรู้โหราศาสตร์มีความเป็นเอกภาพมากขึ้น

3.2 งานศึกษาโหราศาสตร์ในเชิงปรัชญาและศาสนา

สถานะของโหราศาสตร์ในสังคมไทยหรือสังคมใหญ่ มักจะถูกนำไปเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาและไสยศาสตร์อยู่เสมอ งานเรื่อง อิทธิพลของโหราศาสตร์ในการแก้กรรมของชาวไทยพุทธ (ไกรยศ นาคชัยยะ, 2555) อธิบายว่า แต่เดิมโหราศาสตร์เป็นศาสตร์บริสุทธิ ไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาและไสยศาสตร์ เป็นการศึกษาการ โคจรของดวงดาวที่ได้ทำการบันทึกสถิติและผลจากการโคจร ทั้งในด้านข้อมูลบุคคล เวลา และเหตุการณ์ และจากการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงสถิติทำให้สามารถพยากรณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้ และในกรณีของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมชาวพุทธที่มีความเชื่อเรื่องกรรม และเกรงกลัวต่อสิ่งที่จะเกิดขึ้น โดยเฉพาะความเชื่อเรื่องเคราะห์ร้ายที่จะเกิดขึ้นจากกรรม ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์ได้ถูกนำมาประยุกต์ใช้เพื่อลดระดับความกลัวดังกล่าว รวมถึงมีการใช้ไสยศาสตร์เป็นเครื่องมือในการช่วยผ่อนปรนความกลัวในรูปแบบของการประกอบพิธีกรรมด้วย

โหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทต่อกระบวนการทางพุทธศาสนาของไทยอย่างมาก วิทยานิพนธ์เรื่อง การใช้โหราศาสตร์เป็นวิถีทางในการเผยแพร่พระพุทธศาสนา (อชิรพจนินชา พลายนาค, 2553) ได้อธิบายให้เห็นว่าพระพุทธเจ้าทรงมีพุทธทฤษฎีให้พระสงฆ์ศึกษาโหราศาสตร์ได้โดยอนุโลมเพื่อเป็นการเรียนรู้ วันเวลา เนื่องจากอดีตต้องอาศัยดูวันเวลาจากพระจันทร์ แต่พุทธองค์ไม่อนุญาตให้พระสงฆ์ข้องเกี่ยวกับ การพยากรณ์ อย่างไรก็ตาม ในสังคมไทยตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาจะพบว่า พระสงฆ์ทำหน้าที่โหราจารย์เสมอ งานศึกษานี้ อธิบายว่าเป็นวิธีการใช้ความรู้ที่มี เพื่อสงเคราะห์ผู้คนที่กำลังประสบกับความทุกข์ และโน้มน้าวให้คนประพฤติแต่ความดีตามคำสอนของศาสนา อย่างไรก็ตาม มีการเล็งวินัยบัญญัติว่าหากพระสงฆ์จะทำหน้าที่โหราจารย์ ต้องเป็นการใช้โหราศาสตร์ที่อยู่ภายใต้แนวทาง คำสอนของพุทธศาสนา งานวิจัยนี้ทำให้สามารถมองสังคมใหญ่ซึ่งมีลักษณะคล้ายกันคือ พระที่มีความรู้ด้านโหราศาสตร์จะเป็นที่เคารพนับถือ ในเบื้องต้นสามารถสรุปได้ว่าเพราะพระสงฆ์ต้องทำหน้าที่สงเคราะห์ชาวบ้านทั้งทางโลกและทางธรรม โหราศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือสงเคราะห์ความทุกข์ทางโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ งานเรื่อง วิเคราะห์ดิรัจฉานวิชาในพระพุทธศาสนา

(เกริก อัครชินเรศ, 2554) ได้อธิบายให้เห็นชัดเจนยิ่งขึ้นว่าพระสงฆ์ในล้านนายอมรับศรัทธาวิชา ซึ่งหมายรวมถึงโหราศาสตร์และศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมาใช้จนเป็นปกติ ทำให้เห็นว่าการดำรงอยู่ของพระสงฆ์ไม่เพียงแต่ประพฤติตามคำสอนเพื่อแสวงหาทางหลุดพ้นเท่านั้น แต่พระสงฆ์ในฐานะสมาชิกของสังคมต้องมีหน้าที่ในการสืบทอดองค์ความรู้และความเชื่อ เพื่อช่วยเหลือหรือดำเนินกิจกรรมร่วมกับชาวบ้านด้วย ดังนั้นจึงมีการมองข้ามหรือเลียดพระวินัยบางข้อ เพื่อให้พระสงฆ์สามารถดำรงอยู่ร่วมกับสังคมได้และกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติในเวลาต่อมา ซึ่งในกรณีของพระสงฆ์ไทใหญ่ก็พบลักษณะเช่นเดียวกัน

ดังกล่าวมา ชี้ให้เห็นว่าพุทธศาสนามีความเชื่อโหราศาสตร์เข้าไปเจือปน โดยพระสงฆ์มีบทบาทในการนำความเชื่อโหราศาสตร์เข้าไปใช้ในพื้นที่ของพุทธศาสนา แม้ว่าจะขัดต่อวินัยบัญญัติ แต่ก็พบว่าการสร้างชุดคำอธิบายเพื่อเลียดวินัยบัญญัติและสร้างความชอบธรรมให้แก่ความเชื่อโหราศาสตร์ แสดงให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทและความสำคัญอย่างมากในสังคมที่นับถือพุทธศาสนา

3.3 งานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของโหราศาสตร์ในสังคมปัจจุบัน

การศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ทำให้ต้องทบทวนบทบาทของโหราศาสตร์ที่มีต่อสังคมไทยในปัจจุบัน ส.ศิวรักษ์ กล่าวถึงวิชาโหราศาสตร์ในงานเรื่อง โหราศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย (สุลักษณ์ ศิวรักษ์, 2537) โดยเสนอว่า ในสังคมไทยซึ่งมีการศึกษาองค์ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์แขนงต่าง ๆ มาช้านาน แต่จะเห็นว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบแยกส่วน โดยไม่เชื่อมโยงกับศาสตร์อื่น และอาจมองว่าโหราศาสตร์หรือดวงดาวเป็นสิ่งที่ควบคุมมนุษย์อย่างไรก็ดี หากผู้ศึกษาสามารถศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ และสามารถเชื่อมโยงเอาความรู้ทางโหราศาสตร์ ดาราศาสตร์ ฟิสิกส์ธรณีวิทยาอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ตลอดถึงเทคนิควิธีการมารับใช้มนุษย์ได้อย่างแท้จริงแล้ว จะช่วยให้สามารถนำความรู้ดังกล่าวมารับใช้พุทธศาสนา และเป็นกำลังสำคัญในการขับเคลื่อนชาติได้อีกแนวทางหนึ่ง

งานศึกษาเรื่อง ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการค้าเงินธุรกิจ: กรณีศึกษากลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่ (ศิริชัย ทรวงแสง, 2548) อธิบายให้เห็นว่านักธุรกิจใช้ข้อมูลทางโหราศาสตร์เพื่อช่วยวางแผนการกำหนดนโยบาย การบริหารการตลาด การบริหารงานบุคคล การตัดสินใจในการลงทุน การวางแผนในการดำเนินธุรกิจ และการจัดหาทรัพยากร ทั้งนี้เพื่อควบคุมความต้องการในอนาคต รวมถึงเป็นแรงผลักดันหรือเป็นข้อมูลเพื่อป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นแนวทางเพื่อให้ธุรกิจประสบผลสำเร็จอย่างมากที่สุดและ

มีอุปสรรคน้อยที่สุด โดยพบว่ายิ่งนักธุรกิจมีความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์มากเท่าใด ก็จะใช้ข้อมูลทางโหราศาสตร์เพื่อประกอบการดำเนินธุรกิจมากเท่านั้นซึ่งความเชื่อดังกล่าวมีทั้งที่เกิดขึ้นจากลักษณะส่วนบุคคล หรืออาจเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์และการชี้นำจากสังคมที่มีความเชื่อในด้านโหราศาสตร์

ด้วยบทบาทของโหราศาสตร์ที่มีต่อการดำเนินธุรกิจและระบบการบริหารจัดการ จึงมีงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความแม่นยำของโหราศาสตร์ งานศึกษาเรื่อง การประเมินความแม่นยำของโหราศาสตร์ไทยในการพยากรณ์ลักษณะส่วนบุคคลและพฤติกรรมในการทำงาน (ประมวณ วรณ โชติผาเวช, 2551) กล่าวว่า องค์กรเอกชนหลายแห่งเลือกใช้วิธีการทางโหราศาสตร์เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยในการคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงาน และจากการศึกษาพบว่าโหราศาสตร์ให้ความแม่นยำในการเลือกบุคลากรที่มีคุณลักษณะเบื้องต้นในการทำงาน 5 คุณลักษณะ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ การมีมนุษยสัมพันธ์ ความขยัน การเสียสละ และความอดทน นอกจากนี้ โหราศาสตร์ไทยยังมีความแม่นยำในการพยากรณ์พฤติกรรม ในการทำงาน 3 ประการ คือ การปฏิบัติตามคำสั่ง การรักษาเวลา และความรับผิดชอบต่อหน้าที่ จากผลการศึกษาที่ปรากฏว่าโหราศาสตร์มีความแม่นยำสูง เป็นเครื่องยืนยันอีกระดับว่า ความแม่นยำของโหราศาสตร์มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในสังคมไทย และขยายวงกว้างเพิ่มมากขึ้นในสภาวะทางสังคมที่มีการแข่งขันสูง ในทำนองเดียวกันกับงานศึกษาเรื่อง การศึกษาการใช้บริการโหราศาสตร์และพฤติกรรมของผู้ประกอบการ กรณีศึกษา: ในเขตถนนทรงพล ตลาดเทศบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี (พชรพรรณ พันเปรม, 2552) แสดงให้เห็นว่าผู้ประกอบการเลือกที่จะใช้บริการทางด้านโหราศาสตร์ตั้งแต่ก่อนการดำเนินการ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจต่อการเลือกประกอบธุรกิจใดธุรกิจหนึ่ง และในขณะที่ประกอบธุรกิจเมื่อประสบปัญหาจะต้องเข้ารับบริการทางความเชื่อโหราศาสตร์เป็นระยะ เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการแก้ไขปัญหา โดยผู้ประกอบการจะเลือกผู้ให้บริการทางโหราศาสตร์ที่มีความแม่นยำโดยสังเกตจากการรับบริการในครั้งที่ผ่านๆ มา ซึ่งต้องมีลักษณะสำคัญ อาทิ เป็นผู้มีความรู้ที่สามารถทำนายได้อย่างชัดเจน รวดเร็ว และคำทำนายมีประโยชน์ต่อการประกอบกิจการ โดยผลการวิจัยพบว่าหลังจากรับบริการทางโหราศาสตร์ทำให้ผู้ประกอบการมีความมั่นใจและมีกำลังใจในการประกอบกิจการมากขึ้น

งานศึกษาที่กล่าวมาข้างต้นช่วยอธิบายพฤติกรรมการใช้โหราศาสตร์ในสังคมปัจจุบัน ทำให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีอิทธิพลต่อการคิดและตัดสินใจของชาวไทย ตลอดถึงให้ข้อเสนอแนะเมื่อประสบปัญหา โดยเฉพาะในเรื่องการประกอบอาชีพ ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญในสังคมปัจจุบัน งานศึกษาดังกล่าวมาเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่ได้เป็นอย่างดี

จากการสำรวจสถานภาพองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในหัวข้อ การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ซึ่งทำการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงทศวรรษ 2530-2550 พบว่า พรหมแดนความรู้ในส่วนของการศึกษาที่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาที่ผ่านมานำไปสู่แนวทางในการศึกษาได้ กล่าวคือ ในด้านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง จะช่วยนำไปสู่กระบวนการตั้งคำถามและอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ได้อย่างมีพลวัต และใช้สำหรับพิจารณาปรากฏการณ์ทางสังคมด้านต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทใหญ่ซึ่งเกิดการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง การสำรวจองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ประเพณี วิถีชีวิต และความเชื่อของไทใหญ่ เป็นข้อมูลสำคัญที่จะสะท้อนความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ และการสำรวจองค์ความรู้ที่เป็นเอกสารภาษาไทใหญ่ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับไทใหญ่นอกประเทศไทย จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะนำไปสู่กระบวนการวิเคราะห์สถานภาพและบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ในแต่ละช่วงเวลาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีการค้นคว้าและดำเนินการศึกษาวิจัย เรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แนวทางการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) ใช้ข้อมูลที่ค้นคว้าจากหลักฐานชั้นต้น (Primary sources) หลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) และใช้แนวคิดทฤษฎีทางด้านสังคมวิทยาและมานุษยวิทยาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 2 ส่วน คือ การวิจัยเอกสารและการวิจัยภาคสนาม

1.1 การวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องนำมาวิเคราะห์ร่วมกับหลักฐานและข้อมูลด้านอื่น ดังนี้

- 1.1.1 คัมภีร์ไบเบิลและพิบสาที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.2 จารึกประเภทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.3 เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติและบันทึกทางราชการ
- 1.1.4 หนังสือและบทความต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.5 วิทยานิพนธ์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 1.1.6 รูปภาพ
- 1.1.7 ข้อมูลจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

1.2 การวิจัยภาคสนาม (Field research) เป็นวิธีวิจัยที่ผู้วิจัยใช้ในการรวบรวมหลักฐาน ประกอบด้วยข้อมูลจากหลักฐานชั้นต้น (Primary sources) และหลักฐานชั้นรอง (Secondary sources) รวมถึงหลักฐานจากคำบอกเล่า (Oral history) ของกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาที่ศึกษาค้นคว้า โดยแบ่งการวิจัยภาคสนามออกเป็น 3 วิธี คือ

1.2.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) เป็นกระบวนการศึกษาที่ผู้วิจัยศึกษาสามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในปฏิบัติการต่าง ๆ เพื่อศึกษาพฤติกรรม การแสดงออก การปฏิสัมพันธ์ สังเกตการณ์ ชักถามข้อสงสัย ฯลฯ โดยได้รับอนุญาตจากผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการนั้น หรือเป็นปฏิบัติการสาธารณะ เช่น พิธีไหว้ครู พิธีแม่บ้าน พิธีแม่เมือง เป็นต้น

1.2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant observation) เป็นกระบวนการศึกษาที่ผู้วิจัยไม่สามารถเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการนั้นได้ เช่น พิธีกรรม ส่งเคราะห์ พิธีปัดภัย การพยากรณ์ดวงชะตา แต่สามารถเข้าร่วมสังเกตการณ์ได้เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล

1.2.3 การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-information interview) สัมภาษณ์บุคคลที่เป็นผู้มีความรู้ด้านโหราศาสตร์และผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วย การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ เพื่อศึกษาและเข้าถึงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับองค์ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ความคิดเห็นของผู้คนและสังคมที่มีต่อโหราศาสตร์ที่ใหญ่ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้ให้บริการทางโหราศาสตร์และผู้รับบริการ ความคิดเห็นของบุคคลทั่วไป ทั้งภายในและภายนอกชุมชน

จากนั้นผู้วิจัยจึงนำข้อมูลทั้งจากการวิจัยเอกสารและข้อมูลภาคสนามทุกรูปแบบ มาตรวจสอบความถูกต้อง แล้วจึงนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์และเรียบเรียงเป็นคุณลักษณะในรูปแบบของการพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical description) ต่อไป

2. ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

2.1 กำหนดหัวข้องานวิจัย

2.2 ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกรอบแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

2.3 กำหนดคำถามการวิจัย

2.4 เก็บข้อมูลภาคสนามเชิงกว้าง เพื่อให้เห็นภาพรวมของพื้นที่วิจัย

2.5 เก็บข้อมูลภาคสนามเชิงลึก เพื่อสังเกตปรากฏการณ์ที่ทำการวิจัย

2.6 ขั้นตอนการตอบโจทย์งานวิจัย ผู้วิจัยลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนาม วิเคราะห์

และสังเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน

2.7 เรียบเรียงเป็นคชฎีนิพนธ์

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558-ธันวาคม พ.ศ. 2559

บทที่ 2

การตั้งถิ่นฐานและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ในบทนี้จะกล่าวถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาวไทใหญ่ รวมถึงบทบาทของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ประเทศไทย ตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนาที่ดำเนินมาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน และตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา ชาวไทใหญ่ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง ด้วยลักษณะเด่นของสภาพภูมิประเทศ ปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจ และการเมือง ทำให้ชุมชนหมู่บ้านบริเวณชายแดน พัฒนาสู่การเป็นเมืองหน้าด่านทางด้านทิศตะวันตกของนครเชียงใหม่ โดยมีเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลาง และต่อมากลายเป็นจังหวัดหนึ่งของประเทศไทย

เมืองแม่ฮ่องสอนและชุมชนไทใหญ่โดยรอบ สร้างขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อเรื่องการสร้างบ้านและเมืองแบบไทใหญ่ ประกอบกับประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ ทำให้เกิดการสร้างและผลิตซ้ำความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง และด้วยลักษณะที่ตั้งและเหตุผลด้านความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้ในช่วงเวลาก่อนทศวรรษ 2500 ชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมพม่า ใดก็ตามที่อิทธิพลของรัฐไทยก็เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการผลิตสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน

ภูมิหลังของชาวไทใหญ่

1. สังเขปประวัติศาสตร์ไทใหญ่

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเป็นมายาวนาน กระจายตัวตั้งถิ่นฐานบริเวณภาคตะวันตกเฉียงใต้ของมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ตอนเหนือของประเทศลาว ในรัฐอัสสัม ประเทศอินเดีย และในปัจจุบันชาวไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานหนาแน่นบริเวณ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ และภาคเหนือของประเทศไทย เช่น บริเวณจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงราย และเชียงใหม่ (สมพงษ์ วิทาศ์กัณฑ์, 2544, หน้า 6-7) หากพิจารณาจากภาษา ภาษาไทใหญ่จัดอยู่ในตระกูลภาษาไท (Tai family language) กลุ่มตะวันตกเฉียงใต้เช่นเดียวกับภาษาไทเหนือ ไทอาหม ไทขาว ไทดำ ไทลื้อ ไทสยาม ลาว ในด้านตัวอักษรชาวไททุกกลุ่มดัดแปลงมาจากภาษามอญโบราณในราวพุทธศตวรรษที่ 17 (เรณู วิชาศิลป์, 2541, หน้า 264) ภาษาเป็นวัฒนธรรมร่วมของกลุ่มไท และในกลุ่มที่มีภาษาที่คล้ายกันมาก ๆ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์และการเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม

ระหว่างกลุ่มไทด้วยกัน นอกจากนี้ตัวอักษรยังสะท้อนให้เห็นว่าไทใหญ่รับเอาวัฒนธรรมของมอญ ซึ่งมีความเจริญรุ่งเรืองมาก่อนเข้ามาปรับใช้

คนไทใหญ่เรียกตัวเองว่า “ไต” ส่วนมอญเรียกไทใหญ่ว่า “เซม” เชมเรียกไทใหญ่ว่า “เซียมชม” หรือ “เซมชม” ส่วนคนพม่าเรียกไทใหญ่ว่า “ชาน” หรือ “ฉาน” สันนิษฐานว่าเดิมคนพม่าคงเรียกชนชาติไต-ไท ทั้งหมดว่า “ชาน” ซึ่งรวมถึงคนไทยในกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาคด้วย ต่อมาเมื่อพม่าติดต่อกับกรุงศรีอยุธยามากขึ้นจึงเรียกคนไทยในกลุ่มน้ำเจ้าพระยาว่า “โยเดีย” ซึ่งมาจากคำว่า “อโยธยา” ในส่วนของชาวตะวันตกเรียกคนไทใหญ่ว่า “Shan” ซึ่งเป็นการเรียกตามพม่า โดยชาวตะวันตกเรียกชนชาติไตที่อยู่ภายนอกประเทศไทยและประเทศลาวว่า “Shan” เรียกคนไตในพม่าว่า “Burmese Shans” (ชานพม่า) และเรียกคนไตทางตอนใต้ของจีนว่า “Chinese Shans” (ชานจีน) รวมถึงเรียกคนไตในพม่าและในรัฐอัสสัม ของอินเดียว่า “ชานตะวันตก” และเรียกคนไตในจีนและบริเวณอ่าวตังเกี๋ยของเวียดนามว่า “ชานตะวันออก” (จิตร ภูมิศักดิ์, 2556, หน้า 49-50) ซึ่งการจำแนกชานตะวันตกและชานตะวันออก สันนิษฐานว่าเกิดจากการใช้แม่น้ำสาละวินเป็นพรมแดน

คำว่า “ชาน” กับ “สยาม” นักวิชาการสันนิษฐานว่าเป็นคำเดียวกัน เกิดจากการออกเสียงของพม่า ซึ่งสรุปความได้ว่า คำว่า “ชาน” ในภาษาพม่า “เซม” ในภาษามอญ และ “สยาม” ในภาษาไทย เป็นคำเดียวกัน (จิตร ภูมิศักดิ์, 2556, หน้า 39-53) ในพม่า คำว่า “ชาน” เป็นคำที่พม่าใช้เรียกคนไทใหญ่หรือคนไตและใช้เป็นภาษาราชการเมื่อกล่าวถึงคนกลุ่มนี้ แต่ในส่วนของคนไตไม่นิยมเรียกตัวเองว่า “ชาน” เมื่ออยู่ในกลุ่มเดียวกัน (บรรจบ พันธุเมธา, 2526, หน้า 14) อย่างไรก็ดีในปัจจุบันคนไทยออกเสียงคำว่า “ชาน ” (Shan) ว่า “ฉาน” และเรียกชื่อรัฐของพวกไทใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของพม่าว่า “รัฐฉาน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 348)

ในอดีตคนไทยสยาม ไทยวน ไทจีน ไทลื้อ ฯลฯ เรียกคนไทใหญ่หรือคนไตว่า “เงี้ยว” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 294) คนไทใหญ่ไม่พอใจนักเมื่อถูกเรียกว่า “เงี้ยว” ซึ่งมีความหมายสื่อไปในเชิงดูถูก ดังพบการตอบโต้ระหว่างคนไตกับคนเมือง (ไทยวน) ผ่านการล้อเลียนของเด็ก เช่น คนเมืองเรียกพวกไตว่า “เงี้ยวหัวจ็อก” หมายความว่า พวกคนไตไว้ผมผม เพราะในอดีตทั้งผู้ชายและผู้หญิงชาวไทใหญ่นิยมไว้ผมยาวและเกล้าผมเป็นมวยไว้กลางศีรษะ (บุญช่วย ศรีสวัสดิ์, 2551, หน้า 52) ซึ่งคงเป็นลักษณะเด่นของชาวไทใหญ่จึงถูกนำมาล้อเลียนในกลุ่มเด็ก ๆ ทางด้านของคนไตก็ตอบได้ว่า “โยนกันหม่น” หมายความว่าคนไทยวน (คนเมือง) ตูดดำ เป็นต้น นอกจากนี้คนเมืองยังรับอิทธิพลด้านอาหารของชาวไทใหญ่มากหลายประเภท คนเมืองเรียกอาหารที่รับมาจากไทใหญ่บางชนิดโดยเดิมคำว่า “เงี้ยว” เพื่อบ่งบอกที่มา เช่น ขนมหินน้ำเงี้ยว จิ้นส้มเงี้ยว (ข้าวเงี้ยวหรือข้าวกันจิ้น) ปัจจุบันอาหารทั้ง 2 ชนิดได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของอาหารเมือง ทำให้เห็น

ความสัมพันธ์และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ทั้งสองและสะท้อนให้เห็น การนิยามความเป็นชาติพันธุ์ผ่านอาหาร

เนื่องจากพรมแดนความรู้เกี่ยวกับไทใหญ่ที่กว้างขวางมากขึ้นทั้งในด้านนิรุกติศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ลักษณะทางชาติพันธุ์ ฯลฯ ทำให้ปัจจุบันการเรียกกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ว่า “เงี้ยว” ไม่เป็นที่นิยม คงหลงเหลือเฉพาะในกลุ่มผู้อาวุโสเท่านั้น ปัจจุบันรัฐไทยเรียกคนกลุ่มนี้เป็นภาษา ทางราชการว่า “ไทใหญ่” หมายถึง กลุ่มคนไต ไทหลวง เงี้ยว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 590) ในสังคมไทยจะพบว่ามีการเรียกคนกลุ่มนี้แตกต่างกันไปบ้าง อาทิ ไทใหญ่ ไทใหญ่ ไตใหญ่ หรือไต ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า คำเรียกชื่อกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ มีการปรับเปลี่ยนตามบริบทในแต่ละช่วงเวลา ซึ่งสัมพันธ์ กับสถานภาพความรู้เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ รวมถึงการให้ความหมายระหว่างผู้เรียกและกลุ่ม ชาติพันธุ์ไทใหญ่ด้วย

ไทใหญ่สถาปนาอาณาจักรขึ้นครั้งแรกโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่เมืองมว หรือเมืองมวหลวง บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำมว บริเวณชายแดนจีน-พม่า ซึ่งไทใหญ่เรียกบริเวณนี้ว่า “ทุ่งมว” ประวัติศาสตร์ของเมืองมวเริ่มต้นขึ้นด้วยตำนานที่กล่าวถึงการแต่งงานระหว่างเจ้าชายจากเมือง มวกับธิดาของพญานาค ต่อมาให้กำเนิดโอรสชื่อขุนตึงคำ ซึ่งเป็นบรรพบุรุษของขุนดู และขุนไล ปฐมกษัตริย์ของ เมืองมว ในคริสต์ศักราช 1220 อาณาจักรมวมีกษัตริย์สำคัญคือ “เจ้าเสื่อข่านฟ้า” กษัตริย์นักรบที่สามารถรวบรวมคนไทใหญ่จากเมืองต่าง ๆ สร้างเป็นอาณาจักรได้สำเร็จ (Aung Tun, 2009, pp. 16-19) เอกสารจำนวนหนึ่งยกย่องให้เจ้าเสื่อข่านฟ้าเป็น “เจ้าหอแสง” หรือพระเจ้า จักรพรรดิ (Emperor) เพื่อแสดงให้เห็นถึงความเข้มแข็งและความยิ่งใหญ่ของคนไทใหญ่ และ ภายใต้นโยบายการสร้างชาตินิยมไทใหญ่ที่เกิดขึ้นหลังทศวรรษ 2500 เจ้าเสื่อข่านฟ้าได้ถูก นำมาสร้างให้เป็นวีรกษัตริย์ของชาวไทใหญ่ โดยมีพิธีกรรมที่ผลิตซ้ำว่าทศวรรษดังกล่าวอย่าง ต่อเนื่อง เช่น การสร้างอนุสาวรีย์ การจัดพิมพ์เผยแพร่ประวัติเจ้าเสื่อข่านฟ้า การจัดกิจกรรมเชิดชู วีรกรรมของเจ้าเสื่อข่านฟ้าในวันปีใหม่ไต หรือวันสำคัญของชาวไทใหญ่ (วันดี สันติวุฒิมณี, 2545, หน้า 114-117; เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552, หน้า 205)

ภายหลังรัชสมัยเจ้าเสื่อข่านฟ้า อาณาจักรหมอกขาวมวไหลลงอ่อนแอลง และสลายตัว ออกมาเป็นรัฐอิสระ 9 รัฐ ได้แก่ เมืองกอง เมืองยาง เมืองสองสบ เมืองมิด เมืองนาย เมืองแสนหวี เมืองสี่ป้อ เมืองของห้วย และเมืองเชียงตุง โดยแต่ละรัฐ (เมือง) มีเมืองเล็กเมืองน้อยเป็นเมืองบริวาร มี “เจ้าฟ้า” เป็นประมุขตามระบบการปกครองแบบจารีตของกลุ่มไทใหญ่ สถานะของเจ้าฟ้า (Prince) ต่ำกว่ากษัตริย์หรือขุนหอคำ (King) โดยเจ้าฟ้าจะมีหอเจ้าฟ้าหรือวัง เป็นที่ประทับและ

ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของแต่ละรัฐ โดยทั้ง 9 รัฐหรือ 9 เมืองหลวงรวมเรียกว่า “เมิงไตเก้าสายหอ” หรือเมืองไทใหญ่เก้าเจ้าฟ้า (เรณู วิชาศิลป์, 2541, หน้า 268)

การเสื่อมสลายของอาณาจักรไทใหญ่นำไปสู่การแบ่งแยกและปกครองในระบบรัฐเจ้าฟ้า แต่การขาดศูนย์รวมอำนาจขนาดใหญ่ ทำให้ไทใหญ่ไม่สามารถรวมตัวกันได้ และมักเกิดการสู้รบแย่งชิงอำนาจกันอยู่เสมอ ข้อจำกัดในการรวมศูนย์อำนาจของรัฐไทใหญ่ส่วนหนึ่งเกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์ เนื่องจากชุมชนไทใหญ่ตั้งถิ่นฐานอยู่บริเวณที่ราบระหว่างหุบเขา การคมนาคมติดต่อกันเป็นไปได้ด้วยความยากลำบาก ประกอบกับประชากรกระจายตัวตั้งชุมชนอยู่ตามหุบเขาต่าง ๆ ด้วยสภาพพื้นที่เป็นอุปสรรคต่อการควบคุมกำลังคน เมืองไทใหญ่ จึงต้องยอมสวามิภักดิ์และเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรพม่าและจีน หรืออำนาจที่เหนือกว่าในแต่ละช่วงเวลา เช่น ล้านนา ทั้งนี้เพื่อขอการคุ้มครองและรับรองสิทธิธรรมในการเป็นเจ้าฟ้าจากอำนาจที่เหนือกว่าผ่านการส่งเครื่องราชบรรณาการ หรืออาจต้องยอมสวามิภักดิ์กับอำนาจทั้งสองหรือสามฝ่ายเพื่อความอยู่รอด ด้วยภาวะดังกล่าวทำให้บางช่วงเวลารัฐไทใหญ่ จึงมีลักษณะเป็นรัฐสองฝ่ายฟ้า สามฝ่ายฟ้า องค์กรยอมเป็นประเทศราชยังคงมีอำนาจในการปกครองตนเองอย่างอิสระ เพียงแต่ต้องยอมอยู่ภายใต้ขอบเขตพหุสภา และปฏิบัติตามพันธะหรือข้อเรียกร้องจากอำนาจที่เหนือกว่า (ธงชัย วินิจจะกูล, 2530, หน้า 161)

การกระจายตัวตั้งถิ่นฐานอย่างกว้างขวางของชาวไทใหญ่ ก่อให้เกิดการปรับตัวรับเอาวัฒนธรรมที่ใกล้ชิดเข้ามาปรับใช้ และนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมใหม่ที่มีความหลากหลายขึ้น อย่างไรก็ตามบนความหลากหลาย Edmund leach ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับลักษณะร่วมของคนไทใหญ่ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นข้อสังเกต ความเป็นไทใหญ่ ที่มีร่วมกัน 3 ประการได้แก่ การปกครองโดยระบบ รัฐเจ้าฟ้า การนับถือพุทธศาสนา และระบบการผลิตแบบนาดำ (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 234)

ประการแรก การปกครองโดยระบบเจ้าฟ้า มีความเกี่ยวข้องกักระบบสังคมของไทใหญ่ เจ้าฟ้าที่ปกครองในแต่ละเมือง มีอำนาจในการบริหารบ้านเมืองและสืบราชวงศ์ต่อกันมา ในสังคมไทใหญ่ เจ้าฟ้ามีความสำคัญมาก ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าฟ้ากับประชานั้นมีความใกล้ชิดและเกื้อกูลกัน เจ้าฟ้าไทใหญ่มีฐานะเป็นมนุษย์ไม่ได้เป็นสมมติเทพ (ปานแพร เชาวน์ประยูร, 2550, หน้า 43) แม้ว่าไทใหญ่จะกระจายตัวไปตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ใด และชุมชนจะมีขนาดใหญ่หรือเล็ก จะพบเห็นการเรียกผู้นำว่า เจ้าฟ้า ลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นทั่วไปในเมืองไทใหญ่ในเขตพม่า จีน ลาว ไทย เป็นต้น ซึ่งในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน พบการยกย่องผู้นำท้องถิ่น ซึ่งหมายถึงเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ที่ได้รับการแต่งตั้งจากเจ้านครเชียงใหม่ให้มีสถานะเป็นเจ้าฟ้า ซึ่งสะท้อนแนวคิดของการสร้างเมืองตามระบบจารีตของไทใหญ่ โดยจะกล่าวถึงอย่างละเอียดต่อไป อย่างไรก็ตาม การปกครองด้วยระบบ

เจ้าฟ้าของไทใหญ่เริ่มสลายตัวลงในตอนปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ซึ่งเกิดจากนโยบายรวมศูนย์ของ
 รัชชาติ ภารกิจของไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน ระบบเจ้าฟ้าซึ่งมีสถานะเป็นผู้นำท้องถิ่นค่อย ๆ ถูกลดทอน
 อำนาจลงในช่วงการปฏิรูปการปกครองในหัวเมืองลาวเฉียง (พายัพ) ที่ดำเนินการอย่างค่อยเป็น
 ค่อยไปตั้งแต่ พ.ศ.2427-2476 (ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 409-478)

ประการที่สอง การนับถือพุทธศาสนา ไทใหญ่แต่เดิมนับถือธรรมชาติ ซึ่งพัฒนาขึ้นมา
 เป็นความเชื่อผีและโหราศาสตร์ ต่อมารับเอาความเชื่อโหราศาสตร์ทั้งจากอินเดียและจีนเข้ามาปรับ
 ใช้ ต่อมาราวพุทธศตวรรษที่ 21 พุทธศาสนาได้ขยายเข้าไปมีอิทธิพลต่อสังคมไทใหญ่ โดยความเชื่อ
 คั้งเดิมและโหราศาสตร์ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของพุทธศาสนา และผสมผสาน
 สร้างเป็นพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไปในงานวิจัยนี้

ประการที่สาม ชุมชนไทใหญ่เป็นชุมชนที่มีวิถีการผลิตแบบนาคำ นิยมตั้งถิ่นฐาน
 ในบริเวณที่ราบลุ่มระหว่างหุบเขาใกล้แม่น้ำ ซึ่งเหมาะสมกับการทำนาคำ และการปลูกข้าวซึ่งเป็น
 อาหารหลักของชาวไทใหญ่ (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 234) คาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน ผู้สำรวจ
 เศรษฐกิจชนบทภาคเหนือใน พ.ศ. 2473 ได้กล่าวถึงเป้าหมายของการปลูกข้าวในชนบทภาคเหนือ
 ว่าเป็นการทำพอลีเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง (คาร์ล ซี. ซิมเมอร์แมน, 2525, หน้า 26) สะท้อนให้เห็นว่า
 แต่เดิมชาวไทใหญ่มีวิถีการผลิตแบบพอยังชีพ อย่างไรก็ตามชาวไทใหญ่มีการพัฒนาการจัดระบบ
 ชลประทานเพื่อการทำการเกษตรผ่านระบบเหมืองฝาย ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะทางภูมิศาสตร์
 ซึ่งเป็นที่ราบขนาดเล็กระหว่างหุบเขา ในพื้นที่ซึ่งมีการจัดระบบชลประทานที่ดีสามารถทำนาได้
 มากกว่าปีละ 1 ครั้ง และภายหลังฤดูกาลเก็บเกี่ยวสามารถปลูกพืชชนิดอื่น เช่น หอม กระเทียม
 ถั่ว งา ได้อีก นอกจากทำการเกษตรกรรมแล้ว ในแต่ละหมู่บ้านจะมีความถนัดในทางหัตถกรรมที่
 ต่างกันออกไป ซึ่งเป็นสินค้าเฉพาะของแต่ละท้องถิ่น เกิดจากภูมิปัญญาที่สั่งสมและสืบทอดกันมา
 โดยสอดคล้องกับสภาพที่ตั้งของชุมชน เช่น หมู่บ้านปั่นหม้อ หมู่บ้านทำเกวียน หมู่บ้านผลิต
 กระดาษสา หมู่บ้านหมักใบชา ฯลฯ ด้วยเหตุนี้ชื่อของชุมชนจำนวนมากไม่น้อยจึงเป็นชื่อหัตถกรรม
 หรือทรัพยากรสำคัญในท้องถิ่น เช่น บ้านเจ้าหม้อ (หมู่บ้านที่เป็นแหล่งปั่นหม้อ) และบ้านป่าเมียง
 (หมู่บ้านที่ปลูกใบชา) ผลผลิตทางการเกษตรที่เหลือจากการบริโภคในครัวเรือนและผลงาน
 ทางหัตถกรรม จะกลายเป็นสินค้าที่ส่งผลให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างหมู่บ้าน และพัฒนา
 สู่การทำการค้าทางไกล ซึ่งพ่อค้าไทใหญ่มีบทบาทอย่างมากต่อการค้าทางไกลในดินแดนล้านนา
 รัฐฉาน ยูนนาน หลวงพระบาง หัวเมืองมอญ พม่า ฯลฯ การเดินทางค้าขายส่วนใหญ่เป็นกอง
 การาวาน โดยมีวัวต่างหรือม้าต่างเป็นพาหนะเนื่องจากสภาพภูมิประเทศที่เป็นเทือกเขาสูงชันการใช้
 วัวหรือม้าจึงสะดวกกว่าพาหนะชนิดอื่น (สุทธิศรี ชูชาติ, 2545, หน้า 12) ดังกล่าวมาเป็นปัจจัยหนึ่ง
 ทำให้ชาวไทใหญ่เป็นที่รู้จักในภูมิภาคนี้มาอย่างยาวนาน

2. สังเขปประวัติศาสตร์ไทใหญ่ในประเทศไทย

ในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย มีชาวไทใหญ่กระจายตัวตั้งถิ่นฐานมาช้านาน ในสมัยราชวงศ์มังราย อาณาจักรล้านนามีความสัมพันธ์กับรัฐไทใหญ่และคนไทใหญ่ พระญามังรายทรงมีความสัมพันธ์กับไทใหญ่ โดยก่อนที่จะสถาปนาเมืองเชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839 ทรงให้การช่วยเหลือ ไทใหญ่สามพี่น้องในการขับไล่กองทัพมองโกลออกจากพุกาม เหตุการณ์ดังกล่าวเป็นเหตุให้จักรพรรดิคุปโลข่าน ส่งกองทัพมาโจมตีล้านนา ครั้งแรกใน พ.ศ. 1835 แต่ด้วยสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อกองทัพจีน ประกอบกับการสิ้นพระชนม์ของจักรพรรดิคุปโลข่านใน พ.ศ. 1837 ทำให้การคุกคามจากมองโกลลดลง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 146)

เมื่อพระญามังรายสร้างเมืองเชียงใหม่แล้วได้ส่งขุนเครือ พระโอรสให้ไปอยู่เมืองนาย (ปัจจุบันคือเมืองนาย รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์) ดำเนินพื้นที่เมืองเชียงใหม่ กล่าวว่า “แต่งคนหื้อเอาขุนเครือขึ้นคราวไปส่งไว้ยังเมืองปองใต้ หื้อเอี้ยวชาวปองทั้งหลายมีต้นว่าเอี้ยวเชียงทอง เมืองปองเมืองลิ เอี้ยวชาวปองใต้ทั้งหลายสร้างเมืองหื้อเจ้าขุนเครืออยู่ลวดได้ชื่อว่าเมืองนายมาตราบต่อเท่าบัดนี้แล” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วยอจ, 2547, หน้า 54-55) ด้วยเหตุนี้เจ้าเมืองนายและเมืองที่เกี่ยวข้องจึงเป็นกลุ่มที่สืบเชื้อสายมาจากพระญามังราย ต่อมาในช่วงปลายราชวงศ์มังราย พ.ศ. 2094 เมืองเชียงใหม่ว่างเว้นกษัตริย์ กลุ่มขุนนางจึงไปทูลเชิญท้าวแม่กุ เจ้าไทใหญ่จากเมืองนายมาเป็นกษัตริย์เชียงใหม่ เป็นกษัตริย์องค์สุดท้ายก่อนราชวงศ์มังรายล่มสลาย หลักฐานดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าชนชั้นปกครองของล้านนา (เชียงใหม่) และไทใหญ่ มีความสัมพันธ์กันมาช้านาน เช่นเดียวกับกรณีของเมืองเชียงตุง กล่าวคือ ในสมัยพญาไชยสงคราม (พ.ศ. 1854-1868) ได้เนรเทศเจ้าน้ำท่วมไปอยู่เมืองเขม (เชียงตุง) ต่อมาชาวเชียงตุงได้อภิเษกให้เป็นกษัตริย์ (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วยอจ, 2547, หน้า 58-59) ในสมัยพญาผายูได้ส่งท้าวเจ็ดพันตุ ซึ่งเป็นโอรสไปปกครองเมืองเชียงตุง (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 229) ด้วยสายสัมพันธ์ดังกล่าวทำให้ผู้ปกครองเมืองเชียงตุงสืบเชื้อสายมาจากพระญามังราย และจะพบว่าในปัจจุบันทายาทเจ้าฟ้าเชียงตุงโดยเฉพาะทายาทสายเจ้าฟ้าก้อนแก้วอินแถลง (เจ้าฟ้าเต่า) ใช้นามสกุล (Last name) ว่า “Mangrai” หรือ “Mengrai” (มังรายหรือเม็งราย) อาทิ Sao Saimuang Mengrai (เจ้าสายเมือง มังราย) อดีตอธิบดีกรมการศึกษาของรัฐฉานและนักวิชาการไทใหญ่ Sao Khunsuik Mengrai (เจ้าขุนศึกสุวรรณสงคราม มังราย) เป็นต้น (ชีวิตเจ้าฟ้ากับหม่อมธาดา, ม.ป.ป.) การใช้นามสกุลดังกล่าวเป็นการสร้างความชอบธรรมในการสืบเชื้อสาย และทำให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงใหม่

กับหัวเมืองในเขตไทใหญ่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าการใช้นามสกุลมังรายหรือเม็งรายของกลุ่มทายาทเจ้าฟ้าเชียงตุง เป็นส่วนหนึ่งของการพยายามสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มเจ้านายเชียงตุงภายหลังการหมดอำนาจลงของระบบเจ้าฟ้า กล่าวคือ ตั้งแต่ทศวรรษ 2490 เป็นต้นมา ด้วยเหตุผลทางการเมืองทำให้สถานภาพของชนชั้นเจ้านายในรัฐฉานถูกลดบทบาทลง แม้ว่าเจ้านายส่วนใหญ่จะได้รับการศึกษาในระดับสูง และประกอบอาชีพที่มีเกียรติ แต่สถานภาพของความเป็นเจ้าที่ค่อย ๆ ลดลงนำไปสู่ความพยายามในการสร้างและนิยามตัวตนใหม่ผ่านประวัติศาสตร์ที่มีความเป็นมายาวนานและเชื่อมโยงกับวีรกรรมวีรภัย ซึ่งพระญามังราย มีสถานะเป็นปฐมกษัตริย์แห่งอาณาจักรล้านนาที่ยิ่งใหญ่ในอดีต ประกอบกับเมืองเชียงตุงเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา จึงถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดังกล่าว

ชาวไทใหญ่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานในบริเวณภาคเหนือเป็นจำนวนมากภายหลังการพ่ายแพ้ของกลุ่มเจ้าเจ็ดตนด้วยการช่วยเหลือจากพระเจ้ากรุงธนบุรี เนื่องจากบริเวณเชียงใหม่และเมืองต่าง ๆ เป็นเมืองร้าง มีประชากรเบาบางมากไม่สามารถรักษาเมืองได้ พระเจ้ากาวิละจึงมีนโยบาย ยกทัพไปเกลี้ยกล่อมให้ไทใหญ่ ไทจีน ไทลื้อ บริเวณแม่น้ำสาละวิน อพยพลงมาเมืองเชียงใหม่ หากเมืองใดไม่ยินยอมก็จะยกทัพเข้าโจมตีและเทครัวลงมา โดยให้ตั้งถิ่นฐานบริเวณรอบ ๆ เมืองเชียงใหม่ และการเกิดขึ้นของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ขนาดใหญ่ด้านตะวันตกของนครเชียงใหม่ ก็เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ในช่วงเวลานี้ (สร้อยสวัสดิ อึ้งสกุล, 2551, หน้า 324-335)

ในด้านเศรษฐกิจ ในยุคจารีตไทใหญ่ดำเนินกิจกรรมทางการค้าในล้านนา ในลักษณะพ่อค้าทางไกลและควบคุมเส้นทางการค้าระหว่างยูนนาน ผ่านรัฐฉานและล้านนา ถึงเมืองท่าบริเวณอ่าวมะตะมะ การเดินทางค้าขายนำไปสู่การตั้งหลักแหล่งของไทใหญ่ที่กระจายตัวอยู่ทั่วภาคเหนือ ก่อให้เกิดการพัฒนาเป็นชุมทางการค้าในท้องถิ่น นอกจากกลุ่มไทใหญ่จะทำการค้าเองแล้วยังอาศัยความได้เปรียบทางด้านทุนทรัพย์และความสัมพันธ์กับลูกค้าหรือนายทุนตามหัวเมืองต่าง ๆ ก่อให้เกิดระบบการค้าที่ออกทุนให้ชาวบ้านไปทำการค้าทั้งแบบระยะใกล้และไกลด้วยเงื่อนไขการแบ่งปันผลประโยชน์ รวมถึงเป็นแหล่งกักเงินของหมู่บ้าน เป็นสถานีรับซื้อสินค้าก่อนกระจายไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ นอกจากนี้พ่อค้าไทใหญ่ยังควบคุมแผงสินค้าในตลาดสำคัญ ๆ ในภาคเหนือ ก่อนที่พ่อค้าจีนจะเข้ามามีบทบาทแข่งขันกับกลุ่มพ่อค้าไทใหญ่ในเวลาต่อมา (ปลายอ้อ ชนะนนท์, 2529, หน้า 40)

ไทใหญ่เข้ามามีบทบาทในล้านนามากขึ้นในยุคอาณานิคม การสั่งสมทุนของพ่อค้าไทใหญ่ขยายตัวมากยิ่งขึ้นเมื่อระบอบอาณานิคมได้แผ่อิทธิพลเข้ามาราวคริสต์ศตวรรษที่ 19-

ต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 การขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ใช้เงินตรา (เงินรูป) เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนที่เกิดขึ้นพร้อมกับการขยายตัวของสินค้าอุปโภคบริโภคและสินค้าฟุ่มเฟือยจากตะวันตก ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากในล้านนา ส่งผลให้พ่อค้าไทใหญ่ที่รับสินค้าจากเมืองท่าบริเวณอ่าวมะตะมะ และทำหน้าที่กระจายสินค้าสู่พื้นที่ตอนในของทวีปโดยมีล้านนาเป็นศูนย์กลาง สามารถขยายเครือข่ายและสั่งสมทุนได้มากขึ้น การสถาปนารัฐสมัยใหม่ที่มีเส้นพรมแดนที่ชัดเจนในช่วงเวลาดังกล่าว ส่งผลให้พ่อค้าไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นซึ่งเป็นคนในบังคับของอังกฤษ มีข้อได้เปรียบในการเดินทางและได้รับสิทธิคุ้มครองตามกฎหมายของอังกฤษหากเกิดกรณีพิพาทขึ้น (วารภรณ์ เรืองศรี, 2557, หน้า 73) ข้อได้เปรียบดังกล่าวส่งเสริมให้พ่อค้าไทใหญ่ดำเนินกิจการค้าข้ามแดนและสั่งสมทุนได้อย่างสะดวก โดยเฉพาะช่วงหลังการทำสนธิสัญญาเบาว์ริงใน พ.ศ. 2398 และหลังจากเปิดกงสุลอังกฤษที่เชียงใหม่ พ.ศ. 2427 (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 526)

ธุรกิจการทำสัมปทานป่าไม้ขยายตัวจากรัฐมอญสู่ล้านนาเมื่อ พ.ศ. 2483 (สร้อยสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 388) และเติบโตอย่างต่อเนื่องสัมพันธ์กับการขยายตัวของไทใหญ่ในล้านนา กล่าวคือ การทำธุรกิจป่าไม้ต้องใช้ทุนทรัพย์สูงและต้องมีอิทธิพลทางการเมือง ไทใหญ่ซึ่งมีเครือข่ายทั้งในประเทศพม่าและล้านนา รวมถึงมีความชำนาญในการทำไม้จึงอาศัยข้อได้เปรียบดังกล่าวเข้ามาทำไม้และตั้งถิ่นฐานในล้านนาเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดชุมชนไทใหญ่ที่เกิดจากการทำไม้ เช่น เมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม ความมั่งคั่งจากการทำป่าไม้และการการค้าข้ามแดนสะท้อนผ่านการสร้างวัดและศาสนสถานตามแบบสถาปัตยกรรมไทใหญ่ ที่กระจายอยู่ทั่วดินแดนล้านนา เช่น วัดพระธาตุคอกองมู วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดหัวเวียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน วัดศรีรองเมือง วัดม่อนปู้ยักย์ จังหวัดลำปาง วัดนันทาราม จังหวัดพะเยา วัดจอมสวรรค์ จังหวัดแพร่ วันสันป่าก่อ จังหวัดเชียงราย วัดป่าเป้า จังหวัดเชียงใหม่ กล่าวได้ว่าวัดเป็นพื้นที่สั่งสมทุนอย่างหนึ่งตามคติของชาวไทใหญ่และในขณะเดียวกันก็เป็นภาพสะท้อนสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของชาวไทใหญ่ด้วย

บทบาททางเศรษฐกิจของชาวไทใหญ่เริ่มลดลงและถูกแทนที่ด้วยการขยายตัวของชาวจีนที่มีเครือข่ายความสัมพันธ์กับทุนจีนในกรุงเทพฯ ซึ่งเริ่มจากเส้นทางการค้าทางน้ำ และขยายตัวอย่างมากเมื่อเส้นทางรถไฟขยายสู่ภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ. 2464 ส่งผลให้ชาวไทใหญ่ทั้งที่ทำการค้าสินค้าอุปโภคบริโภค รวมถึงธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น การสัมปทานป่าไม้ เหมืองแร่ เริ่มปรับตัวกอบกู้กับเส้นพรมแดนรัฐชาติที่ชัดเจนขึ้นส่งผลให้การค้าข้ามแดนมีกระบวนการที่ยุ่ยากซับซ้อน กลุ่มทุนไทใหญ่ในล้านนาที่เคยมีลักษณะเป็นทุนขนาดใหญ่ค่อย ๆ ลดบทบาทลง กลายเป็นเพียงกลุ่มทุนท้องถิ่น และปรับตัวสู่การเป็นพ่อค้ารายย่อยในชนบทหรือผันตัวเองสู่อาชีพเกษตรกรรม

(ปลายอ้อ ชนะนนท์, 2529, หน้า 37) นอกจากนี้ระบบการศึกษาและค่านิยมของสังคมไทยยังกลืนกลายให้ชาวไทใหญ่นิยมสนับสนุนให้บุตรหลานเข้าสู่ระบบการศึกษาและทำงานรับราชการ ส่งผลให้บทบาทของพ่อค้าไทใหญ่ค่อย ๆ เลือนหายไปจากสังคมภาคเหนือ ในกรณีของชุมชนไทใหญ่ขนาดเล็กที่อยู่ท่ามกลางกลุ่มไทยวนหรือคนเมือง เช่น ไทใหญ่ในย่านท่าแพ ย่านช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ถูกกลืนกลายเป็นคนเมือง แต่ในกรณีของชุมชนไทใหญ่ที่มีขนาดใหญ่และตั้งอยู่ห่างไกลจากวัฒนธรรมของคนเมือง เช่น อำเภอเมือง อำเภอบุญวม อำเภอป่าเย็บ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ยังคงสามารถธำรงความเป็นไทใหญ่ของตนไว้ได้อย่างสืบเนื่อง

การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในพม่าตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ส่งผลให้เกิดปัญหาการเมืองและภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ ไทใหญ่จากรัฐฐานจำนวนมากเคลื่อนย้ายเข้ามาขายแรงงาน โดยเริ่มจากบริเวณแนวตะเข็บชายแดนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่และเชียงราย ก่อนจะขยายสู่เมืองเชียงใหม่และลำพูนซึ่งเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของภูมิภาค และเพิ่มจำนวนขึ้นอย่างเห็นได้ชัดตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา แรงงานไทใหญ่กลายเป็นทุนทางเศรษฐกิจที่สำคัญในภาคเหนือ และก่อให้เกิดธุรกิจที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก เช่น การจัดหาแรงงาน การจัดทำพาสปอร์ต การสร้างที่พักให้เช่า การกู้ยืมเงิน การโอนเงินข้ามชาติ ซึ่งเกิดจากนายทุนที่เป็นคนไทยและคนไทใหญ่ที่สั่งสมทุนได้ในระดับต่าง ๆ นอกจากนี้ยังพบการสร้างเครือข่ายแรงงานไทใหญ่เพื่อต่อรองกับนายจ้างและรัฐ ในการเรียกร้องสิทธิคุ้มครองด้านต่าง ๆ การสร้างเครือข่ายทางสังคมและวัฒนธรรม การเพิ่มจำนวนขึ้นของชาวไทใหญ่ส่งผลต่อการบริโภคนสินค้าไทใหญ่ที่นำเข้าจากรัฐฐาน เห็นได้จากการเกิดขึ้นของพ่อค้าแม่ค้าไทใหญ่ในตลาดนัด และในรายที่สามารถสั่งสมทุนได้มากขึ้นสามารถเป็นเจ้าของแผงสินค้าในตลาดสำคัญเพื่อจำหน่ายสินค้าไทใหญ่ เช่น ร้านอาหารและร้านขายเสื้อผ้าไทใหญ่ในตลาดวโรรส อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ร้านอาหารสินค้าในตลาดสดเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน เจ้าของแผงสินค้าในตลาดนัดในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือพัฒนาสู่การเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก เช่น โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้า โรงงานทำผักกาดดองแบบไทใหญ่ (ผักกาดส้ม) โรงงานผลิตเต้าหู้ (ถั่วพู) ฯลฯ รวมถึงการพัฒนาสู่การเป็นผู้รับเหมาในธุรกิจการก่อสร้างซึ่งต้องอาศัยความสัมพันธ์กับแรงงานไทใหญ่ด้วยกันทั้งในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำพูน จะพบว่าธนาคาร สถาบันการเงิน และห้างร้านหลายแห่งที่จำหน่ายสินค้าซึ่งเป็นที่ยอมรับในกลุ่มไทใหญ่ เช่น รถจักรยานยนต์ รถยนต์ โทรศัพท์มือถือ เครื่องใช้ไฟฟ้า และทองคำรูปพรรณ จะติดป้ายประชาสัมพันธ์ซึ่งเขียนด้วยภาษาไทใหญ่ เพื่อสื่อสารกับลูกค้ากลุ่มนี้โดยเฉพาะ ยิ่งไปกว่านั้น การได้รับสิทธิในการซื้อสินค้าบางอย่างที่สัมพันธ์กับกฎหมายการขึ้นทะเบียนชาวต่างด้าวซึ่ง

เริ่มขึ้นใน พ.ศ. 2547 ทำให้ชาวไทยใหญ่สามารถทำนิติกรรมได้ตามที่กฎหมายกำหนด (อัมพร จิรัฐติกร, 2558, หน้า 39-47) การปรับตัวของห้างร้านเพื่อให้บริการแก่กลุ่มชาวไทย สะท้อนให้เห็นปริมาณของชาวไทยใหญ่และศักยภาพในการบริโภคของคนกลุ่มนี้

แรงงานชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นพยายามสร้างความเป็นไทยใหญ่ของกลุ่มตนผ่านประเพณี และความเชื่อ อาทิ การจัดพิธีกรรมปอยต่างล่อง กรณีวัดป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พระครูอมรวิโรจ (อินตา อินทวิโร) ได้เริ่มรื้อฟื้นการจัดงานเมื่อ พ.ศ. 2536 (งานประเพณีปอยต่างล่องวัดป่าเป้าครั้งที่ 1) และดำเนินการมาต่อเนื่องทุก ๆ ปี ต่อมาใน พ.ศ. 2545 การจัดประเพณีปอยต่างล่องได้ขยายไปยัง วัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ (งานประเพณีปอยต่างล่องวัดกู่เต้าครั้งที่ 1) และในทศวรรษ 2550 การจัดงานปอยต่างล่องขยายไปยังวัดในพื้นที่ต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งวัดที่เป็นวัดไทยใหญ่ เช่น วัดดอยสะเก็ด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และวัดที่ไม่ใช่วัดของชาวไทยใหญ่ แต่ปัจจุบันมีกลุ่มชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นเป็นญาติโยม เช่น วัดกู่บ้านมกคลชัย อำเภอสันกำแพง วัดเวฬุวัน อำเภอสารภี วัดร้อยจันทร์ วัดบ้านหม้อ อำเภอหางดง วัดคอกหมูป่า อำเภอสันทราย เป็นต้น ปრაกฏการณ์ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับพิธีกรรมปอยต่างล่อง เป็นภาพสะท้อนของจำนวนประชากรชาวไทยใหญ่ที่เพิ่มมากขึ้น และทำให้เห็นว่าชาวไทยใหญ่ใช้พื้นที่ทางศาสนา และความเชื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างและนำเสนอความเป็นตัวตน (ศิริพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิ์เพ็ญ, 2559, หน้า 21-70) ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นกับพิธีกรรมอื่น ๆ ด้วย เช่น การฟ้อนกิ่งกะหล่ำ (ระบำนก) การฟ้อนโต (ระบำสิงโต) รวมถึงการเปิดสำนักรับดูแลดวงชะตาแบบไทยใหญ่ ซึ่งกำลังขยายตัวอย่างมากในปัจจุบัน

ตลอดช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ชาวไทยใหญ่มิมีบทบาทโดดเด่นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม รวมถึงเป็นส่วนหนึ่งของประวัติศาสตร์ชาติ และประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่ยังคงมีบทบาทในสังคมไทยอย่างมีพลวัต

ชุมชนไทยใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน

เมืองแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ที่ละติจูด 17 องศาเหนือ 37 ฟลิปดา-19 องศาเหนือ 48 ฟลิปดา ลองจิจูด 97 องศาตะวันออก 19 ฟลิปดา-98 องศาตะวันออก 37 ฟลิปดา (กวี วรรกวิณ, 2555, หน้า 110) ทิศเหนือมีพื้นที่ติดต่อกับรัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ทิศตะวันตกติดต่อกับรัฐฉาน รัฐคะยา รัฐคอกทูเล ประเทศเมียนมาร์ ส่วนทิศตะวันออกและทิศใต้ติดต่อกับจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดตากของประเทศไทย มีพื้นที่ติดกับประเทศเมียนมาร์รวมระยะทางกว่า 483 กิโลเมตร (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549, หน้า 1) พื้นที่ส่วนใหญ่ของเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นภูเขาสูงสลับซับซ้อน ตั้งอยู่ในแนวเทือกเขา

ถนนรัชชี่ที่เรียงขนานกัน 3 แนว คือแนวที่อกเขาถนนรัชชี่ตะวันตก แนวที่อกเขาถนนรัชชี่กลางและแนวที่อกเขาถนนรัชชี่ตะวันออก ซึ่งทอดตัวยาวในแนวเหนือ-ใต้ มีการตั้งบ้านเรือนเป็นชุมชนในบริเวณที่ราบเล็ก ๆ ระหว่างหุบเขา มีแม่น้ำปายและลำน้ำสาขา เช่น ลำน้ำแม่ฮ่องสอน ลำน้ำแม่จ่า ลำน้ำแม่สะงา ไหลผ่านไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2528, หน้า 1) ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่นี้มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์กับชุมชนบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสาละวินซึ่งหมายถึงพื้นที่ของรัฐต่าง ๆ ในประเทศเมียนมาร์มาอย่างยาวนาน

บริเวณที่ตั้งของเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ด้านตะวันตกของนครเชียงใหม่ มีลักษณะเป็นรอยต่อของอำนาจอธิปไตยขนาดใหญ่ได้แก่ เชียงใหม่ที่อยู่ภายใต้อำนาจสยาม เมืองต่าง ๆ ในรัฐฉาน รัฐกะยาห์ และรัฐกะเหรี่ยง ซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของพม่าและอังกฤษในเวลาต่อมา (รัฐฉานตกอยู่ภายใต้การปกครองของอังกฤษอย่างสมบูรณ์ใน ค.ศ. 1885) (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 237) พรมแดนรัฐในช่วงเวลาดังกล่าวมีความคลุมเครือและไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจน ด้วยสภาพภูมิประเทศที่ยากต่อการเข้าถึง ทำให้อำนาจรัฐในพื้นที่นี้เบาบางและไม่อาจขยายอำนาจเข้าไปดูแลได้อย่างเต็มที่ จึงมีลักษณะเป็นพื้นที่สุญญากาศทางอำนาจ ปัญหาความไม่สงบของเมืองตามแนวตะเข็บชายแดน ประกอบกับการที่บริเวณดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายเส้นทางการค้าแต่โบราณ ส่งผลให้พื้นที่บริเวณแนวตะเข็บชายแดนไทย-พม่า มีการเคลื่อนตัวของผู้คนบริเวณชายแดนมาโดยตลอด ทำให้กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น ไทใหญ่ กะเหรี่ยง ตองสู่มอญ พม่า เคลื่อนตัวเข้ามาตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ทั่วบริเวณนี้ โดยมีชุมชนสำคัญ ได้แก่ บ้านปางหมู (โป่งหมู) บ้านแม่ฮ่องสอน บ้านแก่นฟ้า บ้านหมอกจำแป่ เป็นต้น (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 28-29) ต่อมาใน พ.ศ. 2417 พระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ โปรดให้รวบรวมชุมชนบริเวณนี้และตั้งเป็นเมือง โดยมีบ้านแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลาง และโปรดให้พญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองขุนยวม มาดำรงตำแหน่งเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน การเกิดขึ้นของเมืองแม่ฮ่องสอน หากพิจารณาจากบริบทแวดล้อมในช่วงเวลาดังกล่าวมีปัจจัยสำคัญ 2 ประการ ที่ทำให้เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ต้องสถาปนาชุมชนบริเวณนี้ขึ้นเป็นเมือง ได้แก่ การขยายตัวของกิจการป่าไม้ และนโยบายด้านชายแดนของรัฐบาลสยาม

ประการแรก การขยายตัวของกิจการป่าไม้ขนอสัก เนื่องจากการทำไม้ซึ่งเริ่มต้นในเขตมอญขยายตัวเข้ามาในดินแดนล้านนาซึ่งปรากฏหลักฐานครั้งแรกในสมัยเจ้าหลวงพุทธวงศ์ราว พ.ศ. 2383 (ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2551, หน้า 388) และเติบโตอย่างต่อเนื่องในเวลาต่อมา เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ป่าไม้สักที่อุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ติดต่อกับรัฐกะยาห์และรัฐฉาน ประกอบกับ

มีแม่น้ำปายและลำน้ำสาขาไหลผ่านไปบรรจบกับลำน้ำสาละวิน ซึ่งไหลไปออกปากอ่าวมะตะมะ ในเขตมอญ เป็นเส้นทางลำเลียงไม้สักเพื่อส่งไปขายยังโรงเลื่อยของอังกฤษที่มะละแหม่งได้ โดยสะดวก ทำให้กลุ่มไทใหญ่ พม่า มอญ ต้องสู้ ที่รับช่วงทำไม้จากบริษัทของอังกฤษได้เข้ามา ขออนุญาตทำป่าไม้จากเจ้านครเชียงใหม่ จากหลักฐานกล่าวได้ว่า “ซานกะเล” หรือ “พญาสิงหนาทราชา” เติบโตจากการทำไม้ในพื้นที่บ้านขุนยวม บ้านแม่ฮ่องสอน และพื้นที่ใกล้เคียง ด้วยความเป็นผู้มีบิรารและกำลังทรัพย์ประกอบกับเป็นผู้กว้างขวางในบริเวณแนวชายแดน พระเจ้ากาวิโลรสสุริยวงศ์ จึงแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองขุนยวม เมื่อ พ.ศ. 2409 (สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2549, หน้า 77-96) ต่อมาการทำป่าไม้ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนเติบโตขึ้นมาก พระเจ้าอินทวิชยานนท์ จึงโปรดให้ยกฐานะบ้านแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองแม่ฮ่องสอนใน พ.ศ. 2417 และแต่งตั้งพญาสิงหนาทราชาเป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน โดยเหตุผลหนึ่งคือเพื่อดูแลผลประโยชน์กิจการป่าไม้ ขอนสักให้แก่เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ด้วย (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์, 2553, หน้า 35-37) นอกจากนี้ หมู่บ้านหลายแห่งในแม่ฮ่องสอนก็เกิดขึ้นจากการเข้ามาทำป่าไม้ของชาวไทใหญ่ เช่น หมู่บ้านแก่นฟ้า ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งก่อตั้งขึ้นโดยพ่อค้าไม้ชาวไทใหญ่จากเมืองหมอกใหม่ รัฐฉาน เมื่อ พ.ศ. 2430 (สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2540, หน้า 53-54) ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นการเติบโตของการทำป่าไม้ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งก่อให้เกิดชุมชนชาวไทใหญ่ขึ้นทั่วไปในบริเวณนี้ โดยมีตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลางและเป็นตลาด (ภาค) ความโดดเด่นของพื้นที่ในช่วงเวลาดังกล่าว ประกอบกับในเขตเมืองย่างแฉง และหัวเมืองไทใหญ่ มีเหตุจลาจลเกิดขึ้นอยู่เนื่อง ๆ ส่งผลให้มีชาวไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง (นคร พันธุ์รงค์, 2530, หน้า 127-129)

อนึ่ง ความมั่งคั่งจากกิจการทำไม้ยังสะท้อนผ่านการอุปถัมภ์พุทธศาสนา พ่อค้าไม้ชาวไทใหญ่จำนวนมาก มีบทบาทสำคัญในการสร้างวัดและถาวรวัตถุทางพุทธศาสนา เช่น พระเจดีย์องค์ใหญ่ของวัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองกลาง วัดกลางทุ่ง วัดผาบ่องใต้ วัดหัวเวียง และพระมหาหมื่นมุณี (เจ้าพาราละแข่ง) นอกจากนี้ยังผลิตซ้ความเป็นไทใหญ่ผ่านพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด (ประเพณีออกพรรษา) ประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

ประการที่สอง นโยบายด้านชายแดนของรัฐบาลสยาม การฟื้นฟูบ้านเมืองภายหลังการ “ฟื้นฟูบ้าน” ของล้านนาด้วยการช่วยเหลือของสยาม ซึ่งสยามมีนโยบายสนับสนุนให้เมืองเชียงใหม่เป็นเมืองหน้าด่านทางฝ่ายเหนือ เพื่อป้องกันการรุกรานจากพม่า ดังจะเห็นได้ว่าพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงให้ความช่วยเหลือและฟื้นฟูเมืองเชียงใหม่ นโยบายนี้สืบเนื่องมาถึงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งรัฐบาลมีแนวคิดสร้างความมั่นคงบริเวณพื้นที่แนวชายแดน เพื่อเป็น

ปรากฏที่เข้มแข็งให้แก่พระราชอาณาจักร ในระยะแรกสยามสนับสนุนให้เชียงใหม่เป็นเมืองหน้าด่านทางตอนเหนือพร้อมกับการฟื้นฟูเมืองสำคัญที่ร้างไป ได้แก่ เมืองลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน ในระยะต่อมาได้ฟื้นฟูเมืองชายแดน ได้แก่ เชียงราย พะเยา งาว และเทิง และในระยะที่สามเป็นการตั้งเมืองชายแดนห่างไกล ได้แก่ เชียงแสน ผาง ปาย และสถาปนาเมืองแม่ฮ่องสอน (สร้อยศรี อ่องสกุล, 2551, หน้า 335)

นอกจากนี้ในช่วงเวลาดังกล่าว อังกฤษได้ขยายอำนาจเข้าครอบคลุมพม่า ซึ่งมีชายแดนติดกับนครเชียงใหม่ ประกอบกับสนธิสัญญาเมืองเชียงใหม่ หรือสนธิสัญญาเพื่อส่งเสริมการค้าติดต่อทางพาณิชย์ระหว่างพม่าของอังกฤษกับอาณาจักรเมืองเชียงใหม่ ลำปาง และลำพูน ลงนามเมื่อวันที่ 14 มกราคม ค.ศ. 1874 (พ.ศ. 2417) (นคร พันธุ์รงค์, 2530, หน้า 309-314) ซึ่งเนื้อหามีข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องเขตแดนที่สำคัญ และจากสนธิสัญญาดังกล่าวรัฐบาลได้ส่งข้าหลวงสามหัวเมืองขึ้นมาประจำการ โดยมีหน้าที่ควบคุมดูแล และให้คำแนะนำเจ้านครเชียงใหม่ ให้ปฏิบัติตามสนธิสัญญาดังนั้นนโยบายด้านชายแดนของสยาม จึงเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้เกิดการตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน

การตั้งเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นการสถาปนาอำนาจรัฐบาลสยามบริเวณชายแดนด้านตะวันตกของเมืองเชียงใหม่ โดยในช่วงแรก (ก่อน พ.ศ. 2443) รัฐบาลสยามใช้อำนาจรัฐผ่านนครเชียงใหม่ และต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2427 รัฐบาลได้ส่งข้าราชการสยามขึ้นมาปฏิบัติราชการในตำแหน่ง “พระยาผู้ช่วยไทย” เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในการแทรกแซงและควบคุมอำนาจของเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ โดยผ่านทางกรมต่าง ๆ ประกอบด้วย กรมมหาดไทย กรมทหาร กรมคลัง กรมยุติธรรม กรมวัง และกรมนา เมื่อวางรากฐานการปกครองในเมืองเชียงใหม่แล้วจึงขยายไปสู่เมืองอื่น ๆ รวมถึงเมืองแม่ฮ่องสอน (สร้อยศรี อ่องสกุล, 2551, หน้า 422-427) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล อำนาจของรัฐบาลสยามที่เข้าไปจึงยังไม่เข้มข้นมากนัก ประกอบกับการปฏิรูปการปกครองดำเนินการในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป ทำให้ในช่วงเวลานี้ เจ้านครเชียงใหม่ยังคงมีอำนาจและบทบาทในการปกครองเมืองแม่ฮ่องสอนอยู่ สะท้อนผ่านการตั้งเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนใน พ.ศ. 2434 ที่ทำตามระบบจารีตเดิมของนครเชียงใหม่ (ธรรม ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 52-53) อย่างไรก็ตาม การที่สยามขยายอำนาจแทรกแซงการปกครองของเจ้านครเชียงใหม่ ย่อมส่งผลถึงเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นเมืองภายใต้การปกครองด้วย

นับตั้งแต่หลังจาก พ.ศ. 2443 เป็นต้นมา รัฐบาลสยามได้สถาปนาอำนาจรัฐในพื้นที่นี้โดยตรง กล่าวคือ ใน พ.ศ. 2443 พระยาตรีสุทเทพ ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ได้จัดรูปแบบการปกครองใหม่โดยรวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองปาย เมืองขุนยวม และเมืองยวม (แม่สะเรียง)

เป็นหน่วยปกครองเดียวกันเรียกว่า “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” โดยตั้งที่ว่าการที่เมืองขุนยวม (อำเภอ ขุนยวม) ต่อมาใน พ.ศ. 2446 ได้ย้ายที่ว่าการไปตั้งที่เมืองยวม (อำเภอแม่สะเรียง) และเปลี่ยนชื่อเป็น “บริเวณพายัพภาคเหนือ” ต่อมาใน พ.ศ. 2453 ได้มีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม และเมืองปาย เป็น “เมืองจัตวา” แล้วย้ายที่ว่าการมาตั้งที่ “เมืองแม่ฮ่องสอน” โดยขึ้นกับมณฑลพายัพแล้วโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรสุรราช (เปลื้อง) มาดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2528, หน้า 75-78) สะท้อนให้เห็นว่าอำนาจของรัฐได้เข้าไปในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนอย่างสมบูรณ์ผ่านการส่งข้าราชการจากส่วนกลางมาปกครอง

ดังกล่าวมาเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสถาปนาเมืองแม่ฮ่องสอน โดยรวบรวมชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำปาย โดยมีศูนย์กลางอยู่ที่หมู่บ้านแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นชุมชนที่มีขนาดใหญ่ที่สุด และด้วยเหตุผลด้านประชากรซึ่งมีชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มประชากรหลัก การก่อรูปของชุมชนหมู่บ้านและเมืองแม่ฮ่องสอนจึงถูกสร้างขึ้นภายใต้ศักราชการสร้างหมู่บ้านและเมืองแบบไทใหญ่ ดังจะกล่าวถึงต่อไป

เมืองแม่ฮ่องสอน: การสร้างหมู่บ้านและเมืองตามความเชื่อของคนไทใหญ่

ชุมชนในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนและหมู่บ้าน โดยรอบ เป็นชุมชนที่เกิดขึ้นใหม่ หลายชุมชนมีสถานะเป็นชุมชนทางการค้าและรุ่งเรืองขึ้นพร้อมกับการเจริญเติบโตของกิจการป่าไม้ในยุคอาณานิคม นอกจากชาวไทใหญ่ที่เป็นประชากรหลักแล้ว กะเหรี่ยงเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีจำนวนรองลงมาและเป็นกลุ่มที่มีความเชี่ยวชาญในการทำป่าไม้ ดังหลักฐานบัญชีรายชื่อเมือง ทะเบียนประมาณพลเมืองและที่ดิน กล่าวว่า “เขตเมืองแม่ฮ่องสอน มีราษฎรชาติเวิ้งและยางแดงประมาณ 500 คน” (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.ศ. 111) และมีกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานหรือทำการค้า เช่น โยน (คนเมือง) ไทย (สยาม) พม่า กะเหรี่ยง

ในความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ไทใหญ่เป็นกลุ่มที่มีประชากรจำนวนมากและสามารถเข้าถึงอำนาจรัฐซึ่งหมายถึงนครเชียงใหม่และสยามได้มากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น จึงได้รับสิทธิธรรมในการปกครอง ส่งผลให้สังคมเมืองแม่ฮ่องสอนมีวัฒนธรรมไทใหญ่เป็นแก่นกลาง (Culture core) ที่ขยายอิทธิพลครอบคลุมพื้นที่บริเวณนี้และกลายเป็นเขตวัฒนธรรม (Culture area) ของไทใหญ่ (อมรา พงศาพิชญ์, 2549, หน้า 15) เช่น ภาษาหลักที่ใช้ในการสื่อสารภายในพื้นที่คือภาษาไทใหญ่ มีประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมต่าง ๆ ของไทใหญ่เป็นหลัก ซึ่งรวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างหมู่บ้านและเมือง จะเห็นได้ว่าหมู่บ้านและเมืองในพื้นที่แถบนี้สร้างขึ้นด้วยคติแบบ

ไทใหญ่ โดยสามารถจำแนกได้ 2 ส่วนได้แก่ ความเชื่อเรื่องหมู่บ้านและเมืองมีชีวิต และความเชื่อเรื่ององค์ประกอบหลักของหมู่บ้านและเมือง ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ ดังนี้

1. ความเชื่อเรื่องหมู่บ้านและเมืองมีชีวิต

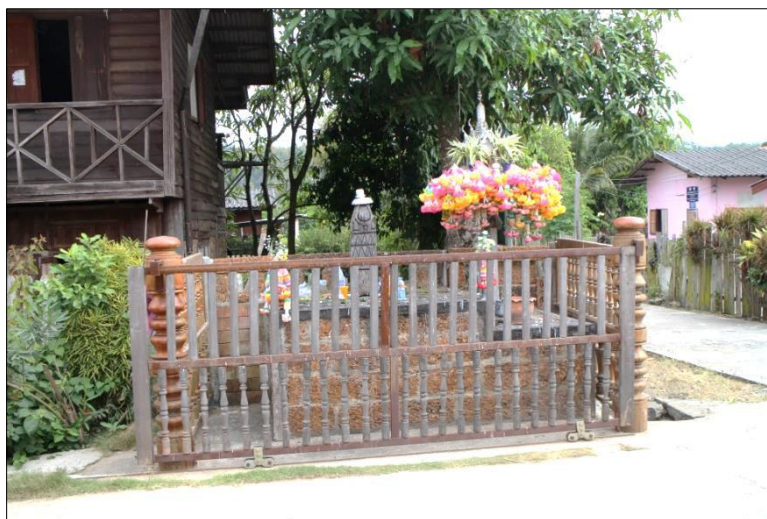
คติเมืองโบราณที่มองว่าเมืองเป็นสิ่งมีชีวิต เชื่อว่าหมู่บ้านและเมืองมีชีวิตเช่นเดียวกับมนุษย์ (ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล, 2543, หน้า 100) ทำให้เกิดแนวคิดในการแบ่งพื้นที่ในหมู่บ้านหรือเมืองออกเป็นส่วน ๆ เสมือนร่างกายมนุษย์ คือ ส่วนบนของร่างกาย ส่วนกลางของร่างกาย และส่วนล่างของร่างกาย (สุรพล คำริห์กุล, 2549, หน้า 18) ชาวไทใหญ่ก็มีความเชื่อว่าหมู่บ้านและเมือง (ในส่วนตัวเมืองคนไทใหญ่นิยมเรียกว่าเวียง) มีชีวิตและมีตัวตนเหมือนร่างกายของมนุษย์ ในการสร้างหมู่บ้านหรือเวียงพบว่ามีการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน และเรียกส่วนต่าง ๆ ของหมู่บ้านหรือเวียงเหมือนองค์ประกอบในร่างกายมนุษย์ ได้แก่ หัวเวียง ใจเวียงหรือกลางเวียง และหางเวียง โดยทุก ๆ ปี จะมีพิธีกรรม “แม่เมือง” หมายถึงพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาเมือง (แม้จะเรียกตัวเมืองว่า “เวียง” แต่พิธีกรรมกลับไม่ได้เรียกว่า “แม่เวียง” แต่เรียกว่า “แม่เมือง”) เพื่อให้เมืองมีอายุยืนยาว มีความร่มเย็นเป็นสุข (พระครูอนุกุลสถิตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) โดยพิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่ผสมผสานความเชื่อทั้งความเชื่อผี ความเชื่อโหราศาสตร์ และพุทธศาสนา ซึ่งเมืองแม่ฮ่องสอนหรือเวียงแม่ฮ่องสอน มีลักษณะดังต่อไปนี้

หัวเวียง คือบริเวณสี่แยกไฟแดงกลางเมืองในปัจจุบัน อยู่ทางทิศตะวันตก และทอดตัวยาวไปทางทิศตะวันออก สันนิษฐานว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งชุมชน หลักฐานสำคัญที่ยืนยันแนวคิดเรื่องตัวตนของเมืองหรือเวียงแม่ฮ่องสอนคือวัดหัวเวียง ที่ตั้งอยู่บริเวณที่เรียกว่า หัวเวียง ตามประวัติกล่าวว่าสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2406 (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2533, หน้า 1039) ทำให้ทราบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวชาวเมืองเรียกบริเวณนี้ว่า “หัวเวียง”

กลางเวียงหรือใจเวียง จากคำบอกเล่าของ อาจารย์ลัดดา จันทรโสภา ผู้อาวุโสของเมืองแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า กลางเวียงหรือใจเวียง คือบริเวณสี่แยกร้านอาหารป้าบัว ชาวเมืองที่มีอายุราว 70-80 ปีขึ้นไป ยังมีความทรงจำว่าบริเวณดังกล่าวถูกเรียกว่าเป็นกลางเวียง ถัดจากบริเวณดังกล่าวไปทางทิศตะวันออกเป็นที่ตั้งของ “หอเจ้าเมือง” (ศาลเจ้าเมือง) และ “ชะลอบ” หรือศาลาที่ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม “แม่เมือง” (ลัดดา จันทรโสภา, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปชุมชนไทใหญ่จะมี “เสาใจเวียง” ซึ่งมีลักษณะคล้ายเสาหลักเมือง แต่กรณีเมืองแม่ฮ่องสอน ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับ “เสาใจเวียง” ที่แน่ชัด มีเพียงหลักฐานคำบอกเล่าจากความทรงจำสืบต่อกันมาว่าบริเวณดังกล่าวคือกลางเวียงหรือใจเวียงเท่านั้น

หางเวียง คือ บริเวณซึ่งปัจจุบันเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศรีสังวาลย์ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน บริเวณดังกล่าวในอดีตเป็นทุ่งนา และเป็นบริเวณที่ทคน้ำจากลำน้ำแม่ฮ่องสอน เข้าสู่ลำเหมืองที่ไหลมาหล่อเลี้ยงตัวเมือง

เนื่องจากตัวเวียงหรือเมืองแม่ฮ่องสอน เดิมโตมาจากชุมชนหมู่บ้านขนาดเล็ก ต่อมา เมื่อประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น เมืองได้ขยายออกไปทางด้านทิศตะวันตกและทิศใต้ ทำให้บริเวณ “หัวเวียง” กลายเป็นศูนย์กลางของเวียงหรือเมือง ในปัจจุบันชาวเมืองจึงเรียกสี่แยกบริเวณที่เป็น หัวเวียงเดิมว่าสี่แยกกลางเวียง สภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับชุมชนที่ขยายตัว เป็นเหตุให้การเรียกส่วนประกอบของเมืองคลาดเคลื่อนไป แต่ในกรณีของหมู่บ้านไทใหญ่รอบ ๆ เมืองแม่ฮ่องสอน อาทิ หมู่บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลักษณะการตั้ง หมู่บ้านทอดตัวยาวตามแนวเหนือใต้บริเวณเชิงเขา ขนานกับลำน้ำแม่เจ้า “หัวบ้าน” ตั้งอยู่ทาง ด้านทิศเหนือของหมู่บ้านบริเวณ บ่อน้ำพุร้อนผาบ่อง “ใจบ้าน” ปัจจุบันเป็นที่ตั้งศาลากลางบ้าน และตลาดประจำหมู่บ้านซึ่งแต่เดิมมี เสาใจบ้านตั้งอยู่ ใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรม “แม่บ้าน” คือ พิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาหมู่บ้าน (นพสร เชาว์เลขา, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557) ส่วน “หางบ้าน” ตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของหมู่บ้านบริเวณหน้าวัดผาบ่องได้ ปัจจุบันชาวบ้าน ยังคงเรียกพื้นที่ส่วนต่าง ๆ ของหมู่บ้านว่า “หัวบ้าน-กลางบ้าน-หางบ้าน” สะท้อนให้เห็นความเชื่อ เกี่ยวกับตัวตนของหมู่บ้านที่ยังคงธำรงอยู่

ภาพที่ 1 เสาใจบ้านตามคติการสร้างหมู่บ้านของชาวไทใหญ่ หมู่บ้านเมืองปอน ตำบลเมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2558)

2. องค์ประกอบของหมู่บ้านและเมืองไทใหญ่

การตั้งหมู่บ้านหรือเมืองของชาวไทใหญ่องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ หอเจ้าเมือง (ศาลเจ้าเมือง) ศาลากลางบ้าน และวัด หากเป็นหมู่บ้านหรือเมืองที่มีขนาดใหญ่และมีสถานภาพทางเศรษฐกิจดีจะมีการสร้างเจดีย์ ในกรณีของเมืองที่มีผู้ปกครองที่เป็นเจ้าฟ้าจะมีหอเจ้าฟ้า นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น หนองน้ำประจำเมือง องค์ประกอบดังกล่าวสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องผี โหราศาสตร์ และพุทธศาสนาที่ผสมผสานกันอยู่ในสังคมไทใหญ่ กรณีของการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน พบว่ามีองค์ประกอบของเมือง ดังต่อไปนี้

2.1 หอเจ้าเมืองและผีเจ้าเมือง ความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมืองเป็นความเชื่อที่ปรากฏอยู่ในสังคมไทใหญ่ เป็นสัญลักษณ์ทางอำนาจ ทั้งอำนาจทางจิตวิญญาณและอำนาจในโลกมนุษย์ “เจ้าเมือง” หรือ “ผีเจ้าเมือง” หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษที่มีความเป็นหัวหน้าเมือง อาจเป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่มีตัวตนจริงหรือเป็นวีรบุรุษในตำนาน ชาวไทใหญ่เชื่อว่าคนเหล่านี้เมื่อสิ้นชีวิต ดวงวิญญาณจะมีฤทธิ์อำนาจ ทำหน้าที่ปกปักรักษาบ้านเมือง ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เจ้าบ้านเจ้าเมือง” เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านหรือสร้างเมือง ชาวไทใหญ่จะสร้าง “หอ” หรือศาล ให้เป็นที่สิงสถิตของผีเจ้าเมือง เพื่อปกปักรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 39) และในช่วงเดือนเจ็ดตามปฏิทินจันทรคติของทุกปี จะมีพิธีกรรมเลี้ยงเมืองและในบางพื้นที่เจ้าเมืองจะประทับทรงผ่าน “ที่นั่งเจ้าเมือง” (ร่างทรงของเจ้าเมือง) เพื่อทำนายทายทักเกี่ยวกับความเป็นไปของบ้านเมือง ตลอดถึงฤดูกาล สภาพดินฟ้าอากาศ ผลผลิตในปีนั้น ๆ รวมถึงรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับผู้ที่มาร่วมพิธี

หมู่บ้านของชาวไทใหญ่ ในพื้นที่รอบ ๆ เมืองแม่ฮ่องสอน เมื่อแรกตั้งหมู่บ้านจะมีการสร้าง “หอเจ้าเมือง” พร้อมกับการตั้งหมู่บ้าน ชาวบ้านจะให้ความเคารพแก่เจ้าเมือง และมีพิธีปฏิบัติต่อเจ้าเมืองตลอดรอบปี ในสังคมไทใหญ่เจ้าเมืองมีสถานะเหมือน “ผู้อาวุโส” ที่คอยดูแลปกปักรักษาลูกหลานในหมู่บ้านให้อยู่เย็นเป็นสุข โดยรายละเอียดของพิธีกรรมต่อเจ้าเมืองจะกล่าวถึงในบทที่ 4 ประการสำคัญ “เจ้าเมือง” ยังเป็นสัญลักษณ์สำคัญในการบ่งบอก “ความเป็นชุมชนไทใหญ่” จเรอหว่า กล่าวว่า หากเป็นบ้านใดเมืองใด จะต้องมิเจ้าเมืองและหอเจ้าเมือง เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนใดนับถือมาก เจ้าเมืองจะคุ้มครองคนในบ้าน (หมายถึงหมู่บ้าน) และดูแลความอาราม ไรร่นาเรือกสวนด้วย (อหว่า เมืองเหล็ก, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558)

ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน มีหอเจ้าเมือง 2 แห่ง ได้แก่ หอเจ้าเมืองหลวง (ศาลเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก) ตั้งอยู่ตรงข้ามกับเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน สันนิษฐานว่าเป็นหอเจ้าเมืองที่สร้างขึ้นพร้อมกับการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน และหอเจ้าเมืองแช่ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือของลำน้ำปู้ แต่เดิมบริเวณนี้เป็นบ้านของ สล่า หมายถึง หมอดูแลและหมอรักษาโรคที่มีชื่อเสียง เมื่อเสียชีวิตไปแล้วได้

กลายเป็นวิญญานศักดิ์สิทธิ์คอยให้ความช่วยเหลือและรักษาผู้คน ชาวบ้านจึงสร้างหอหรือศาลให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวและเป็นที่ยึดทางใจ (เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2558) กรณีของหอเจ้าเมืองแม่สะทอนให้เห็นการเกิดขึ้นของ “ผีเจ้าเมือง” ที่พัฒนามาจากวีรบุรุษในชุมชนที่เสียชีวิตไปแล้ว แต่คุณความดียังคงอยู่ในความทรงจำของผู้คนและกลายสถานะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชุมชนได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 2 หอเจ้าเมืองหรือศาลเจ้าเมือง เจ้าพ่อเมืองแม่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559)

2.2 วัดประจำหมู่บ้านและเมือง ชาวไทใหญ่เรียกวัดว่า “จอง” (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 62) การตั้งหมู่บ้านของชาวไทใหญ่จะสร้างวัดขึ้นมาพร้อมกับการตั้งหมู่บ้านเพื่อใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ในช่วงเริ่มแรกของการตั้งหมู่บ้าน วัดมักจะมีลักษณะเป็น “จองไม้จองคา” หมายถึง การสร้างอาคารหรือวิหารและกุฏิจากไม้เนื้ออ่อนหรือไม้ไผ่อย่างง่าย ๆ มุงด้วยหญ้าคา ซึ่งเป็นลักษณะการก่อสร้างที่ใช้ทุนทรัพย์ไม่สูงนักและสามารถสร้างขึ้นได้จากวัสดุในท้องถิ่น ต่อมาเมื่อหมู่บ้านมีความมั่นคงและชาวบ้านสั่งสมทุนได้มากขึ้น จะเริ่มสร้าง

“จองเป็น” หมายถึง อาคารหรือวิหารที่สร้างด้วยไม้เนื้อแข็ง พื้นและฝาทำด้วยไม้กระดาน ดังเช่นกรณีของวัดผาบ่องใต้ ที่สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2462 (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2533, หน้า 1007) เมื่อแรกสร้างมีลักษณะเป็น “จองไม้จองคา” กล่าวคือเป็นอาคารสร้างด้วยโครงไม้และไม้ไผ่ ปูพื้นด้วยฟาก หลังคามุงด้วยใบตองตึง (ใบพลวง) ใช้ประโยชน์โดยแบ่งพื้นที่เป็น 2 ส่วน ได้แก่ สถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและกุฏิสงฆ์ ต่อมาใน พ.ศ. 2477 คณะศรัทธาได้ร่วมกันสร้าง “จอง” หรืออาคารด้วยไม้สัก มุงหลังคาด้วยสังกะสี ประกอบด้วย จองพารา (วิหาร) จองदान (ศาลาบำเพ็ญบุญ) จองหวนเจ้า (กุฏิ) และจองไฟ (โรงครัว) โดยทุกส่วนมีขานแล่นเชื่อมต่อกัน ต่อมาเมื่ออาคารดังกล่าวทรุดโทรมลงใน พ.ศ. 2533 จึงรื้อถอนและสร้างใหม่เป็น จองหรืออาคารหลังเดียวขนาดใหญ่ เป็นอาคารครึ่งปูนครึ่งไม้ มีรูปแบบหลังคาแบบสองคอสสามชาย มุงด้วยกระเบื้อง ประดับด้วยสังกะสีฉลุลาย (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

ดังกล่าวมาเป็นตัวอย่างของวัดประจำหมู่บ้าน ซึ่งส่วนใหญ่มีพัฒนาการไม่แตกต่างกันมากนัก อนึ่ง วัดหรือจอง ของชาวไทยใหญ่นิยมสร้างหลังคาด้วยรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแบบสองคอสสามชายหรือทรงปราสาท เิงชายนิยมประดับด้วยสังกะสีฉลุลาย เรียกว่า “ปานชอย” (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) รูปแบบหลังคาลักษณะดังกล่าวถูกให้ความหมายว่าเป็นสัญลักษณ์ของ “จองไต” หรือวัดไทใหญ่ แม้ว่าในปัจจุบันการก่อสร้างอาคารศาสนสถานของชาวไทยใหญ่จะปรับเปลี่ยนไปบ้างตามยุคสมัย แต่ในส่วนของหลังคาพบว่ายังคงรูปแบบสถาปัตยกรรมแบบ “สองคอสสามชาย” หรือแบบ “ทรงปราสาท” ประดับด้วยสังกะสีฉลุลายหรือปานชอย เช่น วัดกลางทุ่ง วัดผาบ่องใต้ วัดหมอกจำแป่ ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบันรูปแบบหลังคาดังกล่าว ได้ถูกนำมาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน ดังพบว่า อาคารสถานที่ราชการ เช่น ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำอาภาศยานแม่ฮ่องสอน ศาลาประชาคม ถูกออกแบบให้มีลักษณะหลังคาแบบสองคอสสามชายหรือทรงปราสาท และพบว่าในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนนิยมทำป้ายบอกชื่อสถานที่ อาทิ สถานที่ราชการ โรงแรม สถานที่ท่องเที่ยว โดยออกแบบให้ป้ายมีหลังคาแบบสองคอสสามชายหรือหลังคาทรงปราสาท และประดับด้วยฉลุลายสังกะสีฉลุหรือปานชอย เช่น ป้ายเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ป้ายโรงเรียนอนุบาลแม่ฮ่องสอน ป้ายวนอุทยานถ้ำปลา กล่าวได้ว่ารูปแบบหลังคาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 3 วัดผาบ่องใต้ ภาพเมื่อ พ.ศ. 2475 (บรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 18 มิถุนายน 2558)

2.3 เจดีย์หรือหม่วยต่อ ชาวไทใหญ่เรียกเจดีย์ว่า “กองมู” (มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่, 2556, หน้า 53) การสร้างเจดีย์ประจำหมู่บ้านหรือเมือง พบเห็นได้ทั่วไปในชุมชนไทใหญ่ เจดีย์มีความสำคัญนอกจากเป็นที่บรรจุพระธาตุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ยังเป็นศาสนสถานที่มีความคงทนถาวรมากที่สุด ด้วยเหตุนี้การสร้างเจดีย์จึงเปรียบเสมือนการสร้างหมุดหมายเพื่อแสดงความรุ่งเรืองของพุทธศาสนา และพบว่าการสร้างเจดีย์ที่สำคัญสามารถจำแนกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ การสร้างเจดีย์บนภูเขาและการสร้างเจดีย์แล้วกำหนดเป็นเขตพุทธาวาสหรือหม่วยต่อ

การสร้างเจดีย์บนภูเขา ภูเขาเป็นองค์ประกอบสำคัญของภูมิวัฒนธรรมที่มีความโดดเด่นกว่าลักษณะภูมิประเทศอื่น เพราะมักจะถูกเชื่อมโยงให้สัมพันธ์กับอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สูงสุดของท้องถิ่นและจักรวาลที่มาจากเบื้องบน (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2551, หน้า 46) กติการสร้างเจดีย์หรือพระธาตุบนภูเขาจึงเป็นความเชื่อที่พบแพร่หลายทั้งในกลุ่มไทใหญ่และกลุ่มไทที่นับถือพุทธศาสนา นัยหนึ่งแสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเข้ามามีอิทธิพลแทนที่ความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อผี ซึ่งมีความเชื่อกันว่าภูเขาเป็นที่สถิตของวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ การสร้างเจดีย์หรือพระธาตุบนยอดเขาแสดงให้เห็นถึงสถานภาพของพุทธศาสนาที่มีเหนือความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อผี และการประดิษฐานพระธาตุบนที่สูงยังเป็นการแสดงความเคารพ ภักดีของเมืองแม่ฮ่องสอนทางด้านทิศตะวันตกของเมืองมีการสร้างเจดีย์ 2 องค์ บนยอดเขาซึ่งสามารถมองเห็นได้อย่างเด่นชัด

จากตัวเมือง โดยเจดีย์องค์แรกบรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2403 โดยจ้องต้องสู้ พ่อค้าไม้ชาวไทใหญ่ ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2417 พญาสิงหนาทราชา ได้รับตำแหน่งเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน ได้นำชาวเมืองขึ้นมาสร้างพระเจดีย์องค์ที่สอง (พระครูอนุสารศาสนกรณฺ์, 2530, หน้า 17) นอกจากนี้ยังพบการสร้างเจดีย์บนภูเขาในชุมชนไทใหญ่ที่ตั้งอยู่รอบ ๆ เมืองแม่ฮ่องสอน อาทิ เจดีย์บนภูเขาด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านปางหมู (พระธาตุวัดปางหมู) เจดีย์บนภูเขาด้านทิศตะวันออกของหมู่บ้านห้วยผา เจดีย์บนภูเขาด้านทิศเหนือของหมู่บ้านแม่สะกิด เจดีย์บนภูเขาด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้านผาบ่อง เป็นต้น

การสร้างเจดีย์แล้วกำหนดเป็นเขตพุทธาวาสหรือหน่วยต่อ ชาวไทใหญ่มีความเชื่อว่าพุทธศาสนาจะมีอายุห้าพันปี และเชื่อว่าหลังจากนั้นพระศรีอาริยมตไตรยซึ่งเป็นพระพุทธเจ้าองค์สุดท้ายในภัทรกัปนี้จะมาตรัสรู้ (เจ้าคุณหลี่, 2538) ความเชื่อดังกล่าวนำไปสู่การสั่งสมบุญกุศลเพื่อให้ได้มาเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรย ซึ่งเชื่อว่าเป็นสังคมที่มีความสงบสุขในลักษณะของสังคมในอุดมคติ ความเชื่อเรื่องการสร้าง “หน่วยต่อ” เป็นส่วนหนึ่งของคติดังกล่าว โดยเชื่อว่าจะให้อานิสงส์ทั้งในภพนี้และภพหน้า “หน่วยต่อ” คือเจดีย์ และอาจรวมถึงวิหาร มีกำแพงแก้วล้อมรอบกำหนดเป็นเขตพุทธาวาส โดยเชื่อว่าแม่จะเสื่อมสลายไปตามกาลเวลา แต่เมื่อถึงยุคพระศรีอาริยมตไตรยก็จะกลับขึ้นมามีสภาพดั้งเดิม (พระครูอนุกุลสีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) ในชุมชนไทใหญ่มักจะพบการสร้าง “หน่วยต่อ” และต่อมาอาจพัฒนาเป็นวัดหรือจอง ซึ่งมีพระสงฆ์จำพรรษา เช่น หน่วยต่อเมืองกึ่ง หน่วยต่อเมืองปางโหลง หน่วยต่อเมืองนาย หน่วยต่อเมืองผาซอง หน่วยต่อเมืองลายคำ หน่วยต่อเมืองลือจอก เป็นต้น (จุมกอบะกะหน่วยต่อ, 2546)

สำหรับชุมชนไทใหญ่ในประเทศไทย พบการสร้างหน่วยต่อหลายแห่ง และที่พัฒนาเป็นวัดในเวลาต่อมาปรากฏอยู่ 2 แห่งได้แก่ วัดหน่วยต่อ (หน่วยต่อ) อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และวัดหน่วยต่อ (หน่วยต่อ) อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับ “หน่วยต่อ” ของเมืองแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของเมือง บริเวณเชิงดอยกองมู ประกอบด้วยพระเจดีย์จำนวน 6 องค์ วิหารและพระพุทธรูป ทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว ด้านหน้ามีบันไดนาค ตามประวัติกล่าวว่า เจ้านางเม็ยะ ร่วมกับชาวเมืองสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2432 (พระครูอนุสารศาสนกรณฺ์, 2530, หน้า 31-36; วัดหน่วยต่อ, แผ่นป้าย, ม.ป.ป.) กล่าวได้ว่าเป็นพุทธศาสนสถานสำคัญประจำเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 4 หม่วยต่อหรือเขตพุทธาวาส วัดหม่วยต่อ อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2558)

ภาพที่ 5 หม่วยต่อหรือเขตพุทธาวาส วัดหม่วยต่อ เมืองผาซอง รัฐคะยาห์ ประเทศเมียนมาร์
(ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 21 ตุลาคม 2559)

2.4 หอเจ้าฟ้าและเจ้าฟ้า รายงานหลวงประชาคตกิจกราทูลเกี่ยวกับการปกครอง ด้วยระบบเจ้าฟ้าในสังคมไทใหญ่ว่า “ตำแหน่งการปกครองในเมืองเงี้ยวทั้งหลายนั้นมีฟ้าเมือง ซึ่งเรียกว่า เจ้าฟ้าเป็นประธานาธิบดี และอำมาตย์ใหญ่หรือมหาอำมาตย์สี่คน แต่ไม่มีกรมหรือ ตำแหน่งว่าการพร้อมกันทั่วไป ถัดนั้นฝ่ายพลเรือนหนึ่งเป็นตำแหน่งรองอำมาตย์คล้ายพระยา รอง เหนิงเป็นก้าง รองก้างเป็นแก้ว จเรหรือ สย ล่าม มากน้อยหากำหนดมิได้ ฝ่ายทหารนั้นมีโปคาบคำเป็น โปใหญ่ชั้นในถือเป็นผู้รักษาตัวเจ้าฟ้า ได้บังคับบัญชาหมู่รักษาองค์ 12 หมวด และหมู่หอก หมู่ปืน ฤงเขี้ยว ฤงแดง สำหรับหน้าตามเจ้าฟ้า ซวยล่าม โปเป็นนายทหารใหญ่ฝ่ายนอกได้บังคับบัญชาหมู่ ทหารหัวเมืองหัวบ้านภายนอกทั้งปวง ต่อไปจะมี โปใหญ่โปน้อยรอง ๆ เป็นหลั่นกันลงมาเป็นอัน มาก ฝ่ายในราชการมีคนปฏิบัติรับใช้ของเจ้าฟ้า หมู่ผู้ชายเรียกว่า โกล่าม หมู่ผู้หญิงเรียกว่า ซวยล่าม” (กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ร.ศ. 108)

ใน พ.ศ. 2417 พระเจ้าอินทวิชยานนท์โปรดให้ “พญาสิงหนาทราชา” เป็นเจ้าเมือง แม่ฮ่องสอน ขึ้นตรงต่อนครเชียงใหม่ โดยมีบรรดาศักดิ์ตามระบบการปกครองจารีตของเมือง เชียงใหม่ในชั้น “พญา” ซึ่งตำแหน่งดังกล่าวรัฐบาลสยามไม่ได้รับรองการแต่งตั้ง (ฤเดช แสนสา, 2552, หน้า 76) อย่างไรก็ตาม ชาวเมืองได้ยกย่องให้ พญาสิงหนาทราชามีสถานะเป็น “เจ้าฟ้า” มี “หอ” หรือวังเป็นที่พัก โดยตั้งอยู่ในบริเวณที่ตั้งของศาลเยาวชนและเด็กจังหวัดแม่ฮ่องสอน เทศบาลเมือง แม่ฮ่องสอน และบ้านพักของทายาทเจ้าฟ้าในปัจจุบัน จากคำบอกเล่าของนายติยะ เจริญพานิช กล่าวไว้ว่า หอเจ้าฟ้าหลังเกณฑ์สมัชพญาสิงหนาทราชา ชาวเมืองเรียกว่า “หอหลวง” เป็นเรือนหมู่จำนวน 12 หลัง มีชานแล่นเชื่อมต่อกัน ต่อมาถูกไฟไหม้เสียหาย ส่วนหอของเจ้าฟ้าขุนหลู่ หรือพญาพิศาล ส่องสอนบุรี (ขุนหลู่) เจ้าเมืองคนสุดท้ายซึ่งถึงแก่อสัญกรรมใน พ.ศ. 2485 เป็นหมู่เรือนจำนวน 4 หลัง ซึ่งมีขนาดเล็กกว่า ต่อมาสภาพทรุดโทรมลง ทายาทได้รื้อและสร้างเป็นบ้านพักอาศัย (ติยะ เจริญพานิช, บันทึก, 7 ธันวาคม 2548)

ดังกล่าวมาสะท้อนคติของชาวไทใหญ่ที่ยกย่องผู้ปกครองชุมชนขนาดใหญ่หรือเมือง ให้เป็น “เจ้าฟ้า” โดยมี “หอ” เป็นศูนย์กลางในการบริหารงาน จะเห็นได้ว่าในยุคเปลี่ยนผ่านก่อนที่ อำนาจรัฐจะเข้าไปมีบทบาทอย่างเข้มข้นในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน คติเกี่ยวกับการปกครองแบบเดิม ยังสามารถทำงานได้ดี แม้ว่าต่อมาสถานภาพของเจ้าฟ้าจะหมดสิ้นไปจากสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน แต่ในความทรงจำ ชาวเมืองยังรับรู้ว่าเป็นที่ตั้งของหอเจ้าฟ้า และบริเวณวัดพระนอน ยังเป็นที่ตั้งของ “อุโมงเจ้าฟ้า” หรือสถูปบรรจุอัฐิของเจ้าฟ้าและญาติ ซึ่งผู้ที่เคารพยังคงไป ลักการะ และจากการเข้าไปมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเลี้ยงเจ้าเมืองของผู้วิจัยตั้งแต่ พ.ศ. 2557-2559 พบว่าในพิธีกรรมดังกล่าวบางปีจะมีการประทับทรง โดยวิญญาณของเทพหรืออารักษ์หรือผีเมือง

ที่ปกป้องรักษาเมืองจะลงประทับทรงผ่านที่นั่งเจ้าเมืองหรือคนทรง โดยมีเจ้าเมืองสำคัญที่ลงประทับทรง เช่น เจ้าพ่อข้อมือเหล็ก เจ้าเมืองแขก เจ้าพ่อคินดำ นอกจากนี้พบว่าในปัจจุบันมีการประทับทรงดวงวิญญาณของ “เจ้านางเม็ยะ” ซึ่งเป็นชายของพญาสิงหนาทราชา และต่อมาได้ดำรงตำแหน่งเจ้าเมือง (พ.ศ. 2427-2434) และ “เจ้านางแหลง” ธิดาคนเดียวของพญาพิศาลฮ่องสอนบุรี (คำเอติยะวงศ์, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558) บุคคลสำคัญในประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้กลายสถานะเป็น “ผีเจ้าเมือง” หรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาบ้านเมือง การเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นบทบาทของสถาบันเจ้าฟ้าที่เคยมีในสังคมไทใหญ่ ต่อมาเมื่อระบบดังกล่าวล่มสลายลง แต่ความทรงจำเกี่ยวกับเจ้าฟ้ายังคงหลงเหลืออยู่ วิญญาณของบุคคลสำคัญดังกล่าวจึงถูกสร้างให้มีสถานะเป็น “ผีเจ้าเมือง” และอาจกล่าวได้ว่าเป็นการรื้อฟื้นความทรงจำเกี่ยวกับเจ้าฟ้าของเมืองแม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมือง

2.5 หนองน้ำประจำเมือง น้ำเป็นสิ่งจำเป็นในการหล่อเลี้ยงชีวิตและเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ เมืองไทใหญ่หลายแห่งมีตำนานการเกิดขึ้นของเมืองที่เกี่ยวข้องกับหนองน้ำประจำเมือง เช่น หนองตุง ของเมืองเชียงตุง หนองเจียวของเมืองป้อน มีความเชื่อว่าหนองน้ำแต่ละแห่งเป็นที่สิงสถิตของวิญญาณ อารักษ์ พญานาคหรือผีหนอง ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องรักษาหนองน้ำและผู้คนที่อยู่โดยรอบ คดีในการสร้างหนองน้ำไว้กลางเมืองของชาวไทใหญ่ หากวิเคราะห์จากสภาพทางภูมิศาสตร์พบว่าชาวไทใหญ่นิยมสร้างชุมชนหรือเมือง ในบริเวณที่ราบระหว่างหุบเขาที่มีลำน้ำขนาดเล็ก ไหลผ่านการสร้างหนองน้ำหรือสระน้ำกลางเมืองจึงเป็นการป้องกันการเกิดอุทกภัยในฤดูฝน และกักเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง (ธรรมศ ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 43-44) ในกรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นที่ราบลุ่ม เป็นที่ตั้งของ “หนองจองคำ” ทำหน้าที่รองรับน้ำจากลำเหมืองที่ไหลมาจากลำน้ำแม่ฮ่องสอนทางทิศตะวันออกของเมือง และเมื่อปริมาณน้ำมีมากเกินไปก็สามารถระบายออกโดยผ่านลำเหมืองที่มีการขุดไว้ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้บริเวณหน้าวัดจองกลาง ซึ่งน้ำจะไหลลงสู่ที่ลุ่มกว่า ผ่านท้องนาไปบรรจบกับลำน้ำแม่ฮ่องสอน น้ำที่ล้นออกจากหนองจองคำยังเกิดประโยชน์ในการสร้างโครงข่ายระบบชลประทานเพื่อการเกษตร (ลัดดา จันทรโสภา, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) และบริเวณริมฝั่งด้านทิศใต้ของหนองจองคำ มีหอหรือศาล สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่สิงสถิตของ “เจ้าหนอง” หรือวิญญาณที่ทำหน้าที่รักษาหนองน้ำ และในอดีต ยังมีศาลาขนาดใหญ่ที่สร้างขึ้นไปในหนองจองคำเพื่อใช้เป็นสถานที่ถืออุโบสถศีลของอุบาสก อุบาสิกา ในช่วงเข้าพรรษา นอกจากนี้ชาวเมืองยังมีความเชื่อว่าจะไม่จับปลาในหนองแห่งนี้มารับประทาน ด้วยลักษณะดังกล่าวมาเป็นปัจจัยที่สร้างให้หนองจองคำซึ่งเป็นหนองน้ำประจำเมือง มีสถานะเป็นหนองน้ำศักดิ์สิทธิ์ด้วย

3. สำนักความเป็นบ้านและเมืองกับการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่

คนไทใหญ่นิยามตัวเองผ่านการสร้างสำนักร่วมกันในความเป็นสมาชิกของหมู่บ้านและเมืองที่ตนอาศัยอยู่ (ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, 2546) กรณีของเมืองแม่ฮ่องสอนก็เช่นกัน โดยในระดับหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านต้องการบอกที่มาของตนต่อคนที่อาศัยในเขตเมืองเดียวกัน หรือเมื่อมีปฏิสัมพันธ์กับคนไตจากต่างหมู่บ้าน จะบอกว่าตัวเองเป็นไตจากหมู่บ้านใด เช่น ชาวไทใหญ่จากบ้านปางหมู จะเรียกตัวเองและถูกไตจากต่างหมู่บ้านเรียกว่า “ไตปางหมู” และในกรณีที่เป็นไทใหญ่ที่อยู่ในเมือง จะเรียกตัวเองและถูกเรียกว่า “ไตเวียง” ซึ่งเวียงในที่นี้หมายถึงศูนย์กลางในการปกครองและเป็นศูนย์กลางของความเจริญ และในระดับเมือง เมื่อต้องมีปฏิสัมพันธ์กับคนไทใหญ่หรือคนไตจากต่างเมืองจะบอกว่าตัวเองเป็นไตจากเมืองใด เช่น ไตแม่ฮ่องสอน หมายถึงคนไทใหญ่จากเมืองแม่ฮ่องสอน ไตเมืองปาย หมายถึง คนไทใหญ่จากเมืองปาย หรืออำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไตขุนยวม หมายถึง คนไทใหญ่จากอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไตหมอกใหม่ หมายถึง คนไทใหญ่จากเมืองหมอกใหม่ รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์, 2553, หน้า 66-67)

การนิยามความเป็นไทใหญ่หรือความเป็นไตของคนไทใหญ่ ผ่านสำนักความเป็นหมู่บ้านและเมืองได้สืบทอดมาถึงยุครัฐชาติ การเกิดเส้นพรมแดนรัฐชาติทำให้ไทใหญ่ในประเทศไทย เช่น กรณีไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน นิยามความเป็นไทใหญ่ของตนผ่านการเป็นประชากรของประเทศไทย กล่าวคือ รัฐชาติได้สร้าง “สำนัก” ของความเป็นชาติหรือประเทศ ซึ่งเป็นชุมชนในจินตนาการ (Imagined community) แต่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความรู้สึก (เบน แอนเดอร์สัน, 2552) ในกรณีของไทใหญ่แม่ฮ่องสอน สำนักของ “ความเป็นไทย” ซึ่งถูกดำเนินการผ่านการเมือง การปกครอง การศึกษา การศาสนา รวมถึงสื่อต่าง ๆ (กฤตยา อาชวนิจกุล, 2551) ได้ครอบทับสำนักในความเป็นหมู่บ้านและเมืองไว้อีกชั้นหนึ่ง จึงพบว่าในปัจจุบันชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน หากต้องมีปฏิสัมพันธ์กับไทใหญ่จากรัฐฉาน หรือไทใหญ่จากประเทศอื่น นอกจากจะนิยามว่าตนเป็น “ไตแม่ฮ่องสอน” แล้ว ยังนิยามว่าตนเป็น “ไตเมืองไทย” และนิยามว่าไทใหญ่จากรัฐฉานเป็น “ไตเมืองม่าน” (พม่า) หรือ “ไตเมืองไต” (รัฐฉาน) ยิ่งไปกว่านั้น การเดินทางเข้ามาขายแรงงานของชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน ที่เพิ่มจำนวนมากขึ้นในช่วงหลังทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทำให้เกิดการนิยามคนกลุ่มนี้ว่า “ไตนอก” หมายถึงคนไทใหญ่ที่มาจากนอกเขตประเทศไทย ซึ่งเป็นการเรียกที่สื่อความหมายในเชิงดูถูก เป็นผลจากการรับรู้ประวัติศาสตร์ชาติที่สร้างให้พม่าเป็นศัตรูของประเทศไทยและมองว่าพม่าและประชากรที่มาจากประเทศพม่าเป็นกลุ่มคนที่มีความล้าหลังและด้อยกว่า (สุนทร ชุตินทรานนท์ และคณะ, 2552, หน้า 117) รวมถึงมองว่าคนไทใหญ่กลุ่มที่มาใหม่ “เป็นคนอื่น” ซึ่งเกิดจากสำนักในความแตกต่างกันด้านพื้นที่ซึ่งเป็นความคิดของรัฐสมัยใหม่

(ธีระ นุชเปี่ยม, 2552, หน้า 28-36) ในกรณีนี้บางครั้งไทใหญ่ในประเทศไทยอาจนิยามว่าตนเองคือ “ไตใน” ซึ่งหมายถึงคนไตในประเทศไทยซึ่งมีสถานะเป็นประชากรไทยด้วย ดังกล่าวเป็นผลจากสำนึกในความเป็นคนไทยของคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน

อย่างไรก็ดี ก่อนที่คำว่า “ไตนอก” จะเป็นที่แพร่หลาย คนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนและคนไทใหญ่ในรัฐฉาน รวมถึงไทใหญ่ในรัฐคะยาห์ นิยามตัวเองผ่านทิศโดยมีแม่น้ำสาละวิน (แม่น้ำคง) เป็นพรมแดน โดยไทใหญ่แม่ฮ่องสอนเรียกไทใหญ่ในรัฐฉานและรัฐคะยาห์ว่า “ไตตางตง” (ไทใหญ่ด้านทิศตะวันตก) รวมถึงเรียกเมืองในเขตไทใหญ่โดยรวมว่า “เมืองตง” เนื่องจากตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน และไทใหญ่ในรัฐฉานและรัฐคะยาห์ เรียกไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนว่า “ไตตางออก” (ไทใหญ่ด้านทิศตะวันออก) หมายถึง ไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางด้านทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน และเรียกเมืองแม่ฮ่องสอนและเมืองในบริเวณนี้ว่า “เมืองออก” การนิยามผ่านการตั้งถิ่นฐานด้านทิศตะวันตกและทิศตะวันออกของแม่น้ำสาละวิน (ตางตงคองและตางออกคอง) ยังคงใช้อยู่บ้างในปัจจุบัน

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า การนิยามความเป็นคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนซ้อนทับกันเป็นระดับชั้น โดยในยุคจารีตความเป็นไทใหญ่ถูกสร้างผ่านสำนึกในการเป็นประชากรของหมู่บ้านไทใหญ่ และขยายขอบเขตสู่สำนึกในการเป็นประชากรของเมืองไทใหญ่ ต่อมาเมื่อเกิดรัฐชาติซึ่งเป็นการสร้างสำนึกร่วมกันชุดใหม่ของคนในชาติไทย ไทใหญ่แม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นประชากรของประเทศไทย จึงสร้างความเป็นไทใหญ่ของตนผ่านความเป็นชาติไทย ซึ่งเป็นสำนึกที่มีผลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าและรัฐไทยที่ส่งผลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

การปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทด้านสังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป นำไปสู่ “การผลิตใหม่ของประเพณีและพิธีกรรม” (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 22) เพื่อรับใช้สังคมนั้น กรณีของไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่มีส่วนในการสร้างและธำรงความเป็นไทใหญ่ โดยมีอิทธิพลของวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่า และอิทธิพลของรัฐไทย เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการดังกล่าวด้วย

1. อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน
พุทธศาสนาจากพม่าเริ่มขยายเข้ามาในกลุ่มไทใหญ่ นับตั้งแต่ไทใหญ่ตกเป็นเมืองขึ้น

ของพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง เมื่อคริสต์ศักราช 1555-1557 (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 117) ส่งผลให้ไทใหญ่รับเอาวัฒนธรรมจากพม่าเข้ามาปรับใช้ คัมภีร์ทางพุทธศาสนา รวมถึงความรู้ด้านโหราศาสตร์จำนวนมาก เขียนขึ้นโดยปราชญ์ชาวพม่า และสืบทอดมาถึงชาวไทใหญ่ ในปัจจุบันยังพบว่าการศึกษาพระปริยัติธรรมของชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน การจารยันต์ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์บางประการยังคงนิยมใช้อักษรบาลีพม่าซึ่งเชื่อว่าเป็นอักษรที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เพราะใช้สำหรับจารึกพระธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา แม้ว่าในช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ชาวไทใหญ่ในรัฐฉานจะไม่ค่อยพอใจต่อ “ความเป็นพม่า” เท่าใดนัก แต่ในมิติของพุทธศาสนาและความรู้ด้านโหราศาสตร์อาจไม่เป็นเช่นนั้นทั้งหมด ผู้รู้ชาวไทใหญ่หลายท่านมีคำกล่าวตรงกันว่า “มานี่เฮฮาก้าวตักเขาแมวเหลือง” แปลได้ว่า แม้ว่าเราจะรู้สึกไม่ชอบพม่า แต่สิ่งหนึ่งที่เรารักและบูชาคือ “อักษรพม่า” เพราะเป็นแหล่งความรู้ที่ดีและเป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ (อินสม ธิโน, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558) ทั้งนี้พุทธศาสนาแบบพม่าได้รับการยกย่องว่าเป็นแบบฉบับอันดีของพุทธศาสนาเถรวาทใน โลกปัจจุบัน ทั้งด้านการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน การศึกษาพระปริยัติธรรม รวมถึงความรู้อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง อิทธิพลด้านความรู้และความเชื่อจากพม่าโดยเฉพาะในมิติพุทธศาสนา มีบทบาทต่อการสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไตหรือไทใหญ่ โดยเฉพาะไทใหญ่ทางปากตะวันตกของแม่น้ำสาละวิน (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552, หน้า 202) ซึ่งหมายรวมถึงกลุ่มไทใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 24 และเพิ่มจำนวนมากขึ้นในพุทธศตวรรษที่ 25 ด้วย

ในยุคอาณานิคม แม้ว่าจะระบบกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนา และศิลปวิทยาด้านต่าง ๆ ของพม่าจะล่มสลายลง แต่โลกวัฒนธรรมของพม่าซึ่งมีพุทธศาสนาเป็นแกนกลางยังคงดำรงอยู่ และเกิดการปรับตัวไปพร้อมกับความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดิ้น การเติบโตของเศรษฐกิจบริเวณพื้นที่ตอนล่างของพม่า การพัฒนาระบบคมนาคม สาธารณูปโภคและการศึกษา ส่งผลให้พม่าภายใต้การปกครองของอังกฤษเติบโตอย่างรวดเร็ว (โรเบิร์ต เอช. เทเลอร์, 2550) เศรษฐกิจที่ดีส่งผลให้ชาวพม่าสามารถสั่งสมทุนได้มากขึ้น และมีโอกาสได้อุปถัมภ์พุทธศาสนา รวมถึงความเชื่อที่ตนนับถือ กล่าวได้ว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความรุ่งเรืองทางสังคมและวัฒนธรรมของพม่าอีกช่วงหนึ่งที่มีการผสมผสานกับวัฒนธรรมตะวันตกซึ่งได้รับอิทธิพลจากอังกฤษ รวมถึงรับเอาวิทยาการสมัยใหม่ ตลอดถึงค่านิยมจากโลกตะวันตกเข้ามาปรับใช้

เมืองแม่ฮ่องสอนเติบโตขึ้นในช่วงเวลาที่อิทธิพลของอังกฤษแผ่ขยายเข้ามาในพม่าตอนล่าง และต่อมาอังกฤษสามารถควบคุมพม่าไว้ได้ทั้งหมดใน พ.ศ. 2428 (ค.ศ. 1885)

(หม่องทินอ่อง, 2548) ด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของเมืองแม่ฮ่องสอน ทำให้สามารถติดต่อกับเมืองท่าริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน เช่น บ้านใหม่ เมืองผาปูน เมืองผาซอง เรือยี่ไปจนถึงเมืองท่าสำคัญบริเวณอ่าวมะละเกาะ เช่น เมืองมะละแหม่ง ได้โดยสะดวก เนื่องจากแม่น้ำปายและลำน้ำสาขาที่ไหลผ่านเมืองแม่ฮ่องสอน ไหลไปบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน เส้นทางดังกล่าวเป็นเส้นทางลำเลียงไม้ขนสัก ซึ่งตัดจากป่าในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนแล้วส่งไปโรงเลื่อยที่เมืองมะละแหม่ง ยิ่งไปกว่านั้นเมืองแม่ฮ่องสอนยังอยู่ในสถานะของผู้บริโภครวมความเป็นพม่า กล่าวคือ ก่อนที่เส้นทางคมนาคมทางบก (ถนน) จากเชียงใหม่จะเข้าถึงแม่ฮ่องสอนในช่วงต้นทศวรรษ 2500 เมืองแม่ฮ่องสอนทำการค้ากับพม่ามากกว่าทางด้านเมืองเชียงใหม่ เพราะสามารถเดินทางได้สะดวกกว่า เมืองแม่ฮ่องสอนนำเข้าสินค้าอุปโภคบริโภค โดยมีพ่อค้าซื้อแล้วบรรทุกเรือมาจากเมืองท่าของพม่า โดยสินค้าส่วนใหญ่ที่มาจากเมืองมะละแหม่งเป็นสินค้าสำเร็จรูปจากโรงงานของประเทศอังกฤษ (สรวิชาติ อ่องสกุล, 2551, หน้า 527) เช่น เสื้อผ้า น้ำมันก๊าด ไม้ขีดไฟ เครื่องโลหะ เครื่องกระป๋อง นอกจากสินค้าจากต่างประเทศแล้ว สินค้าของพม่าก็ถูกนำเข้ามาในเมืองแม่ฮ่องสอนด้วย เช่น ผ้าไหม รองเท้า เครื่องทอง อัญมณี หนังสือ พระพุทธรูป ดังพบว่าในปี พ.ศ. 2478 ชาวเมืองแม่ฮ่องสอนได้หล่อจำลองพระพุทธรูปพระมหามัธยม (เจ้าพาราละแข่ง) จากเมืองมณฑลเลยแล้วบรรทุกเรือถ่อ ล่องแม่น้ำปายมาประดิษฐานที่วัดหัวเวียง เมืองแม่ฮ่องสอน โดยชาวเมืองให้ความเคารพเป็นพระพุทธรูปประจำเมือง (บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2558) ซึ่งคติในการบูชาพระมหามัธยม ชาวไทใหญ่รับมาจากพม่าผ่านตำนานพระมหามัธยมและการจำลองรูปเหมือน นอกจากนี้พระสงฆ์และลูกหลานพ่อค้าในเมืองแม่ฮ่องสอน ยังนิยมไปศึกษาในเมืองสำคัญของพม่า เช่น ย่างกุ้ง มณฑลเลย มะละแหม่ง ป้าเบญจพร เล่าว่า พ่อของตนคือนายประเสริฐ อุดมพานิช ไปเรียนหนังสือที่เมืองผาปูนและเมืองมะละแหม่ง เมื่ออายุ 9-12 ปี เนื่องจากปู่คือพ่อเผ่ามนทำการค้ากับทางพม่าจึงอยากให้ลูกชายเรียนภาษาพม่า พ่อจึงสามารถพูดภาษาพม่าได้คล่องแคล่ว จนเมื่อสูงวัยแล้วพ่อยังคงสวดมนต์ และร้องเพลงเป็นภาษาพม่าได้ และบางโอกาสก็ให้พรลูกหลานเป็นภาษาพม่าด้วย (เบญจพร สะอาด, สัมภาษณ์, 8 เมษายน 2558) นอกจากนี้อาจารย์ลัดดา กล่าวว่า นายช่างที่ก่อสร้างวัดในเมืองแม่ฮ่องสอน เช่น วัดจองคำ วัดหัวเวียง ส่วนใหญ่เป็นลูกศิษย์ของอุโพอ่อง นายช่างฝีมือดีชาวพม่าซึ่งคบหาศิษย์ชาวไทใหญ่ชักชวนให้มาสร้างวัดที่แม่ฮ่องสอน จากนั้นจึงตั้งถิ่นฐานมีครอบครัวอยู่ที่แม่ฮ่องสอน พ่อของตนคือสล่าทุ่นส่าก็เป็นลูกศิษย์ที่ “อุโพอ่อง” ถ่ายทอดวิชาความรู้การช่างให้ด้วย และในสมัยก่อนเมื่อชาวเมืองแม่ฮ่องสอนจะสร้างวัด ก็มักจะเลียนแบบมาจากวัดสวย ๆ ในเมืองพม่า (ลัดดา จันทร์โสภา, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558)

ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอนกับหัวเมืองในประเทศไทย นำไปสู่การรับเอาวัฒนธรรมและความเชื่อของพม่าเข้ามาอย่างต่อเนื่อง และเมื่อเกิดกระแสความนิยมเรื่องใดในประเทศไทย ก็จะขยายความนิยมมาถึงเมืองแม่ฮ่องสอนด้วย เช่น การแต่งกายของสตรีชาวไทยใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน นิยมแต่งกายตามแบบพม่า (แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว., 2532, หน้า 179) ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของสตรีชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

ในด้านความเชื่อ ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนรับความเชื่อจากพม่า อาทิ ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อ คนไทใหญ่ในแม่ฮ่องสอน นิยมตั้งชื่อบุตรหลานด้วยภาษาพม่า เพราะนิยมว่ามีความทันสมัยและมีความหมายที่ดี โดยชื่อจำนวนหนึ่งมาจากภาษาบาลี ดังนั้นคนไทใหญ่ที่มีอายุประมาณ 70 ปีขึ้นไป จำนวนมากจึงมีชื่อเป็นภาษาพม่า เช่น นายจ๊กตะระ (นายจรรยา สง่าพานิช เสียชีวิตแล้ว) นางเต็งเมียะ (นางนันทา วรรธนาภรณ์ อายุ 83 ปี) นางเอจัน (นางเอจัน คันธิสาร อายุ 68 ปี) นางพาโอ่ง (นางโสภา กล่อมมิตร อายุ 67 ปี) นายหยัน (นายเย็น วนาภรณ์ อายุ 83 ปี) โดยวิธีการตั้งชื่อตั้งอยู่บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องวันเกิดและระบบทักษาซึ่งจะกล่าวต่อไปในงานวิจัยนี้

อิทธิพลจากพม่ายังแสดงออกในด้านการใช้ภาษา ดังจะเห็นได้จากการที่ไทใหญ่แม่ฮ่องสอนใช้คำเรียกประเพณีบางอย่าง โดยการทับศัพท์ภาษาพม่าแทนภาษาไทย เช่น ประเพณี “แสนหอม โก่อ้จา” และการ “โมยโjoy” ชาวคนแต่จำศีล ประเพณีแสนหอม โก่อ้จา เป็นประเพณีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้เสียชีวิตในรอบปี โดยจัดขึ้นในช่วงวันขึ้น 1 ค่ำ ถึง 15 ค่ำเดือน 11 (ก่อนออกพรรษา 15 วัน) คำว่า “แสนหอม” เป็นภาษาไทยใหญ่ แปลว่า ทำบุญอุทิศให้ผู้ตาย ส่วนคำว่า “โก่อ้จา” มาจากภาษาพม่า หมายถึง ตัวแทน (อรนุช-วิรัช นิยมธรรม, 2550, หน้า 22) เป็นพิธีทำบุญให้ผู้เสียชีวิตได้รับส่วนกุศล (รับอาหารและข้าวของที่อุทิศไป) คำว่า “แสนหอมโก่อ้จา” พบว่ามีการใช้มากในเขตพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนไทใหญ่ในพื้นที่อื่นอาจจะใช้บ้างแต่ส่วนใหญ่จะใช้คำว่า “แสนหอม” หรือ “แสนหอมเหลินสิบเอ็ด” หมายถึงการทำบุญอุทิศให้ผู้เสียชีวิตในเดือนสิบเอ็ด นอกจากนี้ ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา หรืองานบุญใหญ่จะมีการเลี้ยงอาหารแก่ผู้มาร่วมงาน ไทใหญ่เรียกว่าการ “จ่ากะ” ซึ่งมาจากคำว่า “จาอะ” ในภาษาบาลีซึ่งหมายถึงการให้ นอกจากนี้ไทใหญ่แม่ฮ่องสอนยังเรียกพิธีกรรมการเลี้ยงอาหารในลักษณะนี้ว่าการ “โมยโjoy” เช่น โมยโjoyข้าว คำว่า “โมยโjoy” เป็นคำที่ไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ยืมมาจากคำว่า “โjoyโมย” ในภาษาพม่า ซึ่งแปลว่า เลี้ยงดู (อรนุช-วิรัช นิยมธรรม, 2550, หน้า 262) แต่นำมาใช้ผิดเพี้ยน ดังนั้นคำว่า “โมยโjoy” จึงเป็นคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในแม่ฮ่องสอนเท่านั้น

ในด้านวัฒนธรรมการรับประทานอาหาร ไทใหญ่แม่ฮ่องสอนก็รับอิทธิพลจากพม่ามาไม่น้อย อาหารในพิธีกรรมของชาวไทยใหญ่หลายชนิดรับอิทธิพลมาจากอาหารพม่า อาทิ แกงฮังเล ซึ่งนิยม

ปรุงขึ้นในพิธีกรรมสำคัญ เช่น งานประเพณีปอยส่างลอง (แหล่งคำ วงศ์เจริญ, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2558) แกงฮังเลเป็นอาหารที่แสดงถึงสถานภาพของผู้เป็นเจ้าของงานหรือเจ้าภาพ เนื่องจากในอดีต เนื้อสัตว์ใหญ่ เช่น เนื้อวัว เนื้อหมู ไม่มีจำหน่ายแพร่หลาย ประกอบกับกรรมวิธีการปรุงที่ซับซ้อน ต้องใช้ทั้งทุนทรัพย์และความชำนาญ และเนื่องจากแกงฮังเลเป็นอาหารพม่าหรือฝักม่าน ซึ่งชาวไทใหญ่ไม่ได้รับประทานในชีวิตประจำวัน จึงทำให้แกงฮังเลมีลักษณะเป็นอาหารพิเศษ

ในพิธีกรรมที่เป็นมงคล เช่น งานปอยส่างลอง งานขึ้นบ้านใหม่ ชาวไทใหญ่นิยมใช้ “น้ำพริกอ่อง” เป็นอาหารประกอบในพิธีกรรม เนื่องจากคำว่า “อ่อง” ในภาษาพม่า หมายถึง ความสำเร็จ ชัยชนะ (อรนุช-วิรัช นิยมธรรม, 2550, หน้า 409) และในภาษาไทย คำว่า “อ่อง” หมายถึงวิธีการปรุงอาหารที่ต้องเคี่ยวด้วยไฟให้น้ำค่อย ๆ งวดลง แม้ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่า อาหารดังกล่าวรับมาจากพม่าหรือไม่ แต่ด้วยลักษณะการป้องกันเสียง ไทใหญ่จึงหยิบยืมความหมาย ในภาษาพม่ามาสร้างให้น้ำพริกอ่อง มีความหมายเป็นอาหารมงคลของชาวไทใหญ่

“ส่วยทะมิน” เป็นขนมที่ทำจากข้าวเหนียวกวนกับกะทิและน้ำอ้อย คำว่า “ส่วย” แปลว่า ทอง “ทะมิน” แปลว่า ข้าว รวมความแล้วหมายถึงข้าวสีทอง เป็นขนมมงคลตามความเชื่อของชาวพม่า ซึ่งไทใหญ่แม่ฮ่องสอนรับค่านิยมในการรับประทานขนมดังกล่าวมา และนิยมทำรับประทานในงานมงคล เช่น ประเพณีปอยส่างลอง พิธีแต่งงาน (มณี เอี่ยมกระสินทร์, สัมภาษณ์, 3 กันยายน 2558) ในปัจจุบันขนมส่วยทะมิน เป็นที่รู้จักในความหมายของขนมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ซึ่งได้รับความนิยมจากคนในพื้นที่ ตลอดจนนักท่องเที่ยวผู้มาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อย่างไรก็ตามในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ปัญหาความวุ่นวายทางการเมืองที่เริ่มก่อตัวขึ้นในพม่า ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอนกับเมืองในประเทศพม่าชะงักงัน ประกอบกับการสร้างทางรถไฟสายเหนือถึงปลายทางที่เชียงใหม่ใน พ.ศ. 2464 ทำให้การขนส่งสินค้าระหว่างกรุงเทพฯ กับเมืองในภาคเหนือด้วยรถไฟเป็นไปได้โดยสะดวก สามารถขนส่งสินค้าได้ในปริมาณที่มาก รวดเร็วและราคาถูกกว่าการขนส่งทางเรือหรือการใช้สัตว์บรรทุก ประกอบกับสินค้าจากกรุงเทพฯ สู่อากาศเหนือ เป็นสินค้าสำเร็จรูปจากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสินค้าของอังกฤษ (เดิมสินค้าอังกฤษส่วนใหญ่ผ่านเข้ามาทางมะละแหม่งสู่เชียงใหม่) นอกจากนั้นยังมีสินค้านำเข้าจากประเทศเยอรมนีและญี่ปุ่นซึ่งขายราคาต่ำกว่าสินค้าอังกฤษ (สรวิชาติ อึ้งสกุล, 2551, หน้า 538) ส่งผลให้พ่อค้าบางส่วนจากแม่ฮ่องสอนเริ่มหันมาค้าขายกับทางเชียงใหม่มากกว่าพม่า นอกจากนี้การคมนาคมทางอากาศซึ่งเริ่มขึ้นในแม่ฮ่องสอนเมื่อ พ.ศ. 2482 โดยมีเส้นทางบิน เชียงใหม่-แม่ฮ่องสอน-แม่สะเรียง-เชียงใหม่ (ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน, แผ่นป้าย, ม.ป.ป.) ยังทำให้การติดต่อกับทางด้านจังหวัดเชียงใหม่เป็นไปได้โดยสะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อน เป็นเหตุให้ความสัมพันธ์ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอนกับประเทศพม่าลดลงอย่างต่อเนื่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างแม่ฮ่องสอนกับพม่าลดลงอย่างมากเมื่อปัญหาทางการเมืองในพม่าเริ่มรุนแรงขึ้นในช่วงทศวรรษ 2500 เนื่องจากบริเวณแนวตะเข็บชายแดนของพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ตั้งของกองกำลังกู้ชาติ (อัสนี มุลเมฆ, 2548) ประกอบกับเส้นทางคมนาคมทางบก (ถนน) ที่ตัดจากจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านอำเภอแม่สะเรียง เข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างเสร็จใน พ.ศ. 2503 (โยชิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) ทำให้แม่ฮ่องสอนหันมาติดต่อกับเชียงใหม่มากขึ้น

แม้ว่าช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองแม่ฮ่องสอนกับหัวเมืองพม่าจะเบาบางลงไปมาก แต่ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนที่ถูกสร้างขึ้นในช่วงเวลาก่อนหน้านี้ซึ่งได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมพม่าได้ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยอิทธิพลวัฒนธรรมพม่ายังคงปรากฏร่องรอยอยู่ในสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอนในรูปแบบต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในปัจจุบันมีคำกล่าวของชาวไทใหญ่ที่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเมืองแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า คนไตหรือไทใหญ่แม่ฮ่องสอน “สงมาน” หรือ นิยมพม่า (ลัดดา จันทรโสภา, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) เพราะไม่ว่าจะเป็นรูปแบบการแต่งกาย อาหาร ประเพณี พิธีกรรม ล้วนมีกลิ่นอายของความเป็นพม่าผสมผสานอยู่อย่างเห็นได้ชัด สะท้อนให้เห็นการรับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากพม่า ผ่านความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

2. อิทธิพลของรัฐไทยที่มีต่อวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

อิทธิพลของรัฐไทยมีผลอย่างยิ่งต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน แนวคิดเกี่ยวกับความเป็นไทยเกิดขึ้นจากการปรับตัวของรัฐไทย เพื่อรองรับความเจริญจากตะวันตกและปรับวัฒนธรรมไทยให้สามารถดำรงอยู่ได้ รวมถึงทำหน้าที่จรจร โคร่งสร้างทางการเมืองที่รวมศูนย์อำนาจไว้ที่สถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่เปลี่ยนแปลงไป (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, หน้า 7-16) นอกจากอำนาจทางการเมืองการปกครองแล้ว อิทธิพลจากรัฐไทยที่ส่งผ่านทางการศึกษาและพุทธศาสนาจากส่วนกลาง ยังส่งผลอย่างยิ่งต่อการปรับตัวทางความคิด ความเชื่อและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในด้านการศึกษามีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา จากเดิมที่เป็นการศึกษาแบบจารีตที่มีวัดเป็นศูนย์กลางไปสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ที่ศึกษาผ่านสถานศึกษาหรือโรงเรียน ดังหลักฐานกล่าวได้ว่าได้มีการตั้งโรงเรียนประจำเมืองแม่ฮ่องสอนขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2457 (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2457) และต่อมาพบว่ามี การขยายการเปิดโรงเรียนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง (กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, 2481) การปฏิรูปการศึกษาของรัฐไทยยังส่งผลให้ชาวไทใหญ่ที่ได้รับการศึกษา

มีความคิดและสำนึกในความเป็นคนไทย และนำไปสู่การเกิดชนชั้นกลาง ซึ่งเป็นชนชั้นใหม่ทางสังคมที่มีบทบาททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมในเวลาต่อมา (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551, หน้า 553) การศึกษายังเป็นเครื่องมือสำคัญในการประกอบอาชีพในสังคมสมัยใหม่ เช่น การเป็นข้าราชการ การเป็นนักธุรกิจ การเป็นพนักงานห้างร้าน หรือรัฐวิสาหกิจ เป็นต้น

การเติบโตและค่านิยมต่อการศึกษาในระบบใหม่ ทำให้การสืบทอดองค์ความรู้ดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ที่แต่เดิมสืบทอดผ่านการศึกษาระบบจารีตค่อย ๆ ถูกลดความสำคัญลง กล่าวคือ การศึกษาแบบใหม่ที่ใช้อักษรไทยและภาษาไทยกลางเป็นสื่อกลาง ได้เข้ามามีบทบาทแทนที่การศึกษาด้วยตัวอักษรแบบเก่า ทำให้จำนวนผู้ที่สามารถอ่านอักษรไทใหญ่ อักษรพม่า และอักษรตัวธรรมได้ มีจำนวนลดน้อยลงอย่างต่อเนื่อง ด้วยสาเหตุดังกล่าว ทำให้องค์ความรู้และภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ซึ่งถูกบันทึกด้วยตัวอักษรไทใหญ่ อักษรพม่า และอักษรตัวธรรม มีผู้ให้ความสนใจน้อยลง และยังส่งผลให้ผู้ที่ทำหน้าที่ “สล่า” ทั้งที่เป็นพระสงฆ์และฆราวาส มีจำนวนลดลงอย่างต่อเนื่อง

ในด้านศาสนา หลังการสถาปนารัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัฐบาลพยายามเข้าไปมีบทบาทในการปฏิรูปคณะสงฆ์ เนื่องจากเป็นสถาบันที่มีบทบาทด้านการศึกษาและใกล้ชิดกับราษฎรมากที่สุด (สร้อยดี อ่องสกุล, 2551, หน้า 472) รัฐบาลได้สร้างความเป็นเอกภาพให้แก่องค์กรสงฆ์ผ่านการตราพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อให้คณะสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักรอยู่ภายใต้แบบแผนการปกครองเดียวกัน โดยยกเลิกจารีตสงฆ์แบบดั้งเดิม แล้วจัดการปกครองสงฆ์โดยมีมหาเถรสมาคมเป็นองค์กรสูงสุด มีลำดับการปกครองสงฆ์ซึ่งมีลักษณะเป็นลำดับขั้นลดหลั่น ที่มาพร้อมกับหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายในแต่ละระดับชั้น (ปฐม ตาคะนันทน์, 2551, หน้า 162-180) จากนโยบายดังกล่าว เจ้าคณะมณฑลได้แต่งตั้งพระครูวิริยะมงคลสังคะวาหะ เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อเป็นเจ้าคณะจังหวัดรูปแรกเมื่อ พ.ศ. 2446 (วัดก้ำก่อ, แผ่นป้าย, ม.ป.ป.) แต่ในช่วงแรกยังปล่อยให้คณะสงฆ์ท้องถิ่นซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ปกครองกันเอง โดยไม่ได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวมากนัก เพราะเป็นพื้นที่ห่างไกล การเปลี่ยนแปลงของคณะสงฆ์ในพื้นที่เริ่มชัดเจนขึ้นเมื่อเจ้าคณะมณฑลพายัพมีคำสั่งแต่งตั้งให้พระมหาบุญมา ญาณคุตโต มาดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน เมื่อ พ.ศ. 2485 (ภายหลังได้รับพระราชทานสมณศักดิ์พระราชาคณะที่พระราชวิรากร) (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551, หน้า 129) พร้อมกับการวางรากฐานการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแบบกรุงเทพฯ อย่างจริงจัง

การเปลี่ยนแปลงแนวคิดทางศาสนาของประเทศไทย จะพบว่านับตั้งแต่สถาปนากรุงรัตนโกสินทร์เป็นต้นมา ชนชั้นนำไทยมีความคิดในเชิงมนุษยนิยมมากขึ้น กล่าวคือ แนวคิดที่มองว่าผู้ปกครองเป็นมนุษย์ และทำการปกครองโดยใช้สติปัญญาความสามารถ ไม่ใช่การมีอำนาจเหนือธรรมชาติของพระเจ้า โดยเชื่อว่าคนทั้งหลายจะสามารถบรรลุอุดมคติได้ด้วยสติปัญญาความสามารถของตน รัฐมีหน้าที่เอื้อให้คนปฏิบัติตนในแนวทางที่ถูกต้อง รวมถึงการเข้าใจธรรมะ ซึ่งจะส่งผลให้คนประพฤติชอบ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546, หน้า 281) แนวความคิดดังกล่าวเติบโตอย่างต่อเนื่อง และส่งผลให้เกิดการตีความ “พุทธศาสนา” ใหม่ในเวลาต่อมา นำไปสู่การแยกความเชื่อที่เป็น “ไสย” ซึ่งหมายถึง ความเชื่อที่เกี่ยวกับเวทมนตร์คาถารวมถึงความเชื่อพื้นเมืองทั้งหลาย ออกจากพุทธศาสนา นำไปสู่การเกิด “พุทธที่ไม่มีไสย” (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557, หน้า 133-142) โดยแนวคิดดังกล่าวมองว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีลักษณะเป็นความเชื่อที่มงาย ไม่ประกอบด้วยเหตุผล และไม่เป็นที่มาของหลักของพุทธศาสนา

แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่มองว่าโหราศาสตร์เป็นเรื่องมงาย ได้รับการถ่ายทอดสู่สังคมไทยในวงกว้างทั้งในกลุ่มของพระสงฆ์และฆราวาส ผ่านการศึกษาปริยัติธรรม และระบบการศึกษาสมัยใหม่ของไทย ดังที่นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557, หน้า 142) ได้ตั้งข้อสังเกตว่า แนวความคิดสมัยใหม่ของคนไทยเกี่ยวกับเรื่องศาสนาที่ถูกถ่ายทอดผ่านการเทศนาและหนังสือ เช่น หนังสือนวโกวาท ถูกนำไปปรับใช้ในแบบเรียนของกระทรวงธรรมการและกระทรวงศึกษาธิการสืบมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้แผ่อิทธิพลไปถึงแม่ฮ่องสอน และส่งผลต่อความคิด ความเชื่อ และพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ เห็นได้จากการที่คณะสงฆ์ไม่สนับสนุนพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ เช่น เมื่อเจ้าคุณพระราชวิรากร (บุญมา ญาณคุตโต) มาดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ตักเตือนเชิงห้ามปรามพระสงฆ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนว่าไม่ควรประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ (ติยะ เจริญพานิช, บันทึก, 7 ธันวาคม 2548)

การขยายอำนาจรัฐผ่านการศึกษาและพุทธศาสนา ยังส่งผลต่อการรับวัฒนธรรมจากส่วนกลางหรือวัฒนธรรมแบบกรุงเทพฯ มาใช้แทนวัฒนธรรมไทใหญ่ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา เช่น การเรียนรู้และรับอิทธิพลจากประเพณีไทยสิบสองเดือน ส่งผลให้ชาวไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนรับเอาประเพณีลอยกระทงมาปรับใช้แทนประเพณีล่องฝ่องไต หรือการรับเอาพิธีกรรมรดน้ำสังข์ซึ่งเป็นพิธีแต่งงานแบบไทย มาใช้แทนพิธีการแต่งงานแบบเดิมของชาวไทใหญ่ซึ่งเป็นพิธีกรรมเรียกขวัญคู่บ่าวสาวและผูกข้อมือ (บุญเลิศ วัฒนภรณ์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2558) หรือในกรณีการทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ซึ่งแต่เดิมชาวไทใหญ่จะเลือกวันที่เป็นมงคลแล้วจึงประกอบพิธีกรรม “ถ่อมลึกจิ่งตำหมี่นี้” หรือพิธีกรรมจินตคามณิมนต์ ซึ่งเชื่อว่าจะทำให้บ้านเรือนอยู่ร่มเย็นและบังเกิดความอุดมสมบูรณ์ โดยการอ่านธรรมหรือ “สอลึก” จะมี “จเร” คือผู้เชี่ยวชาญด้านอักษร

ศาสตร์ ทำหน้าที่เป็นผู้อ่านในทำนองร้อยกรอง และอาจมีการนิมนต์พระสงฆ์มารับภัตตาหารและ สวดอนุโมทนา อย่างไรก็ดี พิธีกรรมดังกล่าวได้แปรเปลี่ยนไปโดยรับธรรมเนียมใหม่จากกรุงเทพฯ เข้ามา ปัจจุบันในพิธีกรรมขึ้นบ้านใหม่ของชาวไทยใหญ่ไม่นิยม “ถ่อมลิกจิ่งดำหมื่น” แต่จะนิมนต์ พระสงฆ์มาสวดเจริญพระพุทธมนต์ซึ่งเป็นพิธีกรรมตามแบบภาคกลางแทน ซึ่งเป็นการปรับตัว ตามสมัยนิยม ประกอบกับ “जर” หรือผู้ที่สามารถอ่านธรรมไทใหญ่เป็นทำนองร้อยกรองได้มี จำนวนลดลงไปมาก ซึ่งเป็นผลจากการศึกษาในระบบที่เข้ามามีบทบาทแทนการศึกษาแบบจารีต หรือในกรณีของพิธีกรรมสวดปิดเคราะห์หมู่บ้านหรือสถานที่ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าถูกรบกวนจาก วิญญาณหรือผี ซึ่งแต่เดิมในพิธีกรรมดังกล่าวพระสงฆ์จะสวด “กัมพะหว่า” ซึ่งเป็นบทสวดเฉพาะ ที่เป็นภาษาบาลีพม่า ที่ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรมปิดรังควาน แต่ต่อมาเมื่อพระสงฆ์ที่สามารถอ่าน ภาษาบาลีพม่าได้มีจำนวนลดลง ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนโดยใช้วิธีการสวดเจริญพระพุทธมนต์ แบบภาคกลางแทน (พระครูอนุชุตีสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558)

ดังกล่าวมาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการทางด้านการศึกษาและพุทธศาสนาของ รัฐไทย ที่พยายามสร้างความเป็นเอกภาพเพื่อให้มีแบบแผนเดียวกัน ได้ส่งผลให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน และเป็นปัจจัยสำคัญในการ หล่อหลอมสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าในสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน และอิทธิพลจากรัฐไทยที่ ส่งผลต่อวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ เป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน โดยอิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าส่งผลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่อย่างเข้มข้นในช่วงก่อน ทศวรรษ 2500 และอิทธิพลของรัฐไทยเริ่มขยายตัวและค่อย ๆ ส่งผลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ ตั้งแต่ ทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา โดยเฉพาะด้านความเชื่อซึ่งไทใหญ่แม่ฮ่องสอนรับเอาอิทธิพลจาก พม่าและไทยมาปรับให้สอดคล้องกับความเชื่อของชาวไทยใหญ่ แล้วสร้างเป็นความเชื่อของไทใหญ่ แม่ฮ่องสอน ซึ่งเกิดขึ้นอย่างมีพลวัตสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน

สรุปท้ายบทที่ 2

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีบทบาทในประวัติศาสตร์ไทยตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การเกิดขึ้นของรัฐสมัยใหม่ ส่งผลให้ไทใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มชนที่กระจายตัวอยู่ บริเวณรอยต่อของประเทศจีน ไทย พม่า ถูกแบ่งแยกด้วยพรมแดนของชาติ ในประเทศไทย พบว่าบริเวณ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นพื้นที่ซึ่งมีชุมชนไทใหญ่หนาแน่น เป็นชุมชน ไทใหญ่ที่ก่อรูปขึ้นในช่วงระยะเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านจากยุคจารีตสู่ความเป็นรัฐสมัยใหม่

ยิ่งไปกว่านั้นชุมชนไทใหญ่ดังกล่าวยังได้รับการยกสถานะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองที่เป็นตัวแทนของอำนาจรัฐไทยในระดับภูมิภาค ส่งผลให้ชาวไทใหญ่เป็นกลุ่มคนที่ใกล้ชิดและได้รับประโยชน์จากรัฐมากที่สุดในพื้นที่นั้น

ชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน สร้างขึ้นบนคติการสร้างหมู่บ้านและเมืองของชาวไทใหญ่ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเมืองมีชีวิต ซึ่งเชื่อว่าหมู่บ้านและเมืองมีชีวิตและตัวตน แบ่งพื้นที่ในหมู่บ้านหรือเมืองออกเป็นส่วน ๆ เสมือนร่างกายมนุษย์ โดยทุกปี จะมีพิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “แม่เมือง” หมายถึงพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาหมู่บ้านหรือเมือง และความเชื่อเรื่ององค์ประกอบของหมู่บ้านหรือเมืองที่ประกอบด้วยส่วนสำคัญคือ หอเจ้าเมืองและผีเจ้าเมือง วัดประจำหมู่บ้าน เจดีย์หรือห่ม่วยต่อ หอเจ้าฟ้าและเจ้าฟ้า และหนองน้ำประจำเมือง

การนิยามตัวตนของชาวไทใหญ่สัมพันธ์กับสำนึกในการเป็นสมาชิกของหมู่บ้านและเมือง โดยในยุคจารีตชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนมีการนิยามตัวตนผ่านสำนึกในการเป็นประชากรของหมู่บ้านและเมืองไทใหญ่ ต่อมาเมื่อเกิดรัฐชาติจึงนำไปสู่การนิยามตัวตนผ่านสำนึกการเป็นประชากรของรัฐชาติไทย โดยพัฒนาการดังกล่าวเกิดขึ้นตามบริบททางสังคมและการเมืองที่เปลี่ยนแปลงไป จึงเห็นได้ว่าชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนในปัจจุบันมีการนิยามตัวตนซ้อนทับกันเป็นระดับชั้น

ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนถูกสร้างขึ้นจากรากฐานของวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณีของชาวไทใหญ่ โดยได้รับอิทธิพลจากปัจจัยสำคัญจากภายนอกด้วยได้แก่ อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่า ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจกับพื้นที่นี้ โดยเฉพาะในช่วงเวลาก่อนทศวรรษ 2500 และอิทธิพลของรัฐไทย ซึ่งแผ่ขยายเข้ามาในพื้นที่แม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่องและเข้มข้นมากขึ้น ตั้งแต่ทศวรรษ 2440 เป็นต้นมา อิทธิพลของวัฒนธรรมพม่าที่มีต่อชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ปรากฏหลากหลายทั้งในด้าน พุทธศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม การใช้ภาษา การแต่งกาย และอาหาร ในส่วนของอิทธิพลจากรัฐไทย การขยายอำนาจรัฐผ่านการจัดการทางการศึกษาและพุทธศาสนา ส่งผลให้เกิดการปรับตัวทางด้านความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ไม่ว่าจะเป็นการลดบทบาทของการสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาดั้งเดิม การรับแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาแบบใหม่ที่แยกโหราศาสตร์ออกจากพุทธศาสนา รวมถึงการรับวัฒนธรรมทางส่วนกลางเข้ามาใช้แทนวัฒนธรรมไทใหญ่ ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมและสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนที่ยังคงเกิดขึ้นอย่างไม่หยุดนิ่ง

บทที่ 3

โหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่

ในบทนี้จะกล่าวถึงความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ ที่สร้างขึ้นจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อที่รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอิทธิพลของพุทธศาสนา การได้รับอิทธิพลทางความเชื่อจากแหล่งอารยธรรมสำคัญ ได้แก่จีนและอินเดีย รวมถึงอิทธิพลทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กับไทใหญ่ นอกจากนี้จะกล่าวถึงองค์ประกอบและลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ ตลอดจนการสืบทอดความรู้และการปรับตัวของโหราศาสตร์ในการดำรงอยู่ร่วมกับพุทธศาสนา

ความเชื่อในสังคมไทใหญ่

ความเชื่อที่ปรากฏในสังคมไทใหญ่สามารถจำแนกได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ ความเชื่อดั้งเดิมหรือความเชื่อผี ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และพุทธศาสนา ดังนี้

1. ความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อดั้งเดิมของไทใหญ่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับขวัญ ไสยศาสตร์ รวมถึงการพยากรณ์ด้วยวิธีการที่ไม่ซับซ้อนนัก โดยความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่มีความเป็นมาที่ยาวนาน ในตำนานเกี่ยวกับกำเนิดของชาวไทใหญ่ กล่าวถึงพิธีกรรมแรกที่บรรพบุรุษคือ ขุนลูและขุนไลต้องปฏิบัติเมื่อลงมาสู่โลกมนุษย์ คือการฆ่าไก่เพื่อบวงสรวงเทพเจ้าแลงคอนด้วยมีดที่แลงคอนประทานมาให้ ต่อมาการฆ่าไก่ถูกใช้เพื่อทำนายอนาคต เช่น ในกรณีที่เกิดการเจ็บป่วยหรือในยามศึกสงคราม พิธีกรรมนี้ได้รับการปฏิบัติสืบทอดกันมาและพบในหลายกลุ่มชาติพันธุ์ไม่จำกัดเฉพาะชนชาติไทเท่านั้น (สมพงษ์ วิทยศักดิ์พันธุ์, 2544, หน้า 53) คนไทใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติหรืออำนาจที่มองไม่เห็นซึ่งรับรู้สืบทอดกันมาในรูปแบบของความเชื่อเกี่ยวกับผี

“ผี” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 ให้ความหมายว่า สิ่งที่มีมนุษย์เชื่อว่าเป็นสภาพลึกลับ มองไม่เห็นตัว แต่อาจจะปรากฏเหมือนมีตัวตนได้ อาจให้คุณหรือโทษได้ มีทั้งดีและร้าย เช่น ผีปู่ย่าตายาย ผีเรือน ผีห้า คำโบราณใช้เรียกคนที่ตายไปแล้ว ในภาษาปากหมายถึงเทวดา และโดยปริยายหมายความว่าแล้ว (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 781) และสารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ ได้ให้ความหมายของคำว่า “ผี” หมายถึง สภาพหลัง

ความตาย ซึ่งโดยรวมแล้วคำทรงสภาพเป็นวิญญานที่ไม่มีตัวตน แต่อาจแสดงฤทธิ์ให้เห็นเป็นคนหรือสัตว์ต่าง ๆ ได้ตามต้องการ มีฤทธิ์อำนาจมากกว่าคนไม่ให้คุณหรือให้โทษแก่ผู้ใด แต่จะให้คุณเมื่อได้รับการขอร้องให้ช่วยเหลือ และให้โทษเมื่อถูกทำให้โกรธ ทั้งนี้ อาจจัดกลุ่มของผีเพื่อให้เห็นภาพรวมได้ ดังนี้

1. ผีที่มีสภาพเป็นกลาง มีลักษณะเป็นตัวแทนอำนาจของธรรมชาติอยู่ด้วย เช่น ผีฟ้า (เทวดา) แถน-ผีถน สาง (พรหม) ผีน้ำ ผีขุนน้ำ ผีเจ้าที่
 2. ผีที่ให้ความคุ้มครองแก่มนุษย์ ได้แก่ ผีมด ผีเมง ผีคำ ผีปู่ย่า ผีเรือน-ผีบ้านผีเรือน
 3. ผีที่ให้ความคุ้มครองแก่สถานที่ เช่น เชนเมือง-เชนบ้านเชนเมือง ผีเสื้อเมือง ผีเสื้อวัด ผีเสื้อบ้าน ผีเสื้อนา ผีเสื้อห้วย ผีฝาย ผีทางนา ผีเสา ผีล้างพอน ผีอารักษ์
 4. ผีที่สถิตอยู่ตามทีต่าง ๆ และมักเป็นผีที่ให้โทษ เช่น ผีป่า ผีคอย ผีโป่ง ผีปกกะโหล่ง
 5. ผีที่สถิตอยู่ตามสถานที่ทิ้งร้าง เช่น ผีน้ำบ่อห่าง ผีวัดห่าง ผีคุ้มห่าง
 6. ผีที่ช่วยเหลือมนุษย์ในการรักษาพยาบาลและการพยากรณ์ เช่น ผีเจ้านาย ผีย่าหม้อหนึ่ง ผีปู่ย่าดำ ผีกะโหล่ง
 7. ผีร้ายหรือผีที่ให้โทษแก่มนุษย์ เช่น ผีกละ ผีกละยักษ์ ผีโพรง ผีม้าบ้อง พราย เปรต สาง (ผีที่ตายจากสภาพผีหรือผีเก่าแก่ดั้งเดิมที่ให้โทษแก่คน)
 8. ผีที่หมายถึงมนุษย์ซึ่งมีสภาพต่ำกว่ามาตรฐานของคนโดยทั่วไป เช่น ผีบ้า ผีป่วย ผีแมน
 9. ผีที่หมายถึงสัตว์บางชนิดที่มีลักษณะคล้ายคนในขอบเขตหนึ่ง เช่น ผีชะแครง ผีอี้อย
 10. ผีที่บอกสภาพหรือลักษณะการตายของคน เช่น ผีหัวกุด ผีตายเก่าเน่าเหม็น ผีตายโหง
- (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, 2542, หน้า 4082)

ในภาษาไทยใหญ่ คำว่า “ผี” (ဗီ) สามารถสื่อความหมายได้อย่างน้อย 3 ความหมาย ความหมายแรก ผี หมายถึง เทวดา เช่น ผีไป้ศาสนา (ဗီဝို;၁၁၁၁၁၁) หมายถึง เทวดารักษา พุทธศาสนา เมิงผี (ဝို;ဗီ) หมายถึง สวรรค์ เช่น เมิงผีต่าเวตั้งต่า (ဝို;ဗီဝ၁၁၁၁,၁၁၁) หมายถึง สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ความหมายที่สอง ผี หมายถึง สภาวะหลังความตาย เช่น ผีหွ่ง (ဗီဝို) หมายถึง ผีตายโหง ความหมายที่สาม ผี หมายถึง อมนุษย์ที่มีรูปร่างใหญ่โตหรือน่ากลัว เช่น ผีดู (ဗီဝို) หมายถึง ยักษ์ จากการนิยามความหมายของคำว่า “ผี” สันนิษฐานว่าแต่เดิมคงหมายถึง วิญญาน หรือสิ่งไม่มีตัวตน แต่มีอิทธิฤทธิ์หรืออำนาจ รวมถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามธรรมชาติที่มนุษย์เกรงกลัวหรือยึดถือเป็นสรณะ ต่อมาเมื่อรับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ และพุทธศาสนา คำว่า “ผี” จึงถูกนำมาใช้ในการสื่อความหมายถึงเทพ เทวดา และอารักษ์

ความเชื่อผีปรากฏในสังคมไทใหญ่มาช้านาน เช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ ต่อมาเมื่อรับเอาพุทธศาสนาเข้ามาความเชื่อผีจึงค่อย ๆ ถูกกลบตบบาทลงในกลุ่มชาติพันธุ์ไทปรากฏวรรณกรรมมุขปาฐะสำคัญที่อธิบายเหตุเกี่ยวกับการไม่นับถือผีของพวกไทใหญ่อย่างแพร่หลายผ่านนิทานเรื่อง “เงี้ยวขยผี” หรือนิทานที่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน สามารถสรุปได้ 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนแรก กล่าวว่า คนเงี้ยวหรือไทใหญ่ เดินทางผ่านเข้าไปในป่า ได้ยินเสียงร้องไห้ จึงเดินทางเสียงนั้นไป ได้พบกับผี ซึ่งได้ขอร้องให้เงี้ยวผู้นั้นเอาคนไปเลี้ยงแล้วจะตอบแทนด้วยข้าวของเงินทอง เงี้ยวจึงแบกผีใส่เป้ (ภาชนะสะพายหลัง) เมื่อกลับออกจากป่า เงี้ยวได้นำผีที่พามาออกขายแก่คนทั้งหลายจนหมด โดยยางหรือกะเหรี่ยงซื้อผีไปเยอะที่สุด นอกนั้นจึงเป็นคนมั่วว๋วจิน โยน ได้แบ่งซื้อผีกันไปคนละเล็กคนละน้อย ด้วยเหตุนี้คนเงี้ยวหรือไทใหญ่จึงไม่มีผี (พระธัมมทัตโต, 2533, หน้า 67) ส่วนที่สอง กล่าวว่า แต่เดิมคนไทใหญ่หรือคนเงี้ยว นับถือผีจำนวนมาก ต่อมาวันหนึ่งได้นำผีใส่หาบ แล้วเดินทางมาเล่นการพนันในบ่อนกับคนเมือง (โยน) แต่เกิดเล่นเสียจนเงินหมด จึงนำผีที่หาบมาขายเพื่อใช้หนี้ โดยโฆษณาสรรพคุณของผีแต่ละประเภทพวกคนเมือง ยาง (กะเหรี่ยง) มั่วว๋ว เชอ จึงพากันซื้อผีจากชาวเงี้ยวไปจนหมด ด้วยเหตุนี้คนเงี้ยวหรือไทใหญ่จึงไม่เหลือผีให้นับถือ (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) ส่วนสุดท้าย กล่าวว่า กาลครั้งหนึ่งผู้คนหลายชาติพันธุ์ต่างได้ข่าวว่ามีผีศักดิ์สิทธิ์สามารถช่วยคลบนันดาลให้เกิดความอุดมสมบูรณ์อยู่เย็นเป็นสุข ร่ำรวยเงินทองได้ จึงชักชวนกันไปเอาผีมาบูชา โดยเอากระเจาด กระดิ่ง ตะกร้า ฯลฯ ติดตัวไปเพื่อเอาไปใส่ผี คนไทใหญ่ได้นำ “ก้วยดำห่าง” คือแข่งสานด้วยไม้ไผ่ห่าง ๆ ทำให้มีตาขนาดใหญ่ ติดตัวไปเพื่อใช้เป็นภาชนะสำหรับใส่ผีโดยหวังว่าจะสามารถใส่ผีกลับมาได้จำนวนมาก ๆ เมื่อไปถึงต่างฝ่ายต่างเก็บผีใส่ภาชนะที่ตนนำไป คนไทใหญ่สามารถเก็บผีได้เป็นจำนวนมากและรวดเร็ว เมื่อผีเต็มก้วยแล้วจึงออกเดินทางกลับก่อน แต่ทว่าภาชนะที่นำไปคือ “ก้วยดำห่าง” มีตาขนาดใหญ่ ระหว่างเดินทางกลับบ้านผีจึงตกลงตาแข่งลงมาตลอดทาง คนไทโยน ไทลื้อ ยางหรือกะเหรี่ยง ฯลฯ ซึ่งเดินทางหลังมาจึงเก็บผีที่ตกอยู่ตามทางใส่ภาชนะของตน เมื่อคนไทใหญ่กลับมาถึงบ้านปรากฏว่าผีได้ร่วงหล่นไปจากแข่งจนหมดสิ้น ด้วยเหตุนี้คนไทใหญ่จึงไม่เหลือผีให้นับถือ (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

จากนิทานข้างต้นพยายามสื่อความว่าคนเงี้ยวหรือไทใหญ่ไม่ได้นับถือผี เป็นการสื่อความทั้งในด้านความสัมพันธ์ระหว่างไทใหญ่กับชาติพันธุ์อื่น ความเชื่อในสังคมไทใหญ่ และการนำเสนอตัวตนของไทใหญ่ ประการแรก นิทานกลุ่มนี้นำเสนอให้เห็นว่าแต่เดิมคนไทใหญ่นับถือผีเช่นเดียวกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่มีความสัมพันธ์กัน และความเชื่อผีก็เป็นความเชื่อร่วมกันในภูมิภาคนี้ เป็นความเชื่อ ที่มีการเลื่อนไหลแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ต่อมาเมื่อ

เงี้ยวเล็กน้อยก็ดี แม้ว่าไม่มีการกล่าวถึงว่าไทใหญ่หันไปนับถือสิ่งใดเป็นสรณะแทนผี แต่ก็เป็นที่รับรู้ว่าไทใหญ่นับถือพุทธศาสนาแทนความเชื่อผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม การเลิกนับถือผีของไทใหญ่จึงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นอารยชน แสดงความเหนือกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กันอื่น ๆ ที่ยังคงหลงนับถือผีอยู่ ประการที่สอง นิทานสะท้อนให้เห็นว่าแต่เดิมไทใหญ่เป็นเจ้าของผีหรือยึดถือผีเป็นสรณะ ทำให้เห็นมุมมองของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีต่อไทใหญ่ว่าเป็นผู้ทรงวิทยาคม มีความรู้ทั้งทางด้านวิญญาณและไสยศาสตร์ มีความสามารถในการควบคุมผีและนำผีมาขายให้แก่ชนกลุ่มอื่นได้ หรือในกรณีการไปเก็บผี ไทใหญ่ก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่สามารถเก็บผีได้มากและรวดเร็วกว่าคนกลุ่มอื่น ซึ่งสื่อให้เห็นความสามารถในการจัดการกับผีเช่นเดียวกัน

แม้ต่อมา “เงี้ยวจะทำการขายผี” จนหมดสิ้นแล้ว แต่ในความทรงจำและการรับรู้ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีปฏิสัมพันธ์กับไทใหญ่ยังคงมองว่ากลุ่มไทใหญ่เป็นผู้ทรงวิทยาคมและเชี่ยวชาญในด้านผีสายและไสยศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง สุกลักษณ์ ปัญโญ อธิบายว่าการขายผีสื่อให้เห็นว่าแท้จริงแล้วไม่ใช่การขายผีจริงๆ แต่เป็นกระบวนการถ่ายทอดวิธีการหรือตำราการใช้วิญญาณ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าคนเงี้ยวมีความเชี่ยวชาญและเก่งกาจในเรื่องผีมากกว่าชนกลุ่มอื่น (สุกลักษณ์ ปัญโญ, 2553, หน้า 91)

นอกจากในวรรณกรรมมุขปาฐะแล้ว พบว่าในสังคมไทใหญ่ยังมีการ “ซื้อผี” และ “ขายผี” อยู่บ้าง แต่ไม่เป็นที่รับรู้แพร่หลายมากนัก “ผี” ที่มีการซื้อขายมีหลายลักษณะ เช่น ผีประจำตระกูล และผีครูบางประเภท การซื้อขายผีจะเกิดขึ้นเมื่อฝ่ายที่เป็นเจ้าของผีไม่ต้องการนับถือผีแล้ว หากไม่ทำพิธีส่งผีให้พ้นไปจากตัวก็จะทำการขายผีให้แก่ผู้อื่น ปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวพบเห็นได้น้อยมาก (อัมพร สุรินตะ, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2558) จะเห็นได้ว่าคนไทใหญ่ใช้วิธีการจัดการกับผีที่ตนต้องการและไม่ต้องการผ่านการ “ซื้อและขาย” ทั้งนี้เงื่อนไขของการซื้อและขายทำให้ผีมีลักษณะเป็นสินค้า และสามารถเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ได้โดยไม่มีข้อผูกมัดกับเจ้าของเดิมอีก อาจเป็นไปได้ว่าคนไทใหญ่ใช้มนต์ศักดิ์ด้านการค้า ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของคนไทใหญ่ มาสร้างเป็นชุดคำอธิบายเพื่อจัดการเกี่ยวกับการเลือกที่จะนับถือหรือไม่นับถือผีของคนกลุ่มตน

อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงคนไทใหญ่ไม่ได้เลิกนับถือผีไปเสียทีเดียว แต่ผีในสังคมและวัฒนธรรมของไทใหญ่ซึ่งมีมาแต่เดิม ได้แก่ผีอารักษ์ตามสถานที่ต่าง ๆ เช่น ผีเรือน ผีฝาย ผีป่า ผีคอย ผีต้นไม้ ฯลฯ ถูกปรับให้สอดคล้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนาซึ่งจะกล่าวถึงโดยละเอียดต่อไป

2. ความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์พัฒนามาจากความเชื่อดั้งเดิมของเผ่าอารยัน ซึ่งอพยพจากตอนกลางของทวีปเอเชีย มาตั้งถิ่นฐานบริเวณลุ่มแม่น้ำสินธุเมื่อประมาณ 1,000 ปีก่อนพุทธกาล และสามารถ

รบนะชาวมิลักขุหรือทัสยู ซึ่งเป็นชาวพื้นเมือง จากนั้นจึงมีอำนาจครอบครองพื้นที่บริเวณ
ลุ่มแม่น้ำสินธุและแม่น้ำคงคา โดยผสมผสานความเชื่อของท้องถิ่นให้เข้ากับความเชื่อของตน
ก่อให้เกิดเป็นศาสนาพราหมณ์ ทำให้เกิดลัทธิใหม่ขึ้นมาในบริเวณที่เรียกว่า ชมพูทวีป ศาสนา
พราหมณ์มีวิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องจากยุคพระเวท จนถึงยุคฮินดู จึงเรียกว่าศาสนาพราหมณ์-ฮินดู
(เดียน คำดี, 2545, หน้า 66-68)

ศาสนาพราหมณ์ไม่มีศาสดา แต่มีคัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์หลักที่ได้รับประทานมาจาก
เทพเจ้าโดยตรง ประกอบด้วย 4 คัมภีร์ ได้แก่ คัมภีร์ฤคเวท กล่าวถึงบทสรรเสริญเทพเจ้า คัมภีร์
ยજุรเวท เป็นคู่มือพิธีกรรมของพราหมณ์ในการทำพิธีบูชาয়ัญ คัมภีร์สามเวท ใช้สวดในพิธีกรรม
หรือถวายน้ำโสมแก่พระอินทร์และขับกล่อมเทพเจ้า คัมภีร์อาถรรพเวท เป็นเรื่องเกี่ยวกับคาถา
มนต์ศักดิ์สิทธิ์ สำหรับทำพิธีแก้เสนียดจัญไรและนำสิริมงคลมาให้แก่ตน หรือนำสิ่งร้ายไปสู่ศัตรู
ในพระเวทแต่ละคัมภีร์แบ่งเป็น 4 หมวด ได้แก่ มंत्रหรือสังหิตา พราหมณะ อารัณยกะ และ
อุปนิษัท นอกจากนี้ยังมีคู่มือสำหรับศึกษาพระเวท เรียกว่า เวทางคศาสตร์ แปลว่า ความรู้เกี่ยวกับ
องค์พระเวท 6 องค์ ได้แก่ ศึกษาหรือสัทศาสตร์ ฉันท ไวยากรณ์ นิรุกติ โชยติษ และกัลป์ปะ
(दनัย ไชโยธา, 2538, หน้า 11) ซึ่ง “โชยติษ” หรือ “โชยติ” ในภาษาสันสกฤต หรือ “โชติ”
ในภาษาบาลี แปลว่าแสงสว่างหรือดวงดาว (เอื้อน มณฑิรทอง, 2516, หน้า 1) ดังนั้นวิชา
“โชติยศาสตร์” จึงหมายถึง ศาสตร์ที่เกี่ยวกับความรู้เรื่องลักษณะสำคัญของดวงดาว รวมไปถึง
ความรู้เรื่องวันเวลา ฤดูกาล ฤกษ์ยาม การทำนายดวงชะตา และการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง
(อรรถวาทิธรรมประวรรต , หลวง, 2516)

ศาสนาพราหมณ์จากชมพูทวีปขยายตัวเข้ามาในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือ
ดินแดนสุวรรณภูมิ สมัยราชวงศ์โมริยะ-คุงคะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ 3-5 โดยเส้นทางการค้า
เริ่มต้นจากเมืองปาฏลีบุตร (เมืองหลวง) ไปยังเมืองจัมปา จากเมืองจัมปาล่องเรือไปยังเมืองท่าฝั่ง
ตะวันออกเฉียงคือเมืองตามลিপติ (เมืองท่าปากแม่น้ำคงคา) หรือไปเมืองท่าฝั่งตะวันตกคือเมืองภูกัจฉะ
(เมืองท่าปากแม่น้ำ นรรมทา) โดยผ่านเมืองวิทิสและเมืองอุชเชน จากเมืองท่าทั้งสองแห่งนี้เรือ
จะแล่นเลียบชายฝั่งมาขึ้นบกยังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในดินแดนสุวรรณภูมิพบหลักฐาน
สินค้าทั้งจากโลกตะวันตก (กลุ่มประเทศแถบเมดิเตอร์เรเนียน) เช่น ลูกปัดแก้วหลายสีแบบมีแถบสี
(Striped bead) ลูกปัดมีตา (Eye bead) และสินค้าจากอินเดีย เช่น ลูกปัดหิน (คานเลียนและอาเกต)
ลูกปัดแก้ว (ผาสุข อินทรารุช, 2548, หน้า 34-35) ต่อมาในสมัยราชวงศ์กุษาณะ-คุปตะ หรือสมัย
อินโด-โรมัน ประมาณพุทธศตวรรษที่ 6-9 ในช่วงเวลานี้พ่อค้าชาวอินเดียได้เพิ่มปริมาณการลงทุน
ค้าขายกับกลุ่มประเทศตะวันออกไกล โดยตั้งนิคมการค้าตามเมืองท่าต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย
ตะวันออกเฉียงใต้ โดยสินค้าของอินเดียและสินค้าจากโรมันซึ่งส่งผ่านอินเดีย เป็นที่นิยม

ของประชากรในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังพบหลักฐาน อาทิ หวีงาช้าง ลูกเต๋างาช้าง ตะเกียงโรมัน สำริด หัวแหวนสลักจากหินมีค่า (Intaglios) ภาชนะดินเผาแบบอาร์รีไทน์ (Arretine ware) และ ภาชนะดินเผาแบบรูแลตต์ (Rouletted ware) นอกจากนี้ยังพบเหรียญกษาปณ์ทั้งของโรมัน และอินเดีย บริเวณเมืองโบราณในดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายแห่ง เช่น แหล่งโบราณคดีไบถาโน ประเทศพม่า แหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศเวียดนาม แหล่งโบราณคดีในรัฐเคดะห์ (Kedah) เปรัก (Perak) และเปอร์ลิส (Perlis) ประเทศมาเลเซีย เมืองโบราณตารูมา (Taruma) ประเทศอินโดนีเซีย แหล่งโบราณคดีบริเวณภาคใต้และภาคกลางของประเทศไทย (ผาสุข อินทราวุธ, 2548, หน้า 37-38) ดังกล่าว มาจะเห็นว่าเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือสุวรรณภูมิ หรือสุวรรณทวีป มีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย รวมถึงรับเอาอารยธรรมจากอินเดียเข้ามาปรับใช้ โดยเจ้าพื้นเมืองหรือชนชั้นปกครองเป็นผู้รับอารยธรรมอินเดียจากภายนอก โดยได้ประโยชน์จากการติดต่อทางการค้า รวมถึงความรู้เกี่ยวกับการปกครองและการบริหารจากอินเดีย จากนั้นจึงถ่ายทอดไปสู่ชนชั้นใต้ปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างคนพื้นเมืองกับคนอินเดีย ก็เป็นไปในลักษณะการเลือกรับปรับตัวและเรียนรู้ โดยนำวัฒนธรรมอินเดียมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตตน (Localization) ซึ่งเป็นกระบวนการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอย่างช้า ๆ และอาศัยระยะเวลาที่ยาวนาน (ธิดา สาระยา, 2552, หน้า 310-311)

แม้ว่าศูนย์กลางของสุวรรณภูมิที่แน่ชัดยังเป็นข้อถกเถียงกันในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ และโบราณคดี แต่นักวิชาการต่างชาติและนักประวัติศาสตร์พม่า ได้ตั้งข้อสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ที่เมืองสะเทิม (Thaton) ตอนล่างของประเทศพม่า โดยอ้างอิงมาจากศิลาจารึกกัลยาณีที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าธรรมเจดีย์ (พ.ศ. 2015-2035) และวรรณกรรมเรื่องศาสนาวงศ์ซึ่งเป็นวรรณกรรมรุ่นหลังของพม่า ที่เขียนขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ 24 (ผาสุข อินทราวุธ, 2548, หน้า 2) โดยชนชาติมอญ ซึ่งกระจายตัวอยู่บริเวณพม่าตอนล่างและภาคกลางของประเทศไทย เป็นผู้รับเอาศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เข้ามาผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่น และเป็นผู้พัฒนาความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ต่อมาได้ขยายสู่พื้นที่ตอนในทวีป ซึ่งไทใหญ่ก็รับเอาความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู รวมถึงความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์จากกลุ่มมอญ (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 5)

อิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์ที่ปรากฏในสังคมไทใหญ่มีหลายประการ เช่น ด้านกฎหมาย การตัดสินคดีความใช้การอ้างอิงกฎหมายจากพระธรรมศาสตร์ของพราหมณ์ (สุภางค์ จันทวานิช, 2542, หน้า 38) ในด้านความเชื่อ ปรากฏความเชื่อเกี่ยวกับเทพเจ้าของพราหมณ์-ฮินดู เช่น พระพรหม พระอินทร์ พระพิฆเนศวร รวมถึงประเพณี เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ถวายเป็นข้าวยา) นอกจากนี้ ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ไทใหญ่รับมาจากมอญเป็นองค์ความรู้ที่พัฒนามาจากวิชา โศดยศาสตร์ของพวกพราหมณ์-ฮินดู และยังรวมไปถึงการแพร่หลาย

ของการนับศักราชโดยใช้จุลศักราช ที่ชาวไทใหญ่รับมาจากกลุ่มมอญ-พม่า โดยเริ่มนับศักราชที่ 1 ตั้งแต่ปี พ.ศ. 1181 และพบว่า กลุ่มชนในอุษาคเนย์โดยเฉพาะในภาคพื้นทวีป เช่น ไทใหญ่ ล้านนา ลูโซทัย อูรุษยา ฯลฯ นิยมใช้จุลศักราชในการคำนวณปฏิทินและใช้ในการจารึก (ยุทธพร นาคสุข, 2548) แม้ปัจจุบันการใช้จุลศักราชจะลดบทบาทลงไปมากและถูกแทนที่ด้วยการใช้พุทธศักราช และคริสต์ศักราช แต่ยังคงมีบทบาทในวิชาโหราศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนศักราช ซึ่งเป็นวัตถุประสงค์หลักของประเพณีสงกรานต์หรือวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมร่วมของคนในอุษาคเนย์มาช้านาน และสะท้อนให้เห็นการแพร่ขยายขององค์ความรู้โหราศาสตร์ที่ต้องใช้จุลศักราชเป็นบรรทัดฐานในการคำนวณ

ดังกล่าวมาเป็นสังเขปของอิทธิพลจากความเชื่อพราหมณ์-ฮินดู ที่แผ่ขยายเข้ามาในสังคมไทใหญ่ผ่านกลุ่มมอญ-พม่า โดยความเชื่อโหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของอิทธิพลดังกล่าว ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทต่อสังคมไทใหญ่ในเวลาต่อมา

3. พุทธศาสนา

พุทธศาสนาเป็นศาสนาประเภทเทวนิยม ถือกำเนิดขึ้นในดินแดนชมพูทวีปก่อนพุทธศักราช 80 ปี โดยมีสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นศาสดา มีคัมภีร์สำคัญคือพระไตรปิฎก แปลว่าสามคัมภีร์ คำว่า “ไตร” แปลว่า สาม คำว่า “ปิฎก” แปลได้สองประการ ได้แก่ คัมภีร์หรือตำรา และกระจัดหรือตะกร้า หมายความว่าเป็นที่รวบรวมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าให้เป็นหมวดหมู่ไม่ให้เกิดกระจัดกระจาย พระไตรปิฎก แบ่งเป็น 3 หมวดหรือ 3 คัมภีร์ได้แก่ พระวินัยปิฎก คือคัมภีร์ที่ว่าด้วยวินัยหรือศีลของภิกษุ และภิกษุณี พระสุตตันตปิฎก คือคัมภีร์ที่ว่าด้วยพระธรรมเทศนาทั่วไป พระอภิธรรมปิฎก คือคัมภีร์ที่ว่าด้วยธรรมะล้วน ๆ หรือธรรมะที่สำคัญ (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537, หน้า 1)

หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพานแล้วราว 300 ปี พระเจ้าอโศกมหาราช ทรงส่งสมณทูต คือ พระโสณะ และพระอุตตระ มาประกาศพระศาสนาในดินแดนสุวรรณภูมิ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2555, หน้า 182) และจากการขุดค้นหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนมาก นักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ไทยบางส่วนเชื่อว่าศูนย์กลางของสุวรรณภูมิอยู่บริเวณจังหวัดนครปฐม แต่ข้อสันนิษฐานดังกล่าวถูกหักล้างด้วยลักษณะทางภูมิศาสตร์ของนครปฐมที่อยู่ห่างจากทะเลมากเกินไป โดยในคัมภีร์มหาวงศ์ของลังการะบุว่าสุวรรณภูมิประเทศอยู่ห่างจากลังกา 700 โยชน์ (อาทร จันทวิมล, 2546, หน้า 55) และพงศาวดารทั้งของพม่าและสิงหลต่างระบุว่า เมืองหลวงสุวรรณภูมิเป็นเมืองท่า องค์กรที่ดี สุวรรณภูมิที่มีเมืองสะเทิมเป็นศูนย์กลาง ไม่ได้หมายถึงพื้นที่บริเวณตอนล่างของพม่าเท่านั้น แต่หมายรวมถึงดินแดนซึ่งเป็น

เขตอิทธิพลของมอญ ซึ่งมีเมืองสำคัญในบริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาด้วย เนื่องจากเมืองสะเทิม เป็นเมืองท่าทางทะเลของมอญที่สามารถติดต่อกับลังกาและอินเดียได้โดยง่าย ทำให้เมืองมอญ มีความสัมพันธ์ทั้งทางการค้าและวัฒนธรรมของอินเดีย ความสัมพันธ์ดังกล่าวส่งผลให้อารยธรรม มอญประกอบด้วยอิทธิพลและความคิดแบบอินเดียเป็นส่วนใหญ่ ต่อมามอญได้ถ่ายทอดวัฒนธรรม ดังกล่าวให้กับชนชาติที่อยู่ใกล้เคียง เช่น เขมร พม่า รวมถึง ไทใหญ่ด้วย (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 5)

ศาสนาพุทธ ซึ่งแผ่ขยายจากอินเดียสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ผ่านเส้นทางการค้าทางทะเลได้ เข้ามามีอิทธิพลต่อวิถีความคิด ความเชื่อของผู้คนในแถบนี้ แม้ว่าต่อมาพุทธศาสนาเถรวาทจะ เติบโตอย่างมากในดินแดนสุวรรณภูมิ แต่ทว่าอิทธิพลของพราหมณ์-ฮินดู เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ โหราศาสตร์เป็นที่นิยมมากของผู้คนในดินแดนแถบนี้ ทำให้ทั้งพุทธศาสนานิกายเถรวาทและ มหายานต้องยอมรับความเชื่อดังกล่าว ดังจะเห็นว่าประเทศต่าง ๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นิยมใช้ปฏิทินที่มีกำเนิดมาจากฮินดู การเรียกชื่อวันในรอบสัปดาห์โดยใช้ชื่อดาวนพเคราะห์ แบบฮินดู รวมถึงมีการปรับเวลาจันทร์คติพื้นเมืองให้เข้ากับเวลาในระบบสุริยคติ และพบว่า กษัตริย์ของอยุธยาตั้งพราหมณ์อินเดียเป็นโอรหหลวงเพื่อเพิ่มพูนอำนาจบารมี และทำหน้าที่ ประกอบพิธีกรรม พราหมณ์มีส่วนอย่างยิ่งในการเผยแพร่ความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับ โหราศาสตร์ ออกไปนอกราชสำนัก ดังที่พงศาวดารจีนบันทึกไว้ว่ามีโหราจารย์จำนวนมากในอาณาจักรอยุธยา (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 15) จากลักษณะดังกล่าวทำให้ผู้คนในแถบนี้นับถือพุทธศาสนาควบคู่ ไปด้วยกับความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกนำมาพัฒนาเป็นองค์ความรู้และมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต และต่อมาโหราศาสตร์ได้ผสมผสานเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาด้วย

นอกจากพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งเป็นฝ่ายหินยานที่เติบโตภายใต้การอุปถัมภ์ของพระเจ้า อโศกมหาราช แห่งราชวงศ์โมริยะ ประมาณ พ.ศ. 250 ทำให้พุทธศาสนาเถรวาทขยายไปทั่วอินเดีย รวมถึงโลกภายนอกแล้ว ต่อมาในสมัยพระเจ้ากนิษกะมหาราช แห่งราชวงศ์กุษาณะ ระหว่าง พ.ศ. 578-601 ทรงอุปถัมภ์พุทธศานามหายาน ส่งผลให้พุทธศานามหายานรุ่งเรืองในเวลาต่อมา และขยายอิทธิพลเข้าสู่พม่าและศรีลังกาด้วย (บุญย์ นิลเกษ, 2541, หน้า 69-91) พุทธศานามหายาน มีแนวคิดทางปรัชญาที่เรียกว่าอภิปรัชญาเชิงจิตนิยม ซึ่งตรงข้ามกับ ฝ่ายเถรวาทหรือหินยานที่ เป็นแนวคิดเชิงประจักษ์นิยม อย่างไรก็ตาม พื้นฐานทางสังคมของอินเดียมีลักษณะเป็นเทวนิยม และอภิปรัชญา โครงสร้างของพุทธศานามหายานอยู่ในลักษณะที่สอดคล้องกับโครงสร้างทาง สังคมของอินเดีย ทั้งทางศาสนาและวัฒนธรรม ที่ให้คุณค่าเชิงปรัชญาและศรัทธาจาริต แตกต่างกัน เพียงแต่การเข้าสู่ภาวะสูงสุดของมหายานที่เป็นไปตามหลักพุทธจาริต (บุญย์ นิลเกษ, 2533, หน้า 23) ด้วยเหตุนี้พุทธศานามหายานจึงสามารถเติบโตได้อย่างรวดเร็วในอินเดียและขยายตัว ไปสู่ดินแดน ใกล้เคียง รวมถึงกลุ่มไทใหญ่ด้วย แนวคิดของพุทธศานามหายานมีอิทธิพลต่อความเชื่อและ

พิธีกรรมในกลุ่มไทใหญ่และกลุ่มชาติพันธุ์ไทอื่น ๆ หลายด้าน เช่น พิธีกรรมสืบชะตา การนับถือพระโพธิสัตว์ (บุญย์ นิลเกษ, 2533, หน้า 221)

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่าทั้งพุทธศาสนาเถรวาท (หินยาน) และมหายานที่เผยแพร่มาสู่ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ล้วนแต่ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดูเข้าไปปะปนอยู่ไม่มากก็น้อย ซึ่งหมายถึงการรับเอาความเชื่อโหราศาสตร์เข้าไปปะปนด้วย ต่อมาเมื่อพุทธศาสนาได้แผ่ขยายเข้ามาและเติบโตในสังคมไทใหญ่ จึงทำให้พุทธศาสนาของชาวไทใหญ่มีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ผสมผสานอยู่ด้วย

4. การขยายตัวของพุทธศาสนาในสังคมไทใหญ่

การแผ่ขยายอิทธิพลของพุทธศาสนาเข้ามาในกลุ่มไทใหญ่มี 3 ช่วงที่สำคัญ ได้แก่ การขยายตัวของพุทธศาสนาจากพุกาม การขยายตัวของพุทธศาสนิกายโยนจากเชียงใหม่และการขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง นอกจากนี้ในส่วนของชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน อิทธิพลของพุทธศาสนาจากรัฐไทย ก็ส่งผลต่อการปรับตัวของพุทธศาสนาในพื้นที่นี้

4.1 การขยายตัวของพุทธศาสนาจากพุกาม

ในรัชสมัยพระเจ้าอโนรธา อาณาจักรพุกามรุ่งเรืองขึ้นทางตอนเหนือของพม่า และได้รับเอาพุทธศาสนาเถรวาทจากมอญ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากกษัตริย์และรุ่งเรืองอย่างยิ่งในอาณาจักรพุกามและขยายตัวไปในกลุ่มไทใหญ่ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของเมืองอังวะ รวมถึงเผยแพร่เข้าไปในดินแดนรัฐฉานตอนใต้บริเวณเมืองของหัวยและทะเลสาบอินเล (เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552, หน้า 65) ดังที่ตำนานพระพุทธรูปเจ้าพาราพองต่ออู (พระบัวเข็ม) ซึ่งประดิษฐานกลางทะเลสาบอินเล กล่าวว่า สร้างในสมัยพระเจ้าอลองสิตทุแห่งพุกาม อิทธิพลของพุทธศาสนาในช่วงเวลานี้ยังจำกัดบริเวณอยู่ในแถบรัฐฉานตอนใต้ และในช่วงเวลาใกล้เคียงกันปรากฏตำนานเจ้านางมอนละ ซึ่งกล่าวถึงธิดาแห่งกษัตริย์ไตแห่งเมืองมว (เวียงเจ็ล่าน) ที่พระบิดาถวายเป็นบาทบริจาริกาแก่พระเจ้าอโนรธา ต่อมาเมื่อเจ้านางมอนละได้ไปประทับที่เมืองพุกาม ได้ศึกษาพุทธศาสนาและปฏิบัติสมาธิจนพระธาตุเสด็จมาประทับอยู่ที่คัมพูและมักเปล่งแสงรัศมีในช่วงวันพระ เป็นเหตุให้นางสนมอื่นที่อิจฉาร่วมกันใส่ความว่า เจ้านางมอนละเป็นปีศาจ พระเจ้าอโนรธาทรงเชื่อและเนรเทศกลับเมือง เมื่อพระบิดาทราบข่าวได้เสด็จมารับ บริเวณที่สองพ่อลูกได้พบกันเป็นชายแดนเมืองมว ต่อมาได้สร้างเจดีย์ “บ่อโจ” เป็นอนุสรณ์ ซึ่งแปลว่า พ่อมารับ บางสำนวนกล่าวว่า “บ่อโจ” เพี้ยนมาจากคำว่า “บ่อเกลือ” เพราะเจ้านางมอนละได้อธิษฐานให้บริเวณนี้มีบ่อเกลือซึ่งสื่อถึงความอุดมสมบูรณ์ พระเจดีย์บ่อโจเป็นเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ที่ชาวไทใหญ่ให้ความเคารพปัจจุบันตั้งอยู่ในเขตเมืองลีป้อ รัฐฉาน ประเทศพม่า และมีงานประเพณีในช่วงวันเพ็ญเดือนสี่ของทุกปี แม้ว่าตำนานจะมีหลายสำนวนแต่ก็สะท้อนให้เห็นว่า พุทธศาสนายังไม่เผยแพร่ไปถึงดินแดน

ไทใหญ่ทางตอนเหนือในช่วงเวลาดังกล่าวเท่าใดนัก (สมพงษ์ วิทยศศักดิ์พันธุ์, 2544; เสมอชัย พูลสุวรรณ, 2552)

4.2 การขยายตัวของพุทธศาสนานิกายโยนจากเชียงใหม่

ในสมัยเจ้าคำหีบฟ้าแห่งแสนหวี (พ.ศ. 2003-2065) เจ้าเมืองเชียงใหม่ เชียงแสน และเชียงรายได้เจริญสัมพันธ์ไมตรีต่อกัน โดยใน พ.ศ. 2015 เจ้าคำหีบฟ้าและนางคำมุงผู้เป็นชายา ได้เดินทางมาประทับที่เมืองเชียงใหม่และได้พบเห็นวัดวาอาราม พระพุทธรูป ด้วยความไม่รู้จัก พุทธศาสนาจึงเข้าใจว่าเป็นความเชื่อของพวกเขาโยน ในตอนกลับได้แอบนำพระพุทธรูปโลหะขนาดเล็กให้ปู่แลบัว (เลาโว/เลาเว) บริวารผู้ติดตามนำกลับไปเมืองแสนหวีด้วย พระพุทธรูปดังกล่าวคือ พระพุทธสิหิงค์หรือพระสิงห์ ซึ่งได้แสดงปาฏิหาริย์ต่อชาวไทใหญ่ที่นำกลับไปนานัปการ เช่น ขณะเดินทางกลับพระพุทธรูปถูกนำบรรทุกบนหลังม้าตัวใด สักพักก็จะไปปรากฏอยู่บนหลังม้าตัวที่เดินนำหน้า หรือเมื่อเอาพระพุทธรูปแช่น้ำร้อน น้ำก็กลับกลายเป็นน้ำเย็น เจ้าคำหีบฟ้าได้ปรารภว่า “ศิโยน” มีความศักดิ์สิทธิ์มากนัก ดังนั้นเมื่อกลับถึงเมืองแสนหวีจึงสร้างหอให้เป็นที่ประทับและ ถวายพลีกรรมด้วยสัตว์นานาชนิด แต่ทว่า พระพุทธรูปดังกล่าวได้อันตรธานหายไปด้วยเหตุแห่ง การปาณาติบาต สะท้อนให้เห็นว่าในเวลานั้นเมืองแสนหวีซึ่งเป็นเมืองของชาวไทใหญ่ทางตอน เหนือยังไม่ได้นับถือพุทธศาสนา แต่ยังคงนับถือผีและมีการเช่นสรวงด้วยสิ่งมีชีวิตเป็นปกติ อย่างไรก็ตามอีก 68 ปีต่อมา (พ.ศ. 2083) พระมหาญาณคัมภีร์ พระภิกษุชาวเชียงใหม่และคณะ ได้ออกเดินทางตามหาพระพุทธรูปที่หายไ้ รวมถึงได้ไปเผยแพร่พุทธศาสนาที่นำมาจากเมือง เชียงใหม่ (สมพงษ์ วิทยศศักดิ์พันธุ์, 2541, หน้า 264-266) ชาวไทใหญ่เรียกคนไทยวนจากเชียงใหม่ว่า “โยน” (ไทยวน) ดังนั้นพุทธศาสนาจากเชียงใหม่จึงเรียกวานิกาย “โยน” หรือ “เกิงโยน” พุทธศาสนา “เกิงโยน” ขยายตัวอย่างกว้างขวางในกลุ่มไทใหญ่โดยใช้อักษร “ตัวธรรมเมือง” หรือ “ลิกโยน” ในการจารึกคัมภีร์และเผยแพร่ศาสนา

4.3 การขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง

ในพุทธศตวรรษที่ 22 เมื่อพระเจ้าบุเรงนองทำสงครามขยายอำนาจ ได้มีนโยบาย เผยแพร่พุทธศาสนาเถรวาทของพม่าในแคว้นไทใหญ่ โปรดให้สร้างพระพุทธรูป วัดวาอาราม เจดีย์ และศาสนสถานจำนวนมาก ทรงส่งพระภิกษุชาวพม่าเข้ามาเผยแพร่พุทธศาสนาในดินแดนไทใหญ่ ภายใต้การอุปถัมภ์ของพระองค์ รวมไปถึงส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม (หม่องทินอ่อง, 2548, หน้า 118) เป็นสาเหตุให้ชาวไทใหญ่จำนวนมากนิยมจารึกคัมภีร์ทางพุทธศาสนาด้วยอักษรบาติ แบบพม่า การขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่าซึ่งเรียกว่า “เกิงม่าน” ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ซึ่งต่อมาแยกออกเป็น 6 เกิง (นิกาย) ได้แก่ 1. เกิงโหลง (ปอยจอง) 2. เกิงคอนะ (อัญญาวาสี)

3. เกิงแมงจ่อ (อรัญวาสี) 4. เกิงตะกุกต่าง (อรัญวาสี) 5. เกิงต่องผีหล่า 6. เกิงจอดี (ก้านคำล่างสาม (ลู่), 2546, หน้า 7) การเติบโตอย่างต่อเนื่องของพุทธศาสนาจากพม่าโดยเฉพาะด้านปริยัติธรรม และการศึกษา ส่งผลให้ไทใหญ่รับเอา “ความรู้” ในด้านอื่น ๆ จากพม่าเข้ามาปรับใช้ในสังคมไทใหญ่ด้วย

การขยายตัวของพุทธศาสนาเถรวาทเข้ามาในสังคมไทใหญ่ดังกล่าวมาข้างต้น ในช่วงแรกเป็นการขยายตัวที่ไม่แพร่หลายมากนัก ต่างจากพุทธศาสนาที่ขยายตัวเข้ามาในสองช่วงหลังคือการขยายตัวของพุทธศาสนาจากเชียงใหม่และการขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่าตั้งแต่สมัยพระเจ้าบุเรงนองเป็นต้นมา ได้ก่อให้เกิดปรากฏการณ์สำคัญต่อสังคมไทใหญ่ โดยพุทธศาสนาเข้าไปมีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีชีวิต ความเชื่อ รวมถึงประเพณีพิธีกรรมในรอบปีของชาวไทใหญ่ และส่งผลให้สังคมไทใหญ่มี 2 นิกายสำคัญ โดยนิกายที่รับมาจากเชียงใหม่เรียกว่า “เกิงโยน” ส่วนนิกายที่รับมาจากพม่ามอญเรียกว่า “เกิงม่าน” แม้ว่าทั้งสองนิกายจะเป็นพุทธศาสนาเถรวาทเช่นเดียวกัน แต่มีข้อแตกต่างกันในระบบการใช้อักษรในการเขียนคัมภีร์และการออกเสียงอักขระภาษาบาลี โดยเกิงโยนใช้อักษรตัวธรรมเมือง ส่วนเกิงม่านใช้อักษรบาลีแบบพม่าในการเขียน ปัจจุบันทั้งสองนิกายยังคงแพร่หลายอยู่ในรัฐฉาน ดังเช่นกรณีของเมืองหมอกใหม่ ที่ตั้งอยู่ในเขตรัฐฉาน ซึ่งมีประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับเมืองแม่ฮ่องสอนมายาวนาน ปัจจุบันยังคงมีวัด (จอง) ที่จำแนกได้ระหว่างเกิงโยนและเกิงม่าน ดังนี้

เกิงโยน ประกอบด้วย 11 วัด (จอง) ได้แก่ จองนาอู่ จองนาทราย จองหนองคำ จองม่วยต้อ จองหมอกจ้าม จองเมิงปู้บ จองกุงเปา จองป้างตอง จองกุ้นหมากเขอ จองเมิงยุม จองห้วยแห้ง

เกิงม่าน ประกอบด้วย 19 วัด (จอง) ได้แก่ จองโหลย จองบ้านใหม่ จองกุ้นจิง จองกล้าง จองสะถู่ง จองต้อเหนอ จองโหลง จองต้อใต้ จองไม้สูง จองหว่าไส้ จองน้ำลอด จองต้อน้ำลอด จองกั้นต้ออ่อน จองกั้นต้อโหลง จองป้างแกง จองขุน จองหางนา จองนาอู่ใต้ จองกุ้นขาน (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์, 2558, หน้า 154-156) นอกจากนี้ ยังพบว่าเมืองไทใหญ่อื่น ๆ ในรัฐฉาน ก็มีวัดที่ถูกจำแนกด้วยเกิงโยนและเกิงม่าน อาทิ เมืองแสนหวิ เมืองเชียงตุง เมืองป๋น เมืองนาย เป็นต้น

ในส่วนของคณะสงฆ์ไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน ในอดีตพบว่ามี การแบ่งคณะสงฆ์ออกเป็น 2 นิกาย ได้แก่ เกิงโยน เช่น วัดจ่าตี้ (วัดดอนเจดีย์) วัดกุงเปา วัดป้างลื้อ วัดกลางทุ่ง วัดผาบ่องเหนือ (พระครูอนุชิตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558) และเกิงม่าน เช่น วัดจองคำ วัดก้าก้อ วัดหัวเวียง วัดผาบ่องใต้ (บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2558)

อย่างไรก็ตามเมื่อสยามทำการปฏิรูปและจัดระเบียบคณะสงฆ์ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. 2445 (ปฐม ตาคะนายนันท์, 2551) วัดและพระสงฆ์ไทใหญ่ได้

ถูกจัดเข้าอยู่ในสังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ทำให้พรมแดนระหว่างเถียงโยนและเถียงมานั้นในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนค่อย ๆ เลื่อนรางไป โดยระบบการปกครองคณะสงฆ์มีส่วนอย่างยิ่งในการสร้างความ เป็นเอกภาพให้แก่พระสงฆ์ไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน การหลอมรวมเข้าเป็นส่วนหนึ่งของ คณะสงฆ์ไทย ประกอบกับการเรียนพระปริยัติธรรมตามแบบกรุงเทพฯ ส่งผลต่อแนวคิดที่มีต่อ พุทธศาสนา รวมถึงการรับประเพณีทางพุทธศาสนาตามแบบไทย มาปรับใช้ในสังคมไทใหญ่ แม่ฮ่องสอน ดังกล่าวมาจะเห็นว่าพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน มี พัฒนาการและการปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทความเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ยิ่งไปกว่านั้น พุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนยังมีความเชื่อโหราศาสตร์ผสมผสานอยู่ ด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

ความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่

1. ความหมายของโหราศาสตร์

โหราศาสตร์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2554 ให้ความหมายว่า วิชาว่าด้วยการพยากรณ์โดยอาศัยการโคจรของดวงดาวเป็นหลัก (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 781) โดยมีที่มาจากคำว่า “โหรา” (Hora) ซึ่งมาจากคำว่า “อโหราตรี” (Ahoratri) หมายถึงกลางวัน และกลางคืน และในภาษาอังกฤษ คำว่า “Astrology” (โหราศาสตร์) มาจากภาษากรีก โดยคำว่า “Asron” แปลว่าดาว และคำว่า “Logos” แปลว่า เหตุ เมื่อรวมกันแล้วหมายถึงตำราที่กล่าวถึงเหตุอัน เกิดแต่ดวงดาว ในตำราฮินดูนิยมเรียกว่า “โหษุติยศาสตร์” มากกว่า “โหราศาสตร์” (อรรถวาทิชธรรม ประวรวรรต, หลวง, 2516) กล่าวได้ว่า โหราศาสตร์ เป็นศาสตร์ที่ศึกษาการเคลื่อนที่ของดวงดาว ที่สัมพันธ์กับวิถีการดำเนินชีวิต ผ่านกระบวนการสังเกต สังสมความรู้ และการเก็บข้อมูลเชิงสถิติ

โหราศาสตร์เป็นวิชาที่มีการสังสมองค์ความรู้มาช้านานและพบว่าความรู้นี้กระจาย อยู่ทั่วโลก อาจแบ่งได้ 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มโหราศาสตร์ในประเทศตะวันตก กลุ่มโหราศาสตร์อินเดีย และกลุ่มโหราศาสตร์จีน (อชิรพจนนิชา พลายนาค, 2553, หน้า 7) ในดินแดนสุวรรณภูมิพบว่าได้รับ อิทธิพลของโหราศาสตร์ทั้งจากอินเดียและจีน ขึ้นอยู่กับว่าลักษณะทางภูมิศาสตร์และ ประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้น เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งอารยธรรมใด กรณีของไทยไทใหญ่ซึ่งมีลักษณะ การตั้งถิ่นฐานอยู่ระหว่างอิทธิพลของจีนและอินเดีย ก็ปรากฏความรู้ทางโหราศาสตร์ที่ได้รับ อิทธิพลทั้งจากจีนและอินเดีย ซึ่งนำมาพัฒนาเป็นรูปแบบของโหราศาสตร์ไทใหญ่ในเวลาต่อมา

2. โหราศาสตร์ไทใหญ่: การประกอบสร้างความรู้

ความเชื่อโหราศาสตร์ปรากฏในสังคมไทใหญ่มาช้านาน โดยมีคำศัพท์เกี่ยวข้องกับ โหราศาสตร์จำนวนไม่น้อย เช่น คำว่า “โหรา” หรือ “หุรา” มีความหมายว่าโหราศาสตร์ “หมอหลู”

หรือ “หมอโตย” หมายถึง หมอคู่ “เป่ต่าง” (๑๐,๑๑๕,) หมายถึง การพยากรณ์ผ่านการคำนวณ การโหราของดวงดาว ราศี รวมถึงโหร หรือหมอคู่ซึ่งเป็นนักพยากรณ์ด้วย (มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่, 2556, หน้า 280) “ก่าละ” (๑๖,๑๑๖) หมายถึง เวลา คราว (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 11) และยังหมายถึงการดูฤกษ์ยาม วัน เดือน ปี คนไทใหญ่นิยมเรียกการพยากรณ์ โชคชะตาหรือโหราศาสตร์ว่า “เป่ต่างก่าละ” (๑๐,๑๑๕,๑๖,๑๑๖) และในภาษาปากนิยมเรียกสั้น ๆ ว่า “เป่ต่าง” เช่น การไปดูดวงชะตาไทใหญ่มักจะพูดว่า “ก่าโดยเป่ต่าง” (๑๖,๑๑๖:๑๐,๑๑๕,) เป็นต้น

โหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ประกอบสร้างขึ้นจากปัจจัยด้านความรู้ 3 ประการ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ตกทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิม ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน และความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย (พราหมณ์-ฮินดู)

2.1 ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ตกทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิม

ความเชื่อโหราศาสตร์ของคนไทใหญ่เกิดจากการสังเกตและเรียนรู้สภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เมื่อสามารถสังขมข้อมูลได้มากขึ้นจึงพัฒนาเป็นองค์ความรู้ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจ ตลอดจนใช้สำหรับการพยากรณ์ดินฟ้าอากาศ องค์ความรู้เหล่านี้จัดว่าเป็นองค์ความรู้ที่เป็นความเชื่อดั้งเดิม มีการทำนายที่ไม่ซับซ้อนมากนัก เช่น การทำนายกระดุกไก่ การทำนายจากลักษณะของใบไม้ การทำนายลักษณะของดิน (จายสามยอดเคอ, 2543, หน้า 50) ความเชื่อเหล่านี้นอกจากทำให้เห็นว่ามนุษย์เรียนรู้ที่จะสังเกตธรรมชาติเพื่อความอยู่รอดแล้ว ยังสังเกตและเก็บข้อมูลเชิงสถิติเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตด้วย นอกจากนี้ความรู้เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ องค์ความรู้ดั้งเดิมส่วนใหญ่เป็นความเชื่อเกี่ยวกับคติผี ขวัญไสยศาสตร์ และเชื่อว่าสถานที่สำคัญทางธรรมชาติ สถานที่ซึ่งเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ที่พักอาศัย อุปรณ์ทำกิน มีผีหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์เฝ้ารักษาอยู่ ผีเหล่านี้สามารถให้คุณและโทษแก่มนุษย์ได้ มนุษย์สามารถสื่อสารกับผีหรือวิญญาณศักดิ์สิทธิ์ได้ผ่านการทำนาย ซึ่งคำทำนายอาจเกี่ยวข้องกับ การเมือง การเกษตร ฤดูกาล ความเจ็บป่วยหรือการรักษาโรค (สมพงษ์ วิทยศศักดิ์พันธุ์, 2541)

ความรู้หรือความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์แบบดั้งเดิมของไทใหญ่มีเป็นจำนวนมาก และมีลักษณะเฉพาะสูง เพราะเกิดจากการสังขมความรู้และข้อมูลในท้องถิ่น ดังนั้น บางความเชื่อจึงเป็นความเชื่อเฉพาะถิ่น แม้ว่าจะมีการแพร่หลายของความเชื่อจากท้องถิ่นหนึ่งไปยังท้องถิ่นอื่น แต่ก็พบว่า มีการนำไปปรับใช้ให้สอดคล้องกับท้องถิ่นนั้น เช่น การทำนายจากลักษณะใบไม้ เนื่องจากพันธุ์ไม้ในแต่ละท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน ลักษณะของใบไม้ที่ใช้รวมถึงคำทำนายจึงมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง (เจ้าเต๋จิงตะ วานสู, 2556)

2.2 ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากจีน

อารยธรรมจีนได้แพร่ขยายเข้ามาในกลุ่มไทใหญ่ซึ่งตั้งถิ่นฐานอยู่ทางตอนใต้ของจีน องค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์เป็นความรู้สำคัญที่ไทใหญ่รับมาจากจีน หากพิจารณาจากการใช้ปฏิทินระบบวันไตหรือวันไท ซึ่งนิยมใช้แพร่หลายในกลุ่มไทรวมถึงไทใหญ่ พบว่า ปฏิทินระบบวันไต มีวิธีการนับวันในรอบ 60 วัน (The sexagenary cycle) ซึ่งวิธีการนับวันลักษณะนี้ได้รับอิทธิพลจากจีนซึ่งเรียกระบบนี้ว่า “ระบบกานจื่อ” หลักฐานทางโบราณคดีของจีน สันนิษฐานว่าจีนใช้ระบบนี้ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซาง (Shang, 1766-1122 BC) ต่อมากลุ่มชาติพันธุ์ไทรับเอาระบบกานจื่อมาใช้ในสมัยฮั่น (Han, 206 BC-AD 220) หรือประมาณสองพันกว่าปีที่ผ่านมา (เจีย แยนจง, 2548, หน้า 34-36)

วิธีการนับวันไต 60 วัน (The sexagenary cycle) ประกอบด้วย แม่วันจำนวน 10 ตัว (The denary cycle) เป็นตัวตั้ง ได้แก่ กาบ ลับ ฮาย เมิง ปีก กัด คด สู้ง เต่า ก่า และลูกวันจำนวน 12 ตัว (The duodenary cycle) เป็นตัวตาม ซึ่งลูกวันใช้สัตว์ 12 ชนิดเป็นสัญลักษณ์แทน ได้แก่ ไข่ (หนู) เป้า (วัว) ยี (เสือ) เหม้า (กระต่าย) ลี (พญานาค) ไส (งูเล็ก) ลิงะ (ม้า) มด (แพะ) สัน (วอก) ฮ้าว (ไก่) เส็ด (หมา) ไก่ (ช้าง) จะนับโดยนำแม่วันและลูกวันมาเข้าคู่กัน เริ่มจาก “กาบ” เข้าคู่กับ “ไข่” เรียกว่าวัน “กาบไข่” เรียงตามลำดับจนถึงวัน “ก่าไก่” คือครบ 60 วัน แล้วจึงวนกลับมาเริ่มนับกาบไข่เป็นรอบใหม่ ซึ่งการนับปีไตก็ใช้วิธีการเดียวกันนี้ (ทวี สว่างปัญญากุล, 2532 ก; ลุงต่างสำ เม็งกิ่ง, 2542)

ตารางที่ 1 วันในระบบวันไต จำนวน 60 วัน (ลุงสง่าสำ เม็งกิ่ง, 2542, หน้า 192-194)

1. กาบใจ	2. ลับเป้า	3. สายยี่	4. เม็งหม้า	5. ปีกสี่
6. กัดไส	7. คดสีงะ	8. สู้มด	9. เต่าสัน	10. ก่าฮ้าว
11. กาบเส็ด	12. ลับไ้	13. สายใจ	14. เม็งเป้า	15. ปีกยี่
16. กัดหม้า	17. คดสี่	18. สู้งไส	19. เต่าสีงะ	20. ก่ามด
21. กาบสัน	22. ลับฮ้าว	23. สายเส็ด	24. เม็งไ้	25. ปีกใจ
26. กัดเป้า	27. คดยี่	28. สู้งหม้า	29. เต่าสี่	30. ก่าไส
31. กาบสีงะ	32. ลับมด	33. สายสัน	34. เม็งฮ้าว	35. ปีกเส็ด
36. กัดไ้	37. คดใจ	38. สู้งเป้า	39. เต่ายี่	40. ก่าหม้า
41. กาบสี่	42. ลับไ้	43. สายสีงะ	44. เม็งมด	45. ปีกสัน
46. กัดฮ้าว	47. คดเส็ด	48. สู้งไ้	49. เต่าใจ	50. ก่าเป้า
51. กาบยี่	52. ลับหม้า	53. สายสี่	54. เม็งไส	55. ปีกสีงะ
56. กัดมด	57. คดสัน	58. สู้งฮ้าว	59. เต่าเส็ด	60. ก่าไ้

การนับวันตามระบบปฏิทินวันไต ถูกใช้แพร่หลายในสังคมไทใหญ่ และกลุ่มชาติพันธุ์ไท รวมถึงสุโขทัยด้วย ศิลาจารึกสมัยสุโขทัย (จารึกสมัยสุโขทัย, 2526, อ้างถึงใน ทวี สว่างปัญญานุกูล, 2532 ก, หน้า 9) ปรากฏคำว่า “หนไท” ซึ่งหมายถึง วันไต เช่น จารึกนครชุม พ.ศ. 1900 ความว่า “ศักราช 1279 ปีระกา เดือน 8 ออก 5 ค่ำ วันศุกร์ หนไท กัดเล้า” ในจารึกหลักที่ 5 ความว่า “วันพุทธพาร หนไท รวงเป้า” และในจารึกหลัก 7 ความว่า “ศักราชปีฉลู หนไทรวงเป้า” และ “ปีเถาะ ปีหนไท กัดหม้า” ต่อมาเมื่อการใช้จุลศักราชแพร่หลายเข้ามา ซึ่งจุลศักราชเกิดขึ้นหลังพุทธศักราช 1181 ปี ตรงกับปี กัดไ้ จึงพบว่าหลักฐานประเภทจารึกมีการระบุปีจุลศักราชควบคู่กับ วันไตและปีไต ซึ่งเป็นประโยชน์ในการใช้ตรวจสอบความเที่ยงตรงของเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ได้อีกชั้นหนึ่ง

ในแต่ละวันของปฏิทินระบบวันไต จะมีคำทำนายซึ่งระบุข้อห้าม และข้อควรปฏิบัติ รวมถึงวันหัวเข้าหัวออก วันหัวเรียงหมอน หรือวันอื่น ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ตามความนิยมของท้องถิ่นนั้น ๆ เช่น (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ปรากฏในระบบวันไต (ปรับปรุงจาก ลุงสว่าง สำ เม็งกิ่ง, 2542)

วันไต	คำทำนาย	วันหัวเข้า – วันหัวออก	วันหัวเรียงหมอน
วันกาบไส้	แต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ดี ไม่ควรกู้เงิน ไม่ควรยืมของผู้อื่น	วันหัวเข้า	
วันลับเป้า	ไม่ควรไปพบเจ้านาย ไม่ควรเอาของ ไปมอบให้เจ้านาย ไม่ควรเข้ารับ ตำแหน่งใหม่หรือหน้าที่สำคัญ	วันหัวเข้า	
วันฮายยี	ไม่ควรออกเดินทาง ไม่ควรเคลื่อนย้าย ของที่มีน้ำหนักมาก ไม่ควรเสี่ยงโชค ไม่ควรล่อมรั้ว	วันหัวออก	
วันเม็งเหม้า	ไม่ควรเจรจาผู้ขอ ไม่ควรติดต่อเจรจา ธุรกิจ	วันหัวออก	
วันปีกสี	เจรจาผู้ขอหญิงสาว ทำพิธีหมั้นหมาย แต่งงานดี ล่อมรั้ว สระเกล้าดำหัวดี	วันหัวเข้า	

จากปฏิทินระบบวันไต จะเห็นได้ว่า นอกจากทำหน้าที่ระบุวันแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตในรูปแบบของคำทำนาย ทำให้เห็นกระบวนการสร้างวัฒนธรรมของกลุ่มไทใหญ่ผ่านระบบปฏิทิน กล่าวคือ การกำหนดพฤติกรรมในแต่ละวันของคนในชุมชนให้ไปในทิศทางเดียวกัน เช่น วันกาบไส้ ไม่ควรยืมของ ผู้ต้องการยืมก็รู้ว่าจะไม่ไปยืมของในวันนี้ ส่วนผู้ให้ยืมก็ไม่สะดวกใจหากมีคนมาหยิบยืมข้าวของเงินทองในวันดังกล่าว แม้ว่าจะเป็นเพียงของเล็กน้อย เพราะจากคำทำนายทำให้เกิดความกลัวว่าหากให้ยืมของในวันที่ไม่เป็นมงคล อาจจะได้ของคืน หรือของที่ยืมไปอาจเสียหาย หรืออาจเกิดข้อพิพาทบาดหมางกับผู้ที่มาหยิบยืม เป็นต้น

วันหัวเข้าและวันหัวออก เป็นความเชื่อเรื่องวันที่กลุ่มไทยัดถือมาช้านาน “วันหัวเข้า” คือวันที่เหมาะสมกับการย้ายเข้าสู่เรือนใหม่ หมู่บ้านใหม่ ที่พักใหม่ วัดใหม่ วังใหม่ ซื่อข้าวของเครื่องใช้ เครื่องเงินเครื่องทองเข้าเรือน ซื่อรถใหม่ รับคนเข้าทำงาน รับบริวารเข้ามาอยู่ในเรือน เชื่อ

ว่าจะเจริญรุ่งเรือง รวมถึงเหมาะสมกับการจุดเทียนบูชาโชคลาภ เมตตามหานิยม เชื่อว่าโชคลาภจะเข้ามาสู่ตน ทำให้ผู้คนเมตตารักใคร่ และ “วันหัวออก” คือ วันที่เหมาะสมกับการออกบ้านออกเรือนไปเจรจาธุรกิจ แสวงโชค ติดต่อกับชาย ท่องเที่ยวทางไกล ส่งสินค้า ส่งตัวบ่าวสาว ทำพิธีส่งเคราะห์ บูชาเทียนสะเดาะเคราะห์ เชื่อว่าจะประสบผลสำเร็จตามปรารถนา (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, 2559, หน้า 48-50) แต่เดิมวันหัวเข้าและวันหัวออก ถูกกำหนดให้ผูกโยงกับปฏิทินระบบวันไต เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจและการดำเนินชีวิต (ตารางที่ 3) เช่นเดียวกับในกรณีของ “วันหัวเรียงหมอน” หรือ “วันเอาโผเอาเม” (วันเอาผัวเอาเมีย) ซึ่งเป็นตำราโหราศาสตร์ที่ใช้สำหรับเลือกวันประกอบพิธีแต่งงาน ก็มีการยึดโยงกับปฏิทินระบบวันไตเช่นกัน

ตารางที่ 3 วันหัวเข้าและวันหัวออกตามปฏิทินระบบวันไต (ลุงสำอาง เม็งกิ่ง, 2542, หน้า 186)

1. กาบไฉ้	หัวเข้า	21. กาบสัน	หัวเข้า	41. กาบสี	หัวเข้า
2. ลับเป้า	หัวเข้า	22. ลับฮ้าว	หัวเข้า	42. ลับไส้	หัวเข้า
3. ฮายยี่	หัวออก	23. ฮายเส็ด	หัวออก	43. ฮายสิงะ	หัวออก
4. เม็งหม้า	หัวออก	24. เม็งไถ้	หัวออก	44. เม็งเม็ด	หัวออก
5. ปีกสี	หัวเข้า	25. ปีกไฉ้	หัวเข้า	45. ปีกสัน	หัวเข้า
6. กัดไส	หัวเข้า	26. กัดเป้า	หัวเข้า	46. กัดฮ้าว	หัวเข้า
7. กดสิงะ	หัวออก	27. กดยี่	หัวออก	47. กดเส็ด	หัวออก
8. สู้้งเม็ด	หัวออก	28. สู้้งหม้า	หัวออก	48. สู้้งไถ้	หัวออก
9. เต้าสัน	หัวเข้า	29. เต้าสี	หัวเข้า	49. เต้าไฉ้	หัวเข้า
10. ก่าฮ้าว	หัวเข้า	30. ก่าไส	หัวเข้า	50. ก่าเป้า	หัวเข้า
11. กาบเส็ด	หัวออก	31. เต้าสิงะ	หัวออก	51. กาบยี่	หัวออก
12. ลับไถ้	หัวออก	32. ลับเม็ด	หัวออก	52. ลับหม้า	หัวออก
13. ฮายไฉ้	หัวเข้า	33. ฮายสัน	หัวเข้า	53. ฮายสี	หัวเข้า
14. เม็งเป้า	หัวเข้า	34. เม็งฮ้าว	หัวเข้า	54. เม็งไส	หัวเข้า
15. ปีกยี่	หัวออก	35. ปีกเส็ด	หัวออก	55. ปีกสิงะ	หัวออก
16. กัดหม้า	หัวออก	36. กัดไถ้	หัวออก	56. กัดเม็ด	หัวออก
17. กดสี	หัวเข้า	37. กดไฉ้	หัวเข้า	57. กดสัน	หัวเข้า
18. สู้้งไส	หัวเข้า	38. สู้้งเป้า	หัวเข้า	58. สู้้งฮ้าว	หัวเข้า
19. เต้าสี	หัวออก	39. เต้ายี่	หัวออก	59. เต้าเส็ด	หัวออก
20. ก่าเม็ด	หัวออก	40. ก่าหม้า	หัวออก	60. ก่าไถ้	หัวออก

2.3 ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย (พราหมณ์-ฮินดู)

ความเชื่อโหราศาสตร์ที่มีรากฐานมาจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ซึ่งไทใหญ่รับมาจากมอญ-พม่า เป็นชุดความรู้ที่มีความเป็นสากลและได้รับการยอมรับในวงกว้าง โดยเฉพาะอย่างยิ่งความรู้เรื่องดาราศาสตร์และโหราศาสตร์ ที่สามารถอธิบายฤดูกาลและความเป็นไปของธรรมชาติผ่านการโคจรของดวงดาวและพระอาทิตย์ได้อย่างละเอียดและแม่นยำ สัมพันธ์ต่อการกำหนดฤดูกาลในการเพาะปลูก การพยากรณ์ปริมาณน้ำ และผลผลิตที่จะได้ในปีนั้น ๆ ความรู้ที่ทำให้สามารถพยากรณ์ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติและอนาคตได้ผ่านหลักวิชาสถิติ เป็นเครื่องมือสำคัญที่ชนชั้นปกครองนำไปใช้ในการสร้างความชอบธรรมและควบคุมสังคม จากนั้นจึงขยายตัวสู่ชนชั้นได้ปกครองหรือไพร่ และได้รับความนิยมควบคู่ไปกับความเชื่อผี (ธิดา สารเยา, 2552) ยิ่งไปกว่านั้นโหราศาสตร์ ยังเป็นแหล่งความรู้ที่สร้างคำอธิบายเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต และเสนอแนะแนวทางแก้ไขเมื่อเกิดปัญหาขึ้น และจากการศึกษาของยูทพร นาคสุข อธิบายว่าคัมภีร์สุริยยาตร์ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในวิชาโหราศาสตร์ที่มีเนื้อหากล่าวถึงวิธีการคำนวณตำแหน่งและการโคจรของพระอาทิตย์และพระจันทร์ รวมถึงการคำนวณปฏิทินประจำปี เป็นคัมภีร์ที่ได้รับอิทธิพลมาจากคัมภีร์ดาราศาสตร์ของอินเดียโบราณ และสันนิษฐานว่ามอญ-พม่า เป็นผู้พัฒนาคัมภีร์ดังกล่าวขึ้น แล้วจึงขยายไปสู่พื้นที่อื่น ๆ ในดินแดนสุวรรณภูมิ (ยูทพร นาคสุข, 2548) รวมถึงขยายเข้ามาในกลุ่มไทใหญ่ ทำให้ไทใหญ่หันมานิยมใช้ปฏิทินจันทรคติและการนับจุลศักราช และเป็นหลักฐานสำคัญที่ทำให้เห็นว่าไทใหญ่รับเอาความเชื่อโหราศาสตร์มาจากมอญ-พม่าด้วย

แม้จะไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับช่วงเวลาแน่ชัดว่าไทใหญ่เริ่มหันมาใช้ปฏิทินจันทรคติรวมถึงการใช้จุลศักราชควบคู่กับการนับปีใดเมื่อใด แต่หากพิจารณาผ่านการใช้ปฏิทินจะพบว่ามี การปรับตัวเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เช่น กรณีของวันหัวเข้าและวันหัวออก และวันหัวเรียงหมอนต่างก็มีการปรับเปลี่ยนจากเดิมที่ยึดโยงกับปฏิทินระบบวันใดที่รับอิทธิพลมาจากระบบกานจือของจีน ไปสู่การใช้ระบบปฏิทินแบบจันทรคติซึ่งได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ผ่านทางมอญ-พม่า (ตารางที่ 4) จากกรณีดังกล่าวเป็นการสร้างลักษณะเฉพาะของโหราศาสตร์ไทใหญ่ สะท้อนให้เห็นการปรับตัวขององค์ความรู้ทางโหราศาสตร์เพื่อให้สอดคล้องกับความนิยมในสังคมที่เปลี่ยนไป

ตารางที่ 4 วันหัวเข้าและวันหัวออก ตามปฏิทินจันทรคติ (สิริ สีตสังวโร, 2542)

วันข้างขึ้น	วันข้างแรม
ขึ้น 1 ค่ำ หัวเข้า	แรม 1 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 2 ค่ำ หัวออก	แรม 2 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 3 ค่ำ หัวเข้า	แรม 3 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 4 ค่ำ หัวเข้า	แรม 4 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 5 ค่ำ หัวเข้า	แรม 5 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 6 ค่ำ หัวออก	แรม 6 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 7 ค่ำ หัวออก	แรม 7 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 8 ค่ำ หัวเข้า	แรม 8 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 9 ค่ำ หัวเข้า	แรม 9 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 10 ค่ำ หัวเข้า	แรม 10 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 11 ค่ำ หัวออก	แรม 11 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 12 ค่ำ หัวออก	แรม 12 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 13 ค่ำ หัวเข้า	แรม 13 ค่ำ หัวเข้า
ขึ้น 14 ค่ำ หัวเข้า	แรม 14 ค่ำ หัวออก
ขึ้น 15 ค่ำ หัวเข้า	แรม 15 ค่ำ หัวเข้า

ပိုင်ပက်လက်ခမ်းကန်ကပ်လိုဝ်းတုတ်မး(၁၀) ခေပုဒလှေလိုဝ်းတုတ်လုက်(၁၂) ခေပု
 သေ ဂိုက်ဂွမ်းကန်ဝံ.ပံခင်[၆၀]လုက်သေ ဒေဝေံ.ပုဒေခေမိတုတ်ပို့.ဝခင်း၊ ပို့.ပီ၊ ပို့.လိုခင်[၁၂]
 တုတ်ခေခင်းဝံ.ဂိုတ်ခေဝံ.ပိုင်ပက်လက်ခမ်းဂိုက်တုတ်ဂူး.ငါးကန်မိုခင်းခေင်,ဂုတ်ခေခင်းယဝ်.။

ပိုင်ပက်လက်ခမ်းဂိုတ်ခေဝံ.။

ခူ	ပုတ်	သိုဝ်	ဟင်တံး	ခေတုး	ငူး	မု.	စပု	လိင်း	ဂံ	မု	မူ
ကပ်လို က	လမ်းပမ်း ပ	ခွမ်း ခ	ပိုင်မင်း ပ	ပိုက်သီ ပ	ကတ်သို ပ	ခွမ်းသီဝ ပ	ခွမ်းမူတ် ပ	တပ်သခိ ပ	ကပ်ဂုတ် ပ	ကပ်မိတ် ပ	လမ်းပို ပ
ဂုတ်လို ဂ	ပိုင်ပမ်း ပ	ပိုက်မီး ပ	ကတ်မမ်း ပ	ခွတ်သီ ပ	ဂုတ်သို ပ	တပ်သီဝ ပ	ကပ်မူတ် ပ	ကပ်သခိ ပ	လမ်းဂုတ် ပ	ဂုတ်မိတ် ပ	ပိုင်ပို ပ
ပိုက်လို ပ	ကတ်ပမ်း ပ	ခွတ်သီး ပ	ဂုတ်မမ်း ပ	တပ်သီ ပ	ကပ်သို ပ	ကပ်သီဝ ပ	လမ်းမူတ် ပ	ဂုတ်သခိ ပ	ပိုင်ဂုတ် ပ	ပိုက်မိတ် ပ	ကတ်ဂို ပ
ကတ်လို က	ဂုတ်ပမ်း ပ	တပ်မီး ပ	ခွမ်းမမ်း ပ	ကပ်သီ ပ	လမ်းသို ပ	ခွမ်းသီဝ ပ	ပိုင်မူတ် ပ	ပိုက်သခိ ပ	ကတ်ဂုတ် ပ	ကပ်မိတ် ပ	ဂုတ်ပို ပ
တပ်လို တ	ကပ်ပမ်း ပ	ကပ်မီး ပ	လမ်းမမ်း ပ	ဂုတ်သီ ပ	ပိုင်သို ပ	ပိုင်သီဝ ပ	ကတ်မူတ် ပ	ခွတ်သခိ ပ	ဂုတ်ဂုတ် ပ	တပ်မိတ် ပ	ကပ်ပို ပ

ภาพที่ 6 ปฏิทินระบบวันไต ซึ่งประกอบด้วยวันจำนวน 60 วัน ระบุวันหัวเข้าและวันหัวออก และสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายถึงวันหัวเรียงหมอน (ลุงสง่าง่า เม็งกิ่ง, 2542, หน้า 186)

ပိုင်ပက်လက်ခမ်းကန်ကပ်လိုဝ်းတုတ်မး(၁၀) ခေပုဒလှေလိုဝ်းတုတ်လုက်(၁၂) ခေပု
 သေ ဂိုက်ဂွမ်းကန်ဝံ.ပံခင်[၆၀]လုက်သေ ဒေဝေံ.ပုဒေခေမိတုတ်ပို့.ဝခင်း၊ ပို့.ပီ၊ ပို့.လိုခင်[၁၂]
 တုတ်ခေခင်းဝံ.ဂိုတ်ခေဝံ.ပိုင်ပက်လက်ခမ်းဂိုက်တုတ်ဂူး.ငါးကန်မိုခင်းခေင်,ဂုတ်ခေခင်းယဝ်.။

ပိုင်ပက်လက်ခမ်းဂိုတ်ခေဝံ.။

ခူ	ပုတ်	သိုဝ်	ဟင်တံး	ခေတုး	ငူး	မု.	စပု	လိင်း	ဂံ	မု	မူ
ကပ်လို က	လမ်းပမ်း ပ	ခွမ်း ခ	ပိုင်မင်း ပ	ပိုက်သီ ပ	ကတ်သို ပ	ခွမ်းသီဝ ပ	ခွမ်းမူတ် ပ	တပ်သခိ ပ	ကပ်ဂုတ် ပ	ကပ်မိတ် ပ	လမ်းပို ပ
ဂုတ်လို ဂ	ပိုင်ပမ်း ပ	ပိုက်မီး ပ	ကတ်မမ်း ပ	ခွတ်သီ ပ	ဂုတ်သို ပ	တပ်သီဝ ပ	ကပ်မူတ် ပ	ကပ်သခိ ပ	လမ်းဂုတ် ပ	ဂုတ်မိတ် ပ	ပိုင်ပို ပ
ပိုက်လို ပ	ကတ်ပမ်း ပ	ခွတ်သီး ပ	ဂုတ်မမ်း ပ	တပ်သီ ပ	ကပ်သို ပ	ကပ်သီဝ ပ	လမ်းမူတ် ပ	ဂုတ်သခိ ပ	ပိုင်ဂုတ် ပ	ပိုက်မိတ် ပ	ကတ်ဂို ပ
ကတ်လို က	ဂုတ်ပမ်း ပ	တပ်မီး ပ	ခွမ်းမမ်း ပ	ကပ်သီ ပ	လမ်းသို ပ	ခွမ်းသီဝ ပ	ပိုင်မူတ် ပ	ပိုက်သခိ ပ	ကတ်ဂုတ် ပ	ကပ်မိတ် ပ	ဂုတ်ပို ပ
တပ်လို တ	ကပ်ပမ်း ပ	ကပ်မီး ပ	လမ်းမမ်း ပ	ဂုတ်သီ ပ	ပိုင်သို ပ	ပိုင်သီဝ ပ	ကတ်မူတ် ပ	ခွတ်သခိ ပ	ဂုတ်ဂုတ် ပ	တပ်မိတ် ပ	ကပ်ပို ပ

ภาพที่ 7 พับสาบันที่กด้วยอักษรตัวธรรมเมือง (ลือกโยน) ระบุวันหัวเรียงหมอน ประกอบด้วยตามปฏิทินจันทรคติ โดยนับตั้งแต่วันขึ้น 1-15 ค่ำ และวันแรม 1-15 ค่ำ (ครูบาอริยะ, 2480)

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่าโหราศาสตร์ไทใหญ่ เกิดขึ้นจากการประยุกต์เอาความรู้ทางโหราศาสตร์แบบดั้งเดิม ซึ่งเป็นการสังสมองค์ความรู้จากการสังเกตธรรมชาติ ต่อมาไทใหญ่และกลุ่มไทอื่น ๆ ได้รับอิทธิพลความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์จากจีนมาปรับใช้ เมื่ออิทธิพลด้านความรู้จากพราหมณ์-ฮินดู แผ่ขยายมายังกลุ่มมอญ-พม่า ซึ่งมอญ-พม่าได้พัฒนาความรู้ด้านโหราศาสตร์ และแพร่ขยายมาถึงชาวไทใหญ่ ชาวไทใหญ่ได้ประยุกต์ความรู้ซึ่งมีอยู่เดิมให้สอดคล้องกับความรู้ใหม่ที่รับมา สร้างเป็นชุดความรู้เกี่ยวกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์ของไทใหญ่และถูกใช้มาอย่างต่อเนื่อง

3. องค์ประกอบของความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่

โหราศาสตร์ไทใหญ่มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ สามารถจำแนกได้ ดังนี้

3.1 คัมภีร์

คัมภีร์หมายถึง ตำราที่เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ วิชาโหราศาสตร์ไทใหญ่มีคัมภีร์สำคัญ เช่น คัมภีร์มหาปุกแต่ง (มหาภูติ) คัมภีร์มหาทักษา คัมภีร์สุริยยาตร์ คัมภีร์อังกะวิจจำ นอกจากนี้ยังมีตำราอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะปลีกย่อยอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ตำราวิธีการทำนายดวงชะตาจากลักษณะรูปร่างหน้าตา ตำราวิธีการทำนายจากลักษณะของดอกไม้ ตำราวิธีการทำนายจากลักษณะของใบไม้ ตำราวิธีการทำนายด้วยการเสี่ยงทาย ตำราฤกษ์ยาม ตำราเกี่ยวกับวัน ฯลฯ คัมภีร์ทางโหราศาสตร์นิยมบันทึกลงในพับสา และคัดลอกสืบต่อกันมา อนึ่ง ในยุคจารีตคัมภีร์หรือตำราโหราศาสตร์ที่กระจายอยู่ในแต่ละท้องถิ่นอาจมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ดังพบว่าคัมภีร์ประเภทเดียวกันในแต่ละท้องถิ่นอาจมีเนื้อหาแตกต่างกัน ซึ่งมีสาเหตุคือ ประการแรก วิธีการคัดลอกคัมภีร์ที่คัดลอกสืบต่อกันมาอาจทำให้เนื้อหาของคัมภีร์คลาดเคลื่อน และผู้คัดลอกอาจเพิ่มเติมความรู้หรือความคิดเห็นเข้าไปด้วย ประการที่สอง ด้วยลักษณะความเป็นรัฐในหุบเขาจะพบว่าการผสมผสานความเชื่อเฉพาะของท้องถิ่นเข้าไปในคัมภีร์เพื่อให้เหมาะสมกับการใช้ในท้องถิ่นนั้น เช่น ในพื้นที่ที่มีแม่น้ำไหลย้อนจากทิศใต้ขึ้นสู่ทิศเหนือ ซึ่งคนไทใหญ่เรียกว่า “น้ำขึ้น” ซึ่งมีความหมายว่า ย้อนกลับหรือกลับคืน อาจพบข้อบ่งชี้เกี่ยวกับความเชื่อและการประกอบพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำสายนั้น เพราะถือว่าเป็นการไหลของน้ำที่ผิดธรรมชาติ เช่น กรณีน้ำแม่จ่า ที่ไหลผ่านหมู่บ้านผาบ่อง สายน้ำไหลจากทิศใต้ขึ้นสู่ทิศเหนือ ในหมู่บ้านหากมีการทำนายว่าต้องทำพิธีสังเคราะห์หรือประกอบพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ที่แม่น้ำ จะต้องหลีกเลี่ยงน้ำแม่จ่า เพราะเชื่อว่าเคราะห์จะ “ขึ้น” หรือคืนกลับมาตามลักษณะการไหลของน้ำ (สถาบาย โหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558) หรือในกรณีตำบลบ้านเวียงใต้ อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน ลำน้ำม่วงก้อน ซึ่งในอดีตผู้คนใช้อุปโภคบริโภค เป็นสายน้ำที่ไหลจากทิศตะวันตกมาสู่ทิศตะวันออก ชาวบ้านเชื่อว่าเป็น “น้ำแดงวัน” คือสายน้ำที่มีลักษณะการไหลสวนทางกับ

การขึ้นของพระอาทิตย์ เชื่อว่าผู้คนที่อุปโภคบริโภคน้ำจากแหล่งน้ำลักษณะดังกล่าวจะเป็นคนคุดและ
แข็งกร้าว และการทำคุณไสยหรือพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ที่มุ่งให้ผลร้ายแก่คนในพื้นที่ดังกล่าว
จึงทำได้ยากหรือไม่ค่อยประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร (อัมพร สุรินตะ, สัมภาษณ์, 5 มกราคม 2558)

แม้ว่าคัมภีร์จะเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการชำระและถ่ายทอดองค์ความรู้ทาง
โหราศาสตร์ผ่านการบันทึกในรูปแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ในสมัยโบราณผู้ที่ป็นครูหรือ
ผู้เชี่ยวชาญในคัมภีร์หรือศาสตร์นั้น ๆ จะมีการ “ซ่อนหัวใจ” หรือเก็บซ่อนเคล็ดลับของการใช้คัมภีร์
นั้น ๆ ไว้เฉพาะตัวโดยไม่บันทึกลงในคัมภีร์ แต่จะถ่ายทอดให้เฉพาะศิษย์คนสำคัญหรือลูกหลานใน
สายตระกูลเท่านั้น

3.2 ครู

ครู หมายถึง ผู้สั่งสอนศิษย์ ผู้ถ่ายทอดความรู้ให้แก่ศิษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556,
หน้า 235) ในที่นี้หมายถึง ผู้สั่งสอนและถ่ายทอดความรู้โหราศาสตร์ เจ้าของคัมภีร์หรือตำรา
ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้จากคัมภีร์หรือตำรา ครูในสังคมไทใหญ่สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่
ครูที่เป็นมนุษย์ ครูพระพุทธรเจ้า (ครูพารา) ครูสุริยคติ (ครูสุริยคติ) และครูที่เป็นวิญญาณ (ครูผี)

3.2.1 ครูที่เป็นมนุษย์

ครูที่เป็นมนุษย์ เรียกว่า “ครู” หรือ “สลา” (ꨀ/ꨀꨀ) หมายถึงผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอด
วิชาความรู้ในการเรียนวิชาโหราศาสตร์ ในการเรียนวิชาโหราศาสตร์ผู้เรียนอาจเรียนจากครูเพียงคน
เดียวหรือหลายคนก็ได้ รวมไปถึงการเรียนรูแบบ “ครูพักลักจำ” หมายถึงการแอบสังเกตและเรียนรู้
จากผู้อื่น ซึ่งการเรียนรูด้วยวิธีการนี้ต้องมีความรู้พื้นฐานอยู่บ้างแล้ว ส่วนใหญ่เป็นการแอบเรียนรู
เทคนิคหรือเคล็ดลับในวิชาโหราศาสตร์ (พระครูอนุกุลสถิตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

ชาวไทใหญ่จะให้ความเคารพต่อครูโดยแสดงออกผ่านพิธีกรรม “กั่นตอ” หมายถึง
พิธีขอขมาและแสดงความเคารพปีละ 2 ครั้ง ได้แก่ การกั่นตอในช่วงเทศกาลสงกรานต์ เรียกว่า
“กั่นตอเหลินห้า” (การขอขมาและแสดงความใน ช่วงเดือนห้า) และการกั่นตอในช่วงหลังเทศกาล
ออกพรรษา เรียกว่า “กั่นตอเหลินสิบเอ็ด” (การขอขมาและแสดงความใน ช่วงเดือนสิบเอ็ด) การกั่น
ตอนอกจากเป็นการแสดงความเคารพ และกตัญญูตเวทิตาต่อครูผู้มีพระคุณแล้ว ยังเป็นสัญลักษณ์
ที่สื่อถึงการไม่คิดล้มล้างครูหรือทำร้ายครูด้วย ทั้งนี้เพราะในยุคจารีต การแสวงหาความรู้มี
ข้อจำกัดเนื่องจากการคมนาคมที่ยากลำบาก เป็นอุปสรรคต่อการเดินทางไปแสวงหาความรู้ในขั้นที่
สูงกว่า “ครู” ในขั้นต้นที่เป็นผู้สั่งสอนวิชาความรู้ในท้องถิ่นอาจมีความรู้ไม่มากนัก ต่อมาเมื่อศิษย์
ได้แสวงหาความรู้หรือรับเรียนวิชาต่อยอดความรู้เดิมศิษย์ก็อาจมีความรู้มากกว่าครูคนแรก ๆ
ของตน ความลำพองในวิชาความรู้ทำให้เกิดเหตุการณ์ “ศิษย์คิดล้างครู” ซึ่งน่าจะสื่อความหมายถึง
การประลองวิชาความรู้กับครูโดยขาดความเคารพยำเกรง กรณีเช่นนี้ไทใหญ่ถือว่าเป็นการกระทำ

ที่แสดงถึงความมกตัญญูและเชื่อว่าศิษย์ที่ไม่เคารพยำเกรงต่อครูย่อมหาความเจริญไม่ได้ ดังสุภาษิตพม่าที่แพร่หลายในสังคมไทใหญ่ กล่าวถึงผลของการที่ศิษย์ไม่เคารพครูว่า “พุงก็ซากอ้าเส่ ซากเส่พุงอ้าก็” หมายความว่า ถึงแม้ว่าจะมีความเจริญรุ่งเรืองมีชื่อเสียง ก็จะมีอายุไม่ยืนยาว หากมีอายุยืนยาว ก็จะตกอับในที่สุด (ติยะ เจริญพานิชย์, บันทีก, 7 ธันวาคม 2548) ความเชื่อเรื่อง “ครู” ของไทใหญ่ในลักษณะนี้ไม่จำกัดเฉพาะในวิชาโหราศาสตร์เท่านั้น แต่หมายรวมถึงการสืบทอดความรู้ในศาสตร์อื่น ๆ ด้วย

3.2.2 ครูพระพุทธรเจ้าหรือครูพารา

ครูพระพุทธรเจ้าหรือครูพารา (ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᩃ᩠ᨦ) หมายถึง การนับถือพระพุทธรเจ้าเป็นครูประเภทหนึ่ง ตามความเชื่อโหราศาสตร์ ชาวไทใหญ่ยกย่องพระพุทธรเจ้าเป็นบรมครูของโลก เป็นครูที่สถิตอยู่ในสถานะสูงสุด ครูพระพุทธรเจ้าของชาวไทใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงพระพุทธรเจ้าสมณโคดมเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงความเชื่อเรื่องพระพุทธรเจ้าพระองค์อื่น ๆ ด้วย ครูพระพุทธรเจ้าสามารถแบ่งได้ เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

กลุ่มแรกคือ “ครูพาราห้าสุ่” หรือ “ครูพาราห้าสุ่” (ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᩃ᩠ᨦ/ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᩃ᩠ᨦ) หมายถึงพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ในภัทรกัปนี้ ซึ่งประกอบด้วย พระพุทธรเจ้ากัษีสู่น โถ่ (กุกสู่น โธ) โถ่หน้ากัษีมะ โหน่ (โกนาคม โน) กัษีชีโป (กัษชีโป) โถ่คะ โหม่ (โคตโม) และเมตไตโหย (อริยมตไตโรย) (เจ้ากุนหลี่, 2538) ครูพาราห้าสุ่หรือครูพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์เป็นที่นับถืออย่างแพร่หลายในสังคมไทใหญ่ ดังพบว่าในการสังฆบุญในภพปัจจุบัน ชาวไทใหญ่จะอธิษฐานเพื่อให้เกิดมาพบพระอริยมตไตโรย ซึ่งเชื่อว่าจะมาโปรดเวไนยสัตว์เป็นพระพุทธรเจ้าองค์ที่ห้าในภัทรกัปนี้ และจะสังเกตได้ว่า ชาวไทใหญ่จะถวายเครื่องอามิสบูชาต่อพระพุทธรเจ้าด้วยการจัดเครื่องสักการะเป็นจำนวน 5 เช่น จัดแจกันดอกไม้ถวายพระจำนวน 5 ใบ ถวายน้ำพระพุทธรูปจำนวน 5 แก้ว จุดเทียนบูชาพระครั้งละ 5 เล่ม ซึ่งเกิดจากความนับถือในพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์ หรือครูพาราห้าสุ่ ซึ่งแพร่หลายในสังคมไทใหญ่นั้นเอง

กลุ่มที่สอง คือ ครูพระพุทธรเจ้ายี่สิบแปดพระองค์หรือ “ครูพาราชาวแปด” (ᨧᩢ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᩃ᩠ᨦᩉ᩠ᩅᩢᩃ᩠ᨦ) หมายถึงพระพุทธรเจ้าจำนวน 28 พระองค์ โดยเริ่มนับจากพระพุทธรเจ้าตันหังกร ซึ่งเป็นผู้ประทานพุทธพยากรณ์แก่สุเมธดาบสว่าจะได้เป็นพระพุทธรเจ้าองค์ต่อไปนามว่า “สมณโคดม” จากพระพุทธรเจ้าตันหังกรถึงพระพุทธรเจ้าสมณโคดม ตามคำรากล่าวว่ามีพระพุทธรเจ้าอุบัติขึ้นในโลกได้แก่ พระพุทธรเจ้าตันหังกร พระพุทธรเจ้าเมฆังกร พระพุทธรเจ้าสรณังกร พระพุทธรเจ้าที่บึงกร พระพุทธรเจ้าโกณฑัญญะ พระพุทธรเจ้าสุมังกละ พระพุทธรเจ้าสุมนะ พระพุทธรเจ้าเรวัต พระพุทธรเจ้าโสภิตะ พระพุทธรเจ้าอโนมทัสสี พระพุทธรเจ้าปทุมะ

พระพุทธเจ้านารทะ พระพุทธเจ้าปทุมุตตระ พระพุทธเจ้าสุเมธะ พระพุทธเจ้าสุชาตะ พระพุทธเจ้าปิยทัสสี พระพุทธเจ้าอัทธทัสสี พระพุทธเจ้าธัมมทัสสี พระพุทธเจ้าสิทธัตถะ พระพุทธเจ้าติสสะ พระพุทธเจ้าปุสสะ พระพุทธเจ้าวิปัสสี พระพุทธเจ้าสิจี พระพุทธเจ้าเวสสภู พระพุทธเจ้ากกุสันธะ พระพุทธเจ้าโกนาคมนะ พระพุทธเจ้ากัสสปะ พระพุทธเจ้าโคตมะ รวมทั้งสิ้นจำนวน 28 พระองค์ เป็นเวลานานกว่าสี่สหัสวรรษ แสนมหากัป (เจ้ากุนหลี่, 2538; สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537) ไทใหญ่ให้ความสำคัญกับพระพุทธรูปจำนวนมาก พระองค์ควบคู่กับพระพุทธรูปห้าพระองค์ ดังจะพบที่ศาสนสถานสำคัญของชาวไทใหญ่ เช่น เจดีย์หลายแห่งมีการสร้างซุ้มจรณะสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปจำนวน 28 พระองค์ เจดีย์รูปแบบดังกล่าวเรียกว่า “กองมูพาราชาวแปด” (เจดีย์พระพุทธรูปแปดพระองค์) เช่น พระเจดีย์จุ่มเมืองแสนหวิ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เจดีย์โบราณที่หมู่บ้านแม่สุริน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน การบูชาครุพาราชาวแปดโดยปกติจะบูชาด้วยเครื่องสักการะ จำนวน 5 ชุดเช่นเดียวกับครุพาราห้าคู่ แต่บางตำรากล่าวว่าในโอกาสสำคัญก็จะจัดเครื่องสักการะจำนวน 28 ชุด ซึ่งเท่ากับจำนวนพระพุทธรูปทั้ง 28 พระองค์ (พระอัญชัย อาภาภาโร, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2559)

การนับถือพระพุทธรูปเป็นครูสูงสุด สะท้อนการยกย่องพุทธศาสนาให้เหนือกว่าความเชื่ออื่น อีกด้านหนึ่งเป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับความเชื่อโหราศาสตร์ โดยการเชื่อมโยงกับพระพุทธรูป อย่างไรก็ตาม การนับถือครุพารา ไม่ได้หมายความว่าไม่นับถือเทพเจ้าหรือผีชนิดอื่น ยิ่งไปกว่านั้นชาวไทใหญ่อยังอธิบายว่าเทพหรือผีจำนวนมากก็นับถือพระพุทธรูปหรืออาจมีความเชื่อมโยงกับพุทธศาสนาด้วย เป็นการแสดงให้เห็นว่าเทพหรือผีนั้น ๆ มี “สัมมาทิฐิ” เช่น เป็นผีหรือเทพที่เฝ้าดูแลไม่ให้ผู้ใดคิดร้ายหรือทำลายพุทธศาสนา และทำหน้าที่ปกป้องรักษาพุทธศาสนิกชนที่ตั้งตนอยู่ในการบำเพ็ญทาน ศีล ภาวนา เป็นต้น สะท้อนให้เห็นว่าพุทธศาสนามีอิทธิพลอย่างมากต่อการปรับตัวของระบบความเชื่อในสังคมไทใหญ่โดยอาศัยความชอบธรรมจากการเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา

3.2.3 ครูสุรัดสะตี (ครูสรัดสะตี)

“ครูสุรัดสะตี” (လူလူဝတ်ဝီ) เป็นครูที่ได้รับการนับถือแพร่หลายมากที่สุดรองจากพระพุทธรูป และมีบทบาทมากที่สุดในแวดวงโหราศาสตร์ และศาสตร์ศิลป์ด้านอื่น ๆ ของชาวไทใหญ่ (พระครูอนุกุลสถิตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) นางสุรัดสะตี หรือพระนางสรัดสะตี ตามคติอินเดียกล่าวถึงกำเนิดของพระนางแตกต่างกันในคัมภีร์ปัทมปุราณะ กล่าวว่า ทรงเป็นธิดาของพระทักษะและนางประสูติ แต่ในมหากาพย์มหาภารตะ กล่าวว่า พระกฤษณะคือ ผู้สร้างพระสรัดสะตีและคัมภีร์พระเวทขึ้นมาจากจิตใจของพระองค์ และพระสรัดสะตีเป็นเทพแห่งพระเวททั้งปวง ในเทพปกรณัมเรื่อง พระนางคายนะตรี กล่าวว่าพระนางสรัดสะตีเป็นชายาของพระพรหม

พระนางสร้อยศรีวิไลเป็นผู้ให้กำเนิดอักษรของอินเดีย คือ อักษรเทวนาครี และบทสวดมนต์บทแรกของจักรวาล ชาวฮินดูนับถือพระสร้อยศรีวิไลเป็นเทวีแห่งเวทมนตร์ การประกอบพิธีกรรม รวมถึงสรรพความรู้ทั้งด้านศิลปศาสตร์ อักษรศาสตร์ ในทางพุทธศาสนาโดยเฉพาะในนิยามมหายาน พระสร้อยศรีวิไล มีพุทธคติเป็นเทพแห่งการศึกษา (กิตติ วัฒนธรรม, 2542, หน้า 145-166) ในพุทธศาสนาแบบทิเบต พระสร้อยศรีวิไล ถูกรวมอยู่ในกลุ่มพระมัญชุศรีโพธิสัตว์ มี 4 ปาง ได้แก่ วัชรสร้อยศรีวิไล (Vajra Sarasvati) วัชรวิณาสร้อยศรีวิไล (Vajra Vina Sarasvati) วัชรสารथा (Vajra Sharada) และมหาสร้อยศรีวิไล (Maha Sarasvati) (สุรศักดิ์ ทอง, 2553, หน้า 32) จากคติของฮินดู และพุทธมหายาน ทำให้พระนางสร้อยศรีวิไล ที่ปรากฏในพุทธศาสนาของไทยใหญ่ ถูกอธิบายความหมายว่าเป็นเทพผู้รักษาพระไตรปิฎก เป็นเทพแห่งปัญญา การศึกษา และศิลปะทั้งปวง ด้วยเหตุนี้ การเรียนรู้อักษรศาสตร์ต่าง ๆ ในกลุ่มไทใหญ่จึงนิยมรับครู “สุรคตะตี” เพื่อความเป็นสิริมงคลและเชื่อว่าจะทำให้เกิดปัญญาญาณ ตามตำนานของชาวไทใหญ่เชื่อว่านางสุรคตะตี มีทั้งหมด 12 นาง แต่ละนางทำหน้าที่เป็นครูในด้านต่าง ๆ ได้แก่

1. นางกุษาเทวี (นางกุสาเต้ห้วย) เป็นครูในด้านการให้พลังทางจิตที่เข้มแข็ง
2. นางจันทราเทวี (นางจันต่าเต้ห้วย) เป็นผู้รักษาพระไตรปิฎกให้ธำรงอยู่ถึง 5,000 ปี และเป็นเทวีแห่งความรู้
3. นางมรรคาเทวี (นางมกคะเต้ห้วย) เป็นครูในด้านศิลปะการแสดง
4. นางหุ่องมรรคาเทวี (นางหุ่องมกคะเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในด้านเมตตามหานิยม
5. นางมโนเทวี (นางมะนอเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในการรักษาจิตใจให้มีความผ่องใส
6. นางจิตตะเทวี (นางจิตตะเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในด้านการใช้เสียง
7. นางจินดาเทวี (นางจิงต่าเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในด้านการดนตรี
8. นางกมลเทวี (กอมะละเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังด้าน โชคลาภ ทรัพย์สินเงินทอง
9. นางปิยะเทวี (นางปิยะเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังปัญญาฉลาดหลักแหลม
10. นางรัมมะเทวี (นางหรั่มมะเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในด้านการรักษาโรค
11. นางโกรรมมะเทวี (นางกอรัมมะเต้ห้วย) เป็นครูในเชิงช่างทุกแขนง
12. นางรักขเทวี (นางรักคะเต้ห้วย) เป็นครูผู้ให้พลังในด้านงานศิลปะทุกชนิด (เจ้าสลาปันตีตะ, 2546, หน้า 87-88)

ภาพที่ 8 รูปเคารพพระนางสุรัสวดี (สุรคัสสะตี) พบเห็นได้ทั่วไปตามหิ้งพระหรือหิ้งบูชาของชาวไทยใหญ่ จะสังเกตได้ว่าพระหัตถ์จะถือพานพระไตรปิฎก ตามความเชื่อที่ว่าพระนางเป็นผู้รักษาพระไตรปิฎกให้ดำรงอยู่ได้ตลอด 5,000 ปี ตามพุทธทำนาย และประทับเหนือหงส์หรือนกฮางสา ซึ่งเป็นสัตว์ป่าหิมพานต์ (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 15 เมษายน 2559)

ชาวไทยใหญ่โดยเฉพาะในกลุ่มผู้เรียนรู้วิชาโหราศาสตร์ อักษรศาสตร์ ช่างศิลป์ทุกแขนงจะให้ความสำคัญกับการบูชาครุสุรคัสสะตีมาก เชื่อว่าหากทำการสักการะและพิธีกรรมได้ถูกต้องจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเจริญงอกงามในศาสตร์นั้น ๆ ดังเช่นกรณีของ “จ๊าดไต” หรือลิกะไทใหญ่กั้นับถือครุสุรคัสสะตี โดยก่อนเริ่มต้นการแสดงทุกครั้งจะมีบทไหว้พระรัตนตรัย และไหว้ครุสุรคัสสะตี ซึ่งจัดว่าเป็นส่วนหนึ่งของการแสดงจ๊าดไตหรือลิกะไทใหญ่ด้วย (อ่อหว่า เมืองเหล็ก, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) นอกจากนี้ยังพบว่าพระสงฆ์ที่สนใจศึกษาโหราศาสตร์หรือศาสตร์อื่น ๆ รวมไปถึงการเทศน์ ก็นิยมรับครุสุรคัสสะตีด้วย โดยมองว่านางสุรคัสสะตีมีสถานะเป็นครู ซึ่งหมายถึงต้นกำเนิดของวิชาความรู้ (พระครูอนุกุลสีตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) นอกจากนี้ในสังคมไทใหญ่มักจะมีคำกล่าวถึงศิลปินแขนงต่าง ๆ ที่สามารถแสดงฝีมือได้ดีหรือ

เป็นที่น่าประทับใจว่าเป็นเพราะ “ครูสุรคัสสะตีขึ้น” หมายถึง แสดงฝีมือได้ดีเพราะอำนาจของครูสุรคัสสะตีมาโปรด ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องพลังอำนาจของครูสุรคัสสะตี ซึ่งนับถือกันอย่างแพร่หลายในสังคมไทใหญ่

ดังกล่าวมาจะเห็นว่า นางสุรคัสสะตีหรือครูสุรคัสสะตี ซึ่งเป็นเทพแห่งปัญญาและความรู้ตามคติฮินดู และมีสถานะเป็นครูตามความเชื่อโหราศาสตร์ ได้ถูกปรับให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาของไทใหญ่ โดยนางสุรคัสสะตีถูกให้ความหมายว่าเป็นผู้รักษาพระไตรปิฎกให้ดำรงอยู่ได้ตลอด 5,000 ปี ซึ่งหมายถึงการเป็นเทพที่ทำหน้าที่รักษาพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นการที่ชาวพุทธไทใหญ่ รวมถึงพระสงฆ์จะนับถือ “ครูสุรคัสสะตี” จึงถูกมองว่าเป็นเรื่องที่พึงปฏิบัติ ยิ่งไปกว่านั้นยังมองว่าพลังอำนาจของนางสุรคัสสะตีหรือครูสุรคัสสะตี จะคุ้มครองผู้ที่ปฏิบัติตนตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาให้มีปัญญาญาณและมีชีวิตที่เป็นปกติสุขอีกด้วย

3.2.4 ครูที่เป็นวิญญาณ (ครูผี)

ครูที่เป็นวิญญาณ (ครูผี) หมายถึง ครูที่เป็นผีหรือเป็นวิญญาณ สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ การจำแนกด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ และการจำแนกด้วยลักษณะเฉพาะของผี การจำแนกครูที่เป็นผีผ่านความเป็นชาติพันธุ์ สันนิษฐานว่าเกิดจากการรำเรียนหรือการรับถ่ายทอดวิชามาจากครูซึ่งเป็นคนในกลุ่มชาติพันธุ์นั้น อาทิ ครูไต (ไทใหญ่) ครูยาง (กะเหรี่ยง) ครูโยน (ไทยวน) ครูม่าน (พม่า) ครูกะลา (แขก) ครูจีน (แขก) ตัวอย่างของการจำแนกครูด้วยความเป็นชาติพันธุ์ เช่น พ่อเผ่าสำงนุ สล่า ไทใหญ่ซึ่งมีความรู้ในการทำนายและการรักษาอาการเจ็บป่วยด้วยวิธีการ “ชาน้ำมัน” หมายถึง การรักษาโรคโดยการบริกรรมคาถาแล้วเป่าลงในถ้วยที่บรรจุน้ำมันงา จากนั้นนำไปวางเหนือศีรษะหรือบริเวณที่มีอาการเจ็บป่วยแล้วบริกรรมคาถา เชื่อว่าเชื้อโรคหรือโรคร้ายใช้เจ็บจะตกลงมาในถ้วยนั้น โดยจะมีลักษณะเป็นผ้าสีขาวและฟองอากาศ สล่าซึ่งเป็นผู้รักษาจะใช้เข็มแทงในน้ำมัน จากนั้นจึงนำน้ำมันไปเททิ้ง เชื่อว่าจะช่วยให้ผู้มารับการรักษาหายจากอาการเจ็บป่วย พ่อเผ่าสำงนุกกล่าวว่า ครูชาน้ำมันเป็นครูแก่ (จีน) ในบทไหว้ครูจึงมีคำบางคำคล้ายภาษาจีน โดยพ่อเผ่าได้รับความรู้มาจากพ่อค้าชาวจีนฮ่อคนหนึ่ง เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์ที่จะได้ใช้วิชาความรู้ช่วยเหลือคนจึงเรียนรู้ไว้ และใช้รักษาคนเรื่อยมา โดยวิธีการบูชาครูประกอบด้วย ข้าวสาร 1 ถ้วยแกลง เทียนสีขาว 5 เล่ม ดอกไม้ขาว 5 ดอกและเงินบูชาครู 32 บาท (สำงนุ, สัมภาษณ์, 18 กุมภาพันธ์ 2557) การจำแนกครูผ่านความเป็นชาติพันธุ์ทำให้เห็นพรมแดนของความเป็นชาติพันธุ์ในยุคจารีต และการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความสัมพันธ์กัน นอกจากนี้กล่าวได้ว่าการจำแนกผีครูด้วยความเป็นชาติพันธุ์ ยังเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและนิยามความเป็นชาติพันธุ์ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ด้วย

กลุ่มที่สอง การจำแนกด้วยลักษณะเฉพาะของผี โดยชื่อของผีจะสื่อความหมายถึงลักษณะเฉพาะของผีชนิดนั้น ๆ ด้วย เช่น ผีตายฟ้าผ่า (ผีที่เกิดจากคนที่ตายด้วยการถูกฟ้าผ่า) ผีหมากป๊าว (ผีที่ต้องบูชาด้วยลูกมะพร้าวและมีลูกมะพร้าวเป็นสัญลักษณ์) เป็นต้น ครูผีประเภทนี้ยังสามารถจำแนกได้อีก 2 ลักษณะ กล่าวคือ ครูที่เป็นสัมมาทิฎฐิ คือ ให้คุณในด้านดี เช่น คอยให้ความช่วยเหลือเมื่อมีผู้ตกทุกข์ได้ยากไปร้องขอ และครูที่เป็นมิจฉาทิฎฐิ คือ ครูที่ให้คุณในด้านมืด เช่น การทำเสน่ห์ การทำคุณไสย การทำลายล้างผู้ที่เป็ฝ่ายตรงข้าม

ดังกล่าวมาจะเห็นว่า “ครู” ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท นอกจากนี้ เจ้าส่าป๋นตี๊ะ พระภิกษุซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ไทใหญ่ ได้รวบรวมรายชื่อครูที่พบว่ามี การนับถือแพร่หลายในกลุ่มไทใหญ่ จำนวน 44 ครู ดังนี้

ตารางที่ 5 ครูที่ปรากฏในความเชื่อโหราศาสตร์ของไทใหญ่ (เจ้าส่าป๋นตี๊ะ, 2546, หน้า 175-176)

ภาษาไทยใหญ่	คำอ่าน	ภาษาไทย
1. ຊຸ່ອິດູ່ໂວຸ່ວີ, ທູ່ອຸ່ວີ, ວູ່	ครูวิจ่าสี่ต้น พาราสี่สู	ครูวิทยากรณ์สี่ต้น
2. ຊຸ່ໂຮຸ່ຣຸ່ທູ່ອຸ່	ครูพาราห้าต้น	ครูพระพุทธรเจ้าห้าพระองค์
3. ຊຸ່ກິ່ວຸ່ວູ່ວູ່	ครูอิ๊ดสาสะยะ ใจให้ลี้กึ่งเป็ง	ครูอิสาสะยะ
4. ຊຸ່ກິ່ວຸ່ວູ່ວູ່ ວູ່ດຸ່, ດູ່ອຸ່, ແອຸ່	ครูอิ๊ดสาสะยะ (ส่วยหยื่นจ่อ)	ครูส่วยหยื่นจ่อ
5. ຊຸ່ອິດູ່ໂວຸ່ວີ, ວິ່ວຸ່, ມູ່ອຸ່, ດູ່ອຸ່, ວິ່, - ພູ່	ครูวิจ่าแปดหมื่น ครูฤาษี-ยะเซะ	ครูวิทยากรแปดหมื่นตน ครูฤาษี
6. ຊຸ່ອຸ່ອຸ່ໂວຸ່ວີ, ດູ່ວູ່ວູ່; ເອຸ່, ດູ່ອຸ່, ວູ່	ครูมะนะอิจิตตี๊ป่าด ป้อหวุ่นสามต้น	ครูมนโณจิตพาทย์ พ้อบุญสามตน
7. ຊຸ່ອຸ່ວູ່ວູ່ວູ່; ອຸ່, ດູ່, ອຸ່,	ครูขุนสองปี่น่อง (มั่งยีหน่อง)	ครูขุนสองพี่น่อง (มั่งยีหน่อง)
8. ຊຸ່ກູ່, ອຸ່, ວິ່,	ครูอ่าหน้าตี	ครูอ่าหน้าตี
9. ຊຸ່ອຸ່, ດູ່ວູ່ວູ່:	ครูหน่อรัตทา (อะนอยะทาเกิน)	ครูอโนรธา (อโนรธาเกิน)
10. ຊຸ່ວູ່ວູ່; ດູ່ວູ່ວູ່, ອຸ່, ດູ່	ครูเจ้าเสอเผิกนะระบั้งคะ	ครูเจ้าเสื่อเผือกนระบั้ง
11. ຊຸ່ກູ່, ອຸ່:	ครูควายคำ ลางเถรสาງโปน	ครูควายคำ ลางเถรสาງโปน

ตารางที่ 5 (ต่อ)

	ภาษาไทยใหญ่	คำอ่าน	ภาษาไทย
12.	နူးသူရသတ်တီ, ဂွင့်နူးဝေဂျာခ်	ครูสุรัสสตี ส้องครูว่ฮาน	ครูสุรัสวดี (ใช้สำหรับการกวี)
13.	နူးထဝ်းပူ, ခုခ်ကိခ်:	ครูเจ้าปู่ขุนอิน	ครูพระอินทร์
14.	နူးထဝ်းပူ, တာဝ်တင်းသိ,	ครูเจ้าปู่ตัวตางสี่	ครูจตุโลกบาลทั้งสี่ ได้แก่ เวสสุวรรณ ฆตรฐ วิรูปักษ์ วิรุพหก
15.	နူးသင်, သိ, ထဝ်း;	ครูต่างสี่เต่า	ครูต่างสี่เต่า
16.	နူးမေ့သူ, ရ ဗိဝ်းခမ်ပင်, လံ,	ครูมะเห่สุระ ผีป๋าน้ำปางหลาย	ครูมหาสมุทร ผู้รักษา มหาสมุทร
17.	နူးပိတဂတ်; - ကသူဂိုင်,	ครูปีตะก้ำด อะตู่หรั่ง	ครูปีฎก อสุรี
18.	နူးထေးဂီ, ဂခ်, ထေးဂိုဝ်ထေး	ครูจ่อกี กั้นถ่าหรีวจำ	ครูโยคี คันทารีวจำ
19.	နူးဂခ်: ထဝ်းသမ်တာဝ် ဗျ, တ	ครูกันทัพสามตัวผู้ตะ	ครูกันทัพสามท้าวภูตะ
20.	နူးထဝ်းမေးဝေးဂင်းထိရ်	ครูเจ้าแม่ย่านางเถร	ครูแม่ย่านาง
21.	နူးဂျာခ်: တပု, ပိတ်, တူခ်	ครูระฮานต่ำแปดต้น	ครูพระอรหันต์แปด พระองค์
22.	နူးထဝ်းဂူးခ်: သိုဂ်:	ครูเจ้ากวานสิ๊ก (กยามซิดตาเก็ง)	ครูเจ้ากวานสิ๊ก (จันสิทธา)
23.	နူးခုခ်ဗိ ဝေဝဝခ်	ครูขุนผีเห่าสะวัน	ครูท้าวเวสสุวรรณ
24.	နူးထဝ်းဂျာခ်: တပု, ထဝ်းထိခ်ကူတ်တရ ထဝ်းထေးဝေးဂေး	ครูเจ้าระฮานต่ำ เจ้าเถนอุ๊ดตะระ เจ้าเถนชอนะ	ครูพระอรหันต์โสณะ ครูพระอรหันต์อุตตะระ
25.	နူးထဝ်းဂျာခ်: တပု, သိဝ်း: ကူပဂူတ်	ครูเจ้าระฮานต่ำสิ่วลี อุบปีะก๊ต	ครูพระอรหันต์สิ่วลี ครูพระอรหันต์อุบคุต
26.	နူးသင်, ဂခ်: ခမ်:	ครูต่างกานคำ	ครูจิรวทองคำ (ต่างกานคำ)
27.	နူးဂေ,	ครูกะเหว	ครูกุเวร
28.	နူးပုင်, ခေး:	ครูปุ่นา	ครูพราหมณ์

ตารางที่ 5 (ต่อ)

	ภาษาไทยใหญ่	คำอ่าน	ภาษาไทย
29.	ຈູ: ລອ້, ປູ, ບວຽ	ครูจ๋มปู่ปะตี๋	ครูชมภูปติ
30.	ຈູ: ອອຍ, ເບຽວຍີ່ ກາຄືອິເວ, ພງາດອ້; ມີ່ອິ່: ອູອ້:	ครูหน่อปอริ อริมีเตยะ เจ้าเม็งคอน	ครูหน่อโพธิอริยเมต ไตรย เจ้าเมืองคอน
31.	ຈູ: ດອ້; ດອ້ ວາອິດອ້	ครูเจ้าว่อง สามว่อง	ครูเจ้าว่อง สามว่อง
32.	ຈູ: ອຸອ້ ວ່: ອດ້; ດອ້;	ครูขุนไตแก้งอน	ครูขุนไทใหญ่แก้งอน
33.	ຈູ: ລີ່ດິ່ ລອ້ ຕອ້: ສີ	ครูเล้งล่าดำผี	ครูผี (กลุ่มผู้นำบ๊องผี)
34.	ຈູ: ກູ່: ປູວຽ ດອ້:	ครูเก็งปู้ดໂ	ครูพุทໂ
35.	ຈູ: ວ່ ຕວາດ້: ອິດ້ ດອ້	ครูสายตางวิจ่า	ครูสายวิथाธร
36.	ຈູ: ເມ, ສີເມ;	ครูหม่อผีแม่ (อะหม่อมกยามเก็ง)	ครูแม่หม่อผี (อะหม่อมกยาม)
37.	ຈູ: ເມ; ລູດ້ ເມ; ສີ ວູດ້:	ครูแม่โหลง แม่ผีโสง (นัตกะค่อกยีเก็ง)	ครูแม่ผีหลวง (นัตกะค่อกยี)
38.	ຈູ: ພູອ້:	ครูโยน	ครูยวน (ไทยวน/ คนเมือง)
39.	ຈູ: ເພຽ:	ครูยอ	ครูยอ
40.	ຈູ: ເມ; ມູວຽ ເມ; ປູຄ້,	ครูแม่มดแม่ไปก	ครูแม่มด แม่ปลวก
41.	ຈູ: ຕວ, ອວາວ;	ครูเต่าเต้าด	ครูพระเทวทัต
42.	ຈູ: ໂຮຽ: ວາດ້: ອບິວຽ ດອ້	ครูพาราชาวแปดคัน	ครูพระพุทธเจ้ายี่สิบแปด พระองค์
43.	ຈູ: ໂຮຽ: ອດ້; ດອ້	ครูพาราเก้าคัน	ครูพระพุทธเจ้าเก้าพระองค์
44.	ຈູ: ບອຍອ້, ອິດ້ ດອ້	ครูปะละหม่มวิจ่า	ครูปฐมมังวิथाธร

ชาวไทยใหญ่มีวิธีการบูชาครูทุกชนิดโดยการ “แสนเดินปอย” หรือ “แสนเดินครู” หมายถึง การจัดเครื่องพลีกรรมเพื่อถวายแก่ครู ประกอบด้วย กล้ายน้ำหว่า มะพร้าว หมาก พลุ บุหรี่ ผ้าขาว ผ้าแดง น้ำหอม ข้าวเปลือก ข้าวสาร จักจ่า (ธง) ที่ (ร่ม) ดอกไม้ เทียน และเงินใจเฝินหรือเงินบูชาครู โดยจัดลงในภาชนะที่เหมาะสม เช่น พาน กาละมัง ตะกร้า ในส่วนของจำนวนเครื่องสักการะอาจ มีความแตกต่างกันตามตำราที่สืบทอดกันมา ตัวอย่างเช่น วิธีการแสนเดินครูพาราห้าสู่ หรือครูพระพุทธเจ้าห้าพระองค์ของเจ้าสลาป็นตี๊ะ (เจ้าสลาป็นตี๊ะ, 2546, หน้า 5) มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผ้าหวนขาวอุบนิ่ง หมายถึง ผ้าฝ้ายดิบสีขาว 1 พับ ข้าวเปลือก 1 เปียด (ข้าวเปลือก
บรรจุในภาชนะดวงที่เรียกว่าเปียด เท่ากับ 16 ลิตร)
2. ข้าวสาร 1 เป (ข้าวสารบรรจุในภาชนะดวงที่เรียกว่าเป เท่ากับ 6 ลิตร)
3. กล้วยน้ำหว่า 1 หวี
4. มะพร้าวมีหางหนู 1 ลูก
5. จักจ่า (ช่อธง) 5 ตัว
6. ตุง (ธง) 5 ตัว
7. ร่ม 5 คัน
8. กรวยดอกไม้ 5 กรวย
9. เข็มเย็บผ้า 1 ห่อ
10. เมียง 5 ห่อ
11. บุหรี 5 มวน
12. พลุ 5 ห่อ
13. เทียนเงิน เทียนทอง อย่างละ 5 คู่
14. น้ำหอม 1 ขวด ไม้ขีดไฟ 1 กลัก
15. แจกันและดอกไม้ใส่แจกัน 1 ชุด
16. น้ำเย็น 5 แก้ว
17. ข้าวถวายพระพุทธ 5 สำรับ
18. ผลไม้ 5 จาน

อนึ่ง หากพิจารณาจากเครื่องพลีกรรมแล้วจะเห็นได้ว่า องค์ประกอบแต่ละชนิดเป็น
สัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ตามคติโบราณ อาทิ ธง เป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จและชัยชนะ
ร่ม เป็นสัญลักษณ์ของความร่มเย็นและอำนาจ ข้าวเปลือก เป็นสัญลักษณ์ของความรุ่งเรือง ความ
งอกงามและการแผ่ขยาย เข็มเย็บผ้า เป็นสัญลักษณ์ของปัญญาที่เฉียบแหลมและการป้องกันภัย
 เป็นต้น

ภาพที่ 9 เฝินครูหรือเครื่องบูชาครูของชาวไทยใหญ่ (พระปลัดค้อภิวัดนนท์ อินทวัฒน์ โฉน, 2559)

ภาพที่ 10 โต๊ะตั้งเครื่องบูชาครูของพระวรวงศ์ ขันติโก ประกอบด้วย “เฝินครู” แบบไทใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ตรงกลาง ด้านหน้าเป็นพานคัมภีร์ที่เกี่ยวกับความรู้ด้านโหราศาสตร์ ด้านขวามีรูปเคารพพระนางสุรัสวดี ด้านซ้ายมีรูปเคารพเศียรฤาษีพ่อแก่ ซึ่งรับอิทธิพลมาจากภาคกลาง (ธรรศ ศิริรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม 2559)

3.3 สล่า

สล่า (สล่า) หรือ โหรหรือหมอ หมายถึงบุคคลที่ร่ำเรียนวิชาโหราศาสตร์ และสามารถพยากรณ์หรือประกอบพิธีกรรมได้ ส่วนใหญ่จะผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรมาก่อนจึงทำให้มีสถานภาพทางศาสนาเป็น “สงฆ์” หมายถึงชายที่เคยผ่านการบรรพชาเป็นสามเณรและการบวชเรียนมาแล้ว สล่าทำหน้าที่ให้บริการทั้งด้านการพยากรณ์และประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของชาวยุคก่อน สล่าที่มีชื่อเสียงจะมีผู้ช่วยหรือ “ตะแป” ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยในการประกอบพิธีกรรมซึ่งอาจจะมิใช่หรือไม่มีก็ได้ คนกลุ่มนี้ส่วนหนึ่งมาขอฝากตัวเป็นศิษย์กับสล่า เพื่อศึกษาวิชาโหราศาสตร์ก่อนนำไปประกอบอาชีพของตนเองหรือต่อยอดความรู้เดิมที่มีอยู่

ในสังคมไทใหญ่อาจพบผู้หญิงทำหน้าที่ในด้านโหราศาสตร์อยู่บ้างแต่ไม่มากนัก ส่วนใหญ่จะมีบทบาทเฉพาะในด้านการพยากรณ์หรือเป็น “หมอดู” เช่น แม่สล่านางกอ บ้านห้วยโป่งแยง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้วิธีการพยากรณ์ด้วยตำราทักษาประกอบกับการดูไฟป้อก (แม่สล่านางกอ, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2558) แม่สล่านางอ่อง บ้านทุ่งกองมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใช้วิธีการพยากรณ์ด้วยการทำนายจากลายมือและจากผีบอก (แม่สล่านางอ่อง, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2558) ผู้หญิงที่ทำหน้าที่ด้านโหราศาสตร์ส่วนใหญ่จะไม่รับประกอบพิธีกรรม เนื่องจากเพศหญิงถูกจำกัดด้วยความเชื่อเรื่องความบริสุทธิ์ กล่าวคือ การมีเลือดประจำเดือนทำให้ผู้หญิงถูกมองว่าไม่สะอาดและถูกกำหนดให้ห่างไกลจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อดังกล่าวทำให้ผู้หญิงไทใหญ่ไม่สามารถเข้าสู่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น เขตพัทธสีมา หรืออาสนสงฆ์ (ขามป่าน) ได้ รวมถึงถูกมองว่าเป็นการไม่เหมาะสมที่ผู้หญิงจะสัมผัสกับวัตถุที่มีความศักดิ์สิทธิ์โดยตรง เช่น พระธาตุ องค์พระพุทธรูป หรือเครื่องรางบางชนิด โดยเฉพาะในช่วงเวลาที่มีประจำเดือน ความเชื่อเรื่องนี้ไม่จำกัดอยู่เพียงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เท่านั้น ในด้านการเกษตรก็พบความเชื่อที่ห้ามผู้หญิงที่อยู่ในช่วงมีประจำเดือนเด็ดพืชหรือผลไม้บางชนิดจากลำต้น เช่น ห้ามเด็ดแดงกวา ห้ามเด็ดมะเขือ เพราะจะทำให้พืชต้นนั้นเน่าและตายในที่สุด (สุริย์ พงษ์ศิริ โขติ, สัมภาษณ์, 8 กรกฎาคม 2558) ความเชื่อดังกล่าวเป็นข้อจำกัดให้ผู้หญิงที่มีความรู้ในด้านโหราศาสตร์ มีบทบาทได้เพียงทำหน้าที่พยากรณ์ แต่ไม่สามารถประกอบพิธีกรรมได้เต็มที่นัก เพราะถูกมองว่าไม่เหมาะสม และอาจทำให้วัตถุหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์นั้น ๆ เกิดความเสื่อมได้ อย่างไรก็ตาม มีความเชื่อว่าผู้หญิงที่มีลักษณะการคลอดไม่ปกติ อาทิ การคลอดโดยเอาเท้าออกมาก่อนศีรษะเป็นบุคคลที่มีลักษณะพิเศษ สามารถเรียนตำราโหราศาสตร์และประกอบพิธีกรรมบางชนิดได้ดี โดยเฉพาะในด้านการเสกเป่าคาถาสำหรับการรักษาโรค เช่น การเป่าตาแดง การเป่าก้างปลาติดคอ การเป่ามะเฮง (งูสวัด) การเป่าลมพิษ (เสาวนีย์ วรรณศิริ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

สถานภาพของสล่าในสังคมไทใหญ่สามารถแบ่งได้ 2 กลุ่ม กลุ่มแรกคือ สล่าที่ใช้วิชาความรู้ด้านโหราศาสตร์อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม กล่าวคือ ใช้วิชาโหราศาสตร์ในการสงเคราะห์ผู้คนที่มารับบริการตามหลักวิชา การพยากรณ์และการประกอบพิธีกรรมตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักคำสอนทางพุทธศาสนา มีคุณธรรมจริยธรรม โดยการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดีของสล่า จะช่วยเสริมสร้างสถานภาพของสล่าให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น สล่าที่มีวัตรปฏิบัติดีจะได้รับการยกย่องจากสังคมในฐานะ “ป้อปึ้ง” หรือ “พ่อพึ้ง” หมายถึง เป็นที่พึ่งแก่คนในสังคมและได้รับการนับถือเปรียบดั่งบิดา ในโอกาสสำคัญเช่น ในช่วงเดือนห้า (เทศกาลสงกรานต์) และเดือนสิบเอ็ด (เทศกาลออกพรรษา) จะมีลูกศิษย์ลูกหาหรือผู้ที่เคยมาขอความอนุเคราะห์จากสล่ามา “กั่นตอ” หรือรดน้ำคำหัวอยู่ไม่ขาด กลุ่มที่สอง คือ สล่าที่รับทำคุณไสยมนต์ดำ สล่ากลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะใช้ชีวิตโดยปลีกตัวออกจากสังคม บางรายจะเก็บตัวเงียบ มักจะตั้งบ้านเรือนห่างไกลจากชุมชน มีวิถีการดำเนินชีวิตที่ดูลึกลับ และเกี่ยวข้องกับภูตผีปีศาจ (แหล่งคำ วงศ์เจริญ, สัมภาษณ์, 6 มีนาคม 2558) ผู้ที่ไปพบสล่ากลุ่มนี้มักจะต้องการให้เรื่องของตนเป็นความลับ เช่น ไปทำเสน่ห์หรือทำคุณไสย สล่ากลุ่มนี้มักจะเป็นที่หวาดกลัวและไม่เป็นที่ไว้วางใจของผู้คนในสังคมเท่าใดนัก

ดังกล่าวน่าจะเห็นได้ว่า สล่าเป็นกลุ่มคนที่เป็นกลไกสำคัญในการทำหน้าที่สืบทอดและธำรงความรู้โหราศาสตร์ให้อยู่คู่สังคมไทใหญ่

ภาพที่ 11 สล่ามีนและแม่สล่านางกอ บ้านห้วยโป่งแม่ อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (บรรณ ศิริรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม 2558)

3.4 ผู้มารับบริการ

ผู้มารับบริการ หมายถึง ผู้ที่เข้ามาใช้บริการในการพยากรณ์หรือประกอบพิธีกรรม การไปพบสล่าของชาวไทใหญ่ ส่วนใหญ่เกิดขึ้น 2 วาระ วาระแรก เป็นการไปตรวจดวงชะตาและประกอบพิธีกรรมเสริมดวงชะตาประจำปี วาระที่สองคือ การไปพบสล่าเพื่อขอให้ตรวจดวงชะตา และประกอบพิธีกรรมเมื่อต้องทำกิจกรรมสำคัญหรือเมื่อมีเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจ เช่น ต้องออกเดินทางไกลไปค้าขาย เกิดอาการเจ็บป่วยรักษาไม่หาย เกิดคดีความ ถูกขโมย โกง เป็นต้น ในทัศนะของชาวไทใหญ่ การไปพบสล่าไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องงมงาย แต่เป็นวิธีการที่บ่งบอกว่าการดำเนินชีวิตโดยการตั้งอยู่ในความไม่ประมาท เพราะการไปตรวจดวงชะตาจะทำให้สามารถคาดเดาเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งเรื่องดีและร้ายได้ รวมถึงสามารถเตรียมแนวทางในการป้องกันหรือแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้ (จารุณี ไชยเขียว, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557)

4. ลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ไทใหญ่

ลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ไทใหญ่ สามารถจำแนกได้ 3 ส่วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางของโหราศาสตร์ไทย (มานพ นักการเรือน, 2555) ได้แก่ การคำนวณ การทำนายหรือการพยากรณ์ และการประกอบพิธีกรรม ดังนี้

4.1 การทำงานของโหราศาสตร์ในส่วนของการคำนวณ

การคำนวณ หมายถึง วิธีการคำนวณตามหลักการทางโหราศาสตร์ซึ่งสัมพันธ์กับดวงดาว (ดาราศาสตร์) โดยใช้ความรู้จากตำราเป็นหลักในการพยากรณ์ (มานพ นักการเรือน, 2555) เช่น ตำรามหาปึกแต่ง ตำรามหาทักษา การคำนวณไม่ได้จำกัดเฉพาะในเรื่องการใช้ตัวเลขหรือดวงดาว แต่รวมไปถึงการใช้เครื่องมือหรือเทคนิคอื่น ๆ ด้วย เช่น การเสี่ยงทาย การดูลายมือ การดูลักษณะบุคลิกหน้าตา รวมถึงการใช้องค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ในการพิจารณาสิ่งที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์ เช่น ลักษณะของที่ดินที่เหมาะสมแก่การสร้างที่อยู่อาศัย ตลอดจนความรู้เรื่องฤกษ์ยาม ความหมายของนิมิตหรือความฝัน ทั้งนี้ สล่าแต่ละคนจะมีหลักวิชาที่แตกต่างกันไปตามตำราที่ใช้และครูที่นับถือ นอกจากนี้สล่าแต่ละคนยังมีเคล็ดลับที่ใช้ในการคำนวณหรือพิจารณาดวงชะตาที่แตกต่างกัน ซึ่งส่วนใหญ่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของสล่าแต่ละคน (สล่าจายโหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

4.2 การทำงานของโหราศาสตร์ในส่วนของการทำนายหรือการพยากรณ์

การทำนายหรือการพยากรณ์ หมายถึงกระบวนการแปลผลจากการคำนวณ เพื่อถ่ายทอดแก่ผู้มารับบริการ การพยากรณ์สามารถจำแนกได้เป็น 3 ส่วนสำคัญ ได้แก่ การพยากรณ์เหตุการณ์ในอดีต การพยากรณ์เหตุการณ์ในปัจจุบัน และการพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การพยากรณ์เป็นส่วนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การพยากรณ์จะมีประสิทธิภาพ

มีความแม่นยำมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ความแม่นยำของตำราที่ใช้ วิธีการใช้ องค์ความรู้จากตำราที่ถูกต้อง และผู้คำนวณ หมายถึงสล่าหรือโหร (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) นอกจากนี้ผู้ให้บริการหรือสล่า จะต้องมีความรู้ในหลักวิชา โหราศาสตร์ที่ใช้อย่างลึกซึ้งแล้ว จำเป็นต้องอาศัยเทคนิคและทักษะในการพยากรณ์ที่เกิดจากการสัง สมประสมการณ์และการฝึกฝน รวมถึงการใช้จิตวิทยาและไหวพริบปฏิภาณ จะสังเกตได้ว่าสล่าที่มี ชื่อเสียงส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้มีวาทศิลป์และมีหลักจิตวิทยาที่ดี อย่างไรก็ตาม ความแม่นยำของสล่า ไทใหญ่จำนวนมากจะถูกอ้างอิงกับความศักดิ์สิทธิ์ของครู โดยมีความเชื่อว่าครูที่ศักดิ์สิทธิ์และมี อิทธิฤทธิ์จะครอบงำสล่าในขณะที่ทำการพยากรณ์ ในบางกรณีสล่าจะสามารถพูดหรือทำนายในสิ่ง ที่ไม่ปรากฏในตำราได้ และเชื่อว่าสล่าที่ปฏิบัติตนถูกต้องตามหลักวิชา ประพฤติตนตามหลักคำ สอนทางพุทธศาสนาและฝึกสมาธิอยู่เสมอ จะช่วยเพิ่มพูนญาณบารมีซึ่งจะทำให้สล่าสามารถ พยากรณ์ได้แม่นยำมากขึ้น (สล่าสว่างอ่อง, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2558) ความเชื่อดังกล่าวทำให้ เห็นว่าความแม่นยำของการพยากรณ์ไม่ได้เกิดจากความรู้ในหลักวิชาเท่านั้น แต่ขึ้นอยู่กับปฏิบัติ ตนของสล่าด้วย สอดคล้องกับงานศึกษาของ Nicola (2001) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับโลกทัศน์ของชาวไท ใหญ่ที่เชื่อว่าอำนาจหรือพลังของบุคคล สามารถเกิดขึ้นได้จากการตั้งอยู่ในศีล การบำเพ็ญภาวนา การเคารพพระรัตนตรัย สิ่งศักดิ์สิทธิ์และผู้มีพระคุณ

จะเห็นว่าสังคมไทใหญ่ใช้หลักศีลธรรมทางพุทธศาสนาเป็นเครื่องมือในการควบคุม พฤติกรรมของสล่า ซึ่งเป็นวิชาชีพที่ต้องมีความรับผิดชอบต่อสังคม เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการให้ ข้อเสนอแนะในการใช้ชีวิตแก่สมาชิกในสังคม ดังนั้นสังคมจึงคาดหวังว่าสล่าจะขึ้นำผู้ที่มาเข้าพบ ในทางที่ถูกต้อง และอยู่ในกรอบของศีลธรรมอันดี

อนึ่ง สล่าที่มีความรู้ในส่วนของการคำนวณ และการทำนายหรือพยากรณ์ ซึ่งเป็นสอง ส่วนที่มีความเกี่ยวเนื่องกัน อาจจะมีหรือไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในส่วนของการประกอบ พิธีกรรมซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไปก็ได้

4.3 การทำงานของโหราศาสตร์ในส่วนของการประกอบพิธีกรรม

โหราศาสตร์ไทใหญ่มีส่วนของการประกอบพิธีกรรม ซึ่งเป็นกลไกที่ทำหน้าที่สืบ เนื่องมาจากขั้นตอนของการทำนาย สามารถแบ่งพิธีกรรมได้ 5 ลักษณะดังนี้

ประการแรก พิธีกรรมเพื่อการเสริมดวงชะตา เป็นพิธีกรรมที่ชาวไทใหญ่นิยมทำ เพื่อความ “อยู่หลีกถิ่นหวาน” หมายถึงให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข พิธีกรรมดังกล่าวนิยมทำเป็นประจำ ทุก ๆ ปี หรือบางรายอาจทำทุก 3 เดือน หรือ 6 เดือน (ลัดดา จันทร์โสภณ, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) พิธีกรรมเพื่อการเสริมดวงชะตา เช่น พิธีต่างขอมต่ออะซากเง๊ะ (ถวายข้าวพระพุทธรูป จำนวนเท่าอายุ) พิธีบูชาเทียนเสริมดวงชะตา

ประการที่สอง พิธีกรรมเพื่อการแก้ไขดวงชะตาเมื่อเกิดปัญหา กล่าวคือ เมื่อชีวิตของ ชาวไทใหญ่ประสบปัญหา เช่น ถูกโกงเงิน ของหาย มีคดีความ เกิดอุบัติเหตุ ฯลฯ ชาวไทใหญ่ จะไปพบสล่าเพื่อให้ทำการตรวจดวงชะตา เมื่อผลจากการคำนวณและการพยากรณ์ปรากฏว่า ดวงชะตาไม่ดี สล่าจะแนะนำให้ผู้ประสบปัญหาประกอบพิธีกรรมตามตำราโหราศาสตร์ เช่น ผู้ที่มี คดีความต้องประกอบพิธีจุดเทียนและทำออง (ยันต์) “ตั้งสบตั้งกวม” (เทียนและยันต์ที่ทำให้พ้น จากคดีความ) (อินสม ธิโน, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558) อย่างไรก็ดี ตำราโหราศาสตร์แต่ละตำรา และสล่าแต่ละคน จะมีวิธีการในการประกอบพิธีกรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาที่แตกต่างกันไป นอกจากนี้ยังพบว่าสล่าบางท่านยังมีความชำนาญในการประกอบพิธีกรรมในการแก้ไขปัญหา เฉพาะด้าน เช่น ชำนาญด้านการแก้ไขปัญหาเรื่องคดีความ ชำนาญเรื่องการตรวจดูของหาย และประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ได้ของที่หายคืนมา เป็นต้น

ประการที่สาม พิธีกรรมเพื่อให้สมความปรารถนา เมื่อชาวไทใหญ่ต้องการ ประกอบกิจกรรมที่มุ่งหวังความสำเร็จ เช่น การเจรจาข้อตกลงทางธุรกิจ การสอบแข่งขันเพื่อ เข้าทำงาน การสอบเพื่อเลื่อนขั้นตามตำแหน่งราชการ การลงสมัครรับเลือกตั้ง ต้องการมีโชคกลาง ฯลฯ ชาวไทใหญ่จะไปพบสล่าเพื่อตรวจดวงชะตา และให้สล่าประกอบพิธีกรรมเพื่อให้ประสบ ผลสำเร็จตามที่ปรารถนา ตามที่ตำราโหราศาสตร์แนะนำ เช่น ผู้ที่จะไปสอบแข่งขันเพื่อเลื่อน ตำแหน่งทางราชการจะต้องทำพิธีจุดเทียนขุนหรือเทียนป่าหลังแสง (เทียนที่บรรจุยันต์ซึ่งให้ผล ด้านการได้รับยศ ตำแหน่ง) หรือผู้ที่จะไปเสี่ยงโชคโดยการเล่นการพนันจะต้องทำพิธีจุดเทียน “ต่อลอง” (เทียนที่บรรจุยันต์ซึ่งให้ผลด้านการเสี่ยงโชคเล่นการพนัน) (จายสามยอดเคอ, 2543)

ประการที่สี่ พิธีกรรมเพื่อการรักษาโรคและความผิดปกติทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ จะมีการประกอบพิธีกรรมลักษณะนี้ขึ้นเมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย ชาวไทใหญ่เชื่อว่าอาการเจ็บป่วย อาจเกิดจากสาเหตุ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก การเจ็บป่วยที่เกิดจากโรคโดยทั่วไป สามารถ รักษาให้หายได้ด้วยวิธีการทางการแพทย์ทั้งแผนโบราณและแผนปัจจุบัน ประการที่สอง การ เจ็บป่วยเนื่องจากดวงชะตาไม่ดีหรือไม่ปกติ สามารถรักษาให้หายได้ด้วยการแก้ไขหรือเสริมดวง ชะตาควบคู่กับการรักษาทางการแพทย์ ประการสุดท้าย การเจ็บป่วยที่เกิดจากการกระทำของผี หรือวิญญาณ ต้องรักษาด้วยการทำให้ผีหรือวิญญาณร้ายไม่มาเกี่ยวข้องกับผู้ป่วย และบางกรณีอาจ รักษาควบคู่กับวิธีการทางการแพทย์ด้วย เช่น โรคนุสวัด หรือมะเฮง ชาวไทใหญ่เชื่อว่าเป็นโรคที่เกิด จากการที่ร่างกายในช่วงเวลานั้นอ่อนแอ ประกอบกับได้รับพลังไม่ดีจากวิญญาณร้าย ต้องรักษาด้วย การเป่าคาถาและเซ่นบริเวณที่เป็นโรคด้วย ใบพลูที่ผ่านการเสก ควบคู่กับการรักษาด้วยยาสมุนไพร ที่ทำจากใบเสลดพังพอน มีความเชื่อว่าหากได้รับการเป่าคาถาจากสล่าที่มีความรู้ความสามารถ จะทำให้โรคหายได้อย่างรวดเร็ว (ศิริลักษณ์ จินาคำ, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) นอกจากนี้

ผู้ป่วยด้วยอาการทางจิตบางประเภท ก็สามารถรักษาได้ด้วยวิธีการทางโหราศาสตร์ (พระครูอนุกูล สีสสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) ดังกล่าวมาจะเห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ได้เข้ามามีบทบาทในการรักษาโรคควบคู่กับวิธีการทางการแพทย์ ซึ่งเป็นวิธีการในการเสริมสร้างกำลังใจให้แก่ผู้ป่วยประสพภาวะเจ็บป่วยได้เป็นอย่างดี

ประการที่ห้า พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิต เป็นพิธีกรรมที่ใช้ประกอบในการดำเนินชีวิตของชาวไทยใหญ่ เช่น การประกอบพิธียกเสาเอกเพื่อปลูกเรือน การประกอบพิธีเรียกขวัญคู่บ่าวสาวในพิธีแต่งงาน เป็นต้น โดยผู้จะประกอบพิธีจะขอให้สล่าตรวจดวงชะตาเพื่อหาช่วงเวลา (ฤกษ์) ที่เหมาะสมในการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ และในพิธีกรรมจะมีสล่าเป็นผู้ดำเนินการ

การประกอบพิธีกรรมที่กล่าวมาจะมี “สล่า” เป็นผู้ดำเนินการ สล่าแต่ละคนอาจมีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านต่างกัน เช่น สล่าบางรายชำนาญด้านการทำเสน่ห์ บางรายชำนาญด้านการสืบชะตาต่ออายุ บางรายชำนาญด้านการไล่ผี ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรมอาจจะมีความรู้ความชำนาญในการพยากรณ์หรือไม่ก็ได้ นอกจากนี้ยังพบว่า การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ในส่วนของพิธีกรรมอาจมีที่มาจากกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ผ่านการรับครูของสล่าแต่ละคน เช่น ในการประกอบพิธีกรรมไล่ผีที่ทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยโดยการทำพิธีกรรมแบบขาง (กะเหรี่ยง) การรักษาอาการป่วยด้วยพิธีกรรมชาน้ำมัน ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่สืบทอดมาจากแะ (จีน) สะท้อนให้เห็นการแลกเปลี่ยนความรู้และการอยู่ร่วมกันระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในสังคมจารีตผ่านความเชื่อทางโหราศาสตร์

พุทธศาสนากับโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่

1. เกิงโยน-เกิงมาน: นิทยสงฆ์กับการสืบทอดความรู้โหราศาสตร์

ระบบการศึกษาและการถ่ายทอดความรู้แบบดั้งเดิมของชาวไทยใหญ่ เป็นการศึกษาที่มีเป้าหมายเพื่อทำนุบำรุงพุทธศาสนา มีวัดเป็นสถานศึกษา มีพระภิกษุเป็นครู วิชาที่เรียนส่วนใหญ่เป็นการเรียนฝึกเขียนอ่านตัวอักษร การศึกษาพระธรรม การศึกษาประเพณีและพิธีกรรมของท้องถิ่น การคำนวณเบื้องต้น โหราศาสตร์ นอกจากนี้ยังมีการศึกษาความรู้ในเชิงช่าง การแพทย์แผนโบราณ การศึกษาวรรณกรรม ฯลฯ

เด็กชายชาวไทยใหญ่เมื่อมีอายุครบเกณฑ์บรรพชา คืออายุในช่วงระหว่าง 7-15 ปี (อภิชาติ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2558) จะบรรพชาเป็นสามเณรโดยผ่านพิธีกรรม “ปอยส่งลง” ซึ่งเป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านสถานะของเด็กชายชาวไทยใหญ่จากวัยเด็กสู่วัยผู้ใหญ่

การบวชเพื่อศึกษาเล่าเรียนเป็นกระบวนการสร้างบุคลากรที่มีความรู้ให้แก่สังคม สามเณรที่ลาสิกขาออกมาจะได้รับการยกย่องให้มีคำนำหน้านามว่า “สงฆ์” เช่น ก่อนบวชจะมีชื่อว่าเด็กชาย “หลู่” หลังจากลาสิกขาแล้วจะถูกเรียกว่า “สงฆ์หลู่” ซึ่งเป็นสถานภาพที่รับรองคุณวุฒิของผู้ที่ผ่านการบวชเรียนในระบบจารีต ทั้งนี้การบวชเป็นสามเณรด้วยพิธีกรรม “ปอยสงฆ์ลง” รวมถึงการยกย่องให้มีคำนำหน้านามว่าสงฆ์ ปรากฏทั้งในกลุ่มเกิงโยนและเกิงม่าน

การสืบทอดความรู้ด้านโหราศาสตร์ผ่านการศึกษาในระบบจารีตเกิดขึ้นทั้งในเกิงโยนและเกิงม่าน กรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน ความรู้ด้านโหราศาสตร์ ได้ถูกจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความรู้โหราศาสตร์ของกลุ่มเกิงโยน และความรู้โหราศาสตร์ของกลุ่มเกิงม่าน

กลุ่มแรกคือ ความรู้โหราศาสตร์ที่ถ่ายทอดในกลุ่มเกิงโยน เป็นความรู้โหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากศูนย์กลางของพุทธศาสนาเกิงโยนคือเมืองเชียงใหม่ ซึ่งรุ่งเรืองอย่างมากในสมัยราชวงศ์มังราย (สมหมาย เปรมจิต, 2556) โดยจะถูกบันทึกและถ่ายทอดด้วยอักษรตัวธรรมเมืองและบางส่วนบันทึกด้วยอักษรไทใหญ่ แต่เป็นการเขียนแทนเสียงในภาษาไทยวน พระสงฆ์หรือสลาที่ศึกษามาจากสำนักที่เป็นเกิงโยน จะยึดถือความรู้โหราศาสตร์ที่คล้ายกับชาวโยน เช่น ระบบการนับวัน ยังคงใช้และให้ความสำคัญกับการนับวันในระบบวันไต ซึ่งไทใหญ่บางกลุ่มไม่นิยมใช้แล้ว ในด้านของการทำนายดวงชะตา ตำราโหราศาสตร์ของชาวโยนมีลักษณะเฉพาะ เช่น ตำราทำนายปีเกิด 12 นักษัตร ตำรายามสามตา ตำราทำนายฤกษ์สำเภา การพยากรณ์ฤกษ์กำเนิด แต่ที่พบว่าบางส่วนได้รับอิทธิพลด้านความรู้โหราศาสตร์จากมอญ-พม่า ไปปรับใช้กับความรู้โหราศาสตร์ดั้งเดิมและความเชื่อเรื่องผีด้วย ดังพบว่าชาวโยนก็นิยมใช้ตำราที่รับมาจากพม่า เช่น ตำรานพเคราะห์แบบพม่า ความเชื่อเกี่ยวกับยามแบบพม่า (ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว, 2547, หน้า 104-111) ทำให้วิธีการทำนายบางอย่างคล้ายกัน เช่น การใช้ตำรามหาปุกแต่ง (ตำรามหาภูติ) ในด้านการประกอบพิธีกรรม เช่น บทสวดและคำร้องขอในพิธีกรรมจะเป็นภาษาไทยวน การบูชาข้าวคู่อายุ การบูชาข้าวเก้าปุ้น (ข้าวเก้าส่วน) การปฐาเสียดาย การสืบชะตา การส่งเคราะห์ส่งจน เป็นต้น จะมีความคล้ายคลึงกับพิธีกรรมของชาวโยน ในด้านการสร้างเครื่องรางและการจารยันต์ หรือตะกรุด จะใช้อักษรตัวธรรม ในด้านของการใช้คาถาอาคมจะใช้ “ความโยน” หรือภาษาไทยวน ซึ่งคาถาของโยนได้รับการยกย่องจากกลุ่มชนในแถบกลุ่มแม่น้ำสาละวินว่ามีความเข้มขลังศักดิ์สิทธิ์ ทั้งด้านเมตตามหานิยม การอยู่ยงคงกระพัน (ข่าม) การเสกเป่าเพื่อรักษาโรค ดังพบว่าคาถาของชาวโยนแพร่หลายอย่างมากในกลุ่มไทใหญ่ นอกจากนี้พระสงฆ์และคณะศรัทธาวัด (ญาติโยม) ของวัดที่เป็นนิกายโยน จะยึดถือความเชื่อเรื่อง โชคกลางแบบชาวโยนด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องวันเก้าก้อง ซึ่งเป็นความเชื่อเรื่องวันที่ยึดถือกันในกลุ่มโยน (พระครูอดุลสืลลิตต์, 2557, หน้า 8-12)

ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน วัดที่มีพระสงฆ์นิคายโยนจำพรรษาและมีการถ่ายทอดความรู้ด้านโหราศาสตร์ เช่น วัดผาบ่องเหนือ มีชื่อเสียงในสมัยพระครูนนทิตยวารคุณ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พ.ศ. 2471-2520 วัดไม้สูง (ปัจจุบันถูกรวมเป็นส่วนหนึ่งของวัดม่วยต่อ) มีชื่อเสียงในสมัยพระครูอนุสนธิ์ศาสนกิจ หรือเจ้าสลาอูวิชัยยะ ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พ.ศ. 2478-2496 วัดดอนเจดีย์ มีชื่อเสียงในสมัย พระญาณวิรามคม ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส พ.ศ. 2505-2532 (พระครูอนุตตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558) ทำให้เห็นว่าการถ่ายทอดความรู้โหราศาสตร์ของกลุ่มเกิงโยนในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง

กลุ่มที่สองคือ ความรู้ทางโหราศาสตร์ของกลุ่มเกิงม่าน เป็นความรู้โหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากพม่า และใช้ภาษาพม่าในการบันทึกโดยเฉพาะในส่วนการใช้ภาษาบาลีหรือคำศัพท์เฉพาะทางโหราศาสตร์ และใช้ภาษาไทยใหญ่ประกอบ เช่น บทสวดหรือคำร้องขอในพิธีกรรมจะใช้ภาษาไทยใหญ่ ในส่วนของภาษาบาลีจะเป็นภาษาพม่า และใช้คำทับศัพท์ภาษาพม่าบางคำแทนภาษาไทยใหญ่ในด้านการพยากรณ์ดวงชะตา จะใช้ตำราที่ได้รับมาจากพม่า เช่น มหาปุ๊กแต่ง (มหาภูติ) อิงกะวิจ่า (อังกวิชชา) ในด้านการประกอบพิธีกรรม จะยึดถือตามแบบพม่า เช่น การต่างขอมต่ออะซากเจ๊ะ (การถวายข้าวคู่อายุแบบพม่า) การแมโจ่ว (สะเดาะเคราะห์-สืบชะตา) พระสงฆ์และคณะศรัทธาวัด (ญาติโยม) จะยึดถือธรรมเนียมปฏิบัติแบบเกิงม่าน ซึ่งในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน มีวัดที่เป็นเกิงม่าน และมีการถ่ายทอดความรู้โหราศาสตร์มาอย่างต่อเนื่อง เช่น วัดก้าก่อ วัดผาบ่องใต้ วัดหัวเวียง (พระครูอนุตตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558) อย่างไรก็ตาม ความรู้ด้านโหราศาสตร์จากพม่ามีความแพร่หลายและได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมไทใหญ่

ดังกล่าวน่าจะเห็นได้ว่าการถ่ายทอดความรู้โหราศาสตร์ผ่านพื้นที่พุทธศาสนาทั้งสองนิกายใช้ตัวอักษรในการบันทึกความรู้ ซึ่งสืบเนื่องจากความเชื่อว่าตัวอักษรที่ใช้จารึกพระธรรม (พระไตรปิฎก) เป็นอักษรศักดิ์สิทธิ์ เป็นของสูง ดังนั้นเมื่อนำตัวอักษรดังกล่าวมาบันทึกตำราหรือความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ ย่อมทำให้สิ่งที่บันทึกหรือความรู้ นั้น ๆ มีความศักดิ์สิทธิ์หรือมีพลังเพิ่มมากขึ้นด้วย เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่ความเชื่อโหราศาสตร์โดยอ้างอิงพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม การบันทึกความรู้โหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ มักมีการใช้ตัวอักษรปะปนกันได้แก่ อักษรไทใหญ่ อักษรพม่า และอักษรตัวธรรม ดังนั้นผู้ที่สนใจศึกษาโหราศาสตร์ไทใหญ่ส่วนใหญ่จึงมีความรู้ทั้งสามภาษา นอกจากนี้ยังมีคำกล่าวของชาวไทใหญ่ที่สะท้อนให้เห็นความนิยมที่มีต่อความเชื่อโหราศาสตร์จากทั้งสองเกิงว่า “อิงปะหม่า กะถ่าโยน” (ย่นต์ของพม่าและคาถาของไทยวน) หมายความว่า ไทใหญ่เชื่อว่าความเชื่อโหราศาสตร์ที่ต้องกระทำผ่านอักขระตามตำราของพม่ามีความศักดิ์สิทธิ์เข้มขลัง และเชื่อว่าในด้านการใช้คาถาอาคม การเสกเป่าเล่มมนต์ตามตำราของโยน (ไทยวน) มีความศักดิ์สิทธิ์เข้มขลัง (พระครูอนุกุลสิลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

จากความเชื่อดังกล่าวจึงพบว่า การลงอักขระยันต์และยันต์เทียน นิยมจารด้วยตัวอักษรบาลีพม่า ส่วนการเสกเป่าด้วยเวทมนตร์คาถาส่່วนใหญ่จะเป็นภาษาไทยหรือคำเมือง เช่น คาถาเป่าตาแดง คาถาไล่ผี คาถาเป่ามะเฮง (งูสวัด) การสร้างลักษณะเด่นของแต่ละเกจ (นิกาย) เกี่ยวกับความเชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ผ่านการใช้ตัวอักษรและภาษาสะท้อนให้เห็นการประนีประนอมของพุทธศาสนาทั้งสองนิกายผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ในสังคมไทใหญ่

เมื่อสยามได้เริ่มปฏิรูปการปกครองในล้านนา และต่อมาได้ขยายอำนาจสู่การปฏิรูปและจัดระเบียบคณะสงฆ์ ส่งผลให้พรมแดนระหว่างเกจโยนและเกจม่านในเขตเมืองแม่ฮ่องสอนค่อย ๆ เลื่อนรางไป การศึกษาจากเดิมเปลี่ยนเข้าสู่ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรมตามแบบกรุงเทพฯ ส่งผลต่อความเชื่อโหราศาสตร์ที่เคยแพร่หลายในกลุ่มพระสงฆ์ไทใหญ่ เนื่องจากการเป็นพระหมอดูไม่เหมาะสมกับสมณสาธูป จากบันทึกคำบอกเล่าของคุณดาต๊ะยะ กล่าวว่า แต่เดิมที่วัดไม้สูง (ปัจจุบันเป็นวัดร้าง) มีเจ้าสกลอู่วิจัยยะ (มรณภาพ พ.ศ. 2496) เป็นพระเกจิชื่อดังในทางเมตตามหานิยม โดยเฉพาะการหุงสีผึ้งที่เรียกว่า “พะยงคำ” การหุงสีผึ้งมีกรรมวิธีซับซ้อน ต้องหุงที่ทางสามแยก ป่าช้าและในเขตพุทธวาส ต่อมาเมื่อทางกรุงเทพฯ ส่งเจ้าคุณวัดม่วยต่อ (พระราชวิรากร (บุญมา ญาณคุตโต)) ซึ่งเป็นพระผู้ใหญ่ที่มีความรู้ความสามารถด้านพระปริยัติธรรมและการปกครองมาดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัด ท่านค่อนข้างเคร่งครัดด้านวินัยสงฆ์ตามแบบกรุงเทพฯ เจ้าสกลเกรงใจท่านเจ้าคุณจึงไม่กล้าหุงสีผึ้งแบบเปิดเผยดังเคย แต่จะเลือกประกอบพิธีหุงสีผึ้งเวลาที่เจ้าคุณไม่อยู่ในพื้นที่ (ต๊ะยะ เจริญพานิช, บันทึก, 7 ธันวาคม 2548) สะท้อนให้เห็นมุมมองเกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ของพระสงฆ์ในท้องถิ่น ที่เริ่มรับเอาแนวคิดทางพุทธศาสนาจากส่วนกลาง ซึ่งมองว่าความเชื่อโหราศาสตร์ เป็นความเชื่อที่มลายและพระพุทธรูปเจ้าก็ทรงห้ามปราม ดังความตอนหนึ่งในพระสุตตันตปิฎกกล่าวว่า ภิกษุผู้นับถือพระพุทธรูปเจ้าว่าเป็นของเราไม่พึงประกอบอาถรรพ์ตำรา ทำนายฝัน ทำนายนักขัตฤกษ์ ทำนายเสียงสัตว์ร้อง (อชิรพจนนา พลายนาค, 2553, หน้า 30-31) ดังนั้นพระสงฆ์จึงไม่ควรข้องแวะกับความเชื่อดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ซึ่งเป็นคนท้องถิ่นก็ยังสนใจที่จะเรียนวิชาโหราศาสตร์ไปพร้อม ๆ กับการศึกษาพระปริยัติธรรม ด้วยเหตุผลเพื่อใช้สำหรับสงเคราะห์ญาติโยมตามความเชื่อที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเป็นอุบายในการชักจูงให้ญาติโยมหันมาเข้าใจหลักธรรม ดังกรณีของพระราชวิรากร (บุญรักษ์ สุปัญโญ) อดีตเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดำรงตำแหน่ง พ.ศ. 2533-2553 มีชื่อเสียงและได้รับการยกย่องให้เป็นโหราจารย์ชื่อดัง นอกจากนี้ในช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ยังมีพระสงฆ์ที่มีชื่อเสียงด้านโหราศาสตร์ เช่น พระอาจารย์วิสา วิสาโส วัดน้ำกัก

ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระอาจารย์โสภณ โสภโณ วัดกลางทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้เห็นว่าพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อโหราศาสตร์ของไทยใหญ่มาอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นที่น่าสนใจคือ การสืบทอดความรู้ด้านโหราศาสตร์ไทยใหญ่ในปัจจุบัน ซึ่งบริบทการยึดถือเรื่องเกิง (นิยาย) แบบดั้งเดิมเลือนหายไป ทำให้ผู้ที่สนใจศึกษาโหราศาสตร์ไทยใหญ่ในปัจจุบัน ให้ความสำคัญกับความรู้ที่สืบทอดมาจากทั้งสองเกิง และเลือกที่จะศึกษาและแสวงหาความรู้ทางโหราศาสตร์จากตำราของ “สลา” ที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น เจ้าสลาอุวิจยยะ อดีตเจ้าอาวาสวัดไม้อู่ มีชื่อเสียงในด้านการแก้ไขปัญหาหาคดีความ และการทำสีผึ้งของคำ โดยปัจจุบันมีผู้สนใจสืบค้นความรู้เกี่ยวกับตำราทั้งสองชนิดของท่านมาก (พระปลัดอภิวัฒน์ อินทวัฒน์ โณ, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2559)

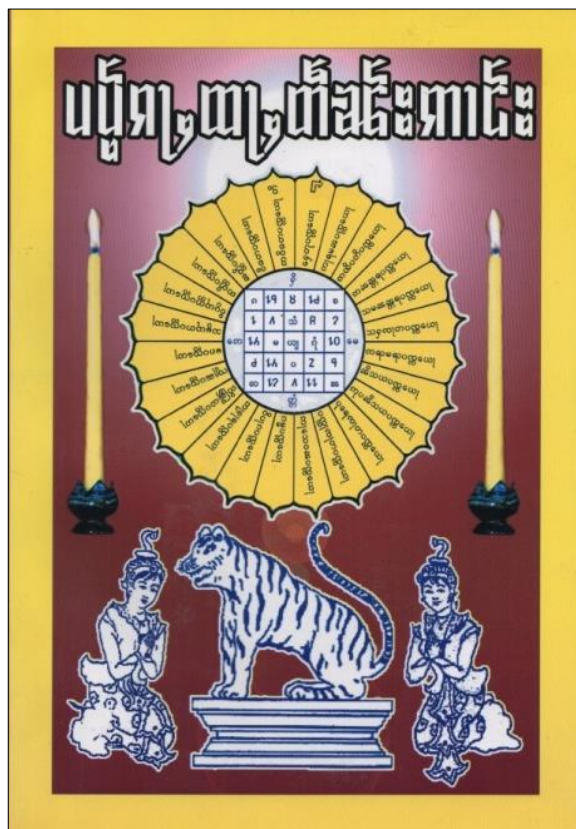
การสร้างความเป็นเอกภาพให้แก่พุทธศาสนาโดยรัฐไทยและความนิยมในการใช้ภาษาไทย ซึ่งเกิดจากระบบการศึกษา ได้เข้ามาแทนที่ภาษาท้องถิ่นที่เคยใช้มาแต่เดิม ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในการสืบทอดความรู้โหราศาสตร์ไทยใหญ่ในปัจจุบัน โดยปรับตัวจากการสืบทอดผ่านความเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนาทั้งสองนิกาย มาเป็นการสืบทอดผ่าน “ครูบาอาจารย์” หรือ “สลา” ที่มีความสามารถและมีชื่อเสียงในอดีต และพบว่าการสร้างอัตลักษณ์ของความรู้โหราศาสตร์ไทยใหญ่ในปัจจุบันจะดำเนินการผ่านการเชื่อมโยงกับ “ครูบาอาจารย์” หรือ “สลา” ที่มีชื่อเสียงในอดีต เช่น การสร้างพระรอดของวัดผาบ่องเหนือ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามตำราของพระครูนันทิยะวรคุณใน พ.ศ. 2555 การสร้างพะของคำ (สีผึ้งทองคำ) ตามตำราของเจ้าสลาอุวิจยยะ ของวัดทุ่งโป่ง อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ใน พ.ศ. 2559

นอกจากนี้ในปัจจุบันที่กระแสชาตินิยมไทยใหญ่ในรัฐฉานขยายตัวอย่างต่อเนื่อง จึงมีผู้พยายามปรับอักษรที่ใช้บันทึกความรู้ทางโหราศาสตร์ ที่เดิมบันทึกด้วยอักษรพม่า อักษรไทใหญ่ และอักษรตัวธรรม ให้เป็นอักษรไทใหญ่แบบใหม่ (ลิกไตใหม่) ซึ่งเป็นระบบอักษรที่เกิดจากการปรับปรุงตัวอักษรและอักษรวิจิตรจากระบบอักษรเดิมให้สมบูรณ์ขึ้น โดยนักวิชาการไทใหญ่ได้เริ่มปรับปรุงเมื่อ ค.ศ. 1940 และเริ่มใช้ตั้งแต่ ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา (เรณู วิชาศิลป์, 2547, หน้า 41-44) อักษรไทใหญ่แบบใหม่ (ลิกไตใหม่) ได้รับความนิยมและเป็นอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของชาวไทใหญ่ในปัจจุบัน

จากแนวคิดที่คนไทใหญ่พยายามสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ของตนผ่านตัวอักษรไทใหญ่แบบใหม่ (ลิกไตใหม่) พบว่ามีการนำแนวคิดดังกล่าวมาใช้กับความเชื่อโหราศาสตร์ด้วย ดังเช่นกรณีของสลาเมิงหลี ซึ่งอพยพจากรัฐฉานเข้ามาตั้งถิ่นฐานใน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยประกอบอาชีพสลาและรับทำเอกสารภาษา ไทใหญ่ด้วยระบบคอมพิวเตอร์ ด้วยความรู้ทั้ง

ทางด้านโหราศาสตร์และความรู้ทางด้านเทคโนโลยี สล่ามิ่งหลี่จึงพยายามสร้างชุดความรู้เกี่ยวกับ
 ยันต์ของไทยใหญ่ขึ้นใหม่ โดยการปรับตัวอักษรจากอักษรภาษาบาลีพม่าและอักษรตัวธรรม ให้เป็น
 ตัวอักษรไทยใหญ่แบบใหม่ (ลี้กไตใหม่) มีผลงานสำคัญ เช่น บ๊ีบกะถ่าเตนออง (ตำรายันต์ไทยใหญ่)
 (มิ่งหลี่, ม.ป.ป.) หรือในกรณีของพระอัญชัย อากาโร ซึ่งสนใจศึกษาโหราศาสตร์และยันต์เทียน
 ของไทยใหญ่ กล่าวว่า บ่อยครั้งที่ตนพบยันต์โบราณในพับสาซึ่งเขียนด้วยตัวอักษรธรรม ได้ทดลอง
 นำมาเปลี่ยนเป็นอักษรไทยใหญ่ จากนั้นจึงนำไปทดลองใช้ปรากฏว่าได้ผลไม่ต่างกัน ช่วงหลังจึง
 พยายามลองปรับเป็นอักษรไทยใหญ่โดยมีเหตุผลส่วนตัวคือ ตนเป็นคนไต อยากจะรักษาอักษรไตให้
 อยู่คู่คนไตไปนาน ๆ (พระอัญชัย อากาโร, สัมภาษณ์, 5 กุมภาพันธ์ 2559) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น
 เป็นผลจากแนวคิดเรื่องชาตินิยมไทยใหญ่ ที่เกิดขึ้นในรัฐฉานตั้งแต่ทศวรรษ 2500 และเติบโตอย่าง
 ต่อเนื่อง จากนั้นจึงขยายเข้ามาในพื้นที่ประเทศไทย โดยความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็น
 ภูมิปัญญาของชาว ไทยใหญ่ ที่เดิมถูกถ่ายทอดด้วยตัวอักษร 3 ภาษา ได้ถูกนำมาผลิตใหม่ด้วยอักษร
 ไทยใหญ่แบบใหม่ (ลี้กไตใหม่) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและนิยามความเป็นไทยใหญ่ของกลุ่ม
 สล่าไทยใหญ่ที่มีอุดมการณ์ชาตินิยม

นอกจากนี้ พบว่าในปัจจุบันมีการผลิตตำราโหราศาสตร์ไทยใหญ่ โดยเรียบเรียงเป็น
 ภาษาไทย เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทยใหญ่อย่างแพร่หลาย เช่น ตำราเรียน
 โหราศาสตร์ (พระแก้ว ชยสาโร, 2545) ตำราหมอดูพม่าประยุกต์ (พิรุฬ วงศ์มาลา, ม.ป.ป.) ตำรา
 มหาภูติ (ส. หยกฟ้า, 2539) เป็นต้น การตีพิมพ์ความรู้โหราศาสตร์เป็นภาษาไทย ทำให้บุคคลทั่วไป
 สามารถเข้าถึงความรู้โหราศาสตร์ไทยใหญ่ได้สะดวกยิ่งขึ้น และเป็นส่วนสำคัญในการสร้างการรับรู้
 เกี่ยวกับโหราศาสตร์ไทยใหญ่ในสังคมไทย

ภาพที่ 12 ปี่บกะถ่าเตนอง ตำราโหราศาสตร์ไทใหญ่ (ภาคพิธีกรรม) ซึ่งปรับอักษรจากอักษรพม่าเป็นอักษรไทใหญ่ (เมิงหลี่, ม.ป.ป.)

2. การผสมผสานระหว่างพุทธศาสนาและความเชื่อโหราศาสตร์

การเข้ามาของพุทธศาสนาและกลายเป็นความเชื่อกระแสหลักในสังคมไทใหญ่ ทำให้ความเชื่อผีและความเชื่อโหราศาสตร์ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับพุทธศาสนาได้ ดังพบว่าในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ จะพบเห็นความเชื่อโหราศาสตร์ประกอบอยู่ด้วยเสมอ เช่น การจุดเทียนที่บรรจุยันต์พระอุปคุตในงานประเพณีหรืองานปอยทางพุทธศาสนา เพื่อหวังผลให้บรรยากาศในงานมีความสงบเรียบร้อย (พระวรกต ชันติโก, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2559) การคำนวณฤกษ์ในการก่อสร้างเจดีย์หรือพระพุทธรูป (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องผีเจ้าเมือง และพิธีกรรม “แม่มบ้าน” หรือ “แม่มเมือง” ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการดำรงอยู่ของหมู่บ้านหรือเมือง ยังสะท้อนการปรับตัวของความเชื่อผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิม ให้สามารถอยู่ร่วมกับความเชื่อโหราศาสตร์และการนับถือพุทธศาสนาได้ กล่าวคือ

ตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ “เจ้าเมือง” หรือ “ผีเจ้าเมือง” หมายถึง วิญญาณของบรรพบุรุษที่มีความรักและเป็นห่วงบ้านเมือง เป็นบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์หรือเป็นวีรบุรุษในตำนานซึ่งส่วนใหญ่เป็นนักรบ เมื่อสิ้นชีวิตจะกลายเป็นดวงวิญญาณที่มีฤทธิ์อำนาจ ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เจ้าบ้าน-เจ้าเมือง” เมื่อมีการตั้งหมู่บ้านหรือสร้างเมือง ชาวไทใหญ่จะสร้าง “หอ” หรือศาลเจ้า เพื่อให้เป็นที่สิงสถิตของผีเจ้าเมือง เพื่อปกป้องรักษาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข หอเจ้าเมืองส่วนใหญ่จะสร้างขึ้นพร้อมกับการตั้งหมู่บ้านหรือเมือง เป็นศูนย์รวมจิตใจสำคัญของชุมชนไทใหญ่ แต่ละชุมชน ผีเจ้าเมืองเป็นผีสำคัญที่ยังคงหลงเหลืออยู่ในสังคมไทใหญ่ เพราะไทใหญ่ไม่มีการนับถือผีตามสายตระกูล ดังเช่น คนเมืองหรือไทยวนที่นับถือผีปู่ย่า ดังนั้น ผีเจ้าเมืองจึงเป็นผีที่มีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ในวันพระหลังจาก “ต่างขอมต่อ” หรือถวายข้าวพระพุทธที่บ้านแล้ว ชาวไทใหญ่จะนำ “ก๋อต่าง” หรือกระทงข้าวไปถวายเจ้าเมืองด้วย หรือในวันปกติก็พบเห็นชาวไทใหญ่ไปจุดเทียนบูชาเจ้าเมืองเป็นกิจวัตร

ในช่วงเดือนเจ็ดของทุกปี จะมีพิธีกรรม “เลี้ยงเมือง” หรือพิธีถวายเครื่องสังเวยแก่เจ้าเมือง โดยนิยมทำในวัน “ผีกินไก่” ตามปฏิทินจันทรคติซึ่งตรงกับวันขึ้น 13 ค่ำ (ปีบแก้มโต, ม.ป.ป.) เนื่องจากไก่และเหล้าเป็นเครื่องพลีกรรมสำคัญในพิธีกรรมดังกล่าว ดังนั้นการเลือกประกอบพิธีกรรมในวัน “ผีกินไก่” เชื่อว่าจะทำให้ผีเกิดความพอใจ หลังจากได้รับเครื่องสังเวยแล้วจะช่วยคลบ้นดาลให้ข้าวน้ำอุดมสมบูรณ์ ความเชื่อดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อโหราศาสตร์ ผ่านการกำหนดวันที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อผีในระบบปฏิทินจันทรคติ

ผีเจ้าเมืองไทใหญ่มีสถานะเป็นพุทธศาสนิกชน ในฐานะผีหรือวิญญาณที่มีฤทธิ์อำนาจ นอกจากผีเจ้าเมืองจะทำหน้าที่ปกป้องรักษาบ้านเมืองแล้ว ยังทำหน้าที่รักษาพุทธศาสนาด้วย ก่อนการเริ่มต้นงานบุญทุกประเภทของชาวไทใหญ่ ผู้เป็นเจ้าภาพหรือผู้จัดงานจะต้องนำพานบรรจุข้าวตอกดอกไม้ และเทียนไปประกอบพิธี “จิ้นเจ้าเมือง” หรือ “บอกกล่าวเจ้าเมือง” ที่หอเจ้าเมืองเป็นการบอกกล่าวข่างานบุญให้ผีเจ้าเมืองรับทราบ และมาร่วมอนุโมทนา ยิ่งไปกว่านั้นยังเป็นการบอกกล่าวให้ผีเจ้าเมืองมาช่วยปกป้องรักษาและดูแลความสงบเรียบร้อยภายในงาน เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี (อุไร ยอดประทุม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2558) ในพิธีกรรมปอยต่างลองซึ่งชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญและเชื่อว่าเป็นงานบุญที่ได้านิสงส์มาก นอกจากเจ้าภาพจะต้องไปทำพิธีเพื่อบอกกล่าวแก่เจ้าเมืองแล้ว ในวัน “แห่ลคร่วหลู่” หรือวันแห่เครื่องไทยทานจากบ้านไปยังวัดจะต้องจัด “ม้าเจ้าเมือง” คือม้าที่สามารถขี่ได้จริง บนหลังม้าปูลาดด้วยชูดอนม้าหรือพรม และจัดคนทำหน้าที่ถือ “ทีคำ” หรือร่มทองสำหรับกางให้เจ้าเมือง พร้อมด้วยขบวนฆ้องกลองไปทำพิธีอัญเชิญให้เจ้าเมืองขึ้นประทับบนหลังม้า จากนั้นนำมาร่วมขบวนแห่เครื่องไทยทานด้วย ม้าซึ่ง

เชื่อว่าเจ้าเมืองประทับนั่งอยู่ พร้อมด้วยคนกางร่มทองและขบวนม้องกลองจะจัดอยู่ในลำดับที่สองของขบวนแห่เครื่องไทยทานต่อจาก “จีเจ้” หรือกัณฑ์สวดซึ่งเป็นเครื่องให้สัญญาณในขบวนแห่ด้านหน้าสุดของขบวน (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551, หน้า 234) แสดงให้เห็นว่าเจ้าเมืองมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ประการแรก การจัดให้เจ้าเมืองอยู่ด้านหน้าของขบวนเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงให้เห็นว่า ความเชื่อผีมีอยู่ในสังคมไทใหญ่ก่อนการเข้ามาของพุทธศาสนา ประการที่สอง ผีเจ้าเมืองมีความสำคัญต่อสังคมไทใหญ่ เพราะต้องจัดม้าให้ประทับ รวมถึงมีคนกางร่มทองและขบวนม้องกลองประ โคม เป็นการจำลองการเสด็จของเจ้าไทใหญ่โบราณที่เดินทางมาร่วมพิธีกรรมปอยส่างลอง การที่เจ้านายมาร่วมงานย่อมสร้างขวัญและกำลังใจให้แก่ชาวบ้านชาวเมืองด้วย ประการที่สาม หลังจากการแห่ขบวนเสร็จสิ้นแล้ว ขบวนอัญเชิญจะอัญเชิญเจ้าเมืองมาส่งที่หอเจ้าเมืองดั้งเดิม และทำพิธีกันตอหรือขอขมา เป็นการแสดงความเคารพต่อเจ้าเมือง

ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า เมื่อพุทธศาสนาเข้ามามีบทบาทในสังคมไทใหญ่ ความเชื่อผี ซึ่งเป็นความเชื่อกระแสหลักดั้งเดิมในสังคมไทใหญ่ อาทิ ผีเจ้าเมือง ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับพุทธศาสนา โดยนอกจากผีจะกลายเป็นพุทธศาสนิกชนแล้ว ผีที่มีฤทธิ์อำนาจยังทำหน้าที่พิทักษ์รักษาพุทธศาสนาไปพร้อมกับการปกป้องรักษาผู้คนในบ้านเมืองที่ประพฤติดนตามหลักคำสอนของพุทธศาสนาด้วย

พิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “แม่เมือง” เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้น โดยมีจุดประสงค์เพื่อสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาบ้านและเมืองของชาวไทใหญ่ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี โดยนิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนหกตามปฏิทินจันทรคติ (พระครูอนุกุลสถิตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นการปรับตัวของความเชื่อ โหราศาสตร์และพิธีกรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างเด่นชัด กล่าวคือ

พิธีกรรมแม่บ้านหรือแม่เมืองจะจัดขึ้นที่ “ชะลอบกลางบ้าน” หรือศาลากลางบ้าน ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ประกอบพิธีกรรมนี้โดยเฉพาะ บริเวณนี้จะเป็นที่ตั้งของ “เสาไ้บ้านหรือเสาไ้เมือง” ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการตั้งหมู่บ้านหรือเมือง โดยพิธีกรรมจะถูกจัดขึ้นในช่วงบ่ายของวันที่ตรงกับ “หนามบ้าน” หรือวันเกิดของหมู่บ้าน เช่น หมู่บ้านผาบ่อง “หนามบ้าน” หรือวันตั้งหมู่บ้านคือวันพฤหัสบดี ชาวบ้านจะเลือกประกอบพิธีกรรมดังกล่าวในวันพฤหัสบดี ซึ่งตามความเชื่อโหราศาสตร์ เชื่อว่าการประกอบพิธีสืบชะตาควรกระทำในวันเกิดของตน ในมณฑลพิธีจะล้อมรอบด้วยราชวัตร ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ในการกำหนดเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ และประดับด้วยหน่อกล้วยหน่ออ้อย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของความอุดมสมบูรณ์ การประกอบพิธีกรรมในวันและบริเวณที่แรกเริ่มตั้งหมู่บ้านหรือเมือง เป็นการทบทวนความทรงจำเกี่ยวกับการก่อตั้งชุมชนและผลิตซ้ำการรับรู้เพื่อสร้างความร่วมมือในการธำรงความเป็นบ้านและเมืองให้ดำรงอยู่ต่อไป

ในพิธีกรรมผู้เข้าร่วมพิธีจะจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมแบ่งเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกคือ เครื่องประกอบพิธีกรรมสำหรับหมู่บ้านหรือเมือง ซึ่งเป็นของส่วนรวมที่ชาวบ้านหรือชาวเมืองทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการจัดเตรียม และมีการเก็บ “เงินเค็ก” หรือเงินสำหรับใช้เป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรม รวมถึงใช้เป็นค่าบูชาครูตามความเชื่อ โหราศาสตร์ จากสมาชิกของหมู่บ้านทุกคน ซึ่งจำนวนเงินที่เก็บขึ้นอยู่กับข้อตกลงในหมู่บ้านหรือตามกำลังศรัทธา (พระครูอนุกูลกัลยาณพจน์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558) โดยการเก็บเงินจากทุกคนในหมู่บ้านเป็นการแสดงความมีส่วนร่วมต่อกิจกรรมของหมู่บ้านหรือเมือง และในส่วนที่สองคือเครื่องประกอบพิธีกรรมในส่วนของคร้วเรือน ซึ่งแต่ละคร้วเรือนจะจัดเตรียมกันเอง เครื่องประกอบพิธีกรรมแบ่งเป็น 4 ส่วน ดังต่อไปนี้

ประการแรก เฝินปอยหรือเฝินครู หมายถึงเครื่องบูชาครูตามความเชื่อ โหราศาสตร์ ใช้สำหรับพิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “แม่เมือง” โดยจะถูกจัดเตรียมไว้ในสถานที่ประกอบพิธี

ประการที่สอง เทียนสี่บชะดาหมู่บ้าน ไล่เทียนบรรจยันต์และดวงชะดาของหมู่บ้านตามวิธีการของโหราศาสตร์ไทใหญ่ มีจุดประสงค์เพื่อให้หมู่บ้านมีความร่มเย็นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างสงบสุขตลอดปี

ประการที่สาม “ต้าแหลว” หรือเฉลวในภาษาไทยกลาง ต้าแหลวเป็นเครื่องจักสานทำด้วยดอกลิ้นเล็กขัดกันในส่วนกลางเป็นตาหกเหลี่ยม ปล่อยชายออกไปคล้ายรัศมีของพระอาทิตย์ (สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, 2542, หน้า 2366-2367) ตามตำนานล้านนา “แหลว” หมายถึงเหยี่ยวเล็ก โดยตำนานเล่าว่า ขุนตี่ผู้ปกครองเมืองเชียงราย มอบหมายให้ “แหลว” ทำหน้าที่เฝ้าดูแลและป้องกันสิ่งชั่วร้ายที่จะเข้ามาในเมือง ต่อมาเกิดโรคระบาดทำให้ “แหลว” สัมผัสไปจนหมดสิ้น ขุนตี่จึงเอาดอกมาสานเป็นรูป “ตาแหลว” หมายถึง ตาของเหยี่ยว ใช้แขวนตามประตูบ้านและเมือง ทำหน้าที่ป้องกันผีร้ายที่จะเข้ามา (มาลา คำจันทร์, 2551, หน้า 123-125) เป็นความเชื่อสืบต่อกันมาว่าต้องใช้ “ต้าแหลว” ป้องกันสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามาในบริเวณที่กำหนด ในอีกความหมายหนึ่ง “ต้าแหลว” เป็นเครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ที่ใช้ในการกำหนดเขตแดนในยุคจารีต เช่น เป็นเครื่องหมายในการกำหนดพื้นที่การทำกรเกษตร และจากแนวคิดดังกล่าวต่อมาจึงพัฒนาเป็นเครื่องป้องกันภัยจากวิญญาณร้าย หรือสิ่งไม่ดีไม่ให้เข้ามาในเขตแดนที่ถูกกำหนดด้วยสัญลักษณ์นี้ ต้าแหลวที่ใช้ในพิธีกรรม “แม่บ้านหรือแม่เมือง” จะถูกแบ่งเป็น 2 ส่วน คือส่วนของหมู่บ้านจะมีขนาดใหญ่หลังจากจากเสร็จพิธีจะใช้ปักตรงทางเข้าและทางออกของหมู่บ้าน และในส่วนของคร้วเรือนจะมีขนาดเล็กประมาณหนึ่งฝ่ามือใช้แขวนหน้าบ้าน

ประการที่สี่ ใบไม้มงคล 9 ชนิด กววดทราย และน้ำมันส้มป่อย ซึ่งจะจัดเป็นชุด โดยจัดเป็นสองส่วน ได้แก่ส่วนของหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านจะช่วยกันจัดเตรียม และส่วนของคร้วเรือนจะจัดอุปกรณ์ดังกล่าวมาเป็นชุดสำหรับคร้วเรือน เมื่อผ่านพิธีกรรมแล้วจะนำใบไม้มงคลไปผูกไว้

หน้าประตูเรือน และโพรยทรายรอบ ๆ บ้าน เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้าย ส่วนน้ำมันส้มป่อยจะถูกแบ่งเป็นสองส่วนคือใช้ประพรมบ้านเรือน และใช้อาบเพื่อชะล้างสิ่งที่ไม่ดีออกจากตัวและเพื่อความ เป็นสิริมงคล (โพแห่ง วรรณเลิศ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557)

เมื่อจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมและสถานที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งเป็นผู้ดำเนินพิธีกรรม จะทำพิธีบอกกล่าวเทวดา จากนั้นนิมนต์พระสงฆ์อย่างน้อย 5 รูป สวดพระปริตร เชื่อว่าพระปริตร จะช่วยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายจากหมู่บ้าน ในอีกนัยยะหนึ่งการสวดมนต์ยังเสมือนการปลุกเสก ต้าแหลว ใบไม้ 9 ชนิด กรวด ทราย และน้ำมันส้มป่อย ในขณะเดียวกัน สล่ำจะจุดเทียนสืบชะตาหมู่บ้าน หลังจากบทสวดจบลง ชาวบ้านจะถวายเครื่องไทยทาน และกรวดน้ำเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่เทวดา ที่รักษาหมู่บ้าน ตลอดถึงบรรพบุรุษที่ก่อตั้งหมู่บ้านมา โดยในช่วงเวลาที่ประกอบพิธีจะทำการปิดหมู่บ้านโดยห้ามคนในออกจากหมู่บ้านและห้ามคนนอกเข้ามาในหมู่บ้านโดยจัดเวรยามรักษาไว้ เป็นการตอกย้ำความเชื่อเรื่องการกำหนดเขตพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อดั้งเดิม

เมื่อเสร็จพิธี ในส่วนของหมู่บ้านจะนำ “ต้าแหลว” ปักไว้บริเวณทางเข้าและทางออกหมู่บ้าน ในส่วนของครัวเรือนจะแขวน “ต้าแหลว” และใบไม้มงคล 9 ชนิดไว้หน้าประตูบ้าน เพื่อป้องกันสิ่งชั่วร้ายเข้ามารังควาน

การนำ “ต้าแหลว” ที่สันนิษฐานว่าเป็นเครื่องหมายศักดิ์สิทธิ์ที่สืบทอดมาจากความเชื่อดั้งเดิม และการนำใบไม้มงคล 9 ชนิด และขมิ้นป่อย ซึ่งเป็นพืชที่มีความศักดิ์สิทธิ์ที่ตามความเชื่อโหราศาสตร์มาเข้าพิธีสวดพระปริตร รวมถึงนำกรวด ทราย และน้ำมันส้มป่อยที่ผ่านพิธีกรรมมาประพรมในบริเวณบ้าน เชื่อว่าจะเป็นการปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายและทำให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข สะท้อนให้เห็นบทบาทของพุทธศาสนาที่ครอบคลุมความเชื่อผีและความเชื่อโหราศาสตร์ การปรับตัวของความเชื่อดังกล่าวมาทำให้ความเชื่อสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ผ่านพิธีกรรม อย่างไรก็ตามเนื่องจากในพิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “แม่เมือง” มีการสวดพระปริตร ชาวไทใหญ่จึงเรียกพิธีกรรมนี้ อีกอย่างว่า “พิธีวานปะลึก” หรือพิธีสวดพระปริตร ซึ่งสะท้อนให้เห็นการให้ความสำคัญต่อบทบาทของพุทธศาสนาในพิธีกรรมดังกล่าว

พุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในสังคมไทใหญ่ โดยความเชื่อโหราศาสตร์และความเชื่อผีได้ผสมผสานเข้าเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา อาจกล่าวได้ว่าพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ นอกจากหลักธรรมคำสอนตามหลักพุทธศาสนาเถรวาทแล้ว ยังประกอบด้วยความเชื่อผี ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่พยายามปรับตัวเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา โดยทำหน้าที่เป็นวิญญานที่เฝ้าพิทักษ์รักษาพุทธศาสนา ตลอดถึงให้ความคุ้มครองพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตนตามคำสอนของพุทธศาสนา โดยผีจะได้รับการตอบแทน 2 ส่วน โดยส่วนแรกจะได้รับเครื่องพลีกรรมซึ่งเป็นวิธีการปฏิบัติตามความเชื่อดั้งเดิม และส่วนที่สองผีจะได้รับส่วนบุญส่วนกุศลที่ผู้คนบำเพ็ญทาน ศีล

ภavana ตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนาและอุทิศไปให้ และในส่วนของความเชื่อโหราศาสตร์ได้ปรับตัวอยู่ร่วมกับพุทธศาสนาในฐานะความรู้ ที่ใช้ประกอบการดำเนินชีวิตและพิธีกรรม และจะเห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์อ้างอิงความชอบธรรมจากพุทธศาสนา ดังเช่น การใช้พิธีกรรมสวดพระปริตรในการเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์ให้แก่พิธีกรรมแม่บ้านซึ่งเป็นพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ กล่าวโดยสรุปได้ว่าพุทธศาสนาแบบไทใหญ่มีลักษณะผสมผสานระหว่างหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ความเชื่อโหราศาสตร์ รวมถึงความเชื่อผี ซึ่งความเชื่อทั้งสามส่วนผสมผสานกันในลักษณะประนีประนอม และมีจุดประสงค์ร่วมกันคือจรรโลงพุทธศาสนาให้มีอายุครบห้าพันปี

ภาพที่ 13 หอเจ้าเมืองเจ้าพ่อข้อมือเหล็ก (อาคารด้านขวา) และจองโบิด หรือศาลาเอนกประสงค์ (อาคารด้านซ้าย) ใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม “แม่มิง” ตำบลจงคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ชรยศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2559)

ภาพที่ 14 ภายในหอหรือศาลเจ้าเมืองเจ้าพ่อขอมือเหล็ก (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2559)

ภาพที่ 15 ศาลากลางบ้าน สถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรม “แม่บ้าน” หรือ “วานปะลิก” ของหมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2559)

ภาพที่ 16 เครื่องสักระในพิธีกรรมแม่บ้านหรือวานปะลึก หมู่บ้านผาป้อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 17 เฉลวหรือตำแหลว ใช้ปักตรงปากทางหมู่บ้านผาป้องด้านทิศเหนือ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าบริเวณนี้เป็น “หัวบ้าน” (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 18 เฉลวหรือตำแหลว ใช้ปักตรงปากทางหมู่บ้านผาป้องด้านทิศใต้ ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าบริเวณนี้เป็น “หางบ้าน” (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2558)

สรุปท้ายบทที่ 3

ไทใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ตั้งถิ่นฐานบริเวณพื้นที่ตอนในของทวีป ด้วยลักษณะของชุมชนที่ตั้งอยู่ในหุบเขา และตั้งอยู่ท่ามกลางศูนย์อำนาจสำคัญ ได้แก่ จีนและอินเดีย รวมถึงศูนย์กลางอำนาจของภูมิภาค เช่น มอญ พุกาม เชียงใหม่ ส่งผลให้ไทใหญ่รับเอาวัฒนธรรมของกลุ่มอำนาจที่มีความสัมพันธ์กับตนมาปรับใช้โดยเฉพาะในด้านพุทธศาสนาและความเชื่อ โหราศาสตร์

ความเชื่อในสังคมไทใหญ่ เกิดขึ้นจากการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมซึ่งได้แก่ ความเชื่อเรื่องผีและอำนาจเหนือธรรมชาติ ความเชื่อที่รับอิทธิพลจากศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และอิทธิพลของพุทธศาสนา โดยการแผ่ขยายอิทธิพลของพุทธศาสนาเข้ามาในกลุ่มไทใหญ่ แบ่งเป็น 3 ช่วงที่สำคัญ ได้แก่ การขยายตัวของพุทธศาสนาจากพุกาม การขยายตัวของพุทธศาสนา นิกายโยนจากเชียงใหม่ และการขยายตัวของพุทธศาสนาจากพม่าในสมัยพระเจ้าบุเรงนอง

ความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่มีลักษณะเป็น “ความรู้” ที่สร้างขึ้นจากปัจจัยภายในคือ ความรู้ด้านโหราศาสตร์ดั้งเดิมที่เกิดจากการสังสมองค์ความรู้ของไทใหญ่ ผสมผสานกับการรับอิทธิพลความรู้ด้านโหราศาสตร์จากภายนอก โดยเฉพาะความรู้โหราศาสตร์จากจีน และความรู้โหราศาสตร์จากอินเดียที่ไทใหญ่รับผ่านมาจากมอญ-พม่า มาประยุกต์และสร้างเป็นชุดความรู้

เกี่ยวกับความเชื่อ โหราศาสตร์ของไทยใหญ่ ซึ่งมีบทบาทในสังคมไทยใหญ่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โหราศาสตร์ไทยใหญ่ได้สร้างลักษณะเฉพาะผ่านองค์ประกอบ ได้แก่ คัมภีร์ ครู สล่าหรือโหร และผู้มารับบริการ และลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ที่แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนของการคำนวณ ส่วนของพยากรณ์ และส่วนของการประกอบพิธีกรรม ซึ่งสอดคล้องอยู่ในวิถีคิด และวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยใหญ่ นอกจากนี้ยังพบว่าความเชื่อผีและความเชื่อโหราศาสตร์ได้มีการปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกับพุทธศาสนาซึ่งกลายเป็นความเชื่อกระแสหลักในสังคมไทยใหญ่ได้ โดยในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ จะพบเห็นความเชื่อโหราศาสตร์ประกอบอยู่ด้วยเสมอซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นลักษณะของพุทธศาสนาแบบไทยใหญ่

บทที่ 4

บทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ในบทนี้จะกล่าวถึงบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ที่มีต่อการสร้างความ เป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ในช่วงเวลาก่อนทศวรรษ 2530 โดยความเชื่อดังกล่าวมีสถานะเป็น แหล่งความรู้ที่ถูกออกแบบให้คนทุกกลุ่มสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย ทำให้ความรู้โหราศาสตร์ เข้าไปมีบทบาทในการอธิบายความเป็นไปของชีวิตทั้งในระดับบุคคลและในระดับสังคม และทำให้ ความเชื่อโหราศาสตร์ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในสังคมไทใหญ่ นอกจากนี้จะกล่าวถึงบทบาทของ ความเชื่อเรื่องทักษาะซึ่งมีอิทธิพลต่อการสร้างและนิยามตัวตนของคนไทใหญ่ทั้งในระดับบุคคล ระดับหมู่บ้าน และในระดับเมือง รวมถึงความเชื่อเรื่องดวงชะตา ที่มีบทบาทสำคัญต่อชาวไทใหญ่ ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต

โหราศาสตร์: ความรู้ในสังคมไทใหญ่

ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นความเชื่อสำคัญที่อยู่คู่ชาวไทใหญ่มายาวนาน แม้อันที่ ชาวไทใหญ่จะนับถือพุทธศาสนา แต่ความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงดำรงอยู่และปรับตัวเข้าเป็นส่วน หนึ่งของพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ ปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทในสังคม ไทใหญ่มายาวนาน เนื่องจากโหราศาสตร์ไม่ได้เป็นเพียงความเชื่อที่ตอบสนองความต้องการ ทางจิตวิญญาณเท่านั้น แต่โหราศาสตร์มีสถานะเป็นความรู้ที่ถูกผลิตสร้างให้เหมาะสมกับวิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมของชาวไทใหญ่มากมายอย่างต่อเนื่อง

1. โหราศาสตร์: แหล่งความรู้ในสังคมยุคจารีต

ความรู้ หมายถึง สิ่งที่สั่งสมมาจากการศึกษาเล่าเรียน ค้นคว้า หรือประสบการณ์ รวมทั้ง ความสามารถในการเชิงปฏิบัติหรือทักษะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 243) ความรู้ในแต่ละสังคม ย่อมสัมพันธ์กับวิถีคิด ความเชื่อ และสภาพแวดล้อม มีคุณค่าต่อสังคมและสังคมนั้นยอมรับว่า ความรู้นั้นถูกต้องและมีประโยชน์ต่อชีวิตและสังคม ความรู้จะดำรงอยู่ได้ด้วยการสืบทอดอย่าง ต่อเนื่อง ซึ่งการสืบทอดความรู้อาจจะเกิดขึ้นในรูปแบบของการสั่งสอน เรียนรู้ หรือการปฏิบัติก็ได้ (ปีทมากร บุคสถานพร, 2539, หน้า 11) สังคมไทใหญ่มีการส่งส่งองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ ที่ใช้ ประกอบการดำเนินชีวิต โดยมีการสืบทอดและปรับปรุงความรู้จากรุ่นสู่รุ่น ตามความเห็นของ Robert Redfield สามารถจำแนกความรู้ในยุคจารีต ตามลักษณะของความรู้ได้ 2 ประเภท ได้แก่ ความรู้ในวัฒนธรรมหลวงและความรู้ในวัฒนธรรมราษฎร์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, ม.ป.ป., อ้างถึงใน

ปีทมากร บุลสถาพร, 2539, หน้า 12)

ความรู้ในวัฒนธรรมหลวง หมายถึง ความรู้ของชนชั้นสูงที่มักจะผูกพันอยู่กับความรู้ที่มาจากตำรา สัมพันธ์กับตัวอักษรและการจดบันทึก ทั้งในลักษณะของการแสดงออกและการสืบทอด ยิ่งไปกว่านั้นยังอ้างอิงกับความรู้ที่เป็นสากล เช่น ศาสนา หรืออิทธิพลของประเพณีที่ใช้ครอบคลุมพื้นที่หรือบริเวณที่กว้างขวาง และในส่วนของวัฒนธรรมราษฎร์หรือวัฒนธรรมชาวบ้าน ซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ในสังคมจะมีลักษณะเฉพาะของความเป็นท้องถิ่นสูง แสดงออกหรือถ่ายทอดในลักษณะมุขปาฐะ มีการใช้ตัวหนังสือน้อย ทำให้วัฒนธรรมชาวบ้านมีลักษณะที่ปรับเปลี่ยนไม่หยุดนิ่งและผสมผสานกับสิ่งใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา (ปีทมากร บุลสถาพร, 2539, หน้า 12) กล่าวได้ว่า ความรู้ในวัฒนธรรมหลวงมีลักษณะเป็นแบบแผนเคร่งครัด มีความน่าเชื่อถือแต่ยากต่อการเข้าถึง ต่างจากความรู้ในวัฒนธรรมชาวบ้านซึ่งมีแบบแผนที่ไม่เคร่งครัด มีความยืดหยุ่นสูงและสามารถเข้าถึงได้โดยง่าย

สังคมไทใหญ่ในยุคจารีตเป็นสังคมที่มีขนาดไม่ใหญ่นัก เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์ซึ่งทำให้การตั้งถิ่นฐานของชาวไทใหญ่กระจายตัวอยู่ในบริเวณที่ราบขนาดเล็กระหว่างหุบเขา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นปกครองกับประชาชนมีความใกล้ชิดเกื้อกูลกัน รวมถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของเจ้ากับชาวบ้านก็ไม่แตกต่างกันมากเท่าใดนัก (ปานแพร เชาว์ประยูร, 2550, หน้า 43) ด้วยเหตุนี้จึงทำให้การแบ่งแยกระหว่างความรู้ในวัฒนธรรมหลวงกับความรู้ในวัฒนธรรมราษฎร์ไม่มีความชัดเจนมากเท่าใดนัก

ในสังคมไทใหญ่ ความรู้โหราศาสตร์ที่ถือว่าเป็นวัฒนธรรมหลวงคือความรู้โหราศาสตร์ที่ใช้ในราชสำนัก ในระบบการปกครองแบบเจ้าฟ้าราชสำนักจะมี “สลา” ทำหน้าที่เป็นโหรหลวงประจำองค์เจ้าฟ้า ทำหน้าที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมสร้างสถานภาพของเจ้าฟ้า เช่น การคำนวณฤกษ์และขั้นตอนในพิธีราชาภิเษก พิธีสถาปนามหาเทวี การตั้งชื่อโอรสหรือธิดาของเจ้าฟ้า การผูกดวงชะตาและทำนายความเป็นไปของราชสำนักและสถานการณ์บ้านเมือง การพยากรณ์ช่วงเวลาเปลี่ยนฤดูกาลในรอบปี การพยากรณ์ปริมาณน้ำฝนและผลผลิตในรอบปีนั้น ๆ การออกประกาศเถลิงศก (ประกาศสงกรานต์) ความรู้โหราศาสตร์ลักษณะนี้จะมีระเบียบแบบแผนที่เคร่งครัด การพยากรณ์ต้องทำโดยสลาซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้ในด้านโหราศาสตร์อย่างแท้จริง สามารถอธิบายแหล่งที่มาของคำทำนายตามหลักโหราศาสตร์ได้โดยละเอียด ซึ่งจะนำไปสู่การให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจการบ้านเมือง และการให้คำแนะนำที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเมืองได้อย่างรอบด้าน (Sargent, 2001; Sao Sanda, 2008) อย่างไรก็ดี ด้วยลักษณะสังคมที่ไม่ซับซ้อนและมีจำนวนประชากรไม่มากนัก สลาหรือโหรหลวง

ประจักษ์ราชสำนักเจ้าฟ้าไทใหญ่ จึงทำหน้าที่พยากรณ์ให้กับชาวบ้านทั่วไปด้วย (แสงสำ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2558)

ในส่วนของการใช้ความรู้ด้านโหราศาสตร์ในสังคมทั่วไป จะมีลักษณะแตกต่างไปจากความรู้โหราศาสตร์ในราชสำนัก กล่าวคือมีระเบียบแบบแผนที่ไม่เคร่งครัดนัก มีความยืดหยุ่นสูง และสามารถเปิดรับความเชื่อโหราศาสตร์ใหม่ ๆ ได้โดยง่าย ดังจะพบว่าชุมชนไทใหญ่ที่อยู่ใกล้กับชุมชนกะเหรี่ยง (ยาง) ก็อาจรับความเชื่อบางอย่างมาจากชาวกะเหรี่ยงด้วย อาทิ วิธีการรักษาโรคที่เกิดจากการกระทำโดยผี (อรุณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2558) หรือชุมชนไทใหญ่ที่อยู่ใกล้กับชุมชนชาวจีนก็จะรับเอาความเชื่อเกี่ยวกับการพยากรณ์ของชาวจีนเข้ามาปรับใช้ด้วย (แสงสำ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2558)

ในยุคจารีต โหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่มีสถานะเป็นชุดองค์ความรู้ ที่ประกอบสร้างจากความรู้ภายในท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ที่เป็นสากลดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3 เป็นชุดความรู้ที่ถูกออกแบบให้เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิต ตลอดจนถึงสภาพภูมิศาสตร์ของพื้นที่ที่ชาวไทใหญ่ตั้งถิ่นฐาน ทำให้ชุดความรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้เป็นแนวทาง หรือใช้ประกอบการคิด และตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน การประกอบอาชีพ และความอุดมสมบูรณ์ เป็นต้น

เนื่องจากในยุคจารีตชาวไทใหญ่มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับระบบการเกษตรที่ต้องพึ่งพาน้ำฝน และการจัดการน้ำเพื่อใช้ในการเกษตร จึงพบว่า “ความรู้” ที่ถ่ายทอดผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ในยุคดังกล่าวมีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรเป็นจำนวนมาก นอกจากความรู้เรื่องวันและเวลาแล้ว ยังพบความรู้เรื่องฤดูกาลในการเพาะปลูก การวางแผนจัดการน้ำและระบบชลประทาน การวางแผนจัดการกับพื้นที่เพาะปลูก และการเก็บเกี่ยวผลผลิต เช่น การปลูกข้าว “ลิกมหาซางจ่าน” หรือประกาศสงกรานต์แต่ละปีของไทใหญ่ จะระบุช่วงเวลาที่เหมาะสมในการเพาะปลูก ปริมาณน้ำฝน การพยากรณ์ผลผลิตในรอบปี การพยากรณ์สภาพโดยรวมของดินฟ้าอากาศ ซึ่งข้อมูลที่ได้เกิดจากใช้ความรู้ตามหลักดาราศาสตร์และโหราศาสตร์ในการคำนวณ (ลิกมหาซางจ่าน, 2558) นอกจากนี้ในระบบความเชื่อเรื่องวันของชาวไทใหญ่ ซึ่งใช้ระบบการนับวันแบบวันไต การนับวันแบบจันทรคติ และการนับวันในรอบสัปดาห์ พบว่าการนับวันทุกระบบมีคำทำนายประกอบในแต่ละวันที่เกี่ยวข้องกับการทำการเกษตรจำนวนมาก ในระบบวันไต เช่น “วันสู้งเป้า” ทำนายว่าไม่ควรปลูกพืชสวนพืชไร่เพราะจะถูกแมลงรบกวนและไม่ได้ผลผลิต หรือ “วันสู้งหม้า” ทำนายว่าหากทำการหว่านข้าวกล้าจะดี ปลูกฝ้ายดีจะได้ผลผลิตมาก และในระบบการนับวันแบบจันทรคติ เช่น วันจันทร์ ราบูลงน้ำ ไม่ควรปล่อยน้ำเข้าสระ หนอง ร่องเหมือง ไร่นา และวันเสาร์ ราบูลงนา ไม่ควรบุกเบิกที่นา ไม่ควรแรกปลูกข้าวในนา เป็นต้น (ลุงสำอาง เม็งกิ่ง, 2542, หน้า 192-194)

โหราศาสตร์ยังให้ความรู้เกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติในพิธีกรรมชีวิต ได้แก่ การเกิด การแต่งงาน การตาย อาถิ หลักการตั้งชื่อของทารกแรกเกิด วิธีการจัดการกับรกของทารกแรกเกิดที่เหมาะสมกับดวงชะตา การเลือกคู่ครอง รวมถึงการนำศพไปฝังหรือเผาที่ป่าช้า อย่างไรก็ตาม เนื่องจากความรู้โหราศาสตร์ถูกสถาปนาโดยกลุ่มผู้มีความรู้ซึ่งหมายรวมถึงชนชั้นปกครอง จึงพบว่าคำทำนายมักแฝงด้วยนัยยะในการควบคุมสังคม ผ่านการให้ความรู้เกี่ยวกับมารยาท กาลเทศะ และความเหมาะสมในการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น มีข้อห้ามว่าตอนเช้าห้ามบ่นหรือด่ากัน เพราะจะทำให้เสียชีวิต ห้ามนอนหรือตากผ้าขณะที่ยับย่นหรือคุด (เคลื่อนศพ) ผ่านหน้าบ้าน เพราะจะทำให้เจ็บป่วย ห้ามใช้หมวกหรือผ้าเคียนหัว (ผ้าโพกหัว) ที่ฉีกขาด แม้จะนำไปปะชุนแล้วก็ไม่ควรนำมาสวมใส่ เพราะจะทำให้ชีวิตเศร้าหมอง (เจ้าสลาหว่าหยา มะ, 2542, หน้า 14-20) ซึ่งจากข้อห้ามดังกล่าวจะเห็นว่าเป็นการใช้ความเชื่อโหราศาสตร์เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ในกรณีที่ห้ามบ่นหรือด่ากันตอนเช้า เนื่องจากการบ่นด่าในเวลาเช้าย่อมส่งผลเสียต่ออารมณ์ของบุคคลทั้งสองฝ่ายไปตลอดทั้งวัน และยังสามารถส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นที่ได้รับฟังเสียงบ่นด่านั้นด้วย ในกรณีของการตากผ้าหน้าบ้านขณะยับย่นหรือคุดเคลื่อนผ่านหน้าบ้าน ก็เป็นกิจกรรมที่ไม่เหมาะสมเพราะในช่วงเวลาของการเคลื่อนศพผู้พบเห็นควรแสดงกริยาที่ให้เกียรติและแสดงความไว้อาลัยแก่ผู้ตาย หรือกรณีของหมวกหรือผ้าโพกหัวที่ฉีกขาด หากนำมาสวมใส่ก็จะทำให้บุคคลนั้นเสียบุคลิกภาพ ดังกล่าวมาเป็นเหตุผลเบื้องหลังของความเชื่อโหราศาสตร์ ซึ่งถูกออกแบบเพื่อใช้ควบคุมพฤติกรรมของคนให้เป็นไปตามที่สังคมคาดหวัง โดยอาศัยเงื่อนไขของความเชื่อเป็นกลไกในการดำเนินการ เพราะการละเมิดความเชื่อย่อมทำให้เกิดความไม่เป็นมงคลแก่ตนเองและคนในครอบครัว อาจทำให้เกิดความเจ็บป่วย หรืออาจส่งผลให้ผลผลิตไม่เพียงพอต่อการบริโภค ยิ่งไปกว่านั้น การละเมิดยังอาจส่งผลมากถึงในระดับหมู่บ้านหรือเมือง เช่น การละเมิดความเชื่อเรื่องการนำคนตายโหงเข้ามาประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านหรือเมือง อาจทำให้ฝนฟ้าไม่ตกต้องตามฤดูกาล หรืออาจเกิดผู้คนล้มตายผิดปกติในหมู่บ้าน จึงทำให้ไม่มีใครกล้าฝ่าฝืนเพราะจะส่งผลกระทบต่อทั้งตนเอง ครอบครัวและสังคม (พระครูอนุกูลกัลยาณพจน์, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558)

ในคำทำนายยังพบว่ามี การสอดแทรกแนวคิดเรื่องชนชั้น อาถิ ยันต์เทียนบางชนิด เช่น เทียนปะหล่งแสง เทียนขุน ชนชั้นปกครองหรือเจ้าเท่านั้นจึงมีสิทธิ์ใช้ หากไพร่นำมาใช้อาจจะ “แป๊ะเจ้า” หรือแพ้ว หมายถึงส่งผลให้ชีวิตที่ควรรุ่งโรจน์กลับตกต่ำหรือเกิดโรคร้ายไข้เจ็บได้ และยังพบการสอดแทรกข้อคิดเพื่อเตือนสติให้ยอมรับสภาพจริงที่เกิดขึ้นกับตนเองโดยอธิบายผ่านเรื่องบุญกรรมตามหลักพุทธศาสนา เช่น ในตอนท้ายของคำทำนายในกรณีที่เจ้าชะตา กำลังมีเคราะห์ มักระบุว่า “เอาก่ามกั๊ใส่ว่าเข้า” หมายถึง สุดท้ายก็แล้วแต่บุญกรรมเถิด นอกจากนี้แม้ว่าใน

วิชาโหราศาสตร์จะเสนอแนวทางในการแก้แค้นหรือเอาคืน แต่มักจะระบุโทษของการแก้แค้นหรือเอาคืน ตามแนวคิดเรื่องบาปกรรมในพุทธศาสนา ดังตอนท้ายของคำอธิบายวิธีการแก้แค้นหรือเอาคืนโดยการประกอบพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ ความว่า “โป้คใหญ่เต้เต้เข้า” หมายถึง หากทำแล้วจะเป็นบาปหนักติดตัวตลอดไป รวมถึงมีคำเตือนสติให้สละที่จะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมว่า ควรพิจารณาให้รอบคอบก่อน เพราะสละก็จะมีส่วนได้รับผลกรรมหรือบาปนั้นด้วย (จายสามยอดเคอ, 2543)

จะเห็นได้ว่า โหราศาสตร์ทำหน้าที่เสนอแนะแนวทางในการดำเนินชีวิตให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ และยังมีบทบาทในการควบคุมทางสังคมทั้งในระดับครอบครัว ระดับหมู่บ้าน และระดับเมือง ความเชื่อโหราศาสตร์ได้รับการเชื่อถือและยอมรับ โดยชาวไทยใหญ่เชื่อว่าการปฏิบัติตามจะส่งผลดีต่อผู้ปฏิบัติ โดยในระดับบุคคลเชื่อว่าจะทำให้การดำเนินชีวิตเป็นไปอย่างราบรื่นไม่เจ็บป่วย ในระดับครอบครัวจะทำให้สมาชิกในครอบครัวมีความรักใคร่กลมเกลียว เป็นครอบครัวที่อบอุ่น และสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตหรือได้ผลกำไรจากการค้าในระดับที่พอใจ ในระดับชุมชน จะทำให้ชุมชนมีความสมัครสมานสามัคคี มีทรัพยากรที่อุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลและไม่ประสบกับปัญหาภัยธรรมชาติที่รุนแรง บ้านเมืองอยู่เย็นเป็นสุข เงื่อนไขดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งมีลักษณะเป็นความรู้ยังคงดำรงอยู่

2. การผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่

ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่มีลักษณะเป็น “ความรู้” โดยในเบื้องต้นชาวไทยใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดหรือรับรู้เกี่ยวกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์จากครอบครัว และสังคมที่เติบโตมา เป็นลักษณะของการถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ หรือการปฏิบัติจริงในการดำเนินชีวิต เมื่อต้องการความรู้โหราศาสตร์ในระดับที่สูงขึ้นจะมี “สลา” หรือ “หมอโหรา” ซึ่งเป็นผู้ศึกษาและมีความเชี่ยวชาญในด้านโหราศาสตร์ทำหน้าที่ให้ความรู้ดังกล่าว ในสังคมไทยใหญ่การเข้าพบสลาเพื่อปรึกษาเกี่ยวกับดวงชะตาถือว่าเป็นเรื่องปกติ และกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ดังกล่าวมาจะเห็นว่าการผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์สามารถจำแนกได้ 2 ลักษณะ คือ การผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านการบอกเล่าหรือมุขปาฐะ และการผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

2.1 การผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านการบอกเล่า

ความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่ถูกใช้และถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าหรือมุขปาฐะ เกิดจากการผสมผสานระหว่างความรู้จากตำรา ความเชื่อเรื่องผี ความเชื่อเกี่ยวกับलगบอกเหตุ รวมไปถึงสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของท้องถิ่น โหราศาสตร์ลักษณะนี้สะท้อนให้เห็นการสร้างความรู้เกี่ยวกับ เวลา ทิศทาง การสังเกตสิ่งรอบตัว และความเหมาะสมของเวลาในการประกอบ

กิจกรรมต่าง ๆ แม้ว่ารายละเอียดปลีกย่อยของโหราศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านการบอกเล่าอาจจะแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องถิ่น แต่ความรู้เหล่านี้ก็กลายเป็นบรรทัดฐานที่มีส่วนในการกำหนดแบบแผนในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่

คนไทยใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับกาละ ซึ่งหมายถึง เวลา คราว ครั้ง หน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 119) โดยเชื่อว่าการกระทำกิจกรรมใดหากทำในเวลาที่เหมาะสมสามารถให้คุณ แต่หากทำในเวลาที่ไม่เหมาะสมอาจทำให้เกิดโทษได้ สะท้อนผ่านความเชื่อเรื่อง “วัน” และ “ยาม” โดยเชื่อว่าแต่ละวันและยามมี “เทพ” หรือ “ผี” ประจำอยู่ ซึ่งเทพแต่ละองค์มีคุณลักษณะที่แตกต่างกัน (พระครูอดุลสีกิตติ์, 2559) ดังนั้นการเลือกวันและยามจึงมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทยใหญ่

ในเบื้องต้น ชาวไทยใหญ่จะใช้ “วันเกิด” ของตนเป็นหลักในการเลือกวันสำหรับการมงคลที่เกี่ยวกับตัวเอง เช่น สระผม ตัดผม ซ้อมเสื้อผ้า ซ้อมเครื่องประดับ หรือของใช้ที่จำเป็น โดยจะเลือกทำในวันที่ถูก โลกกับวันเกิดตน รวมถึงเลือกทำกิจกรรมสำคัญกับคนที่มีการวันเกิดที่ถูก โลกกับวันเกิดตนเรียกว่าวัน “หน้ามปาก” หมายถึง วันที่ถูก โลกกัน โดยมีกำหนดวันหน้ามปากดังต่อไปนี้

วันอาทิตย์	ถูก โลกกับ	วันพฤหัสบดี
วันจันทร์	ถูก โลกกับ	วันพุธ
วันอังคาร	ถูก โลกกับ	วันศุกร์
วันเสาร์	ถูก โลกกับ	วันพุธกลางคืน (วันราหู)

นอกจากนี้จะหลีกเลี่ยงวันการทำกิจกรรมที่เป็นมงคลและกิจกรรมสำคัญกับคนที่เกิดในวัน “มรณะปาก” ซึ่งหมายถึงวันที่ไม่ถูก โลกกัน ได้แก่

วันอาทิตย์	ไม่ถูก โลกกับ	วันพุธ
วันจันทร์	ไม่ถูก โลกกับ	วันศุกร์
วันอังคาร	ไม่ถูก โลกกับ	วันพุธกลางคืน (ราหู)
วันพฤหัสบดี	ไม่ถูก โลกกับ	วันเสาร์ (มังคละ มงคล, 2519)

ความเชื่อเรื่องวัน “หน้ามปาก” และวัน “มรณะปาก” เป็นความเชื่อที่ชาวไทยใหญ่ยึดถืออย่างแพร่หลาย นายหนาน พ่อค้าพลอยชาวไทยใหญ่ กล่าวว่า ตนจะหลีกเลี่ยงการซื้อขายพลอยในวันมรณะปาก เพราะเชื่อว่าจะนำมาขายต่อยากหรือหากขายได้ก็ได้อำไรไม่มากเท่าที่ควร การยึดถือเรื่องวันหน้ามปากนี้พ่อค้าแม่ค้าด้วยกันจะเข้าใจดี เขาจะนำกลับมาขายให้ตนใหม่ในวันรุ่งขึ้นหรือวันที่ถูก โลกกับตน และเล่าต่อไปว่าหากเลือกได้ตนจะเลือกซื้อสินค้าจากพ่อค้า

หรือแม่ค้าที่วันถูกโผล่กันหรือเกิดในวันหน้ามพากับตนด้วย เพราะเท่าที่สังเกตมา จะเห็นว่าสามารถนำมาทำกำไรต่อได้มาก (หนาน, สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2558) และนางอุ เล่าว่าตนกับสามีเก่าซึ่งแต่งงานกันเป็นฟัวบ่าวเมียสาว (การแต่งงานครั้งแรกของหนุ่มสาว) ต่อมาได้เลิกร้างกันไป สาเหตุที่ทำให้ตนกับสามีเก่ามีปัญหาทะเลาะเบาะแว้งจนต้องเลิกกันส่วนหนึ่งเพราะ “วันไม่ถูกโผล่กัน” เนื่องจากสามีเกิดวันศุกร์และตนเกิด วันจันทร์ ต่อมาตนแต่งงานใหม่กับสามีคนปัจจุบันซึ่งเกิดวันพุธ เป็นวันที่ถูกโผล่กัน ทำให้ตอนนี้ชีวิตครอบครัวมีความสุขมาก (อุ (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 25 สิงหาคม 2558) กล่าวได้ว่า ความเชื่อนี้เป็นบรรทัดฐานในการตัดสินใจเบื้องต้นของคนไทใหญ่ โดยถูกนำมาใช้ประกอบการวางแผนและการตัดสินใจในการทำกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือการเลือกปะทะสังสรรค์กับผู้คน รวมถึงการเลือกวันในการประกอบกิจกรรมที่ถูกโผล่กันตน ยิ่งไปกว่านั้นความเชื่อดังกล่าวยังช่วยสร้างคำอธิบายเพื่อคลี่คลายปัญหาและเสนอแนะทางออกในการแก้ไขปัญหาในชีวิตของคนไทใหญ่ได้เป็นอย่างดี

ความเชื่อเรื่อง “ยาม” เป็นความเชื่อเกี่ยวกับเวลาซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กกว่าวัน คนไทใหญ่ในยุคจารีตแบ่งช่วงเวลาแตกต่างจากปัจจุบัน โดยแบ่งเวลาออกเป็น 2 ภาค ได้แก่ ภาคกลางวันคือช่วงเวลา 06.00-17.59 น. และภาคกลางคืนคือช่วงเวลา 18.00-05.59 น. ในแต่ละภาคจะแบ่งเวลาออกเป็น 5 ช่วง ได้แก่ เจ้า (เช้า) หล้า (สาย) เต็ง (เที่ยง) จ้าย (บ่าย) และค้ำ (ค่ำ) และมีการกำหนดลักษณะของยามไว้ 5 ประเภท ได้แก่ ขุน ป้าย เป้ ต้าย หมอด (สิริ สีลสังวโร, 2542) เรียกว่า ยามห้าตา โดยยามแต่ละประเภทมีความหมาย ดังนี้

1. ยามขุน คำว่า “ขุน” เป็นคำเรียกชนชั้นปกครองหรือผู้มีอำนาจ “ยามขุน” จึงหมายถึงยามที่มีอำนาจ เหมาะสำหรับการเข้ารับตำแหน่งใหม่ การเข้าทำงานใหม่ การเข้าพบเจ้านาย บางตำราเชื่อว่าหากประกอบกิจการหรือเริ่มต้นกิจการในยามนี้จะประสบผลสำเร็จ มีคำกล่าวว่าการทำกิจการในยามนี้ “เป็นฮักหนึ่งขุนอยู่หลีกกันหลีกหนึ่งขุน” (คนยกย่องนับถือรักใคร่เหมือนเจ้านาย ได้อยู่ดีกินดีเหมือนเจ้านาย)

2. ยามป้าย คำว่า “ป้าย” หมายถึงการหนีจาก พลัดพราก ยามนี้เหมาะกับการหลบหนีภัย และเหมาะสำหรับใช้ขับไล่คนชั่วออกจากบ้านเมือง เชื่อว่าจะทำให้คนชั่วไม่ย้อนกลับมาทำร้าย รวมถึงใช้ประกอบพิธีปิดเคราะห์ ส่งเคราะห์ ไล่ผี เป็นต้น

3. ยามเป้ คำว่า “เป้” หมายถึงชัยชนะ เชื่อว่าทำกิจกรรมใดในยามนี้จะประสบความสำเร็จ ได้รับชัยชนะ เหมาะสำหรับกิจกรรมที่ต้องใช้การแข่งขัน การต่อสู้ การแข่งขัน

4. ยามต้าย คำว่า “ต้าย” หมายถึงความตาย เชื่อกันว่าเป็นช่วงเวลาแห่งความสูญสิ้นดับสูญ ไม่ควรทำกิจกรรมสำคัญในช่วงเวลานี้ แต่เหมาะสำหรับการทำพิธีทางไสยศาสตร์ เพื่อใช้ข่มขวัญคู่ต่อสู้หรือศัตรู

5. ยามหมอด คำว่า “หมอด” หมายถึงความมืดบอด เชื่อว่าหากทำกิจกรรมใดในเวลา
จะไม่ประสบความสำเร็จ แต่เหมาะสำหรับการใช้หลบหนีภัยอันตรายที่จะเข้ามาถึงตน
ยามทั้ง 5 ประเภท ถูกกำหนดให้ประจำอยู่ในแต่ละช่วงเวลาของแต่ละวัน ซึ่งชาวไทยใหญ่
สามารถท่องจำและนำไปปฏิบัติใช้ได้โดยง่าย ดังนี้

ตารางที่ 6 ยามห้าตา (สิริ สีสั่งวโร, 2542; จายสามยอดเคอ, 2543; คำเถา รัตนมณี, ม.ป.ป.)

วัน / ยาม	เจ้า (เช้า)	หล้า (สาย)	เต็ง (เที่ยง)	จ้าย (บ่าย)	ก้ำ (ค่ำ)
	6.01- 8.24 น.	8.25- 10.48 น.	10.59- 13.12 น.	13.13- 15.30 น.	15.31- 18.00 น.
วันอาทิตย์	หมอด	ขุน	ป้าย	เป้	ต้าย
วันจันทร์	ขุน	ป้าย	เป้	ต้าย	หมอด
วันอังคาร	ป้าย	เป้	ต้าย	หมอด	ขุน
วันพุธ	เป้	ต้าย	หมอด	ขุน	ป้าย
วันพฤหัสบดี	ต้าย	หมอด	ขุน	ป้าย	เป้
วันศุกร์	หมอด	ขุน	ป้าย	เป้	ต้าย
วันเสาร์	ขุน	ป้าย	เป้	ต้าย	หมอด

ยามห้าตานิยมใช้ในกลุ่มชาวไทยใหญ่อย่างแพร่หลาย โดยเชื่อว่ามีคามเที่ยงตรงและ
ให้ผลสำเร็จแก่ผู้ใช้ผ่านการบอกเล่าสืบต่อกันมา ลุงเฟิก กล่าวว่า ตนท่องจำยามห้าตาอย่างขึ้นใจได้
ตั้งแต่เด็ก เวลาเข้าป่าเพื่อล่าสัตว์หรือเก็บของป่า จะเลือกออกจากบ้านใน “ยามขุน” หรือ “ยามเป้”
ตนได้ลองสังเกตดูหลายครั้งแล้วว่าหากเลือกออกจากบ้านในช่วงยามดังกล่าวจะล่าสัตว์ได้โดยง่าย
บางครั้งเข้าป่าไปไม่นานก็สามารถยิงฟันหรือก้างได้ หรือในฤดูฝนที่ต้องเข้าป่าเพื่อเก็บเห็ดและ
หน่อไม้ ก็จะสามารถเก็บมาได้มากกว่าคนอื่น (เฟิก (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558)
และหนานสม กล่าวว่า เวลาจุดเทียนบูชาโชคหากจุดใน “ยามเป้” มักจะได้ลาภลอยเสมอ ๆ
(อินสม ธิโน, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558) นอกจากนี้ ป้าตานฮี ได้เล่าประสบการณ์ของตนว่า
ครั้งหนึ่งตนออกเดินทางจากบ้านที่เมืองตองจี รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ เพื่อมาขายพลอยที่เมือง
แม่ฮ่องสอน ตั้งใจจะออกบ้านใน “ยามเป้” แต่มีเหตุสุดวิสัยทำให้เกิดความล่าช้า ทำให้ขณะที่ตน
เดินทางออกจากบ้านเวลาล่วงเลยมาอยู่ในช่วง “ยามหมอด” ครั้งนั้นเดินทางมาค้าขายจึงไม่ได้กำไร
ขายยากมาก จนต้องไปหาสลาให้ช่วยจุดเทียนให้ขายของได้โดยง่าย (อำพลอย จันตะ, สัมภาษณ์,

10 เมษายน 2557) ด้วยลักษณะของ “ช่วงยาม” ที่แบ่งออกเป็น 5 ช่วง โดยสัมพันธ์กับสภาพเวลาทางธรรมชาติ ทำให้สามารถจดจำได้ง่าย ประกอบกับวิธีการใช้งานที่ไม่ซับซ้อนนักทำให้ “ยามห้าตา” เข้าไปมีอิทธิพลต่อการวางแผนและการตัดสินใจในการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่ โดยเฉพาะในเรื่องของการประกอบอาชีพ อาจกล่าวได้ว่า “ยามห้าตา” มีลักษณะเป็นกรอบช่วงเวลาของคนไทยใหญ่อีกชุดหนึ่ง ที่มีส่วนในการกำหนดให้สมาชิกในสังคมต้องเลือกทำกิจกรรมหรือไม่ทำกิจกรรมบางอย่างในช่วงเวลาที่ตรงกัน

นอกจากความรู้เรื่องวันและยามแล้ว ความรู้เรื่องทิศทั้ง 8 ก็มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในสังคมไทยใหญ่ ชาวไทยใหญ่โบราณเชื่อว่าแต่ละวัน ผีหรือเทวดาที่สถิตอยู่ประจำทิศจะให้คุณและให้โทษแตกต่างกันไป ดังนั้นจึงควรเลือกเดินทางเพื่อประกอบกิจกรรมในทิศที่เป็นมงคลของแต่ละวัน จะทำให้การประกอบกิจกรรมในวันนั้นมีความราบรื่น ประสบผลสำเร็จ ความรู้เรื่องทิศลักษณะดังกล่าวได้รับการสืบทอดผ่านคำบอกเล่า ดังเช่น ความเชื่อเรื่อง “จ่ากหมานจ่ากฮ้าย” หมายถึง ทิศดีและทิศร้าย คนไทยใหญ่จะเลือกเดินทางออกจากบ้านไปในทิศที่เป็นมงคลหรือทิศ “จ่ากหมาน” ของวันนั้น ๆ ได้แก่

วันอาทิตย์	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
วันจันทร์	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันตก
วันอังคาร	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ
วันพุธ	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้
วันพฤหัสบดี	จ่ากหมานอยู่ทางทิศเหนือ
วันศุกร์	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันออก
วันเสาร์	จ่ากหมานอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้

วันพุธกลางคืน (ราหู) จ่ากหมานอยู่ทางทิศใต้ (มังคละ มงคล, 2519, หน้า 2)

การออกจากเรือนไปในทิศที่ดีจะทำให้กิจกรรมที่ทำในวันนั้นพบความสำเร็จ นายลีเล่าว่า ตนถือเรื่อง “จ่ากหมานจ่ากฮ้าย” เวลาออกจากบ้านไปหาปลาจะเดินไปทางทิศจ่ากหมานก่อนแล้วผลที่ได้ก็หามา (มีโชค) สมใจนึก และตนก็จะละเว้นทิศที่เป็น “จ่ากฮ้าย” ในแต่ละวัน หากจำเป็นต้องไปทางทิศนั้นจะแก้เคล็ดโดยการเดินไปทาง “จ่ากหมาน” ก่อนแล้วจึงวกกลับมาภายหลัง (สุตสาคร สิทธิเวช, สัมภาษณ์, 1 มีนาคม 2559) ในส่วนของจ่ากฮ้าย หมายถึง ทิศอัปโชค ได้แก่

วันอาทิตย์	จ่ากฮ้ายอยู่ทางด้านทิศเหนือ
วันจันทร์	จ่ากฮ้ายอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้
วันอังคาร	จ่ากฮ้ายอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

วันพุธ	จักษัยอยู่ทางด้านทิศตะวันออก
วันพฤหัสบดี	จักษัยอยู่ทางด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้
วันศุกร์	จักษัยอยู่ทางด้านทิศใต้
วันเสาร์	จักษัยอยู่ทางด้านทิศตะวันตก
วันพุธกลางคืน (ราหู)	จักษัยอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือ

(มังคละ มงคล, 2519, หน้า 2)

จะเห็นได้ว่าความเชื่อเรื่องทิศ ถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องผีหรือเทวดาประจำทิศหรือเทวดาประจำวัน ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการเข้าใจในระดับชาวบ้าน แต่เมื่อพิจารณาจากลักษณะของวันที่สัมพันธ์กับทิศแล้วจะเห็นว่าความเชื่อเรื่อง “จักษัยและจักษัย” เป็นความรู้ที่ชาวไทยใหญ่ปรับปรุงมาจากความรู้เรื่องทิศในตำราระบบทักษาโดย “จักษัย” ได้แนวคิดมาจากทิศบริวาร ซึ่งสื่อความหมายถึงทิศที่เป็นมงคลประจำแต่ละวัน และทิศที่เป็น “จักษัย” ได้แนวคิดมาจากทิศกาลกิณี ซึ่งหมายถึงทิศที่จะนำมาซึ่งความโชคร้าย อับมงคล สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทยใหญ่ได้นำความรู้โหราศาสตร์ที่บันทึกในตำราด้วยลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีลักษณะที่ยากต่อการเข้าถึงและยากต่อการเข้าใจ มาปรับให้เหมาะสมกับการใช้งานในระดับชาวบ้านผ่านการนำมาผสมผสานกับความเชื่อเรื่องความหมาน (โชคดี) และความฮ้าย (ไม่ดี อับโชค)

นอกเหนือจากเหตุผลทางด้านโหราศาสตร์แล้ว ความเชื่อเกี่ยวกับวันและทิศ ยังสะท้อนภูมิปัญญาในการจัดการทรัพยากร กล่าวคือ ในอดีตคนไทยใหญ่นิยมหาของป่า เช่น หน่อไม้ เห็ด ครั้ง ยางรัก มารับประทานในครัวเรือนและนำมาขายในท้องถิ่น รวมถึงนิยมนำสัตว์ป่า การกำหนดให้วันทั้งแปดมีทิศที่เป็นมงคลแตกต่างกันไป ช่วยให้เกิดการเว้นระยะเวลาในการแสวงหาผลผลิตจากป่า ทำให้ป่าและทรัพยากรธรรมชาติมีเวลาได้ฟื้นตัวด้วย (พระครูอนุคุณสิลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

ลักษณะของการนำความรู้จากตำรามารับปรับให้ง่ายขึ้น เพื่อสะดวกต่อการนำมาใช้งานในชีวิตประจำวัน ยังสามารถพบได้ในความเชื่ออื่น ๆ เช่น ความเชื่อเรื่องเสียงร้องทักของจิ้งจกตามตำรา “นะมีก้อจ็อกฮ้อง” หรือ นิมิตเสียงจิ้งจก (ลอกีป้องซุก, ม.ป.ป., หน้า 108) มีการให้คำทำนายตามทิศทางที่จิ้งจกร้องทักดังต่อไปนี้

1. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันออก จะได้ลาภ
2. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันตก จะได้ลาภสัตว์สี่เท้า
3. จิ้งจกร้องทางทิศใต้ จะมีภัย
4. จิ้งจกร้องทางทิศเหนือ จะได้ลาภ
5. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จะได้รับของฝากจากแดนไกล

6. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ จะมีเหตุทะเลาะวิวาท
7. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ จะได้เงินทอง ชื่อเสียงเกียรติยศ
8. จิ้งจกร้องทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ ของมัทนาย ของจะถูกลักขโมย

อย่างไรก็ดี ในทางปฏิบัติชาวบ้านไม่อาจท่องจำทิศที่จิ้งจกร้องทักได้ทั้งหมด

การให้ความหมายเกี่ยวกับเสียงร้องของจิ้งจกจึงถูกปรับให้ต่างจากตำราและง่ายต่อการใช้งาน เช่น หากกำลังคิดจะทำสิ่งที่ชั่วร้ายแต่ยังลังเลแล้วจิ้งจกร้องทัก เป็นลางบอกเหตุว่าผีหรือเทวดามาห้ามปราม และหากคิดจะทำสิ่งที่ดีหรือทำการเสี่ยง โชคแต่ยังลังเลแล้วจิ้งจกร้องทักเป็นลางบอกเหตุว่าผีหรือเทวดามาอวยพร นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าหากจะเดินทางออกจากบ้านแล้วจิ้งจกร้องทักอยู่ด้านหน้าให้งดเว้นการเดินทาง เพราะเชื่อว่าจะมีภัยอันตรายเกิดขึ้น เป็นต้น (แหล่งคำ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์ 6 มีนาคม 2558) ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นการปรับตัวของคำทำนายที่มีความยืดหยุ่น เพื่อให้สอดคล้องกับการใช้งานในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นลักษณะเด่นของวัฒนธรรมชาวบ้าน

แม้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกผลิตซ้ำผ่านคำบอกเล่าและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน จะมีลักษณะเป็นกฎเกณฑ์ที่คนในสังคมต้องปฏิบัติตาม โดยมีความเชื่อเรื่อง “ผลดี” และ “ผลร้าย” ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หรือเรื่องของ “ความเหมาะสม” และ “ความไม่เหมาะสม” เป็นเงื่อนไขที่ควบคุมอยู่ แต่ในขณะที่เดียวกันความเชื่อโหราศาสตร์ก็เสนอแนะทางออก ในกรณีที่มีความจำเป็นและไม่อาจปฏิบัติตามความเชื่อได้ ดังเช่นความเชื่อเรื่องการ “เผกิง”

“เผกิง” หมายถึงการแก้เคล็ดก่อนการเดินทางออกจากบ้านหรือการเดินทางเพื่อประกอบกิจกรรมสำคัญ การเผกิงใช้กับกรณีในวันที่ต้องประกอบกิจกรรมนั้นไม่ถูกโฉลกกับวันเกิดของตน หรือเมื่อเจอนิมิตที่ไม่เป็นมงคลก่อนการประกอบกิจกรรม กล่าวได้ว่า การเผกิงคือวิธีแก้เคล็ด ซึ่งจะช่วยให้สิ่งไม่ดีที่จะเกิดขึ้นเบาบางลง หรืออาจช่วยให้เรื่องร้ายกลับกลายเป็นดีได้ การ “เผกิง” มีวิธีการซึ่งสัมพันธ์กับวันที่จะทำพิธี ดังนี้

1. วันอาทิตย์ ให้เอาน้ำล้างหน้าก่อนออกเดินทาง หรือให้ใช้เข็มกลัดกลัดเสื้อ แล้วจึงออกเดินทาง
2. วันจันทร์ ให้อนอนเล่น หรือแก้งนอนหลับก่อนออกเดินทาง
3. วันอังคาร ให้ดื่มน้ำก่อนออกเดินทาง หรือผิงไฟก่อนแล้วจึงออกเดินทาง
4. วันพุธ ให้หิวผม ปะแป้ง หรือกินข้าวก่อนออกเดินทาง
5. วันพฤหัสบดี ให้เดินเข้าออกประตูเรือน 3 ครั้ง หรือเอามือลูบหน้าก่อนออกเดินทาง
6. วันศุกร์ ให้นั่งพัก หรือนั่งรับประทานอาหารให้อิ่มก่อนออกเดินทาง
7. วันเสาร์ ให้แก้งทำเป็นโกรธ ทำอารมณ์หงุดหงิด หรืออบรมสั่งสอน บอกร่ำว่า

บิรวารก่อนออกเดินทาง (มังคละ มงคล, 2519, หน้า 14)

การเผิกอาจมีวิธีการที่มีความแตกต่างกันบ้างในแต่ละท้องถิ่น แต่หากสังเกตวิธีการทำพิธี “เผิก” จะเห็นว่าเป็นวิธีการที่ปฏิบัติได้โดยง่าย เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นกุศโลบายให้คนมีสติก่อนการออกเดินทาง แม้การแก้เคล็ดจะใช้เวลานั้น ๆ และมีวิธีการง่าย ๆ แต่ก็เพียงพอเวลาที่ทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทบทวนตนเองก่อนการออกเดินทาง ซึ่งจะช่วยให้มีสติในการเดินทางครั้งนั้นมากยิ่งขึ้น “การเผิก” สะท้อนให้เห็นว่า นอกจากความรู้โหราศาสตร์จะปรับตัวให้ง่ายต่อการใช้งานในระดับชาวบ้านแล้ว ยังเสนอแนะทางออกในกรณีที่ติดขัดด้วยปัญหาที่ทำให้เกิดความไม่มั่นใจด้วย

ลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถ่ายทอดผ่านคำบอกเล่าหรือผ่านการปฏิบัติจริง คือ มีลักษณะในเชิงห้ามปราม โดยใช้คำทำนายเป็นเครื่องมือในการป้องปรามการประพฤติปฏิบัติที่ไม่เหมาะสม เช่น ห้ามกินข้าวหอมต๋อ หมายถึง ห้ามรับประทานข้าวที่จัดใส่ภาชนะถวายพระพุทธรูปที่บ้านในตอนเช้าแม้ว่าจะมาจากหิ้งพระแล้วก็ตาม เพราะจะทำให้ท้องอืด ถ้าเค็รับประทานจะทำให้มีลักษณะร่างกายแคะแกระริน และไม่เจริญเติบโตตามปกติ เหตุผลเบื้องหลังมาจากข้าวพระพุทธรูปที่ตั้งถวายพระพุทธรูปในเวลาเช้า จากนั้นจึงทำพิธีลาในเวลาสาย อาจถูกหนู มด หรือแมลงสาบกัดแทะ ซึ่งสัตว์เหล่านี้ล้วนแต่เป็นพาหะนำโรค คำทำนายจึงเป็นไปเพื่อการป้องกันการเจ็บป่วยจากการรับประทานอาหารที่ไม่สะอาด หรือข้อห้ามเกี่ยวกับโลงศพ ที่เชื่อว่า เมื่อต่อโลงศพหรือซื้อมาแล้วไม่พอใจ ห้ามนำไปเปลี่ยนเพราะจะทำให้เกิดอุบาทว์ในครอบครัวและหมู่บ้าน (ลอกี่ป้องซุก, ม.ป.ป., หน้า 108) กรณีนี้มีสาเหตุมาจากในยุคก่อน โลงศพเป็นของที่จัดทำขึ้นเฉพาะกิจ ไม่มีผู้ผลิตไว้จำหน่ายดังเช่นในปัจจุบัน การต่อโลงแต่ละครั้งต้องใช้เวลาและกำลังคน หากต่อขึ้นแล้วไม่พอใจย่อมสร้างความยุ่งยาก และเป็นการดูหมิ่นน้ำใจของผู้มาช่วยเหลือซึ่งเป็นการเสียมารยาทอย่างร้ายแรง อาจนำไปสู่ความขุ่นข้องหมองใจและความขัดแย้งได้ จะเห็นได้ว่า ลักษณะของคำทำนายเชิงห้ามปราม สร้างขึ้นจากปัญหาที่เคยเกิดขึ้นในสังคม ดังนั้น เพื่อเป็นการป้องกันปัญหา จึงใช้ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการป้องกัน ซึ่งวิธีการดังกล่าวเป็นปฏิบัติการที่มีพลังในสังคมยุคจารีต อีกด้านหนึ่งก็สะท้อนให้เห็นการสั่งสมความรู้ที่เกิดจากประสบการณ์จริง โดยมีความเชื่อโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกผลิตซ้ำผ่านคำบอกเล่า มีลักษณะเป็นบรรทัดฐานในสังคม ที่สมาชิกในสังคมยอมรับและปฏิบัติตาม เป็นกฎเกณฑ์ที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้จะเห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ที่สืบทอดในลักษณะดังกล่าว เป็นกระบวนการนำความรู้ทั้งจากตำราและประสบการณ์มาสร้างเป็นชุดความรู้ใหม่ที่ง่ายต่อการใช้งาน และมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยง่าย

2.2 การผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

คนไทยใหญ่บันทึกความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ในรูปแบบของ “ใบลาน” และ “ปี่” หรือ “ปี่สา” หมายถึงสมุดที่ทำจากกระดาษสา และพับเป็นเล่ม (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 259) ผู้ที่สามารถเข้าถึงความรู้จากเอกสารที่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ได้ต้องเป็นผู้รู้หนังสือ ทั้งอักษรไทใหญ่ อักษรพม่า และอักษรตัวธรรมเมือง เนื่องจากพุทธศาสนาของไทใหญ่ แบ่งออกเป็น 2 นิกายหรือ 2 เถิงสำคัญ ได้แก่ เถิงโยนหรือนิกายโยน ซึ่งใช้อักษรธรรมเมืองในการบันทึกคัมภีร์ และเถิงม่านหรือนิกายม่าน ซึ่งใช้อักษรพม่าในการบันทึกคัมภีร์ ส่วนอักษรไทใหญ่นิยมใช้บันทึกคำอธิบายหรือสื่อสารกันโดยทั่วไป อย่างไรก็ตามในตำราโหราศาสตร์มักจะพบว่า มีการใช้อักษรปะปนกันทั้งสามภาษา ซึ่งสะท้อนให้เห็นการผสมผสานของความรู้ในด้านโหราศาสตร์ ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ความรู้เหล่านี้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้รู้หนังสือซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในยุคจารีต เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความรู้โหราศาสตร์ถูกมองว่าเป็นความรู้ศักดิ์สิทธิ์ เพราะยากต่อการเข้าถึง ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ชั้นสูงจะมี “สลา” หรือ “หมอโหรา” เป็นผู้สืบทอดและทำหน้าที่พยากรณ์โดย “สลา” อาจเป็นพระหรือผู้ชายที่ผ่านการบวชเรียน ซึ่งมีความสนใจศึกษาความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ อย่างไรก็ตามอาจพบเห็น “หมอโหรา” ที่เป็นผู้หญิงอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

ตำราโหราศาสตร์ของไทยใหญ่สามารถจำแนกตามวิธีการใช้งานได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ ตำราโหราศาสตร์ที่มีลักษณะสำเร็จรูป และตำราโหราศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้และทักษะประกอบในการคำนวณและการพยากรณ์

กลุ่มแรก ตำราโหราศาสตร์ที่มีลักษณะสำเร็จรูป หมายถึง ตำราโหราศาสตร์ที่มีการอธิบายวิธีการใช้งานและมีคำทำนายสำเร็จรูปมาให้ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการนำเสนอคำทำนายผ่านรูปภาพและข้อความสั้น ๆ โดยผู้ใช้งานสามารถนับอายุไล่เรียงไปตามลำดับตัวเลขที่ตำรากำหนดมาให้ หากอายุตรงกับคำทำนายใด ผู้ใช้สามารถอ่านคำทำนายและดูรูปภาพประกอบตามที่ตำราระบุไว้ นอกจากนี้ยังรวมถึงตำราโหราศาสตร์ที่ใช้วิธีการเสี่ยงทายโดยการเลือกสิ่งของ ซึ่งในตำราจะมีคำทำนายประกอบ ตำราโหราศาสตร์ลักษณะนี้สามารถให้คำทำนายหรือตอบคำถามแก่ผู้ใช้ได้แบบกว้าง ๆ ผู้ที่มีความรู้ด้านโหราศาสตร์ไม่มากนัก หรือผู้ที่รู้หนังสือสามารถนำไปใช้งานได้โดยง่าย ตัวอย่างของตำราโหราศาสตร์ที่มีลักษณะสำเร็จรูป ได้แก่ ตำราแปดง่าม หรือเมื่อโยกง่าม ดังนี้

ภาพที่ 19 ตำราทำนายด้วยรูปม้า หรือเปตางม้าหรือเมื่อโยกม้า ระบุวิธีการใช้และคำพยากรณ์ บันทึกในพืษาศด้วยอักษรตัวธรรมเมือง (ลิกโยน) (ครูบาอริยะ, 2480)

ภาพที่ 20 คำอธิบายวิธีการใช้เปตางม้า (ครูบาอริยะ, 2480)

ตำราเป่าต่างม้าหรือเมื่อโยกม้า (ครูบาอริยะ, 2480) เป็นตำราสำเร็จรูป ซึ่งบันทึกด้วยอักษรตัวธรรม ตำราดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากคนโยนและนิยมใช้แพร่หลายในกลุ่มแก๊งโยน ตำราเป่าต่างม้าหรือเมื่อโยกม้า มีลักษณะคือ ในตำราจะมีภาพม้า ซึ่งระบุเลข 1-7 กำกับตรงส่วนต่างๆ ของม้า 7 ส่วน เริ่มจากส่วนบนสุดคือยอดฉัตร จากนั้นเรียงลำดับวนไปทางขวา โดยมีลำดับดังต่อไปนี้ 1. ยอดฉัตร (รูปฉัตรหรือร่มตรงกลางหลังม้า) 2. อานม้า 3. หางม้า 4. เท้าหลังม้า 5. อวัยวะเพศม้า (ลิงค์) 6. เท้าหน้าม้า 7. ปากม้า ตัวเลขแต่ละตัวจะมีคำทำนายประกอบ (ตารางที่ 7) วิธีการทำนายคือให้ผู้ที่รับคำทำนายเริ่มนับจากเลข 1 จนถึงเลข 7 โดยนับวนไปจนเท่ากับอายุของตน เมื่ออายุตรงกับเลขใดหรือส่วนใดของม้าก็ให้อ่านคำทำนายของเลขนั้นหรือส่วนนั้น ๆ ของม้า เช่น ผู้รับคำทำนายอายุ 25 ปี เมื่อนับแล้วจะตรงกับเลข 4 คือเท้าหลังม้า ซึ่งคำทำนายกล่าวว่า ให้ระวังคำพูด ระวังจะเกิดคดีความ หรือหากมีสามีภรรยาจะมีปากเสียงกัน เป็นต้น

ตารางที่ 7 ตัวเลข สัญลักษณ์ และคำทำนายจากเป่าต่างม้าหรือเมื่อโยกม้า (ปรับปรุงจาก ครูบาอริยะ, 2480)

ตัวเลข	รูปสัญลักษณ์	คำทำนาย
เลข 1	ยอดฉัตร	จะมีโชคลาภ มีความเจริญรุ่งเรือง สมความปรารถนาทุกประการ จะได้รับตำแหน่ง
เลข 2	อานม้า (อานคำ)	จะประสบความสำเร็จในการทำงาน จะเสียคนเพราะเพื่อน จะได้รับโชคลาภจากคนรอบข้าง
เลข 3	หางม้า (หางหอน)	จะได้ทรัพย์มาก แต่จะมีการใช้จ่ายมาก เก็บทรัพย์ไว้ไม่ได้ จะสูญเสียคนรักหรือของรัก
เลข 4	เท้าหลังม้า (อยู่ตีนหลัง)	ให้ระวังคำพูด ระวังจะเกิดคดีความ หากเป็นคู่สามีภรรยาจะมีปากเสียงกัน
เลข 5	อวัยวะเพศ (ลิงค์)ม้า (ลิงคา)	จะพบกับความรัก แต่คนที่เข้ามาจะมีครอบครัวแล้ว จะได้คบชู้กับสามีหรือภรรยาผู้อื่น ให้พึงระวัง

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ตัวเลข	รูปสัญลักษณ์	คำทำนาย
เลข 6	เท้าหน้าม้า (ตีนหน้า)	จะมีโชคลาภ ในปีนี้ให้มีความวิริยะอุตสาหะในการทำงานจะได้ ผลตอบแทนที่ดี
เลข 7	ปาก (मुखทวาร)	จะมีโชคลาภ จะมีผู้ใหญ่หรือผู้มีอำนาจให้การอุปถัมภ์ แต่ให้พึงระวังจะถูกใส่ร้ายป้ายสี ถูกติฉินนินทาจากคนรอบข้าง

จากตำราโหราศาสตร์เปตางม้าหรือเมื่อโยกม้า ซึ่งเป็นตำราสำเร็จรูป จะเห็นได้ว่า มีลักษณะที่สามารถรับทราบคำทำนายได้โดยง่าย ผู้ใช้สามารถอ่านคำทำนายได้ด้วยตัวเอง ประกอบการสังเกตส่วนประกอบต่าง ๆ ของม้าจากรูปภาพ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ที่สามารถสื่อความหมายทั้งในเชิงดีและร้าย เช่น ยอดฉัตร เป็นสัญลักษณ์ของความเจริญรุ่งเรือง หรืออวัยวะเพศม้า (ลิงค์) เป็นสัญลักษณ์ของกามารมณ์ ความรัก คู่รัก เป็นต้น

อย่างไรก็ดี จะสังเกตได้ว่าคำทำนายประกอบตัวเลขทั้ง 7 มีลักษณะคล้ายคำอธิบายลักษณะทั่วไปของดวงดาวทั้ง 7 ได้แก่ 1. อาทิตย์ 2. จันทร์ 3. อังคาร 4. พุธ 5. พฤหัสบดี 6. ศุกร์ 7. เสาร์ (อรรณวาทิธรรมประวรรต , หลวง, 2516) กล่าวได้ว่าโหราศาสตร์สำเร็จรูปเป็นการปรับความรู้จากตำราโหราศาสตร์ที่ต้องใช้การคำนวณ ให้สามารถนำมาใช้ได้ง่ายขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ในเบื้องต้น นอกจากนี้จะพบว่าตำราโหราศาสตร์สำเร็จรูป แม้ว่าจะใช้ชื่อตำราเดียวกัน เช่น เปตางม้าหรือเมื่อโยกม้า แต่เนื้อหาคำทำนายอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง ทั้งนี้เกิดจากการปรับปรุงของผู้เขียนตำราซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อให้ตำรามีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นหรือเพื่อให้สามารถใช้งานได้สะดวกหรือเหมาะสมสำหรับการนำไปใช้ในแต่ละท้องถิ่น

ภาพที่ 21 ตำราโหราศาสตร์สำเร็จรูป บันทึกลงในพับสา พบเห็นได้ตามบ้านเรือนชาวไทยใหญ่ (ชรัส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 19 มกราคม 2559)

กลุ่มที่สอง ตำราโหราศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้และทักษะประกอบในการคำนวณและการพยากรณ์ เป็นการใช้ความรู้โหราศาสตร์ที่แตกต่างจากตำราสำเร็จรูปซึ่งผู้ใช้สามารถรับทราบคำทำนายได้เอง กล่าวคือ การใช้ตำราลักษณะนี้ต้องอาศัย “สลา” ซึ่งเป็นผู้ที่ศึกษาความรู้ทางด้านโหราศาสตร์มาโดยตรง มีความรู้และความเข้าใจในตำรานั้น ๆ และสามารถนำความรู้จากตำรานั้นมาใช้ในการพยากรณ์ดวงชะตาได้ การได้มาซึ่งคำทำนายพยากรณ์หรือคำทำนาย สลาคือนำวันเดือนปีเกิดและเวลาตกฟาก ของผู้ที่ต้องการทราบดวงชะตาไปคำนวณ และแปรผลออกมาเป็นคำทำนาย ซึ่งมีความละเอียดสูง สามารถทำนายได้ทั้งเรื่องราวในอดีต เหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน ตลอดจนเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต รวมถึงสามารถเสนอแนะวิธีการหรือพิธีกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นหรือแก้ไขดวงชะตาที่ร้ายให้กลับกลายเป็นดีได้ หรือในกรณีที่ดวงชะตาอยู่ในเกณฑ์ดีอยู่แล้ว ก็สามารถแนะนำวิธีการหรือพิธีกรรมที่สามารถเสริมดวงชะตาให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ตำราโหราศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้และทักษะประกอบในการคำนวณและการพยากรณ์ ซึ่งเป็นที่นิยมศึกษาและใช้แพร่หลายในสังคมไทใหญ่ เช่น คัมภีร์มหาปุกแต่ง (มหาภูติ) คัมภีร์มหาทักษา คัมภีร์อั้งกะวิจจำ (อังกวิชา) เป็นต้น (ส.หยกฟ้า, 2539; จายสามยอดเคอ, 2543)

จากตำราโหราศาสตร์ทั้ง 2 ลักษณะ ทำให้เห็นการแบ่งระดับของความรู้โหราศาสตร์ที่ถูกบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร โดยกลุ่มแรกเป็นตำราโหราศาสตร์ที่มีวิธีการใช้งานไม่ซับซ้อน

มากเท่าใดนัก ผู้ที่อ่านออกสามารถพยากรณ์ได้ด้วยตนเอง และสำหรับผู้ที่ไม่สามารถอ่านหนังสือได้ก็สามารถรับรู้คำพยากรณ์ผ่านการสื่อความด้วยรูปภาพได้ เป็นการออกแบบตำราเพื่อให้สอดคล้องกับสังคมยุคจารีตที่มีผู้อ่านออกเขียนได้จำนวนน้อย ลักษณะที่สองคือตำราโหราศาสตร์ชั้นสูงซึ่งต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้และความเชี่ยวชาญในการคำนวณและทำนาย สามารถอธิบายความเป็นไปของชีวิต ครอบครัว หมู่บ้านหรือเมืองได้อย่างละเอียดยิ่งขึ้น ทั้งนี้พบว่าการบันทึกความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ในแต่ละพื้นที่ของสังคมไทใหญ่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยด้านหนึ่งอาจเกิดจากการคัดลอกที่ผิดพลาด และอีกด้านหนึ่งเป็นการปรับตัวของความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่หรือท้องถิ่นนั้น ๆ

ดังกล่าวน่าจะเห็นได้ว่าความรู้โหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ มีการผลิตซ้ำทั้งจากคำบอกเล่าและการปฏิบัติจริง และการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของคัมภีร์หรือตำรา มีระดับชั้นในการใช้งานซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ระดับ ระดับแรกคือความรู้โหราศาสตร์ที่จำเป็นต้องใช้ประกอบการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องผ่านคำบอกเล่าหรือการปฏิบัติจริง มีลักษณะที่สามารถจดจำได้ง่าย ระดับที่สอง คือโหราศาสตร์ที่มีลักษณะสำเร็จรูป ทำหน้าที่คล้ายคู่มือประกอบการคิดและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิต สามารถใช้งานได้ง่ายในกลุ่มผู้รู้หนังสือ ระดับที่สาม คือ โหราศาสตร์ที่ต้องใช้ความรู้และทักษะในการคำนวณและการพยากรณ์ มีस्ताเป็นกลุ่มคนสำคัญในการใช้และถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว จะเห็นได้ว่าสังคมไทใหญ่ออกแบบความรู้โหราศาสตร์ให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในสังคมได้ทุกระดับ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทในสังคมไทใหญ่มากอย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องอยู่ในทุกช่วงชีวิตของคนไทใหญ่

“ทักษา” กับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนก่อนทศวรรษ 2530

ทักษา หมายถึง คำเรียกดาวพระเคราะห์ 8 ดวง คือ พระอาทิตย์ พระจันทร์ พระอังคาร พระพุธ พระเสาร์ พระพฤหัสบดี พระราหู พระศุกร์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 558) ในตำราโหราศาสตร์ทักษาจะโคจรหมุนเวียนไปในตำแหน่งที่แบ่งตามลำดับ ได้แก่ บริวาร อายุ เดช ศรี มูลละ อุตสาหะ มนตรี กาลกิณี (ส.หยกฟ้า, 2539, หน้า 22) ซึ่งแต่ละตำแหน่งมีความหมาย ดังนี้

1. บริวาร หมายถึง ผู้แวดล้อมหรือผู้ติดตาม
2. อายุ หมายถึง ช่วงเวลาของชีวิต สุขภาพพลานามัย
3. เดช หมายถึง พลังอำนาจ บารมี
4. ศรี หมายถึง ศิริมงคล ความเจริญรุ่งเรือง
5. มูลละ หมายถึง ทรัพย์สิน ข้าวของเงินทอง

6. อุตสาหะ หมายถึง ความบากบั่น ความอดทน ความพยายาม

7. มนตรี หมายถึง ผู้อุปถัมภ์ ผู้ให้คำปรึกษา

8. กาลกนิ หมายถึง เสนียดจัญไร อัปมงคล

ทักษา เป็นระบบที่ผูกโยงความรู้เกี่ยวกับทิศทั้งแปดกับวันในรอบสัปดาห์เข้าด้วยกัน โดยวันในสัปดาห์จะถูกแทนด้วยดาวเคราะห์แปดดวงและตัวเลข 1-8 ได้แก่ 1. อาทิตย์ 2. จันทร์ 3. อังคาร 4. พุธ 5. พฤหัสบดี 6. ศุกร์ 7. เสาร์ 8. ราหู (วันพุธกลางคืน) ในแต่ละวันดาวเคราะห์แต่ละดวงจะสถิตประจำทิศแตกต่างกันออกไป และจะมีกำลังวันกำกับ (ตารางที่ 8) โดยความเชื่อเรื่องกำลังวันเป็นความเชื่อที่มาจากกรณานิคมของดาวเคราะห์หรือเทวกำเนิด ซึ่งเป็นความเชื่อที่รับอิทธิพลมาจากคติพราหมณ์-ฮินดู (ปริญา นิมประยูร, 2543, หน้า 74-82) เมื่อกำหนดดาวเคราะห์ในแผนภูมิทักษาโดยยึดทิศเป็นหลักจะได้แผนภูมิทักษา (ภาพที่ 22) ความเชื่อเรื่องทักษาได้เข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตชาวไทยใหญ่ในทุกช่วงวัย โดยเฉพาะการจัดวางตำแหน่งของบุคคลที่เกิดในแต่ละวันให้สัมพันธ์กับทิศตามหลักทักษา

ตารางที่ 8 ดาวพระเคราะห์สถิตในทิศทั้งแปดและตัวเลขแทนดาวพระเคราะห์
(อรรถวาทิธรรมประวรรต, หลวง, 2516; จายสามยอดเคอ, 2543)

ดาวพระเคราะห์	สถิตประจำทิศ	ตัวเลขแทนดาวพระเคราะห์	กำลังวัน
พระอาทิตย์	อีสาน - ตะวันออกเฉียงเหนือ	1	6
พระจันทร์	บูรพา - ตะวันออก	2	15
พระอังคาร	ภาคเนย์ - ตะวันออกเฉียงใต้	3	8
พระพุธ	ทักษิณ - ใต้	4	17
พระพฤหัสบดี	ประจิม - ตะวันตก	5	19
พระศุกร์	อุดร - เหนือ	6	21
พระเสาร์	หริดี - ตะวันตกเฉียงใต้	7	10
พระราหู	พายัพ - ตะวันตกเฉียงเหนือ	8	12

8 วันพุธกลางคืน (ราหู) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ	6 วันศุกร์ ทิศเหนือ	1 วันอาทิตย์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
5 วันพฤหัสบดี ทิศตะวันตก		2 วันจันทร์ ทิศตะวันออก
7 วันเสาร์ ทิศตะวันตกเฉียงใต้	4 วันพุธ ทิศใต้	3 วันอังคาร ทิศตะวันออกเฉียงใต้

ภาพที่ 22 ภาพทิศทางซึ่งจัดเรียงลำดับตามทิศ โดยเริ่มต้นจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ
จากนั้นนับเวียนขวาไปจนถึงทิศเหนือ

ชาวไทยใหญ่จะเรียนรู้หลักทิศทางผ่าน “วันเกิด” และ “ทิศประจำวันเกิด” ของตน โดยเรียกว่า “เจ่งวันเกิด” คำว่า “เจ่ง” หมายถึง มุม (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 126) ดังนั้น “เจ่งวันเกิด” จึงหมายถึง มุมหรือทิศประจำวันเกิด เช่น เกิดวันอังคาร ทิศประจำวันเกิดคือ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ เกิดวันศุกร์ ทิศประจำวันเกิดคือทิศเหนือ ทิศวันเกิดถือว่าเป็นทิศมงคล ประจำตัว การไหว้พระธาตุเพื่อขอพรหรือประกอบพิธีแก้เคล็ดตามความเชื่อ โหราศาสตร์จะต้องทำในทิศประจำวันเกิด เชื่อว่าจะสามารถให้ผลดีกว่าทิศอื่น เช่น คนที่เกิดในวันเสาร์ ทิศประจำวันเกิดคือทิศตะวันตกเฉียงใต้ เมื่อไปไหว้พระธาตุศักดิ์สิทธิ์จะเลือกนั่งสวดมนต์ อธิษฐานและขอพรในทิศตะวันตกเฉียงใต้ เชื่อว่าจะสามารถรับพลังได้ดีกว่าทิศอื่น

นอกจากทิศประจำวันเกิดแล้ว คนไทยใหญ่ยังเรียนรู้วิธีการนับทิศทางเบื้องต้น โดยวิธีการนับทิศทางจะเริ่มนับตำแหน่งวันเกิดของตนเป็นบริวารจากนั้นจึงนับเวียนขวาไปจนถึงกาลกิณี ดังนี้ 1. บริวาร 2. อายุ 3. เดช 4. ศรี 5. มูลละ 6. อุตสาหะ 7. มนตรี 8. กาลกิณี (ภาพที่ 22)

เช่น คนเกิดวันพฤหัสบดี จะเริ่มนับจากทิศตะวันตกซึ่งตรงกับบริวาร เวียนขวาไปจนถึงทิศตะวันตกเฉียงใต้ซึ่งตรงกับกาลกิณี (ภาพที่ 23) ความรู้เรื่องทิศทางส่งผลต่อการจัดวางตำแหน่งของสิ่งที่อยู่รอบตัวในการดำรงชีวิต เช่น คนเกิดวันพฤหัสบดี จะถือว่าทิศตะวันตกเฉียงใต้เป็นกาลกิณีสำหรับตน ดังนั้นจึงเลือกที่จะไม่ประกอบกิจกรรมสำคัญหรือกิจกรรมที่เป็นมงคลในทิศนี้ หรือไม่เริ่มต้นการเดินทางออกจากบ้านในทิศดังกล่าว นอกจากนี้ยังรวมถึงความเชื่ออื่นที่สัมพันธ์กับทิศทางด้วย เช่น ความเชื่อเรื่องสี (ตารางที่ 13) สีที่เป็นวรรณะของดาวเสาร์คือ สีม่วง สีน้ำเงิน เนื่องจากดาวเสาร์เป็นกาลกิณีต่อดาวพฤหัสบดี คนที่เกิดวันพฤหัสบดีจึงมักจะงดเว้นสีดังกล่าว ไม่นำมาใช้ทำเป็นเสื้อผ้าเครื่องแต่งกายในโอกาสมงคล นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องทิศทางยังถูกนำไปใช้กับการตั้งชื่อ ความเชื่อเรื่องสัตว์มงคล และความเชื่อเรื่องอัญมณี ฯลฯ ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไปด้วย

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทิศทาง เป็นหลักการทางโหราศาสตร์ที่ชาวไทใหญ่โดยทั่วไปเรียนรู้และให้ความสำคัญ ซึ่งมีเหตุผลสนับสนุน ดังต่อไปนี้

ประการแรก ทักษะเป็นความรู้พื้นฐานของหลักการพยากรณ์ในวิชาโหราศาสตร์ที่นิยมแพร่หลายในกลุ่มชาวไทใหญ่ โดยดาวกำเนิดทั้งแปด (วันทั้งแปด) เป็นหลักการพื้นฐานของการจัดวางตำแหน่งของบุคคลให้สอดคล้องกับทิศทั้งแปด และเป็นความรู้ที่ใช้ประกอบการตัดสินใจในการเลือกที่จะทำหรือไม่ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในทิศหรือวัน รวมไปถึงการเลือกใช้สี อัญมณี และรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิดให้เหมาะสมกับวันเกิดของตน เพื่อเป็นการส่งเสริมให้ดวงชะตาดียิ่ง ๆ ขึ้นไป นอกจากนี้การเรียนรู้เกี่ยวกับลักษณะเบื้องต้นของดวงดาวทั้ง 8 ยังเป็นความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรม อุปนิสัย ฯลฯ ของบุคคลที่เกิดในแต่ละวัน ดังนั้น การเรียนรู้หลักทักษาเบื้องต้นจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญในสังคมไทใหญ่

ประการที่สอง ความรู้เรื่องหลักทักษาเป็นความรู้ที่เป็นสากล นิยมใช้แพร่หลายในกลุ่มโหราศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากมอญ-พม่า และถูกนำไปใช้ในการจัดวางตำแหน่งสำคัญและจัดแบ่งพื้นที่ในศาสนสถาน เช่น โดยรอบฐานของพระธาตุสำคัญจะถูกแบ่งออกเป็น 8 ส่วน เพื่อกำหนดพื้นที่ให้คนที่เกิดในแต่ละวัน ได้นั่งสวดมนต์ภาวนาในทิศที่เป็นมงคล หรือในกรณีการสรนน้ำพระพุทธรูปจะนิยมสรนเท่ากับจำนวนกำลังวันเกิดของตน (วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม, 2551) ด้วยเหตุนี้ความรู้ทักษาจึงถูกถ่ายทอดและเป็นความรู้ที่กำหนดแบบแผนในการจัดวางตำแหน่งของคนให้สัมพันธ์กับทิศประจำวันเกิด

8 วันพุธกลางคืน (ราหู) อายุ ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ กำลังวัน 12	6 วันศุกร์ เดช ทิศเหนือ กำลังวัน 21	1 วันอาทิตย์ ศรี ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ กำลังวัน 6
5 วันพฤหัสบดี บริวาร ทิศตะวันตก กำลังวัน 19		2 วันจันทร์ มูลละ ทิศตะวันออก กำลังวัน 15
7 วันเสาร์ กาลกิณี ทิศตะวันตกเฉียงใต้ กำลังวัน 10	4 วันพุธ มนตรี ทิศใต้ กำลังวัน 17	3 วันอังคาร อุตสาหะ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ กำลังวัน 8

ภาพที่ 23 ภาพตัวอย่างทักษาของผู้ที่เกิดวันพฤหัสบดี

1. หน้ามคน หน้ามบ้าน และหน้ามเมือง: ความเชื่อเรื่องทักษากับการนิยาม “ตัวตน” ของคน หมู่บ้าน และเมืองไทใหญ่

“หน้าม” ในภาษาไทยใหญ่หมายถึง วันเกิด (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 243) ไทใหญ่รับเอาวิธีการนับวันในรอบสัปดาห์ (ไฉ่) มาจากกลุ่มมอญ ซึ่งมอญรับวิธีการนับวันดังกล่าวมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง หลักฐานสำคัญที่บ่งบอกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ไท ซึ่งรวมถึงคนไทใหญ่รับวิธีการนับวันในรอบสัปดาห์มาจากมอญ คือ ในกลุ่มคนโยน เรียกวันชนิดนี้ว่า “วันเม็ง” ซึ่งคำว่า “เม็ง” หมายถึงมอญ ดังนั้นวันเม็งจึงหมายถึงวันที่รับมาจากชาวมอญ (ยุทธพรนาคนสุข, 2549, หน้า 91) สันนิษฐานว่าวันดังกล่าวอาจจะเข้ามาในสังคมไทใหญ่พร้อมการแผ่ขยายเข้ามาของพุทธศาสนาและความเชื่อโหราศาสตร์ที่รับมาจากมอญ-พม่า ต่อมาวิธีการนับวันในรอบสัปดาห์เป็นที่นิยมแพร่หลายในกลุ่มไทใหญ่แทนที่การนับวันด้วยระบบวันไตซึ่งเป็นวิธีการนับวันแบบเดิม โดยมีเหตุผลมาจาก ประการแรก การนับวันในรอบสัปดาห์ซึ่งมี 7 วัน สามารถนับได้สะดวกกว่าการนับวันในระบบวันไตซึ่งมี 60 วัน ประการที่สอง ความเชื่อ

โหราศาสตร์ที่ไทใหญ่รับอิทธิพลจากมอญ-พม่า มีวิธีการคำนวณและการทำนายโดยใช้วันในรอบ สัปดาห์เป็นพื้นฐาน รวมถึงการจัดวางตำแหน่งของสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เช่น พระธาตุ พระพุทธรูป ในพุทธศาสนาที่รับอิทธิพลจากพม่าก็ยึดโยงกับหลักความรู้เรื่องทักษา ซึ่งเกี่ยวข้องกับระบบการ นับวันในรอบสัปดาห์ ด้วยเหตุนี้ ชาวไทใหญ่จึงหันมานับวันในรอบสัปดาห์ ซึ่งประกอบด้วยวัน ทั้งแปด ได้แก่ วันอาทิตย์ วันจันทร์ วันอังคาร วันพุธ วันพฤหัสบดี วันศุกร์ วันเสาร์ และวันราหู (วันพุธกลางคืน) (จายสามยอดเคอ, 2543)

ในกรณีของวันเกิด แต่เดิมชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนใช้คำเรียกวันในรอบสัปดาห์ตาม ภาษาพม่า และผู้ที่เกิดในแต่ละวันจะเรียกวันเกิดของตนว่า “หน่าม” ตามการออกเสียงในภาษาพม่า เช่น ผู้ที่เกิดวันอังคาร เรียกว่า “อังก่าหน่าม” ผู้ที่เกิดวันพุธ เรียกว่า “ปู้กตะฮูหน่าม”

ตารางที่ 9 คำเรียกวันเกิดในภาษาไทยไทใหญ่ (จายสามยอดเคอ, 2543, หน้า 51)

วันเกิด	ภาษาไทยไทใหญ่	คำอ่านภาษาไทยไทใหญ่
วันอาทิตย์	တၢ်အိတ်းအုတ်း, အိတ်း,	ตะ-นาง-โหน่ย-หน่าม
วันจันทร์	တၢ်အိတ်းလၢ, အိတ်း,	ตะ-นาง-หล่า-หน่าม
วันอังคาร	ကိတ်, ဂၢ, အိတ်း,	อังก่า-หน่าม
วันพุธ	ပုတ်းတၢ်အိတ်း,	ปู้ก-ตะ-ฮู-หน่าม
วันพฤหัสบดี	ဂၢၤတၢ်အိတ်း,	จ่า-เต-หน่าม
วันศุกร์	သွတ်းဂၢၤ, အိတ်း,	ชอก-จ่า-หน่าม
วันเสาร์	တၢ်အိတ်း, အိတ်း,	จะ-เหน-หน่าม
วันราหู	ဝၢၤတၢ်အိတ်း,	หย่า-ฮู-หน่าม

1.1 วันเกิดกับความเชื่อเรื่องธาตุทั้งสี่

หน่ามหรือวันเกิด เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอก “ตัวตน” ของผู้ที่เกิดในแต่ละวัน โดยถูก เชื่อมโยงเข้ากับความรู้เรื่อง “ธาตุทั้งสี่” อันได้แก่ ธาตุไฟ ธาตุดิน ธาตุลม และธาตุน้ำ เพื่อใช้บ่ง บอกลักษณะของคนที่เกิดในแต่ละวัน โหราศาสตร์ไทใหญ่ได้นำเสนอลักษณะคู่ธาตุจำนวนสี่คู่ ได้แก่ ธาตุไฟ 1 คู่ ธาตุดิน 1 คู่ ธาตุลม 1 คู่ ธาตุน้ำ 1 คู่ โดยเปรียบเทียบลักษณะนิสัยของคนที่เกิด ในแต่ละวันกับลักษณะทางธรรมชาติของธาตุแต่ละชนิด ดังต่อไปนี้

วันอาทิตย์ ธาตุไฟ เปรียบได้ดังไฟไหม้กองฟาง

วันจันทร์ ธาตุดิน เปรียบได้ดังดินที่เหมาะสมแก่การสร้างบ้านแปลงเมือง

วันอังคาร ชาติลุม เปรียบได้ดั่งลมพายุ
 วันพุธ ชาติน้ำ เปรียบได้ดั่งสายน้ำไหลเอื่อย
 วันพฤหัสบดี ชาติดิน เปรียบได้ดั่งดินที่เหมาะสมแก่การเพาะปลูกพืช
 วันศุกร์ ชาติน้ำ เปรียบได้ดั่งน้ำในมหาสมุทรที่มีคลื่นลม
 วันเสาร์ ชาติไฟ เปรียบได้ดั่งถ่านไฟแดงที่ร้อนระอุ
 วันราหู ชาติลุม เปรียบได้ดั่งลมพัดเอื่อย ๆ (กล่าวโดยโหลง, บันทึก, 15 ตุลาคม 2558)

วันราหู ชาติลุม (ลมพัดเอื่อย)	วันศุกร์ ชาติน้ำ (น้ำในมหาสมุทร ที่มีคลื่นลม)	วันอาทิตย์ ชาติไฟ (ไฟไหม้กองฟาง)
วันพฤหัสบดี ชาติดิน (ดินเพาะปลูก)		วันจันทร์ ชาติดิน (ดินสร้างบ้านแปลงเมือง)
วันเสาร์ ชาติไฟ (ถ่านไฟร้อนระอุ)	วันพุธ ชาติน้ำ (น้ำไหลเอื่อย)	วันอังคาร ชาติลุม (ลมพายุ)

ภาพที่ 24 ความสัมพันธ์ระหว่างวันกับธาตุทั้งสี่ ได้แก่ ชาติดิน ชาติน้ำ ชาติลุม ชาติไฟ

ในยุคสมัยที่คนอ่านออกเขียนได้มีจำนวนน้อย การนำเสนอลักษณะของ “วัน” ที่สัมพันธ์กับ “ธาตุ” เพื่อเป็นสัญลักษณ์สื่อความหมายบ่งบอกตัวตนของคนที่เกิดในวันนั้น ๆ โดยผ่านลักษณะของ ไฟ ดิน ลม และน้ำ เป็นวิธีที่ง่ายต่อการจดจำและทำความเข้าใจ ภาพสัญลักษณ์จะถูกนำไปตีความให้สัมพันธ์กับบริบทที่จำเป็น เช่น คนเกิดวันอาทิตย์ เป็นคนชาติไฟ โดยมีลักษณะเหมือนไฟที่ไหม้กองฟาง กล่าวคือไฟที่ลุกโชนอย่างโชติช่วง และดับไปในระยะเวลาอันรวดเร็ว

สื่อความหมายว่า คนที่เกิดวันอาทิตย์มีลักษณะนิสัยโกรธง่าย หายเร็ว อาจพูดจาโผงผาง แต่ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมแฝงอยู่ภายใน ต่างจากคนเกิดวันเสาร์ ซึ่งเป็นคนธาตุไฟเช่นกัน แต่เป็นถ่านไฟแดงที่ร้อนระอุ เป็นถ่านที่มีขนาดเล็กแต่สามารถให้ความร้อนได้ยาวนาน เปรียบดังคนเกิดวันเสาร์ เป็นคนที่ใจร้อน โกรธง่าย แต่ไม่แสดงออกอย่างชัดเจน ดูจากภายนอกจึงมีลักษณะที่ดูเงียบสงบ เครื่องขริม เป็นต้น แม่จางนี่ กล่าวว่า เธอเป็นคน “อังก๋่าหน่าม” หรือวันอังคาร ซึ่งเป็นคนธาตุลมที่มีลักษณะเหมือนลมพายุ เธอมักมีอารมณ์เหมือนพายุ เวลาได้ยินคำพูดไม่เข้าหูจะรู้สึกหงุดหงิดขึ้นมาทันที คิดว่าตนเองเป็นคนมูทะลุคุดัน แต่ก็พยายามควบคุมจิตใจ เพราะของแบบนี้เป็นมาจากวันเกิด (สุดาณี เขื่อนรัตน์, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2558) จะเห็นได้ว่าข้อมูลจากวันเกิดและธาตุทำให้คนไทยใหญ่ถูกสอนให้เรียนรู้ตนเองว่ามีลักษณะเด่นและด้อยเช่นไร นอกจากนี้ยังทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะสังเกตผู้อื่น ด้วยหลักการเดียวกัน

1.2 ทักษะกับการตั้งชื่อ

คนไทยใหญ่มีวิธีการตั้งชื่อโดยอ้างอิงความรู้จากตำราทักษา ซึ่งจัดกลุ่มหรือหมวดของอักษรตามวันทั้งแปด (ภาพที่ 25) คนไทยใหญ่เชื่อว่าชื่อมีความสำคัญเพราะเปรียบเสมือนตัวแทนของเจ้าของชื่อ ด้วยวิธีคิดดังกล่าวชื่อจึงต้องสัมพันธ์กับ “หน่าม” หรือวันเกิด มีความเชื่อว่าหากตั้งชื่อได้ถูกโฉลกกับวันเกิดหรือดวงชะตา จะช่วยส่งเสริมให้ชีวิตเจริญรุ่งเรือง และในกรณีที่ตั้งชื่อไม่ถูกโฉลก อาจจะทำให้ชีวิตตกต่ำ มีอุปสรรค หรือเจ็บป่วยอยู่เสมอ

ก่านิยมในการตั้งชื่อของชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนในอดีต ให้ความสำคัญเรื่องหมวดอักษรตามหลักทักษามากกว่าความหมายของชื่อ จึงพบว่าชาวไทยใหญ่ในอดีตมีชื่อที่มีความหมายไม่เป็นที่นิยมของคนในยุคปัจจุบันเท่าใดนัก เช่น ส่างควาย (ควายเป็นสัตว์ที่ใช้แรงงานและปัจจุบันสื่อความหมายถึงความโง่เขลา) ส่างตุ๊ก (ตุ๊ก หมายถึงความทุกข์ยาก) (ศิริลักษณ์ จินาคำ, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) อาจกล่าวได้ว่าในอดีตคนไทยใหญ่ให้ความสำคัญเกี่ยวกับตัวอักษรในการตั้งชื่อตามทักษาเกิด มากกว่าความหมายที่เป็นมงคล นอกจากนี้ในบางท้องถิ่นยังเชื่อว่าการตั้งชื่อทารกแรกเกิดที่ไม่แข็งแรง ให้มีความหมายที่น่าเกลียดน่ากลัว หรือเป็นชื่อของสัตว์ ยังเป็นการป้องกันผีหรือวิญญาณร้ายไม่ให้มารังควานเด็กอีกด้วย (พระครูอนุกุลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) แต่ทั้งนี้ชื่อที่ตั้งขึ้นต้องสัมพันธ์กับหมวดอักษรในทักษา

วันราหู (วันพุธกลางคืน) ย, ร, ล, ว ๙ ๑ ๙ ๐	วันศุกร์ ศ, ษ, ส, ห, พ, ฮ ๙ ๑	วันอาทิตย์ อ และ สระต่างๆ ๓ ๓ ๓
วันพฤหัสบดี บ, ป, ผ, ฝ, พ, ฟ, ภ, ม ๐ ๘ ๘		วันจันทร์ ก, ข, ค, ฉ, ง ๑ ๑ ๐
วันเสาร์ ค, ต, ถ, ท, ฑ, น ๐ ๐ ๘ ๘	วันพุธ ฎ, ฏ, ฐ, ฑ, ฒ, ณ ๑	วันอังคาร จ, ฉ, ช, ฌ, ญ ๐ ๑

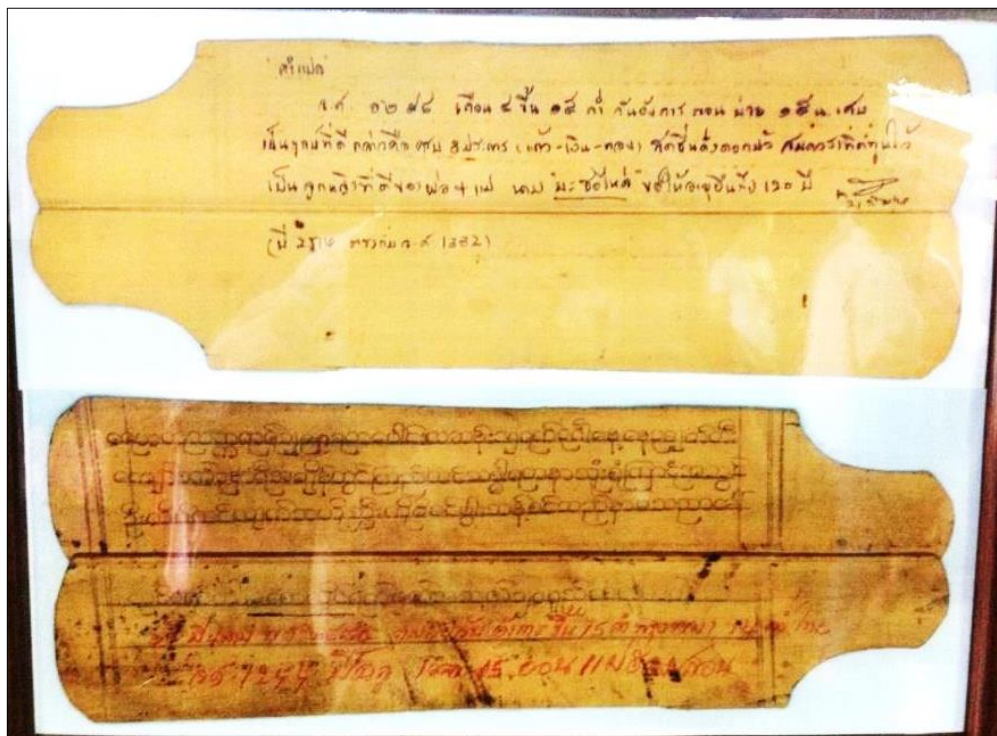
ภาพที่ 25 หมวดอักษรตามวันเกิดตามหลักทักษาเปรียบเทียบระหว่างอักษรไทใหญ่และอักษรไทย (สละคำจ้ามเฮิง, 2552, หน้า 12-13; อรรถวาทิธรรมประวรรต, หลวง, 2515, หน้า 126-127)

ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อให้สัมพันธ์กับทักษาสามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม ได้แก่ การตั้งชื่อสิ่งมีชีวิต (โตมีใจ) หมายถึงคน และการตั้งชื่อสิ่งที่ไม่มีชีวิต (โตอามีใจ) หมายถึงหมู่บ้านหรือเมือง

ประการแรก การตั้งชื่อคนหรือสิ่งมีชีวิต มีหลักการคือหากชื่อมีมากกว่า 1 พยางค์ ให้ยึดเอาพยางค์ขณะต้นในพยางค์แรกเป็นสำคัญ เช่น “หลาวแสง” เกิดวันพุธกลางคืน (ราหู) การตั้งชื่อจึงขึ้นต้นด้วยอักษร “ล” ซึ่งเป็นอักษรมงคลสำหรับคนเกิดวันพุธกลางคืน หรือ “คำใส” เกิดวันจันทร์ การตั้งชื่อจึงขึ้นต้นด้วยอักษร “ค” ซึ่งเป็นอักษรมงคลสำหรับคนเกิดวันจันทร์

ในช่วงก่อนทศวรรษ 2500 ชาวไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนนิยมตั้งชื่อด้วยภาษาพม่า แต่ก็เป็นการตั้งชื่อตามหลักของความเชื่อเรื่องทักษา เช่น นางพัลภา เครื่องทราย เกิดเมื่อ พ.ศ. 2478 มีชื่อภาษาไทใหญ่ว่า “จำ” และมีชื่อภาษาพม่าว่า “มะซอไหล่” (พัลภา เครื่องทราย, สัมภาษณ์,

7 ธันวาคม 2558) คำว่า “มะ” เป็นคำนำหน้านามผู้หญิงในภาษาพม่า หมายถึง เด็กหญิง นางและนางสาว (วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม, 2551, หน้า 242) ดังนั้นชื่อจริงคือ “ซอไหล่” เนื่องจากนางพัฒนาเกิดวันอังคาร การตั้งชื่อทั้งในภาษาไทยใหญ่และภาษาพม่า จึงใช้อักษรในหมวดของผู้ที่เกิดวันอังคาร ซึ่งประกอบด้วยพยัญชนะ จ, ฉ, ช, ซ, ฉ, ญ

ภาพที่ 26 ใบลานจารึกวันเกิดและการตั้งชื่อนางพัฒนา เครือทราย จารึกเป็นภาษาพม่า และเขียนภาษาไทยกำกับในภายหลัง (ชรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 7 ธันวาคม 2558)

ในเวลาต่อมาเมื่ออิทธิพลของรัฐไทยได้เข้าไปมีบทบาทในชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนผ่านกระบวนการสร้างความเป็นไทย จึงเกิดค่านิยมการตั้งชื่อจริงเป็นภาษาไทยกลางขึ้น แต่พบว่า ความเชื่อเรื่องการตั้งชื่อด้วยหมวดตัวอักษรตามวันเกิดยังคงมีอยู่ กรณีของครู “อ่องป๊ะ” ซึ่ง เกิดวันอาทิตย์ จึงได้รับการตั้งชื่อภาษาไทยใหญ่ที่ขึ้นต้นด้วยอักษร “อ” ซึ่งเป็นอักษรในหมวดของผู้เกิดวันอาทิตย์ ซึ่งประกอบด้วยตัวอักษร อ และสระต่าง ๆ (อว อวิ อญ) ต่อมาเมื่อเดินทางมาศึกษาต่อที่วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ได้ตั้งชื่อจริงเป็นภาษาไทยว่า “อภิชาติ” โดยยังคงใช้อักษร “อ” (อภิชาติ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2558) ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่า

แม้สภาพสังคมจะเปลี่ยนแปลงไป แต่ความเชื่อเกี่ยวกับการตั้งชื่อที่สัมพันธ์กับทักทายเกิดยังคงมีบทบาทต่อชาวไทใหญ่ โดยผ่านการเทียบอักษรให้เป็นภาษาไทยกลาง

ด้วยหลักการตั้งชื่อดังกล่าวมา ในกลุ่มคนไทใหญ่เอง หากทราบเพียงชื่อแต่ไม่ทราบวันเกิดก็สามารถคาดเดาได้ว่าบุคคลนั้นเกิดในวันใด กรณีของนางหอม สาวไทใหญ่จากเมืองกุ่มฮิง ได้มาพบสลาและต้องการจะตรวจสอบดวงชะตาว่าเพื่อนร่วมงานของเธอชื่อนางคำแหง จะเมตตาคือเธอหรือไม่ แต่เธอไม่ทราบวันเกิดจึงสันนิษฐานจากชื่อว่าเพื่อนของเธอเกิดวันจันทร์ ต่อมานางหอม ได้สอบถามนางคำแหง พบว่าเกิดวันจันทร์จริง (หอม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2558) ความเชื่อเรื่องทักทายมีอิทธิพลต่อการตั้งชื่อของชาวไทใหญ่ตั้งแต่ในอดีต สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ถึงแม้ความนิยมเกี่ยวกับภาษาที่ใช้ในการตั้งชื่อจะมีทั้ง ภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาไทย แต่ทั้งหมดอยู่ภายใต้ความเชื่อเรื่องทักทาย และอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อเรื่องทักทายที่สัมพันธ์กับการตั้งชื่อ เป็นความเชื่อร่วมกันของกลุ่มคนที่ได้รับอิทธิพลความเชื่อโหราศาสตร์จากมอญ-พม่า

ในส่วนของการตั้ง “นามสกุล” เนื่องจากรัชกาลที่ 6 โปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัติขนานนามสกุลพุทธศักราช 2456 ขึ้น (ราชกิจจานุเบกษา, 2455, หน้า 283) ส่งผลให้ชาวไทใหญ่ที่เป็นประชาชนไทยเริ่มตั้งนามสกุลขึ้น ในช่วงแรกไม่พบว่าความเชื่อเรื่องทักทายเข้าไปมีบทบาทต่อการตั้งนามสกุล แต่พบว่าลักษณะการตั้งนามสกุลของชาวไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ ประเภทแรก เป็นการตั้งนามสกุลด้วยภาษาไทย โดยตั้งให้มีความหมายสอดคล้องกับลักษณะเด่นของผู้มาขอตั้งนามสกุล หรือมีความหมายที่เป็นมงคล ซึ่งอาจจะตั้งเองหรือมีข้าราชการในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องช่วยตั้งให้ (ประสาน สิทธิเวช, บันทึกลง, 4 มีนาคม 2553) อาทิ นามสกุลพ่อคำไทใหญ่ในเมืองแม่ฮ่องสอนที่บ่งบอกลักษณะอาชีพ เช่น นามสกุลฉิมกุล เจริญพานิช อุดมพานิชย์ สง่าพานิช หรือในครอบครัวช่างศิลป์ เช่น นามสกุลประณีตศิลป์ เป็นต้น (บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์, สัมภาษณ์, 25 เมษายน 2559) ประเภทที่สอง คือตั้งนามสกุลเป็นภาษาไทย โดยนำลักษณะเด่นของครอบครัวหรือชื่อบรรพบุรุษมาตั้ง เช่น ทายาทของพ่อเต่าจอมสาม ตั้งนามสกุลว่า “จอมสาม”

สังคมไทยในปัจจุบันเริ่มให้ความสนใจเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องนามสกุลที่เสริมดวงส่งผลให้มีการตั้งนามสกุลใหม่หรือเปลี่ยนนามสกุล โดยใช้ความรู้ด้านโหราศาสตร์เข้ามาช่วย อย่างไรก็ตาม ยังไม่พบว่า มีการใช้ความรู้ด้านโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ในการตั้งนามสกุล ทั้งนี้อาจเป็นเพราะโหราศาสตร์ไทใหญ่ไม่สามารถปรับตัวได้ทันกับความต้องการของสังคมในปัจจุบันได้ แต่ในขณะเดียวกันโหราศาสตร์ไทยซึ่งเป็นความเชื่อโหราศาสตร์กระแสหลักในสังคมไทย ได้พัฒนาชุดความรู้ใหม่เกี่ยวกับการตั้งนามสกุลตามหลักโหราศาสตร์ ซึ่งอธิบายด้วยภาษาไทย ทำให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและเหมาะสมกับการใช้งานในสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ซึ่งปัจจุบันใช้ภาษาไทยเป็นภาษาหลัก ดังจะพบว่ามีผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ หนังสือ และ เว็บไซต์เกี่ยวกับการตั้งชื่อและนามสกุลเป็นจำนวนมาก เช่น หนังสือคู่มือการตั้งชื่อ (สมธรรม ไชยพรพรหม, 2544) หนังสือคู่มือการตั้งนามสกุล 9 ร้อย 9 สิบ 9 นามสกุล (สำราญ นักการเรียน, 2556) เว็บไซต์มหาหมอดู (มหาแซม, ม.ป.ป.) เป็นต้น

นอกจากนี้ พบว่า ในกลุ่มของชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นที่อพยพเข้ามาอย่างมากในช่วงหลังทศวรรษ 2530 นิยมตั้งนามสกุลด้วยชื่อบรรพบุรุษ เช่น ลุงคำ ลุงอ่อง ลุงเมือง ต่างหลู่ งามแหง งามหลาว เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การตั้งชื่อด้วยบรรพบุรุษของชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นน่าจะเกิดจากคำแนะนำของเจ้าหน้าที่รัฐที่ต้องการให้ชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นมีนามสกุลเพื่อสะดวกต่อการทำบัตรประจำตัว เนื่องจากชาวไทยใหญ่มีชื่อซ้ำกันเป็นจำนวนมาก (หลาว ลุงคำ, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2558) การตั้งนามสกุลด้วยชื่อของบรรพบุรุษจึงมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลนั้นโดยตรง แต่ไม่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์

ประการที่สอง การตั้งชื่อ “หมู่บ้าน” และ “เมือง” ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิต (โต้อามีใจ) มีหลักการที่แตกต่างจากการตั้งชื่อของคนซึ่งเป็นสิ่งมีชีวิต คนไทยใหญ่เชื่อว่าชื่อของหมู่บ้านละเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นตัวแทนของบ้านและเมืองนั้น ๆ การตั้งชื่อบ้านและเมืองจึงต้องสัมพันธ์กับ “หน้ามบ้าน” หรือ “หน้ามเมือง” ซึ่งหมายถึงวันเกิดหรือวันแรกตั้งหมู่บ้านหรือเมือง ทั้งนี้การตั้งชื่อหมู่บ้านหรือเมืองตามหลักทักษา จะช่วยให้บ้านเมืองนั้นร่มเย็นเป็นสุข ผู้คนในบ้านเมืองรักใคร่สามัคคี ทรัพยากรในบ้านเมืองอุดมสมบูรณ์

การตั้งชื่อหมู่บ้านหรือเมือง มีหลักการตั้งชื่อแตกต่างจากคน กล่าวคือ ในกรณีที่ตั้งชื่อมีมากกว่า 1 พยางค์ จะยึดเอาพยัญชนะต้นในพยางค์สุดท้ายเป็นหลัก โดยเลือกตัวอักษรให้สัมพันธ์กับหน้ามหรือวันแรกตั้งหมู่บ้าน (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558) เช่น หมู่บ้านปางหมู หมู่บ้านผาบ่อง เนื่องจากตั้งหมู่บ้านในวันพฤหัสบดี จึงตั้งชื่อหมู่บ้านโดยให้พยางค์สุดท้ายขึ้นต้นด้วยอักษร “ม” และ “บ” ซึ่งเป็นอักษรในหมวดของวันพฤหัสบดี ชาวบ้านถือว่า “หน้ามบ้าน” เป็นวันพฤหัสบดีหรือ “จำเตหน้าม” หมู่บ้านสบสอย แรกตั้งหมู่บ้านในวันศุกร์ โดยอักษร “ส” เป็นอักษรในหมวดของวันศุกร์ ชาวบ้านถือว่า “หน้ามบ้าน” เป็นวันศุกร์หรือ “ซอกจำหน้าม” ในกรณีเมืองไทยใหญ่ก็พบความเชื่อเรื่อง “หน้ามเมือง” เช่น กรณีของเมืองเชียงตุง มีความเชื่อว่าเชียงตุงเป็นเมือง “นามจันท์” และเป็นเมืองของสตรี เมืองเชียงตุงเดิมชื่อ “เมืองเขม” (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค วัยอาจ, 2547, หน้า 58) หากพิจารณาตามหลักทักษาแล้ว อักษร “ข” อยู่ในหมวดอักษรของวันจันทร์ ด้วยเหตุนี้เมืองเชียงตุงจึงได้ชื่อว่าเมือง “นามจันท์” ซึ่งเพี้ยนมาจาก “หน้ามจัน” ในภาษาไทยจีน หรือ “ตะนางหล่าหน้าม” (วันจันท์) ในภาษาไทยใหญ่หรือภาษาพม่า เนื่องจากดาวจันท์เป็นสัญลักษณ์ของผู้หญิงจึงมีคำกล่าวที่ เชียงตุงเป็นเมืองที่

สตรีจักได้เป็นใหญ่ หรือในกรณีของเมืองเชียงใหม่ ซึ่งสร้างเมืองในวันพฤหัสบดี (ทวิ สว่างปัญญา
 ฤกษ์, 2532 ข, หน้า 3-4) ก็พบว่าอักษร “ม” ที่มาจากคำว่า “ใหม่” เป็นอักษรในหมวดของวัน
 พฤหัสบดี อาจกล่าวได้ว่าความรู้เรื่องทักษากับการตั้งชื่อหมู่บ้านและเมืองเป็นความเชื่อที่แพร่หลาย
 ในกลุ่มชาติพันธุ์ไท

กรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน ไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดว่าเมืองแม่ฮ่องสอนสร้างขึ้นใน
 วันใด แต่หากพิจารณาจากชื่อ “แม่ฮ่องสอน” ตามหลักทักษา อักษร “ส” จากคำว่า “สอน” จัดอยู่
 ในหมวด วันศุกร์ สล่าหลายท่านจึงเชื่อว่าเมืองแม่ฮ่องสอนสร้างขึ้นในวันศุกร์ และเชื่อว่าหน้าม
 เมืองคือ “ซอกจำหน่าม” (พระครูอนุกุลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558; ต่าเอ ดิยะวงศ์,
 สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558) อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่าเฉพาะตัวเมืองแม่ฮ่องสอนเท่านั้นที่
 ความทรงจำเรื่อง “หน้ามเมือง” ได้สูญหายไป และการทำบุญ “แม่เมือง” ไม่ได้จัดขึ้นในวันที่ตรงกับ
 “หน้ามเมือง” ดังเช่นหมู่บ้านไทใหญ่อื่น ๆ และในปัจจุบันการทำพิธี “แม่เมือง” ซึ่งดำเนินการโดย
 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนร่วมกับชุมชนในเขตเทศบาล จะเลือกจัดขึ้นในวันเดียวกันกับพิธีกรรม
 “เลี้ยงเมือง” ซึ่งนิยมจัดขึ้นในวันขึ้น 13 ค่ำ เดือน 7 ของทุกปี โดยพิธีกรรมเลี้ยงเมืองจะจัดขึ้นใน
 ช่วงเช้า และพิธีกรรมแม่เมืองหรือวานปะลึก จะจัดขึ้นในช่วงเย็น การนำพิธีกรรม “แม่เมือง” มาจัด
 ในวันเดียวกันกับพิธีกรรม “เลี้ยงเมือง” น่าจะมีสาเหตุมาจากความทรงจำเกี่ยวกับ “หน้ามเมือง”
 ของเมืองแม่ฮ่องสอนที่เลือนหายไป และการนำพิธีกรรมมาจัดรวมในวันเดียวกันทำให้เกิด
 ความสะดวกในการจัดเตรียม

คนไทใหญ่ให้ความสำคัญกับ หน้ามคน หน้ามบ้าน และหน้ามเมือง ในกรณีของคน
 “หน้าม” หรือวันเกิดจะเป็นข้อมูลสำคัญที่ใช้สำหรับพยากรณ์ดวงชะตา และประกอบพิธีกรรม
 เพื่อเสริมดวงชะตาให้มีความเข้มแข็งหรือแก้ไขเมื่อดวงชะตาอ่อนหรือตก ในส่วนของ
 “หน้ามบ้าน” และ “หน้ามเมือง” ชาวไทใหญ่จะรับรู้ว่าเป็นบ้านและเมืองที่ตนอยู่อาศัยตรงกับหน้ามวัน
 ใด ในแต่ละปีจะมีการทำนายสภาพบ้านเมือง ปริมาณผลผลิตทางการเกษตร สภาพดินฟ้าอากาศ
 โดยใช้ข้อมูลจากหน้ามบ้านและหน้ามเมืองในการทำนาย และทุกปีจะมีการประกอบพิธีกรรม
 “แม่บ้านหรือแม่เมือง” หมายถึงพิธีกรรมทำบุญสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาหมู่บ้านหรือเมือง
 เพื่อให้เกิดความร่มเย็นเป็นสุขและมีความอุดมสมบูรณ์ โดยนิยมปฏิบัติกันในช่วงเดือนหกถึงเดือน
 เจ็ดตามปฏิทินจันทรคติ แต่ละหมู่บ้านหรือเมืองจะเลือกทำพิธีกรรมดังกล่าวตาม “หน้าม” หรือวัน
 เกิดของบ้านหรือเมืองนั้น ๆ เช่น หมู่บ้านผาบ่อง หน้ามบ้านเป็นวันพฤหัสบดี ชาวบ้านจะเลือกทำ
 พิธีแม่บ้านในวันพฤหัสบดีในช่วงเดือนหกถึงเดือนเจ็ดของทุกปี (พระครูอนุกุลศีลสังวร, 18
 มิถุนายน 2558) จะเห็นได้ว่า ความเชื่อเรื่องทักษา มีอิทธิพลต่อการนิยามตัวตนของคน บ้าน และ

เมืองไทใหญ่ รวมถึงมีบทบาทในการผลิตซ้ำพิธีกรรมเพื่อนิยามความเป็นตัวตนของ คน บ้านและเมือง เช่น พิธีกรรมบ้านหรือแม่เมืองในวันที่ตรงกับหน้ามบ้านหรือหน้ามเมือง เป็นต้น

2. สัญลักษณ์รูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด

ความรู้จากคัมภีร์ทักษาได้ถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลประจำวันเกิด หากสังเกตพระมหาเจดีย์สำคัญที่ชาวไทใหญ่และชาวพม่าให้ความเคารพ เช่น พระมหาเจดีย์ชเวดากองและพระธาตุมูเตา จะพบว่ารอบ ๆ เจดีย์ถูกแบ่งออกเป็นแปดทิศ ในแต่ละทิศจะมีพระพุทธรูป และรูปสัตว์ประจำวันเกิดในทิศนั้น ๆ ตามหลักทักษา พร้อมกับการระบุกำลังวัน (วิรัช นิยมธรรม และ อรุณช นิยมธรรม, 2551, หน้า 246) เมื่อไปนมัสการพระธาตุเจดีย์ นิยมจุดเทียนบูชาพระธาตุและพระพุทธรูปที่ประดิษฐานในทิศประจำวันเกิด รวมถึงสร้างน้ำพระเพื่อให้บังเกิดสิริมงคลแก่ชีวิต โดยนิยมจุดเทียนและสร้างน้ำตามกำลังวัน เช่น คนเกิดวันจันทร์ จะจุดเทียนบูชาพระประจำวันจำนวน 15 เล่ม และสร้างน้ำจำนวน 15 ชั้น โดยรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิดประกอบด้วย ครุฑ เสือ สิงห์ ช้างมีงา พญานาค หนู ช้างไม่มีงา หนูตะเภา (ตารางที่ 10)

ตารางที่ 10 สัตว์มงคลประจำวันเกิด (สลาจาย โหลง, บันทีก, 15 ตุลาคม 2558; วิรัช นิยมธรรม และ อรุณช นิยมธรรม, 2551, หน้า 246)

วัน	กำลังวัน	ทิศประจำวัน	สัตว์มงคลตามทักษา
วันอาทิตย์	6	ตะวันออกเฉียงเหนือ	ครุฑ
วันจันทร์	15	ตะวันออก	เสือ
วันอังคาร	8	ตะวันออกเฉียงใต้	สิงห์
วันพุธ	17	ใต้	ช้างมีงา
วันเสาร์	10	ตะวันตกเฉียงใต้	พญานาค
วันพฤหัสบดี	19	ตะวันตก	หนู
วันพุธกลางคืน (ราหู)	12	ตะวันตกเฉียงเหนือ	ช้างไม่มีงา
วันศุกร์	21	เหนือ	หนูตะเภา

คนไทใหญ่นิยมสร้างรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิดเพื่อสักการะในบ้าน โดยเชื่อว่าจะช่วยให้ตนเองอยู่เย็นเป็นสุข และคอยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายไม่ให้เข้ามารบกวน อาจารย์ลัดดา จันทร์โสกาเล่าว่าคุณปู่คือพ่อเผ่าลู่แมน เกิดวันอาทิตย์ ในบ้านจึงมี “รูปครุฑ” ซึ่งไทใหญ่เรียกว่า “ก่าโหล่น”

ทำจากไม้แกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจก ตั้งอยู่ใกล้กับหิ้งพระ ปัจจุบันตนยังเก็บรักษาไว้
 อย่างดี (ลัดดา จันทร โสภากา, สัมภาษณ์, 5 สิงหาคม 2558) นอกจากนี้ ป้าสุรีย์ เล่าว่า พ่อเฒ่าหรือปู่
 ของตนเกิดวันพุธที่บ้านจึงมี “พระสิวลีจีช่าง” ไว้เคารพบูชา เนื่องจากช่างมีงานเป็นสัญลักษณ์ตัวแทน
 ของคนเกิดวันพุธ โดยสร้างให้พระสิวลีซึ่งเป็นพระอรหันต์ที่พระพุทธเจ้ายกย่องให้เป็นเอตทัคคะ
 ด้าน โขคลาภประทับอยู่บนหลังช้าง เชื่อว่าจะช่วยคลบ้นคาลให้การค้าขายเจริญรุ่งเรือง มีฐานะ
 มั่งคั่งร่ำรวย (สุรีย์ พงษ์ศิริ โสคติ, สัมภาษณ์ 8 กรกฎาคม 2558) นอกจากนี้ยังพบว่าหิ้งพระประจำบ้าน
 ของชาวไทยใหญ่หลายแห่งมีการประดับตกแต่งด้วยรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด เช่น หิ้งพระที่บ้าน
 ของช่างทำนกยูง หมู่บ้านไม้สูง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ภาพที่ 32) และกรณีของสิ่งหุ้ม
 ขนาดใหญ่ซึ่งตั้งอยู่ตรงเชิงเขาทางขึ้นพระธาตุคอกองมู ในบริเวณวัดพระนอน สร้างโดย
 พญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นหลักฐานที่สะท้อนให้เห็นความเชื่อเรื่องสัตว์มงคล
 เนื่องจากพญาสิงหนาทราชาเกิดวันอังคาร จึงได้สร้างสิ่งหุ้มซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนตัวเองหรือเป็น
 “หนามวันเกิด” เพื่อถวายเป็นถาวรวัตถุในพุทธศาสนา (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) ต่อมารูป
 ปั้นสิ่งหุ้มดังกล่าวถูกใช้เป็นภาพประชาสัมพันธ์เมืองแม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่องจนกลายเป็น
 สัญลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองแม่ฮ่องสอน ยิ่งไปกว่านั้น ใน พ.ศ. 2544 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
 ได้จัดสร้างอนุสาวรีย์สิ่งหุ้มบริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ (เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2544)
 โดยจำลองแบบจากรูปปั้นสิ่งหุ้มที่พญาสิงหนาทราชาสร้าง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของ
 เมืองแม่ฮ่องสอน อย่างไรก็ตาม การสร้างอนุสาวรีย์สิ่งหุ้มบริเวณสวนสาธารณะหนองจองคำ
 เป็นการสร้างสัญลักษณ์เพื่อสร้างความโดดเด่นให้แก่สถานที่ และสนับสนุนการท่องเที่ยว แต่ไม่ได้
 สัมพันธ์กับความเชื่อโหราศาสตร์

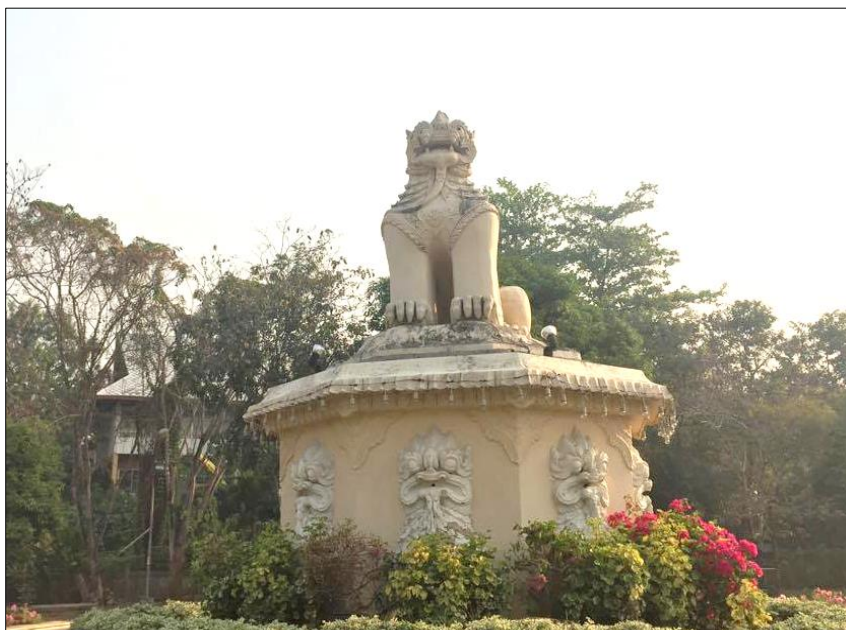
นอกจากนี้ยังมีความเชื่อว่าสัตว์มงคลประจำวันเกิดมีเทวดารักษาอยู่ จึงพบการสร้างยันต์
 รูปเทวดาประทับบนหลังสัตว์ประจำวันเกิดทั้ง 8 วัน เพื่อให้ชาวไทยใหญ่บูชาไว้กับบ้านเรือน
 (ขาดตะหนายุกต่อหลิเบ็งอั้ง, ม.ป.ป.) เชื่อว่าจะช่วยปกป้องรักษาให้ชีวิตมีความร่มเย็นเป็นสุข
 ความเชื่อเรื่องสัตว์มงคลประจำวันเกิดพบได้แพร่หลายในสังคมมอญ-พม่า และไทใหญ่ โดยพบว่า
 แต่ละกลุ่มมีวิธีการใช้ความรู้เรื่องสัตว์มงคลประจำทักษาแตกต่างกัน ในส่วนของสังคมไทยพบ
 การกล่าวถึงสัตว์ประจำวันเกิดในการให้ฤกษ์และการผูกดวงชะตาเกิด เช่น การกล่าวถึงสัตว์
 ประจำวันเกิดในตอนท้ายของการผูกดวงชะตาว่า ครุฑนาม พยัคฆนาม สิหนาม สุนัขขี้ขี้นาม คชนาม
 มุสิกนาม อชันนาม และนาคนาม (อรรถวาทิธรรมประวารรัต, หลวง, 2515) แม้ว่าสัญลักษณ์รูปสัตว์
 บางชนิดระหว่างไทยกับไทใหญ่จะแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ก็เห็นได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีรากฐาน
 ร่วมกันที่ได้รับมาจากมอญ ซึ่งมอญรับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง

ภาพที่ 27 รูปครุฑประจำตัวของสถาปนาคำ วังสีไพฑูรย์ (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 5 สิงหาคม 2558)

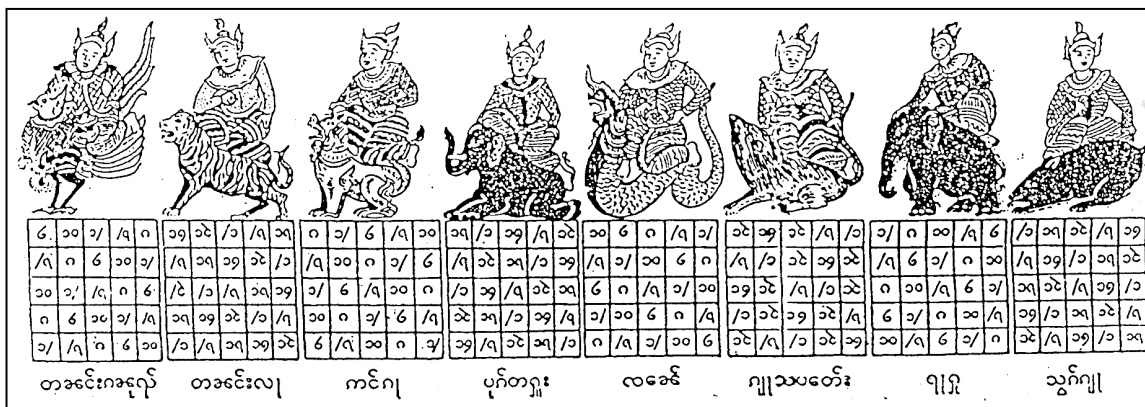
ภาพที่ 28 รูปปั้นสิงห์คู่ ด้านหลังวัดพระนอน สร้างโดยพญาสิงหนาทราชา (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559)

ภาพที่ 29 อนุสาวรีย์สิงห์ ตั้งอยู่ด้านทิศเหนือของสวนสาธารณะหนองจอกคำ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนสร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 เมษายน 2559)

ภาพที่ 30 สัญลักษณ์รูปสัตว์ประจำวันเกิด (จเรสาಂಗ่อน, 2558)

ภาพที่ 31 เทพประจำวันเกิดประทับนั่งบนสัญลักษณ์รูปสัตว์ประจำวันเกิดและกระบวนยันต์ประจำวันเกิด (ยาดตะหน่าชุกค่อหลีเป็งอั้ง, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 32 หิ้งพระประจำบ้านของช่างทำนกงู บ้านไม้สูง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จะสังเกตเห็นว่ามีการตกแต่งด้วยภาพสัตว์มงคลประจำวันเกิด (ชรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 21 กันยายน 2559)

3. ทักษะกับความเชื่อเรื่องสีและอัญมณี

ตามหลักโหราศาสตร์ ดาวเคราะห์แต่ละดวงจะมีสีหรือวรรณะ และเมื่อจำแนกตามวันทั้งแปด แต่ละวันจะมีสีหรือวรรณะประจำวัน ได้แก่ 1. วันอาทิตย์ สีประจำวันคือสีแดง 2. วันจันทร์ สีประจำวันคือสีขาวหรือสีเหลืองนวล 3. วันอังคาร สีประจำวันคือสีชมพู 4. วันพุธ สีประจำวันคือสีบานเย็น 5. วันพฤหัสบดี สีประจำวันคือสีเหลืองแก่หรือสีส้ม 6. วันศุกร์ สีประจำวันคือสีเทาหรือฟ้า 7. วันเสาร์ สีประจำวันคือสีน้ำเงินหรือม่วงหรือดำ 8. วันราหู สีประจำวันคือสีดำ (อรรถวาทิธรรมประวารรัต, หลวง, 2516, หน้า 23-31; สิริ สีลสังวโร, 2542) สีประจำวันถูกนำไปเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องทักษา ได้แก่ บริวาร อายุ เดช ศรี มูลละ อุตสาหะ มนตรี และกาลกิณี โดยคนไทใหญ่จะเลือกใช้สีที่เป็นมงคลกับวันเกิดของตน หรือเลือกใช้สีให้เหมาะสมกับกิจกรรมตามความหมายของทักษา (ตารางที่ 11) ประการสำคัญจะหลีกเลี่ยงการใช้สีที่เป็นกาลกิณี เช่น คนเกิดวันอังคารมักจะหลีกเลี่ยงการใช้สีเหลืองเนื่องจากเป็นกาลกิณี ส่วนคนเกิดวันเสาร์จะหลีกเลี่ยงการใช้สีเขียว ความเชื่อเรื่องสียังถูกนำไปใช้กับการเลือกใช้สีของเครื่องแต่งกาย การเลือกสีของอุปกรณ์เครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน และยังรวมถึงความเชื่อเรื่องการทำบุญด้วยวัตถุที่มีสีถูกโฉลกกับวันเกิดของตนหรือเป็นสีที่เสริมดวงชะตาของตนในด้านต่าง ๆ เช่น คนเกิดวันจันทร์นิยมบูชาพระด้วยดอกไม้สีเหลืองเนื่องจากเป็นสีประจำวันเกิด หรือใช้ดอกไม้สีชมพู ซึ่งตามหลักทักษาเป็นสีที่ตรงกับ “อายุ” ซึ่งหมายถึง สุขภาพพลานามัย จึงเชื่อว่าหากใช้สีชมพูจะช่วยเสริมให้ผู้ที่เกิดวันจันทร์มีสุขภาพแข็งแรง เป็นต้น

ตารางที่ 11 ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องสีและทักษา (อรรถวาทิธรรมประวารรัต, หลวง, 2516, หน้า 23-31; สิริ สีลสังวโร, 2542)

วัน	บริวาร	อายุ	เดช	ศรี	มูลละ	อุตสาหะ	มนตรี	กาลกิณี
อาทิตย์	แดง	เหลือง	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า
จันทร์	เหลือง	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า	แดง
อังคาร	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า	แดง	เหลือง
พุธ	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า	แดง	เหลือง	ชมพู
พฤหัสบดี	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า	แดง	เหลือง	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน
ศุกร์	เทา ฟ้า	แดง	เหลือง	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ
เสาร์	น้ำเงิน	ส้ม	ดำ	เทา ฟ้า	แดง	เหลือง	ชมพู	เขียว
ราหู	ดำ	เทา	แดง	เหลือง	ชมพู	เขียว	น้ำเงิน	ส้ม

ความเชื่อเรื่องพลอยนพเก้าเป็นความเชื่อที่ปรากฏแพร่หลายในแถบเอเชีย ซึ่งได้รับอิทธิพลมาจากพราหมณ์ และในคัมภีร์พุทธศาสนา ก็พบคาถาภาษาบาลีพรรณนาถึงแก้ว 9 ประการ ความว่า “วชิรํ รตตํ อินฺทนีลํ เวฬุริยํ รตตกาพมิตฺตํ โอทาทปีตมิตฺตํ นีลํ ปุสฺสราคํ มุตฺตาทหารัญจาติ อิมานิ นวกาณีนิ รตนาณิตฺตมา รตนาชาติโย อเนกวิธา นานาปเทศุ อูปฺพชฺชนฺตติ เวทิตฺตพพา อธิบายความตามภาษาบาลีได้ว่า รตนาณิ อันว่ารัตนชาติทั้งหลาย อเนกวิธา มีประการเป็นอันมากจะประมาณมิได้ นวกาณีนิ มีแก้วเก้าประการเป็นอาทิ คือ แก้ววิเชียร 1 แก้วแดง 1 แก้วอินทนิล 1 แก้วไพฑูรย์ 1 แก้วรัตนกาลมิก 1 แก้วโอทาทปีตมิก 1 นิลรัตน์ 1 แก้วบุษราคัม 1 แก้วมุกดาหาร 1 แก้วทั้งเก้าประการมีพรรณต่างกัน” (แสงสิทธิการ, พระ, 2464, หน้า 1)

ดินแดนของชาวไทยใหญ่ได้รับการยกย่องว่าเป็นแหล่งผลิตอัญมณีที่สำคัญของโลก โดยแหล่งกำเนิดพลอยหรืออัญมณีที่สำคัญและมีชื่อเสียงอยู่ในเขตไทยใหญ่ เช่น เมืองม็อก (Mogok) เมืองมิด (Mong mit) เมืองฮู่ (Mong hsu) มีอัญมณีที่สำคัญ อาทิ ทับทิม (Ruby) ไพลิน (Blue sapphire) พลอยในกลุ่มแซฟไฟร์ (Sapphire) เป็นต้น ด้วยเหตุนี้ชาวไทยใหญ่จึงมีความผูกพันกับพลอยหรืออัญมณีมาช้านาน ไทยใหญ่เรียกพลอยนพเก้าว่า “แสงแก่น้ำ” หรืออาจเรียกว่า “นวรรตน์” ตามคำศัพท์ภาษาบาลีที่พม่านิยมใช้ (ลุ่มผ่ายปิ้งหย่าเมิงไต, 2545, หน้า 109-110) ความเชื่อเรื่องพลอยนพเก้าของไทยใหญ่ได้รับอิทธิพลมาจากพราหมณ์-ฮินดูผ่านมอญและพม่า โดยมีความแตกต่างจากพลอยนพเก้าของไทย ทั้งในด้านชนิดของพลอยและการจัดวางตำแหน่ง โดยนพรัตน์ของไทยประกอบด้วย เพชร ทับทิม มรกต บุษราคัม โกเมน นิลกาฬ มุกดา เพทาย และไพฑูรย์ (พลุหลวง, 2540, หน้า 176-203) ในขณะที่ “แสงแก่น้ำ” ของไทยใหญ่ประกอบด้วย เพชร แคนทอย ไพลิน ประการัง โกเมน โทพาส มรกต ทับทิม และไข่มุก สะท้อนให้เห็นว่า ทั้งไทยและไทยใหญ่ต่างนำเอาความเชื่อเรื่องพลอยนพรัตน์จากพราหมณ์มาปรับใช้ให้สอดคล้องกับทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นของตน นอกจากนี้ยังมีความแตกต่างในด้านการจัดวางตำแหน่ง เช่น พลอยนพรัตน์ของไทยจะจัดวางเพชรในตำแหน่งพระเกตุหรือตรงกลาง ส่วนของไทยใหญ่จะจัดวางทับทิมในตำแหน่งดังกล่าว

ตารางที่ 12 พลอยนพเก้าของไทยใหญ่และความหมาย (ปรับปรุงจาก Burman, 2015;
 ลุ่มฝ่ายปิงหย่าเมิงไต, 2545, หน้า 109-110)

คำถ่ายถอดภาษา ไทใหญ่	ภาษาไทย	ภาษาอังกฤษ	ความเชื่อเกี่ยวกับพลังของพลอย
จิ้ง	เพชร	Diamond	เสริมสร้างชื่อเสียงเกียรติยศ
จ่อง/ต้าแมว	แคทอาย	Cat eye	เสริมให้ชีวิตประสบความสำเร็จ
นิหฺร่า	ไพลิน	Blue sapphire	เสริมพลังด้านความรัก
จันต้า	ปะการัง/ พลอยจันต้า	Red coral	เสริมสร้างอำนาจ
โกมุกต๊ะ	โกเมน	Garnet	เสริมสร้างความแข็งแกร่งแก่ชีวิต
อุ๊กต๊ะพะยะ	โทพาส	Topaz/ Yellow topaz/ Outhaphyra	เสริมพลังสุขภาพ ช่วยให้ร่างกายสมบูรณ์แข็งแรง
มยะ/เมียะ	มรกต	Emerald	เสริมสร้างพลังจิตที่สงบ
ปี้ดต๊ะมยา	ทับทิม	Ruby	เสริมสร้างความเจริญรุ่งเรืองแก่ชีวิต
ปะเล	ไข่มุก	Pearl	เสริมเสน่ห์และความสง่างาม

ชาวไทใหญ่เชื่อว่าอัญมณีทุกชนิดที่มาจากธรรมชาติ มีพลังในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยเสริมให้ผู้ครอบครองได้รับพลังในด้านนั้น ๆ เมื่อนำไปใช้อย่างถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ชาวไทใหญ่ทั้งชายและหญิง จึงนิยมนำอัญมณีมาทำเครื่องประดับ โดยเชื่อว่าพลังจากอัญมณีจะช่วยเสริมให้ชีวิตมีความสุขและประสบความสำเร็จ ยิ่งไปกว่านั้นหากสามารถนำอัญมณีสำคัญ 9 ชนิด มารวมกันและจัดวางในตำแหน่งที่สัมพันธ์กับทักษา เชื่อว่าจะยิ่งทำให้เกิดพลังต่อผู้ครอบครองมากยิ่งขึ้น (ภาพที่ 33)

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ อุกตาพะยา/บุษราคัม Topaz (Outhaphyra)	ทิศเหนือ ไพลิน Blue sapphire (Nilar)	ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ พลอยจันท้าหรือปะการัง Coral (Thandar)
ทิศตะวันตก มรกต Emerald (Mya)	พระเกตุ ทับทิม Ruby (Badamyar)	ทิศตะวันออก เพชร Diamond (Sein)
ทิศตะวันตกเฉียงใต้ โกเมน Garnet (Gawmeik)	ทิศใต้ แก้วตาแมว Cat's Eye (Kyaung)	ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ไข่มุก Pearl (Pale)

ภาพที่ 33 การจัดวางอัญมณีตามหลักทักษาของไทยใหญ่ (ปรับปรุงจาก Burman, 2015; ลุมพ่ายปิงหย่าเม็งไต, 2545, หน้า 109-110)

ภาพที่ 35 ร้านค้าพลอยบริเวณถนนคนเดินของเมืองแม่ฮ่องสอน ที่นำความเชื่อเรื่องพลอยประจำวันเกิดมานำเสนอเพื่อจูงใจลูกค้า (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2559)

4. การเชื่อมโยงความเชื่อเรื่องผีกับความเชื่อเรื่องทิศ

ทิศทั้ง 8 ทิศ ถูกนำมาเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องผีและวันในรอบสัปดาห์ สร้างเป็นความเชื่อเรื่อง “ทิศผีหัวหลวง” ซึ่งเป็นความเชื่อเกี่ยวกับการหลีกเลี่ยงไม่เดินทางหรือทำกิจกรรมในทิศที่ไม่เป็นมงคลในแต่ละวันของสัปดาห์ ซึ่งมีตำนานที่อธิบายถึงความเป็นมาของความเชื่อเกี่ยวกับทิศผีหัวหลวงดังต่อไปนี้

ครั้งหนึ่งพรานป่าผู้หนึ่งเดินทางไปหาของป่า เมื่อเข้าไปในป่าลึก เขาได้พบกับผีหัวหลวง หมายถึงผีที่มีร่างกายใหญ่โตและมีศรัทธาใหญ่ ซึ่งกำลังออกหากินในวันนั้น พรานตกใจมาก ผีหัวหลวงได้ถามเขาว่า เอ็งมาหาของป่าเอ็งไม่รู้เลยหรือว่าทับเส้นทางหากินของข้า พรานหนุ่มตอบด้วยความหวาดกลัว ว่าข้าไม่เคยรู้เรื่องผีหัวหลวงมาก่อนเลย ผีหัวหลวงได้ยั้ดดังนั้นจึงเกิดความสงสารและบอกทิศที่ผีหัวหลวงจะออกหากินในแต่ละวันให้ ก่อนปล่อยตัวพรานป่าไป ผีหัวหลวงได้มอบทรัพย์สมบัติแก้วแหวนเงินทองให้เป็นจำนวนมากทำให้ฐานะของเขาเปลี่ยนไป จากพรานป่าที่ยากจนได้กลายเป็นเศรษฐี พรานป่าได้เล่าเรื่องราวเกี่ยวกับผีหัวหลวงให้เพื่อนและคนในหมู่บ้านฟัง เพื่อนคนหนึ่งฟังแล้วเกิดความโลภจึงออกเดินทางเข้าป่าไปทางทิศที่ผีหัวหลวงออกหากิน แล้วเขาก็ได้พบกับผีหัวหลวง ผีหัวหลวงได้ถามเขาว่า เอ็งไม่รู้เลยหรือว่าวันนี้ข้าออกหากินทางทิศนี้

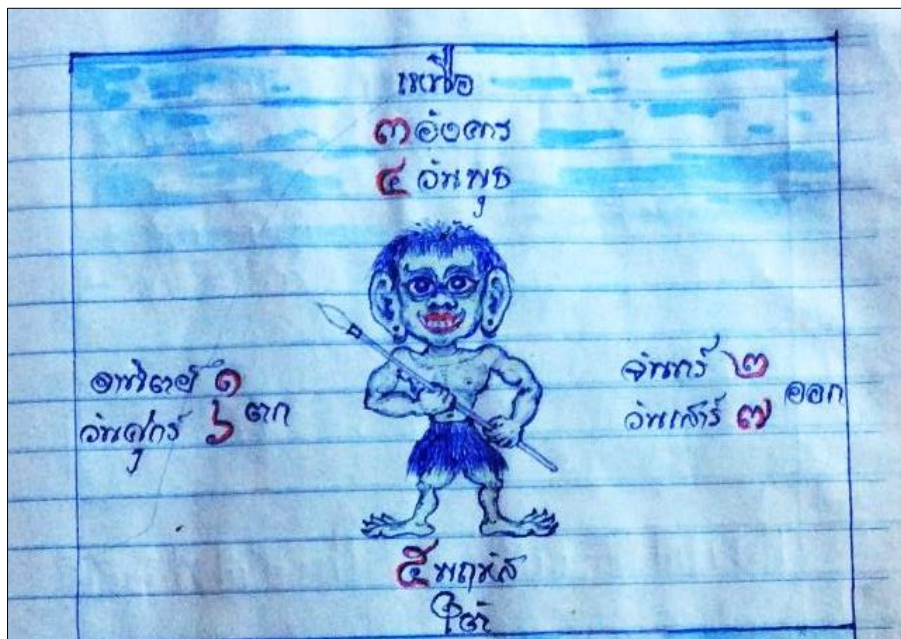
ชายผู้นั้นตอบว่า “รู้ แต่อยากเจอ อยากมาขอทรัพย์สินสมบัติบ้าง ผีหัวหลวงได้ยีนดั่งนั้นจึงโกรธและจับเขากินเป็นอาหาร นับแต่นั้นเป็นต้นมา คนใดมีความเชื่อว่าเป็นรอบ 7 วัน ในหนึ่งสัปดาห์ หากผีหัวหลวงอยู่ทางทิศใดจะไม่เดินทางไปทำกิจกรรมสำคัญทางทิศนั้น เพราะจะทำให้เกิดความวิบัติ (โพแห่ง วรณเลิศ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557)

คนไทยใหญ่มีความเชื่อว่าทิศทางที่ผีหัวหลวงอยู่จะแตกต่างกันไปในแต่ละวันของสัปดาห์ หากผีหัวหลวงอยู่ทางทิศใดไม่ควรเดินทางไปทำกิจกรรมสำคัญทางทิศนั้น เพราะจะทำให้เกิดความวิบัติ โดยคนไทยใหญ่มีคำกล่าวที่ท่องจำติดปากเกี่ยวกับทิศผีหัวหลวงว่า “หนึ่งหกตก สองเจ็ดออก สามสี่เหนือ ห้าใต้” มีความหมาย คือ

1. หนึ่งหกตก หมายถึง วันอาทิตย์และวันศุกร์ ผีหัวหลวงอยู่ทางทิศตะวันตก
2. สองเจ็ดออก หมายถึง วันจันทร์และวันเสาร์ ผีหัวหลวงอยู่ทางทิศตะวันออก
3. สามสี่เหนือ หมายถึง วันอังคารและวันพุธ ผีหัวหลวงอยู่ทางทิศเหนือ
4. ห้า ใต้ หมายถึง วันพฤหัสบดี ผีหัวหลวงอยู่ทางทิศใต้ (คำเล่า รัตนมณี, ม.ป.ป.)

ความเชื่อเรื่องผีหัวหลวง สะท้อนให้เห็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อดั้งเดิมได้แก่ ความเชื่อเรื่อง “ผี” เข้ากับความเชื่อเรื่องทิศ และระบบการนับวันในรอบสัปดาห์ ทำให้เห็นว่า โหราศาสตร์ ไทยใหญ่เกิดจากการผสมผสานความรู้เก่าและความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน และเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจและการใช้งาน จึงกำหนดข้อห้ามผ่านความเชื่อเรื่องผี ทั้งนี้เพราะชาวไทยใหญ่มีความเกรงกลัวต่อผีเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนแล้ว นอกจากนี้ความเชื่อเรื่องผีหัวหลวง ยังเป็นความเชื่อหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อการเลือกที่จะเดินทางหรือไม่เดินทางไปในทิศทางใดในแต่ละวันในรอบสัปดาห์ กล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องผีหัวหลวงเป็นความเชื่อที่กำหนดความสัมพันธ์ระหว่างวันกับทิศในชีวิตประจำวันของชาวไทยใหญ่

จะเห็นได้ว่า “ทักษา” เป็นความเชื่อซึ่งอยู่เบื้องหลังการสร้างและการนิยามตัวตนของคนไทยใหญ่ผ่านวันเกิดหรือ “หนาม” และ “การตั้งชื่อ” เป็นการวางกรอบคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ลักษณะนิสัยเบื้องต้นของคนจากวันเกิด ความเชื่อเรื่องทักษายังส่งผลต่อการจัดวางตำแหน่งของตนเอง รวมถึงการจัดแบ่งพื้นที่ในการทำกิจกรรมของคนไทยใหญ่ผ่านการรับรู้ทิศประจำวันเกิด และยังมีสัมพันธ์กับการบูชารูปสัตว์มงคลและเทวดาประจำวันเกิด ตลอดจนความเชื่อเกี่ยวกับการใช้สีและอัญมณีให้เหมาะสมกับวันเกิดหรือทักษา ซึ่งนำไปสู่การใช้สัญลักษณ์ในการนิยามตัวตนของคนไทยใหญ่ผ่านวันทั้งแปดตามหลักทักษา และจะเห็นได้ว่าการจัดวางตำแหน่งหรือทิศทางของคนไทยใหญ่ ซึ่งแต่เดิมมีความเชื่อเรื่องผีได้ถูกนำมาเชื่อมโยงกับเรื่องทิศและระบบการนับวันในรอบสัปดาห์ สร้างชุดคำอธิบายที่เกี่ยวกับทิศและวันผ่านความเชื่อเรื่องผีหัวหลวง ซึ่งทำให้เห็นการปรับตัวของความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่ที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 36 บันทึกเกี่ยวกับวันผีหัวหลวง (คำเลา รัตนมณี, ม.ป.ป.)

บทบาทของคำทำนายจากปฏิทินระบบวันไตต่อวิถีชีวิตของคนในยุคจารีต

การนับวันตามระบบวันไตหรือวันหนไทมีลักษณะสำคัญ กล่าวคือ ในแต่ละวันจะมีคำทำนายซึ่งนำเสนอในลักษณะของข้อปฏิบัติหรือข้อห้าม เพื่อใช้เป็นแนวทางประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ลักษณะของคำทำนายที่ใช้ประกอบวันในแต่ละตำราอาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง ซึ่งเกิดจากการคัดลอกสืบต่อกันมาหรือการปรับปรุงคำทำนายให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมและบริบทของแต่ละท้องถิ่น คำทำนายประกอบวันทั้ง 60 วัน มีรายละเอียด ดังนี้

1. กาบใจ	ไม่ควรออกเดินทางไกล ไม่ควรแต่งงานหรือขึ้นบ้านใหม่
ไม่ควรทำการมงคล
2. ลับเป้า	ไม่ควรไปพบเจ้านาย ไม่ควรเอาของไปมอบให้เจ้านาย
3. สายยี่	ไม่ควรเคลื่อนย้ายของที่มีน้ำหนักมาก ไม่ควรเสี่ยงโชค
4. เม็งเหม้า	ไม่ควรเจรจาผู้ขอ ไม่ควรติดต่อเจรจาธุรกิจ
5. ปักสี	เจรจาผู้ขอหญิงสาวดี ทำพิธีหมั้นหมายแต่งงานดี
6. กัดไต	อย่าใช้ อย่าตี อย่าทำศึกมีด หอก และดาบ
7. คดสิงะ	ไม่ควรฟีกม้า ฟีกช้าง ไม่ควรเดินทางด้วยม้า
8. ฮึ่งเม็ด	จะทำการใดก็ไม่สำเร็จดังประสงค์

9. เต่าสัน จะทำการใดก็สำเร็จให้รีบทำในวันนี้
10. ก่าฮ้าว จะทำการใดก็ประสบผลสำเร็จ ทำพิธีสู่ขวัญเรียกขวัญดี
ทำการเจรจาความหรือตกลงทำธุรกิจดี
11. กาบเส็ด ไม่ควรตัดผม โกนหัว โกนหนวด จะถูกข้อมีคมบาดได้เลือด
12. ลับไ้ ไม่ควรตัดผม โกนหัว โกนหนวด จะถูกข้อมีคมบาดได้เลือด
13. ฮายไ้ ไม่ควรออกเดินทาง ไม่ควรออกเที่ยวเล่น ฝึจะทำให้เจ็บป่วย
14. เมิงเป้า จะทำการอันใดก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ
15. ปีกยี่ จะทำการอันใดก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ
16. กัดเหม้า วันนี้ดี ทำการอันใดก็สำเร็จ วุฒิจำเรณูดีมาก
17. คดตี ล้อมคอกสัตว์ คอกวัวคอกควายดี ปลูกรือนไม้ดีจะเป็นเรือนร้าง
18. ฮั้งไ้ อย่าทำเชือกถ่ามสัตว์ อย่าล้อมคอกสัตว์คอกวัวควาย
19. เต่าสิงะ ทำกิจการใดก็จะได้รับการยกย่องสรรเสริญ
20. ก่าเม็ด วันนี้คิดทำการสิ่งใดจะได้สมดังใจปรารถนาทุกประการ
21. กาบสัน อย่าตีมีด ตีดาบ อย่าฝึกสอนเชิงดาบ ให้ระวังข้อมีคม
22. ลับฮ้าว เดินทางไปค้าขายดีจะไม่มีอุปสรรค ได้กำไรจากการค้า
23. ฮายเส็ด ไม่ควรปลูกไม้ผลจะไม่ได้ผลผลิต
24. เมิงไ้ ยกทัพไปรบศึกจะประสบชัยชนะ ไปเจรจาสู่ขอสาวดี
เจรจาตกลงธุรกิจดี
25. ปีกไ้ ทำไรได้ผลผลิตดี เริ่มเรียนวิชาความรู้คาถาอาคมดี
26. กัดเป้า อย่าทำกิจกรรมสำคัญ จะกุ่มอกกุ่มใจมีแต่ความกังวล
27. คดยี่ ทำการเสี่ยงโชค เล่นการพนันมักจะได้ผล จะได้ลาภสัตว์สี่เท้า
28. ฮั้งเหม้า หวานข้าวกล้าดี ปลูกฝ้ายดีจะได้ผลผลิตมาก
29. เต่าลี ชื่อของ ย้ายของเข้าเรือนดี
30. ก่าไ้ วันร้างทำกิจกรรมอันใดมักไม่สำเร็จ
31. กาบสิงะ ไม่ควรสร้างบ้าน ไม่ควรสร้างขุ้งข้าว ไม่ควรแต่งงาน
32. ลับเม็ด ไม่ควรเดินทางไปค้าขาย ไม่ควรเดินทางไกล
33. ฮายสัน ก่อกำแพงเมือง กำแพงวัด ทำรั้วบ้าน รั้วสวน มั่นคงปลอดภัย
34. เมิงฮ้า ทำการสำคัญจะถูกสบประมาท จะถูกดูแคลน
35. ปีกเส็ด ไปรบจะพ่ายแพ้จะถูกฆ่าตาย เจรจาความไม่สำเร็จ
36. กัดไ้ ไปรบจะพ่ายแพ้จะถูกฆ่าตาย เจรจาความไม่สำเร็จ

37. คดใจ ไปค้าขายจะได้ผลกำไรอองงาม
38. สู้งเป้า ปลุกพืชสวนพืชไร่ จะถูกแมลงรบกวน ไม่ได้ผลผลิต
39. เต่ายี ปลุกพืชสวนดี ได้ผลผลิตดีมาก
40. กำเหมา อย่างนำวัวควายมาเลี้ยงร่วมกับฝูง อย่างนำของมีค่าเข้าเรือน
ไม่ควรให้ของขวัญผู้อื่นเพราะเขาไม่เห็นคุณค่า
41. กาบสี่ เดินทางไปเจรจาซื้อขอหญิงสาวดีมาก
42. ลับไส้ ไม่ควรนำคูครองเข้ามาอยู่ในเรือน จะทะเลาะวิวาทเล็กร้ายกัน
ภายหลัง
43. ฮายสิงะ ควรตัดไม้มาทำครก สาก เสาเรือน เครื่องเรือน ที่ทอผ้า
44. เม็งเม็ด ทำการอันใดก็ประสบผลสำเร็จ
45. ปีกสัน ทำการอันใดก็ประสบผลสำเร็จ
46. กัดฮ้าว ทำการอันใดก็ประสบผลสำเร็จ
47. คดเส็ด อย่าทำเชือกถ้ำมัดสัตว์ อย่าฝีกม้า วัว ควาย สัตว์จะไม่แข็งแรง
48. สู้งไก่ อย่าฟันไม้มาทำเสาเรือน อย่าฝีกควายถึก
49. เต่าใจ ควรทำรั้วบ้านรั้วสวนดี ทำบุญเมืองดี บ้านเมืองจะเจริญรุ่งเรือง
ทำคอกสัตว์จะแพร่พันธุ์ดี
50. กำเป้า ไม่ควรทำรั้วเรือสวนไร่นาฟ้าจะผ่า
51. กาบยี แต่งงานออกเรือนดี
52. ลับเหมา อย่าเล่นการพนัน อย่าเสี่ยงโชค จะเสียข้าวของเงินทอง
53. ฮายสี่ ควรเจรจาซื้อขอหมั้นหมายบ่าวสาวจะดี
54. เม็งไส ไม่ควรออกเดินทางไปค้าขาย ไม่ควรเดินทางไกล
55. ปีกสิงะ อย่าเดินทางต่างบ้านต่างเมืองด้วยม้า ม้าจะตื่นจะเกิดอันตราย
56. กัดเม็ด ไม่ควรแต่งงานจะหย่าร้าง อย่าซื้อสัตว์เลี้ยงจะตายเร็ว
57. คดสัน เจรจาซื้อขอสาวหรือแต่งงานดี จะอยู่คู่กันจนแก่เฒ่า
58. สู้งฮ้าว ไม่ควรตัดเย็บเสื้อผ้าใหม่ ไฟจะไหม้หนูจะกัด
59. เต่าเส็ด อย่าทำเตาไฟคนทั้งหลายจะรังเกียจ
60. กำไก่ ไม่ควรซื้อหรือนำสัตว์มาเลี้ยง สัตว์จะหายหรือตาย

(ปรับปรุงจากลุงสว่างสำ เม็งกิ่ง, 2542, หน้า 192-194)

ลักษณะของคำทำนายประกอบวันไต เป็นคำทำนายที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับ การดำเนิน
ชีวิตประจำวันของชาวไทใหญ่ในยุคจารีต สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามในการจัดการกับ

ปัญหาและความเสี่ยงที่จะเกิดจากธรรมชาติและสังคม กล่าวคือ

ประการแรก การป้องกันภัยที่จะเกิดกับผลผลิตในรอบปี สังคมไทใหญ่เป็นสังคมเกษตรกรรมแบบพออยู่พอกิน จะเห็นได้ว่าคำทำนายส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตที่ผูกพันกับการเกษตร แม้ว่าไทใหญ่จะมีการส่งสมภูมิปัญญาด้านการชลประทานเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่ก็ยังจำเป็นต้องพึ่งพาสภาพดินฟ้าอากาศ และต้องระวังภัยจากศัตรูพืช ดังนั้นการเริ่มต้นเพาะปลูก เก็บเกี่ยว หรือจัดการระบบชลประทาน จึงต้องเริ่มต้นดำเนินกิจกรรมในวันที่เหมาะสม และหลีกเลี่ยงการทำกิจกรรมดังกล่าวในวันที่ไม่เป็นมงคล เป็นการเสริมสร้างความมั่นใจ ในการเผชิญกับสภาวะธรรมชาติที่ไม่อาจควบคุมได้ ซึ่งจะสัมพันธ์กับพืชพันธุ์ธัญญาหารและความอุดมสมบูรณ์ในรอบปีนั้น

ประการที่สอง การป้องกันความไม่แน่นอนจากสิ่งที่ไม่หวัง จะเห็นได้ว่ามีคำทำนายที่เกี่ยวข้องกับการเดินทางไกล การสร้างครอบครัว การปลูกเรือนหรือการผลิตข้าวของเครื่องใช้ ที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตและเป็นเครื่องใช้ที่มีอายุการใช้งานยาวนาน เช่น มีด คอกสัตว์ เขือก ล่ามสัตว์ ซึ่งล้วนแต่เป็นเรื่องของอนาคตที่ยากต่อการคาดเดา และเป็นสิ่งที่อาจให้ผลทั้งในด้านดีและร้าย ดังนั้นการเลือกเริ่มทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งในวันที่เหมาะสมจึงเป็นการสร้างความมั่นใจ เช่น การปลูกเรือนในวันที่ดี ย่อมส่งผลให้สมาชิกในเรือนอยู่เย็นเป็นสุข มีความอุดมสมบูรณ์ แต่การปลูกเรือนในวันที่ไม่ดี ย่อมส่งผลให้สมาชิกในเรือนมีความร้าวฉาน ยากจนหรือเจ็บป่วย หรืออาจนำไปสู่การเกิดอัคคีภัยได้ (ลุงต๋องสำ เม็งกิ่ง, 2542)

ประการที่สาม การป้องกันภัยจากโรคภัยไข้เจ็บ ในอดีตวิทยาการทางการแพทย์ยังไม่เจริญนัก แม้ว่าจะมีภูมิปัญญาเรื่องยาสมุนไพรแต่ก็ไม่สามารถให้ผลในระยะเวลาอันสั้น ได้ดังเช่นยาแผนปัจจุบัน ดังนั้นการป้องกันสาเหตุของการเกิดโรคภัยจึงมีความจำเป็น และถูกนำเสนอผ่านคำทำนายประจำวัน เช่น การงดเว้นการโกนผมและตัดเล็บในวันที่ไม่เป็นมงคลเพราะเชื่อว่ามีดจะบาดทำให้เกิดการบาดเจ็บและบาดแผลอาจลุกลามได้ การงดเว้นการแต่งงานในวันที่ไม่เป็นมงคล เพราะเชื่อว่าลูกที่เกิดจากการแต่งงานในวันที่ไม่เป็นมงคลจะมีร่างกายไม่สมบูรณ์ อาจคลอดลำบากหรือตายทั้งกลมได้ หรืออาจใช้ชีวิตคู่ได้ไม่นานก็ต้องเลิกร้างกัน (สิริ สีสงวโร, 2542)

คำทำนายประจำวันไต ทำให้เห็นถึงความกลัวที่มนุษย์มีต่อธรรมชาติและอนาคตที่ไม่อาจคาดเดาได้ ด้วยเหตุผลนี้ทำให้คำทำนายประจำวันไต ยังคงมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่มายาวต่อเนื่อง แม้ในเวลาต่อมาจะไม่นิยมใช้ปฏิทินระบบวันไตแล้วก็ตาม แต่ในปฏิทินจันทรคติหรือสุริยคติที่พิมพ์ใช้แพร่หลายในสังคมไทใหญ่ ก็ยังคงพบเห็นการระบุวันไต รวมถึงมีการระบุคำทำนายในตอนท้ายของปฏิทินด้วย (ภาพที่ 36 และ 37) แสดงให้เห็นว่าคำ

ทำนายที่ประกอบในระบบวันไต่ได้แทรกซึมจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของชาว
ไทใหญ่ และปรับตัวให้สอดคล้องกับบริบทการใช้งานในสังคมปัจจุบัน

2 February (လွှဲခိဂမ်-လွှဲခိသမ်)

လဂ်းခိးပိတဲးဂမ်, သိင 2110 ပိထမ်းတဲး ငှားသခိ (ပိလိင်း) ပိပုတွဲထ 2559 ဂေးတုးပိမိုင်း ၁၃၇၇-၇၈ ပိစိုတ်. 2016

ဝခိးကူးတိတ် Sun	ဝခိးကခိ Mon	ဝခိးကခိးဂခိး Tue	ဝခိးပုတွဲ Wed	ဝခိးဟေတ်း Thu	ဝခိးသုဂ်း Fri	ဝခိးသပ် Sat
	☆ 1 <small>ကုပဝ်း လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး ၁ မိး</small>	☆ 2 <small>ကမ်, သိး လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး 10 မိး</small>	☆ 3 <small>သမ်, သိး လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး 11 မိး</small>	☆ 4 <small>ငှားသိ သုတမ် လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး 12 မိး</small>	☆ 5 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး 13 မိး</small>	☆ 6 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး 14 မိး</small>
☆ 7 <small>ကတ်ပုတိတ် လွှဲခိဂမ်လွှဲခိး ၁ မိး</small>	☆ 8 <small>ပိမိုင်း, စစ, ငှားသမ် သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 1 မိး</small>	☆ 9 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 2 မိး</small>	☆ 10 <small>တမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 3 မိး</small>	☆ 11 <small>ကုပဝ်း သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 4 မိး</small>	☆ 12 <small>ကမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 5 မိး</small>	☆ 13 <small>သမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 6 မိး</small>
☆ 14 <small>ငှားသမ် သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 7 မိး</small>	☆ 15 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 8 မိး</small>	☆ 16 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 9 မိး</small>	☆ 17 <small>ကတ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 10 မိး</small>	☆ 18 <small>ငှားသမ် သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 11 မိး</small>	☆ 19 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 12 မိး</small>	☆ 20 <small>တမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 13 မိး</small>
☆ 21 <small>ကုပဝ်း သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 14 မိး</small>	☆ 22 <small>ကမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး ၁ မိး</small>	☆ 23 <small>သမ်, သိး လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 1 မိး</small>	☆ 24 <small>ငှားသမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 2 မိး</small>	☆ 25 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 3 မိး</small>	☆ 26 <small>မိုင်းသိ လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 4 မိး</small>	☆ 27 <small>ကတ်ပဝ်း ကမ်, သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 5 မိး</small>
☆ 28 <small>ငှားသမ် သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 6 မိး</small>	☆ 29 <small>မိုင်းသိ သုတမ် လွှဲခိသမ်လွှဲခိး 7 မိး</small>	17/7/2016 ထိုင် 27/7/2016 မီးဝင်သုခိးဝေ, တင်, ကု, တုး (10) ဝခိး ပွဂ်ကမ်း (2) သုခိတင်းလေ, တေးပိင်း, တုး, တုး, ဝေ မိုင်းကမ်းသိုင်း, လွှဲခိးတုး		တုတ်ဝပိကခိးမီးခိးငှားသမ်လွှဲခိး ပိခိးစတုးလွှဲခိးဝခိးစးကေး		

သု, မိးစွင်, (086-9138252) မံးမိုင်း 110/629 သွံး 21 မု, ဝခိးစေးဂု, တမ်းပုခိးစွင်, ကမ်းမိုင်းမိုင်းဂိင်းမံ,
www.beesandaw.com , e-mail : beesandaw@gmail.com

วันจันทร์ ที่ 1 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2559 ตรงกับวันแรม 2 ค่ำ เดือน 6
“ค่าเป้า” เชื่อว่าไม่ควรทำร้ายเรือกสวน จะทำให้ฟ้าจะผ่าเสียหายในภายหลังได้

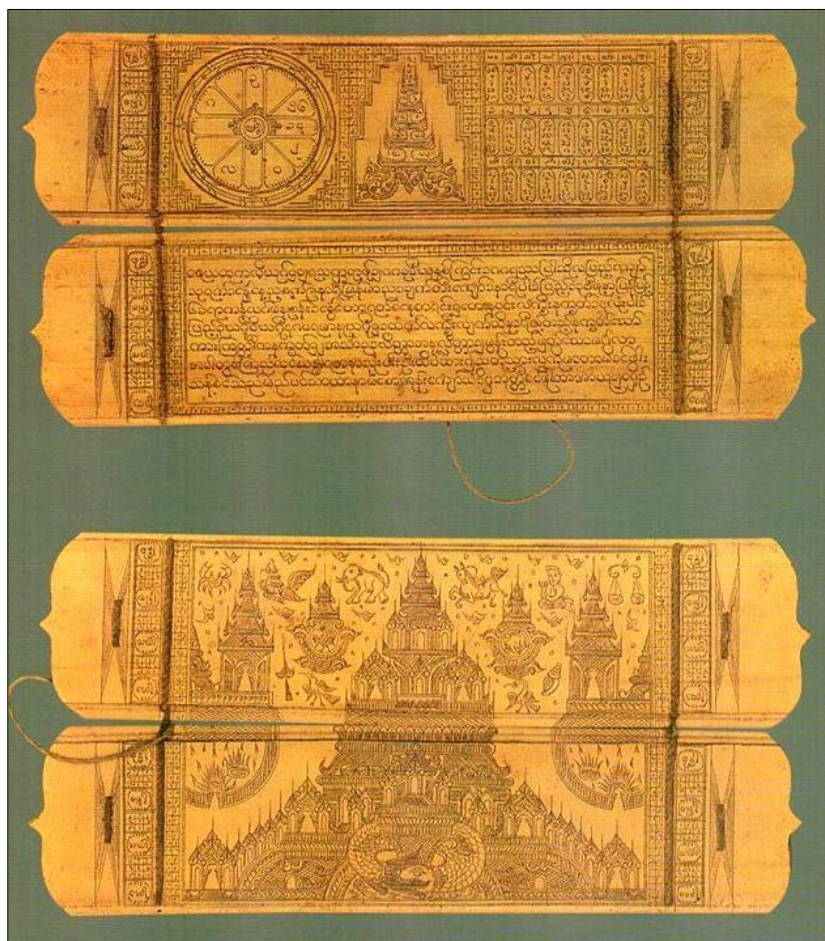
วันอาทิตย์ที่ 7 กุมภาพันธ์ พุทธศักราช 2559 ตรงกับแรม 15 ค่ำ เดือน 6 (เหลินกำลับ)
วันไต่ตรงกับวัน “กั๊ดเม็ค” เชื่อว่าไม่ควรแต่งงานจะหย่าร้าง และไม่ควรซื้อสัตว์เลี้ยงเพราะ
จะทำให้สัตว์นั้นตายเร็ว

ภาพที่ 37 ภาพและรายละเอียดวันไต่ที่ปรากฏในปฏิทินไทใหญ่ในปัจจุบัน (สล่าคำช่อง, 2559)

ความเชื่อเรื่อง “ดวงชะตา” การวางแผนและการจัดการวิถีชีวิตของคนไทใหญ่

1. ดวงชะตา: แผนที่ชีวิตของคนไทใหญ่

ในสังคมไทใหญ่ เมื่อมารดาให้กำเนิดทารก ครอบครัวจะขอให้สลาที่นับถือทำการผูกดวงชะตาให้แก่ทารกแล้วจึงทำการตั้งชื่อให้เป็นมงคลกับดวงชะตาตามหลักทักษา จากนั้นจึงจารึกชื่อ วันเดือนปีเกิด เวลาตกฟาก ดวงชะตาและคำอวยพร ลงในใบลาน แผ่นไม้ แผ่นโลหะหรือวัสดุที่เหมาะสม เพื่อใช้เป็นหลักฐานในการเกิด และเป็นการบันทึกข้อมูลสำหรับใช้ในการคำนวณดวงชะตาในอนาคต จารึกชะตาเกิดนิยมจารึกด้วยอักษรพม่า เนื่องจากเพราะเนื้อความส่วนใหญ่พรรณนาเป็นภาษาบาลี (พระครูอนุกูลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

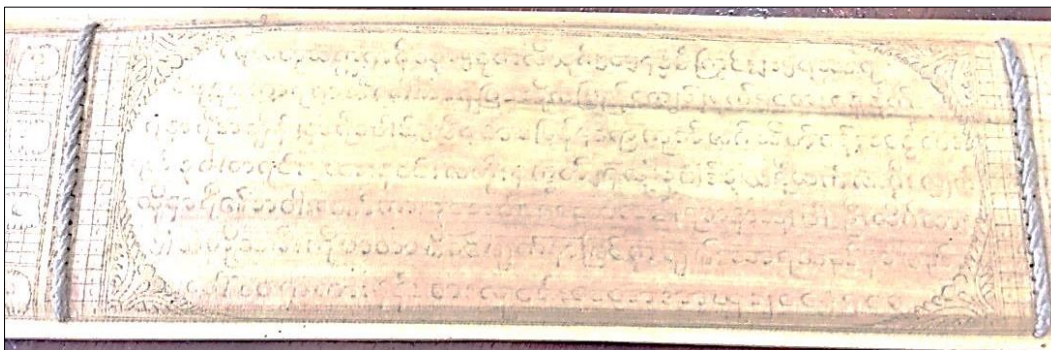

ภาพที่ 39 ใบลานจารึกชะตาเกิดของเจ้าคำหีบฟ้า เมืองแสนหวี รัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์

(Conway, 2006, p. 173)

ภาพที่ 40 ใบลานจารึกชะตาเกิดของพ่อเต่าของยะ นาวิกวานิชย์ แมตั่วอักษรพม่าเลื่อน แต่ยังคงทำความเข้าใจได้ว่ามีภาระบราสีเกิด การคำนวณดวงชะตา การระบุเวลาและสถานที่เกิดพร้อมการตั้งชื่อ (ภาพด้านหน้าใบลาน) (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558)

ภาพที่ 41 ใบลานจารึกชะตาเกิดของพ่อเต่าของยะ นาวิกวานิชย์ (ภาพด้านหลังใบลาน) (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558)

การจารึกชะตาเกิดนอกจากจารึกเป็นภาษาพม่าแล้ว ยังพบว่ามีจารึกเป็นภาษาไทยใหญ่กำกับไว้ด้วย เพื่อให้สะดวกต่อการอ่านและทำความเข้าใจ ดังเช่น จารึกชะตาเกิดของพ่อเต่าจากหยิ่น วนาภรณ์ (นายเย็น วนาภรณ์) ซึ่งจารึกลงบนไม้ไผ่ โดยด้านหนึ่งจารึกเป็นภาษาพม่าและอีกด้านหนึ่งจารึกเป็นภาษาไทยใหญ่ ต่อมาภายหลังเมื่อมีผู้อ่านภาษาพม่าและไทยใหญ่ได้น้อยลง จึงเขียนภาษาไทยกำกับไว้ด้วยเพื่อให้ง่ายต่อการนำข้อมูลไปใช้

ภาพที่ 42 จารึกชะตาเกิดบนแผ่นไม้ไผ่ ของพ่อเต่าจางหยิ่น วนาภรณ์ (ภาพด้านหน้า)
(ชรรศ ศิริรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558)

ภาพที่ 43 จารึกชะตาเกิดบนแผ่นไม้ไผ่ ของพ่อเต่าจางหยิ่น วนาภรณ์ (ภาพด้านหลัง) จะพบว่า
ภายหลังมีการใช้ดินสอเขียนรายละเอียดเกี่ยวกับวันเดือนปีเกิด เป็นภาษาไทยเพิ่มเติม
เพื่อให้สะดวกต่อการอ่าน (ชรรศ ศิริรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 18 กรกฎาคม 2558)

ในการคำนวณและพยากรณ์ชีวิตของชาวไทยใหญ่เพื่อจารลงในใบลาน นิยมใช้ความรู้จาก คัมภีร์หาปีกแต่ง หรือคัมภีร์มหาภูติ ซึ่งเป็นคัมภีร์สำคัญในการคำนวณ คัมภีร์ดังกล่าวอธิบายว่าภพ เกิดหรือเรือนเกิดหรือ “พวา” ของมนุษย์มีจำนวน 7 ภพ ได้แก่ ปิงกะ (ภังคะ) ปู้ตี (ปู้ติ) มะระณะ (มระณะ) จัก (กฏุมพะ) อะทุน (ชงชัย) หย่าจ่า (ราชา) อะธิปะตี (อธิปัตตี) คนไทยใหญ่เชื่อว่าทารกที่ คลอดออกมามีภพเกิด ซึ่งได้จากการคำนวณตามหลักของตำรามหาภูติ ภพเกิดจะบ่งบอกถึงลักษณะ นิสัย และชีวิตในอนาคตของทารก หากทารกเกิดในภพใดจะเรียกชื่อภพนั้นต่อด้วยคำว่า “พวา” เช่น เกิดในภพ “ปู้ตี” เรียกว่า “ปู้ตีพวา” เกิดในภพ “หย่าจ่า” เรียกว่า “หย่าจ่าพวา” ซึ่งแต่ละภพจะมีคำพยากรณ์ชีวิตแตกต่างกัน เช่น ผู้ที่เกิดใน “หย่าจ่าพวา” จะเป็นคนเกิดมาสุขสบาย อนาคตจะมี ยศถาบรรดาศักดิ์ เป็นคนถือดี มีนิสัยยึดมั่นถือมั่นเอาแต่ใจตัวเองเป็นใหญ่ หรือคนที่เกิดใน “ปู้ตีพวา” ตอนเป็นเด็กจะเลี้ยงยาก เจ็บป่วยบ่อย ต้องไปทำมาหากินนอกถิ่นเกิดจึงจะเจริญรุ่งเรือง หากทำกินในบ้านเกิดจะลำบาก (จายสามยอดเคอ, 2543) อย่างไรก็ตาม ภพเกิดเป็นเพียงคำพยากรณ์ ในภาพกว้างเพื่อใช้เป็นกรอบในการวางแผนการดำเนินชีวิตให้แก่ทารก ในทางปฏิบัติชาวบ้าน

จะนำชะตาเกิด ไปให้ส่าทำการพยากรณ์โดยละเอียดในแต่ละรอบปี ความเชื่อเรื่องภพเกิดนั้นยังคงมีความสำคัญกับคนไทยใหญ่ นางพัน (นามสมมติ) ซึ่งทำอาชีพรับจ้าง กล่าวว่า ตนเป็นคนเกิดมา มีกรรม ขนาดภพเกิดยังเกิดใน “ปิ้งกะพวา” คือภพของคนต่ำต้อย ชาตินี้ทั้งชาติคงได้แต่รับจ้างหาเช้ากินค่ำไปวัน ๆ (พัน (นามสมมติ), สัมภาษณ์ 25 สิงหาคม 2558) จากคำบอกเล่า กล่าวได้ว่า ความเชื่อเรื่องภพเกิดยังคงมีบทบาทต่อวิถีคิดของชาวไทยใหญ่อยู่ไม่น้อย กรณีของนางพันทำให้เห็นการนำความเชื่อเรื่องบุญกรรมแต่ชาติปางก่อนและภพเกิดมาใช้ในการปลอบใจตนเองที่มีฐานะยากจน

ในแต่ละรอบปีคนไทยใหญ่นิยมตรวจดวงชะตาเพื่อให้ทราบความเป็นไปในอนาคต หากพบว่าดวงชะตาดีก็จะทำพิธีกรรมเสริมเพื่อให้ประสบความสำเร็จหรือสมหวังยิ่ง ๆ ขึ้นไป แต่หากดวงชะตาไม่ดีหรือดวงชะตาตก จะประกอบพิธีกรรมเพื่อแก้ไขผ่อนหนักให้กลายเป็นเบา หรือแก้ไขเพื่อให้ร้ายให้กลายเป็นดี ป้าอรุณ เล่าว่า ในทุก ๆ ปีตนจะไปขอให้หมอดูช่วยตรวจดวงชะตาของตนและสมาชิกในครอบครัว การไปดูหมอดูเป็นเรื่องปกติของคนไต อยู่ที่ว่าจะเชื่อหรือศรัทธาสล่าคนไหน หากพบว่า ในปีนั้นมีสมาชิกในครอบครัวที่ดวงไม่ดีจะได้ทำการแก้ไข ในส่วนตัวค่อนข้างเชื่อเรื่องการพยากรณ์ เช่น ปีก่อนหมอดูทำนายว่าตนจะได้รับเงินก้อนใหญ่ ตนเป็นแม่บ้านก็ยังคงคิดไม่ออกว่าจะมีเงินมาจากไหน แต่เมื่อต้นปีมีบริษัทก่อสร้างมาขอเช่าที่สวนของตนตั้งเป็นที่พักคนงานในราคาหลายแสนบาท ตนตื่นเต้นและดีใจมาก และเป็นสิ่งยืนยันว่าสล่าดูได้แม่นยำ ตนคิดว่าการดูดวงชะตาหากเจอเรื่องที่ไม่ดีจะรีบไปทำการแก้ไข และไม่คิดว่าเป็นเรื่องเสียหายอะไร (อรุณ ปัญญามูลวงษา, 28 สิงหาคม 2558) นอกจากนี้ ครูไฉ เล่าว่า ในแต่ละปีตนจะไปพบสล่าอย่างน้อย 1 ครั้ง โดยจะไปพบก่อนวันเกิด เพื่อให้ตรวจดวงชะตาว่าปีต่อไปชีวิตจะดีหรือร้ายอย่างไร ถ้าไม่ดีจะรีบทำการแก้ไขหรือป้องกัน และตนต้องถามสล่าด้วยว่าในวันเกิดแต่ละปีจะ “ถูกหลู่” หรือ ควรทำบุญด้วยสิ่งของชนิดใดเพื่อเป็นการเสริมดวง (จารุณี ไชยเขียว, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557)

สำหรับคนไทยใหญ่วางชะตาไม่ได้ถูกมองว่าเป็นเรื่องมมงาย ในทางกลับกันกลับมองว่าควรตรวจดวงชะตาอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง เพื่อให้ทราบเหตุอันจะเกิดขึ้นในภายภาคหน้า ข้อมูลจากการพยากรณ์จะทำให้สามารถวางแผนรองรับสิ่งที่จะเกิดขึ้นได้อย่างเหมาะสม กล่าวได้ว่า ดวงชะตาเปรียบเหมือนแผนที่ชีวิตของคนไทยใหญ่ และการพยากรณ์ดวงชะตา ก็เปรียบเหมือนการอ่านแผนที่ชีวิตว่าจะก้าวเดินต่อไปอย่างไรให้มั่นคงและไม่ผิดพลาด

2. พิธีกรรมเกี่ยวกับการเสริมและการแก้ดวงชะตา

ในแต่ละปีดวงชะตาจะเปลี่ยนแปลงไปตามการโคจรของดวงดาว ซึ่งส่งผลต่อเหตุการณ์ในชีวิตที่จะเกิดขึ้น ในปีที่ดีดวงดาวมีลักษณะเป็นโสมเคราะห์ หมายถึงดวงดาวฝ่ายดี ก็จะส่งผลให้ดวงชะตาดี มีสุขภาพสมบูรณ์ ทำมาค้าขายได้สะดวก แต่หากปีใดดวงดาวมีลักษณะเป็นบาปเคราะห์

หรือดวงดาวฝ่ายร้าย ก็จะส่งผลให้ชีวิตมีอุปสรรค สุขุเสียคนรัก ทรัพย์สินเงินทอง หรือหนักสุดอาจถึงแก่ชีวิต ดังนั้นเพื่อเตรียมพร้อมและป้องกันเหตุที่จะเกิดขึ้น พบว่าชาวไทยใหญ่มีพิธีกรรมที่เนื่องด้วยโหราศาสตร์ที่สำคัญ 4 พิธีกรรม ได้แก่ การทำบุญประจำปี พิธีต่างซอมต่ออะซากเจ้ พิธีบูชาตุ้มสี่ และพิธีบูชาเทียน

2.1 การทำบุญประจำปี

การทำบุญประจำปี หรือ “ถูกหลู่” หมายถึง การทำบุญด้วยสิ่งของหรือวิธีที่สอดคล้องกับดวงชะตาในวันคล้ายวันเกิด ชาวไทใหญ่ถือว่าในช่วงเวลาของการเริ่มต้นอายุใหม่ควรทำบุญเพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต โดยการทำบุญต้องเลือกของทำบุญหรือวิธีที่เหมาะสมกับดวงชะตาของตน จึงจะช่วยให้ชีวิตอยู่เย็นเป็นสุข ชาวไทใหญ่จะไปพบสล่าเพื่อขอคำแนะนำเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว สล่าจะทำการคำนวณโดยนำจุลศักราชที่เกิดบวกด้วยอายุในปีนั้น หารด้วยเจ็ดแล้วทำนายตามเศษ ได้แก่

เศษ 1 ให้ต่างซอมต่อ (ถวายข้าวพระพุทธ) ในวันเกิด

เศษ 2 ให้ปิดทองบริเวณหน้าอกพระพุทธรูป

เศษ 3 ให้ถวายเทียนเท่าอายุจุลศักราชพระพุทธรูป

เศษ 4 ให้ปล่อยปลาตามกำลังวันเกิด

เศษ 5 ให้ถวายภัตตาหารเพลแก่พระภิกษุสงฆ์ 5 รูป

เศษ 6 ให้แก้เคล็ดด้วยการย้ายที่อยู่อาศัยเป็นการชั่วคราว

เศษ 7 ให้นำผ้าขาว น้ำเปล่า ดอกบัว เทียน หมาก อย่างละ 1 ไปถวายไม้มงคล

ประจำทิศวันเกิด (สิริ สีสสังวโร, 2542, หน้า 5)

ความเชื่อเรื่อง “ถูกหลู่” เป็นสิ่งที่ชาวไทยใหญ่นิยมปฏิบัติสืบต่อกันมา นอกจากคติการทำบุญตามตำราดังกล่าวมาข้างต้น สล่าอาจมีเคล็ดลับหรือวัตถุมงคลที่แตกต่างกันออกไป คนไทใหญ่เชื่อว่าหากได้ทำบุญหรือหลู่ถูกต้องตามตำราแล้ว ชีวิตจะมีความราบรื่นไม่มีอุปสรรค พ่อแต่่าหมี่ กล่าวไว้ว่า ทุกปีตนจะต้องไปหาสล่า เพื่อให้ดูว่าวันเกิดปีนี้จะ “ถูกหลู่” อะไร ตนมองว่าความเชื่อนี้มีข้อดีอย่างน้อย 2 ประการ คือ ได้ทำบุญตามคำสอนของพุทธศาสนาคือการให้ทาน และได้แก้เคล็ดหรือเสริมดวงชะตาให้อยู่เย็นเป็นสุข (สุพรรณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2558) สะท้อนให้เห็นว่าคนไทยใหญ่มองเรื่องการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตา โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องพุทธศาสนาเป็นการทำบุญประเภทหนึ่ง

2.2 พิธีต่างซอมต่ออะซากเจ้

พิธีต่างซอมต่ออะซากเจ้หรือการบูชาข้าวคู่อายุ คือการถวายภัตตาหารต่อพระพุทธเจ้า โดยปั้นเป็นก้อนจำนวนเท่ากับอายุหรือมากกว่า โดยเชื่อว่าข้าว 1 ก้อน เป็นสัญลักษณ์แทนอายุ 1 ปี

ดังนั้นจำนวนข้าวที่มากกว่าอายุหมายถึงการต่ออายุให้ยืนยาวขึ้น คนไทใหญ่นิยมทำพิธีบูชาข้าวคู่อายุหรือต่างชอมต่ออะซากเจ้ 2 วิธี โดยวิธีแรก จะนำข้าวที่ปั้นเป็นก้อนพร้อมกับเครื่องประกอบพิธีกรรมไปให้สล่า ทำพิธีต่างหรือถวายต่อหน้าพระพุทธรูป สล่าจะทำพิธีสวดถวาย และในกรณีที่เจ้าตัวไม่สามารถมาร่วมพิธีดังกล่าวได้ สล่าจะใช้เสื่อของผู้ถวายมาวางด้านข้างถาดบรรจุข้าว ถือว่าเป็นตัวแทนของผู้ถวาย และวิธีที่สอง ผู้ถวายจะทำพิธีถวายโดยกล่าวบทสวดเอง (สล่าจายโหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

คติการต่างชอมต่ออะซากเจ้หรือข้าวคู่อายุ ซึ่งหมายถึงการถวายเครื่องบูชาต่อพระพุทธรูปเจ้าจำนวนเท่าหรือมากกว่าอายุของผู้ถวาย บางโอกาสจะนิยมทำพร้อมกับการถวาย “เตนอะซากเจ้” หมายถึงเทียนจำนวนเท่าอายุ “น้ำอะซากเจ้” หมายถึง น้ำจำนวนเท่าอายุ และ “หมอกอะซากเจ้” หมายถึง ดอกไม้จำนวนเท่าอายุ โดยเชื่อว่าหากทำพิธีครบถ้วนแล้ว ผู้ถวายจะมีชีวิตที่ยืนยาว หายจากอาการเจ็บป่วย และมีชีวิตที่สงบร่มเย็น

คนไทใหญ่นิยมต่างชอมต่ออะซากเจ้อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง หรืออาจมากกว่าในกรณีที่ปีนั้นดวงชะตาไม่ดี โดยนิยมทำพิธีดังกล่าวในช่วงเดือนข้างขึ้นตามปฏิทินจันทรคติ (ເລີນໃໝ່) และทำพิธีตรงกับวันเกิด เช่น ใหม่ ซึ่งประกอบธุรกิจจะทำพิธีต่างชอมต่ออะซากเจ้ให้ตนเอง ทุก ๆ 3 เดือน โดยเลือกทำในวันอังคารซึ่งเป็นวันเกิดของตน ในช่วงเดือนข้างขึ้นที่ไม่ตรงกับวันเสียด (วันแปด) และวันม้วย โดยเชื่อว่าจะทำให้ “อยู่หลีกถิ่นหวาน” หรืออยู่ดีมีสุข (จุฑามาศ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 18 มีนาคม 2557)

เนื่องจากการต่างชอมต่ออะซากเจ้ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการมีชีวิตที่ดี พิธีกรรมดังกล่าวจึงยังคงเป็นที่นิยมในกลุ่มไทใหญ่สืบมาถึงปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้นด้วยธรรมเนียมปฏิบัติที่สามารถนำเสื่อไปเป็นตัวแทนของผู้ถวายได้ดังกล่าวมาข้างต้น ในปัจจุบันนอกจากชาวไทใหญ่จะทำพิธีดังกล่าวให้แก่ตนเองแล้ว ยังนิยมนำเสื่อของบุตรหลานที่จากบ้านไปทำงานในต่างถิ่นมาประกอบพิธีดังกล่าวด้วย ทั้งนี้เพื่อเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจ กล่าวได้ว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมในการแสดงความห่วงใยต่อสวัสดิภาพของคนในครอบครัวในปัจจุบัน

2.3 พิธีบูชาธาตุทั้งสี่

พิธีบูชาธาตุทั้งสี่ หรือ “หลู่ธาตุเลป้า” หรือ “หลู่ธาตุสี่ป้า” มาจากความเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์หรือรูปขันธ์ ประกอบขึ้นจากธาตุทั้ง 4 ได้แก่ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลมและธาตุไฟ เมื่อใดที่ธาตุทั้ง 4 ไม่สมดุลย่อมทำให้ร่างกายและจิตใจเกิดความไม่ปกติ ดังนั้นชาวไทใหญ่จึงนิยมบูชาธาตุทั้ง 4 โดยเชื่อว่าจะช่วยให้ชีวิตมีความสมดุล การบูชาธาตุทั้งสี่ มีเครื่องประกอบพิธีกรรม ได้แก่ ดินหรือทราย ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของธาตุดิน กระจกน้ำ เป็นสัญลักษณ์ของธาตุน้ำ พัดหรือวี เป็นสัญลักษณ์ของธาตุลม เทียน เป็นสัญลักษณ์ของธาตุไฟ นอกจากนี้ยังมีเครื่องประกอบพิธีกรรม

เพิ่มเติมได้แก่ ทีหรือร่ม เชื่อว่าจะช่วยให้เกิดความร่มเย็น ร่มยังสื่อความหมายถึงยศศักดิ์และการได้รับการคุ้มครองจากอำนาจที่เหนือกว่า ไม้เท้าหรือไม้ค้ำ คือไม้ง่ามใช้สำหรับค้ำดันโพธิ์ สื่อความถึงการค้ำจุนพระพุทธศาสนา และหมายถึงการค้ำจุนดวงชะตาและการดำเนินชีวิต ข้าวหรือสะพาน หมายถึงการข้ามพ้นอุปสรรคทั้งปวง และมีความหมายเป็นปริศนาธรรม หมายถึงการข้ามพ้นสังสารวัฏซึ่งเป็นคติสูงสุดของพุทธศาสนา นอกจากนี้ยังประกอบด้วยข้าวตอกดอกไม้ ซึ่งเป็นเครื่องสักการบูชาพระพุทธเจ้า (ศิริ สีสั่งวโร, 2542)

การบูชาธาตุสี่ นิยมทำในสองโอกาส ประการแรก การบูชาธาตุสี่ในประเพณีปอยจาตีหรืองานก่อพระเจดีย์ทรายประจำปีของหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านนิยมเตรียมเครื่องบูชาธาตุสี่ไปถวายพร้อมกับถวายทรายก่อพระเจดีย์ โดยพิธีกรรมดังกล่าว จะกระทำในวันและฤกษ์ที่เป็นมงคล โดยผู้ถวายกล่าวคำน้อมถวายเครื่องบูชาธาตุสี่ 4 ต่อพระพุทธรูปซึ่งเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า โดยนิยมถวายต่อพระพุทธรูปที่ตั้งอยู่ในทิศประจำวันเกิด นอกจากนี้ในพื้นที่ที่มีการจัดปอยพารา (งานสมโภชน์พระพุทธรูปหรือเจดีย์ประจำเมือง) ในช่วงเดือนสี่หรือเดือนสิบสอง ชาวไทใหญ่ก็นิยมเตรียมเครื่องบูชาธาตุสี่ไปถวายต่อพระพุทธรูปด้วย ประการที่สอง เมื่อสล่าได้ทำนายทายทักผู้ใดว่าดวงชะตาไม่ดี เนื่องจากธาตุทั้งสี่ในร่างกายไม่สมดุล หรือในกรณีที่มีผู้เกิดอาการเจ็บป่วยซึ่งสล่าได้ทำนายว่าเกิดจากธาตุในร่างกายไม่ปกติ เจ้าชะตาหรือผู้ป่วยจะต้องประกอบพิธีบูชาธาตุสี่ ซึ่งกรณีนี้สล่าจะเป็นผู้ประกอบพิธีให้

พิธีกรรมบูชาธาตุสี่ สะท้อนให้เห็นการใช้สัญลักษณ์ของธาตุดินน้ำลมไฟ แทนความสมดุลของร่างกาย พิธีกรรมดังกล่าวเป็นพิธีกรรมที่มีความหมายและถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ซึ่งจะกล่าวถึงในบทต่อไป

2.4 พิธีบูชาเทียน

พิธีบูชาเทียน ชาวไทใหญ่มีธรรมเนียมต่อการบูชาเทียนว่าเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเกี่ยวกับชีวิต การบูชาเทียนของชาวไทใหญ่แตกต่างจากไทยวน กล่าวคือ ไทยวนจะนำเทียนจากพระหรือพ่อหนาน (หมายถึงผู้มีความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ของไทยวน) มาจุดบูชาพระพุทธรูปด้วยตนเอง แต่ชาวไทใหญ่นิยมให้สล่าเป็นผู้ทำพิธีจุดเทียนให้ โดยอาจไปร่วมตั้งจิตอธิษฐานด้วยตนเอง หรือนำเสื่อไปให้สล่าใช้ประกอบพิธีเพื่อเป็นตัวแทนของตนก็ได้ เทียนของชาวไทใหญ่สามารถจำแนกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ เทียนโจ้ว เทียนลาก และเทียนเฉพาะกิจ

เทียนโจ้ว หมายถึง เทียนที่บรรจุยันต์เทียนซึ่งจะให้คุณ โดยส่งผลให้ดวงชะตาดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ใช้สำหรับผู้มีเคราะห์ หรือประสบโรคภัยไข้เจ็บ เชื่อว่าจะช่วยให้สามารถรอดพ้นจากเคราะห์ร้ายหรือช่วยให้อาการเจ็บป่วยทุเลาเบาบางลงได้ โดยปกติในรอบ 1 ปี ชาวไทใหญ่นิยม

จุดบูชาเทียนโจ้ว อย่างน้อย 1 ครั้ง และสำหรับผู้ที่ทำการค้าหรือมีอาชีพเลี้ยงกษนิมจุดบูชา เทียนโจ้วทุก ๆ 3-6 เดือน โดยวิธีการทำเทียนโจ้ว สล่าผู้ทำเทียนจะนำเชื้อ อายุ วันเดือนปีเกิด เขียนลงในยันต์เทียนจากนั้นจึงพันเทียนด้วยขี้ผึ้งแล้วเสกกำกับด้วยคาถา จากนั้นจึงประกอบพิธี จุดบูชา (พระครูอนุคุณศีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

เทียนลาก หมายถึง เทียนที่บรรจุยันต์เทียนที่ให้คุณด้าน โชคลาภ และเมตตามหานิยม เทียนลากยังจำแนกได้อีกหลายชนิด แต่ละชนิดจะให้คุณที่แตกต่างกันออกไป เช่น เทียนสิวลี เชื่อว่าผู้จุดบูชาจะมีโชคลีลาภ เทียนลอง ใช้สำหรับจุดบูชาในกลุ่มผู้นิยมเล่นการพนัน เทียนขุน เทียนปะหล่างแสง และเทียนหย่านอ่อง ใช้จุดบูชาสำหรับผู้ที่จะเข้าสู่การแข่งขันเพื่อรับตำแหน่ง โดยวิธีการทำเทียนคล้ายกับเทียนโจ้ว (พระวรกต ขันติโก, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2559)

เทียนเฉพาะกิจ หมายถึง เทียนที่บรรจุยันต์สำหรับใช้ให้เกิดผลในเรื่องเฉพาะด้าน เช่น ใช้สำหรับเพื่อให้ชนะคดีความในการขึ้นศาล ใช้สำหรับการทำงานเสน่ห์ ใช้สำหรับการข่มคู่ต่อสู้ เทียนลักษณะนี้ผู้ทำหรือสล่าต้องมีความเชี่ยวชาญ และเลือกทำเฉพาะในสถานการณ์ที่จำเป็นเท่านั้น (สิริ สีลสังวโร, 2542)

ภาพที่ 44 การบูชาเทียนโจ้ว (เกียงไกร บุญทะนา, 2558)

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า การประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับดวงชะตาของชาวไทใหญ่ สามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ การประกอบพิธีกรรมประจำปี ซึ่งผู้ที่มีดวงชะตาอยู่ในเกณฑ์ปกติจะทำเป็นประจำเพื่อช่วยเสริมสร้างให้การดำเนินชีวิตตลอดรอบปีมีความราบรื่น คนไทใหญ่ไม่ได้มองว่าการประกอบพิธีกรรมที่เนื่องด้วยโหราศาสตร์เป็นการสิ้นเปลืองหรือความมลาย ในทางกลับกันการประกอบพิธีกรรมส่วนใหญ่จะถูกนำไปเชื่อมโยงกับพุทธศาสนา และถูกมองว่าเป็นการบำเพ็ญบุญ เช่น การบูชาธาตุทั้งสี่ นอกจากเป็นไปเพื่อการเสริมสร้างความสมดุลให้เกิดขึ้นกับดวงชะตาแล้ว การนำเครื่องสักการะไปถวายต่อพระพุทธรูป ยังถูกตีความว่าเป็นการทำบุญประเภทหนึ่ง ซึ่งได้อานิสงส์มากเนื่องจากได้ถวายอามิสบูชาต่อพระพุทธเจ้า

ในกรณีของผู้ที่ดวงชะตามีเคราะห์หรือประสบกับความผิดปกติในชีวิต พิธีกรรมจะได้รับความสำคัญมากยิ่งขึ้น โดยหวังผลทั้งทางตรงและทางอ้อม ทางตรงคือการหวังผลที่จะได้รับจากอานิสงส์ของการประกอบพิธีกรรมซึ่งมีลักษณะเป็นไสยศาสตร์ และทางอ้อมคือเป็นกุศโลบายที่จะช่วยให้ผู้ประสบเคราะห์คลายจากความทุกข์และเป็นการให้กำลังใจแก่ผู้มีความทุกข์ในการที่จะต่อสู้กับปัญหาต่อไป

อนึ่ง ในกรณีของพิธีกรรมที่อาจสร้างความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น เช่น การข่มขู่ผู้อื่น การทำเสน่ห์ จะมีข้อบ่งชี้และเงื่อนไขในการใช้อย่างละเอียดโดยการป้องปรามด้วยความเชื่อเรื่องบาปกรรมตามหลักพุทธศาสนา เพื่อป้องกันไม่ให้ใช้พิธีกรรมในการทำร้ายผู้อื่นอย่างไม่สมเหตุสมผลซึ่งอาจส่งผลย้อนกลับมาทำร้ายตนเองได้ มีคำกล่าวว่า “พิธีกรรมที่มีจุดประสงค์ดียอมให้ผลดีแก่ตัวเองและคนรอบข้าง แต่พิธีกรรมที่มีจุดประสงค์ไม่ดี แม้จะให้ผลดีแก่ตัวเองในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจส่งผลร้ายตามมาภายหลัง” (พระวรกต ขันติโก, สัมภาษณ์, 14 สิงหาคม 2559) สะท้อนให้เห็นว่า ถึงแม้ชาวไทใหญ่จะให้ความสำคัญกับโหราศาสตร์และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง แต่ยังคงอยู่ภายใต้กรอบของความคิดเรื่องศีลธรรมและบุญบาปตามคำสอนของพุทธศาสนา

สรุปท้ายบทที่ 4

ในสังคมไทใหญ่โหราศาสตร์มีลักษณะเป็นความรู้ ที่ชาวไทใหญ่ใช้ประกอบการคิดและการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต และพบว่าโหราศาสตร์ไทใหญ่ได้ถูกออกแบบให้สามารถเข้าถึงได้ง่าย โดยมีการผลิตซ้ำความรู้ในสองลักษณะ กล่าวคือ การผลิตซ้ำผ่านการบอกเล่าและปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และการผลิตซ้ำผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกผลิตซ้ำผ่านการบอกเล่าและปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ความเชื่อเรื่องวัน ยาม ทิศประจำวันเกิด มีลักษณะเป็นบรรทัดฐานในสังคมที่สมาชิกในสังคมยอมรับและ

ปฏิบัติตาม เป็นกฎเกณฑ์ที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นการนำความรู้ทั้งจากตำราและประสบการณ์มาสร้างเป็นชุดความรู้ใหม่ที่ง่ายต่อการใช้งาน และมีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยง่าย ความเชื่อโหราศาสตร์ที่ผลิตซ้ำผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จะอยู่ในลักษณะของตำรา โดยตำราโหราศาสตร์ของไทยใหญ่ประกอบด้วยตำราโหราศาสตร์สำเร็จรูป และตำราที่ต้องใช้ความรู้และทักษะประกอบในการคำนวณและพยากรณ์ การบันทึกตำราใช้อักษรไทยใหญ่ อักษรพม่า และอักษรตัวธรรมเมืองปะปนกัน ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ความรู้เหล่านี้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มผู้รู้หนังสือซึ่งเป็นคนส่วนน้อยในยุคจารีต โดยจะมี “สลา” เป็นผู้สืบทอดและทำหน้าที่พยากรณ์ จากลักษณะของการผลิตซ้ำที่มีทั้งผ่านการบอกเล่าและผ่านตำรา ทำให้ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์แพร่หลายและกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่

จะเห็นได้ว่า “วันเกิด” เป็นสิ่งสำคัญที่ชาวไทใหญ่ใช้เป็นหลักในการอธิบายความสัมพันธ์กับความเชื่ออื่นภายใต้แนวคิดเรื่องทักษา โดยทักษาเป็นระบบที่ผูกโยงความรู้เกี่ยวกับทิศทั้งแปดกับวันในรอบสัปดาห์เข้าด้วยกัน วันเกิดที่ถูกอธิบายเชื่อมโยงกับระบบทักษานำไปสู่การกำหนดทิศประจำตัวของชาวไทใหญ่ การกำหนดกำลังวันเกิด การกำหนดรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด การกำหนดสีและอัญมณีประจำวันเกิด การเลือกวันในการประกอบกิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การตั้งชื่อสิ่งมีชีวิต (คน) และการตั้งชื่อสิ่งที่ไม่มีชีวิต (หมู่บ้านและเมือง) รวมไปถึงการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น พิธีกรรมสืบชะตา พิธีกรรมแม่บ้านหรือแม่เมือง ความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ ที่กล่าวมานำไปสู่การเลือกนิยามตัวตนของคนไทใหญ่โดยมีวันเกิดและระบบทักษาเป็นแกนกลางในการอธิบาย

นอกจากนี้จะเห็นว่าดวงชะตาและคำทำนาย ทั้งในลักษณะของคำทำนายประกอบปฏิทินระบบต่าง ๆ รวมถึงคำทำนายที่เกิดจากการคำนวณโดยสลา เป็นพื้นฐานสำคัญในการวางแผนการดำเนินชีวิตของชาวไทใหญ่ ทั้งในยามปกติและยามประสบปัญหาชาวไทใหญ่จะพึ่งพาความรู้โหราศาสตร์ผ่านการพยากรณ์ดวงชะตาและการประกอบพิธีกรรมเสริมและแก้ดวงชะตา และจะเห็นได้ว่า ชาวไทใหญ่มองว่าโหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา สะท้อนผ่านการประกอบพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ ที่กระทำโดยอ้างอิงคุณของพระพุทธรูป เช่น การทำบุญประจำปี การต่างขอมต่อ อะซากเจ้ การบูชาธาตุทั้งสี่ และการบูชาเทียน โดยชาวไทใหญ่มองว่าพิธีกรรมเหล่านี้ไม่ใช่ความเชื่อโหราศาสตร์เพียงอย่างเดียวแต่มองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการทำบุญในพุทธศาสนาด้วย

บทที่ 5

การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

ทศวรรษ 2530-2550

ในบทนี้จะวิเคราะห์การสร้างความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในช่วงทศวรรษ 2530-2550 โดยกล่าวถึงปัจจัยด้านต่าง ๆ ที่ทำให้โหราศาสตร์มีความสำคัญและอยู่เบื้องหลังกระบวนการสร้างและนิยามตัวตนดังกล่าว จากนั้นจึงวิเคราะห์บทบาทของภาคส่วนต่าง ๆ ที่มีส่วนในการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน อาทิ ประชาชนชาวไทใหญ่ในพื้นที่ กลุ่ม “สลา” ทั้งสลาไทใหญ่เดิมและสลาไทใหญ่พลัดถิ่น องค์กรทางพุทธศาสนา องค์กรด้านการศึกษาและวัฒนธรรม รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งต่างมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านการเลือกนำความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ไทใหญ่มารื้อฟื้น ผลิดซ้ำ สร้างความหมายใหม่ หรือปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รวมถึงการทำให้ความเชื่อและพิธีกรรมดังกล่าวมีบทบาททั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคม

ปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

โหราศาสตร์เป็นความเชื่อที่ฝังรากลึกในสังคมไทใหญ่มาช้านาน และมีบทบาทในการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีปัจจัยที่ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีความสำคัญ ดังนี้

1. ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นแนวคิดเบื้องหลังพิธีกรรมของชาวไทใหญ่

พิธีกรรมของชาวไทใหญ่สามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ พิธีกรรมทางพุทธศาสนาและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ แต่ทว่าพิธีกรรมทั้งสองไม่สามารถแยกออกจากกันได้อย่างเด็ดขาด จะพบว่าในพิธีกรรมทางพุทธศาสนามีความเชื่อโหราศาสตร์เจือปนอยู่เสมอ เช่น การเลือกวันในการประกอบพิธีทำบุญทางพุทธศาสนา เพื่อให้เห็นได้ชัดเจนว่าโหราศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการสร้างความเป็นไทใหญ่โดยเป็นแนวคิดเบื้องหลังการประกอบพิธีกรรม ในส่วนนี้จะอธิบายถึงอิทธิพลของโหราศาสตร์ในพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ โดยจำแนกพิธีกรรมออกเป็น 4 กลุ่ม โดยสามกลุ่มแรกเป็นการจัดแบ่งประเภทของพิธีกรรมตามเวลาที่จัด ได้แก่ พิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมตามวัฏจักรของชีวิต และพิธีกรรมในวิกฤตการณ์ (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 180)

และในกลุ่มที่สี่ เป็นพิธีกรรมที่เกิดขึ้นจากการปรับตัวของความเชื่อโหราศาสตร์ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่

1.1 อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์ในพิธีกรรมประจำปี

พิธีกรรมประจำปี (Calendrical ritual) ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา ที่จัดขึ้นด้วยความรู้สึกเลื่อมใสศรัทธา เป็นการเฉลิมฉลองเพื่อรำลึกถึงวันสำคัญทางศาสนา และเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความอุดมสมบูรณ์ ซึ่งผูกพันอยู่กับการจัดตารางเวลาตามปฏิทินจันทรคติ มีการจัดขึ้นเป็นประจำตามระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 180) แม้ว่าจะเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แต่ก็พบว่ามีความเชื่อโหราศาสตร์ปะปนอยู่ สามารถจำแนกได้ 2 กลุ่ม คือ พิธีกรรมที่มีการกำหนดวันที่แน่นอน และพิธีกรรมที่ไม่มีการกำหนดวันที่แน่นอน

1.1.1 พิธีกรรมที่มีการกำหนดวันที่แน่นอน

พิธีกรรมที่มีการกำหนดวันที่แน่นอน ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมที่ตรงกับวันพระใหญ่ หรือวันพระจันทร์เต็มดวง ซึ่งตรงกับวันขึ้น 15 ค่ำ ของทุกเดือนตามปฏิทินจันทรคติ ชาวไทใหญ่ เรียกว่า “วันเหลินมน” โดยชาวไทใหญ่มีพิธีกรรมที่จัดขึ้นในวันเพ็ญของแต่ละเดือนในรอบปีตาม “หย่าสี่สิบสองเหลินไต” หรือประเพณีสิบสองเดือนไทใหญ่ ได้แก่

1.1.1.1 เดือนเจ้ง (ตรงกับเดือนอ้ายตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ชาวไทใหญ่จะทำพิธีทำบุญถวายข้าวใหม่ เรียกว่าประเพณี “ก้าบชอมอู” แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องตรงกับวันเพ็ญ

1.1.1.2 เดือนก้า (ตรงกับเดือนยี่ตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในเดือนนี้พระสงฆ์จะมีการเข้าปริวาสกรรม (เข้าก้า) แต่ไม่ได้กำหนดว่าจะต้องตรงกับวันเพ็ญ

1.1.1.3 เดือนสาม (ตรงกับเดือนสามตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนสามจะมีประเพณีหลู่ข้าวหย่ากู่ (ข้าวยาคุ-ข้าวเหนียวแดง) และประเพณีหลู่กองโหล หมายถึงการก่อกองไฟถวายพระพุทธรูปเจ้าเป็นพุทธบูชา

1.1.1.4 เดือนสี่ (ตรงกับเดือนสี่ตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนสี่ชาวไทใหญ่จะไปทำบุญฟังเทศน์ที่วัด และในพื้นที่ซึ่งเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปหรือพระธาตุที่มีความสำคัญจะมีการจัดงาน “ปอยพารา” หรืองานสมโภชพระพุทธรูปหรือพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง

1.1.1.5 เดือนห้า (ตรงกับเดือนห้าตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในเดือนนี้ตรงกับช่วงเทศกาลสงกรานต์ ซึ่งในแต่ละปีเวลาการเปลี่ยนศักราชไม่ตรงกันและอาจไม่ตรงกับวันเพ็ญ ดังนั้นจึงไม่มีการกำหนดพิธีกรรมที่แน่นอนในวันเพ็ญเดือนห้า

1.1.1.6 เดือนหก (ตรงกับเดือนหกตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในเดือนหกซึ่งเป็นช่วงเวลาใกล้เริ่มต้นฤดูการเพาะปลูก ชาวไทใหญ่จะจัดพิธีกรรมก่อนพระเจดีย์ทราย และจุดหนูไฟ (บั้งไฟ) เพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล ในกรณีของหมู่บ้านไทใหญ่จะจัดพิธีกรรมโดยเลือกวันที่เหมาะสมภายในเดือนหก โดยในพิธีกรรมดังกล่าวชาวบ้านจะทำพิธีสักการะธาตุทั้งสี่ประกอบการก่อเจดีย์ทราย (ดูรายละเอียดพิธีกรรมในหน้า 218)

1.1.1.7 เดือนเจ็ด (ตรงกับเดือนเจ็ดตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในเดือนนี้ไม่มีพิธีกรรมสำคัญที่กำหนดให้จัดในวันเพ็ญ

1.1.1.8 เดือนแปด (ตรงกับเดือนแปดตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนแปดเป็นช่วงเวลาการเริ่มต้นเทศกาลเข้าพรรษา (เข้าหว่า) ชาวไทใหญ่จะไปวัด ฟังธรรม และถืออุโบสถศีล และนิยมไปถืออุโบสถศีลที่วัดทุกวันพระตลอดช่วงเทศกาลเข้าพรรษา

1.1.1.9 เดือนเก้า (ตรงกับเดือนเก้าตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนเก้า อยู่ในระหว่างช่วงเทศกาลเข้าพรรษา ชาวไทใหญ่จะไปวัด ทำบุญ ฟังธรรม และถืออุโบสถศีล

1.1.1.10 เดือนสิบ (ตรงกับเดือนสิบตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนสิบ จะมีพิธีกรรมถวายข้าวมธุปายาสแด่พระพุทธเจ้า (ต่างหอมต่อหลวง) ในพิธีกรรมต่างหอมต่อหลวง หากวันดังกล่าวตรงกับวันใดในรอบสัปดาห์ ผู้ที่เกิดตรงกับวันนั้นมักจะจัดเตรียม “หอมต่ออะซากเง๊ะ” (ข้าวจำนวนเท่าอายุ) ไปร่วมถวายโดยเชื่อว่าจะทำให้มีอายุยืนยาว

1.1.1.11 เดือนสิบเอ็ด (ตรงกับเดือนสิบเอ็ดตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดเป็นเทศกาลออกพรรษา ชาวไทใหญ่จะมีงาน “ปอยเหลินสิบเอ็ด” ซึ่งจัดขึ้นตามความเชื่อเรื่องการต้อนรับพระพุทธเจ้าที่เสด็จกลับจากโปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ โดยจะมีการถวายจองพาราหรือปราสาทพระเป็นพุทธบูชา

1.1.1.12 เดือนสิบสอง (ตรงกับเดือนสิบสองตามปฏิทินจันทรคติของภาคกลาง) ในวันเพ็ญเดือนสิบสองจะมีพิธีกรรมที่ถูกกำหนดให้จัดขึ้น ได้แก่ พิธีกรรมหลั่งสังกานเจ้าพารา (ถวายผ้าจีวรห่มองค์พระพุทธรูป) พิธีกรรมล่องผ่องไต (พิธีกรรมคล้ายลอยกระทง) และในชุมชนไทใหญ่บางแห่งจะจัดงานปอยหวังกะป่า (เขาวงกต) (โยชิน บุญเฉลย และคณะ, 2551)

ประเพณีสิบสองเดือนเป็นประเพณีประจำปีที่ชาวไทใหญ่ยึดถือปฏิบัติ โดยมีความสัมพันธ์กับฤดูกาลและการทำการเกษตร เช่น พิธีถวายข้าวห่ากู่ จัดขึ้นหลังการเก็บเกี่ยวผลผลิต เพื่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลกับผลผลิตที่ได้และส่งผลต่อปีต่อ ๆ ไป พิธีกรรมก่อนพระเจดีย์ทรายและจุดบั้งไฟ จัดขึ้นก่อนฤดูกาลเพาะปลูกเพื่อขอพรให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล โดยการจัดพิธีกรรมจะร่วมกันจัดขึ้นที่วัดประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

นอกเหนือจากพิธีกรรมตามประเพณีสิบสองเดือนไทใหญ่แล้ว ยังมีพิธีกรรมระดับเมือง ซึ่งเรียกว่า “ปอยอะมยา” หรือ “ปอยหนามเมือง” เป็นพิธีกรรม “หน้าหมู” หมายถึงพิธีกรรมที่ชาวเมืองทุกคนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยเงื่อนไขความเป็นสมาชิกของสังคมนั้น (อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ, 2546) เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเป็นกรณีพิเศษประจำปี ส่วนใหญ่เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูปหรือพระธาตุศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง กรณีของเมืองแม่ฮ่องสอนมีการกำหนดพิธีกรรมลักษณะดังกล่าว 3 วาระ ได้แก่

พิธีนมัสการพระมหามัณเฑียร วัดหัวเวียง กำหนดให้จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสี่ของทุกปี เป็นพิธีสมโภชพระพุทธรูปพระมหามัณเฑียรหรือเจ้าพาราละแข่ง ซึ่งประดิษฐานที่วัดหัวเวียง ชาวเมืองนับถือพระพุทธรูปองค์นี้เป็นพระพุทธรูปประจำเมืองและเรียกพิธีกรรมดังกล่าวว่า “ปอยเหลินสี่จองโหวง” หรือ “ปอยเจ้าพาราละแข่ง” อนึ่ง ตามความนิยมของชาวไทใหญ่ทั่วรัฐฉาน มีคำกล่าวถึงลักษณะเด่นของเดือนสี่ว่า “เหลินสี่ปอยพารา” หมายถึงเดือนสี่เป็นช่วงเวลาของการจัดงานสมโภชพระพุทธรูป (แสงดำ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม, 2558) กล่าวคือ ในวันเพ็ญเดือนสี่ เมืองที่มีพระพุทธรูปสำคัญจะมีงาน “ปอยพาราเหลินสี่” (งานสมโภชพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในวันเพ็ญเดือนสี่) เช่น ปอยเหลินสี่พาราบ่อโง้ เมืองสี่ป้อ (งานปอยเดือนสี่ที่พระธาตุบ่อโง้ เมืองสี่ป้อ รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์) ปอยเหลินสี่พาราเม็งกั้ง (งานปอยเดือนสี่ที่พระธาตุห้วยต่อ เมืองกั้ง รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์) และเนื่องจากช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงหลังการเก็บเกี่ยว ชาวไทใหญ่จึงนิยมออกเดินทางเพื่อไหว้พระทำบุญ ท่องเที่ยว และออกเดินทางเพื่อนำสินค้าไปขายในต่างหมู่บ้านหรือต่างเมือง (นิติ ภาวกรพันธุ์, 2541, หน้า 213-216) ทำให้พิธีกรรมสมโภชพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ในช่วงเวลานี้ของแต่ละปี จะมีผู้คนเดินทางมาเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และกลายเป็นสัญลักษณ์ของเมืองนั้น ๆ กรณีเมืองแม่ฮ่องสอน งานปอยพาราละแข่ง นอกจากจะเป็นการจัดพิธีกรรมเกี่ยวกับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองตามคติของชาวไทใหญ่แล้ว ยังเป็นการสร้างความหมายของ “ความเป็นเมืองไทใหญ่” คือ การมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ซึ่งแสดงถึงความเป็นศูนย์กลางทางพุทธศาสนาของเมืองแม่ฮ่องสอน

งานก่อพระเจดีย์ทรายและจุดบั้งไฟประจำเมือง หรือ “งานปอยจำดีหนามเมือง” กำหนดให้จัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี ที่วัดพระนอน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยทั่วไปตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ ทุกหมู่บ้านจะจัดให้มีพิธีกรรม “ปอยจำดี” หรือก่อพระเจดีย์ทราย ในช่วงเดือนหกของทุกปี แต่ไม่ได้กำหนดวันที่แน่นอน อย่างไรก็ตาม เฉพาะกรณีของเมืองแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่เริ่มก่อตั้งเมืองได้กำหนดให้มี “งานปอยจำดี” ในวันเพ็ญเดือนหกของทุกปี ถือว่าเป็นงานปอยจำดีประจำเมือง จึงนิยมเรียกว่า “ปอยจำดีหนามเมือง” ซึ่งหมายถึงพิธีก่อพระเจดีย์ทรายประจำเมือง (อุไร ยอดประทุม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2558) เชื่อว่าจะทำให้ฝนฟ้าตกต้อง

ตามฤดูกาล พี่พรพรรณธัญญาหารอุดมสมบูรณ์ และยังเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการสืบต่ออายุหรือชะตาเมืองอีกด้วย มีความเชื่อว่าหากชะตาบ้านชะตาเมืองอยู่ในเกณฑ์ดีผู้คนที่อาศัยอยู่ในบ้านเมืองนั้นก็ย่อมมีชีวิตที่ดีด้วย ดังนั้นในพิธีกรรมนี้จึงมีชาวไทใหญ่จากทุกหมู่บ้านรอบเมืองแม่ฮ่องสอนมาเข้าร่วม และแต่ละหมู่บ้านจะไม่จัดงาน “ปอยจำดี” ของหมู่บ้านตรงกับวันดังกล่าว สะท้อนให้เห็นว่าพิธีกรรมได้เน้นย้ำสถานภาพของเมืองที่มีเหนือหมู่บ้าน

งานนมัสการพระธาตุคอกองมู หรือ “งานปอยปายหลอย” ถูกกำหนดให้จัดในวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี (พระครูอนุสารศาสนกรณ, 2530) เป็นพิธีกรรมสมโภชพระธาตุ 2 องค์ที่ตั้งอยู่บนภูเขาด้านทิศตะวันตกของเมืองแม่ฮ่องสอน (คอกองมู) ซึ่งเป็นพระธาตุประจำเมือง พิธีกรรมดังกล่าวถูกจัดขึ้นด้วยคติเดียวกันกับงานปอยเจ้าพาราละแข่ง แต่เพื่อไม่ให้เวลาตรงกัน จึงจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง

พิธีกรรมดังกล่าวมาข้างต้นนี้เป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ซึ่งในโลกทัศน์ของชาวไทใหญ่พระพุทธเจ้ามีสถานะสูงสุดและอยู่เหนือความเชื่อโหราศาสตร์ เวลาในการจัดพิธีกรรมจะยึดเอาวันเพ็ญซึ่งเป็นวันพระใหญ่เป็นหลัก โดยไม่ยึดถือว่าต้องเป็นวันมงคลตามหลักทางโหราศาสตร์ แม้ว่าวันเพ็ญจะตรงกับวันที่ไม่เป็นมงคลก็ตาม แต่ก็เชื่อว่าด้วยพุทธานุภาพจะช่วยให้วันนั้นกลับกลายเป็นวันดี อยากรู้ก็ดี เมื่อพิจารณาจากรายละเอียดของพิธีกรรม จะเห็นได้ว่าในบางพิธีกรรมจะมีความเชื่อโหราศาสตร์แฝงอยู่ด้วย กล่าวคือ มีความเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวจะส่งผลในทางเสริมดวงชะตา เช่น การถวาย “ซอมต่ออะซากเง๊ะ” (ข้าวจำนวนเท่าอายุ) ในวันเพ็ญเดือนสิบ เชื่อว่าจะทำให้ผู้ถวายมีอายุยืนยาว การทำพิธีสักการะธาตุทั้งสี่ในช่วงเดือนหก เชื่อว่าเป็นการเสริมดวงชะตา ทำให้ผู้ถวายมีสุขภาพแข็งแรง อยู่เย็นเป็นสุข และพิธี “ปอยจำดีหนามเม็ง” หรือพิธีก่อพระเจดีย์ทรายประจำเมืองแม่ฮ่องสอน เชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุหรือชะตาเมือง ทำให้ชะตาเมืองดี ซึ่งจะส่งผลให้คนในเมืองอยู่เย็นเป็นสุข สะท้อนให้เห็นว่าในพิธีกรรมทางพุทธศาสนาก็ปรากฏความเชื่อโหราศาสตร์ผสมผสานอยู่ด้วย

1.1.2 กลุ่มที่สอง คือ พิธีกรรมทางศาสนาและความเชื่ออื่น ๆ ที่ไม่ได้ถูกกำหนดให้ตรงกับวันเพ็ญ พิธีกรรมในกลุ่มนี้ต้องอาศัยความรู้ทางโหราศาสตร์มาเกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการกำหนดวันในการจัดงาน ผู้จัดงานหรือเจ้าภาพ จะเลือกสรรวันที่เป็นมงคลในการจัดงาน เช่น งานทอดกฐิน ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนาตามพุทธบัญญัติ กำหนดให้สามารถกระทำได้ตั้งแต่วันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ไปจนถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2537) ในการเลือกวันประกอบพิธีกรรมคนไทใหญ่จะหลีกเลี่ยง “วันแปด” หรือ “วันม้วย” (วันแปดและวันม้วย หมายถึงวันที่ไม่เป็นมงคล) และพยายามเลือก “วันทุน” (วันที่เป็นมงคล) โดยเชื่อว่าหากทำการกุศลในวันที่ดีแล้ว พิธีกรรมจะเป็นไปด้วยความราบรื่น แม่จางอุไร ทานบติชาวไทใหญ่ กล่าวว่า การ

“หลู่ต่างกานกะถิ่ง” หรือทอดกฐินเป็นบุญใหญ่ เป็นบุญที่ทำยาก ไหน ๆ จะทำบุญทั้งทีก็ต้องเลือกวันที่ดี ๆ เวลาตนทำบุญใหญ่ เช่น พิธีทอดกฐินก็จะเลือกทำพิธีในวันพุธ แต่เดี๋ยวนี้เพื่อความสะดวกของลูก ๆ หลาน ๆ ญาติ ๆ ซึ่งส่วนใหญ่ทำงานประจำ เวลามีงานบุญก็มักจะเลือกทำพิธีในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ เพราะเป็นวันหยุด แต่ก็พยายามเลือกวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ที่ตรงกับวันพุธ ถ้าไม่ได้ตรงกับวันพุธก็จะหลีกเลี่ยงไม่ให้ตรงกับ “วันม้วย” เพราะคนไต่ถือกันมาก ๆ จะไม่ทำการมงคลเด็ดขาด เค้าศพก็ไม่เผาวันนี้ (อุไร ยอดประทุม, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2558) เช่นเดียวกับพ่อหลวงหลวง เพชรอุดมพร อดีตผู้ใหญ่บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังกวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวว่า ในการเริ่มต้นพิธีกรรมบอยส่งลง จะต้องเลือกวันที่ดี จากประสบการณ์ของตนที่สังเกตมา ถ้าเริ่มพิธีกรรมในวันที่ไม่เป็นมงคล ในงานจะประสบแต่ความวุ่นวาย และยังย้ำว่าคนไทยใหญ่ยึดถือเรื่องวันในการจัดพิธีกรรมงานบุญมาก ๆ แม้ว่าโลกทุกวันนี้จะทันสมัยแต่ใคร ๆ ก็กลัวสิ่งไม่ดีที่จะเกิดขึ้น การเลือกวันที่ดีนอกจากจะเป็นมงคลแล้ว ยังเป็นการป้องกันเหตุไม่ดีที่จะเกิดขึ้นด้วย เรื่องแบบนี้แม้ว่าไม่เชื่อแต่ก็ไม่ควรลบหลู่ (หลวง เพชรอุดมพร, 7 ธันวาคม 2557)

จากคำบอกเล่าสะท้อนให้เห็นว่าในกรณีที่พิธีกรรมนั้น ไม่ได้ถูกกำหนดให้ทำในวันเพ็ญ คนไทยใหญ่จะเลือกทำใน “วันพุธ” ซึ่งเป็นวันที่ดีและจะหลีกเลี่ยง “วันม้วย” ซึ่งเชื่อว่าเป็นวันที่ไม่เป็นมงคล แม้ว่าปัจจุบันสภาพสังคมและเศรษฐกิจจะแปรเปลี่ยนไป ทำให้คนไทยใหญ่มีวิถีชีวิตที่ผูกติดอยู่กับงานประจำซึ่งมีตารางเวลาการทำงานที่ตายตัว วิถีชีวิตถูกกำหนดด้วยเวลาในการทำงาน ดังนั้น วันเสาร์ วันอาทิตย์หรือวันหยุดนักขัตฤกษ์ จึงเป็นทางเลือกในการประกอบพิธีกรรม อยากรู้ก็ตาม แม้พิธีกรรมจะถูกจัดขึ้นในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ แต่ก็ยังคงยึดถือความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวันพุธและวันม้วยอย่างเคร่งครัด

นอกจากนี้ ชาวไทยใหญ่บางกลุ่มยังเชื่อว่าควรทำบุญในวัน “ข้างขึ้น” ซึ่งภาษาไทยใหญ่เรียกว่า “วันเหลินใหม่” เนื่องจากคำว่า “ขึ้น” และคำว่า “ใหม่” ในภาษาไทยใหญ่มีความหมายที่ดี หมายถึง ความสดใส เจริญรุ่งเรือง การทำบุญในวันข้างขึ้นเชื่อว่าจะส่งผลให้ชีวิตของทายาททายิกาผู้เป็นเจ้าของทำบุญ รวมถึงผู้มาร่วมพิธีกรรมพบแต่ความเจริญรุ่งเรืองสืบต่อไป (แหล่งคำ วงษ์เจริญ, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559)

จากกรณีการเลือกวันเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา จะเห็นได้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์ที่ปฏิบัติการณ์ผ่านความเชื่อเรื่องวัน ยังมีอิทธิพลต่อความคิดและการปฏิบัติตนของคนไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน แม้ว่าจะพบกับข้อจำกัดเรื่องวันและเวลาซึ่งเกิดจากระบบการทำงานหรือวิถีชีวิตแบบสมัยใหม่ แต่จะเห็นได้ว่าคนไทยใหญ่เลือกที่จะปรับความเชื่อให้สอดคล้องกับ

วิถีชีวิตแบบใหม่ เช่น เมื่อไม่สามารถเลือกวันที่ตรงกับวันทูลในการประกอบพิธีกรรมได้ ก็จะเลือกวันที่ไม่ตรงกับวันเสียดังกล่าวอธิบายที่ว่า “เป็นความเชื่อของคนไทใหญ่” ซึ่งสะท้อนวิธีการนิยาม “ตัวตน” ของคนไทใหญ่ผ่านความเชื่อได้เป็นอย่างดี

1.2 อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์ในพิธีกรรมตามวงจรชีวิต

พิธีกรรมตามวงจรชีวิตหรือวัฏจักรชีวิต (Cyclical ritual) เป็นพิธีกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้คนและชุมชนปรับตัวตามการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญของชีวิต (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 179-180) ในที่นี้จะกล่าวถึงพิธีกรรมตามวงจรชีวิตที่สำคัญ แบ่งเป็น 3 ช่วงเวลา ได้แก่ การเกิดการแต่งงาน และการตาย

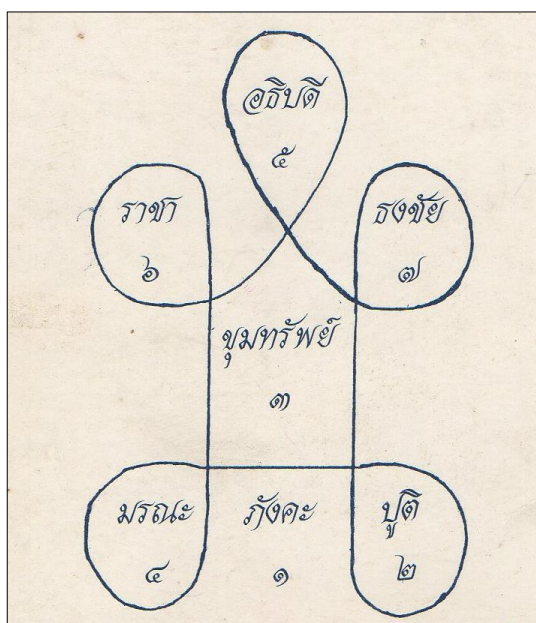
การเกิด ในอดีตคนไทใหญ่ทำคลอดโดยมีแม่เก็บ หรือหมอดำแย เป็นผู้ทำคลอด (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2556, หน้า 322) วิทยาการทางการแพทย์ที่ยังไม่ก้าวหน้าทำให้ทั้งแม่และทารกมีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตในระหว่างทำคลอดสูง ด้วยเหตุนี้ในกระบวนการคลอดลูกแบบโบราณจึงมีพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การเป่าน้ำมันต์เพื่อช่วยให้คลอดลูกได้ง่าย และวิชาโหราศาสตร์จะมีบทบาทเมื่อทารกคลอดออกมาแล้ว โดยจะมีการคำนวณดวงชะตาและตั้งชื่อตามหลักทักษา ในปัจจุบันวิทยาการทางการแพทย์เจริญก้าวหน้า สตรีที่ตั้งครรภ์ได้รับการทำคลอดด้วยวิธีทางการแพทย์แผนปัจจุบันที่มีความปลอดภัย มีความเสี่ยงต่อการเสียชีวิตต่ำ กล่าวได้ว่าความเชื่อทางโหราศาสตร์อาจไม่จำเป็นต่อกระบวนการเกิดดังเช่นอดีต แต่ในทางปฏิบัติกลับพบว่าในปัจจุบันความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทต่อสตรีที่ตั้งครรภ์มากขึ้น ด้วยวิวัฒนาการทางการแพทย์ทำให้สามารถระบุเพศของทารกผ่านวิธีการอัลตราซาวด์ (Ultrasound) และผู้ตั้งครรภ์จำนวนมากหันมาทำคลอดด้วยวิธีการผ่าตัดหรือการเร่งคลอด (กัตติกา ธนะขว้าง, 2551) ด้วยวิทยาการดังกล่าวทำให้สามารถเลือกวันและเวลาคลอดได้ ส่งผลให้การดูฤกษ์คลอดได้รับความนิยมมากขึ้น โดยเชื่อว่าฤกษ์คลอดที่เหมาะสมจะทำให้ทารกที่คลอดออกมามีลักษณะอุปนิสัยและดวงชะตาที่ดี กล่าวได้ว่า การดูฤกษ์คลอดบุตร เป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นใหม่พร้อมกับวิทยาการทางการแพทย์ในด้านการทำคลอด

ตามความเชื่อจากตำรามหาภูติของไทใหญ่ อธิบายว่าคนจะมีภพเกิด 7 ภพ ได้แก่ ปิงก๊ะ (ภิงคะ-ความต่ำต้อย) มะระณะ (มรณะ-ความเจ็บป่วย ความตาย) ปูตี (ปูลิ-ความพลัดพราก) จัก (กฏุมภะ/ ขุมทรัพย์-ความมั่งคั่ง) หย่าจ่า (ราชา-ความมั่นคง สะดวกสบาย การมียศ) อะทุน (ธงชัย-ความสำเร็จ) อะธิปะดี (อธิบดี-ความยิ่งใหญ่) โดยส่วจะทำการคำนวณจากปีจุลศักราชที่เกิดและวันเกิด (ปรับปรุงจาก จายสามยอดเคอ, 2543; พิรุฬ วงศ์มาลา, ม.ป.ป.)

ชาวไทใหญ่เชื่อว่าผู้ที่เกิดมาในภพหรือเรือนชะตาที่ดีจะมีดวงชะตาที่ดี มีชีวิตที่สุขสบาย และหากเกิดในภพที่ไม่ดีก็จะมีชีวิตที่ยากลำบาก อาจพลัดพรากจากภูมิลำเนา หรือเป็นกำพร้า

ตั้งแต่อายุยังน้อย ด้วยเหตุนี้ในปัจจุบันชาวไทยใหญ่จำนวนหนึ่งจึงเลือกที่จะคลอดลูกด้วยวิธีการผ่าตัด โดยขอให้สล่าคำนวณฤกษ์เกิดของทารกให้ตรงกับภพที่ดี กล่าวได้ว่าเป็นการ “กำหนดดวงชะตา” ให้แก่ทารกที่จะคลอดออกมา อย่างไรก็ตาม มีทารกจำนวนไม่น้อยที่พ่อแม่ได้ขอให้สล่าคำนวณฤกษ์เกิดแล้ว แต่ทารกคลอดออกมาก่อนกำหนด ซึ่งเชื่อว่าเป็นฤกษ์เกิดหรือชะตาเกิดที่แท้จริง (สล่าจายโหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558) นายมด กล่าวถึงภรรยาที่กำลังจะคลอดว่า หลังจากที่หมอได้ตรวจครรภ์ภรรยาด้วยเครื่องอัลตราซาวด์และทราบว่าตนจะได้ลูกสาว ตนได้ขอให้สล่าคำนวณฤกษ์เกิดให้ สล่าให้เลือกระหว่างจะให้ลูกสาวเกิดในเรือนชะตา “อริบตี” (อะริปะตี) ซึ่งจะทำให้เป็นผู้มีดวงชะตาเติบโตเป็นเจ้าคนนายคน หรือจะให้เกิดในเรือน “กฏุมกะ” (จ๊ก) จะทำให้เป็นนักธุรกิจ มีฐานะมั่งคั่ง ตนจึงเลือกที่จะให้ลูกสาวเป็นนักธุรกิจ เพราะหวังลึก ๆ ว่าจะได้มาสานต่อกิจการของครอบครัว (นายมด, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2559)

ดังกล่าวมาจะเห็นว่า การคำนวณฤกษ์คลอด ซึ่งมีจุดประสงค์ให้ทารกที่คลอดมามีดวงชะตาที่ดี เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงความเชื่อโหราศาสตร์เข้ากับความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการแพทย์ นำไปสู่การสร้างความเชื่อใหม่ที่กำลังแพร่หลายในสังคมไทใหญ่

ภาพที่ 47 เรือนเกิดทั้ง 7 เรือนหรือภพตามคัมภีร์มหาภูติไทใหญ่ (พิรุฬ วงศ์มาลา, ม.ป.ป.)

การแต่งงาน เป็นพิธีกรรมเปลี่ยนผ่านที่สำคัญของชีวิต เป็นการเริ่มต้นชีวิตครอบครัว ในพิธีกรรมแต่งงานของชาวไทยใหญ่ โหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทอย่างน้อย 2 ประการ ได้แก่

ประการแรก การผูกดวงชะตาระหว่างชายและหญิงที่วางแผนจะแต่งงานกัน เป็นการตรวจสอบว่ามีดวงสมพงษ์เหมาะสมที่จะเป็นคู่ชีวิตกันหรือไม่ ในกรณีที่ดวงชะตาของทั้งคู่เหมาะสมกัน สล่าผู้ตรวจดวงชะตาอาจให้ทำพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตาให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นไป และในกรณีที่ดวงชะตาของผู้ที่จะแต่งงานเป็นอริต่อกัน (ไม่เหมาะสมกัน) จะต้องประกอบพิธีกรรมเพื่อแก้เคล็ดให้สามารถใช้ชีวิตคู่อยู่ร่วมกันได้อย่างราบรื่น สล่าจาย โหลง เล่าว่า นางละกับจายปี มีดวงชะตาไม่สมพงษ์กันเท่าใดนัก ก่อนแต่งงาน สล่าได้ให้ทั้งคู่แก้เคล็ดด้วยการช่วยกันปลูกไผ่สีสุกภายในพื้นที่เรือนหอ เชื่อว่าหากต้นไผ่สีสุกงอกงามเติบโต ชีวิตของทั้งคู่ก็จะเจริญรุ่งเรืองดังเช่นต้นไผ่นั้น (สล่าจาย โหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558) ประการที่สอง การเลือกฤกษ์ยามในการแต่งงาน เป็นเรื่องที่ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญ ในอดีตการแต่งงานนอกจากจะเลือกวันให้ตรงกับ “วันทุน” ในเดือนคู่ตามปฏิทินจันทรคติแล้ว ยังต้องพิจารณา “วันหัวเรียงหมอน” หมายถึง วันที่เหมาะสมและเป็นมงคลกับการแต่งงาน และมีความเชื่อว่าจะไม่แต่งงานในช่วงเข้าพรรษาเด็ดขาด ความเชื่อนี้ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัดสืบมาถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องฤกษ์แต่งงานมีการเปลี่ยนแปลงไปมาก จะพบว่า ชาวไทใหญ่นอกจากจะพิจารณาฤกษ์แต่งงานโดยการขอฤกษ์จากสล่าหรือพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางด้านโหราศาสตร์และฤกษ์ยามของไทใหญ่แล้ว ยังนิยมหาฤกษ์แต่งงานจากโหราจารย์ที่มีชื่อเสียงอื่น ๆ ที่มีระบบความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามต่างจากไทใหญ่ เช่น ฤกษ์ตามความเชื่อโหราศาสตร์ไทย ฤกษ์ตามความเชื่อโหราศาสตร์จีน โดยจะนำฤกษ์ต่าง ๆ ที่ได้มาเปรียบเทียบกัน เพื่อเลือกฤกษ์ที่ดีที่สุด บางรายให้เหตุผลว่าการดูหลาย ๆ ฤกษ์เพื่อให้สามารถเลือกฤกษ์ที่ตรงกับช่วงเวลาที่ตนสะดวกได้ ปราบฏุกการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันความเชื่อโหราศาสตร์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในกลุ่ม แต่มีการรับเอาความเชื่อโหราศาสตร์ใหม่เข้ามาและเลือกนำมาปรับใช้ตามความเหมาะสม อนึ่ง แม้ว่าชาวไทใหญ่อาจหาฤกษ์แต่งงานด้วยวิธีการคำนวณจากโหราศาสตร์รูปแบบอื่นที่ไม่ใช่โหราศาสตร์ไทใหญ่ แต่ยังคงยึดถือความเชื่อเรื่อง “ห้ามแต่งงานกลางพรรษา” คือ การไม่ประกอบพิธีกรรมแต่งงานในช่วงเวลาเข้าพรรษา ซึ่งโหราศาสตร์บางประเภทไม่มีข้อจำกัดในเรื่องนี้ ในปัจจุบันจะพบเห็นผ่านสื่อโทรทัศน์หรือสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ว่าบุคคลที่มีชื่อเสียง เช่น ดารา นักร้อง นักการเมืองจำนวนมากเลือกแต่งงานในช่วงเข้าพรรษา กรณีดังกล่าวคนไทใหญ่มักจะตั้งคำถามและกล่าวถึงสิ่งที่เกิดขึ้นว่า “ถ้าเป็นคนไทจะไม่แต่งงานในพรรษาเด็ดขาด” (แหล่งคำ วรย์เจริญ, สัมภาษณ์ 8 เมษายน 2559) กล่าวได้ว่าข้อห้ามดังกล่าวเป็นความเชื่อโหราศาสตร์ ที่ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนเลือกนำมาใช้นิยามความเป็นไทใหญ่ของตน ท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องฤกษ์ยามที่คนไทใหญ่รับเข้ามาจากภายนอก

ภาพที่ 48 พิธีแต่งงานของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2513 (อภิชาติ ปัญญามูลวงษา, 2558)

การตาย ความคิดและความรู้สึกของคนไทใหญ่ต่อความตายได้รับอิทธิพลมาจาก พุทธศาสนา โดยเฉพาะเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดในชาติภพต่าง ๆ ตามกฎแห่งกรรม (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 192) คนไทใหญ่เชื่อว่าการตายเป็นการเปลี่ยนสถานะ การที่ผู้ตายจะไปสู่สถานะที่สูงขึ้นหรือต่ำลง ขึ้นอยู่กับการประพฤติปฏิบัติตนของผู้ตายในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ใน ส่วนของการจัดพิธีกรรมศพเป็นหน้าที่ของลูกหลานและญาติพี่น้อง เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูและความอาลัย ในพิธีกรรมศพของชาวไทใหญ่ โหราศาสตร์เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวกับการจัดการศพ ประการแรก การจัดการเกี่ยวกับศพในกรณีที่ผู้ตายเสียชีวิตภายนอกหมู่บ้านจะไม่ได้รับอนุญาตให้นำศพกลับเข้ามาประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้าน หรือผู้ที่ตายอย่างไม่ปกติ เช่น ถูกฟ้าผ่าตาย ถูกเสือกัดตาย ฆ่าตัวตาย จะต้องจัดการปลงศพในบริเวณที่เสียชีวิต ห้ามนำศพกลับมาทำพิธีในหมู่บ้านเพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดอาเพศต่อครอบครัว และหมู่บ้าน (สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ และคณะ, 2538, หน้า 13-14) แม้เบื้องหลังของความเชื่อนี้จะเกิดจากการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อโรคที่อาจติดมากับผู้ตาย และลดความลำบากในการเคลื่อนย้ายและรักษาศพ แต่คำอธิบายของชาวไทใหญ่มักจะเป็นไปในลักษณะของความเชื่อที่ว่าจะทำให้เกิดอาเพศในหมู่บ้าน กลวิธีดังกล่าวเป็นการควบคุมทางสังคมผ่านความเชื่อ อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันความเชื่อเรื่องการห้ามนำศพที่ตายนอกหมู่บ้านเข้ามาประกอบพิธีกรรมในหมู่บ้านเบาบางลงไปมาก เนื่องจากวิทยาการทางการแพทย์และวิธีการรักษาศพที่มีความก้าวหน้า สังคมไทใหญ่ได้ปรับตัวเพื่อหาทาง

ออกให้แก่อำเภอดังกล่าวโดยหลีกเลี่ยงไม่นำศพกลับมาประกอบพิธีกรรมที่บ้าน (เรือนของผู้ตาย) แต่จะนำไปประกอบพิธีกรรมที่วัดแทน (โพแห่ง วรรณเลิศ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557) ซึ่งความคิดเรื่องการนำศพไปประกอบพิธีที่วัด เป็นอิทธิพลทางความเชื่อที่ได้รับจากรัฐไทย เพราะแต่เดิมชาวไทยใหญ่จะไม่นำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัดอย่างเด็ดขาด เพราะถือว่าเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์

ประการที่สอง ไทยใหญ่มีคำกล่าวที่ว่า “ชิบอ่าหลิเข้า เก้าอ่าหลิออก” (ชิบไม่ควรเข้า เก้าไม่ควรออก) หมายถึง การไม่นำศพมาประกอบพิธีในวันขึ้นหรือแรม 10 ค่ำ และไม่เผาศพในวันขึ้นหรือแรม 9 ค่ำ (โสภา กล่อมมิตร, สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2558) นอกจากนี้ชาวไทยใหญ่ในบางพื้นที่จะไม่เผาศพใน “วันแปด” และ “วันม้วย” เพราะเชื่อว่าหากนำศพไปทำการฌาปนกิจในวันดังกล่าวลูกหลาน จะพบกับความเดือดร้อน ความเชื่อดังกล่าวเป็นอิทธิพลจากความเชื่อโหราศาสตร์ที่ยังคงยึดถืออย่างเคร่งครัดจนถึงปัจจุบัน

พิธีกรรมแห่งการเปลี่ยนผ่านที่สำคัญในช่วงชีวิต คือ การเกิด การแต่งงาน และการตาย มีความเชื่อโหราศาสตร์แฝงอยู่แทบทั้งสิ้น เนื่องจากเป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงของช่วงชีวิต ย่อมเกิดพร้อมกับความหวังและความปรารถนาใ้ในอนาคตดำเนินต่อไปได้ด้วยความราบรื่น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันที่สภาพสังคมเปลี่ยนไป ซึ่งเกิดจากปัจจัยภายในของชาวไทยใหญ่เอง คือการปรับเปลี่ยนจากวิถีการผลิตเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อค้าขาย และการเข้าสู่ระบบงานประจำ ทำให้ถูกจำกัดด้วยเงื่อนไขของ “เวลา” ประกอบกับชาวไทยใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาโดยรัฐ ทำให้บางส่วนมีมุมมองเกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์แปรเปลี่ยนไป โดยมองว่าโหราศาสตร์เป็นเรื่องมง่าย และปัจจัยจากภายนอก คือ กระแสความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทย ซึ่งถูกทำให้มีความเป็นสากลมากกว่าความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่ผ่านการนำเสนอในรูปแบบหนังสือ วารสาร โทรทัศน์ วิทยุ สื่อโซเชียลมีเดีย ทำให้คนไทยใหญ่เริ่มที่จะหันไปเชื่อถือโหราศาสตร์แบบไทยมากยิ่งขึ้น แต่ทว่าในกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว คนไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนก็ยังคงเลือกที่จะยึดถือความเชื่อตามหลักโหราศาสตร์ไทยใหญ่บางอย่าง เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นไทยใหญ่ของตน เช่น การเลือกประกอบพิธีกรรมในช่วงวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ที่ตรงกับ “วันทูน” (วันดี) การเลือกให้ทารกคลอดในภที่เป็นมงคลตามตำรามหาภูติ การหลีกเลี่ยงการเผาศพในวันขึ้นหรือแรมเก้าค่ำ และการไม่ประกอบพิธีแต่งงานในช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น

1.3 อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิกฤติการณ์ของชีวิต

พิธีกรรมในวิกฤติการณ์ของชีวิต (Crisis ritual) มีจุดมุ่งหมายชัดเจน หรือต้องการบรรลุวัตถุประสงค์บางอย่าง เช่น ต้องการแก้ไขภัยพิบัติ ความทุกข์ยาก หรือเพื่อช่วยให้อุดพ้น

จากสภาวะวิกฤติในชีวิตที่ไม่อาจแก้ไขได้ด้วยวิธีการปกติ แต่จำเป็นต้องพึ่งพาความช่วยเหลือจากอำนาจศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งมีอย่างน้อย 4 รูปแบบ ได้แก่ โหราศาสตร์หรือการทำนายทายทักดวงชะตา การเช่นไหว้ผีให้หยุดคลื่นแกล้งรังควาน การใช้เวทมนตร์คาถาหรือวัตถุมงคลอื่น ๆ และการประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา (ยศ สันตสมบัติ, 2543, หน้า 195) ทำให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทอย่างยิ่งในช่วงเวลาที่มนุษย์ประสบกับปัญหา หรือภาวะวิกฤติในชีวิต

แม้ว่าปัจจุบัน โลกทัศน์ของผู้คนที่มีต่อสิ่งแวดล้อมทั้งทางสังคมและธรรมชาติจะแปรเปลี่ยนไปด้วยความรู้ที่เกิดจากการอธิบายเหตุผลตามหลักวิทยาศาสตร์ เช่น คนทราบว่ น้ำท่วมมีสาเหตุมาจากการตัดไม้ทำลายป่า แผ่นดินไหวเพราะการเคลื่อนตัวของเปลือกโลก การเจ็บป่วยมาจากการติดเชื้อ โรคชนิดใดชนิดหนึ่ง แต่ถึงกระนั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์อันไม่พึงประสงค์หรือเกิดวิกฤติการณ์ชีวิต ชาวไทใหญ่ก็ยังเลือกที่จะพึ่งพาวิธีการทางโหราศาสตร์ทั้งในด้านของการคำนวณการพยากรณ์และการประกอบพิธีกรรม โดยความเชื่อโหราศาสตร์ถูกใช้ประกอบกับวิธีการที่มีเหตุผลอย่างเป็นรูปธรรม เช่น ในกรณีการเจ็บป่วย พบว่าวิธีการทางโหราศาสตร์จะถูกใช้ควบคู่กับวิธีการรักษาของแพทย์แผนปัจจุบัน ดังกรณีของนายหลู่ (นามสมมติ) ซึ่งล้มป่วยด้วยโรคมะเร็งลำไส้ เขาเดินทางมารับการรักษาที่โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การรักษาเป็นไปด้วยดี หลังจากรักษาโดยใช้เคมีบำบัดผ่านไป 8 เดือน เขาหายเป็นปกติและกลับมาแข็งแรงอีกครั้ง น้องสาวของเขาเล่าว่า เขาไม่เคยมีอาการป่วยให้รู้มาก่อนเลย ตอนป่วยใหม่ ๆ ตนได้นำวันเดือนปีเกิดของเขาไปให้สาล่าดวงชะตา และประกอบพิธีกรรมหลายอย่าง ตนเชื่อว่าแม้จะรักษาด้วยการแพทย์สมัยใหม่ แต่หากดวงชะตาไม่ดี หมอก็จะรักษาไม่ถูกจุดหรือไม่ถูกโรค บางทีก็รักษาไม่หาย แต่ในกรณีของพี่ชายตน เนื่องจากไปทำการแก้ไขดวงชะตามาแล้ว หมอจึงรักษาได้ถูกจุด และช่วยให้ผู้ป่วยมีอาการข้างเคียงจากการรักษาน้อย เช่น มีอาการแพ้ยาเคมีบำบัดไม่มากนัก ส่งผลให้ร่างกายกลับมาแข็งแรงได้เร็วทั้ง ๆ ที่ตอนป่วยในช่วงแรก ใคร ๆ ก็คิดว่าเขาจะเสียชีวิต (นางແທး (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2559)

นอกจากนี้ยังพบว่า สำหรับคนที่กำลังมีปัญหาชีวิต จะไม่ปฏิเสธทางเลือกในการหาทางออกด้วยวิธีการทางโหราศาสตร์ รวมถึงเลือกปฏิบัติตามคำแนะนำของสาล่าอย่างไม่มีข้อแม้ นางมยู่ กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 2556 สามิป่วยด้วยโรคไตและอาการทรุดหนัก ในทางการแพทย์ได้รับการอย่างเต็มที่แล้ว ช่วงเวลานั้นใครแนะนำให้ทำอะไรก็ทำทุกอย่าง ทั้งทำพิธีส่งเคราะห์ เรียกขวัญ จุดเทียนบูชา ทั้งแบบไต (ไทใหญ่) แบบเมือง (ไทยวน) แบบจีน และแบบไทย เพราะช่วงเวลานั้นเราอยากให้คนป่วยหายจากโรค ใครว่าอะไรดีก็ทำ (มยู่ ศรีรัตนบัลล์, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2558) จากสถานการณ์ในลักษณะดังกล่าวเป็นโอกาสที่ สาล่า จะได้แสดงตัวตนและ

นำเสนอพิธีกรรมแบบไทใหญ่อย่างเต็มที่ สล่าไทใหญ่มักจะแนะนำให้ผู้มาขอคำปรึกษา แก้เคล็ด เสริมดวงหรือประกอบพิธีกรรมแบบไทใหญ่ ซึ่งหลายพิธีกรรมพบเห็นได้ยากในปัจจุบัน เช่น พิธีการบีดภัย พิธีส่งเคราะห์ จากเหตุการณ์ในลักษณะดังกล่าวมีส่วนสำคัญในการช่วยให้เกิดการรื้อฟื้นพิธีกรรมตามความเชื่อ โหราศาสตร์ไทใหญ่ โดยหากได้ผลสัมฤทธิ์เป็นที่พึงพอใจจะนำไปสู่การผลิตซ้ำพิธีกรรมดังกล่าวผ่านการบอกเล่าจากญาติผู้ป่วยรายหนึ่ง ไปสู่ผู้ป่วยรายอื่นที่มีอาการในลักษณะใกล้เคียงกัน หรือกำลังประสบเหตุการณ์ในชีวิตที่คล้ายกัน

ไม่เพียงแต่ในระดับบุคคลหรือครอบครัวเท่านั้น ในระดับชุมชนหมู่บ้าน หากในหมู่บ้านใดมีผู้เสียชีวิตติดต่อกัน 3 รายขึ้นไปในเวลาใกล้เคียงกัน ชาวบ้านเชื่อว่ามีความไม่ปกติเกิดขึ้นในหมู่บ้าน ต้องให้สล่าทำการตรวจชะตาบ้าน และทำพิธีแม่บ้านหรือบีดเคราะห์ ป่าอรุณ เล่าว่า ในหมู่บ้านผาบ่องเคยมีช่วงหนึ่งที่มีคนเสียชีวิตในช่วงเวลาที่ใกล้เคียงกัน 3-4 ราย ชาวบ้านมองว่าเป็นเรื่องผิดปกติ จึงขอให้เจ้าอาวาสวัดซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านโหราศาสตร์ตรวจชะตาบ้าน และร่วมกันประกอบพิธีบีดเป่าโดยการจัดพิธี “แม่บ้าน” เป็นกรณีพิเศษ และทำพิธีสวด “กัมพะหา” ซึ่งเป็นพิธีบีดรังควานหรือบีดเป่าสิ่งชั่วร้ายแบบไทใหญ่ หลังจากประกอบพิธีกรรมก็ไม่พบว่าผู้คนล้มตายติด ๆ กันอีก (อรุณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2559)

จะเห็นได้ว่าในช่วงเวลาที่ชีวิตเกิดเหตุการณ์วิกฤติ หรือเหตุการณ์ที่ไม่สามารถหาทางออกด้วยเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ได้โดยง่าย ชาวไทใหญ่มองให้ความสำคัญและเลือกที่จะใช้ความเชื่อโหราศาสตร์ในการอธิบายปัญหาที่เกิดขึ้น รวมถึงใช้เป็นแนวทางในการแก้ปัญหา

1.4 อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์ในพิธีกรรมที่เกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมในด้านนา รวมถึงการจัดการศึกษารูปแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา ทำให้เกิดการก่อตัวของชนชั้นกลางขึ้น ประกอบกับการปฏิรูปประเทศได้จัดระบบราชการและจัดการศึกษาแผนใหม่ทั่วประเทศ ทำให้เกิดอาชีพข้าราชการและอาชีพอิสระต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลจากการได้รับการศึกษา เช่น เสมียนห้างร้าน นักหนังสือพิมพ์ นักเขียน เป็นต้น กลุ่มคนข้างต้นมีการดำเนินชีวิตในแบบที่เรียกว่าชนชั้นกลาง เป็นคนกลุ่มใหม่ที่มีบทบาทอยู่ในสังคมเมืองสมัยใหม่ คนกลุ่มนี้มีสำนึกในความเป็นมนุษย์ของตนเอง โดยมองว่าตนเป็นมนุษย์ที่มีความเท่าเทียมกับคนอื่น ๆ เป็นมนุษย์ที่สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ และสามารถหาเลี้ยงตัวได้ด้วยศักยภาพของตนเอง (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2538, หน้า 215)

การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งจะนำพากลุ่มคนเข้าสู่อาชีพต่าง ๆ เช่น แพทย์ พยาบาล ครู อาจารย์ ทหาร นักคอมพิวเตอร์ พนักงานบริษัท รวมไปถึงการประกอบธุรกิจส่วนตัว (สรีสวดี อึ้งสกุล, 2551, หน้า 553) นอกจากนี้การพัฒนาความรู้

อย่างต่อเนื่องก็จะเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมสมัยใหม่ซึ่งมีการแข่งขันสูง ด้วยสภาพดังกล่าวคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนจำนวนหนึ่งสามารถจบการศึกษาและกลับมาประกอบอาชีพในถิ่นกำเนิดได้ แต่มีอีกจำนวนไม่น้อยที่ต้องเข้าสู่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจ เช่น กรุงเทพฯ และเชียงใหม่ เพื่อประกอบอาชีพ รวมถึงการโยกย้ายตามระบบราชการและการย้ายถิ่นฐานตามครอบครัวใหม่ที่เกิดขึ้น

ในวิถีชีวิตสมัยใหม่ซึ่งเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาของประเทศไทย พบว่าความเชื่อ โหราศาสตร์ไทใหญ่ยังคงมีบทบาทและปรับตัวให้สอดคล้องกับ “ความเสี่ยง” ในชีวิตของคนสมัยใหม่ที่มีมากขึ้น โดยคนไทใหญ่ยังคงเลือกที่จะหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจด้วยการพึ่งพาโหราศาสตร์ ตามคำบอกเล่าของสลาจาโยหลง ปัญหาที่คนในช่วงอายุ 18-60 ปี ให้ความสำคัญมากที่สุดคือเรื่องการศึกษาและการประกอบอาชีพ โดยกล่าวว่าคนสมัยใหม่มีความกังวลมากที่สุดเกี่ยวกับเรื่องการสอบเข้าศึกษาต่อ การสอบเข้าทำงาน และปัญหาเรื่องการทำงาน เช่น จะได้งานที่ดีทำหรือไม่ และเมื่อได้งานทำแล้ว บางคนก็ต้องการก้าวหน้า ต้องการเลื่อนขั้น บางคนก็เกิดปัญหาในที่ทำงาน ปัญหาทางานเป็นปัญหาสำคัญมาก ๆ (สลาจาโยหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

โหราศาสตร์มีบทบาทอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่จะสอบแข่งขันเข้าศึกษา การศึกษาในระบบได้กลายเป็นส่วนสำคัญของช่วงชีวิต การแข่งขันสอบเข้าสถานศึกษา ซึ่งแต่เดิมมีความเข้มข้นในระดับอุดมศึกษา และปัจจุบันได้ขยายสู่ระดับมัธยมศึกษา ประถมศึกษา และระดับอนุบาล ทำให้ผู้ปกครองซึ่งต้องการให้บุตรหลานประสบความสำเร็จ หันหน้าเข้าพึ่งพาโหราศาสตร์ คุณป้าดี (นามสมมติ) เล่าว่า หลานสาวของตนศึกษาอยู่ในโรงเรียนชื่อดังของ จังหวัดเชียงใหม่ กำลังจะสอบโควตาเพื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ อยากให้สอบได้คณะทันตแพทยศาสตร์ แต่คะแนนสูงมาก หลานเป็นคนขยัน เรียนเก่ง และมุ่งมั่น จึงอยากให้หลานสอบได้ ตนเป็นคนไต (ไทใหญ่) เคยใช้วิธีการแบบไตคือไปหาสลา แม้อันอื่นจะว่าตนงมงาย แต่ตนคิดว่า ไม่มีอะไรเสียหาย สลาควรจะให้หลานจะสอบได้ ตนก็สบายใจ แต่ก็ขอให้สลาช่วยจุดเทียนเสริมดวงให้หลาน สอบติดทันตแพทย์ และด้วยความกังวลตนจึงไปหาสลามาถึง 3 ราย (ดี (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2558) หลังจากจบการศึกษาแล้ว เมื่อเข้าสู่การทำงาน โหราศาสตร์ยังทำหน้าที่เป็นแผนที่หรือเข็มทิศในการชี้แนะและให้ทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาในการทำงาน รวมถึงเป็นเครื่องคลายทุกข์และให้กำลังใจในการเผชิญกับอุปสรรคในการทำงานอีกด้วย

ในด้านของสลา พบว่า สลาพยายามแสวงหาเทคนิค เคล็ดลับ วิธีการ ทั้งในการพยากรณ์ ดวงชะตาและการประกอบพิธีกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตสมัยใหม่ เช่น

สถาปน (สถาปน, สัมภาษณ์, 27 ธันวาคม 2557) ได้ทำการผูกยันต์เทียนขึ้นมาใหม่สำหรับใช้เฉพาะกิจ ได้แก่ ยันต์เทียนสำหรับการสอบเอ็นทรานซ์-โควตา เพื่อเข้าศึกษาต่อในระดับมหาวิทยาลัย ยันต์เทียนสำหรับสอบเข้าทำงานบริษัท ยันต์เทียนสำหรับสอบเข้าทำงานราชการ ยันต์เทียนสำหรับลงรับสมัครเลือกตั้งนายกเทศมนตรีและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) สมาชิกเทศบาล (ส.ท.) สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) สมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) กระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างเทคนิควิธีการแบบใหม่ของสถาปน ใหญ่ หรือในกรณีของสถาปน ใหญ่ กล่าวว่า ในฐานะที่ตนเป็นคนไทใหญ่และเป็นหมอลำไทใหญ่ จึงพยายามจะทำให้ศาสตร์นี้สามารถดำรงอยู่ได้เพื่อคนไทใหญ่ การถือเคล็ดต่าง ๆ ก็จะแนะนำเคล็ดแบบไทใหญ่ เช่น ในการไปสอบจะแนะนำให้พกใบพุทราใส่กระเป๋าเสื้อขณะไปสอบ เพราะภาษาไทใหญ่เรียกพุทราว่า “หมากขอ” คำว่า “ขอ” ฟ้องเสียงกับคำว่า “ขอ” ซึ่งหมายถึง ตะขอ ที่ใช้สำหรับการเกาะเกี่ยว จึงเชื่อว่าการพกใบหมากขอเปรียบเสมือนการพกอุปกรณ์ไปเพื่อเกาะเกี่ยวความสำเร็จ ซึ่งเคล็ดดังกล่าวได้แพร่หลายในกลุ่มนักเรียนนักศึกษา พบว่าเยาวชนไทใหญ่มักจะแอบพกใบพุทราใส่กระเป๋าเสื้อไปสอบ และแนะนำกันต่อแบบปากต่อปากว่าใบหมากขอจะช่วยให้ประสบความสำเร็จในการสอบได้ (สถาปน ใหญ่, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

จะเห็นได้ว่าในวงจรชีวิตของผู้คนในยุคสมัยใหม่ซึ่งให้ค่านิยมและประเมินความสำเร็จของชีวิตจากการเรียนและการทำงาน จึงทำให้เกิดการแข่งขัน และมีความหวังว่าจะประสบความสำเร็จในทั้งสองเรื่อง สำหรับคนไทใหญ่แล้ว ภายใต้อคติความเชื่อ โหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทในการช่วยให้กำลังใจ ช่วยชี้แนะแนวทาง และตามความเชื่อ พิธีกรรมทางโหราศาสตร์ก็เป็นปัจจัยหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างให้ประสบผลสำเร็จ อย่งไรก็ตาม ความเชื่อโหราศาสตร์ได้มีการปรับตัวเพื่อรองรับกับความเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากการแสวงหาเทคนิค เคล็ดลับและวิธีการต่าง ๆ ของสถาปน ใหญ่ สะท้อนให้เห็นว่าความรู้ในวิชาโหราศาสตร์เป็นความรู้ที่ต้องมีการพัฒนาและปรับตัวอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลง และสามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในแต่ละช่วงเวลาได้ การปรับตัวในลักษณะดังกล่าวยังเห็นได้จากกรณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปีชง ซึ่งเป็นความเชื่อในวัฒนธรรมจีนที่แพร่หลายเข้ามาสู่สังคมไทย

ในช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา ความเชื่อเรื่อง “ปีชง” เป็นความเชื่อที่เติบโตอย่างมากในสังคมไทย (แก๊ซงพีเวอร์ คลื่นคนรุ่นใหม่ก็ตก โฆษกวัดมังกรเดือนมิถุนายน 2556; ย้อนดูคำทำนาย “โหราจารย์” เรื่องไหนแม่น เรื่องไหนแป้ก, 2558; สำนักข่าวไทย, 2559) ปรากฏการณ์ความเชื่อเรื่องปีชงที่แพร่หลายมากขึ้น ส่งผลให้เกิดการสร้างวิธีการ “แก้ชง” หรือ “แก้ปีชง” หรือ “แก้ดวงปีชง” ในรูปแบบที่หลากหลายขึ้น เช่น การแก้ปีชงแบบจีน การแก้ปีชง

แบบไทย การแก้ดวงปีชงด้วยการไหว้พระแก้ววัด การแก้ปีชงด้วยการไหว้พระธาตุประจำปีเกิด การแก้ปีชงด้วยพิธีกรรมการนอน โลงศพ การแก้ดวงปีชงด้วยพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนา ฯลฯ โดยมีวิธีการและรูปแบบใหม่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง เพื่อตอบสนองกระแสความเชื่อเรื่องปีชงที่ขยายตัวมากขึ้น

ในกรณีของไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน สล่าและพระสงฆ์หลายแห่งได้นำเสนอวิธีการแก้ปีชงแบบไทยใหญ่ เช่น การแก้ปีชงผ่านพิธีกรรมสะเดาะเคราะห์ สืบชะตาแบบไทยใหญ่ (พ.ศ. 2558-2559) จัดในวันขึ้นปีใหม่ที่วัดผาอ่าง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน การบูชาเทียนเพื่อแก้ปีชงที่ วัดจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมถึงการบูชาธาตุทั้งสี่เพื่อแก้ดวงปีชงในวัดที่มีพระธาตุสำคัญ เช่น วัดพระธาตุดอยกองมู วัดจองกลาง การบูชาและปล่อยโคลมลอยไทยใหญ่แก้ปีชงที่วัดจองกลาง เป็นต้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวด้านหนึ่งเป็นการใช้ความเชื่อโหราศาสตร์ในการสร้างความเป็นไทยใหญ่โดยเชื่อมโยงเข้ากับกระแสความนิยมโหราศาสตร์ในสังคมไทย และอีกด้านหนึ่งเป็นการยกระดับความเชื่อโหราศาสตร์ท้องถิ่นให้มีความเป็นสากลมากยิ่งขึ้นทั้งในระดับชาติและนานาชาติ โดยการเชื่อมโยงพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ของท้องถิ่นเข้ากับ ความเชื่อโหราศาสตร์ที่มีความเป็นสากลมากกว่า เช่น ความเชื่อเรื่องปีชงซึ่งเป็นความเชื่อที่ได้รับอิทธิพลจากจีน และปัจจุบันแพร่หลายอย่างมากในสังคมไทย เป็นต้น

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่าอิทธิพลความเชื่อโหราศาสตร์ปรากฏอยู่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่ ทั้งพิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต พิธีกรรมเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ของชีวิต รวมไปถึงพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ถึงแม้ว่าพิธีกรรมบางอย่างจะถูกอธิบายว่าเป็นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา แต่ก็พบว่ามีความเชื่อโหราศาสตร์แทรกตัวผสมผสานอยู่ กล่าวได้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์เป็นแนวคิดที่อยู่เบื้องหลังพิธีกรรมต่าง ๆ ของชาวไทยใหญ่ไม่มากนักน้อย และถึงแม้ว่าในปัจจุบันสังคมและเศรษฐกิจจะเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต ตลอดถึงความเจริญก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ทำให้ผู้คนเข้าใจและสามารถอธิบายกลไกของธรรมชาติอย่างเป็นเหตุเป็นผลตามหลักวิทยาศาสตร์ได้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังมีกระแสความเชื่อโหราศาสตร์จากภายนอกที่แพร่หลายเข้ามาสู่สังคมไทยใหญ่ แต่พบว่าชาวไทยใหญ่แม่ฮ่องสอนยังคงยึดถือความเชื่อโหราศาสตร์ ไทยใหญ่ในการดำเนินชีวิต ประกอบกับสังคมปัจจุบันที่เต็มไปด้วยความกังวลและความคาดหวัง ผู้คนต้องการที่พึ่งเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหา ทำให้โหราศาสตร์ยังคงมีบทบาทอยู่เบื้องหลังการคิดและการวางแผน เพื่อให้ชีวิตก้าวไปสู่จุดมุ่งหมายได้อย่างราบรื่น รวมถึงเสนอแนะวิธีการแก้ไขในกรณีที่พบปัญหาหรืออุปสรรค โหราศาสตร์จึงยังคงมีบทบาทสำคัญในชีวิตของชาวไทยใหญ่ และอาจกล่าวได้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีคิดของคนไทยใหญ่

2. กระแสความนิยมโหราศาสตร์ในประเทศไทย

ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทในสังคมไทยมาช้านาน โดยชนชั้นสูงเป็นผู้รับเอาความเชื่อโหราศาสตร์จากพราหมณ์-ฮินดู เข้ามาใช้ จากนั้นจึงแพร่ขยายไปสู่ส่วนอื่น ๆ ของสังคม (ธิดาสารเยา, 2552, หน้า 310) ในราชสำนักทุกยุคทุกสมัยมีกรมโหรประจำราชสำนัก โหรประจำราชสำนักจะทำหน้าที่ถวายคำแนะนำและถวายการพยากรณ์โดยใช้ความรู้ด้านโหราศาสตร์ รวมถึงประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ (บำรุง คำเอก, 2550, หน้า 51) เช่น การคำนวณพระฤกษ์ในพระราชพิธีสำคัญ การตั้งราชทินนาม เป็นต้น ในส่วนของชาวบ้าน ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทต่อการประกอบกิจกรรมทางการเกษตร และการดำเนินชีวิต อย่างไรก็ดี ก่อนที่วิทยาการการตีพิมพ์จะแพร่หลายในสังคมไทย ความรู้โหราศาสตร์ในระดับชาวบ้านมีลักษณะเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ และไม่มีความเป็นเอกภาพเท่าใดนัก ภายหลังเมื่อมีการตีพิมพ์ตำราโหราศาสตร์ออกจำหน่ายและได้รับความนิยม เช่น ตำราพรหมชาติ ทำให้ความรู้โหราศาสตร์ที่แพร่หลายในสังคมไทยมีความเป็นเอกภาพมากขึ้น และถูกสร้างให้เป็นมาตรฐานความรู้ด้านหนึ่งในสังคมไทย (ปีทมากร บุลสถาพร, 2539) ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ได้รับความนิยมจากทุกชนชั้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง

ในระดับประเทศ โหราศาสตร์จะให้ความสำคัญกับดวงเมือง ในกรณีของประเทศไทยในปัจจุบัน ดวงเมือง หมายถึง วันสถาปนากรุงเทพมหานคร ตรงกับวันตามสุริยคติคือวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2325 และจันทรคติตรงกับวันอาทิตย์ขึ้น 10 ค่ำ เดือน 6 ปีชวด เวลา 06.54 น. (วันสถาปนากรุงรัตนโกสินทร์) (พลูหลวง, 2517, หน้า 17) ดวงเมืองมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพยากรณ์ความเป็นไป ทั้งด้านการเมืองการปกครอง สังคมและเศรษฐกิจ จะเห็นได้ว่าตลอดช่วงเวลา 200 กว่าปีที่ผ่านมา มีโหราจารย์พยากรณ์ความเป็นไปของบ้านเมืองอย่างต่อเนื่อง อาทิ มีการทำนายว่าราชวงศ์จักรีจะมีอายุ 150 ปี ซึ่งปรากฏว่าใน พ.ศ. 2475 เกิดการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ส่งผลกระทบต่อสถานะของราชวงศ์เป็นอย่างมาก อย่างไรก็ตาม คำทำนายดังกล่าวถูกเพียงครั้งเดียวคือ พระมหากษัตริย์ได้สูญเสียพระราชอำนาจเด็ดขาดไปแต่ราชวงศ์ยังคงอยู่ (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2550) และตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาจะพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีอิทธิพลต่อการเมืองไทยอย่างต่อเนื่อง ในการทำรัฐประหารยึดอำนาจของฝ่ายเผด็จการ โหรจะมีบทบาทในการให้ฤกษ์และมีความสำคัญเทียบเท่ากับเสนาธิการฝ่ายยุทธการ หรือฝ่ายกำลังพล นักการเมืองและทหารชั้นสูงสมัยประชาธิปไตยหลัง 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ส่วนใหญ่จะมีโหรประจำตัวสำหรับคอยชี้แนะในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งในด้านหน้าที่การงานและเรื่องส่วนตัว (ฉลอง สุนทรวาณิชย์, 2549, หน้า 78-79)

ตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา บทบาทของโทรที่มีต่อการเมือง เศรษฐกิจและสังคมไทยเพิ่มมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ ประการแรก ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีสารสนเทศได้มากยิ่งขึ้น ประกอบกับสื่อ เช่น รายการโทรทัศน์ รายการวิทยุ เปิดโอกาสให้โทรหรือโทรอาจารย์ ได้นำเสนอตัวตนผ่านสื่อมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าช่วงเวลานี้เป็นจุดเริ่มต้นในการสร้างชื่อเสียงของหมอดูระดับชาติหลายคน อาทิ หมอหยอง (นายสุริยัน สุจริตพลวงศ์) หมอลักษณ์ (ว่าที่ร้อยตรีลักษณ์ เรขานิเทศ) เป็นต้น ประการที่สอง ตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา จะพบว่าปัญหาเศรษฐกิจและการเมือง เป็นปัญหาที่ชาวไทยมีความวิตกกังวลมาก คำพยากรณ์เกี่ยวกับเศรษฐกิจและการเมืองจากโทรชื่อดังได้เข้ามามีบทบาทในการสร้างความหวังและให้แนวทางต่อสังคมไทย เช่น การพยากรณ์ทิศทางทางการเมืองโดยนายวารินทร์ บัววิรัตน์เลิศ (โทรวารินทร์ ได้รับฉายาว่าโทร คมช.) (ประชาชาติธุรกิจออนไลน์, 2559) ที่กล่าวมาทั้งหมดแม้จะไม่อาจจะระบุได้แน่ชัดว่าคำทำนายมีความแม่นยำมากน้อยเพียงใด แต่สามารถชี้ให้เห็นได้ว่าการดูหมอดูและคำทำนายยังคงเป็นสิ่งที่ชาวไทยให้ความนิยมน้อยอย่างต่อเนื่อง และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มมากขึ้นในสภาวะการเมืองและเศรษฐกิจที่มีความไม่แน่นอน การขยายความนิยมในการดูหมอดูสังเกตได้จากธุรกิจดูหมอดูที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษ 2540 ซึ่งศูนย์วิจัยกสิกรไทย ได้ทำการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับธุรกิจหมอดูในพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่า ตั้งแต่ พ.ศ. 2544-2549 มีเม็ดเงินสะพัดรวมจากการดูหมอดูและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องจาก 1,500 ล้านบาท ใน พ.ศ. 2544 เป็น 2,400 ล้านบาทใน พ.ศ. 2549 และจากข้อมูลจากการสำรวจพบว่าใน พ.ศ. 2548 เม็ดเงินสะพัดในธุรกิจหมอดูรวมทั้งประเทศมีมูลค่ากว่า 4,000 ล้านบาท (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

ตารางที่ 13 ค่าใช้จ่ายเฉลี่ยในการดูหมอดูของคนกรุงเทพฯ (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

ปี	ความถี่ (ครั้ง/ปี)	ค่าใช้จ่าย เฉลี่ย* (บาท/ ครั้ง)	เม็ดเงินสะพัด	เม็ดเงินสะพัด	เม็ดเงินสะพัด
			เฉพาะการดู หมอดู (ล้านบาท)	ธุรกิจ เกี่ยวข้อง** (ล้านบาท)	รวม (ล้านบาท)
2544	2.00	200.00	1,000	500	1,500
2545	2.00	300.00	1,500	500	2,000
2548	3.49	270.34	1,600	700	2,300
2549	5.23	154.87	1,700	700	2,400

ตารางที่ 14 อัตราเงินสะพัดในธุรกิจหมอดูแยกรายภาค (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

	จำนวน ผู้ใช้บริการ (ร้อยละ)	ความถี่ใน การใช้บริการ (ครั้ง/ปี)	ค่าใช้จ่าย (บาท/ ครั้ง)	เม็ดเงินสะพัด (ล้านบาท)
กรุงเทพฯและปริมณฑล	17.5	3.49	270.34	1,600
ภาคกลาง	12.1	2.82	192.61	900
ภาคเหนือ	5.4	2.81	192.72	300
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	8.8	3.2	163.04	1,000
ภาคใต้	6.8	3.2	105.67	200

นอกจากนี้ จากผลสำรวจของศูนย์วิจัยกสิกรไทย ยังพบว่าคนกรุงเทพฯ มีการทำกิจกรรมเกี่ยวกับการดูหมอดูในรูปแบบต่าง ๆ โดยมีผู้ที่สนใจธุรกิจหมอดูร้อยละ 39.7 ซื้อหนังสือทำนายดวงชะตามาอ่าน ร้อยละ 32.3 ซื้อทวาร์เพื่อตระเวนไหว้พระในประเทศ ร้อยละ 4.8 ซื้อเทป/ ซีดีทำนายดวง และร้อยละ 2.3 ซื้อทวาร์เพื่อไหว้พระในต่างประเทศ และที่เหลืออีกร้อยละ 20.9 เลือกทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจหมอดู กิจกรรมที่นิยมมากที่สุดคือการเลือกเรียนหรือศึกษาหมอดู ซึ่งก่อให้เกิดเม็ดเงินสะพัดประมาณ 200 ล้านบาท ธุรกิจเกี่ยวกับอุปกรณ์ใช้ในการดูหมอดู เช่น ตำรา หนังสือพยากรณ์ดวงชะตารายปี ไฟป้อก ไฟยิปซี แวนชยาย ปฏิทิน 100 ปี ฯลฯ รวมถึงธุรกิจโรงเรียนสอนการพยากรณ์ดวงชะตา เติบโตอย่างต่อเนื่อง สะท้อนให้เห็นว่าคนกรุงเทพฯ มองว่าอาชีพหมอดูเป็นอาชีพหนึ่งที่น่าสนใจ เนื่องจากเป็นอาชีพที่สามารถสร้างรายได้ที่ดี และอาจมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับ ดังนั้นจึงพบว่าปัจจุบันมีผู้หันมาศึกษาและเป็นหมอดูสมัครเล่นมากยิ่งขึ้น (ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, 2549)

แม้ว่าข้อมูลข้างต้นจะเป็นเพียงการสำรวจจากกลุ่มประชากรตัวอย่าง แต่ก็ทำให้เห็นการขยายตัวของธุรกิจหมอดูและธุรกิจที่เกี่ยวข้องในทศวรรษ 2540 ต่อมาในช่วงต้นทศวรรษที่ 2550 ธุรกิจหมอดูเติบโตอย่างต่อเนื่อง พร้อมกับการเกิดขึ้นของหมอดูชื่อดัง อาทิ หมอลักษณ์ พิณธง หมอกฤษณ์คอนเฟิร์ม อาจารย์ดุษย์ เอกชเรย์ คุณเจน ญาณทิพย์ คุณริว จิตสัมผัส ฯลฯ ซึ่งหมอดูที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่มักจะได้รับการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ นำไปสู่การพัฒนาช่องทางพยากรณ์ผ่านสื่อในรูปแบบใหม่ อาทิ

ใน พ.ศ. 2550 บริษัทชินนี่คอตคอม ได้เปิดศูนย์พยากรณ์สดแห่งแรกในประเทศไทย โดยมี อาจารย์ลักษณ์ เรขานิเทศ เป็นผู้คัดสรรนักพยากรณ์เข้าประจำการพร้อมให้บริการลูกค้า

ตลอด 24 ชั่วโมง ผ่านการโทรเข้าระบบโทรศัพท์อัตโนมัติ หมายเลข 1900-222-319 โดยคิดค่าบริการนาทีละ 15 บาท โดยมีเป้าหมายที่จะสร้างศูนย์พยากรณ์ทางโทรศัพท์ที่มีมาตรฐาน และทันสมัยที่สุด เพื่ออำนวยความสะดวกและรองรับความต้องการของผู้บริโภคที่มีสูงขึ้น (ยุคคนไทยพึ่งโหราศาสตร์ส่งธุรกิจหมอดูรุ่ง ชินนี้เปิดศูนย์พยากรณ์สดรับ ตลาด 8 พันล้าน, 2550) ในช่วงเวลาเดียวกันได้เกิดธุรกิจดูดวงผ่านระบบตอบรับอัตโนมัติ ด้วยหมายเลขโทรศัพท์หมวดพิเศษที่ขึ้นต้นด้วย 1900 เป็นจำนวนมากในสังคมไทย ต่อมาธุรกิจดังกล่าวซบเซาลงเมื่อระบบเครือข่ายสังคมออนไลน์เริ่มเข้ามามีบทบาทแทนที่ ปัจจุบันจะเห็นว่าโทรชื่อดังจำนวนมากใช้เครือข่ายสังคมออนไลน์ในการประกอบธุรกิจหมอดู และด้วยต้นทุนที่ไม่มากนักจะพบว่ามีธุรกิจของหมอดูสมัครเล่นหรือหมอดูรายใหม่เกิดขึ้นอย่างมากในสังคมไทย ยิ่งไปกว่านั้นยังมีความนิยมในการแชร์หรือแบ่งปันความเชื่อทางโหราศาสตร์ในเครือข่ายสังคมออนไลน์ด้วย และยังมีรายการโทรทัศน์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการดูหมอดูเกิดขึ้นมากมาย อาทิ รายการศึก 12 ราศี ทางช่อง 3 HD รายการวันทำดวง Horo Game ทางช่อง MCOT HD รายการทอล์คทะเลลูดาว ทางช่องไทยรัฐทีวี เป็นต้น นอกจากนี้ยังสามารถพบเห็นรายการในรูปแบบวาไรตี้ รายการทอล์คโชว์ หรือรายการข่าวที่มักจะเชิญ “หมอดู” ซึ่งกำลังเป็นที่กล่าวถึงมาร่วมรายการ ดังกล่าวมาเป็นปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้กระแสความนิยมโหราศาสตร์เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย

ในพื้นที่ภาคเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่พบว่ากระแสความนิยมโหราศาสตร์ในประเทศไทยประกอบกับกระแสท้องถิ่นนิยมมีส่วนอย่างยิ่งที่ทำให้เกิดการรื้อฟื้นความเชื่อเกี่ยวกับความรู้โหราศาสตร์ล้านนา สะท้อนผ่านการผลิตเอกสารความรู้เกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ในรูปแบบหนังสือออกมาเป็นจำนวนมาก อาทิ หนังสือมือจันทร์วันดี (สนั่น ธรรมธิ, 2542) ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกใน พ.ศ. 2542 และตีพิมพ์ซ้ำถึงห้าครั้ง (พ.ศ. 2551) เช่นเดียวกับปฏิทินล้านนา ฉบับวัดธาตุคำ ซึ่งเริ่มจัดพิมพ์เผยแพร่ใน พ.ศ. 2548 และพิมพ์ต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน (สุนทร คำยอด, สัมภาษณ์, 10 ตุลาคม 2559) จำนวนครั้งที่ตีพิมพ์สะท้อนให้เห็นถึงความนิยมของผู้บริโภคความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ที่เพิ่มมากขึ้นตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา

ความนิยมที่มีต่อ “หมอดู” ที่เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในยุคโลกาภิวัตน์ เป็นภาพสะท้อนว่าสังคมไทยยังคงให้ความสำคัญกับความเชื่อโหราศาสตร์เป็นอย่างมาก แม้ว่าคำทำนายจากหมอดูอาจจะไม่แม่นยำเสมอไป ดังคำกล่าวที่ว่า “หมอดูคู่หมอดู” แต่ในขณะเดียวกันภายใต้ความคิดที่ว่า “รู้ไว้ไม่เสียหาย” การดูหมอดูจึงถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง และหลอมรวมกลายเป็นอัตลักษณ์ของสังคมไทย (เผ่า นวกุล, 2554) จากปรากฏการณ์ดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ปัจจุบันรูปแบบการดูหมอดูในประเทศไทยมีความหลากหลายขึ้น หมอดูที่มีชื่อเสียงในสังคมไทย พยายามนำเสนอ ตำราที่ต่างกัน อาทิ ตำราจีน ตำราเขมร ตำราพม่า ตำรามหาทักษา ตำราไทใหญ่ ตำราล้านนา และยิ่งไป

กว่านั้นสังคมไทยยังรับเอากระแสความนิยมโหราศาสตร์จากต่างประเทศเข้ามาอย่างต่อเนื่อง เช่น การรับฟังคำทำนายจากหมอดูอิทธิ จากประเทศพม่า ลักษณะดังกล่าวทำให้เห็นว่าในประเทศไทยเปิดกว้างต่อการเกิดขึ้นขององค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ นอกจากนี้ยังเกิดการสร้าง “เทคนิคหรือวิธีการ” หมอดูรูปแบบใหม่ ๆ ขึ้น เช่น การดูดวงชะตาผ่านตัวเลขที่เกี่ยวข้องกับชีวิต อาทิ หมายเลขบัตรประชาชน เลขที่บ้าน หรือหมายเลขโทรศัพท์มือถือ โดยหมอดู เช่น ดร.มัทนาปวีณ์ สาระคุณมนตรี (ดร.ไก่) คุณการิน ศตายุ (แมน) เป็นต้น และยังพบว่าหมอดูพยายามสร้างอัตลักษณ์ของตนผ่านวรรณคดีในการทำนาย เช่น หมอลักษณ์ ใช้คำว่า “พันธง” ในการทำนายจนต่อมาได้รับฉายา “หมอลักษณ์พันธง” เช่นเดียวกับ “หมอกฤษณ์คอนเฟิร์ม” หรือการสร้างอัตลักษณ์ผ่านวิธีการทำนายที่มีลักษณะเด่น เช่น การพยากรณ์ด้วยญาณสัมผัสของคุณเจน “ญาณทิพย์” การพยากรณ์ด้วยจิตของคุณดุษย์ “เอ็กซ์เรย์” หรือ คุณริว “จิตสัมผัส” เป็นต้น

ดังกล่าวมาเป็นพลวัตของกระแสความนิยมโหราศาสตร์ในประเทศไทย ซึ่งส่งผลต่อการยกระดับวิชาชีพของหมอดูทั่วประเทศให้กลายเป็นที่สนใจมากขึ้น รวมถึงทำให้คนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน หันกลับมาซื้อฟืนองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ซึ่งเป็นภูมิปัญญาสำคัญ อาทิ การจัดทำปฏิทินที่ระบุข้อมูลเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องวัน การปรับตัวของความเชื่อเรื่องยาม รวมถึงความพยายามในการจัดตั้งกลุ่มหมอดูไทใหญ่เพื่อพัฒนาสังคม ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

3. ท้องถิ่นกับการนำเสนอความเป็นไทใหญ่

นโยบายหลักของจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ตั้งยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัด โดยในช่วงทศวรรษ 2500 ซึ่งเป็นช่วงเวลาของการเริ่มต้นใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้เน้นลักษณะพิเศษที่เป็นจุดแข็งหรือศักยภาพของพื้นที่ซึ่งมีลักษณะพิเศษแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ดังนี้ 1. เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ห่างไกล ภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ถึงร้อยละ 90 ของพื้นที่ ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปีโดยในฤดูฝนจะมีฝนตกชุก ฤดูหนาวอากาศเย็น มีภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและธรรมชาติสวยงามและเป็นที่รู้จักของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะทุ่งบัวตองและแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติอีกหลายแห่ง 2. มีประเพณีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของประชาชนพื้นที่ราบชาวไทใหญ่หรือชาวไตกับชาวไทยภูเขาซึ่งเป็นกลุ่มชนเผ่า (Ethnic group) ยังคงวัฒนธรรมเดิมอย่างมั่นคง 3. ความหลากหลายของวิถีชีวิต ชาติพันธุ์ รวบรวมชาติพันธุ์ พื้นที่สีเขียว ความสงบในพื้นที่ที่อบอุ่น เป็นจุดขายเพื่อการท่องเที่ยว (การท่องเที่ยวฐานวัฒนธรรมที่หลากหลายเฉพาะสงบอบอุ่น) การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ (กลุ่มงานยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัด สำนักงานจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยุทธศาสตร์พัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2550 อ้างถึงใน ธรรม ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 101) แผนยุทธศาสตร์ดังกล่าวได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง นำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาภายใต้วิสัยทัศน์ของจังหวัด

แม่ฮ่องสอนในปัจจุบันที่ว่า “เมืองแห่งการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เปิดประตูสู่ตะวันตก ยกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจให้ยั่งยืน บนพื้นฐานแห่งความพอเพียง” (แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2558, หน้า 1)

จากแผนพัฒนาจังหวัดจะเห็นได้ว่า รัฐได้เล็งเห็นลักษณะเด่นของชาวไทใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มประชากรหลักในพื้นที่ นำไปสู่การนำเสนอภาพความเป็นเมืองไทใหญ่ของ จ. แม่ฮ่องสอน อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังพบว่า นอกจากมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในช่วงประเพณีสำคัญของชาวไทใหญ่ เช่น ประเพณีปอยส่างลอง ประเพณีปอยเหลินสิบเอ็ด (ประเพณีออกพรรษา) แล้ว ใน พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นปีฉลองครบรอบ 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้จัดการสมโภชโดยจัดงานในรูปแบบ “ปอยส่างลอง” ฉลอง 200 ปี กรุงรัตนโกสินทร์ ณ วัดหัวเวียง โดยมีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ทางสื่อวิทยุโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์ทั่วประเทศ ต่อมาใน พ.ศ. 2528 เป็นปีแห่งการท่องเที่ยวไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้จัดส่งขบวนแห่ปอยส่างลองและขบวนแห่จองพาราโดยมีผู้ร่วมขบวนกว่า 300 คน ไปแสดงที่ถนนราชดำเนินและท้องสนามหลวง (สมพร ชวฤทธิ์, 2539, หน้า 48) ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นว่าหน่วยงานภาครัฐพยายามนำเสนอให้เห็นว่า เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่

การขยายตัวของการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา โดยรัฐให้การส่งเสริมการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ซึ่งยึดโยงกับความเป็นชาติไทย และมีการสร้างหลักสูตรเกี่ยวกับท้องถิ่นในสถานศึกษา (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2548, หน้า 14-15) ทำให้ชาวไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนเริ่มหันมาให้ความสนใจและเริ่มรื้อฟื้นเรื่องราวในท้องถิ่นของตนมากยิ่งขึ้น เช่น การรวบรวมข้อมูลประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีและวัฒนธรรมไทใหญ่ (โกศล ศรีมณี, ม.ป.ป.) และการนำองค์ความรู้เกี่ยวกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนไปเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา รวมถึงการส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้กิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ เช่น การรำไต การรำนกกิงกะหล่า (กินรี) เป็นต้น (ประเสริฐ ประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2559) ผลจากการขยายตัวของการศึกษาและการให้ความสนใจต่อประวัติศาสตร์ท้องถิ่นทำให้ชาวไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน หันมาให้ความสนใจกับองค์ความรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับในเวลาต่อมา การประกาศใช้รัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2540 ซึ่งมีหลายมาตราที่ให้สิทธิเสรีภาพแก่ประชาชนและท้องถิ่นในเรื่องต่าง ๆ มากขึ้น เป็นการเอื้อให้เกิดการสร้างสำนึกท้องถิ่นนิยม (ชัยพงษ์ สำเนียง, 2551, หน้า 164-165) และช่วงเวลาดังกล่าวสังคมไทยเกิดปรากฏการณ์โหยหาอดีต ซึ่งเป็นผลจากปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ (วิกฤติการณ์ทาง

การเงินในเอเชีย หรือวิกฤติต้มยำกุ้ง) ที่เกิดขึ้นใน พ.ศ. 2540 ทำให้ผู้คนเห็นว่าระบบทุนนิยมและการพัฒนาแบบตะวันตกไม่ใช่คำตอบในการพัฒนาประเทศอย่างแท้จริง นำไปสู่การหวนกลับไปหาวัฒนธรรมและสถาบันดั้งเดิม เช่น การรื้อฟื้นเมืองเก่าอยู่ การส่งเสริมสินค้าและภูมิปัญญาพื้นบ้าน (พัฒนา กิตติอาษา, 2546, หน้า 40-41) นอกจากนั้นการเกิดขึ้นของสถาบันการศึกษาเพื่อท้องถิ่น เช่น วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2545 (วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน, 2545) และสถาบันไทใหญ่ศึกษา จัดตั้งขึ้นใน พ.ศ. 2551 (สถาบันไทใหญ่ศึกษา, 2551) มีส่วนอย่างยิ่งในการเป็นผู้นำในการรื้อฟื้นและสร้างความเป็นไทใหญ่ โดยมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการศึกษาและอนุรักษ์วัฒนธรรมไทใหญ่ เช่น โครงการวิจัยนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปีพุทธศักราช 2551 (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทใหญ่ด้านต่าง ๆ การจัดทำหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนภาษาไทใหญ่ การจัดอบรมด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทใหญ่ รวมถึงมีความพยายามในการรวบรวมภูมิปัญญาด้านโหราศาสตร์และจัดทำเป็นฐานข้อมูลทางวัฒนธรรมด้วย (สถาบันไทใหญ่ศึกษา, 2551) ดังกล่าวมาเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้กระแสท้องถิ่นนิยมเติบโตอย่างต่อเนื่องในชุมชนไทใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยจะพบว่าทั้งภาครัฐ และภาคประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการนำเสนอความเป็นไทใหญ่

หน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานที่มีบทบาทอย่างยิ่งในการให้การสนับสนุนการฟื้นฟูและสืบสาน ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อและภูมิปัญญาของชาวไทใหญ่ อย่างไรก็ตาม การนำเอาความเป็นไทใหญ่มานำเสนอไม่เพียงแต่มีเป้าหมายเพื่อรื้อฟื้นความทรงจำและตอบสนองการ โหยหาอดีตของคนในพื้นที่เท่านั้น แต่อีกด้านหนึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมด้วย ดังจะพบว่า การกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นพยายามเน้นการอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่นและส่งเสริมการท่องเที่ยวในท้องถิ่น เช่น การกำหนดยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาท้องถิ่น (พ.ศ. 2555-2557) ของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งในยุทธศาสตร์ที่ 2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างมีคุณค่า และอนุรักษ์ความเป็นท้องถิ่น มีเนื้อหากล่าวถึงการสนับสนุนกิจกรรมด้านประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมให้ฟื้นฟูประเพณีและภูมิปัญญาที่กำลังจะหายไป และทำหน้าที่เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักทั้งในท้องถิ่นและในวงกว้าง (แผนพัฒนาสามปี พ.ศ. 2555-2557 เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2555) จากนโยบายดังกล่าว ทำให้เกิดการดำเนินกิจกรรมที่หิวยกความเป็นไทใหญ่ออกมานำเสนอเพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมการท่องเที่ยว ดังเช่น การจัดกิจกรรมถนนคนเดินของเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ที่มุ่งเน้นการกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ อาทิ การแสดงทาง

ศิลปวัฒนธรรม การจำหน่ายสินค้าและอาหารไทใหญ่ หรือการจัดกิจกรรม “เปิดเมืองไต” โดยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เริ่มต้นขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2549 ซึ่งภายในงานเป็นการจัดกิจกรรมจำลองภาพวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ในอดีต มีการจัดกิจกรรมการแสดงทางศิลปวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ การออกร้านจำหน่ายอาหารของชาวไทใหญ่ การสาธิตและจำหน่ายงานศิลปหัตถกรรมของชาวไทใหญ่ (องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2558)

นอกจากนี้ จะพบว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ชุมชนชาวไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน รื้อฟื้น สืบสาน และนำเสนออัตลักษณ์ความเป็นไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น การสนับสนุนโครงการอนุรักษ์บ้านเก่าในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน การสนับสนุนงบประมาณและการประชาสัมพันธ์การจัดประเพณีปอยส่างลอง การขอความร่วมมือและแรงจูงใจให้ชาวไทใหญ่แต่งกายด้วยชุดไทใหญ่แบบแม่ฮ่องสอนในการเข้าร่วมกิจกรรมของท้องถิ่น การสนับสนุนงบประมาณและอำนวยความสะดวกในการจัดพิธีกรรม “แม่เมือง” งานปอยเดือนหก (ปอยหนามเมือง) วัดพระนอน รวมถึงกิจกรรมทางวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ (ปกรณ์ จินาคำ, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2559) และตั้งแต่ พ.ศ. 2552 เป็นต้นมาเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ดำเนินโครงการพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน (Maehongson living museum) ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เป็นเครื่องมือในการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อให้ทั้งเมืองแม่ฮ่องสอนและคนแม่ฮ่องสอนอยู่ร่วมกันได้อย่างสมดุล เป็นกระบวนการสร้างกลไกเพื่อผลักดันเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการส่งเสริมให้คนในชุมชนเคารพและตระหนักถึงแก่นแท้และความเป็นตัวตนทางวัฒนธรรม เพื่อให้แม่ฮ่องสอนเป็นเมืองอนุรักษ์ที่อยู่คู่กับวิถีชีวิตดั้งเดิมผสานกลมกลืนได้กับแนวคิดสมัยใหม่ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน (ปุ่น เทียงบูรณธรรม, 2555) โครงการดังกล่าวมาส่งผลอย่างยิ่งในการกระตุ้นให้คนไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนหันมาให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ นำไปสู่การรื้อฟื้นและผลิตซ้ำความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน โดยความร่วมมือจากชาวแม่ฮ่องสอน เช่น การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมแบบไทใหญ่ การเข้ามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น โครงการดังกล่าวยังบูรณาการกับการส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยปัจจุบันสำนักงานพิพิธภัณฑ์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน นอกจากจะเป็นแหล่งข้อมูลเกี่ยวกับเมืองแม่ฮ่องสอนให้คนในท้องถิ่นได้เข้ามาศึกษาแล้ว ยังเป็นศูนย์ข้อมูลสำคัญที่ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเมืองแม่ฮ่องสอนได้อย่างรอบด้าน

ท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกโลกาภิวัตน์ กระแสท้องถิ่นนิยมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทำให้เกิดปรากฏการณ์ไฮโซหาอดีต การรื้อฟื้นความทรงจำและสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น วัฒนธรรมและภูมิปัญญาของกลุ่ม

ชาติพันธุ์จึงถูกหีบยกขึ้นมาให้ความสำคัญและผลิตซ้ำ เป็นการตอบสนองต่อความรู้สึกโหยหาอดีตของคนในท้องถิ่นเอง และยังคงนำไปสร้างเป็นสินค้ารองรับการขยายตัวของธุรกิจการท่องเที่ยว ซึ่งจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวสำคัญทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ด้วยเหตุนี้แม่ฮ่องสอนจึงถูกนำเสนอให้เป็นเมืองไทใหญ่ในประเทศไทย ผ่านสื่อและการนำเสนอในรูปแบบต่าง ๆ ปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นจากปัจจัยทั้งนโยบายภาครัฐและความต้องการของภาคประชาชนในพื้นที่ โดยความเชื่อโหราศาสตร์ได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

“สล่า” กับการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

แม้ว่าในปัจจุบันระบบการศึกษาแบบจารีตผ่านการบวชเรียนจะปรับเปลี่ยนมาสู่การศึกษาสมัยใหม่ ส่งผลให้การถ่ายทอดความรู้โหราศาสตร์และจำนวนสล่าลดลง โดยเฉพาะสล่าซึ่งเป็นคนไทใหญ่ที่มีภูมิลำเนาเป็นชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ในขณะเดียวกันความต้องการที่จะต้องใช้บริการจาก “สล่า” ของชาวไทใหญ่ยังคงมีอยู่เท่าเดิมหรืออาจเพิ่มมากขึ้น กล่าวได้ว่า “สล่า” ยังคงเป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในสังคมไทใหญ่ และในปัจจุบันพบว่า “สล่า” มีบทบาทอย่างยิ่งต่อการนำความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ไทใหญ่มาสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่แบบแม่ฮ่องสอน โดยสามารถจำแนกสล่าออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

1. สล่าไทใหญ่เดิมกับการสร้างความเป็นไทใหญ่

สล่าไทใหญ่เดิม หมายถึง สล่าที่มีสถานะเป็นประชาชนไทย เป็นคนไทใหญ่ที่เกิดและเติบโตในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน หรืออาจเรียกว่าคนไทยเชื้อสายไทใหญ่ (ไทใหญ่เดิมหรือไตใน) ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา เนื่องจากระบบการศึกษาที่ปรับเปลี่ยนรูปแบบจากระบบการศึกษาแบบจารีตซึ่งจัดการศึกษาผ่านการบวชเรียนมาสู่การศึกษาสมัยใหม่ จึงส่งผลให้การเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพทางวัฒนธรรม เช่น การเป็น “สล่า” ลดหายไปจากสังคมไทใหญ่ ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) ในเขตพื้นที่เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน คงเหลือสล่าซึ่งเป็นคนไทใหญ่ในพื้นที่ทำหน้าที่เพียงท่านเดียวคือ พ่อเฒ่าตาเอ ดิยะวงศ์ อายุ 91 ปี นอกจากทำหน้าที่สล่า ยังมีหน้าที่สำคัญในการเป็นผู้ดูแลหอเจ้าเมือง เจ้าข้อมือเหล็ก ซึ่งเป็นหอเจ้าเมืองประจำเมืองแม่ฮ่องสอนด้วย (ตาเอ ดิยะวงศ์, สัมภาษณ์, 16 ตุลาคม 2558) ในพื้นที่หมู่บ้านรอบ ๆ เมืองแม่ฮ่องสอน แม้จะพบว่า มี “สล่า” อยู่บ้างแต่ส่วนใหญ่อยู่ในวัยสูงอายุ เช่น นายโพแหล่ง วรรณเลิศ สล่าในหมู่บ้านผาป่อง อายุ 65 ปี อย่างไรก็ตามตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาพบว่า มีคนไทใหญ่รุ่นใหม่ในพื้นที่เริ่มหันมาให้ความสนใจกับการเป็น “สล่า” มากขึ้นโดยมองว่าเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งและเป็นภูมิปัญญา

ของไทใหญ่ที่ควรรักษาไว้ ปรากฏการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การเกิดขึ้นของ “สลาไทใหญ่รุ่นใหม่” ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการรื้อฟื้นความรู้ทางโหราศาสตร์และนำองค์ความรู้ดังกล่าวมาสร้างและนำเสนอในรูปแบบใหม่ ดังต่อไปนี้

พระปลัดอภิวัดน์ อินทวัฒน์ โณ เจ้าอาวาสวัดทุ่งโป่ง อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน อายุ 35 ปี กล่าวว่า ตนมีความสนใจเกี่ยวกับศาสตร์โบราณของไทยใหญ่ ไทยวน และพม่า จึงพยายามศึกษาจากผู้รู้ทั้งในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่และประเทศพม่า โดยตั้งใจจะรักษาภูมิปัญญาของโบราณจารย์ไว้เพื่อให้คนปัจจุบันสามารถใช้เป็นที่พึ่งทางใจและเป็นเครื่องบรรเทาความทุกข์ รวมถึงเป็นกุศโลบายโน้มน้าวให้คนหันมาสนใจศึกษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า (พระปลัดอภิวัดน์ อินทวัฒน์ โณ, สัมภาษณ์, 24 มีนาคม 2559) ปัจจุบันพระอาจารย์อภิวัดน์เป็นสลาไทใหญ่ที่ได้รับการยอมรับนับถือจากผู้คนในวงกว้าง มีลูกศิษย์ทั่วประเทศไทย ทั้งนักธุรกิจ ดารา นักแสดง มีความเชี่ยวชาญในด้านการตรวจดวงชะตา และนำเอาภูมิปัญญาด้านโหราศาสตร์มาสร้างเป็นเครื่องรางแบบไทใหญ่ ซึ่งได้รับการยอมรับในปัจจุบัน เช่น พะยงคำ (สีผึ้งทองคำ) เหริยคุณและรูปเคารพพระนางสุรัสวดี หมากห่านแสนปอง (ผงสั้มปอยมนต์) ตะกรุดนากางคำ (ตะกรุดพญานาคเขาทองคำ) เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น พระอภิวัดน์ ยังเป็นผู้รื้อฟื้นพิธีกรรมแบบไทใหญ่ที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ที่เลือนหายไป เช่น การชางอองสุรดสะดี (การกินและอาบยันต์สุรัสวดี) การสักยันต์แบบไทใหญ่ ให้เป็นที่รู้จักแก่ชาวไทใหญ่และบุคคลภายนอกที่สนใจ พระอภิวัดน์ยังพยายามสร้างความเป็นไทใหญ่แบบแม่ฮ่องสอน ผ่านรูปแบบสถาปัตยกรรมของวัดทุ่งโป่ง ได้แก่ การสร้างพระประธานในวิหารด้วยลักษณะทางพุทธศิลป์แบบพระมหามัญนิหรือเจ้าพาราละแ่ง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ชาวไทใหญ่ให้ความเคารพ การสร้างอาคารศาลาการเปรียญ ศาลาปฏิบัติธรรม ชุ่มประคูด ด้วยรูปทรงหลังคาแบบสองคอสสามชายและทรงปราสาท (พญาธาตุ) ประดับด้วยปานชอย หรือสังกะสีฉลุลายที่เป็นรูปแบบเฉพาะของการก่อสร้างศาสนสถานของคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน นอกจากนี้ยังมีบทบาทในการนำเสนอความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เช่น การจัดทำเพจชื่อ “วัดทุ่งโป่ง” ในเฟซบุ๊ก (Facebook) ทำให้โหราศาสตร์ไทใหญ่ที่ดำเนินการ โดยท่านและคณะศิษย์เป็นที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง

กรณีของพระอัญชัย อากาศาโร หรือเจ้าจางศักดิ์ อายุ 43 ปี มีภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านแก่นฟ้า ตำบลห้วยโป่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระอัญชัยมีความสนใจทางด้านพุทธศาสนา และโหราศาสตร์ ไทใหญ่ จึงบวชเรียนและศึกษาด้านนี้อย่างจริงจังจากพระครูอนุสนธิ์ศาสนิก อดีตเจ้าอาวาสวัดพระนอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอาจารย์ท่านอื่น ๆ (พระอัญชัย อากาศาโร, สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2558) ปัจจุบันพระอัญชัยจำพรรษาอยู่ที่วัดไร่เปิง อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเดินทางไปกลับระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดเชียงใหม่อยู่เสมอ พระอัญชัยมีบทบาท

อย่างยิ่งในการนำความรู้ทางโหราศาสตร์มาช่วยสงเคราะห์ญาติโยม โดยเฉพาะการจัดทำเทียนบูชา เช่น เทียนธรรมจักร เทียนพระสิวลี เทียนเรียกโชคลาภ และประกอบพิธีกรรมสืบชะตาแบบไทใหญ่ เช่น พิธีต่างขอมต่ออะซากเจ๊ะ (การบูชาข้าวพระพุทธรูปเท่าจำนวนอายุ) พิธีหลู่จ่าตี้ทราย (พิธีถวายเจดีย์ทรายเท่าจำนวนอายุ) ซึ่งได้รับความนิยมอย่างมากทั้งในกลุ่มคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน คนไทย คนเมือง รวมถึงกลุ่มคนไทใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่ จากจุดเริ่มต้นของการเป็นผู้มีความรู้ด้านโหราศาสตร์ พระอัญชัยได้เป็นผู้นำญาติโยม โดยเฉพาะคนไทใหญ่จากแม่ฮ่องสอน และคนไทใหญ่พลัดถิ่นที่เข้ามาอาศัยและทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ ก่อตั้งกลุ่มสวดมนต์ “ถ่มมะสัก จ่าหลังกำผ่ายไต” คือ การสวดมนต์ข้ามจักรกับวัตนสูตรแปลภาษาไทใหญ่ กลุ่มดังกล่าวจะรวมตัวกันสวดมนต์ทุกวันเพื่งูที่วัดโลกโมฬี อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และรวมกลุ่มสวดมนต์ในโอกาสสำคัญตามคำเชิญของญาติโยม เช่น ในพิธีกรรมปล่อยล้างลงที่วัดป่าเป้า และวัดกู่เต้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ พิธีขึ้นบ้านใหม่ พิธีทำบุญอายุ นอกจากนี้พระอัญชัยยังเป็นผู้ที่นำเอาความเชื่อเรื่อง “ขาม” ของชาวไทใหญ่มาจัดพิมพ์เผยแพร่ทั้งในรูปแบบภาษาไทใหญ่และภาษาไทย เพื่อให้ญาติโยมใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันพระอัญชัย ใช้พื้นที่โซเชียลมีเดีย เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) และ ไลน์ (Line) ในการสร้างกลุ่มเครือข่ายไทใหญ่และใช้ในการติดต่อสื่อสารกับญาติโยมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ด้วย

กรณีของพระวรกต ขันติโก หรือ ตูโกฏิ อายุ 25 ปี พระลูกวัดผาบ่องเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระวรกตเริ่มต้นการศึกษาในระบบโรงเรียน จนจบการศึกษาในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) แต่มีความสนใจในด้านโหราศาสตร์ การสักยันต์ และศิลปะไทใหญ่จึงเริ่มศึกษาด้วยตนเอง ต่อมาตัดสินใจอุปสมบทและศึกษาโหราศาสตร์อย่างจริงจัง โดยมีครูที่สำคัญ อาทิ ลุงสล่าธรรมะ บ้านหัวน้ำแม่สะกิด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พระครูอนุกุล สีสังวร เจ้าอาวาสวัดผาบ่องใต้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากนั้นได้พยายามศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารโบราณ (พระวรกต ขันติโก, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2559) ตูโกฏิเป็นผู้มีความสนใจในการเก็บรวบรวมเอกสารโบราณเกี่ยวกับโหราศาสตร์ ยันต์เทียน จึงได้คัดลอกเอกสารจากต้นฉบับเดิมมาเก็บรวบรวมไว้ และด้วยพรสวรรค์ด้านศิลปะนำไปสู่การสร้างยันต์ที่มีการวาดภาพและลงอักขระประกอบใหม่ ทำให้มีความงดงามเข้มขลัง โดยพยายามรักษาวิธีการลงอักขระแบบโบราณ กล่าวคือ ลงอักขระโดยบริกรรมคาถากำกับทุกตัว ซึ่งปัจจุบันสลาจำนวนหนึ่งเลิกใช้วิธีการนี้แล้ว เพราะใช้เวลามาก กรณีดังกล่าวสะท้อนให้เห็นการเลือกใช้วิธีการแบบโบราณในการลงอักขระยันต์เป็นการรื้อฟื้นและผลิตซ้ำความหมายให้แก่กระบวนการทางโหราศาสตร์ไทใหญ่แบบโบราณ กระบวนการดังกล่าวถูกนำเสนอและเป็นที่ยอมรับในกลุ่มผู้ศึกษาและผู้สนใจโหราศาสตร์ไทใหญ่ นอกจากนี้ความรู้ทางโหราศาสตร์ พิธีกรรม และยันต์บางส่วนของตูโกฏิ ยังได้ถูกนำเสนอผ่านสื่อ

โซเชียมลมีเดีย เป็นการเผยแพร่ความเชื่อโหราศาสตร์ พิธีกรรม และยันต์ไทใหญ่ ให้เป็นที่รับรู้มากยิ่งขึ้น

ดังกล่าวมาจะเห็นพลวัตของ “สลา” ซึ่งเป็นคนไทใหญ่เดิม และจะเห็นได้ว่า ประการแรก การสืบทอดอาชีพ “สลา” มีลักษณะขาดช่วง เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงค่านิยมเกี่ยวกับการศึกษา ทำให้คนหันเข้าสู่การศึกษารูปแบบใหม่ อาชีพสลาจึงขาดผู้สืบทอด ต่อมาเมื่อกระแสการรื้อฟื้นและโหยหาอดีตก่อตัวและขยายวงกว้างมากขึ้น ทำให้คนรุ่นใหม่หันกลับมาสนใจศาสตร์ที่เป็นภูมิปัญญาของไทใหญ่โบราณมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันการศึกษาค้นคว้าด้านนี้ยังจริงจังค่อนข้างจำกัดอยู่ในกลุ่มพระสงฆ์ ทั้งนี้เนื่องจากพระสงฆ์มีวิถีการดำเนินชีวิตที่เอื้อต่อการศึกษโหราศาสตร์มากกว่าฆราวาส และเมื่อมีสถานภาพเป็น “สลา” แล้วมักจะได้รับการยอมรับมากกว่าฆราวาส (พระวรกต ชันติโก, สัมภาษณ์ 13 ตุลาคม 2559)

ประการที่สอง สลาไทใหญ่รุ่นใหม่ได้เลือกเอาองค์ความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์บางอย่างที่ตนสนใจหรือมีความเชี่ยวชาญมาใช้ในการสร้างตัวตนความเป็นสลาไทใหญ่ เช่น กรณีของพระปลัดอภิวัดน์ อินทวัฒน์ ได้เลือกนำเอาความเชื่อเกี่ยวกับ “นางสุรตสะดี” หรือพระนางสร้อยศรี ซึ่งเป็นเทพที่สลาไทใหญ่ให้ความนับถือมาจัดสร้างเป็นเหรียญพระนางสร้อยศรี โดยผ่านพิธีกรรมกรรมมั่งคลาภิเษกแบบไทใหญ่ รวมถึงให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของพระนางสร้อยศรี เพื่อให้ผู้ที่มีความศรัทธาได้บูชาไปสักการะโดยทราบประวัติความเป็นมาด้วย และจะมีการจัดทำรูปเคารพพระนางสร้อยศรีในรูปแบบของ “เหรียญ” ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ที่นิยมในปัจจุบัน ซึ่งง่ายต่อการนำติดตัวโดยเชื่อว่าจะช่วยคุ้มครอง รวมถึงให้พลังทางด้านสติปัญญาและเมตตาตามหาหนีม ทำให้เหรียญพระนางสร้อยศรีของวัดทุ่งโป่ง เป็นที่รู้จักในวงกว้าง นอกจากนี้ ตั้งแต่ พ.ศ. 2558 เป็นต้นมา พระปลัดอภิวัดน์ ยังเลือกที่จะรื้อฟื้นความเชื่อเกี่ยวกับ “พะยงคำ” หรือสีผึ้งทองคำ ซึ่งสร้างขึ้นจากตำราของเจ้าสลาตีสสะห่วนนะ (เจ้าสลาไม้สูง) ซึ่งเป็นพระเกจิชื่อดังชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนที่มีชื่อเสียงด้านนี้ นำไปสู่ความสนใจของสังคมในการสืบค้นความรู้และความเชื่อเกี่ยวกับ “พะยงคำ” ซึ่งกำลังดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ในกรณีของพระวรกต ชันติโก ได้เลือกใช้วิธีการลงยันต์แบบโบราณของสลาไทใหญ่ ซึ่งปัจจุบันไม่เป็นที่นิยมแล้ว และพยายามสืบค้นวิธีการลงยันต์แบบโบราณที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น กล่าวได้ว่าพระวรกต พยายามค้นคว้าและใช้องค์ความรู้แบบโบราณ มาสร้างจุดเด่นของความเป็น “สลาไทใหญ่” และอาจกล่าวได้ว่า สลาไทใหญ่รุ่นใหม่เลือกที่จะนำเสนอความเป็นสลาไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ผ่านการเลือกนำความรู้เกี่ยวกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์บางอย่างที่ตนมีความสนใจมาสร้างลักษณะเฉพาะให้แก่ความเป็นสลาไทใหญ่ของตน

ประการที่สาม สล่าไทใหญ่ยุคใหม่ได้ใช้พื้นที่โซเซียลมีเดียในการนำเสนอภาพลักษณ์ของคนที่สร้างขึ้นภายใต้การสร้างตัวตน “ความเป็นสล่าไทใหญ่” รวมไปถึงการสร้างกลุ่มเครือข่ายทางด้านโหราศาสตร์ ช่องทางดังกล่าวทำให้โหราศาสตร์ไทใหญ่เป็นที่รู้จักในวงกว้างมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ทางด้านโหราศาสตร์ ทั้งในกลุ่มของโหราศาสตร์ไทใหญ่เอง และการแลกเปลี่ยนกับความรู้โหราศาสตร์ประเภทอื่น

2. สล่าไทใหญ่พลัดถิ่นกับการสร้างความเป็นไทใหญ่

สืบเนื่องจากการขาดช่วงของการสืบทอดวิชาชีพ “สล่า” ในสังคมไทใหญ่ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นว่า คนไทใหญ่ที่มีสถานะเป็นประชากรไทย นิยมเข้าสู่ระบบการศึกษาสมัยใหม่ ทำให้ไม่มีโอกาสได้เรียนรู้ศาสตร์ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา แต่ในขณะเดียวกัน ช่วงเวลาดังกล่าวปรากฏว่ามีไทใหญ่พลัดถิ่นจากรัฐฉานอพยพเข้ามาขายแรงงานในประเทศไทย และเพิ่มจำนวนมากขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา (อัมพร จิรัฐติกร, 2558, หน้า 25-47) โดยจำนวนหนึ่งอพยพเข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากนั้นจึงขยายขยับขยายสู่เมืองใหญ่ แต่ด้วยลักษณะของสังคมเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นชุมชนไทใหญ่ ส่งผลให้แรงงานไทใหญ่พลัดถิ่นได้มีโอกาสเข้ามาทำหน้าที่ “บุคลากรทางวัฒนธรรม” แทนคนไทใหญ่เดิม (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, 2553, หน้า 120) โดยหน้าที่ “สล่า” เป็นหน้าที่หนึ่งที่พบว่าไทใหญ่พลัดถิ่นได้เข้ามามีบทบาทอย่างมาก

ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา พบว่ามีสล่าไทใหญ่พลัดถิ่นทั้งในสถานะพระและฆราวาสได้รับความยอมรับนับถือจากคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน เช่น พระอาจารย์วิเศษ วิสาโส อดีตเจ้าอาวาสวัด น้ำกาด ชาวไทใหญ่จากเมืองหมอกใหม่ รัฐฉาน (ปัจจุบันมรณภาพแล้ว) พระครูอนุกุลสีลสังวร เจ้าอาวาส วัดผาบ่องใต้ ชาวไทใหญ่จากเมืองหมู่เจ้ รัฐฉาน พระใบฎีกาจิตติ์ฐานธัมโม เจ้าอาวาสวัดจงกลาง ชาวไทใหญ่จากเมืองกลางเคอ รัฐฉาน สล่าทุน ชาวไทใหญ่จากเมืองกุนฮิง สล่าจันตอ ชาวไทใหญ่จากเมืองกลางเคอ สล่าจิงดำ (หมอดูจินดา) ชาวไทใหญ่จากเมืองลี่แสง สล่าสว่างอ่อง ชาวไทใหญ่จากเมืองแสนหวิ เป็นต้น โดยสล่ากลุ่มดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่เป็น “สล่า” แทนคนไทใหญ่เดิม ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและมีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตามไทใหญ่พลัดถิ่นมีบริบททางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ รวมถึงประสบการณ์และการรับรู้ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ซึ่งแตกต่างจากไทใหญ่แม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวกับการเมืองในรัฐฉาน สหภาพเมียนมาร์ ช่วงหลังทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ที่นำไปสู่การสร้างชาตินิยมไทใหญ่เพื่อต่อสู้การสร้างรัฐชาติที่เป็นหนึ่งเดียวทางชาติพันธุ์ของพม่า ผ่านนโยบายการแปลงให้เป็นพม่า (Burmanization) โดยปฏิบัติการในหลายรูปแบบ อาทิ ด้านภาษา วัฒนธรรม ศาสนา และการส่งกำลังทหารแทรกซึมไปในพื้นที่ต่าง ๆ เป็นต้น (ปิ่นแก้ว

เหลืองอร่ามศรี, 2549, หน้า 54-99) ซึ่งทำให้เกิดการต่อต้านจากชาวไทใหญ่และนำไปสู่ความพยายามสร้างชาตินิยมไทใหญ่เพื่อนิยามความเป็นไทใหญ่ที่แตกต่างไปจากพม่า ปัจจัยดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ของกลุ่มสล่าไทใหญ่พลัดถิ่นเมื่อเข้ามาใช้ชีวิตในสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอนอยู่บ้าง เช่น การนำธงชาติไทใหญ่มาประดับตกแต่งบ้านเรือน การเดินทางไปร่วมกิจกรรมวันปีใหม่ไตหรือวันชาติไทใหญ่ที่คอยไคแลงซึ่งเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังกู้ชาติไทใหญ่ (S.S.A.) ซึ่งมีเจ้ายอดศึกเป็นผู้นำ เป็นต้น

นอกจากสล่าไทใหญ่พลัดถิ่นจะทำหน้าที่พยากรณ์ดวงชะตา และประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์ เช่น การบูชาเทียน เจียนยันต์ แล้ว สล่าแต่ละคนยังพยายามสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ในบริบทของเมืองแม่ฮ่องสอนในรูปแบบที่แตกต่างกัน โดยใช้ฐานความรู้จากวิชาโหราศาสตร์ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับเมืองแม่ฮ่องสอน ดังเช่น สล่าจั่นตอ ชาวไทใหญ่จากเมืองกลางเคอ (สล่าจั่นตอ, สัมภาษณ์, 26 มีนาคม 2558) ซึ่งมีความสามารถในการวาดภาพและการกลุลาयरคระดาษและโลหะ สล่าจั่นตอได้จัดหิ้งพระและหิ้งบูชาครูที่บ้านของตนให้มีความวิจิตรสวยงาม โดยประดับตกแต่งด้วยลวดลายฉลุแบบไทใหญ่ ตั้งเครื่องสักการะแบบไทใหญ่ รวมถึงมีการประดับฝาผนังด้วยรูปภาพยันต์ขนาดใหญ่ที่ตนเขียนขึ้น เช่น ยันต์พระนางสุรัสวดี 12 นาง ยันต์พระอุปคุต สร้างความประทับใจแก่ผู้ที่พบเห็น สล่าจั่นตอพยายามอธิบายว่าเป็นการจัดหิ้งพระหิ้งบูชาแบบไทใหญ่ ซึ่งกรณีดังกล่าวมีชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนจำนวนมากได้จ้างให้สล่าจั่นตอจัดทำเครื่องสักการะเพื่อประดับหิ้งพระหิ้งบูชา รวมถึงสั่งทำยันต์ขนาดใหญ่เพื่อติดบูชา เช่น รูปยันต์พระนางสุรัสวดีที่วัดกลางทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กล่าวได้ว่าเป็นกระแสความนิยมที่เกิดขึ้นใหม่ และสะท้อนให้เห็นการสร้างตัวตนความเป็นสล่าไทใหญ่ของสล่าจั่นตอที่ใช้ความรู้ทางโหราศาสตร์และทักษะทางด้านศิลปะในการสร้างและนำเสนอตัวตน นอกจากนี้สล่าจั่นตอยังเป็นผู้มีความสนใจในประวัติศาสตร์และพยายามนำเสนอความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ผ่านรูปภาพของเจ้าฟ้าและหอหรือวังเจ้าฟ้าไทใหญ่ในอดีต รวมถึงภาพของเจ้าฟ้าเมืองแม่ฮ่องสอน โดยติดภาพไว้บริเวณผนังของบ้าน ซึ่งสล่าจั่นตอมักจะอธิบายให้แก่ผู้ที่เข้าไปเยี่ยมชมบ้านของตนว่าเจ้าฟ้าเมืองแม่ฮ่องสอนมีความเกี่ยวพันทางเครือญาติกับเจ้าฟ้าเมืองหมอกใหม่ ในเขตรัฐฉาน ซึ่งเป็นความพยายามในการเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอนกับคนไทใหญ่ในรัฐฉานว่ามีความผูกพันกันมาช้านาน ไม่เพียงเท่านั้น สล่าจั่นตอยังได้เข้าไปมีบทบาทในการเป็นผู้ช่วย พ่อเฒ่าตาเอ๋ ดิยะวงค์ สล่าอาวุโสของเมืองแม่ฮ่องสอนในการทำหน้าที่ดูแลหอเจ้าเมืองเจ้าพ่อข้อมือเหล็กด้วย สะท้อนให้เห็นการทำงานร่วมกันระหว่างสล่าไทใหญ่เดิมและไทใหญ่พลัดถิ่น และเห็นได้ชัดว่าสล่าไทใหญ่พลัดถิ่นได้เข้ามามีบทบาททางพิธีกรรมและความเชื่อแทนที่กลุ่มไทใหญ่เดิมมากขึ้น

กรณีของสถาปัตยกรรมไทใหญ่จากเมืองแสนหวิ นอกจากทำหน้าที่ตรวจดวงชะตาและประกอบพิธีกรรมแล้ว ยังได้เรียนวิชาการทำเครื่องรางที่เรียกว่า “แมงนู้” หรือ “แมงกู่” จากพ่อเผ่าสถาพัน บุตรชายของพ่อเผ่าสถาไลสี เมืองหนองหมอน รัฐฉาน ประเทศเมียนมาร์ ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมที่มีชื่อเสียงในการสร้าง “แมงนู้” เครื่องรางที่แกะสลักจากไม้เป็นรูปคล้ายแมลงกู่ ด้านในมีการบรรจุมวลสารที่เรียกว่า “ปะดา” หรือปรอท เมื่อเขย่าจะมีเสียงโลหะกระทบกัน เครื่องรางชนิดนี้ให้ผลทางด้านเมตตามหานิยม โชคลาภ และแคล้วคลาด (สถาพัน, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2558) สถาพันได้รับการยกย่องให้เป็นผู้เชี่ยวชาญในการจัดสร้าง “แมงนู้” ทั้งด้านการแกะสลักแมงนู้และการขางใจ (ปลุกเสก) นอกจากนี้ยังพบว่าแมงนู้ที่ผลิตโดยสถาพันได้ถูกนำไปปลุกเสกและประชาสัมพันธ์โดยสำนักเครื่องรางที่มีชื่อเสียงหลายแห่ง โดยการให้ความหมายว่าเป็นเครื่องรางของไทใหญ่โบราณ และมีการนำไปปรับเปลี่ยนรูปแบบ เช่น การนำแมงนู้ไปปิดทองและเงิน จากนั้นจึงให้ความหมายใหม่ว่าเป็น “แมงนู้เงิน” และ “แมงนู้ทอง” การนำไม้พญาจิวคำซึ่งเชื่อว่ามีฤทธิ์มาแกะสลักเป็นแมงนู้ และให้ความหมายว่าเป็น “แมงนู้นางพญาจิวคำ” และใน พ.ศ. 2553 สวณธรรมฐสมะ ตำบลหมอกจำแป๋ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน นำโดยพระปลัดจิตตพัฒน์ อัครปัญญา พร้อมด้วยคณะญาติโยม ได้ร่วมกันจัดสร้าง “แมงนู้” เพื่อให้ญาติโยมได้เข้าบูชาเพื่อนำปัจจัยมาจัดซื้อที่ดินขยายพื้นที่ของวัด ในโอกาสเดียวกันได้จัดสร้าง “แมงนู้ไทใหญ่ที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก” โดยมีสถาพันและสถาพริน เป็นผู้ทำหน้าที่จัดสร้างตามตำราของไทใหญ่โบราณ (พระปลัดจิตตพัฒน์ อัครปัญญา, สัมภาษณ์, 25 ธันวาคม 2558) “แมงนู้” ดังกล่าวเป็นเครื่องรางของไทใหญ่แม่ฮ่องสอนที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวและนักแสวงบุญเดินทางมากราบขอพรอย่างต่อเนื่อง

การที่สถาพันได้เลือกนำเครื่องราง “แมงนู้” มาสร้างและได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ก่อนขยายไปสู่พื้นที่อื่น จนทำให้เครื่องราง “แมงนู้” เป็นที่รู้จักในฐานะเครื่องรางของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน กล่าวได้ว่าเป็นการนำเอาความเชื่อเกี่ยวกับ “แมงนู้” ที่แพร่หลายในกลุ่มชาวไทใหญ่ในรัฐฉาน มาผลิตใหม่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน

ดังกล่าวม่าจะเห็นได้ว่า สถาพันได้เข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่สืบสานความเป็นไทใหญ่โดยเฉพาะการเข้ามาทดแทนสถาพันกลุ่มเดิมที่ร่วงโรยไป และพบว่าสถาพันผลิตสินค้ามีบทบาทสำคัญในการนำความรู้โหราศาสตร์ที่มีมาสร้างความเป็นไทใหญ่แบบแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นลักษณะของความเป็นไทใหญ่แบบใหม่ที่ก่อตัวขึ้นอย่างชัดเจนตั้งแต่ทศวรรษ 2530 และได้รับการยอมรับจากคนไทใหญ่ทั้งในพื้นที่แม่ฮ่องสอนรวมถึงคนกลุ่มอื่น และจะเห็นได้ว่ากระบวนการเลือกใช้ความเชื่อโหราศาสตร์ของสถาพันเดิมซึ่งเป็นสถาพันรุ่นใหม่และสถาพันผลิตสินค้ามีความแตกต่างกัน กล่าวคือ สถาพันเดิมซึ่งเป็นสถาพันรุ่นใหม่จะให้ความสำคัญกับ

การสืบค้นความรู้โบราณ รวมถึงสืบค้นตำราโบราณของครูบาอาจารย์ที่มีชื่อเสียงในพื้นที่ เมืองแม่ฮ่องสอนในอดีต แล้วนำมาสร้างและนิยามความเป็นสล่าไทใหญ่ ส่วนในกลุ่มสล่าไทใหญ่ พลัดถิ่น จะพบว่ามี การนำความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งเป็นที่นิยมในรัฐฉาน มาเลือกสร้างและนิยาม ความเป็นสล่าไทใหญ่ นอกจากนี้ในบางโอกาสก็จะนำเสนอลักษณะความเป็นชาตินิยมไทใหญ่ ซึ่งเป็นผลจากการรับรู้ประวัติศาสตร์ที่แตกต่างกันของชาวไทใหญ่ในรัฐฉานและชาวไทใหญ่ใน แม่ฮ่องสอน เช่น การเลือกใช้สัญลักษณ์ของชาติไทใหญ่ในการประดับตกแต่งหิ้งพระหรือหิ้งครู เป็นต้น

3. ท่าทีของภาครัฐที่มีต่อ “สล่าไทใหญ่”

ปัจจุบันหน่วยงานภาครัฐ และองค์กรต่าง ๆ ได้หันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับภูมิปัญญา ท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นรวมถึงภูมิปัญญาด้านโหราศาสตร์ โดยเฉพาะเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 สถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ร่วมกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ จัดการประชุม “จเร” (ผู้มีความรู้ด้านอักษรศาสตร์และพิธีกรรมไทใหญ่) ณ สถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน ตำบลจองคำ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (สถาบันไทใหญ่ศึกษา, 2559) การประชุมดังกล่าวมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อรวบรวม “จเร” เพื่อนำไปสู่การสืบทอดความรู้ ด้านอักษรศาสตร์ของไทใหญ่แก่เยาวชน อย่างไรก็ตาม พบว่า “จเร” ส่วนใหญ่ทำหน้าที่เป็น “สล่า” ด้วย ในโอกาสเดียวกันจึงมีการเสวนาแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับ “สล่าไต” หรือ “สล่าไทใหญ่” เพื่อ เก็บรวบรวมข้อมูลไว้สำหรับการศึกษาและอนุรักษ์

ขณะเดียวกันในช่วง พ.ศ. 2558-2559 นายพิพัฒน์ เอกภาพันธ์ ผู้ว่าราชการจังหวัด แม่ฮ่องสอน ได้เล็งเห็นว่าสังคมไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องการดูหมอเป็นอย่างมาก รวมถึงให้ ความเชื่อถือต่อคำแนะนำที่ได้รับจากสล่า จึงริเริ่มโครงการที่จะจัดการประชุมสล่าเพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจและขอความร่วมมือจากสล่าในการช่วยเผยแพร่นโยบายของรัฐบาลและจังหวัด ในการแก้ไขปัญหาสังคม เช่น การรณรงค์ป้องกันไฟฟ้า โดยโครงการดังกล่าวผู้ว่าราชการจังหวัด ได้ประสานความร่วมมือกับสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน นำโดยนายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด แต่ในระหว่างดำเนินโครงการฯ ผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับคำสั่ง ให้ย้ายไปปรับตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดอุดรธานี ส่งผลให้การดำเนินโครงการดังกล่าวล่าช้าลง อย่างไรก็ตามโครงการดังกล่าวได้รับการสานต่อโดยสถาบันไทใหญ่ศึกษา วิทยาลัยชุมชน แม่ฮ่องสอน และสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยคาดว่าจะมีการจัดประชุมภายใต้ชื่อ โครงการ “การประชุมและเสวนาสล่าไต (หมอมนต์) เพื่อแก้ไขปัญหาสังคม” ในช่วงไตรมาสแรก ของ พ.ศ. 2560 (ประเสริฐ ประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2559) แม้ว่าโครงการดังกล่าวจะ อยู่ระหว่างดำเนินการ แต่ก็เห็นได้ว่าหน่วยงานราชการในระดับจังหวัด สถาบันการศึกษา

และองค์กรทางสังคมในท้องถิ่น ได้เล็งเห็นความสำคัญของ “ความเชื่อโหราศาสตร์” รวมถึงตระหนักถึงบทบาทของ “สลา” ที่มีต่อสังคมไทใหญ่ในปัจจุบัน จึงพยายามใช้ลักษณะเด่นของโหราศาสตร์และสลา มาสร้างเป็นนวัตกรรมเพื่อช่วยแก้ไขปัญหาสังคม ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ น่าสนใจติดตามและศึกษาต่อไป

ความเชื่อโหราศาสตร์กับการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ความเชื่อโหราศาสตร์ได้เข้าไปมีส่วนสำคัญในการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ทั้งภาคประชาชน ภาคเอกชน และภาครัฐ ต่างมีส่วนร่วมในการนำเอาความเชื่อทางโหราศาสตร์ไทใหญ่ มาใช้ในการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านปฏิบัติการทางสังคม ดังต่อไปนี้

1. หม้อน้ำคำ: การนิยามความเป็นไทใหญ่ในประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นช่วงเวลาเปลี่ยนผ่านที่สำคัญ เนื่องจากเป็นช่วงเวลาของการเปลี่ยนศักราช ซึ่งเป็นที่เข้าใจตรงกันว่าเป็นการเปลี่ยนจุลศักราช ปัจจุบันสังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอนอ้างอิงเวลาเปลี่ยนศักราชจากปฏิทินหลวง หมายถึง ปฏิทินที่โหรหลวงคำนวณขึ้นตามหลักโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นปฏิทินที่จะออกประกาศก่อนล่วงหน้าทุกปี ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับประเพณีสงกรานต์ในสังคมไทยคือความสับสนที่เกิดขึ้นระหว่างประกาศสงกรานต์ที่อ้างอิงกับปฏิทินหลวงซึ่งเป็นประกาศสงกรานต์ที่ถูกต้อง และวันหยุดสงกรานต์ตามปฏิทินวันหยุดนักขัตฤกษ์ของรัฐบาล กล่าวคือ ปฏิทินรัฐบาลจะประกาศให้วันที่ 13-15 เมษายน ของทุกปีเป็นวันหยุดสงกรานต์ และส่วนใหญ่ระบุกำกับในปฏิทินว่า วันที่ 15 เมษายน เป็นวันมหาสงกรานต์หรือวันเถลิงศก แต่ตามปฏิทินหลวงในบางปีวันเถลิงศกไม่ได้ตรงกับวันที่ 15 เมษายน แต่เคลื่อนไปเป็นวันที่ 16 เมษายน เช่น พ.ศ. 2559 ปฏิทินหลวงระบุวันเถลิงศกใหม่เป็นจุลศักราช 1378 ในวันที่ 16 เมษายน พ.ศ. 2559 เวลา 00 นาฬิกา 34 นาที 12 วินาที (พระครูอดุลสัจจกิจ, 2558, หน้า 10-11) อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันประชาชนทั่วไปรวมถึงคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน รับรู้เกี่ยวกับวันสงกรานต์ของไทยว่าเป็น ช่วงวันที่ 13-15 เมษายนของทุกปี ซึ่งเกิดจากการรับรู้ข้อมูลจากปฏิทินที่นิยมใช้ในปัจจุบัน

ตามประเพณีไทใหญ่ช่วงเวลาเปลี่ยนศักราชใหม่จะใช้เวลา 3-4 วัน โดยวันแรกเป็นวัน “วันช่างจ่านตก” หรือวันสังขารล่อง หมายถึง วันที่เริ่มเข้าสู่ช่วงเวลาของการเปลี่ยนศักราช ในวันที่สองเป็น “วันยกย้าวันเนา” หรือวันเนา ในวันที่สามชาวไทใหญ่จะทำความสะอาดบ้านเรือนและเตรียมข้าวของไปทำบุญในวันรุ่งขึ้น และวันที่สามเป็น “วันช่างจ่านขึ้น” หรือวันเถลิงศก ในวันที่สามชาวไทใหญ่จะไปทำบุญที่วัด โดยพิธีกรรมจะเริ่มขึ้นหลังจากที่เถลิงศก

หรือเปลี่ยนศักราชแล้ว (ลิกมหาชางจ่าน, 2559) ในปัจจุบันพบว่า พิธีกรรมบางอย่างชาวไทใหญ่ แม่ฮ่องสอนได้ปรับเปลี่ยนไปประกอบพิธีกรรมตามแบบไทยภาคกลาง เช่น พิธีฮับซางจ่าน (รับขุนสังขาร) ซึ่งเกิดจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องนางสงกรานต์และท้าวกบิลพรหม ดังนั้นพิธีฮับซางจ่านจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นพิธีแห่นางสงกรานต์ตามแบบไทยแทน ยิ่งไปกว่านั้นประเพณีสงกรานต์ยังถูกเบียดเบียนความสำคัญจากเดิมที่มีจุดประสงค์เพื่อต้อนรับศักราชใหม่ แต่ปัจจุบันถูกให้ความสำคัญในความหมายของวันหยุดยาวประจำปีและการเล่นสาดน้ำ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะเกิดการปรับเปลี่ยนของพิธีกรรม แต่พิธีกรรมหนึ่งที่ชาวไทใหญ่ยังคงยึดถือ และพยายามรื้อฟื้นคือ พิธีกรรม “หลู่หม่อน้ำตา” หรือการถวายหม่อน้ำตา ซึ่งเป็นพิธีกรรมสำคัญในประเพณีสงกรานต์ที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ คือความเชื่อเรื่อง “วันกินตา” หมายถึงวันที่ถูกเบียดเบียน กล่าวคือ ตามความเชื่อโหราศาสตร์ของไทใหญ่เชื่อว่า หากวันเปลี่ยนศักราชหรือวันเถลิงศก ในปีนั้นตรงกับวันใดในรอบสัปดาห์ ผู้ที่มีวันเกิดตรงกับวันนั้นจะถูก “ซางจ่าน” หรือขุนสังขาร “กินตา” หรือเบียดเบียน จะทำให้ตลอดทั้งปีมีชีวิตไม่ราบรื่น ต้องแก้ไขเคล็ดด้วยการจัดทำ “หม่อน้ำตา” นำไปถวายเป็นพุทธบูชาในวันเถลิงศก (พระครูอนุกุลสีลสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558)

“หม่อน้ำตา” หมายถึง หม้อดินบรรจุเครื่องสักการะประกอบด้วย ดอกบัวคำซึ่งทำจากกระดาษ ดุกลีบสองราศี (งรูปปีนักษัตร) และใบไม้มงคลจำนวน 9 ชนิด ที่มีชื่อและความหมายในทางการป้องกันภัย และช่วยให้รอดพ้นจากภัยอันตราย นิยมใช้สำหรับการสะเดาะเคราะห์ ได้แก่ ยอดสะเป่ (ยอดใบหว้า) เหน้จ่า (หญ้าแพรก) ก้าด (ใบไม้คล้ายพริกไทย สามารถรับประทานได้) ยอดหมากก่า (ยอดฝรั่ง) ยอดก้าก้อ (ใบบุนนาค) ยอดผักกุ่ม ยอดปานแข ยอดถั่วแระ และไม้กาง (ไม้ชนิดหนึ่งคล้ายหางนกยูง) (โยธิน บุญเฉลยและคณะ, 2551, หน้า 235) เมื่อจัดเตรียมเรียบร้อยแล้ว จะนำไปถวายเป็นพุทธบูชาในวันเถลิงศก เชื่อว่าจะช่วยให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดทั้งปี อนึ่ง ผู้ที่จะถวายหม่อน้ำตา จำกัดเฉพาะผู้ที่มีวันเกิดตรงกับวันเถลิงศกในปีนั้น ๆ เท่านั้น ส่วนผู้ที่เกิดในวันอื่น ไม่ต้องประกอบพิธีกรรมนี้ และเนื่องจาก “หม่อน้ำตา” ต้องจัดทำในช่วงเทศกาลสงกรานต์ ในบางท้องถิ่นจึงเรียกว่า “หม่อน้ำซางจ่าน” ตามชื่อเทศกาลสงกรานต์

ในปัจจุบันพิธีกรรม “การหลู่หม่อน้ำตา” ถูกนำมาใช้ในการนิยามความเป็นไทใหญ่ โดยชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ทั้งในภาคประชาชนและภาครัฐ และมีความพยายามในการนำไปสร้างความหมายใหม่เพื่อให้เป็นกิจกรรมสำคัญในประเพณีสงกรานต์ไทใหญ่ กล่าวคือ

ประการแรก พิธีกรรม “หลู่หม่อน้ำตา” เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์โดยตรง กล่าวคือ เป็นพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับชะตาชีวิตของบุคคล แต่มีลักษณะพิเศษกว่าพิธีกรรมอื่น เพราะการหลู่หม่อน้ำตาไม่สามารถทำได้ทุกปี แต่จะทำเฉพาะในปีที่วันเกิดของบุคคลผู้นั้นตรงกับวัน “กินตา” (วันเถลิงศก) ทำให้ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมดังกล่าว

มากยิ่งขึ้น ดังจะพบคำกล่าวที่ว่า “คนไต่ถ้าปีใดถูกกินตำต้องหลู่มือน้ำตำ” (คนไทใหญ่ถ้าปีใดวันเกิดของตนถูกกินตำต้องประกอบพิธีถวายหลู่มือน้ำตำ) (มยุรี ศรีรัตนบัลล์, สัมภาษณ์, 24 ธันวาคม 2558) ซึ่งเน้นย้ำให้เห็นการให้ความสำคัญต่อความเชื่อดังกล่าว โดยชาวไทใหญ่เชื่อว่าการ “หลู่มือน้ำตำ” ต้องมากระทำด้วยตนเอง จึงจะบังเกิดอานิสงส์และช่วยให้มีชีวิตที่ร่มเย็นเป็นสุขตลอดทั้งปี อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันแนวคิดเกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ได้เปลี่ยนแปลงไป จากการให้ความสำคัญกับการเฉลิมฉลอง ซึ่งหมายถึงการเริ่มต้นปีใหม่ แปรเปลี่ยนเป็นการพักผ่อนหรือเล่นสาดน้ำในวันหยุดยาว รวมถึงสภาพสังคมปัจจุบันที่ลูกหลานชาวไทใหญ่โยกย้ายไปทำงานต่างถิ่น ทำให้เกิดปรากฏการณ์ใหม่คือ การที่พ่อแม่หรือญาติผู้ใหญ่ มาประกอบพิธีกรรม “หลู่มือน้ำตำ” แทนเจ้าของวันเกิด บางรายกล่าวว่าลูกหลานไม่ได้สนใจพิธีกรรมลักษณะนี้แล้ว แต่ด้วยความเป็นห่วงจึงต้องมาทำทำ ถือว่าเป็นการส่งความปรารถนาดีให้แก่คนในครอบครัว ป้าเสาวนีย์ เล่าว่า ในบรรดาพี่น้องจำนวน 7 คน เหลือเพียงตนคนเดียวที่ยังอาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ดังนั้นทุก ๆ ปี หากพี่น้องลูกหลานคนใดมีวันเกิดตรงกับวันที่ถูก “กินตำ” ตนจะจัดเตรียมหลู่มือน้ำตำและไปทำพิธีหลู่มือน้ำตำแทนให้ที่ วัดหัวเวียง ซึ่งวัดนี้ครอบครัวเป็นศรัทธามาตั้งแต่รุ่นคุณแม่ เมื่อทำพิธีแล้วจะใช้โทรศัพท์สื่อสารเพื่อให้ญาติรับทราบและอวยชัยฐาน แม้ว่าลูกหลานบางคนอาจจะเชื่อหรือไม่เชื่อก็ตาม แต่ในฐานะที่เป็นคนไต่ มีความเชื่อสืบมาแบบนี้ จึงทำตามประเพณีไปเพื่อความสบายใจ (เสาวนีย์ วรรณศิริ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2559) จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมมีการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพสังคม โดยการเปลี่ยนวิธีการจากที่ต้องมาประกอบพิธีกรรมด้วยตนเอง เป็นการประกอบพิธีกรรมแทนโดยญาติผู้ใหญ่ สะท้อนว่าพิธีกรรมดังกล่าวยังคงได้รับความสำคัญและมีบทบาทต่อชาวไทใหญ่ผ่านความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องความอยู่ดีมีสุข ทำให้พิธีกรรมดังกล่าวได้รับการสืบทอดมาอย่างต่อเนื่อง

ประการที่สอง ในปัจจุบันพบว่าหน่วยงานที่มีความเกี่ยวข้องกับด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้ให้ความสำคัญกับรายละเอียดของพิธีกรรมในประเพณีสงกรานต์ นายประเสริฐ ประดิษฐ์ ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินรายการวิทยุด้วย กล่าวว่า ตนพยายามให้ความสำคัญกับรายละเอียดพิธีกรรมแต่ละประเภทในช่วงเทศกาลสงกรานต์ โดยประชาสัมพันธ์ผ่านรายการวิทยุ เอฟ เอ็ม 99.5 อ.ส.ม.ท. ในช่วงสงกรานต์ของทุกปีตั้งแต่ พ.ศ. 2545 เป็นต้นมา ซึ่งความเชื่อเรื่องวัน “กินตำ” และการ “หลู่มือน้ำตำ” เป็นเรื่องสำคัญที่ตนพยายามอธิบายเพื่อทำความเข้าใจแก่คนรุ่นใหม่ซึ่งไม่ค่อยเข้าใจให้มีความรู้มากขึ้น และที่ผ่านมาก็ได้ผลตอบรับเป็นอย่างดี (ประเสริฐ ประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2559) นอกจากนี้ยังองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น เทศบาล

เมืองแม่ฮ่องสอน ยังพยายามนำเอาพิธีกรรม “หลู่มือน้ำดำ” มาสร้างเป็นจุดเด่นของประเพณี สงกรานต์ไทใหญ่ โดยเริ่มจากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในท้องถิ่น เช่น การประกาศเสียงตามสาย การทำหนังสือเวียนแจ้งไปยังชุมชน การประกาศผ่านเว็บไซต์ของเทศบาลและการประกาศผ่านเครือข่ายโซเชียลมีเดีย ทั้งนี้เพื่อกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่รับรู้และให้ความสำคัญกับพิธีกรรมดังกล่าว (ปกรณ์ จินาคำ, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2559) การนำเสนอองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมในวันสงกรานต์ ไม่เพียงแต่เป็นการเผยแพร่ความรู้ให้แก่คนไทใหญ่ในพื้นที่เท่านั้น แต่ส่งผลให้ประชากรในพื้นที่ซึ่งไม่ใช่คนไทใหญ่ แต่เป็นคนกลุ่มอื่นที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในแม่ฮ่องสอน เช่น คนเมือง คนไทย คนไทยเชื้อสายจีน ข้าราชการจากจังหวัดอื่นที่เข้ามาปฏิบัติงานในพื้นที่ ก็รับเอาพิธีกรรมนี้ไปปฏิบัติด้วย และยังพบว่าท้องถิ่นพยายามที่จะประชาสัมพันธ์พิธีกรรมดังกล่าวให้นักท่องเที่ยวได้รับรู้ จากการสังเกตของผู้วิจัยมีความเห็นว่าขณะนี้อยู่ในช่วงเริ่มต้นของการนำพิธีกรรมดังกล่าวมาสร้างเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมเพื่อกระตุ้นการท่องเที่ยว คาดว่าในอนาคต จะได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างดี

ภาพที่ 49 หลู่มือน้ำดำ ประกอบด้วยใบไม้มงคล 9 ชนิด ดอกบัวคำและช่อตุง เพื่อดวยเป็นพุทธบูชา (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 16 เมษายน 2559)

2. ก่อเจดีย์ทราย : พิธีกรรมเพื่อความยั่งยืนของชาวไทยใหญ่

ประเพณี “ปอยเหลินหก” หรือประเพณีก่อพระเจดีย์ทราย เป็นพิธีกรรมสำคัญซึ่งนิยมจัดขึ้นในช่วงเดือนหกตามปฏิทินจันทรคติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เนื่องจากช่วงเวลาเดือนหก เป็นช่วงก่อนฤดูทำการเกษตร พิธีกรรมดังกล่าวจะใช้เวลา 2 วัน โดยวันแรกชาวบ้านจะร่วมกันขนทรายจากแม่น้ำมาก่อเป็นพระเจดีย์ทรายที่วัด และวันที่สองในเวลาเช้าครูจะทำพิธีถวายพระเจดีย์ทราย แต่ในปัจจุบัน ได้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบของพิธีกรรม โดยชาวบ้านไม่ได้เดินทางไปตักทรายจากแม่น้ำ แต่ทางคณะกรรมการวัดจะจัดหาทรายมากองไว้เพื่อให้ญาติโยมสามารถตักทรายได้สะดวกขึ้น (อภิชาติ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 10 ธันวาคม 2558) จากการสังเกตการณ์พบว่าในปัจจุบันชาวไทยใหญ่โดยเฉพาะเยาวชนและวัยทำงาน จะให้ความสนใจกับการมาตักทรายในวันแรกมากเป็นพิเศษ และพบว่าในวันที่สองซึ่งเป็นการประกอบพิธีถวายเจดีย์ทรายมีผู้ร่วมงานไม่มากนัก ทั้งนี้ในกระบวนการตักทราย แฝงไปด้วยความเชื่อโหราศาสตร์ อย่างน้อย 2 แนวคิด ประการแรก แนวคิดเรื่องวันเกิดและทักษา โดยหลังจากนำทรายจากแม่น้ำมาเตรียมเพื่อจะก่อเจดีย์ ผู้ที่ขนทรายจะตักทรายมาก่อพระเจดีย์โดยเริ่มจากทิศประจำวันเกิด เช่น คนที่เกิดในวันอาทิตย์ จะเริ่มตักทรายเพื่อก่อพระเจดีย์ในด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือก่อน โดยตักทรายเท่ากับจำนวนกำลังวันคือ 6 ครั้ง จากนั้นจึงเวียนขวาแล้วตักทรายเท่ากับจำนวนกำลังวันแต่ละวัน ดังนี้ วันอาทิตย์ ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตักทรายบูชา 6 ครั้ง วันจันทร์ ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตักทรายบูชา 15 ครั้ง วันอังคาร ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ตักทรายบูชา 8 ครั้ง วันพุธ ทิศใต้ ตักทรายบูชา 17 ครั้ง วันเสาร์ ทิศตะวันตกเฉียงใต้ ตักทรายบูชา 10 ครั้ง วันพฤหัสบดี ทิศตะวันตก ตักทรายบูชา 19 ครั้ง วันพุธกลางคืน (วันราหู) ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ตักทรายบูชา 12 ครั้ง วันศุกร์ ทิศเหนือ ตักทรายบูชา 21 ครั้ง เมื่อรวมจำนวนครั้งที่ตักทรายทั้งหมด จะเท่ากับ 108 ครั้ง ซึ่งเป็นตัวเลขมงคลตามความเชื่อทางพุทธศาสนาและโหราศาสตร์ เชื่อว่าจะทำให้ชีวิตมีความอุดมสมบูรณ์ ประการที่สอง การตักทรายบูชาคู่อายุ เพื่อเป็นการต่ออายุหรือสืบชะตา โดยผู้ที่ก่อเจดีย์ทรายจะนำทรายมาร่วมก่อเจดีย์โดยอยู่ในทิศประจำวันเกิดตามหลักทักษา แล้วทำการตักทรายโดยนับจำนวนครั้งที่ตักให้เกินอายุปัจจุบันไป 1-3 ปี เช่น ปัจจุบันอายุ 40 ปี ก็จะตักทรายก่อพระเจดีย์จำนวน 41, 42 หรือ 43 ครั้ง เชื่อว่าจะทำให้มีอายุยืนยาว รอดพ้นจากภัยอันตรายและได้กลับมาก่อพระเจดีย์ทรายอีกครั้งในปีถัดไป (อรุณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2559)

ครอบครัวชาวไทยใหญ่จะให้ความสำคัญกับประเพณีดังกล่าว โดยชักจูงหรือชี้แนะให้ลูกหลานมาประกอบพิธีกรรมนี้ ด้วยเหตุผลเพื่อความ “อยู่หลีกถิ่นหวาน” (อยู่เย็นเป็นสุข) และมีอายุยืนยาว ในกรณีที่ลูกหลานอยู่ต่างถิ่นจะพบเห็นคนในครอบครัวมาทำพิธีตักทรายแทน ในปัจจุบัน

ที่อัตราการย้ายเข้าไปทำงานในเมืองมีสูง จึงพบเห็นภาพพ่อแม่ที่มาตัดทรายก่อนพระเจดีย์เท่ากับจำนวนอายุของตน เมื่อตัดเสร็จแล้ว ก็จะตัดแทนลูกที่อยู่ต่างจังหวัดด้วย แม่อรุณ เล่าถึงความเปลี่ยนแปลงของการตัดทรายว่า สมัยก่อนตอนเด็ก ๆ ชาวบ้านจะรวมตัวกันเอาภาชนะไปตัดทรายที่แม่น้ำ มีการตีฆ้องกลองไปด้วย สนุกสนานมาก แต่ทุกวันนี้คนต้องไปทำงานไม่ค่อยมีเวลา จึงเปลี่ยนมาเป็นเอาทรายใส่รถบรรทุกมาเทไว้หน้าวัดแล้วให้คนมาตัดไปก่อนพระเจดีย์ทราย คนใดเชื่อว่าจะเป็นการสืบอายุ สืบชะตา ในวันดังกล่าวแม่ (อรุณ) นอกจากตัดทรายของตัวเองแล้ว ก็ตัดให้ลูกด้วยเพราะลูกทำงานอยู่เชียงใหม่ เขาจะได้อยู่ดีมีความสุข เป็นความเชื่อของคนใต้ (อรุณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 15 กุมภาพันธ์ 2559)

จะเห็นได้ว่าบทบาทของพิธีกรรมก่อนพระเจดีย์ทรายในปัจจุบันถูกให้ความหมายใหม่ว่าเป็นพิธีกรรมเพื่อการต่ออายุ หรือสืบชะตา แทนความหมายเดิมที่มุ่งเน้นให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล และเหตุผลด้านการต่ออายุเพื่อให้ “อยู่หลีกถิ่นหวาน” (อยู่ดีมีความสุข) และมีโชคมีลาภ (ทิวานันท์ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 14 พฤษภาคม 2558) ได้กลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้ชาวไทยใหญ่รุ่นใหม่เข้าร่วมพิธีกรรมดังกล่าว โดยเชื่อว่าเป็นอีกหนึ่งพิธีกรรมที่จะทำให้ “ดวงดี” ซึ่งเป็นการนิยามความหมายใหม่ในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม จากพิธีกรรมดังกล่าวทำให้เห็นมุมมองต่อพิธีกรรมที่แปรเปลี่ยนไป กล่าวคือในอดีตพิธีกรรมถูกจัดขึ้นเพื่อมุ่งหวังผลในระดับสังคม คือ ขอให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาลเพื่อจะสามารถทำการเกษตรได้ แต่ในปัจจุบันคนกลับมีมุมมองในการร่วมพิธีกรรมดังกล่าวในระดับบุคคลคือ หวังผลให้ตนเองมีอายุที่ยืนยาวและมีความ โชคดี

ภาพที่ 50 การตัดทรายเท่าจำนวนอายุเพื่อนำไปก่อนพระเจดีย์ทราย วัดผาบ่องใต้ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 51 ผู้ก่อเจดีย์ทรายนำทรายที่ตักแล้วไปก่อรวมกันเป็นพระเจดีย์ทราย โดยเทพรายลงในทิศประจำวันเกิด (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2558)

ภาพที่ 52 มณฑลพิธีถวายเจดีย์ทรายในงานปอยเดือนหก วัดผาบ่องใต้ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (ชรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2558)

3. การบูชาธาตุทั้งสี่และการจุดเทียนพระอุปคุต: ประเพณีประคิษฐ์เพื่อการท่องเที่ยว
 ในปัจจุบันความเชื่อโหราศาสตร์ เป็นกระแสความนิยมที่เติบโตอย่างต่อเนื่องใน
 สังคมไทย ไม่เพียงแต่การตรวจดวงชะตาเท่านั้น พิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์
 ก็ได้รับความนิยมเช่นเดียวกัน โดยจะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา มีพิธีกรรมและเครื่องราง
 ที่เกี่ยวข้องกับดวงชะตาดำเนินเป็นจำนวนมาก และมีรูปแบบที่แปลกใหม่มากขึ้น เช่น
 พิธีส่งเคราะห์ พิธีแก้ชง พิธีสืบชะตา พิธีนอนโลงเจ็ดสี ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าพิธีกรรมที่เนื่องด้วย
 โหราศาสตร์ ถูกเลือกนำมาผลิตใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคความเชื่อ
 โหราศาสตร์ รวมถึงนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะในกลุ่มนักท่องเที่ยวเพื่อการทำบุญ ที่เพิ่มจำนวน
 มากขึ้นในทศวรรษที่ผ่านมา (วัชรภรณ์ คิชฐป้าน, 2558, หน้า 180-181) วัดสำคัญในภาคเหนือ
 จำนวนมากได้พยายามสร้างรูปแบบของพิธีกรรมใหม่ โดยตั้งอยู่บนฐานความเชื่อดั้งเดิม อาทิ
 วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ วัดสำคัญของจังหวัดเชียงใหม่และตั้งอยู่ในบริเวณที่มี
 การจัดงานคนเดินวันอาทิตย์ ซึ่งมีนักท่องเที่ยวเข้าไปกราบสักการะพระพุทธรูปหิน และทำบุญ
 ในวัดเป็นจำนวนมาก ได้จัดให้มีกระทงส่งเคราะห์ให้บูชา โดยจัดทำเป็นรูปกระทงใบตองบรรจุ
 เครื่องพลีกรรม ผู้ที่บูชาจะต้องเขียนชื่อสกุลวันเดือนปีเกิดใส่ลงในกระทง แล้วจึงนำไปอธิษฐาน
 ต่อหน้าพระประธาน โดยเชื่อว่าพิธีกรรมดังกล่าวเป็นการขอส่วยมาจากพิธีส่งเคราะห์ของชาว
 ไทยวนหรือคนเมือง กล่าวได้ว่าเป็นพิธีกรรมที่สร้างขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนที่
 ต้องการความสะดวกรวดเร็ว และส่วนหนึ่งจัดไว้เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยว (เจดชาติ หิรัญโร,
 2558) และเป็นการนำเสนอให้เห็นถึงพิธีกรรมการส่งเคราะห์ที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวล้านนาด้วย
 ธรรมเนียมของเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นศูนย์กลางของชุมชนไทใหญ่ก็มีการเลือกนำเอา
 ความเชื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับโหราศาสตร์มาสร้างใหม่ในลักษณะของ
 ประเพณีประคิษฐ์ โดยพิธีกรรมที่มีความโดดเด่นและได้รับความสนใจ ได้แก่ การบูชาธาตุทั้งสี่
 และการบูชาเทียนพระอุปคุต

3.1 การบูชาธาตุทั้งสี่

การบูชาธาตุทั้งสี่ เป็นความเชื่อของชาวไทยใหญ่ ซึ่งมีรากฐานมาจากความเชื่อเรื่องรูป
 ขันธ์ตามหลักพุทธศาสนา ที่กล่าวว่าร่างกายของมนุษย์ประกอบด้วย ปถวิธาตุ (ธาตุดิน) 20 ส่วน
 อาโปธาตุ (ธาตุน้ำ) 12 ส่วน วาโยธาตุ (ธาตุลม) 60 ส่วน และเตโชธาตุ (ธาตุไฟ) 4 ส่วน (สุชีพ
 ปุณยานุภาพ, 2537) ดังนั้นการที่ธาตุทั้งสี่มีความสมดุลย่อมทำให้สุขภาพร่างกายเป็นปกติ และ
 เมื่อใดที่ธาตุทั้งสี่ไม่สมดุลจะทำให้ร่างกายเกิดโรคภัยไข้เจ็บ คนไทยใหญ่จึงมีความเชื่อว่าหาก
 ประกอบพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่แล้วจะช่วยทำให้ธาตุทั้งสี่ในร่างกายของตนมีความสมดุลเป็นปกติ
 โดยมีวิธีการจัดเตรียมเครื่องสักการบูชาธาตุทั้งสี่ โดยจัดใส่ในภาชนะ เช่น พานหรือถาด ดังนี้

ธาตุดิน 20 ส่วน ใช้ทรายเป็นสัญลักษณ์โดยบรรจุในกระบอกไม้ไผ่จำนวน 20 กระบอก

ธาตุน้ำ 12 ส่วน ใช้น้ำเป็นสัญลักษณ์โดยบรรจุในกระบอกไม้ไผ่ ไม้้อหรือภาชนะอื่น จำนวน 12 กระบอก

ธาตุลม 6 ส่วน ใช้พัด (วี) ซึ่งเป็นอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดลมเป็นสัญลักษณ์ โดยนำกระดาษมาทำเป็นรูปพัด (วี) จำนวน 6 ค้าง

ธาตุไฟ 4 ส่วน ใช้เทียนเป็นสัญลักษณ์ จำนวน 4 เล่ม

นอกจากนี้ยังมีเครื่องสักการะที่มีความหมายเกี่ยวกับการเสริมดวงชะตาตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่อีก 5 ชนิด ดังนี้

1. แจกจ่าย หรือธง เป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จและชัยชนะ
2. ที หรือร่ม ซึ่งนิยมทำด้วยกระดาษเงินและกระดาษทองจึงเรียกว่า “ทีเงิน” (ร่มเงิน) และ “ทีคำ” (ร่มทอง) โดยร่วมเป็นสัญลักษณ์ของความรุ่มเย็นและการมีศตวรรษบริวารศักดิ์ เนื่องจากในสังคมไทใหญ่ยุคจารีต “ร่มทอง” (ทีคำ) และ “ร่มขาว” (ทีเผือกหรือฝั้วที) เป็นเครื่องประกอบยศของชนชั้นปกครอง และใช้สำหรับแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูปและพระสงฆ์ (Aung Tun, 2009, pp. 111-124)
3. ไม้ค้ำ เป็นไม้งามที่จำลองมาจากไม้ค้ำดันโพธิ์ เป็นสัญลักษณ์ที่หมายถึงการค้ำจุนพระพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ได้ตลอดห้าพันปี และอีกนัยยะหนึ่งหมายถึงการค้ำจุนดวงชะตาและชีวิตให้สามารถดำรงอยู่ได้โดยไม่ล้มหรือพังทลายลง
4. โข หรือสะพาน เป็นสัญลักษณ์ที่มี 2 ความหมาย ในความหมายแรก หมายถึง การข้ามพ้นเคราะห์ร้ายและอุปสรรคทั้งปวง ความหมายที่สอง หมายถึง การก้าวข้ามสังสารวัฏซึ่งเป็นคติสูงสุดตามหลักพุทธศาสนาซึ่งหมายถึงพระนิพพาน
5. ดอกไม้ ใช้สำหรับถวายสักการบูชาต่อพระรัตนตรัย เป็นสัญลักษณ์ของความสดชื่น เบ่งบาน (โยธิน บุญเฉลย และคณะ, 2551; พระครูอนุกุลสีตสังวร, สัมภาษณ์, 18 มิถุนายน 2558; สีดา ทาคำมา, สัมภาษณ์ 20 มิถุนายน 2558)

พิธีกรรมการสักการบูชาธาตุทั้งสี่ แต่เดิมจะนิยมทำใน 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่เกิดอาการเจ็บป่วยรักษาไม่หายและในตำราโหราศาสตร์ระบุว่าโรคเกิดจากธาตุในร่างกายไม่สมดุลกัน (ธาตุเลปาทุง) ต้องทำพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่ ซึ่งจะมีสละเป็นผู้ประกอบพิธีให้ และกรณีที่สอง จัดทำเครื่องสักการบูชาธาตุทั้งสี่เพื่อเสริมดวงชะตาในประเพณีสำคัญ เช่น การทำพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่ในประเพณีปอยจ่าตี (งานก่อดพระเจดีย์ทราย) การทำพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่ในประเพณีปอยเหลินสี่ของโหวง (งานทำบุญวันเพ็ญเดือนสี่ที่วัดหัวเวียง) การทำพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่ใน

ประเพณีปอยเหล็กินสิบสองหรืองานปอยปายหลอย (งานนมัสการพระธาตุคอกงมู) ซึ่งในงานดังกล่าวชาวบ้านนิยมจัดเตรียมเครื่องสักการบูชาธาตุทั้งสี่ไปถวายต่อพระพุทธรูปหรือพระธาตุสำคัญที่ตนนับถือ เชื่อว่าจะทำให้อยู่เย็นเป็นสุข รอดพ้นจากภัยอันตราย มีสุขภาพร่างกายและจิตใจที่สมบูรณ์แข็งแรง (สุพรรณ ปัญญามูลวงษา, สัมภาษณ์, 28 สิงหาคม 2558)

สืบเนื่องมาจากการที่นักท่องเที่ยวและผู้มาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน นิยมขึ้นไปสักการะพระธาตุคอกงมู ดังมีคำกล่าวว่า “ถ้ามาแม่ฮ่องสอนแล้ว ไม่ได้เดินทางมาสักการะพระธาตุคอกงมูเสมือนว่ามาไม่ถึงแม่ฮ่องสอน” (การุณ ผดุงกิจ, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2559) ทำให้ในแต่ละวันมีนักท่องเที่ยว และสาธุชนเดินทางขึ้นไปสักการะพระธาตุคอกงมูเป็นจำนวนมาก ดังนั้นตั้งแต่ พ.ศ. 2536 เป็นต้นมา ทางวัดพระธาตุคอกงมู จึงได้ริเริ่มจัดเตรียมชุดเครื่องสักการบูชาธาตุทั้งสี่ เพื่อให้ผู้ที่มาเที่ยวชมและสักการะพระธาตุได้เช่าบูชา เพื่อนำไปสักการะพระธาตุ โดยให้คำนิยามว่าเป็น “ชุดเครื่องสักการะแบบไทใหญ่” (พระครูอนุสิฐธรรมสาร, สัมภาษณ์, 14 ตุลาคม 2559) โดยผู้ที่ทำพิธีสักการบูชาธาตุทั้งสี่ จะได้รับคำแนะนำให้ถือเครื่องสักการะเวียนประทักษิณรอบองค์พระธาตุจำนวน 3 รอบ จากนั้นจึงนำเครื่องสักการะไปถวายเป็นพุทธบูชาต่อหน้าพระพุทธรูปประจำวันเกิด ซึ่งประดิษฐานในซุ้มจรณะ ซึ่งตั้งอยู่ในทิศตามหลักทักษา จากนั้นจึงอธิษฐานขอพร

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตามความเชื่อเดิม การจัดเครื่องสักการะแต่ละชนิดต้องมีจำนวนตามที่กำหนด ซึ่งต้องใช้ภาชนะขนาดใหญ่ อาจทำให้การถือพานเครื่องสักการะเวียนประทักษิณเป็นไปด้วยความลำบาก ทำให้มีการปรับจำนวนลงแต่มีองค์ประกอบครบถ้วนตามเดิม เช่น จากทรายจำนวน 20 กระบอกเปลี่ยนมาเป็นการนำทรายใส่ในพาน จากนั้น 12 กระบอกลดลงเหลือ 4 กระบอก จากพัด (วี) จำนวน 6 ด้าม ลดลงเหลือ 1 ด้าม เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้ชุดเครื่องสักการะมีขนาดพอเหมาะและมีน้ำหนักที่ไม่มากจนเกินไป (การุณ ผดุงกิจ, สัมภาษณ์, 13 ตุลาคม 2559) ทำให้เห็นการปรับตัวของพิธีกรรมเพื่อให้สอดคล้องต่อความสะดวกในการใช้งาน แต่ในขณะเดียวกันก็ยังคงความหมายตามความเชื่อเดิมไว้อยู่

พิธีกรรมดังกล่าวได้รับความสนใจอย่างมากทั้งจากผู้มาสักการะพระธาตุและนักท่องเที่ยว ต่อมาวัดสำคัญซึ่งเป็นสถานที่ท่องเที่ยวในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แก่ วัดจองคำ วัดจองกลาง และวัดพระนอน ก็ได้จัดทำเครื่องสักการะในลักษณะเดียวกันไว้บริการแก่ผู้มาสักการะพระธาตุและนักท่องเที่ยวด้วย ซึ่งทำให้เห็นความนิยมที่มีต่อพิธีกรรมดังกล่าว และจะเห็นได้ว่า “ชุดเครื่องสักการะธาตุทั้งสี่” ถูกสร้างขึ้นเพื่อนำเสนอความเป็นไทใหญ่แบบแม่ฮ่องสอน กล่าวคือ เป็นการเลือกนำความเชื่อเกี่ยวกับการสักการบูชาธาตุทั้งสี่มาสร้าง

เป็นพิธีกรรมสำหรับการสักการบูชาพระธาตุสำคัญของชาวไทยใหญ่ โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปประจำวันเกิดและความเชื่อเรื่องทักษา เป็นการสร้างความหมายและหน้าที่ใหม่ให้แก่พิธีกรรมดังกล่าว

ภาพที่ 53 ร้านจำหน่ายเครื่องสักการะธาตุทั้งสี่ ของวัดพระธาตุคอกงมู (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2559)

ภาพที่ 54 ผู้มาสักการะพระธาตุและนักท่องเที่ยว ถือนพานเครื่องสักการะธาตุทั้งสี่เวียนประทักษิณ รอบองค์พระธาตุคอกงมู (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2559)

ภาพที่ 55 เครื่องประกอบพิธีกรรมสักการะธาตุทั้งสี่ หรือหลู้อธาตุเลปา ที่จัดไว้บริการแก่ผู้มาทำบุญที่วัดจงกลาง (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2559)

3.2 การจุดเทียนบูชาพระอุปคุต

พระอุปคุตเป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการยกย่องว่ามีฤทธิ์มาก ตามความเชื่อของชาวไทยใหญ่ พระอรหันต์ที่ทรงอิทธิฤทธิ์มีจำนวน 8 รูป ประกอบด้วย พระมหากัสสปะ พระสุภาระ พระอุปกษาระ พระธัมมสาระ พระอุปคุต พระสาระตัตตะ พระสักโกสาระ พระเมทะระ ด้วยเหตุที่พระอุปคุต เป็นพระอรหันต์ที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยครั้ง จึงทำให้คนทั่วไปรับรู้และเรียกพระอรหันต์กลุ่มนี้ว่า “เจ้าอุ๊บ๊ะก๊ัก” หรือพระอุปคุต และยังเชื่อว่าในจำนวนพระอรหันต์ทั้งหมด 8 รูป พระอรหันต์จำนวน 4 รูป ได้แก่ พระมหากัสสปะ พระสุภาระ พระอุปกษาระ พระธัมมสาระ ได้นิพพานไปแล้วแต่สังขารยังคงอยู่ไม่เน่าเปื่อย และอีก 4 รูป ได้แก่ พระอุปคุต พระสาระตัตตะ พระสักโกสาระ พระเมทะระ ชราภาพแล้วแต่ยังไม่นิพพานโดยทรงธาตุจันช้อยู๋ณ มหาสมุทรเพื่อรักษาพุทธศาสนาให้ดำรงอยู่ถึงห้าพันปี ดังคำกล่าวที่ว่า “สี่ดินตายอำเนา สี่ดินเผาอำตาย” (พระสี่รูปที่มรณภาพแล้วแต่สังขารยังไม่เน่า และพระสี่รูปที่ดำรงธาตุจันช้อยู๋ยังไม่มรณภาพ) (เจ้าอุ๊บ๊ะก๊ัก, ม.ป.ป.; จเรชอ, สัมภาษณ์, 7 กันยายน 2557)

ความเชื่อเกี่ยวกับพระอุปคุตแพร่หลายในกลุ่มมอญ พม่า ไทใหญ่ รวมถึงล้านนา สามารถจำแนกได้เป็น 2 ด้าน ได้แก่ ด้านอิทธิฤทธิ์ และด้าน โชคลาภ ในด้านอิทธิฤทธิ์ จากตำนานพระอุปคุตที่กล่าวว่าเป็นพระอรหันต์ที่สามารถปราบพญาวัสสวดีมาร ไม่ให้มารบกวนพิธีการเฉลิมฉลองพระเจดีย์ 84,000 องค์ ของพระเจ้าอโศกมหาราช ทำให้พระอุปคุตได้รับการยกย่องให้เป็นพระอรหันต์ที่มีฤทธิ์สามารถปราบพญามารให้สยบได้ ชาวพุทธจึงยึดถือเอาคุณวิเศษด้านนี้ โดยเชื่อว่าหากทำการบูชาพระอุปคุตจะช่วยป้องกันภัยอันตรายไม่ให้เกิดขึ้น (เจ้าอู๋ป๊ะก๊าก, ม.ป.ป.) ในพิธีกรรมเฉลิมฉลองหรือ “งานปอย” ของชาวไทใหญ่ เช่น งานปอยสา่งลอง จะมีการตั้ง “เข่งเจ้าอู๋ป๊ะก๊าก” หมายถึง หิ้งบูชาพระอุปคุต โดยมีเครื่องพลีกรรมบูชาตลอดช่วงเวลาที่จัดงาน เชื่อว่าด้วยบารมีของพระอุปคุตจะทำให้งานดำเนินไปด้วยความราบรื่น ไม่ถูกรบกวนด้วยภัยธรรมชาติ เช่น พายุฝน รวมถึงอุปสรรคอย่างอื่นที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น การทะเลาะวิวาทของผู้ร่วมงาน (สล่าจายโหลง, สัมภาษณ์, 12 ตุลาคม 2558)

ในด้าน โชคลาภ มีความเชื่อว่าพระอุปคุตรวมถึงพระอรหันต์อีกจำนวน 3 รูป ที่จำพรรษาอยู่ในมหาสมุทร จะออกมารับบิณฑบาตในวันเดือนเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ โดยจะแสดงตนให้เห็นในรูปของสามเณรที่มีร่างกายแคระแกร็น หากผู้ใดได้ใส่บาตรหรือถวายสักการะ จะส่งผลให้ชีวิตมีความมั่งคั่งร่ำรวยขึ้นมาน่าอัศจรรย์ จากตำนานดังกล่าวจึงเกิดประเพณี “ใส่บาตรในวันเป็งปู้ด” หรือพิธีตักบาตรในช่วงเช้ามีคของวันเดือนเพ็ญที่ตรงกับวันพุธของชาวล้านนา ต่อมาเมื่อระบบการนับวันหันไปนิยมการนับวันตามแบบสากล คือการเริ่มนับวันรุ่งขึ้นหลังจากเที่ยงคืน จึงเกิดประเพณี “ตักบาตรเที่ยงคืน” ซึ่งแพร่หลายในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดลำพูน ต่อมาขยายความนิยมเป็นที่รู้จักอย่างมากขึ้น (วัชรภรณ์ คิชฐบ้าน, 2558) กล่าวได้ว่า การตักบาตรพระอุปคุตตอนเที่ยงคืนเป็นพิธีกรรมที่ทำให้พระอุปคุตเป็นที่รู้จักมากขึ้นในภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย เพราะนอกจากจะเป็นพิธีกรรมที่มีเวลาเฉพาะแล้ว ยังมุ่งเน้นเรื่องอานิสงส์ด้านความร่ำรวย ซึ่งสนองตอบความต้องการของผู้คนในยุคทุนนิยมได้เป็นอย่างดี

ความศรัทธาที่ชาวไทใหญ่มีต่อพระอุปคุต ปรากฏผ่านการบูชาพระอุปคุตอย่างน้อย 3 ลักษณะ ประการแรก การบูชารูปเหมือนพระอุปคุต โดยชาวไทใหญ่นิยมบูชารูปเหมือนพระอุปคุต ซึ่งสร้างจากผงว่าน ไม้้มงคล และโลหะ โดยเชื่อว่าจะช่วยปกป้องบ้านเรือนจากภัยอันตราย และพบว่านิยมบูชาพระอุปคุตปางกบฏาตรซึ่งเป็นปางที่พระอุปคุตกำลังใช้มือตักภัตตาหารจากบาตรเพื่อฉัน เชื่อว่าจะมีกินมีใช้ไม่หมดสิ้น หากสังเกตหิ้งบูชาพระในบ้านของชาวไทใหญ่ จะพบว่ามีการบูชาพระอุปคุตอยู่เสมอ และเป็นมรดกตกทอดในสายตระกูลด้วย ประการที่สอง การสวดบทสรรเสริญพระอุปคุต ชาวไทใหญ่นิยมสวดคาถาพระอุปคุตซึ่งมีหลายบท โดยเชื่อว่าจะช่วยป้องกันภัยอันตรายและช่วยให้มีโชคลาภ (แสงล่า, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2558) ประการสุดท้าย

การบูชาเทียนซึ่งบรรจุน้ำมันเทียนพระอุปคุต ซึ่งส่วชาวไทใหญ่ได้นำเอาคาถาพระอุปคุต มาผูกเป็นยันต์แล้วนำไปทำใส่เทียนเพื่อจุดบูชาพระอุปคุต เชื่อว่าเทียนดังกล่าวจะให้คุณในด้านต่าง ๆ เช่น ป้องกันภัยอันตราย เรียกโชคกลาง อย่างไรก็ตามมักจะพบการผูกยันต์พระอุปคุตคู่กับพระสิวลีเสมอ โดยพระอุปคุตได้รับการยกย่องในเรื่องการปกป้องเหตุร้าย และพระสิวลีได้รับการยกย่องในด้านโชคกลาง (พระปรัชญา โสภณปัญญา, สัมภาษณ์, 18 กันยายน 2558)

วัดจองกลาง เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของ จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีมณฑปกลางน้ำประดิษฐานรูปเหมือนพระอุปคุตปางกบตาตรตั้งอยู่ด้านหน้าวัด โดยพระครูใบฎีกาจิตตะ ฐานธัมโม เจ้าอาวาส เป็นพระเถระผู้ทรงภูมิด้านโหราศาสตร์ ได้รับความนับถือจากญาติโยมเรื่องการทำเทียนบูชา และเนื่องจากวัดจองกลาง ตั้งอยู่ในบริเวณที่ทางเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนจัดกิจกรรมถนนคนเดินหรือถนนวัฒนธรรม ประกอบกับเป็นวัดที่มีพระเจดีย์และพิพิธภัณฑ์ จึงเป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญที่นักท่องเที่ยวเดินทางมาสักการะและชื่นชมความงดงามทางสถาปัตยกรรมและ โบราณวัตถุทางวัดได้จัดทำเทียนบูชาแบบไทใหญ่ให้นักท่องเที่ยวได้เข้าบูชาและนำมาจุดเสริมดวงชะตาประจำวันเกิด นอกจากนี้ยังได้จัดทำเทียน โชคกลางสำหรับจุดบูชาพระอุปคุต และตั้งแต่ พ.ศ. 2555 เป็นต้นมา ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่เพิ่มมากขึ้น ทางวัดจึงออกแบบให้การจุดเทียนบูชาพระอุปคุต มีลักษณะพิเศษ โดยการตั้งเทียนบนเรือไม้ขนาดเล็ก ผู้ที่มาบูชาจะนำเรือที่ตั้งเทียนไปอธิษฐานต่อหน้าพระอุปคุตแล้วจุดเทียน จากนั้นจึงนำเรือวางลงในสระ โดยในสระได้บรรจุมอเตอร์สำหรับทำให้น้ำวนตามเข็มนาฬิกา เทียนที่จุดบูชาพระอุปคุตจะเวียนประทักษิณรอบองค์พระ (พระใบฎีกาจิตตะ ฐานธัมโม, สัมภาษณ์, 15 ตุลาคม 2559) กล่าวได้ว่าเป็น นวัตกรรมใหม่ของการจุดเทียนบูชาแบบไทใหญ่ ซึ่งต่อมา วัดจองคำ (พระอารามหลวง) ได้นำแนวคิดดังกล่าวไปปรับใช้ โดยมีการปรับรูปแบบการบูชาเทียน โดยไม่ได้นำเทียนวางบนเรือ แต่หล่อเทียนเป็นรูปดอกบัวแล้วให้บูชาโดยการลอยน้ำถวายด้านหน้าพระอุปคุต และในกรณีของวัดพระธาตุดอยกองมู ได้จัดสร้างสระสี่เหลี่ยมขนาดใหญ่ ตรงกลางประดิษฐานพระอุปคุต พระสิวลี และพระมหากัจจายนะ ซึ่งพระอรหันต์ทั้งสามองค์ล้วนเชื่อกันว่าหากได้บูชาแล้วจะมีโชคกลาง โดยวิธีการสักการะจะนำเทียนซึ่งด้านในบรรจุยันต์ไทใหญ่ด้านโชคกลาง ตั้งบนเรือแล้วจุดบูชาเช่นเดียวกับที่วัดจองกลาง สะท้อนให้เห็นว่าวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวสำคัญได้นำแนวคิดการจุดเทียนลอยน้ำบูชาพระอุปคุตของวัดจองกลางไปปรับใช้ โดยการปรับรูปแบบให้มีความแตกต่างกัน เพื่อสร้างจุดเด่นให้แก่พิธีกรรมที่สร้างขึ้นใหม่

การประกอบพิธีกรรมการจุดเทียนบูชาพระอุปคุต ไม่เพียงแต่ถูกให้ความหมายว่าเป็นพิธีกรรมจุดเทียนเพื่อสะเดาะเคราะห์ รับโชค และสืบชะตาแบบไทใหญ่ ยังถูกเชื่อมโยงเข้ากับ

ความเชื่อโหราศาสตร์ที่เป็นสากล เช่น เชื่อมโยงว่าพิธีกรรมดังกล่าวสามารถช่วยในการแก้ปิ้งงได้ ซึ่งกระแสความเชื่อเรื่องปิ้งงได้เติบโตในสังคมไทยในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จึงทำให้พิธีกรรมจุดเทียนบูชา พระอุปคุตได้รับความนิยมมากยิ่งขึ้น

จะเห็นได้ว่าพิธีกรรมบูชาธาตุทั้งสี่และการจุดเทียนบูชาพระอุปคุต มีลักษณะเป็น ประเพณีประคิษฐ์ (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2558) ที่เกิดจากการนำความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่ ที่มีมาแต่เดิม มาปรับรูปแบบเพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของผู้คนในยุคปัจจุบันได้ เช่น ความต้องการมีโชคลาภ ความต้องการแก้ปิ้งง ความต้องการกิจกรรมแบบไทใหญ่เมื่อมาถึง เมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นเมืองไทใหญ่ โดยยังคงความหมายบางส่วนของพิธีกรรมไว้ เช่น ความหมายจากการถวายเครื่องสักการบูชาธาตุทั้งสี่ เพื่อให้ธาตุในร่างกายมีความสมดุล ซึ่งจะทำให้ สุขภาพร่างกายมีความเป็นปกติ นอกจากนี้พิธีกรรมดังกล่าวยังถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับกระแสการ ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม กระแสการท่องเที่ยวเพื่อทำบุญไหว้พระ และกระแสความนิยมเกี่ยวกับ ความเชื่อโหราศาสตร์ เป็นการสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อ โหราศาสตร์เพื่อสร้างจุดเด่นแก่สถานที่ท่องเที่ยว และทำให้พิธีกรรมดังกล่าวกลายเป็นกิจกรรม สำคัญที่ต้องปฏิบัติในการมาเยือนจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 56 ยันต์พระอุปคุต (พระวรกต ชันติโก, 2559)

ภาพที่ 57 มณฑปกลางน้ำหน้าวัดจองกลาง ประดิษฐานพระอุคุตปางจกบาตร (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2559)

ภาพที่ 58 เทียนบูชาพระอุคุตซึ่งตั้งอยู่บนเรือเวียนประทักษิณรอบองค์พระอุคุต (ธรรศ ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2559)

4. ความเชื่อโหราศาสตร์ในพื้นที่ศาสนสถาน: การสร้างและการผลิตซ้ำความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างเจดีย์แบบ “กองมูแปดลูกวัน”

ตำราในพุทธศาสนากล่าวถึงพระเจดีย์หรือเจดีย์มี 4 ประเภท คือ ประเภทแรก ธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างบรรจุพระบรมธาตุของพระพุทธเจ้า พระมหากษัตริย์ จักรพรรดิ ประเภทที่สอง บริโภคเจดีย์ หมายถึง สิ่งขวนิชสถานอันเป็นสถานที่สำคัญทางพุทธศาสนาหรือที่ซึ่งพระพุทธเจ้าเคยประทับ ประเภทที่สาม ธรรมเจดีย์ หมายถึง คาถาแสดงพระอริยสัจ หรือคัมภีร์ในพุทธศาสนา เช่น พระไตรปิฎก ประเภทที่สี่ อุเทสิกเจดีย์ หมายถึง ของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศแด่พระพุทธเจ้า ซึ่งไม่กำหนดว่าจะต้องอยู่ในรูปแบบใด เช่น สร้างบัลลังก์ให้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้า การที่เจดีย์มีความหมายครอบคลุมอย่างกว้างขวางดังกล่าวมาข้างต้น จึงพ้องกับความหมายของคำว่า สถูป ที่บ่งบอกถึงสิ่งก่อสร้างเหนือหลุมฝังศพ หรือสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุด้วยเหตุนี้ในประเทศอินเดียสมัยโบราณ จึงใช้สถูปแทนเจดีย์ (สันติ เล็กสุขุม, 2552, หน้า 3-4)

ด้วยความเชื่อและความศรัทธาในพุทธศาสนา ชาวไทใหญ่จึงนิยมสร้างเจดีย์เช่นเดียวกับชาวพม่า และมอญ คัมภีร์นะรุปะเตชะยกยาม ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่อธิบายถึงอานิสงส์ของการถวายวัตถุทานประเภทต่าง ๆ ของชาวไทใหญ่ กล่าวถึงอานิสงส์แห่งการสร้างเจดีย์ถวายในพุทธศาสนาว่าจะได้รับอานิสงส์มากถึง 60 กำฟ้า (กัลป์) และผู้มีส่วนร่วมในการถวายวัตถุและสร้างส่วนต่าง ๆ ของเจดีย์ เช่น อัฐ หิน ฉัตร ระฆัง ก็จะได้รับอานิสงส์มากน้อยลดหลั่นกันไปตามลักษณะของวัตถุทานนั้น (นะรุปะเตชะยกยาม, ม.ป.ป.) ในระบบตำแหน่งทางศาสนาของไทใหญ่ยกย่องให้ผู้สร้างเจดีย์ถวายไว้ในพุทธศาสนามีค่านำหน้านามว่า “จ่าดี” หรือ “หลอย” ตามความนิยมของแต่ละพื้นที่ (บุญสิงห์ บุญคำ, 2499, หน้า 405-406) หรืออาจเรียกค่านำหน้าอย่างล้าลองว่า “พะก่า” ซึ่งเป็นตำแหน่งทางศาสนาที่ถือว่ามิเกียรตินในสังคมไทใหญ่

ศักดิ์ชัย สายสิงห์ (2556, หน้า 168-169) กล่าวถึง รูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์ที่ชาวไทใหญ่นิยมสร้างในเขตภาคเหนือว่าได้รับอิทธิพลมาจากพม่ามอญ โดยช่างอาจเลียนแบบมาจากเจดีย์สำคัญในเขตพม่าหรือไทใหญ่ เจดีย์ที่มีลักษณะ “มอญ-พม่า” หรือ “พม่า-มอญ” แพร่หลายในกลุ่มไทใหญ่ ตั้งแต่ช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 มีลักษณะประกอบด้วยเจดีย์ทรงระฆังที่ไม่มีบัลลังก์ มีงานประดับตกแต่งฐาน องค์ระฆังและยอดแบบพม่า ลักษณะโดยรวมประกอบด้วยส่วนฐานที่เป็นฐานบัวอยู่ในผังยกเก็จ ฐานซ้อนเป็นชั้น ๆ โดยทั่วไปมี 3 ชั้นลดหลั่นกัน ที่มุมของแต่ละชั้นประดับประติมากรรมแตกต่างกัน เช่น ชั้นล่างประดับสถูปจำลอง ชั้นที่ 2 ประดับสิงห์ที่มีหน้าเป็นบุคคลหรือเทวดา ชั้นที่ 3 เป็นกนิรี หรือเป็นพานพุ่มดอกไม้หรือหม้อปูลมณูเกะ ส่วนรองรับองค์ระฆังมีหูค้ำรองรับองค์ระฆัง แต่ละมุมมีการประดับหม้อน้ำและแต่ละด้านประดับ

เทพพนม รูปแบบดังกล่าวนี้พบเป็นระเบียบแบบแผนที่ชัดเจนมากของเจดีย์แบบมอญ-พม่า ส่วนองค์ระฆังมักมีขนาดใหญ่ ฐานลาด ไม่มีบัลลังก์ นิยมประดับด้วยลวดลายซึ่งมีลายใบไม้แบบยุโรปแทรกเข้ามา แสดงให้เห็นว่าได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากตะวันตก เจดีย์ไม่มีบัลลังก์ ส่วนยอดเป็นปล้องไฉนและปลียอดที่มีขนาดใหญ่แบบพม่า มีบัวคว่ำ-บัวหงาย หรือที่เรียกว่า “ปัทมบาท” และมียอดฉัตรอันเป็นสัญลักษณ์ของเจดีย์พม่า

เจดีย์ลักษณะดังกล่าวพบกระจายทั่วไปในพื้นที่แม่ฮ่องสอน เช่น เจดีย์วัดจองกลาง (สร้าง พ.ศ. 2411) เจดีย์วัดผาบ่องเหนือ (สร้าง พ.ศ. 2450) เจดีย์วัดกลางทุ่ง (สร้าง พ.ศ. 2448) แม้ว่าเจดีย์แต่ละองค์อาจจะมีรายละเอียดแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่กล่าวได้ว่ามีแบบแผนใกล้เคียงกัน และพบว่าเจดีย์ทรงพม่า-มอญ ที่สร้างในแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ จะมีซุ้มจรณะนำซึ่งภายในประดิษฐานพระพุทธรูปปางมารวิชัย บริเวณฐานทั้งสี่ด้านขององค์เจดีย์

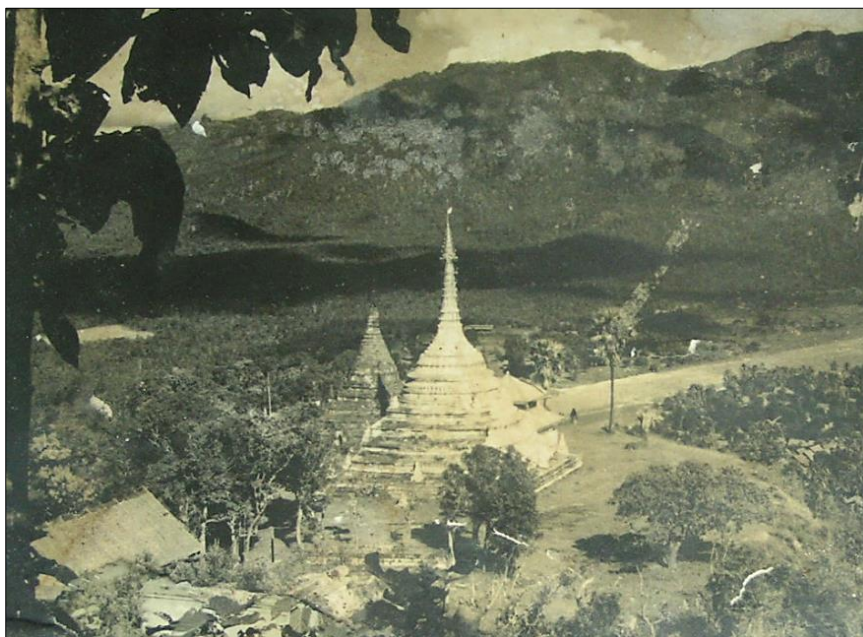

ภาพที่ 59 เจดีย์แบบไทใหญ่ (แบบเดิม) ของวัดกลางทุ่ง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (บรรณ ศิริรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

ภาพที่ 60 เจดีย์แบบไทใหญ่ (แบบเดิม) ของวัดจงกลาง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
(ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

เจดีย์องค์สำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอนคือ พระธาตุคอกยงมู ซึ่งเป็นเจดีย์คู่สีขาวที่เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน ตามประวัติกล่าวว่าพระเจดีย์องค์ใหญ่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2403 โดยศรัทธาของจางต๋องสู๋ พ่อค้าไม้ชาวไทใหญ่ และนางเหล็กภรรยา ภายในบรรจุพระธาตุของพระโมคคัลลานะ ส่วนพระเจดีย์องค์เล็ก สร้างเมื่อ พ.ศ. 2417 โดยพญาสิงหนาทราชา เจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก (โยชิน บุญเฉลย และคณะ, 2551) ครั้งแรกสร้างเจดีย์ทั้งสององค์มีรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ตามแบบมอญ-พม่า ที่นิยมกันในช่วงต้นพุทธศตวรรษที่ 25 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2509 พระเจดีย์องค์ใหญ่ได้ทรุดโทรมและพังทลายลงมา จึงมีการบูรณะครั้งใหญ่ใน พ.ศ. 2511 ทำให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเปลี่ยนไปดังเช่นที่เห็นในปัจจุบัน หลักฐานจากภาพถ่ายทำให้ทราบว่าพระเจดีย์องค์เดิมอยู่ในผังยกเก็จฐานซ้อนลดหลั่นกันจำนวน 3 ชั้น ที่มุมชั้นล่างมีstupaจำลองคล้ายกับพระเจดีย์องค์เล็กที่ประดิษฐานอยู่ใกล้เคียงกัน

ภาพที่ 61 พระธาตุคอกยงมู ก่อนการบูรณะ พ.ศ. 2511 (มยรี ศรีรัตนบัลล์, 2558)

ในการบูรณะครั้งใหญ่ ในช่วง พ.ศ. 2511-2515 มีการปรับเปลี่ยนรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเจดีย์องค์ใหญ่ เพื่อให้มีลักษณะสง่างาม เป็นเอกลักษณ์ และสอดคล้องกับความเชื่อของผู้คนในช่วงเวลานั้น กล่าวคือ ปรับฐานองค์พระเจดีย์จากเดิมที่ตั้งอยู่บนผังแบบยกเก็จเปลี่ยนเป็นผังแบบแปลนเหลี่ยม ซ้อนลดหลั่นกัน 5 ชั้น ถึงองค์ระฆัง สันนิษฐานว่า ได้รับอิทธิพลจากพระเจดีย์สุเล เมืองย่างกุ้ง ประเทศพม่า และตั้งแต่องค์ระฆังขึ้นไปถึงปลียอดซึ่งมีลักษณะกลม องค์ระฆังมีฐานบัวรองรับ 2 ชั้น มีรีดอก มีการประดับลายเฟืองอุษะที่รีดอกและไหล่องค์ระฆังเหนือบัลลังก์เป็นปล้อง โฉน มีปัทมบาท ปลียอดประดับฉัตร แม้จะสร้างโดยช่างท้องถิ่นแต่ก็สันนิษฐานได้ว่าส่วนนี้ได้รับอิทธิพลมาจากพระเจดีย์หเวดากอง ประเทศพม่า โดยมีลักษณะเด่นคือ องค์ระฆังและปล้องโฉนเพริชวและสูงกว่าเจดีย์ไทใหญ่องค์อื่น ๆ ในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตรงฐานชั้นที่สอง ได้สร้างซุ้มจรณะนำขึ้นประจำทั้งแปลนด้าน (ทิศ) ในซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเกิด เป็นพระพุทธรูปซึ่งมีลักษณะทางพุทธศิลป์แบบสุโขทัย หล่อจากโรงหล่อที่กรุงเทพฯ (พระครูอนุสารศาสนกรณ, 2530, หน้า 15-18) ดังกล่าวมาจะเห็นว่ารูปแบบทางสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์องค์ใหม่ เกิดจากการผสมผสานลักษณะเด่นของเจดีย์สำคัญของพม่าที่ชาวไทใหญ่นับถือ รวมถึงการสร้างซุ้มจรณะนำประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเกิด ทำให้องค์พระเจดีย์ มีลักษณะแตกต่างจากเจดีย์องค์อื่น ๆ เป็นการสร้างรูปแบบใหม่ทางสถาปัตยกรรมของพระเจดีย์ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของเมืองแม่ฮ่องสอน

ภาพที่ 62 พระธาตุคอกยงมอญองค์ใหญ่ในปัจจุบัน (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

ภาพที่ 63 พระธาตุคอกยงมอญองค์เล็กในปัจจุบัน (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

การสร้างรูปแบบใหม่ของเจดีย์ สะท้อนให้เห็นการเชื่อมโยงความรู้เรื่องทักษากับ
พุทธสถาน รวมถึงคติพระประจำวันเกิดซึ่งเป็นอิทธิพลของประเทศไทยเข้าไว้ด้วยกัน กล่าวคือ

ประการแรก พระเจดีย์องค์ใหม่มีการปรับลักษณะทางสถาปัตยกรรมขององค์พระเจดีย์
เพื่อสนองตอบความเชื่อเรื่องทักษาของชาวไทยใหญ่อย่างเป็นทางการผ่านพุทธสถานอันศักดิ์สิทธิ์
โดยการสร้างซุ้มจรณะนำประจำทั้ง 8 ทิศ ตามหลักทักษา เพื่อให้สาธุชนสามารถสักการะได้ในทิศ
ประจำวันเกิด รูปแบบดังกล่าวน่าจะได้รับแนวคิดมาจากพระเจดีย์ในพม่า เช่น พระเจดีย์ชเวดากอง
ซึ่งแต่ละด้านจะประดิษฐานพระพุทธรูป รูปเทวดา และรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด อย่างไรก็ตาม
การสร้างพระธาตุดอยกองมืองค์ใหม่ ไม่พบการสร้างรูปเทวดา และรูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด
รวมถึงรูปนรสิงห์และสิงห์ ซึ่งเป็นรูปสัตว์ที่นิยมสร้างคู่กับพระเจดีย์แบบไทใหญ่ เป็นไปได้ว่า
การไม่มีรูปเทวดาและรูปสัตว์ เกิดจากการรับอิทธิพลทางความคิดจากรัฐไทย กล่าวคือ ในรัชสมัย
พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงมีพระราชประสงค์จะบำเพ็ญพระราชกุศล
แต่ไม่โปรดจะให้สร้างรูปพระ โปธิสัตว์ตามเรื่องชาดกดังเช่นสมัยอยุธยา เพราะทรงรังเกียจว่ารูป
พระ โปธิสัตว์ มีทั้งที่เป็นเทวดา มนุษย์ สัตว์ ไม่ควรสร้างเป็นปวงนิยัตถุสำหรับกราบไหว้บูชา
จึงโปรดเกล้าให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส คิดค้นปางพระพุทธรูปขึ้น
รวมถึงทรงมีมติเรื่องกำหนดปางพระพุทธรูปประจำวันเกิดด้วย (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553,
หน้า 53) ดังกล่าวมาทำให้ไม่ปรากฏรูปสัตว์ตามคติแบบเดิมในการสร้างพระเจดีย์องค์ใหม่

ประการที่สอง พระเจดีย์สำคัญที่ชาวพม่า มอญ ไทใหญ่ ให้ความเคารพ เช่น พระเจดีย์
ชเวดากองหรือเจดีย์สำคัญอื่น ๆ จะพบว่าโดยรอบฐานเจดีย์ทั้งแปดทิศ จะมีพระพุทธรูปประดิษฐาน
ตามทิศประจำวันเกิด โดยส่วนใหญ่นิยมสร้างพระพุทธรูปปางสมาธิ แสดงให้เห็นว่าตามความเชื่อ
เดิมทั้งชาวมอญ พม่า และไทใหญ่ ไม่ปรากฏความเชื่อเรื่องพระพุทธรูปประจำวันเกิด หรือหากมี
ก็ไม่นิยมนำมาประดิษฐานโดยรอบฐานพระเจดีย์ นักประวัติศาสตร์ศิลปะ กล่าวว่า พระพุทธรูป
ประจำวันเกิดเป็นความเชื่อที่ถูกสถาปนาขึ้นอย่างช้าๆ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ตามพระมติของสมเด็จพระ
มหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรส (รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง, 2553, หน้า 53-55) อาจกล่าว
ได้ว่าพระประจำวันเกิดเป็นความเชื่อที่ถูกผลิตสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ จึงไม่ปรากฏในกลุ่ม
มอญ-พม่า ดังนั้นการสร้างซุ้มจรณะประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเกิด นอกจากจะเป็นการนำ
ความรู้เรื่องทักษาซึ่งเป็นการเชื่อโหราศาสตร์มาใช้ในการจัดวางทิศประจำวันเกิดรอบองค์พระ
เจดีย์แล้ว ยังเป็นการสถาปนาความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธรูปประจำวันเกิด แทนความเชื่อเรื่องเทวดา
และสัตว์มงคล ยิ่งไปกว่านั้นพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีลักษณะทางพุทธศิลป์แบบสุโขทัย
หล่อจากโรงหล่อที่กรุงเทพฯ ยังสะท้อนให้เห็นอิทธิพลทางความคิดและความเชื่อที่ชาวไทใหญ่
แม่ฮ่องสอนได้รับจากส่วนกลางในช่วงเวลาดังกล่าว

ชาวไทยใหญ่เรียกเจดีย์ที่มีซุ้มจะนำประดิษฐานพระพุทธรูปวันเกิดทั้ง 8 ทิศ ว่า “กองมูแปดลูกวัน” หมายถึง เจดีย์ที่ประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้งแปดวันตามระบบ ทักขยา (อินสม ธิโน, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558) และรูปแบบของเจดีย์พระธาตุคอกองมูหรือ “กองมูปล้ำยหลอย” ได้ถูกใช้เป็นต้นแบบของการสร้างเจดีย์ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัด แม่ฮ่องสอนในเวลาต่อมา โดยเจดีย์ที่สร้างขึ้นภายหลัง แม้ว่าจะมีการปรับรูปแบบให้มีความแตกต่าง จากเจดีย์พระธาตุคอกองมูไปบ้าง แต่ยังคงยึดลักษณะสำคัญคือ เป็น “กองมูแปดลูกวัน” อาทิ เจดีย์วัดผาบ่องใต้ หมู่บ้านผาบ่อง ตำบลผาบ่อง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2532 (พระสิริยุทธ ฐิตญาโณ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2558) เจดีย์วัดห้วยโป่ง หมู่บ้านห้วยโป่ง ตำบลห้วยโป่ง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2542 เจดีย์วัดนาปลาจาด หมู่บ้านนาปลาจาด ตำบลห้วยผา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2548 เจดีย์วัดหัวเวียง ตำบลจองคำ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2549 (อินสม ธิโน, สัมภาษณ์, 20 สิงหาคม 2558) เจดีย์วัดห้วยเคือ หมู่บ้านห้วยเคือ ตำบลผาบ่อง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2549 (พระครูอนุกิจญาณวิทย์, 2 เมษายน 2557) เจดีย์วัดคากาน หมู่บ้านคากาน ตำบลห้วยผา สร้างเมื่อ พ.ศ. 2552 (อ่อหว่า เมืองเหล็ก, สัมภาษณ์, 5 กันยายน 2558) เจดีย์วัดปางหมู หมู่บ้านปางหมู ตำบลปางหมู สร้างเมื่อ พ.ศ. 2552 เจดีย์วัดกุงไม้ สัก หมู่บ้านกุงไม้สัก ตำบลหมอกจำแป่ สร้างเมื่อ พ.ศ. 2559 (พระครูอนุยศสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558)

ภาพที่ 64 เจดีย์วัดผาบ่องใต้ (ธรรศ ศรียัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

พระพุทธรูปประจำวันเกิด ที่ประดิษฐานรอบพระเจดีย์ซึ่งสร้างขึ้นโดยมีต้นแบบมาจากพระเจดีย์องค์ใหญ่ที่วัดพระธาตุคอกงมู สามารถจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก คือพระพุทธรูปประจำวันเกิดที่มีลักษณะทางพุทธศิลป์แบบสุโขทัย เชียงแสน อุทอง หรือรัตนโกสินทร์ ซึ่งชาวบ้านเรียกว่า “พระไทย” หรือ “เจ้าพาราไทย” พระพุทธรูปลักษณะนี้ส่วนใหญ่ทางวัดจะสั่งหล่อหรือเช่าบูชามาจากโรงหล่อในกรุงเทพฯ หรือภาคกลาง

กลุ่มที่สอง คือ พระพุทธรูปประจำวันเกิดที่ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนรับรู้และให้ความหมายว่าเป็นพระพุทธรูปแบบไทใหญ่ หรือ “เจ้าพาราไต” ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปที่ได้รับอิทธิพลจากการสร้างพระพุทธรูปแบบอังวะ หรือแบบมณฑลพะเยา โดยพระพุทธรูปแบบอังวะ มีลักษณะสำคัญคือ เป็นพระพุทธรูปนั่งขัดสมาธิเพชร ส่วนใหญ่เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัยประทับนั่งบนฐานบัวคว่ำ-บัวหงาย ครองจีวรห่มเฉียง มีชายสังฆาฏิตันเหนือพระถัน มีรัศมีเป็นเกศบัวตูม พระเนตรปิดเหลือบต่ำลง พระนาสิกเล็ก พระโอษฐ์เล็ก ริมโอษฐ์บาง เข้มพระโอษฐ์เล็กน้อย พระกรณยาวจรดพระอังสา พระหัตถ์มีขนาดใหญ่ นิ้วพระหัตถ์ยาวเสมอกัน พระพักตร์คู่อ่อนเยาว์ (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2557, หน้า 192-194) และพระพุทธรูปแบบมณฑลพะเยา มีลักษณะที่สำคัญคือ พระพักตร์เป็นรูปไข่ มีกรอบพระพักตร์เป็นแถบหนา หมวดพระเกศานิยมทำเป็นตุ้ม ๆ การครองจีวรมีริ้วแบบธรรมชาติ นิยมประดับจีวรและแถบพระพักตร์ด้วยแถบลวดลาย อัญมณี และกระจก (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2557, หน้า 195-197)

ในช่วงทศวรรษ 2550 มีพระเจดีย์ที่สร้างขึ้นใหม่ 3 แห่ง ที่สร้างพระพุทธรูปแบบไทใหญ่แห่งแรกคือ พระเจดีย์วัดห้วยเคื่อง ได้จัดสร้างพระพุทธรูปแกะสลักจากไม้ เป็นพระพุทธรูปที่มีรูปแบบผสมผสานระหว่างพระพุทธรูปแบบอังวะ แบบมณฑลพะเยา และแบบไทย โดยช่างที่ทำการแกะสลักเป็นช่างชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน โดยทั้งช่างและผู้จัดสร้างนิยามความหมายของพุทธรูปดังกล่าวว่าเป็นพระพุทธรูปแบบไทใหญ่ (พระครูอนุกิจญาณวิทย์, สัมภาษณ์, 2 เมษายน 2557)

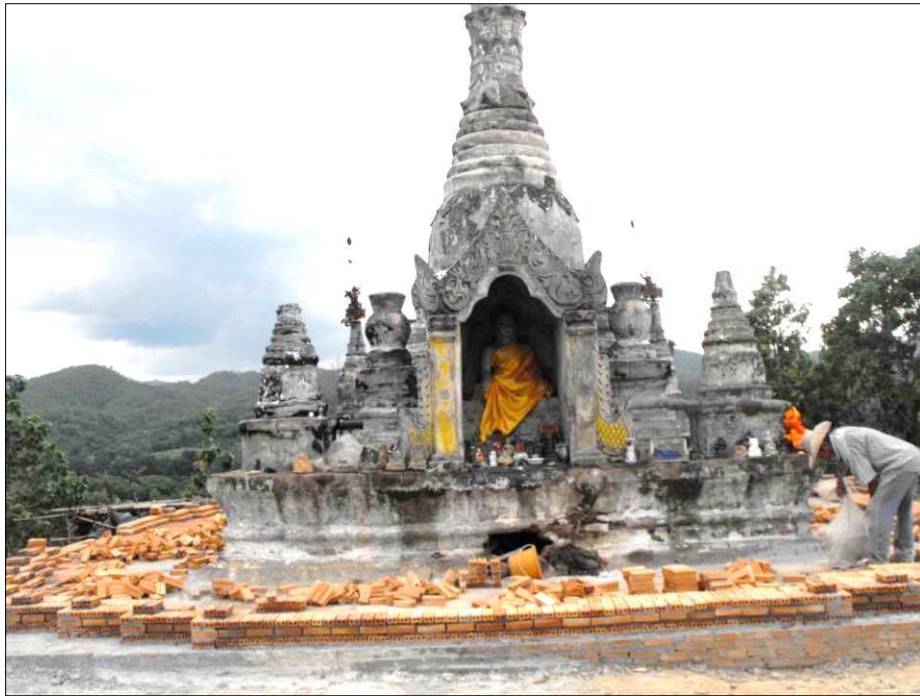
สำหรับพระเจดีย์วัดปางหมู และพระเจดีย์วัดคากาน ได้จัดสร้างพระพุทธรูปประจำวันเป็นพระพุทธรูปแบบมณฑลพะเยา โดยพระครูอนุชุตสังฆกิจ เจ้าอาวาสวัดปางหมู กล่าวว่า ต้องการสร้างให้พระพุทธรูปประจำวันเป็นแบบไทใหญ่ เพื่อประดิษฐานในเจดีย์แบบไทใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในชุมชนไทใหญ่แห่งแรกของเมืองแม่ฮ่องสอน (พระครูอนุชุตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 25 มีนาคม 2558) เช่นเดียวกับเจดีย์วัดคากาน ที่ผู้สร้างได้หล่อพระพุทธรูปประจำวันโดยออกแบบให้มีศิลปะแบบมณฑลพะเยา โดยมีจุดประสงค์เพื่อให้เหมาะสมกับเจดีย์แบบไทใหญ่ (ศรีวรรณ สาระวิน, สัมภาษณ์, 28 ธันวาคม, 2557)

จะเห็นได้ว่าในช่วงทศวรรษ 2550 มีการนำพระพุทธรูปประจำวันเกิดทั้งแปดปาง ซึ่งได้รับแนวคิดจากรัฐไทย มาสร้างใหม่ในรูปแบบของพระพุทธรูปแบบอังวะหรือมณฑลพะเยา

ซึ่งเป็นรูปแบบที่ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน นิยามว่าเป็นพระพุทธรูปแบบไทใหญ่หรือ “เจ้าพาราไต” กล่าวได้ว่าเป็นการผลิตใหม่ของรูปแบบพระพุทธรูป ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน เพื่อให้มีความหมายในการอธิบายความเป็นไทใหญ่ของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ผ่านการสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิดแบบไทใหญ่

ภาพที่ 65 พระพุทธรูปประจำวันทั้งแปด ศิลปะแบบมณฑลพะเยา ประดิษฐานประจำทิศทั้งแปดของพระเจดีย์พระธาตุปางหมู (พระครูอนุกตสังฆกิจ, 2558)

ภาพที่ 66 พระธาตุวัดปางหมองค์เดิม (พระครุอนุกุตสังฆกิจ, 2558)

ภาพที่ 67 พระธาตุวัดปางหมองค์ใหม่ (พระครุอนุกุตสังฆกิจ, 2558)

ความนิยมสักการะพระเจดีย์ตามทิศประจำวันเกิด ส่งผลให้พระเจดีย์ที่สร้างก่อน พระธาตุคอกงมู และเจดีย์ที่ไม่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมแบบ “กอมมูแปดลูกวัน” ซึ่งมีซุ้ม พระประจำวันประดิษฐาน โดยรอบทั้งแปดทิศ เกิดการปรับตัวเพื่อสนองต่อความศรัทธาของ ชาวไทใหญ่ ด้วยการกำหนดตำแหน่งทิศประจำวันเกิดทั้งแปดทิศรอบองค์พระเจดีย์ โดยจัดตั้งแท่น บูชาสำหรับจตุรปูเทียงและวางเครื่องสักการะ รวมถึงจัดทำป้ายข้อมูลเพื่อบอกทิศและวันเกิด เช่น พระเจดีย์วัดจงกลาง และในกรณีของวัดพระนอน ได้จัดสร้างพระพุทธรูปประจำวันเกิด โดยตั้งอยู่ บนแท่นประดิษฐานที่สร้างขึ้นแยกจากองค์พระเจดีย์

ปรากฏการณ์ดังกล่าวมาสะท้อนให้เห็นการนำความเชื่อโหราศาสตร์โดยเฉพาะความเชื่อ เรื่องทักษาไปใช้ผ่านพื้นที่ทางพุทธศาสนา โดยการสร้างให้พระเจดีย์องค์ใหญ่ของวัดพระธาตุคอกงมู เป็นต้นแบบของเจดีย์แบบไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ต่อมาจึงเกิดการเลียนแบบไปสร้างในที่อื่น ๆ โดยมีลักษณะเด่นคือการมีซุ้มพระประจำวันเกิดประดิษฐานในทิศตามหลักทักษา และพระพุทธรูป ประจำวันเกิดยังทำให้เห็นการรับอิทธิพลของประเทศไทย อย่างไรก็ตามในเวลาต่อมา พระพุทธรูป ประจำวันเกิดได้ถูกสร้างให้เป็นตัวแทนของการนิยาม “ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน” ผ่านรูปแบบ ของพระพุทธรูปที่ชาวไทใหญ่เรียกว่า “เจ้าพาราได” ด้วย

ภาพที่ 68 พระเจดีย์วัดจงกลาง สร้างเมื่อ พ.ศ. 2456 เป็นเจดีย์แบบฐานยกเก็จสามชั้น มีซุ้มจระนำสี่ทิศ (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

ภาพที่ 69 ป้ายสัญลักษณ์วันทั้งแปดตามหลักทักษาของพระเจดีย์วัดจงกลางซึ่งจัดทำขึ้นภายหลัง (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, ถ่ายเมื่อวันที่ 8 มกราคม 2559)

5. ปฏิทินไทย-ไทใหญ่: การสร้างรูปแบบใหม่ของปฏิทิน โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรสงฆ์

ปฏิทิน หมายถึง แบบสำหรับดูวัน เดือน ปี (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 694) สังคมไทยในปัจจุบันนิยมใช้ปฏิทินที่แสดงวันทางสุริยคติและจันทรคติควบคู่กัน จะพบว่าปัจจุบันมีองค์กรและหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ธนาคารพาณิชย์ นิยมจัดพิมพ์ปฏิทินทั้งแบบแขวนและแบบตั้งโต๊ะ

แจกจ่ายเพื่อเป็นของที่ระลึกแก่ผู้มารับบริการ และด้วยลักษณะการใช้งานของปฏิทิน ผู้ได้รับมักจะนำปฏิทินไปแขวนหรือตั้งไว้ในสถานที่ที่เหมาะสม สามารถมองเห็นได้เด่นชัด และจะพบว่าผู้จัดทำปฏิทินนิยมจัดพิมพ์รูปเคารพ รูปภาพ หรือข้อความที่ต้องการสื่อสารกับผู้ใช้ผ่านพื้นที่ในปฏิทินด้วย ในกรณีขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นซึ่งปัจจุบันนิยมจัดพิมพ์แจกจ่ายในพื้นที่รับผิดชอบ พบว่านิยมจัดพิมพ์รูปภาพหรือข้อมูลเกี่ยวกับท้องถิ่นลงบนปฏิทิน เช่น ภาพคณะผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาพสถานที่สำคัญทางประวัติศาสตร์หรือแหล่งท่องเที่ยว หรือจัดพิมพ์เป็นข้อความเพื่อประชาสัมพันธ์แก่คนในท้องถิ่น เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับการชำระภาษีประเภทต่าง ๆ ประจำปี

เนื้อหาในปฏิทินมีความสำคัญเพราะทำหน้าที่บ่งบอกวันแบบสุริยคติ และจันทรคติ ยิ่งไปกว่านั้นปฏิทินแต่ละฉบับยังถูกสร้างให้มีข้อมูลเฉพาะ เช่น ปฏิทินจีน จะระบุวันชง และการบอกใบ้เลขห่วย ปฏิทินธนาคารจะระบุวันหยุดของธนาคารที่นอกเหนือจากวันหยุดราชการ จากแนวคิดดังกล่าว องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้จัดทำปฏิทินเพื่อแจกจ่ายแก่ประชาชนให้มีลักษณะเฉพาะ โดยแบ่งเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนแรก คือ ส่วนของรูปภาพประกอบปฏิทิน ในแต่ละปีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนจะนำเสนอรูปภาพซึ่งแสดงถึงความเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน เช่น ปฏิทินประจำปี พ.ศ. 2556 นำเสนอรูปภาพและประวัติของวัดสำคัญในเมืองแม่ฮ่องสอน ปฏิทินประจำปี พ.ศ. 2557 นำเสนอรูปภาพและประวัติของพระพุทธรูปสำคัญของเมืองแม่ฮ่องสอน ปฏิทินประจำปี พ.ศ. 2558 นำเสนอรูปภาพเก่าของชุมชนและผู้คนในเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น ในส่วนที่สองซึ่งเป็นส่วนสำคัญของปฏิทินที่บ่งบอกวัน เดือน ปี ผู้จัดทำได้ระบุนามเชื่อเรื่องวัน-วันม้วย ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวไทยใหญ่ลงในปฏิทินด้วย โดยเริ่มจัดทำตั้งแต่ พ.ศ. 2551 เป็นต้นมา (ปกรณ จินาคำ, สัมภาษณ์, 17 เมษายน 2559) ซึ่งทำให้ปฏิทินดังกล่าวได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้น

ในระบบความเชื่อเรื่องวันของชาวไทยใหญ่ ความเชื่อเรื่องวัน-วันม้วย เป็นชุดของความเชื่อเรื่องวันที่ใช้ประกอบกับวันในรอบสัปดาห์และการนับวันตามปฏิทินจันทรคติ เป็นความเชื่อพื้นฐานเรื่องวันที่ชาวไทยใหญ่เรียนรู้และใช้เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาวันเพื่อประกอบการทำกิจกรรมในการดำเนินชีวิต

วันทูน หมายถึง วันที่เป็นมงคล คำว่า “ทูน” หมายถึง ส่องแสง เป็นประกาย ดี เป็นมงคล (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2552, หน้า 230) วันทูนแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ วันทูนหรือวันทูนอ่อน และวันทูนโหลง (สิริ สีลสังวโร, 2542) ดังนี้

วันทูนหรือวันทูนอ่อน หมายถึง วันดีในแต่ละเดือน ตามปฏิทินจันทรคติแต่ละเดือนจะกำหนดให้มีวันทูนหรือวันทูนอ่อน 2 วัน จากวันทั้ง 7 ในรอบสัปดาห์ ได้แก่

เดือน เจริญ (อ้าย)-ห้า-เก้า วันทูนอ่อนตรงกับวันจันทร์และวันศุกร์

เดือน กำ (ยี่)-หก-สิบ วันทูนอ่อนตรงกับวันพฤหัสบดีและวันเสาร์

เดือน สาม-เจ็ด-สิบเอ็ด วันทูนอ่อนตรงกับวันอังคารและวันพฤหัสบดี

เดือน สี่-แปด-สิบสอง วันทูนอ่อนตรงกับวันอาทิตย์และวันพุธ

วันทูนอ่อน เป็นวันที่สามารถจดจำและใช้งานได้ง่าย คนไทใหญ่จะเลือกกระทำการมงคลในชีวิตประจำวัน เช่น เดินทางไปค้าขาย ชื่อของเข้าเรือน จุดเทียนบูชาโชค สระम्म อานน้ำขมิ้นส้มป่อย โดยพิจารณาวันทูนเป็นพื้นฐาน

วันทูนโหลง หมายถึง วันที่เป็นมงคลใหญ่ เป็นวันที่ให้คุณมากกว่าวันทูนอ่อน คำว่า “โหลง” หรือ “หลวง” แปลว่า ใหญ่ สำคัญ (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2552, หน้า 357) บางตำราเรียกว่าทูน โหลงว่า วันอมริสสโชค (พระครูคูลลิตกิตติ, 2559, หน้า 19) เป็นวันที่เหมาะสมที่จะประกอบพิธีหรือกิจกรรมที่สำคัญ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ เปิดร้าน ฯลฯ วันทูนโหลงถูกกำหนดไว้ดังนี้

วันอาทิตย์	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 8 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันจันทร์	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 3 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันอังคาร	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 7 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันพุธ	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 2 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันพฤหัสบดี	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 4 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันศุกร์	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 1 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง
วันเสาร์	ตรงกับ ขึ้น/ แรม 5 ค่ำ	เป็นวันทูนโหลง

วันม้วย หมายถึง วันที่ไม่เป็นมงคล คำว่า “ม้วย” มีความหมายว่า ผลาญ ทำให้หมดสิ้น (มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2552, หน้า 315) นอกจากนี้คำว่า “ม้วย” ยังหมายถึงความตาย วันม้วยที่ชาวไทใหญ่ยึดถือในชีวิตประจำวันสามารถจำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ วันแปดและวันม้วยโหลง (สิริ สีสั่งวโร, 2542) ดังนี้

วันแปด คือ วันที่ไม่เป็นมงคลในแต่ละเดือน คำว่า “แปด” สันนิษฐานว่ามาจากคำว่า “อุบาทว์” ในภาษาบาลี มีความหมายว่า จัญไร อัปรีช ไม่เป็นมงคล (ป. อุปทุทว; ส. อุปทุทว) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2556, หน้า 1425) คำว่า “อุบาทว์” ไทใหญ่ออกเสียงว่า “อุปั๊ด” ต่อมาจึงเพี้ยนเป็น “แปด” ซึ่งพ้องกับคำว่า “แปด” ที่มีความหมายว่า “ทิ้ง” เมื่อเทียบกับระบบวันตามความเชื่อของคนเมือง (ไทยวน) ตรงกับวันเสี่ยประจำเดือนของคนไทยวน (สนั่น ธรรมธิ, 2544, หน้า 46) ดังนี้

เดือน เจ้ง (อ้าย)-ห้า-เก้า วันแปดตรงกับวันวันพฤหัสบดีและวันเสาร์

เดือน กำ (ยี่)-หก-สิบ วันแปดตรงกับวันพุธและวันศุกร์

เดือน สาม- เจ็ด- สิบเอ็ด วันแปดตรงกับวันอาทิตย์และวันจันทร์

เดือน สี่- แปด- สิบสอง วันแปดตรงกับวันอังคารและวันราหู

จะเห็นได้ว่า การกำหนดวันแปด มีลักษณะคล้ายกับวันทูน โดยในแต่ละเดือนจะกำหนดให้มีวันแปด 2 วัน และวันทูนอ่อน 2 วัน จากวันทั้ง 7 ในรอบสัปดาห์

กรณีของวันทูนอ่อนและวันแปด แม้ว่าไทใหญ่จะมีวิธีการนับเดือนที่ช้ากว่าไทยวน (คนเมือง) 2 เดือน แต่จะเห็นได้ว่าเมื่อเทียบเดือนแล้ว วันทูนอ่อนตรงกับวันดีของไทยวน และวันแปดตรงกับวันเสียของไทยวน ทำให้เห็นว่าชุดความเชื่อเรื่องวันชุดนี้ เป็นความเชื่อที่ใช้ร่วมกันแพร่หลายในกลุ่มชาติพันธุ์ไทที่นับถือพุทธศาสนา และยังพบในกลุ่มไทลื้อ ไทจีนด้วย

วันม้วยหรือวันม้วยโหลงหรือวัน โลกาวินาศ หมายถึง วันที่ไม่เป็นมงคลอย่างยิ่ง กำหนดได้จาก การนำเอาเลขวันในรอบสัปดาห์ (1. อาทิตย์ 2. จันทร์ 3. อังคาร 4. พุธ 5. พฤหัสบดี 6. ศุกร์ 7. เสาร์) บวกกับวันข้างขึ้นหรือวันข้างแรมตามปฏิทินจันทรคติ หากผลลัพธ์ออกมาเท่ากับ 13 ถือว่าเป็นวันม้วยโหลง ได้แก่

วันอาทิตย์	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 12 ค่ำ
วันจันทร์	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 11 ค่ำ
วันอังคาร	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 10 ค่ำ
วันพุธ	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 9 ค่ำ
วันพฤหัสบดี	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 8 ค่ำ
วันศุกร์	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 7 ค่ำ
วันเสาร์	ตรงกับวันขึ้น/ แรม 6 ค่ำ

ชาวไทใหญ่ให้ความสำคัญกับวันม้วยหรือวันม้วยโหลงมาก จะละเว้นการมงคล การออกเดินทาง การทำกิจกรรมหรือซื้อของที่สำคัญในวันดังกล่าว เพราะเชื่อว่าจะนำมาซึ่งความวินาศ ภัยพิบัติแก่ชีวิตและทรัพย์สิน ในทางกลับกันตามความเชื่อทางไสยศาสตร์หากต้องการทำพิธีข่มศัตรูหรือทำให้ผู้ที่ไม่พอใจเกิดความตกต่ำ เสียหายหรือถึงแก่ชีวิต ผู้ทำพิธีจะเลือกทำในวันม้วยโหลงเพราะเชื่อว่าเป็นวันแห่งความตาย (พระครูอนุกุลศีลสังวร, สัมภาษณ์, 5 ธันวาคม 2558) ด้วยเหตุนี้วันม้วยโหลงจึงเป็นวันที่มีลักษณะตรงข้ามกับวันทูนโหลง

จากลักษณะของ วันทูน วันทูนโหลง วันแปด และวันม้วยโหลง จะเห็นได้ว่าเป็นความเชื่อที่มีลักษณะที่ง่ายต่อการใช้งาน ประการแรก เป็นชุดคู่วันที่มีลักษณะตรงข้ามกัน โดยเรียงลำดับจากน้อยไปมาก ได้แก่ คู่วันทูน-วันแปด และคู่วันทูนโหลง-วันม้วยหรือม้วยโหลง ทำให้ง่ายต่อการนำมาใช้งานและเปรียบเทียบส่วนดีส่วนเสีย ประการที่สอง วิธีการได้มาซึ่งวันทั้ง 4 ประเภท เป็นวิธีการที่ไม่ซับซ้อนนัก กล่าวคือ วันทูนและวันแปด เป็นวันที่ถูกกำหนดประจำเดือนอย่างแน่นอน

กรณีของวันทูนโหลง ก็เป็นชุดความเชื่อเรื่องวันจำนวน 7 วัน และวันม้วย ก็มีวิธีการคำนวณที่ไม่ยากนัก ดังนั้นวันทั้ง 4 ประเภท จึงง่ายต่อการจดจำและการนำมาใช้งาน พ่อสง่าง โปแหล่ง วรรณเลิศ กล่าวไว้ว่า ชาวไทใหญ่ทั่วไปจะรู้จักวันทูน-วันม้วย เป็นพื้นฐาน และจะเลือกทำหรือไม่ทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับวันนั้น ๆ (โปแหล่ง วรรณเลิศ, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557) กล่าวได้ว่าวันทูน-วันม้วย เป็นความเชื่อโหราศาสตร์พื้นฐานที่ชาวไทใหญ่ยึดถือมาอย่างสืบเนื่อง

จากความเชื่อเรื่องวันทูน-วันม้วย เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ได้ตั้งคณะกรรมการเพื่อคำนวณหาวันทูนและวันม้วย เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาเพิ่มเติมลงในปฏิทินสากล ภายหลังจากปฏิทินถูกแจกจ่ายสู่ประชาชนได้รับการตอบรับที่ดีเป็นอย่างมาก คุณเสาวนีย์ กล่าวไว้ว่า การที่ปฏิทินของเทศบาลระบุวันทูน-วันม้วย เป็นเรื่องที่ดีมาก เพราะสามารถเลือกใช้วัน ได้สะดวก (เสาวนีย์ วรรณศิริ, สัมภาษณ์, 17 กุมภาพันธ์ 2559)

ภาพที่ 70 ปฏิทินประจำปี พ.ศ. 2557 จัดทำโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน
(เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2557)

ภาพที่ 71 ปฏิทินประจำปี จัดทำโดยเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ระบุวันทศ-วันม้วยในแต่ละเดือน (เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน, 2557)

ภาพที่ 72 ปฏิทินฉบับที่คำนวณโดยพระครูอนุกิตตสุตาทธ ระบุวันฝักินและวันรับแผ่นดิน (แห่มข่าม) (พระครูอนุกิตตสุตาทธ, 2559)

ในช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2558 พระครูอนุชิตสุตาทธ ได้จัดพิมพ์ปฏิทินแจกเป็นที่ระลึก เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพ พระราชวिरากรม อดีตเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พระครูอนุชิตสุตาทธ, 2558) โดยเนื้อหาในปฏิทินนอกจากจะระบุวันทวน-วันม้วย ได้เพิ่มวันฝักิน และวันข้ามแผ่นดิน ซึ่งเป็นระบบความเชื่อเรื่องวันอีกชุดหนึ่งเพิ่มเข้าไปด้วย ทำให้เห็นความประสงค์ของผู้จัดทำที่ต้องการรื้อฟื้นความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวัน ต่อมาใน พ.ศ. 2559 ปฏิทินที่คำนวณโดยพระครูอนุชิตสุตาทธ ได้รับการจัดพิมพ์โดยสวนธรรมภูสมะ เพื่อใช้แจกจ่ายแก่ศรัทธาญาติโยม และได้รับความนิยมเป็นอย่างมาก (พระปลัดจิตตพัฒน์ อัครบัญญัติ, สัมภาษณ์ 5 กุมภาพันธ์ 2559) โดยวันฝักินและวันข้ามแผ่นดิน มีความหมายดังต่อไปนี้

วันฝักิน หมายถึง วันที่เชื่อว่าฝักินสิ่งมีชีวิต เชื่อว่าหากในวันนั้นฝักินสิ่งใด ไม่ควรนำสิ่งนั้นมาเลี้ยงหรือนำเข้ามาในเรือน เชื่อว่าสิ่งนั้นจะตายเร็วหรือไม่สามารถรักษาของสิ่งนั้นไว้ได้นาน ในอีกด้านหนึ่งหากต้องการทำพิธีกรรมแก่ผี (เลี้ยงผี) ให้เลือกเครื่องพลีกรรมให้ตรงกับวันฝักิน ฝักินให้คุณ เช่น หากจะทำพิธีกรรมแก่ผีที่เชื่อว่าชอบกินหมู ให้นำหมูไปเลี้ยง (ถวาย) แก่ผีชนิดนั้นในวันฝักินหมู ฝักินพอใจและให้คุณยิ่งนัก ความเชื่อเรื่องวันฝักินปรากฏแพร่หลายในสังคมไทใหญ่ โดยในแต่ละเดือนมีวันฝักินดังต่อไปนี้ (สิริ สีสังวโร, 2542)

วันฝักินในเดือนข้างขึ้น

ขึ้น 1 ค่ำ	ฝักินผี	ไม่ควรประกอบพิธีเลี้ยงผี
ขึ้น 2 ค่ำ	ฝักินคน	ไม่ควรนำคนเข้ามาอยู่ในบ้าน ไม่ควรประกอบพิธีเลี้ยงผี
ขึ้น 3 ค่ำ	ฝักินไก่	ไม่ควรนำไก่มาเลี้ยง
ขึ้น 4 ค่ำ	ฝักินเป็ด	ไม่ควรนำเป็ดมาเลี้ยง
ขึ้น 5 ค่ำ	ฝักินหมู	ไม่ควรนำหมูมาเลี้ยง
ขึ้น 6 ค่ำ	ฝักินหมา	ไม่ควรนำหมามาเลี้ยง
ขึ้น 7 ค่ำ	ฝักินวัว	ไม่ควรนำวัวมาเลี้ยง
ขึ้น 8 ค่ำ	ฝักินควาย	ไม่ควรนำควายมาเลี้ยง
ขึ้น 9 ค่ำ	ฝักินช้าง	ไม่ควรนำช้างมาเลี้ยง
ขึ้น 10 ค่ำ	ฝักินม้า	ไม่ควรนำม้ามาเลี้ยง
ขึ้น 11 ค่ำ	ฝักินผี	ไม่ควรประกอบพิธีเลี้ยงผี
ขึ้น 12 ค่ำ	ฝักินคน	ไม่ควรนำคนเข้ามาอยู่ในบ้าน ไม่ควรประกอบพิธีเลี้ยงผี
ขึ้น 13 ค่ำ	ฝักินไก่	ไม่ควรนำไก่มาเลี้ยง
ขึ้น 14 ค่ำ	ฝักินเป็ด	ไม่ควรนำเป็ดมาเลี้ยง
ขึ้น 15 ค่ำ	ฝักินหมู	ไม่ควรนำหมูมาเลี้ยง

วันฝีกินเดือนข้างแรม

แรม 1 ค่ำ	ฝีกินหมา	ไม่ควรนำหมามาเลี้ยง
แรม 2 ค่ำ	ฝีกินวัว	ไม่ควรนำวัวมาเลี้ยง
แรม 3 ค่ำ	ฝีกินควาย	ไม่ควรนำควายมาเลี้ยง
แรม 4 ค่ำ	ฝีกินช้าง	ไม่ควรนำช้างมาเลี้ยง
แรม 5 ค่ำ	ฝีกินม้า	ไม่ควรนำม้ามาเลี้ยง
แรม 6 ค่ำ	ฝีกินผี	ไม่ควรประกอบพิธีเลี้ยงผี
แรม 7 ค่ำ	ฝีกินคน	ไม่ควรกระทำพิธีกรรมต่อผี
แรม 8 ค่ำ	ฝีกินไก่	ไม่ควรนำไก่มาเลี้ยง
แรม 9 ค่ำ	ฝีกินเป็ด	ไม่ควรนำเป็ดมาเลี้ยง
แรม 10 ค่ำ	ฝีกินหมู	ไม่ควรนำหมูมาเลี้ยง
แรม 11 ค่ำ	ฝีกินหมา	ไม่ควรนำหมามาเลี้ยง
แรม 12 ค่ำ	ฝีกินวัว	ไม่ควรนำวัวมาเลี้ยง
แรม 13 ค่ำ	ฝีกินควาย	ไม่ควรนำควายมาเลี้ยง
แรม 14 ค่ำ	ฝีกินช้าง	ไม่ควรนำช้างมาเลี้ยง
แรม 15 ค่ำ	ฝีกินม้า	ไม่ควรนำม้ามาเลี้ยง

ในส่วนของวันข้ามแผ่นดินหรือ “เหม่ข้าม” หรือวันรับแผ่นดิน “เหม่” แปลว่า ดินหรือแผ่นดิน “ข้าม” แปลว่า รับ รับรอง รวมความได้ว่า เหม่ข้าม หมายถึง รับดินหรือรับแผ่นดิน คนใดมีความเชื่อว่าเป็นรอบหนึ่งเดือนตามปฏิทินจันทรคติ แต่ละวันจะมี “ตัวข้ามดิน” ทำหน้าที่รักษาแผ่นดิน โดยอยู่ในรูปของเทพ ยักษ์ คนหรือสัตว์ชนิดต่างๆ และตัวข้ามดินแต่ละตัวจะมีความหมายที่แตกต่างกันออกไป ความเชื่อเรื่องวันข้ามแผ่นดินใช้ในการเลือกวันในการปลูกเรือน ซึ่งจะเลือกจากวันที่มีตัวข้ามเป็นมงคล เช่น วัวข้าม ม้าชิงต่อข้าม และเลือกจากตัวข้ามที่สอดคล้องกับสถานะของเจ้าของเรือน หรือจุดประสงค์ของการสร้างเรือนนั้นว่าต้องการใช้ในกิจการใด เช่น เรือนคนทั่วไปไม่นิยมใช้ ขุนนางข้าม (พระพรหม) ลิกจาข้าม (พระอินทร์) เพราะถือว่าเป็นของสูงจะแพ้เจ้าเรือน เมื่อเข้าอยู่อาศัยแล้วเจ้าเรือนจะอายุสั้นหรือเจ็บป่วย แต่นิยมใช้กับวัด วังหรือสถานที่ราชการ ในกรณีของร้านค้าหรือห้างร้านนิยมใช้กิ่งหย่าข้าม (สาวน้อย) เชื่อว่าจะมีเมตตามหานิยมสามารถดึงดูดความสนใจเปรียบเหมือนคนทั่วไปสนใจสาวแรกจูน จะช่วยส่งเสริมให้กิจการค้าเจริญรุ่งเรือง เป็นต้น (ชรรส ศรีรัตนบัลล์, 2549) โดยในแต่ละเดือนมีวันเหม่ข้ามดังต่อไปนี้

เหม่ข้ามวันข้างขึ้น

ขึ้น 1 ค่ำ	ฝีกิน (เทวดา)	ทบเพ (พบกับภัยอันตราย)
------------	---------------	------------------------

ชั้น 2 คำ	นางผีข่าม (นางฟ้า)	ขุนจ้างปู่จ้อ (เป็นที่เคารพบูชา)
ชั้น 3 คำ	วัวข่าม	กั๊ดเย็นหลี (อยู่เย็นเป็นสุข)
ชั้น 4 คำ	ซ้างข่าม	ทบเพ (พบกับภัยอันตราย)
ชั้น 5 คำ	กำโหล่นข่าม (ครุฑ)	มากมีหลีเปิน (มั่งคั่งร่ำรวย)
ชั้น 6 คำ	ผีลูข่าม (ยักษ์)	จ้างลูจ้างตาย (เสียชีวิต)
ชั้น 7 คำ	ม้าชิงตอข่าม (ม้าสินธพ)	มากมีหลีเปิน (มั่งคั่งร่ำรวย)
ชั้น 8 คำ	ป้อมจันตาข่าม (สัปเหร่อ)	จ้างลูจ้างซุม (ตกต่ำเสียหาย)
ชั้น 9 คำ	ผีข่าม	จ้างลูจ้างตาย (เสียชีวิต)
ชั้น 10 คำ	ขุนสาบแปยมหมาข่าม(พระพรหม)	ขุนจ้างปู่จ้อ (เป็นที่เคารพ)
ชั้น 11 คำ	ขุนลิกจาข่าม (พระอินทร์)	คยามสำกั๊ดเย็นใจ (อยู่เย็นเป็นสุข)
ชั้น 12 คำ	หมาข่าม	จ้างลูจ้างซุม (ตกต่ำเสียหาย)
ชั้น 13 คำ	ขุนสาบข่าม (พระพรหม)	จ้างโล่ลาบ (ได้โชคได้ลาภ)
ชั้น 14 คำ	กำโหล่นข่าม (ครุฑ)	กั๊ดเย็นเซอสำใจ (สุขภาพสุขภาพ)
ชั้น 15 คำ	ขุนลิกจาข่าม (พระอินทร์)	คยามสำกั๊ดเย็นใจ (อยู่เย็นเป็นสุข)
หม่าข่ามวันข้างแรม		
แรม 1 คำ	กั๋งหย่าข่าม (กัลยา)	อ่องกู่เป็ง (สำเร็จสมหวังทุกประการ)
แรม 2 คำ	เสอข่าม (เสือ)	จ้างลูจ้างตาย (เสียชีวิต)
แรม 3 คำ	ผีข่าม	จ้างลูจ้างตาย (เสียชีวิต)
แรม 4 คำ	วัวข่าม	คยามสำกั๊ดเย็น (อยู่เย็นเป็นสุข)
แรม 5 คำ	ซ้างข่าม	ผานขานใจ (ลำบากยากจน)
แรม 6 คำ	กำโหล่นข่าม (ครุฑ)	คยามสำใจ (สุขภาพสุขภาพ)
แรม 7 คำ	ป้อมจันตาข่าม (สัปเหร่อ)	จ้างลูจ้างแหลว (ตกต่ำเสียหาย)
แรม 8 คำ	ม้าข่าม	โคของใหญ่หน้า (ร่ำรวยทรัพย์สิน)
แรม 9 คำ	แปยมหมาขุนสาบข่าม (พระพรหม)	ขุนจ้างปู่จ้อ (เป็นที่เคารพ)
แรม 10 คำ	ผีลูข่าม (ยักษ์)	จ้างลูจ้างตาย (มีอันเป็นไป)
แรม 11 คำ	หมาข่าม	จ้างลูแหลวซุม (ตกต่ำเสียหาย)
แรม 12 คำ	ม้าข่าม	มากมีเงิน (มั่งมีเงินทอง)
แรม 13 คำ	หมูข่าม	จ้างตาย (เสียชีวิต)
แรม 14 คำ	สาบข่าม (พระพรหม)	คยามสำ (สุขสบาย)
แรม 15 คำ	กำโหล่นข่าม (ครุฑ)	คยามสำใจ (สุขภาพสุขภาพ)

พัฒนาการของการระบุนความเชื่อเรื่องวันทูน วันม้วย วันผีกิน และวันข้ามแผ่นดินใน ปฏิทินที่พิมพ์ขึ้นแจกจ่ายในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอน เป็นผลจากความต้องการบริโภค “ความเชื่อเรื่อง วัน” ของชาวไทใหญ่ โดยถูกจัดวางและนำเสนอในรูปแบบของปฏิทินสากลที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นการปรับความเชื่อให้มีลักษณะสำเร็จรูป และง่ายต่อการใช้งานมากขึ้น ในส่วนของผู้ดำเนินการ ซึ่งหมายถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรสงฆ์มีความพยายามที่จะพัฒนารูปแบบของ ปฏิทิน โดยนำความรู้เรื่องวันที่เคยบันทึกด้วยอักษรไทใหญ่มาดัดแปลงเป็นภาษาไทย แล้วนำไป สอดแทรกในปฏิทินสากล กระบวนการที่เกิดขึ้นแสดงให้เห็นถึงความต้องการของคนไทใหญ่ ในพื้นที่ซึ่งต้องการรื้อฟื้นความทรงจำและใช้ประโยชน์จากความเชื่อโหราศาสตร์ในรูปแบบใหม่ โดยสอดแทรกความเชื่อดั้งเดิมคือความเชื่อเรื่องวันลงในเครื่องมือบอกเวลาแบบใหม่คือปฏิทิน สากล ซึ่งเป็นระบบเวลาที่ใช้แพร่หลายในสังคมไทย เป็นการเลือกนำเอาความเชื่อหรือองค์ความรู้ โหราศาสตร์ที่เหมาะสมหรือเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ มานำเสนอใน รูปแบบที่ง่ายต่อการใช้งาน กล่าวได้ว่าเป็นการพยายามสร้าง “ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน” โดยมี องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการ

6. ระบบเวลาสากลกับการสร้างชุดความรู้ใหม่ของความเชื่อเรื่องยาม

ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 4 ว่าชาวไทใหญ่มีความเชื่อเรื่องยาม โดยเชื่อว่ายามดีให้คุณ มากกว่าวันดี อย่างไรก็ตาม ยามห้าตา ซึ่งแบ่งเวลาในรอบ 12 ชั่วโมงออกเป็น 5 ช่วงเวลา ไม่ สอดคล้องกับการใช้งานในปัจจุบันที่นิยมการนับเวลาตามแบบสากล ซึ่งในหนึ่งวันมี 24 ชั่วโมง ความเปลี่ยนแปลงเรื่องระบบการนับเวลาตามแบบสากล ส่งผลให้ความเชื่อเรื่องยามมีการปรับตัว ให้สอดคล้องกับการนับเวลาด้วยหน่วยชั่วโมง โดยพบว่าการสร้างความเชื่อเรื่องยามชนิดใหม่ขึ้น เรียกว่า “ยามสิบสองอะซ่า” หรือยามสิบสองชั่วโมง โดยแบ่งช่วงเวลาใหม่จากเดิม 5 ช่วงเวลา (ดูรายละเอียดยามห้าตาในบทที่ 4 หน้า 126) เป็น 12 ช่วงเวลา ช่วงเวลาละ 1 ชั่วโมง โดยแบ่ง การนับเวลาเป็น 2 ภาค ได้แก่ 00.01-11.59 น. และ 12.00-23.59 น. ทำให้ช่วงเวลาเท่ากับ 24 ชั่วโมง ตามการนับเวลาแบบสากล (ดูภาพที่ 74) และจำแนกลักษณะยามออกเป็น 9 ประเภท ได้แก่

ยามไหล่ หรือยามได้ เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะประสบความสำเร็จสมปรารถนา

ยามเปล่า หรือว่างเปล่า เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะเสมอตัว

ยามเป้ หรือยามชนะ เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะสำเร็จ หากเป็นการแข่งขันจะชนะ

ยามาก หรือยามมั่งมี เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะมั่งมีเงินทอง เหมาะกับการค้าขาย

ยามหลี่ หรือยามดี เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะพบเจอแต่สิ่งที่ดี

ยามต้าย หรือยามตาย เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะประสบความวิบัติ หากนำผู้ป่วย

ไปรักษาจะเสียชีวิต

ยามเมตตา เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้ผู้คนจะเมตตารักใคร่
 ยามแะ หรือยามป้องกัน เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะมีเคราะห์กำบัง มีผู้คุ้มครอง
 พ้นจากภัยอันตราย

ยามขุน หรือยามเจ้านาย เชื่อว่าทำกิจกรรมในยามนี้จะมีความสุขสบาย ได้รับการยกย่อง
 นับถือเหมือนเจ้านาย (ปรับปรุงจาก ธรรมศ ศิริรัตนบัลล์, 2552)

เนื่องจากปัจจุบันระบบถ่ายเอกสารมีความแพร่หลาย พบว่า ชาวไทใหญ่นิยมถ่ายเอกสาร
 ตารางยามสิบสองอะซ่า ติดไว้ตามบ้านเรือนเพื่อให้ง่ายต่อการใช้งาน และยังพบว่ามีการนำยาม
 สิบสองอะซ่า พิมพ์เป็นหน้าปกครองในหนังสือทำนายนยสนพ่นประการ (ทำนายนยสนพ่นประการ,
 ม.ป.ป.) ซึ่งเน้นการตีความหมายของความฝันเป็นตัวเลขเพื่อการเสี่ยงโชค การเลือกเสี่ยงโชคใน
 ยามที่เหมาะสมเชื่อว่าจะทำให้มีโอกาสถูกหวยมากยิ่งขึ้น นางละจิ้น กล่าวว่า ตนมักเลือกเสี่ยงโชค
 ในยามไหล้หรือยามได้เพราะเชื่อว่าจะมีโอกาสถูกหวยมากกว่ายามอื่น ๆ แม้ว่าอาจจะฟังดูมงาย
 แต่ก็เป็นความเชื่อที่ไม่เสียหายอะไร เป็นความสุขเล็ก ๆ น้อย ๆ เพียงเดือนละสองครั้ง
 (ละจิ้น (นามสมมติ), สัมภาษณ์, 15 ธันวาคม 2558)

ระบบยาม “สิบสองอะซ่า” ไม่ปรากฏหลักฐานว่าผู้ใดเป็นผู้กำหนดขึ้น อย่างไรก็ตาม
 ยามสิบสองอะซ่า สะท้อนให้เห็นว่าชาวไทใหญ่ยังมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องยาม แต่เนื่องจากการแบ่ง
 ช่วงยามหรือช่วงเวลาแบบเดิม (ยามห้าตา) ไม่สามารถตอบสนองต่อการใช้งานในปัจจุบันได้ ทำให้
 เกิดการปรับตัวและสร้างระบบความเชื่อเรื่องยามรูปแบบใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับระบบเวลาสากล
 กรณีดังกล่าวทำให้เห็นว่าโหราศาสตร์เป็นองค์ความรู้ที่ปรับตัวให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงเพื่อ
 รับใช้สังคมอยู่เสมอ

ท่ง:ตุฏฏ:วษ: 24 ฏฏ:ฎ:ฎ: ตุฏฏ:ท่ง:ฏฏ:ทฏ:ฏฏ:ฏฏ:ฏฏ:ฏฏ:

วษ:ฎ:ฎ:	ฏฏ:ฏ:ฏ:	ฏฏ:ฏฏ:	ฏฏ:ฏฏ:	ฏฏ:ฎ:ฎ:	ฏฏ:ฏฏ:	ฏฏ:ฎ:ฎ:	ฏฏ:ฎ:ฎ:
1:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
2:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
3:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
4:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
5:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
6:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
7:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
8:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
9:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
10:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
11:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:
12:00 ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:	วษ:ฎ:ฎ:

ภาพที่ 73 ยามสิบสองอะข่าพิมพ์เป็นภาษาไทยใหญ่ ในหน้าปกของหนังสือทำนายฝัน
 พันประการ มีจุดประสงค์เพื่อให้ผู้ใช้พิจารณาประกอบการเลี้ยงโชค (ทำนายฝันพัน
 ประการ, ม.ป.ป.)

ฤกษ์งามยามดี												
วัน	1.00-1.59	2.00-2.59	3.00-3.59	4.00-4.59	5.00-5.59	6.00-6.59	7.00-7.59	8.00-8.59	9.00-9.59	10.00-10.59	11.00-11.59	12.00-12.59
อาทิตย์	ยามโหด (ได้)	ยามเป่า (ว่างเปล่า)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามมาก (มั่งมี)	ยามหนี (ดี)	ยามค้า (ตาย)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเมตตา	ยามแก้ (ก้น)	ยามขุน	ยามหนี (ดี)	ยามร้าย (หนี)
จันทร์	ยามหนี (ดี)	ยามโหด (ได้)	ยามขุน	ยามเมตตา	ยามแก้ (ก้น)	ยามร้าย (หนี)	ยามมาก (มั่งมี)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเป่า (ว่างเปล่า)	ยามค้า (ตาย)	ยามโหด (ได้)	ยามบอด (ตาย)
อังคาร	ยามเป่า (ว่างเปล่า)	ยามบอด (ตาย)	ยามโหด (ได้)	ยามมาก (มั่งมี)	ยามขุน	ยามร้าย (หนี)	ยามเมตตา	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามแก้ (ก้น)	ยามหนี (ดี)	ยามค้า (ตาย)
พุธ	ยามอหัง (ไม่ดี)	ยามโหด (ได้)	ยามขุน	ยามเมตตา	ยามร้าย (หนี)	ยามแก้ (ก้น)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามหนี (ดี)	ยามค้า (ตาย)	ยามมาก (มั่งมี)	ยามเป่า (ว่างเปล่า)	ยามบอด (ตาย)
พฤหัสบดี	ยามโหด (ได้)	ยามอหัง (ไม่ดี)	ยามโหด (ได้)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเมตตา	ยามบอด (ตาย)	ยามเมตตา	ยามแก้ (ก้น)	ยามขุน	ยามหนี (ดี)	ยามร้าย (หนี)	ยามมาก (มั่งมี)
ศุกร์	ยามโหด (ได้)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามอหัง (ไม่ดี)	ยามบอด (ตาย)	ยามเมตตา	ยามแก้ (ก้น)	ยามขุน	ยามหนี (ดี)	ยามร้าย (หนี)	ยามร้าย (หนี)	ยามมาก (มั่งมี)
เสาร์	ยามอหัง (ไม่ดี)	ยามโหด (ได้)	ยามเป่า (ชนะ)	ยามเมตตา	ยามแก้ (ก้น)	ยามค้า (ตาย)	ยามหนี (ดี)	ยามบอด (ตาย)	ยามโหด (ได้)	ยามเป่า (ว่างเปล่า)	ยามขุน	ยามโหด (ได้)

ภาพที่ 74 ยามที่แบ่งเป็น 12 ยาม (ชั่วโมง) ตามหลักเวลาสากล ชาวไทใหญ่นิยมถ่ายทอดสารเก็บไว้
 ประจำบ้านเพื่อดูยามในการทำกิจกรรมต่าง ๆ (นายนพพร เชาว์เลขา, 2559)

คำอธิบาย อุกษ์งามยามดี

1. เดินทางออกจากบ้านไปติดต่อธุรกิจ ไปค้าไปขาย ใช้จ่ายเมตตา อนุรักษ์มรดกเรา
2. ล้อมรั้วบ้าน ให้ใช้ยามแะกัน , บ้องกัน
3. ต้องการความสำเร็จในการแข่งขัน ติดต่อธุรกิจการค้าให้ใช้ยามแะ(ชนะ)
4. ทวงหนี้ หลังของ ให้ใช้ยามไหล(ได้)
5. ทำการสิ่งใด ปรารถนาให้มั่งคั่งร่ำรวย ให้ใช้ยามมาก(มั่งมี)
6. ยามหลี่(ดี) ทำการสิ่งใดในยามนี้ดีทุกประการแล
7. ยามป้า(หนี) ต้องการไล่คนออกจากบ้าน ออกจากเมืองให้ใช้ยามนี้
8. ต้องการหลบหนี ให้ใช้ยามต่ำบอด
9. ต้องการให้ฝ่ายตรงข้ามพ่ายแพ้(ตาย) ให้ใช้ยามตาย
10. ยามอำหลี่(ไม่ดี) ใช้ในทางไสยศาสตร์ เมื่อต้องการกระทำให้ศัตรูมีอันเป็นไป
11. รับตำแหน่งใหม่ เข้าทำงาน เข้าหาผู้ใหญ่ให้ใช้ยามขุน
โบราณกล่าวว่ หากเดินทางในยามขุน เป็นอักษณั่งขุนอยู่หลี่ถิ่นหลี่เหมือนขุน

ภาพที่ 75 ความหมายของยามสิบสองอะข้า จัดพิมพ์เป็นภาษาไทย (นายนพพร เชาว์เลขา, 2559)

7. พิธีสืบชะตาถวายเป็นพระราชกุศลฯ: การเชื่อมโยงความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ กับสถาบันหลักของชาติ

ตามความเชื่อของคนไทใหญ่ เมื่อเกิดอาการเจ็บป่วย พบกับเหตุร้าย เชื่อว่าเกิดจากดวงชะตาไม่ดี นิยมทำพิธีสืบชะตา ต่ออายุ เช่น ต่างหอมต่ออะซากเง๊ะ (บูชาข้าวเท่าจำนวนอายุ) การบูชาเทียนโจ้ว (การบูชาเทียนสืบชะตา) เชื่อว่าจะช่วยให้หายจากอาการป่วยได้ หรือในโอกาสสำคัญของชีวิต เช่น วันคล้ายวันเกิด ได้รับตำแหน่งใหม่ ก็นิยมทำพิธีสืบชะตาต่ออายุ เพื่อให้มีอายุยืนยาวและมีความสุขอยู่เย็นเป็นสุข (บุญเลิศ วิจารณ์, สัมภาษณ์, 16 เมษายน 2558) จากความเชื่อดังกล่าวนำไปสู่การเลือกเอาพิธีกรรมสืบชะตา มาเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมที่จัดถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ในวโรกาสสำคัญ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา

ในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ตามธรรมเนียมปฏิบัติหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ตลอดจนพสกนิกรไทยต่างร่วมกันจัดกิจกรรมถวายพระพรชัยมงคล และจัดกิจกรรมเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และแสดงออกถึงความจงรักภักดี ในรูปแบบของพิธีที่เป็นทางการ นอกจากนั้นยังพบว่าในปัจจุบัน ท้องถิ่นในภูมิภาคต่าง ๆ พยายามจัดกิจกรรมถวายพระพรและกิจกรรมทางศาสนา เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลในรูปแบบที่ต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น กรณีภาคเหนือปรากฏเด่นชัดผ่านพิธีกรรมสืบชะตาแบบล้านนาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล พิธีกรรมสืบชะตาเป็นพิธีกรรมที่

แพร่หลายในกลุ่ม ไทยวน ไทยจีน ไทลื้อ ปัจจุบันพิธีกรรมสืบชะตา เป็นที่รู้จักผ่านรูปแบบเครื่องสักการะที่มีลักษณะคล้ายกระโอม โดยผู้เข้าพิธีต้องนั่งอยู่ด้านในกระโอมขณะพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งมีบทสวดเฉพาะเกี่ยวกับการสืบชะตา พิธีกรรมสืบชะตาจึงถูกสร้างให้เป็นพิธีกรรมที่นำเสนอความเป็นล้านนาในปัจจุบัน (เชิดชาติ หิรัญโร, 2558, หน้า 65-108) พิธีกรรมดังกล่าวถูกนำมาใช้ในโอกาสสำคัญที่เป็นมหามงคล เช่น การสืบชะตาถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระบรมวงศานุวงศ์ ซึ่งสามารถพบเห็นได้ในพื้นที่จังหวัด เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา

กรณีของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งพยายามนำเสนอความเป็นเมืองไทใหญ่ ที่มีวัฒนธรรมแตกต่างจากจังหวัดอื่นในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จึงนำไปสู่การจัดพิธีกรรมสืบชะตาแบบไทใหญ่อถวายเป็นพระราชกุศลขึ้นในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา โดยครั้งแรกจัดขึ้นในช่วงวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 ณ วัดพระนอน (ศิริลักษณ์ จินาคำ, สัมภาษณ์, 5 กรกฎาคม 2559) ต่อมาเครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองแม่ฮ่องสอนได้ร่วมกันจัดพิธีกรรมดังกล่าว โดยครั้งล่าสุดจัดขึ้น ณ ที่ทำการชุมชนป๊อกกาดเก่าหรือโฮงกาด เมื่อวันที่ 4 กรกฎาคม พ.ศ. 2559 เพื่อถวายพระราชกุศลเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติครบ 70 ปี เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 7 รอบ 12 สิงหาคม 2559 ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และ เนื่องในโอกาสวันคล้ายวันประสูติ 59 พรรษา 4 กรกฎาคม 2559 ของสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

ในงานดังกล่าวจัดพิธีเจริญพระพุทธมนต์ถวายเป็นพระราชกุศลและมีพิธีกรรมสำคัญ ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ตามความเชื่อของชาวไทใหญ่ ได้แก่ พิธีจุดเทียน “หย่าจำดีป๋ม” หรือเทียนมหาราชฯ ซึ่งในยันต์เทียนบรรจุดวงพระชะตาซึ่งผูกถวายโดยสลาไทใหญ่ เพื่อสืบดวงพระชะตาแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้มีพระชนม์มายุยืนนาน สถิตเป็นมิ่งขวัญแก่ชนชาวไทย พิธีจุดเทียนนพเคราะห์ “กุงต่อโกป้า” หรือเทียนนพคุณ เพื่อเสริมดวงพระชะตาให้แก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ พิธีกรรมถวาย “ข้าวเก่าปุ่น” หรือข้าวร้อยแปด (บูชาข้าว จำนวน 108 ก้อน) พร้อมถวายเครื่องสักการะ ในลักษณะการบูชาแบบไทใหญ่ที่เรียกว่า “ขาดตะหน่าสามป้า” หรือการถวายเครื่องสักการะแก่พระรัตนตรัยเพื่อเสริมดวงพระชะตา (ประเสริฐ ประดิษฐ์, สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2559) หลังจากเสร็จพิธีดังกล่าว กลุ่มสวดธรรมจักรไทใหญ่ วัดจองกลาง ได้มาร่วมสวดธรรมจักรแปลภาษาไทใหญ่ ถวายเป็นพระราชกุศล โดยมีจุดประสงค์เพื่อสืบพระชนมพรรษาด้วย

พิธีกรรมสืบพระชะตาถวายเป็นพระราชกุศล สะท้อนให้เห็นว่า คนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน ทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาชน พยายามแสวงหาพื้นที่เพื่อนำเสนอ “ความเป็นไทใหญ่” โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสวงหาพื้นที่เพื่อเชื่อมโยงความเป็นไทใหญ่กับสถาบันหลักของชาติ โดยเฉพาะสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นศูนย์กลางร่วมความเป็นไทยทุกหมู่เหล่า โดยความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ ได้เข้าไปมีบทบาทในกระบวนการดังกล่าว และจะเห็นได้ว่าการสร้างและผลิตซ้ำความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์เพื่อเชื่อมโยงกับสถาบันหลักของชาติอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ยังพบว่าแนวคิดเรื่องการจัดพิธีกรรมสืบชะตาแบบไทใหญ่ได้ถูกนำไปใช้ในบริบทอื่นด้วย เช่น ในกรณีของหมู่บ้านผาบ่องซึ่งดำเนินโครงการหมู่บ้านเพื่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้จัดกิจกรรมสืบชะตาแบบไทใหญ่สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาเป็นหมู่คณะและได้แจ้งความประสงค์ผ่านโครงการฯ มาล่วงหน้า โดยพิธีกรรมจัดขึ้นที่วัดผาบ่องใต้ ตำบลผาบ่อง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นการปรับรูปแบบพิธีกรรมให้สั้นและกะทัดรัด โดยจัดสถานที่สำหรับประกอบพิธีกรรมบริเวณหน้าพระประธาน วัดผาบ่องใต้ จากนั้นให้ผู้เข้าพิธีจุดเทียน พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์และผูกข้อมือ โดยใช้เวลาประมาณ 30 นาที (พระศิริยุทธ จิตญาโณ, สัมภาษณ์, 24 กุมภาพันธ์ 2558) กล่าวได้ว่าเป็นการปรับพิธีกรรมสืบชะตาแบบไทใหญ่ให้สอดคล้องกับบริบทการใช้งานที่แตกต่างกัน

ภาพที่ 76 พิธีสืบพระชะตาถวายเป็นพระราชกุศล (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2559)

ภาพที่ 77 เครื่องประกอบพิธีกรรมในพิธีสืบพระชะตาถวายเป็นพระราชกุศล (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2559)

ภาพที่ 78 กลุ่มสวดธรรมจักรกัปปวัตน์สูตรไทใหญ่แปล ร่วมสวดมนต์เพื่อถวายเป็นพระราชกุศล และสืบพระชะตาถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (ประเสริฐ ประดิษฐ์, 2559)

8. หนังสือทำนายเลขหวยจากความฝันและชุดไพ่พยากรณ์: ผลผลิตของการปรับตัวของความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ในปัจจุบัน

หนังสือทำนายฝันและชุดไพ่พยากรณ์เป็นปรากฏการณ์เกี่ยวกับความเชื่อโหราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทใหญ่ โดยเริ่มต้นจากไทใหญ่ในรัฐฉาน จากนั้นจึงขยายอิทธิพลเข้ามายังกลุ่มชาวไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน ซึ่งรับเอาความเชื่อดังกล่าวเข้ามาใช้และนิยามความหมายว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ของตน

8.1 หนังสือทำนายเลขหวยจากความฝัน

คนไทใหญ่เรียกหวยว่า “ถี้” การซื้อหวยเรียกว่า “โทถี้” สันนิษฐานว่าเรียกตามภาษาพม่า ซึ่งคำว่า “ถี้” กร่อนเสียงมาจากคำว่า Lottery โดยในช่วงแรกคนพม่าคงจะเรียกว่า “หล่อถะริ” ต่อมาจึงกร่อนเป็น “หล่อถี้” และ “ถี้” ในที่สุดคนพม่าได้รับอิทธิพลการเล่นหวยจากจีนเช่นเดียวกับคนไทย และได้แพร่หลายเข้าไปในเขตของไทใหญ่ โดยการเล่นหวยแบบดั้งเดิมมีลักษณะเป็นการเลือกเสี่ยงจากรูปภาพสัตว์และสิ่งของจำนวน 36 ชนิด (วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม, 2551, หน้า 278-287) การออกหวยเป็นนโยบายหาเงินเข้ารัฐมาตั้งแต่โบราณ ในอดีตเจ้าฟ้าไทใหญ่จะอนุญาตให้ชาวเมืองสามารถเปิดบ่อนการพนันที่ถูกกฎหมายได้โดยเสียภาษีแก่ผู้ปกครอง และในกรณีของหวยบางเมืองมีการออกหวยทุก ๆ วัน (หม่อง ทิน อ่อง, 2548) ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมาชาวพม่าหันมานิยมเล่นหวยได้ดินตามแบบไทย โดยถือเอาผลการออกสลากกินแบ่งรัฐบาลของประเทศไทยเป็นผลรางวัล ความนิยมนี้แพร่หลายทั้งในย่างกุ้ง มะละแหม่ง รวมถึงรัฐฉานเกือบทั้งหมด (แสงสำ, สัมภาษณ์, 16 สิงหาคม 2558) ผลที่ตามมาคือเกิดการสร้างคำทำนายที่เกี่ยวกับเลขหวยในรูปแบบต่าง ๆ สำหรับใช้ทำนายผลสลากกินแบ่งรัฐบาลของประเทศไทยจัดทำโดยคนไทใหญ่ในรัฐฉาน และที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือ การทำนายเลขหวยจากความฝัน โดยมีการจัดทำเป็นตำราทำนายฝัน เช่น ตำราทำนายฝันพันประการ (จามนอนฝันเหิงเป็ง, ม.ป.ป.)

คนไทใหญ่มีความเชื่อเกี่ยวกับความฝันมาช้านาน เชื่อว่าความฝันเป็นลางบอกเหตุที่จะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้ ยิ่งไปกว่านั้นจากคำสอนทางพุทธศาสนาซึ่งในอรรถกถา อธิบายว่าความฝันเกิดขึ้นเพราะสาเหตุ 4 ประการคือ เพราะธาตุกำเริบ เพราะเคยทราบมาก่อน เพราะเทวดาสังหรณ์ และเพราะบุญนิมิต (พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล, 2555, หน้า 98) ทำให้ชาวไทใหญ่มีความเชื่อและความมั่นใจมากยิ่งขึ้นว่าสิ่งที่ตนฝันอาจเกิดจากเทพเทวดาต้องการมาให้พรหรือให้โชคให้ลาภ รวมไปถึงเป็นนิมิตด้าน โชคลาภ หากผู้ที่ฝันสามารถแปรความฝันเป็นตัวเลขเพื่อเสี่ยงโชคจากการแทงหวยได้ อาจทำให้ถูกรางวัล โดยการถูกรางวัลจะเป็นสิ่งยืนยันว่าความฝันของตนนั้นเป็นลางบอกเหตุจริง

ตามประวัติกล่าวถึงที่มาของตำราทำนายฝันว่า ประยุกต์มาจากตำราความฝันของชาวจีน ซึ่งใช้สืบต่อกันมานานนับพันปี ภายหลังจากจึงดัดแปลงให้สอดคล้องกับเลขท้าย 2 ตัว และ 3 ตัว ของผลสลากกินแบ่งรัฐบาลของประเทศไทย (จามนอนฝันเหิงเป็ง, ม.ป.ป.) อย่างไรก็ตามไม่ปรากฏว่ากลุ่มใดเป็นผู้ดัดแปลงและพิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรก ประกอบกับระบบลิขสิทธิ์ในรัฐฉานและบริเวณแนวชายแดนที่ไม่เคร่งครัดนัก จึงมีผู้จัดทำเอกสารชุดนี้ขึ้นจำหน่ายเป็นจำนวนมาก มีความแตกต่างเพียงลักษณะรูปเล่ม โดยส่วนใหญ่มีองค์ประกอบที่คล้ายกัน ได้แก่

8.1.1 ภาษา การใช้ภาษาในเอกสารทำนายฝันสามารถแบ่งได้ 2 ลักษณะ ได้แก่ เอกสารที่จัดพิมพ์ในช่วงก่อน ทศวรรษ 2550 จะประกอบด้วย 3 ภาษาได้แก่ อักษรไทใหญ่ อักษรไทเขิน และอักษรพม่า ต่อมาในช่วงทศวรรษ 2550 ซึ่งชาวไทใหญ่จำนวนมากสามารถอ่านภาษาไทยได้และเอกสารชุดนี้ได้ขยายความนิยมสู่คนไทยด้วย ทำให้มีผู้จัดทำภาษาไทยประกอบ

8.1.2 ระเบียบวิธีการอธิบายและคำอธิบาย เพื่อให้ผู้ใช้สามารถฝันแล้วนำมาตีความเป็นตัวเลขได้ โดยมีลักษณะสำคัญคือในหนังสือทำนายฝันจะมีภาพ “ยันต์” หรือ “อวง” สำหรับให้ผู้ที่ต้องการฝันดีมีโชค นำมาเขียนและบรรจุไว้ใต้หมอนก่อนนอน

8.1.3 ลักษณะของความฝันที่เป็นภาพ จะถูกแปลความหมายเป็นตัวเลข 3 หลัก ได้แก่ หลักหน่วย หลักสิบ หลักร้อย โดยเรียงลำดับตั้งแต่ 001-999 ในแต่ละภาพจะมีตัวเลข 2 ชุด ได้แก่ ตัวเลขบอกลำดับภาพ และตัวเลขที่แปรความจากความฝัน ซึ่งใช้สำหรับนำไปซื้อหวย

ลักษณะของรูปภาพในหนังสือทำนายฝัน มีลักษณะสำคัญคือ เป็นภาพที่พยายามนำเสนอความเป็นไทใหญ่ เช่น ลำดับที่ 690 ภาพสวัสดิ เป็นภาพสตรีแต่งกายด้วยชุดไทใหญ่ ที่โพกหัวแบบหูกะต่ายซึ่งเป็นอัตลักษณ์ด้านการแต่งกายของไทใหญ่ในปัจจุบัน ลำดับที่ 350 ภาพครูหมอลีก และภาพที่เป็นบุคคล จะมีลักษณะสำคัญคือการโพกหัวแบบไทใหญ่ นอกจากนั้น ยังนำเสนอภาพของสถานที่สำคัญหรือความเชื่อและพิธีกรรมของไทใหญ่ เช่น ภาพที่ 055 ภาพกินรี หรือนกกิงกะหล่า ซึ่งเป็นสัตว์หิมพานต์ตามความเชื่อของชาวไทใหญ่

นอกจากภาพที่นำเสนอความเป็นไทใหญ่แล้ว ยังมีภาพที่นำเสนอความเป็นสากล เช่น ภาพที่ 562 ภาพพ่อค้าเรือ นำเสนอภาพพ่อค้ายืนอยู่คู่กับเรือเดินสมุทร ซึ่งเป็นการค้าในสมัยปัจจุบัน ภาพที่ 994 ภาพคนทำอาหารซึ่งแต่งกายด้วยเสื้อผ้าแบบตะวันตก (ทำนายฝันพันประการ, ม.ป.ป.)

ภาพที่ 79 ชุดภาพและคำทำนายในตำราทำนายฝันและใบ้เลขหวย (ทำนายฝันพันประการ, ม.ป.ป.)

8.1.4 มีการระบุความเชื่อเรื่อง “ขาม” หรือตารางเวลาซึ่งใช้ประกอบการเลือกเวลาที่เหมาะสมในการเสี่ยงโชค โดยพบว่าในหนังสือทำนายฝันมีการระบุขามแบ่งออกเป็น 2 ชนิด ได้แก่ ขามห้าตา และขามซิบสอง (ขามที่ระบุเวลา 12 ชั่วโมง) อย่างไรก็ตาม เนื่องจากวิถีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันใช้การนับเวลาตามระบบสากล “ขามซิบสอง” จึงได้รับความนิยม เนื่องจากสามารถพิจารณาได้โดยสะดวก

ความนิยมเกี่ยวกับหนังสือทำนายฝันแพร่หลายทั้งในกลุ่มไทใหญ่ ไทลื้อไทจีน และพม่า โดยพิจารณาจากตัวอักษรที่พิมพ์กำกับจำนวน 3 ภาษา เรียงตามลำดับความสำคัญ ได้แก่ อักษรไทใหญ่ อักษรไทจีน และอักษรพม่า ในเวลาต่อมาหนังสือทำนายฝันดังกล่าวได้ขยายความนิยมเข้ามาในประเทศไทย จึงพบที่มีการเพิ่มคำอธิบายภาพเป็นภาษาไทยด้วย

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า การนำเอาความรู้ทางด้านโหราศาสตร์มาสร้างความเป็นไทใหญ่ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะไทใหญ่ในพื้นที่เมืองแม่ฮ่องสอนเท่านั้น แต่ไทใหญ่ในพื้นที่รัฐฉานก็นำเอาลักษณะเด่นของความเชื่อโหราศาสตร์มาใช้เช่นกัน อย่างไรก็ตาม เมื่อหนังสือชุดนี้แพร่หลายเข้ามาในพื้นที่แม่ฮ่องสอน พบว่าในระยะแรกซึ่งยังไม่มีภาษาไทยกำกับ ชาวไทใหญ่

แม่ฮ่องสอนใช้วิธีการคุณภาพเพื่อทำนายฝัน (โศภา กลุ่มมิตร, 15 ธันวาคม 2558) และสันนิษฐานว่า
ในเวลาต่อมาคนไทยใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนเป็นผู้มีบทบาทในการแปลเนื้อหาเป็นภาษาไทย
และจัดพิมพ์หนังสือฉบับภาษาไทยออกมาเพื่อจำหน่าย

လံးတိုင်း,ဂၢဝ်,ယွမ်း,ဖွမ်းလိခိုင်းတိုင်းထီ,

ပဝ်.ဂျမ်းဆွမ်းဖွမ်းဖိုခိုခိုခို. ပီခိုဂျမ်းလွမ်း.ဂျမ်းခိုင်း, ကမ်းပီးဆွင်.စစ.စဝ်.တိုင်းမး
လိမ်ပာမ်ဂွမ်း.ကွမ်းဆမ်း.သေကမ်း.ဂး ထိုင်.မးပာမ်းယမ်းလိမ်. စဝ်.လံးသွမ်း.ဆဝ်.ထီ.သၢမ်တူဝ်
(ထီ.ထံး) ပီခိုကမ်းမာမ်း.မိမ်း.စတ.စတ.ယူ.ယဝ်.။

ယိုင်းကမ်းတၢ.ပီးဆွင်.ရှမ်းစဝ် ကိုဝ်းကွမ်းကမ်းသွင်ထွမ်းထီ.ဂူးပိုင်ပိုင်ဆမ်း.သေလး ဆင်.
ခိုဝ်.တေတၢင်း.တိုင်းဂျ.လူလုံး.ကွမ်းတၢင်း.ရှူး.တၢင်းမေ့ဖွမ်းသေကမ်း.ဂး ကိုင်လူလုံး.ဂမ်း.ဂျမ်း.မး.
ဂျွဝ်.တၢ.တၢ. ကိတ်.တၢင်းတၢင်း.ရှိုတ်းတၢင်း.သၢင်း.ရှူး.ပေးထွက်.လွက်.ထွက်.ပိုင်ဆမ်း.ဂေး.ပီခိုကမ်းလမ်း.
လွင်း.ခိုက်.တွမ်း.စတ.စတ.တး.တး.ယူ.ယဝ်.။ ဂွမ်းဆမ်းလး ထွက်.လိခို.လွင်း.မေ့ရှိုတ်း.ကွမ်းလံးတိုင်း.ဂၢဝ်.
ယွမ်း.ရှူး.ဆွမ်း.ဖွမ်းလိခိုခိုခို.ပး.တး.ဆံ.ယူ. -

ထုတ်.တံမ်း.စူး “လွက်.ကၢင်း.ယွမ်း.တၢ.ဆွမ်း.ဖွမ်းလိ” သို့.ဆိုဝ်.ကေး.သီ.လိုင်.မၢင်.ဆိုင်း.လိ.တမ်း
ယဝ်.။ မိုဝ်း.စဝ်.ကေ.မေ့.ဆွမ်း.ဆမ်း. လမ်း.ဖွမ်း.တံမ်း.ရှမ်း.ရှမ်း.လိမ်း.။ ဝံ.ဆး.ကူး.တေး.လိင်.ရှင်.ဝမ်း.ကွက်.
သေ တိုင်း.ဂၢဝ်.ဝံ.သၢ.ထိုင်.လမ်း.ပမ်း.ဖွမ်းလိ “တၢ.ပေဂွင်း” ဆင်.ပး.တး.ဆံ.တၢ.။

“ ဂဝ်.စး.လုင်း.ပး.လံး/ဆၢင်း)ဆံ. ယူ.သဝ်း
ဝိုင်း) (ပွက်.) (သီ.ဆိမ်း.တၢင်း) (မံ.ရှိုမ်း)
တီး.စး.ကျေး.။ ဂဝ်.စး.ကျေး.ပီ.ခို.တပေး.လမ်း.ရှမ်း. စူး.မီး.သုမ်း.စူး.တိုင်း.ထီ. (.....) ကမ်း.တေ.ပိုတ်.
ဆုလ်.ပွက်.ဂမ်း. (.....) ယမ်း.မိုဝ်း) ပီ) လိုမ်း) ဝမ်း)ဆံ.
ဆံ.စး.လး လမ်း.ရှမ်း.စံမ်း.တေး.ပမ်း.သူး.ပမ်း.လမ်း. စဆပ်.ကတိတ်.ဆမ်း.ဖွမ်း.လိ.ဖွမ်း.မာမ်း.တူ.လုံး.
ထိုင်.ဂဝ်.စး.သေ.ဂမ်း. စး.ရှမ်း.လံး.လံး.ဂၢဝ်.လူ.ပူ.ကျေး.ယွမ်း.သူး.ဖွမ်း.လိ.တမ်း.တီး.လမ်း.ရှမ်း.ဆင်.ဆံ.
တီး.စး.ယဝ်.။

တိုင်း.ဂၢဝ်.ဆင်.ဆံ.ယဝ်. ကဝ်.ကေး.လိုင်.ကမ်း.စူး.လွက်.ကၢင်း.ဝံ.ဆမ်း. ကုတ်.ဆေ.ဖွမ်း.သေ.တၢ.။
လင်.ကဝ်.ပဝ်.ဂျမ်း.ဆံ.မွမ်း.သို့.တူး.မွမ်း.ရှပ်(ကမ်း.ဆမ်း)တမ်း.ဝံ.ရှိုမ်း.စၢင်း.မွမ်း.ရှပ်.ဝံ.သေ လမ်း.ဆွမ်း.ဂျ.လိုင်
မမ်း.လမ်း.တၢင်း.တေ.မး.ဂုမ်း.မး.ထွက်.ပမ်း.ယူ.ကမ်း.ရှၢင်း.ဆံ ဆွမ်း.ဂျမ်း.တး.မး.ယူ.ယဝ်.။ သင်.တး.ဂိမ်း.ကွမ်း.
ဆင်.ဖွမ်း.ဆမ်း.လး.ပေး.တိုင်း.ထီ.လိုင် တေ.ကဝ်.မွက်.မာက်.ရှၢင်း.ရှပ်.တၢင်း.ဂိမ်း.တၢင်း.ယိမ်း.စဝ်.ဆမ်း.တံမ်း.
ဖွမ်း ပး.လိမ်.ကေး.ပိုမ်း.စစ.ကေး.စမ်း.စစ. လူ.တၢမ်း.ဂၢဝ်.ထိုင်.ပမ်း.လမ်း.တၢ.ပေ.ဂွင်း.သေ တွပ်.တံမ်း.
ဂုင်.မုမ်း.ဝံ.သၢ.ကမ်း.တၢ.။

တိုင်း.ယဝ်. ထွက်.ထီင်း ကမ်း.ရှိုင်း.ကမ်း.ဝံး
ဂူး.လိင်း.ဂူး.လံး ရှူး.မာက်.မီး.လိ.ပီ.ခို.သေ.ဂမ်း

ภาพที่ 80 คำอธิบายฐานเพื่อให้ย้อนกลับฝันคืนในหนังสือทำนายฝันพันประการเป็นภาษาไทยใหญ่
(จามนอนฝันเหงเป็ง, ม.ป.ป.)

8.2 ไฟพยากรณ์

การพยากรณ์ด้วยไฟ เป็นศาสตร์การทำนายที่เผยแพร่มาจากตะวันตก โดยไฟที่ได้รับ ความนิยมและมีชื่อเสียงมาก เช่น ไฟยิปซี หรือไฟทาโรต์ การพยากรณ์ด้วยไฟมีคุณลักษณะสำคัญ คือ การเลือกหยิบไฟขึ้นมาเพื่อทำนาย เป็นผลจากการสำรวจจิตแล้วพุ่งไปที่ไฟใบนั้น ๆ เชื่อว่าไฟ ที่เลือกขึ้นมาแต่ละใบเกิดจากจิตใต้สำนึกของผู้เลือก ดังนั้น การทำนายหรือพยากรณ์ผ่านไฟจึงเป็น การพยากรณ์ที่ถูกทำนายเป็นผู้สำรวจจิตและเลือกคำทำนายขึ้นมาเอง เป็นการพยากรณ์อนาคตจาก สภาพการณ์ปัจจุบันในขณะที่เลือกไฟ (เพชรรา ลิไชยกุล เกษม ลิไชยกุล, 2555)

ความนิยมที่เกิดขึ้นกับไฟยิปซี ไฟทาโรต์ รวมถึงไฟป๊อ๊ก ทำให้เหล่าชาวไทยใหญ่เกิด แนวคิดที่จะนำไฟมาประยุกต์ใช้กับองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ไทยใหญ่ โดยนำมาใช้เป็นแนวทาง ในการออกแบบวิธีการทำนาย ให้มีลักษณะที่สามารถสื่อความให้คนไทยใหญ่ในปัจจุบันสามารถ เข้าใจได้โดยง่าย แนวคิดดังกล่าวทำให้เกิดไฟพยากรณ์แบบไทยใหญ่ ได้แก่ ไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ด และไฟพยากรณ์พาราชาวแปด

8.2.1 ไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ดลูก

ไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ด เป็นชุดไฟพยากรณ์ที่ประกอบด้วยไฟจำนวน 21 ใบ แต่ละใบจะมีหมายเลข ภาพประกอบและคำทำนายระบุไว้ ไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ด เกิดจากแนวคิดของ เจ้าสลาสุมนะ ซึ่งได้รับมรดกเป็นตำราภาพพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ดลูก จากบิดาคือ พ่อเต่าสลาหน่อ สลาประจำองค์เจ้าฟ้าเมืองกึ่ง ตำราดังกล่าวเป็นการทำนายผ่านรูปภาพที่มีความเก่าแก่ จึงเกิดแนวคิด ที่จะอนุรักษ์และปรับให้ง่ายต่อการใช้งาน โดยจัดทำให้อยู่ในรูปแบบของไฟ โดยใน พ.ศ. 2551 เจ้าสลาสุมนะได้นำตำราดังกล่าวมาขอให้ สลาเม็งหลี ผู้มีความเชี่ยวชาญในด้านการจัดพิมพ์ เอกสารไทยใหญ่ ซึ่งพำนักอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ คัดลอกรูปภาพจากต้นฉบับตำราพับสาโบราณ จัดพิมพ์ในรูปแบบไฟจำนวน 21 ใบ โดยเพิ่มคำอธิบายลงในไฟแต่ละใบ เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ พยากรณ์ (สลาเม็งหลี, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2559) ดังภาพและตารางอธิบายความหมาย ดังต่อไปนี้

<p>မုန့် (1) သင်တန်းတိုင်း လူခမ်း မုန့်လုပ် ခိုခမ်း၊ ပိုခမ်း ပီခိုခမ်း၊လီ တင်းသွမ်းစွမ်း လီခင်းပိုခမ်းခမ်းယေဝ် မေးစွမ်း၊ခင်းစွမ်း သေတော့</p> 	<p>မုန့် (2) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ယေဝ်၊ခိုခမ်းလုပ်လုပ် ခင်းလုပ်ခိုခင်း သင်းသွမ်းခိုခမ်းပိုခင်း လုပ်ခင်းခင်းလုပ်လုပ်၊ မုန့်လုပ်မုန့် မုန့်တင်းလုပ်ခိုခမ်းပီခမ်းစုခမ်းယေဝ်</p> 	<p>မုန့် (3) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ယေဝ်၊ခိုခမ်းပီခမ်း ခမ်း၊လီ မေးယေဝ်၊ခိုခမ်းပီခမ်းသွမ်း ပိုခမ်းခမ်း မေးယေဝ်၊ခိုခမ်းပီခမ်းတင်း မုန့်တင်းယေဝ်</p> 	<p>မုန့် (4) သင်တန်းတိုင်း ခိုခမ်းကပ်မင်း၊မုန့်သွမ်း စွမ်းပိုခမ်းမုန့်လုပ်၊မုန့်လုပ် ပီခိုခင်းပီ လုပ်၊ခင်းသွမ်း လုပ်ခိုခင်း မေးစွမ်း စွမ်း၊ခင်းလီခင်းတော့</p>
--	--	--	---

<p>မုန့် (5) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ခိုခမ်းလမ်း လမ်းမေးယေဝ်၊ခိုခမ်း၊လီ ခိုခမ်းလမ်း လင်းမုန့်ပီခိုခင်းခင်းခင်း တင်းပီခမ်း မေးစွမ်းစင် ကမ်း၊လီ</p> 	<p>မုန့် (6) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ခိုခမ်း မီးခိုခမ်းကပ် ပိုခမ်းခမ်းမေးပုခမ်း ပီခိုခင်းလုပ်၊ ခိုခမ်းလီခင်းတော့</p> 	<p>မုန့် (7) သင်တန်းတိုင်း ခိုခမ်းယေဝ်၊ခိုခမ်း ပီခမ်း ယေဝ်၊ခိုခင်း တင်းသွမ်းပိုခင်း၊ ပိုခမ်း ပီခိုခင်းခင်း တင်းပီခမ်းသွမ်း ပီခမ်း စွမ်းတင်းလုပ် တင်းသွမ်းပိုခမ်းယေဝ် တင်းတိုခင်းမေးစွမ်း၊သေတော့</p> 	<p>မုန့် (8) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ခိုခင်း လုပ်ခိုခင်းကပ် လုပ်ခိုခင်း ပီခိုခင်းလင်း ကပ်တော့ တင်းသွမ်း တင်းခိုခင်းမေးစွမ်း၊ သေတော့</p>
---	--	---	---

<p>မုန့် (9) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ယေဝ်၊ခိုခင်းခင်းလမ်း ခင်းစွမ်းစင် ပီခိုခင်းလီခင်းတော့ ပီခိုခင်းတင်းစွမ်း လမ်းလီခင်းတော့ တော့</p> 	<p>မုန့် (10) သင်တန်းတိုင်း ခိုခမ်းစွမ်းစင်လမ်း ယေဝ်၊ခိုခင်း ပီခိုခင်း၊လီ တင်းသွမ်း ပိုခမ်းစွမ်းစင်၊ ပိုခင်းတင်းတင်း ကုတင်းခင်းစွမ်းစင် မုန့် သွမ်းစွမ်း တော့</p> 	<p>မုန့် (11) သင်တန်းတိုင်း ခိုခမ်းပီခင်းတင်းပီခင်း ခိုခင်းယေဝ်၊ခိုခင်းယေဝ် ပီခိုခင်း၊ လီတင်းပီခင်းခင်း တင်းလုပ်တင်းတင်း မီးတင်းမုန့်ခင်း သတင်းတော့</p> 	<p>မုန့် (12) သင်တန်းတိုင်း မုန့်လင်းတော့ စွမ်း ပီခင်းခိုခင်းတင်းစွမ်းစင် ပီခိုခင်းစွမ်းစင်၊ လီခင်းစွမ်းစင် စွမ်းစင်၊ တော့သေ တင်းလီ ပီခိုခင်းစွမ်းစင်တင်း သတင်း သေခင်း</p>
--	---	--	--

<p>မုန့် (13) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ခိုခင်း၊မေး စွမ်းစွမ်း စွမ်းစင် ပီခိုခင်းပီ ဝေ လုပ်ခိုခင်းခင်းခင်းလီ လီစွမ်းစင် ခင်းယေဝ်</p> 	<p>မုန့် (14) သင်တန်းတိုင်း မုန့်ခိုခင်း မေးစွမ်း ပိုခင်း ပီခိုခင်း၊လီ တင်းသွမ်းစွမ်း စွမ်းစင်တင်းတင်း တင်းမေးစွမ်း မေး စွမ်းစွမ်းစင် စွမ်းစင်</p> 	<p>မုန့် (15) သင်တန်းတိုင်း ခိုခမ်းမေးစွမ်းသွမ်း လမ်း သွမ်းစွမ်းစင် တင်းလင်း လီခင်းတင်းပီ</p> 	<p>မုန့် (16) သင်တန်းတိုင်း ခိုခင်းခင်းခင်း ပီခို သတင်းသွမ်းစွမ်း စွမ်းစင်တင်းခင်း စွမ်းစင်ခင်းစွမ်းစင်</p>
---	--	--	---

ภาพที่ 83 ชุดไฟฟ้าการณั้ใจชาวเอ็ดลูก จำนวน 21 ใบ (स्ताเมิงหตี, 2551)

ภาพที่ 83 (ต่อ)

ตารางที่ 15 คำอธิบายความหมายไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ดลูก

ใบที่	รูปภาพ	คำอธิบาย
1	โจรปล้นเรือน	ดวงชะตาไม่ดี จะมีเหตุให้เสียทรัพย์ ให้ทำพิธีสะเดาะเคราะห์
2	ผู้ใหญ่สั่งสอนเด็ก	จะได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น
3	ผู้หญิงถือพัด	จะได้รับความเดือดร้อนจากผู้หญิง
4	คนนำผลไม้ เครื่องสักการะ มามอบให้	ดวงชะตาดีมาก จะมีโชคลาภ จะได้รับตำแหน่งที่สูงขึ้น
5	ผู้ชายจูงผู้หญิง	จะถูกผู้ชายหลอกหลวง หากเป็นหญิงจะได้เป็นเมียช้อย
6	ได้รับห่อเงินห่อทอง	จะมีโชคลาภ ทรัพย์สินเงินทอง
7	เจ้านายมีบริวารคอบพับคี่	จะถูกใส่ร้ายป้ายสี จะมีคดีความ
8	โจรปล้นถุงเงิน	จะเสียทรัพย์ ระวังโจรขโมย
9	หญิงชายกอดกัน	จะได้พบคู่ จะได้แต่งงาน มีโชคมีลาภ

ตารางที่ 15 (ต่อ)

ใบที่	รูปภาพ	คำอธิบาย
10	แขกกินเหล้า	จะถูกใส่ร้ายป้ายสี มีผู้ไม่หวังดีปองร้าย อาหารเป็นพิษ
11	คนป่วย	จะมีโรคภัยไข้เจ็บ จะเสียชีวิต ดวงชะตาไม่ดี
12	แรงแรงและกา กินศพ	ดวงชะตาไม่ดี จะมีเหตุให้เสียชีวิต
13	คนหาบหม้อเงินหม้อทอง	จะได้เงินทอง มีโชคมีลาภ
14	คนถูกโบย	จะมีความขึ้นโรงขึ้นศาล
15	ผู้ใหญ่มอบของกำนัล	จะได้เงินทอง มีโชคมีลาภ
16	คนต่อสู้กัน	ระวังจะมีปากเสียง เรื่องทะเลาะเบาะแว้งกับคนใกล้ชิด
17	จุดดินพบพญานาค	จะมีโชคลาภ ได้เงิน ได้ทอง
18	งูรัดกาย	จะมีโรคภัยไข้เจ็บ
19	พ่อค้าวัวต่าง	กิจการค้าขายรุ่งเรือง มีโชคลาภ
20	พ่อค้าถูกปล้น	ข้าวของจะเสียหาย ถูกลักขโมย
21	ลูกหลานมาขอขมา	จะมีโชคลาภ มีความสุข

สำหรับวิธีการทำนายโดยใช้ไฟโง่ชาวเฮ็ดมี 2 วิธี ได้แก่ วิธีแรก ไฟ 1 สำหรับประกอบด้วยไฟที่มีรูปภาพและคำทำนายจำนวน 21 ใบ แต่ละใบจะมีหมายเลขกำกับตั้งแต่เลข 1-21 ให้ทำนายโดยนับเรียงตามอายุของผู้รับการทำนาย หากอายุเกิน 21 ปี ให้นำวันจนกว่าจะครบ เช่น อายุ 37 ปี ให้เริ่มนับตั้งแต่ 1-21 และวนกลับมานับ 1 ใหม่จนครบอายุ 37 ปี ที่ไฟใบที่ 16 จึงยึดคำทำนายจากไฟใบนั้น ไฟใบที่ 16 เป็นรูปคนทะเลาะกัน คำทำนายคือในปีนี้จะระวังมีปากเสียงเรื่องทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ควรร่วมหุ้นหรือทำงานร่วมกับใครจะมีปัญหาเป็นต้น

วิธีที่สอง ให้ผู้ต้องการทำนายสลับไฟจำนวน 9 ครั้งหรือเท่าอายุ หากต้องการทราบชะตาชีวิตในช่วงนั้น ๆ ให้อธิษฐานแล้วเลือกไฟขึ้นมา 3 ใบ และหากมีคำถามเฉพาะให้ตั้งจิตอธิษฐานเลือกไฟออกมา 1 ใบ จากนั้นจึงพยากรณ์ไปตามไฟที่เลือกขึ้นมา หากไฟใบแรกไม่ชัดเจน ให้เลือกไฟออกมาเพิ่มได้อีก จนครบ 3 ใบ ถ้าครบ 3 ใบแล้วปรากฏว่าชะตาไม่ดี ให้ทำบุญสะเดาะเคราะห์แก้ไขดวงชะตาและระวังเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้น (สล่าเม็งหลี, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2559)

ลักษณะสำคัญของตำราพยากรณ์โง่ชาวเฮ็ดถูก เนื่องจากเป็นตำราที่สร้างขึ้นบนพื้นฐานของเรื่อง “โง้ว” หรือดวงชะตา ดังนั้นวิธีการแก้ไขจึงมุ่งเน้นในการ “แมโง้ว” หรือแก้ไขดวง

ชะตาผ่านการทำเทียน ซึ่งเป็นหน้าที่ของสลาไทใหญ่ ไฟชุดนี้จึงเหมาะสำหรับผู้ใช้ทำนายที่เป็นสลาหรือผู้ที่มีความรู้ด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยโหราศาสตร์ ที่สามารถประกอบพิธีแม่โจ้วได้

การนำตำราพยากรณ์สำเร็จรูป มานำเสนอใหม่ในรูปแบบของไฟพยากรณ์ ได้เริ่มแพร่หลายและได้รับความนิยมจากคนไทยใหญ่ เนื่องจากมีทั้งรูปภาพ คำทำนายโดยสรุปและวิธีการแก้ไขในกรณีที่ดวงไม่ดี ทำให้สามารถนำไปทำนายได้ด้วยตนเอง ซึ่งความนิยมต่อไฟโจ้วชาวเอ็ดลูก ทำให้เกิดความคิดในการผลิตไฟพาราชาวแปดในเวลาต่อมา

8.2.2 ไฟพยากรณ์พาราชาวแปดคู่

ไฟพาราชาวแปด หรือตำราพยากรณ์พระพุทธรเจ้า 28 พระองค์ เป็นชุดไฟพยากรณ์ที่ประกอบด้วยไฟจำนวน 28 ใบ พัฒนามาจากตำราพยากรณ์พาราชาวแปดคู่ของเจ้าสลาหว่าหย่ามะ หรือเจ้าสลาจองเม็งขุน รัฐฉาน ประเทศพม่า ซึ่งเป็นผู้มีชื่อเสียงในการทำนายด้วยตำราพยากรณ์พาราชาวแปดคู่ ตำราดังกล่าวเป็นวิธีการทำนายผ่านรูปภาพ 28 ภาพ โดยใน พ.ศ. 2553 เจ้าสลาหว่าหย่ามะได้เดินทางมาจังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย เพื่อติดต่อให้ สลาเม็งหลี เป็นผู้ดำเนินการนำองค์ความรู้ในตำราพาราชาวแปดคู่ มาจัดทำในรูปแบบของไฟพยากรณ์ โดยใช้ชื่อว่าไฟพยากรณ์พาราชาวแปดคู่ มีวิธีการใช้คล้ายกับไฟโจ้วชาวเอ็ดลูก แต่เนื่องจากรูปภาพจากตำราต้นฉบับมีความพร่าเลือน จึงได้จัดทำรูปภาพใหม่ และมีคำทำนายประกอบโดยสรุป ดังนี้ (สลาเม็งหลี, สัมภาษณ์, 16 มิถุนายน 2559)

ไฟใบที่ 1 จะได้เดินทางไกล ทำอาชีพไกลบ้าน

ไฟใบที่ 2 จะได้พลัดพราวจากกัน

ไฟใบที่ 3 จะต้องประกอบอาชีพค้าขาย

ไฟใบที่ 4 จะได้มรดก

ไฟใบที่ 5 จะมีหน้าที่การงานดี

ไฟใบที่ 6 จะได้เป็นเศรษฐี

ไฟใบที่ 7 จะพบกัลยาณมิตร หรือเจ้านายดี

ไฟใบที่ 8 จะได้อสังหาริมทรัพย์

ภาพที่ 84 ชุดไฟพยากรณ์พาราชาเวปเตสู ประกอบด้วยไฟทำนายจำนวน 28 ใบ (ส lámิ่งหลီ, 2553)

ไฟใบที่ 9 จะได้เป็นครู จะได้เป็นช่างฝีมือ

ไฟใบที่ 10 ควรถวายร่มทองเป็นพุทธบูชา

ไฟใบที่ 11 จะได้สะเดาะเคราะห์

ไฟใบที่ 12 จะได้รับตำแหน่ง มียศศักดิ์

ไฟใบที่ 13 มีโชคลาภ จะได้ลาภสองเท่า

ไฟใบที่ 14 จะพบรัก

ไฟใบที่ 15 สามิภรรยาจะมีปากเสียง

ไฟใบที่ 16 จะมีโรคภัยไข้เจ็บ

ไฟใบที่ 17 จะมีความสุข

ไฟใบที่ 18 ทรัพย์สินจะถูกลักขโมย

ไฟใบที่ 19 จะมีโชคลาภ

ไฟใบที่ 20 ไม่ควรเดินทาง

ไฟใบที่ 21 มีผู้ประสงค์ร้าย

ไฟใบที่ 22 ไม่ควรเดินทางจะมีภัยอันตราย

ไฟใบที่ 23 ให้ทำบุญตักบาตร จะมีโชคลาภ

ไฟใบที่ 24 จะพบเพื่อนไม่ดี ใ้ระวัง

ไทใหญ่ในพื้นที่เมืองกึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าว เป็นการนำเสนอภาพความเป็นไทใหญ่ในอดีตผ่านภาพคำทำนายในไฟพยากรณ์

ประการที่สาม กรณีของไฟพยากรณ์ชุด “พาราชาวแปดคู่” ซึ่งมีการจัดทำรูปภาพคำทำนายขึ้นใหม่ จึงออกแบบให้เป็นภาพสี และมีการผสมผสานระหว่างวิถีชีวิตในอดีตและวิถีชีวิตสมัยใหม่ในรูปภาพ ทั้งนี้เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจในยุคปัจจุบัน โดยภาพที่สื่อความหมายถึงวิถีชีวิตในอดีต เช่น ไฟที่ทำนายว่า จะได้ทำงาน ใช้ภาพชวานากำลังไถนา ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าอาชีพเกษตรกรรมยังเป็นอาชีพที่ผูกพันกับคนไทใหญ่ แม้ว่าปัจจุบันลักษณะของอาชีพจะมีความหลากหลายมากขึ้นและแปรเปลี่ยนไปตามสภาพเศรษฐกิจ แต่ในความทรงจำ การเกษตรยังคงเป็นพื้นฐานสำคัญ ผู้จัดทำจึงเลือกนำภาพ ชวานาไถนา เป็นภาพแทนของการมีอาชีพที่ดี และในกรณีของภาพที่สื่อความหมายถึงวิถีชีวิตสมัยใหม่ เช่น ไฟที่คำทำนายกล่าวว่า จะเกิดการเจ็บป่วย ไฟจะนำเสนอภาพผู้ป่วยซึ่งนอนพักรักษาตัวอยู่บนเตียงคนไข้ มีถุงน้ำเกลือจำนวน 2 ถุง ซึ่งสื่อความว่าเป็นการเจ็บป่วยในระดับที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ซึ่งเป็นการรักษาแผนปัจจุบัน

แม้ว่าไฟพยากรณ์โจ้วชาวเอ็ดลูกและไฟพยากรณ์พาราชาวแปดคู่ จะถูกผลิตขึ้นโดยชาวไทใหญ่ในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ แต่พบว่ามีพ่อค้าแม่ค้าชาวไทใหญ่ รับมาจำหน่ายในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยนำมาจำหน่ายพร้อมกับสินค้าไทใหญ่ชนิดอื่น ๆ ทำให้ชุดไฟทั้ง 2 ชนิดแพร่หลายและเป็นที่นิยมในกลุ่มชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ซึ่งจะหาซื้อมาใช้ทำนาย โดยผู้ใช้มองว่าไฟทั้ง 2 ชุดมีความแตกต่างจากไฟยิปซี เพราะเป็นไฟของไทใหญ่ อาจให้คำทำนายได้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ได้มากกว่า (จารุณี ไชยเขียว, สัมภาษณ์, 18 ตุลาคม 2557)

จะเห็นว่าไฟพยากรณ์ทั้ง 2 รูปแบบ ถูกผลิตสร้างขึ้นโดยพัฒนาจากความรู้โหราศาสตร์โบราณของชาวไทใหญ่ โดยนำมาปรับเปลี่ยนวิธีการใช้งานเพื่อให้สะดวกต่อผู้นำไปใช้ในปัจจุบัน กล่าวได้ว่าเป็นการสร้างใหม่ขององค์ความรู้โหราศาสตร์ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมแพร่หลายในกลุ่มไทใหญ่ทั้งในพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และไทใหญ่ในพื้นที่อื่น

ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่า ความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะในช่วงทศวรรษ 2530-2550 ซึ่งพบว่ากระบวนการดังกล่าวเกิดจากผู้กระทำหลายภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน โดยคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนยังยึดถือความเชื่อและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ เช่น ยึดถือความเชื่อเรื่องวัน-วันม้วย ความเชื่อเรื่องภพเกิด ความเชื่อเรื่องยาม การดูดวงและการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตาหรือแก้ดวงชะตา การหลั่งหมอน้ำตา การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น ในส่วนของสล่าชาวไทใหญ่ ทั้งสล่าไทใหญ่เดิมและสล่าไทใหญ่พลัดถิ่น มีบทบาทในการรื้อฟื้นและผลิตซ้ำพิธีกรรม

ทางโหราศาสตร์ และการจัดทำเครื่องรางแบบไทใหญ่ เช่น เทียนเสริมดวงชะตา การทำยันต์ พระของคำ แมงปู้ เหยี่ยวพระนางสุรัสวดี ในส่วนของภาครัฐ หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการนำองค์ความรู้ทางโหราศาสตร์ไทใหญ่มาประยุกต์ใช้เพื่อนำเสนอความเป็นไทใหญ่ เช่น การสร้างปฏิทินประจำปีที่ระบุนันทุน-วันม้วย การจัดกิจกรรมที่เกิดจากการประยุกต์พิธีกรรมโหราศาสตร์แบบไทใหญ่ เช่น พิธีสืบพระชะตาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล การประชาสัมพันธ์พิธีกรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์พิธีกรรมหล่อมือน้ำตาของสภาวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงความพยายามในการใช้ “สลา” เป็นกระบอกเสียงของภาครัฐในการสื่อสารและทำความเข้าใจกับประชาชน ในส่วนของวัดและองค์กรสงฆ์ก็มีบทบาทในการนำความเชื่อทางโหราศาสตร์ของไทใหญ่มานำเสนอในพื้นที่ทางพุทธศาสนา เช่น การสร้างกองมูแปดลูกวัน ซึ่งมีขุมพระประจำวันเกิดรอบแปดทิศตามหลักทักษา การจัดทำชุดสักการบูชาธาตุทั้งสี่และการจัดทำเทียนบนเรือเพื่อบูชาพระอุปคุตของวัดสำคัญในแม่ฮ่องสอน

ในกระบวนการดังกล่าวทำให้เห็นว่า “ความเชื่อโหราศาสตร์” ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้าง “ความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน” ซึ่งเกิดขึ้นในลักษณะ “การผลิตใหม่ของประเพณี” (ยศ สันตสมบัติ, 2543) หรือ “ประเพณีประดิษฐ์” (ปฐม หงส์สุวรรณ, 2558) กล่าวคือ ชาวไทใหญ่เลือกนำความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่เคยยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา ชำนาญมาสร้างและให้ความหมายใหม่ เพื่อให้เหมาะสมกับโครงสร้างของสังคม และวิถีชีวิตของผู้คนยุคปัจจุบัน อาทิ การนำเอาความเชื่อเรื่องการบูชาธาตุทั้งสี่ มาสร้างและให้ความหมายใหม่ว่าเป็นเครื่องสักการบูชาพระธาตุของชาวไทใหญ่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวแสดงถึงความเชื่อของชาวไทใหญ่ ที่มีคุณค่าและความหมายทั้งต่อชาวไทใหญ่เอง และกลุ่มบุคคลอื่นที่เข้ามาเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ การผลิตซ้ำพิธีกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องทำให้สิ่งที่สร้างขึ้นใหม่กลายเป็นบรรทัดฐานหรือมาตรฐานของสังคม ดังพบว่าการบูชาพระธาตุด้วยเครื่องสักการบูชาแบบธาตุทั้งสี่ ได้กลายเป็นรูปแบบของการบูชาพระธาตุและพระพุทธรูปสำคัญของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอน เป็นต้น

นอกจากนี้ปรากฏการณ์ที่สังคมไทยให้ความสนใจต่อความเชื่อโหราศาสตร์เพิ่มมากขึ้น ทั้งในรูปแบบของโหราศาสตร์ระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับสากล ไม่เพียงอธิบายได้ว่าเป็นเพราะปัจจัยทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจที่บีบรัดเท่านั้น ในด้านหนึ่งพบว่า สภาพความเป็นปัจเจกของคนในสังคมที่มีมากยิ่งขึ้น ประกอบกับการกลายสภาพของสังคมไทย จากสังคมชนบทสู่การเป็นสังคมแบบเมือง และแบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2555) อีกทั้งสภาพเศรษฐกิจที่ทำให้ผู้คนต้องกระจุกตัวเข้ามาอยู่ในพื้นที่เมือง คนในเมืองมีความผูกพันกับพื้นที่แตกต่างจากคนในชนบทที่ส่วนใหญ่มักจะเป็นผู้ที่เกิดมาในผืนดินนั้นโดยตรง เนื่องจากคนใน

เมืองส่วนใหญ่อพยพมาจากต่างถิ่น จึงรู้สึกถึงภาวะไร้ราก (Rootlessness) มากกว่าคนในชนบท ภาวะดังกล่าวส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ที่มักจะฉาบฉวยและไม่แน่นแฟ้นเหมือนในชนบท (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2550, 166) ทำให้เกิดความรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัย อ้างว้างขาดที่ปรึกษาและขาดที่พึ่งทางใจ ดังกล่าวเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้สังคมไทยในปัจจุบันต้องการบริโภครักษาความเชื่อโหราศาสตร์ และจากความต้องการดังกล่าว ก่อให้เกิดการ “สร้างชุดความเชื่อโหราศาสตร์แบบใหม่” เพื่อรองรับวิถีชีวิตของคนสมัยใหม่ ซึ่งความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

สรุปท้ายบทที่ 5

ตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ความเชื่อโหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทต่อการผลิตสร้างความเป็นไทใหญ่ของคนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ด้วยปัจจัยสำคัญอย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นแนวคิดเบื้องหลังพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ ทั้งพิธีกรรมประจำปี พิธีกรรมตามวัฏจักรชีวิต พิธีกรรมเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ของชีวิต รวมไปถึงพิธีกรรมที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อรองรับวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมสมัยใหม่ ต่างมีความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่เป็นพื้นฐานหรือแทรกตัวผสมผสานอยู่ ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พบว่าชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนยังคงยึดถือความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ในการดำเนินชีวิต ประการที่สอง กระแสความนิยมโหราศาสตร์ในประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อการยกระดับวิชาชีพของหมอดูทั่วประเทศให้กลายเป็นที่สนใจมากขึ้น รวมถึงทำให้คนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอน หันกลับมาซื้อหรือฟื้นฟูองค์ความรู้ด้านโหราศาสตร์ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาสำคัญ และประการที่สาม ความพยายามในการนำเสนอความเป็นไทใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของจังหวัด จะเห็นว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและสถาบันการศึกษาเพื่อท้องถิ่นต่างมีความพยายามที่จะฟื้นฟู สืบสาน และนำเสนอวัฒนธรรมประเพณี และภูมิปัญญาของไทใหญ่ ซึ่งรวมถึงความรู้เกี่ยวกับความเชื่อด้านโหราศาสตร์ไทใหญ่ ทั้งนี้ยังเป็นการตอบสนองต่อกระแสท้องถิ่นนิยมและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่เติบโตอย่างต่อเนื่องด้วย

จากการวิเคราะห์พบว่า ความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนในช่วงทศวรรษ 2530-2550 โดยพบว่ากระบวนการดังกล่าวเกิดจากผู้กระทำหลายภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน โดยคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนยังยึดถือความเชื่อและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ เช่น ยึดถือความเชื่อเรื่องวันทูน-วันม้วย ความเชื่อเรื่องภพเกิด ความเชื่อเรื่องยาม การดูดวงและการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตาหรือแก้ดวง

ชะตา การหลั่งหม้อน้ำตา การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น ในส่วนของสลาชาวไทใหญ่ ทั้งสลาไทใหญ่เดิม และสลาไทใหญ่พลัดถิ่น มีบทบาทในการรื้อฟื้นและผลิตซ้ำพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ และการจัดทำเครื่องรางแบบไทใหญ่ เช่น เทียนเสริมดวงชะตา ยันต์ พะของคำ แมงมู เหยี่ยวพระ นางสุรัสวดี ในส่วนของภาครัฐ หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการนำองค์ความรู้ทางโหราศาสตร์ไทใหญ่มาประยุกต์ใช้เพื่อนำเสนอความเป็นไทใหญ่ เช่น การสร้างปฏิทินประจำปี ที่ระบุนันทุน-วันม้วย การจัดกิจกรรมที่เกิดจากการประยุกต์พิธีกรรมโหราศาสตร์แบบไทใหญ่ เช่น พิธีสืบพระชะตาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล การประชาสัมพันธ์พิธีกรรมผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น การประชาสัมพันธ์พิธีกรรมหลั่งหม้อน้ำตาของสกาวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมถึงการพยายามใช้ “สลา” เป็นตัวแทนของภาครัฐในการสื่อสารและทำความเข้าใจกับประชาชน ในส่วนของวัดและองค์กรสงฆ์ก็มีบทบาทในการนำความเชื่อทางโหราศาสตร์ของไทใหญ่มานำเสนอในพื้นที่ทางพุทธศาสนา เช่น การสร้างกองมูแปดลูกวัน ซึ่งมีผู้มีพระประจำวันเกิดรอบแปดทิศตามหลักทักษา การจัดทำชุดสักการบูชาธาตุทั้งสี่และการจัดทำเทียนบนเรือเพื่อบูชาพระอุปคุตของวัดสำคัญในแม่ฮ่องสอน

เมื่อพิจารณาจากรูปแบบและวิธีการของกระบวนการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ โดยการใช้ความเชื่อโหราศาสตร์ พบว่าเป็นการเลือกนำความเชื่อโหราศาสตร์มาผลิตสร้างใหม่ ให้เหมาะสมกับความต้องการและบริบทของสังคมไทยในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังพบว่ามีการประชาสัมพันธ์และสร้างเครือข่ายเกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมโหราศาสตร์ในรูปแบบใหม่ อาทิ การใช้เว็บไซต์ การใช้สื่อโซเชียลมีเดีย เช่น ไลน์และเฟซบุ๊ก เป็นต้น

ดังกล่าวน่าจะเห็นว่า ความเชื่อและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ ได้ถูกเลือกสรรเพื่อนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ซึ่งกระบวนการดังกล่าวยังคงเกิดขึ้นและปรับตัวอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทและเงื่อนไขทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม

บทที่ 6

สรุปผล และข้อเสนอแนะ

คุณฉันทิพนธ์เรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

1. เพื่อศึกษาความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทใหญ่ และบทบาทของความเชื่อโหราศาสตร์ในพุทธศาสนาแบบไทใหญ่
2. เพื่อศึกษาการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ตั้งแต่ทศวรรษ 2530-2550

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้แนวทางการศึกษาด้วยวิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical approach) และใช้กรอบแนวคิดทางมานุษยวิทยา มีเนื้อหาการวิจัยเกี่ยวกับการสร้างและกระชับความเป็นไทใหญ่ ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ โดยเน้นศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 2530-2550 พื้นที่วิจัยได้แก่ ชุมชนชาวไทใหญ่ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งจากการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยเรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ พบว่า ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ตั้งแต่ยุคจารีตสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ชาวไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พยายามสร้างและนำเสนอภาพความเป็นไทใหญ่ของกลุ่มคนผ่านประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ตลอดจนวิถีการดำเนินชีวิตโดยความเชื่อโหราศาสตร์ ได้ถูกนำมาเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ความเชื่อโหราศาสตร์มีความสำคัญและมีบทบาทต่อการสร้างความเป็นไทใหญ่ กล่าวคือตั้งแต่ยุคจารีต โหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทในสังคมไทใหญ่ โดยความเชื่อโหราศาสตร์มีลักษณะเป็นความรู้ที่สร้างขึ้นจากปัจจัยภายในคือความรู้ด้านโหราศาสตร์ดั้งเดิมที่เกิดจากการสั่งสมองค์ความรู้ของไทใหญ่ ผสมผสานกับการรับอิทธิพลความรู้ด้านโหราศาสตร์จากภายนอก โดยเฉพาะความรู้โหราศาสตร์จากจีน และความรู้โหราศาสตร์จากอินเดียซึ่งไทใหญ่รับผ่านทางมอญ-พม่า

มาประยุกต์ใช้และสร้างเป็นชุดความรู้และความเชื่อ โหราศาสตร์ของไทยใหญ่ โดยความเชื่อ โหราศาสตร์ได้ปรับตัวให้สอดคล้องกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาและมีบทบาทใน สังคมไทยใหญ่สืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน

โหราศาสตร์ไทยใหญ่มีองค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ได้แก่ ประการแรก คัมภีร์ หมายถึง ตำราที่เป็นแหล่งความรู้ด้านโหราศาสตร์ โดยสามารถจำแนกตามลักษณะการใช้งานได้ 2 ประเภท คือ ตำราสำเร็จรูป หมายถึง ตำราโหราศาสตร์ที่มีการอธิบายวิธีการใช้งานและมีคำทำนายสำเร็จรูป มาให้ คนทั่วไปสามารถใช้ความรู้ที่บันทึกไว้ในตำราได้โดยตรง เช่น เปต่งม้า เปต่งไปไม้ และ ตำราที่ต้องใช้ความรู้และทักษะในการคำนวณและการพยากรณ์ ซึ่งผู้ใช้ต้องมีความรู้ความเชี่ยวชาญ ที่ผ่านการศึกษามาโดยตรง เช่น สล่า ประการที่สอง ครูหรือผีครู หมายถึง ผู้สั่งสอนและถ่ายทอด ความรู้โหราศาสตร์ เจ้าของคัมภีร์หรือตำรา ผู้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความรู้จากคัมภีร์หรือตำรา ครูใน สังคมไทยใหญ่สามารถจำแนกได้ 4 กลุ่ม ได้แก่ ครูที่เป็นมนุษย์ ครูพระพุทธรเจ้า (ครูพารา) ครูสุรัดสะดี (ครูสรัดสะดี) และครูที่เป็นวิญญาณ (ครูผี) ประการที่สาม สล่า หรือ โหรหรือหมอ หมายถึง บุคคลที่ศึกษาวิชาโหราศาสตร์ ซึ่งสามารถพยากรณ์หรือประกอบพิธีกรรมได้ ในสังคมไทย ใหญ่ สล่าเป็นสถานภาพที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคม อย่างไรก็ตาม สล่าจะต้องมี วัตรปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักศีลธรรมและจรรยาบรรณของสล่าด้วย ประการที่สี่ ผู้มารับบริการ หมายถึง ผู้ที่เข้ามาใช้บริการในการพยากรณ์หรือประกอบพิธีกรรม ซึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่ ความเชื่อโหราศาสตร์จะมีบทบาทเกี่ยวข้องตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ทำให้ทุกขั้นตอนของชีวิต ดำเนินไปบนพื้นฐานของความเชื่อโหราศาสตร์ ในรอบหนึ่งปี ชาวไทยใหญ่จะต้องไปพบสล่า เพื่อให้ทำนายดวงชะตาหรือประกอบพิธีกรรม โดยมุ่งหวังให้ชีวิตมีความเป็นปกติสุข และการพยากรณ์เหตุการณ์ในอนาคต ยังเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนการดำเนินชีวิตที่นำไปสู่ การเตรียมพร้อมรับเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นหรือเตรียมการแก้ปัญหา อาทิ การแต่งงาน การกำหนดเวลาในการทำการเกษตร ปริมาณผลผลิต ผลกำไรจากการค้า ปัญหาเรื่องโรคภัยไข้เจ็บ ปัญหาจิตใจ เป็นต้น ดังกล่าวมาจะเห็นได้ว่าองค์ประกอบทั้ง 4 ด้านของโหราศาสตร์ไทยใหญ่ มีความเชื่อมโยงและเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของชาวไทยใหญ่

ลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ไทยใหญ่แบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนของการคำนวณ ส่วนของพยากรณ์หรือการทำนาย และส่วนของการประกอบพิธีกรรม โดยทั้ง 3 ส่วน มีลักษณะเด่น กล่าวคือ ส่วนของการคำนวณ คือ วิธีการคำนวณตามหลักวิชาโหราศาสตร์ซึ่งสัมพันธ์กับดวงดาว (ดาราศาสตร์) โดยถอดรหัสจากดวงชะตาราศีแล้วแปลผลเพื่อนำไปสู่การพยากรณ์ ในส่วนของการพยากรณ์หรือการทำนาย หมายถึง กระบวนการแปลผลจากการคำนวณเพื่อถ่ายทอดแก่ผู้มารับ บริการ การพยากรณ์สามารถจำแนกได้ 3 ส่วน ได้แก่ การพยากรณ์เหตุการณ์ในอดีต การพยากรณ์

เหตุการณ์ในปัจจุบัน และการพยากรณ์เหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การพยากรณ์ตามหลักโหราศาสตร์จะมีประสิทธิภาพสามารถพยากรณ์ได้แม่นยำมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับปัจจัย 3 ประการ ได้แก่ ความแม่นยำและเที่ยงตรงของตำราที่ใช้ วิธีการใช้องค์ความรู้จากตำราที่ถูกต้อง และผู้คำนวณ หมายถึง สล่า ต้องมีความรู้ในตำราที่ใช้ ประกอบกับประสบการณ์และทักษะทางจิตวิทยาในการทำนายด้วย ในส่วนของการประกอบพิธีกรรม หมายถึง วิธีการ เครื่องมือ หรือกลไกที่สร้างขึ้นเพื่อใช้แก้ปัญหาที่สืบเนื่องมาจากการพยากรณ์หรือคำทำนายตามความเชื่อโหราศาสตร์ เช่น การสะเดาะเคราะห์ เมื่อพบว่าดวงชะตาประสบเคราะห์ การบูชาเทียนเพื่อเสริมดวงชะตา เป็นต้น โดยลักษณะการทำงานของโหราศาสตร์ไทใหญ่ดังกล่าวมาทั้ง 3 ส่วน มีการพัฒนาการอย่างต่อเนื่องซึ่งเป็นกระบวนการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชาวไทใหญ่ที่แปรเปลี่ยนไป อาทิ การปรับตัวของคำทำนายที่เกี่ยวกับการทำงานจากเดิมที่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่ในปัจจุบันมีอาชีพที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น

งานวิจัยนี้พยายามเสนอให้เห็นว่าโหราศาสตร์มีสถานะเป็นแหล่งความรู้ ที่สร้างขึ้นจากความรู้ภายในท้องถิ่นผสมผสานกับความรู้ที่รับจากวัฒนธรรมภายนอก แล้วนำมาปรับให้เหมาะสมกับสภาพวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ ทำให้ชุดความรู้ดังกล่าวมีประสิทธิภาพในการนำไปใช้เป็นแนวทางประกอบการคิดและการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ประจำวัน ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพธรรมชาติที่อยู่แวดล้อม การประกอบอาชีพ ความรู้เรื่องเวลา ความรู้เรื่องทิศ รวมถึงความรู้เกี่ยวกับวิธีการจัดการกับชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต ประการสำคัญโหราศาสตร์ได้เสนอแนะเกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหา ตลอดจนถึงเครื่องมือแก้ปัญหาทั้งในระดับปัจเจกและระดับสังคม โดยความรู้โหราศาสตร์ของไทใหญ่ถูกผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องในสองลักษณะ กล่าวคือ การผลิตซ้ำผ่านการบอกเล่าและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และการผลิตซ้ำผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร ประการแรก การผลิตซ้ำผ่านการบอกเล่าและการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องวัน ยาม ทิศประจำวันเกิด ความเชื่อดังกล่าว มีลักษณะเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่สมาชิกในสังคมยอมรับและปฏิบัติตาม เป็นกฎเกณฑ์ที่ทำให้สมาชิกในสังคมมีวิถีการดำเนินชีวิตที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นความรู้ที่ง่ายต่อการใช้งาน มีลักษณะที่ยืดหยุ่น สามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้โดยง่าย ประการที่สอง การผลิตซ้ำผ่านการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จะอยู่ในลักษณะของตำรา โดยตำราโหราศาสตร์ของไทใหญ่ประกอบด้วยตำราโหราศาสตร์สำเร็จรูป และตำราที่ต้องใช้ความรู้และทักษะประกอบในการคำนวณและพยากรณ์ ทั้งนี้พบว่า การบันทึกความรู้เกี่ยวกับโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ในแต่ละพื้นที่มีความแตกต่างกันอยู่บ้าง ซึ่งด้านหนึ่งอาจเกิดจากการคัดลอกที่ผิดพลาด และอีกด้านหนึ่งเกิดจากการปรับตัวของความรู้เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่หรือท้องถิ่นนั้น ๆ

จากลักษณะของการผลิตซ้ำที่เกิดขึ้นผ่านการบอกเล่าและผ่านตำรา ทำให้ความรู้เกี่ยวกับ
โหราศาสตร์มีความแพร่หลายและกลายเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่

จากความเชื่อโหราศาสตร์จะเห็นได้ว่าชาวไทยใหญ่ให้ความสำคัญกับวันเกิด ซึ่งถูกใช้เป็น
หลักในการอธิบายความสัมพันธ์กับความเชื่ออื่นภายใต้แนวคิดเรื่องทักษา โดยทักษาเป็นระบบที่
ผูกโยงความรู้เกี่ยวกับทิศทั้งแปดกับวันในรอบสัปดาห์เข้าด้วยกัน วันเกิดจะถูกอธิบายเชื่อมโยงกับ
ระบบทักษานำไปสู่การกำหนดทิศประจำตัวของชาวไทยใหญ่ การกำหนดกำลังวันเกิด การกำหนด
รูปสัตว์มงคลประจำวันเกิด การกำหนดสีและอัญมณีประจำวันเกิด การเลือกวันในการประกอบ
กิจกรรมและการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การตั้งชื่อสิ่งมีชีวิต (คน) การตั้งชื่อสิ่งที่ไม่มีชีวิต
(หมู่บ้านและเมือง) รวมไปถึงการพยากรณ์ดวงชะตา และการประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น
พิธีกรรมบูชาเทียน พิธีกรรมสืบชะตา พิธีกรรมแม่บ้านหรือแม่เมือง นอกจากนี้ชาวไทยใหญ่ยังให้
ความสำคัญกับคำพยากรณ์หรือคำทำนาย ทั้งคำทำนายที่เกิดจากการคำนวณโดยสลา คำทำนาย
จากตำราสำเร็จรูป หรือคำทำนายที่ประกอบปฏิทินระบบต่าง ๆ โดยพบว่าคำทำนายเป็นข้อมูล
ที่มีความสำคัญต่อการวางแผนการดำเนินชีวิต การคิดและการตัดสินใจของชาวไทยใหญ่
หากการทำนายเป็นไปในทางที่ดีชาวไทยใหญ่จะดำเนินชีวิตไปตามคำทำนายนั้นโดยปกติ
แต่หากการทำนายเป็นไปในทางที่ไม่ดี ชาวไทยใหญ่จะหาทางแก้ไขปัญหาคำทำนายด้วยการแก้เคล็ด
หรือประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตาหรือแก้ไขดวงชะตาให้ดีขึ้น

อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่ ทำให้ความเชื่อดังกล่าวกลายเป็น
ส่วนหนึ่งของการสร้างและนิยามตัวตนของคนไทยใหญ่ กล่าวคือ

ในระดับปัจเจก พบว่า ความเชื่อโหราศาสตร์มีผลต่อการนิยามตัวตน เช่น ทารกที่เกิดมา
จะได้รับการตั้งชื่อโดยยึดหลักทักษาโดยวันเกิดหรือ “หน้าม” จะเป็นเครื่องหมายแทนตัวบุคคล
ซึ่งจะสัมพันธ์กับทิศในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ การใช้รูปสัตว์มงคลประจำวันเกิดเป็น
เครื่องหมายแทนตัวเอง การนิยามลักษณะเบื้องต้นของคนตามเรือนเกิดหรือภพเกิด การนิยาม
ลักษณะเบื้องต้นของคนตามธาตุ การประกอบกิจกรรมสำคัญในทิศประจำวันเกิด การประเมิน
ชะตาชีวิตของตนในแต่ละช่วงปีได้อย่างคร่าว ๆ การพยากรณ์ดวงชะตาลดชีวิต ตลอดถึง
การประกอบพิธีกรรมและการทำบุญเพื่อเสริมดวงชะตา

ในระดับสังคม พบว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีอิทธิพลต่อแนวคิดในการสร้างบ้านและ
เมืองของไทยใหญ่ ได้แก่ แนวคิดเรื่องเมืองมีตัวตน และแนวคิดเรื่องทักษา ประการแรก ความเชื่อ
เกี่ยวกับหมู่บ้านและเมืองมีตัวตนและมีชีวิตเหมือนมนุษย์ จึงพบการเรียกส่วนประกอบของหมู่บ้าน
และเมืองโดยแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ หัวบ้าน/หัวเมือง/หัวเวียง กลางหรือใจบ้าน/ กลางเมือง/
กลางเวียง และหางบ้าน/ หางเมือง/ หางเวียง โดยแต่ละส่วนมีความสำคัญแตกต่างกัน ส่วนใหญ่

“กลาง” หรือ “ใจ” จะเป็นส่วนสำคัญของชุมชนเพราะเป็นที่ตั้งของเสาไ้บ้าน ซึ่งเป็นหมุดหมายสำคัญของการตั้งหมู่บ้าน ในทุกปีจะมีการประกอบพิธีกรรม “แม่บ้านหรือแม่เมือง” หรือ “วานปะริก” หมายถึง พิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาหมู่บ้านหรือเมือง ซึ่งพิธีกรรมดังกล่าวประกอบด้วยพิธีกรรมทางโหราศาสตร์และพิธีกรรมทางพุทธศาสนา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้บ้านเมืองมีความอุดมสมบูรณ์และมีอายุยืนยาว ประการที่สอง แนวคิดเรื่องทักษา พบว่าการตั้งชื่อหมู่บ้านและการประกอบพิธีกรรมสำคัญของหมู่บ้านต้องสัมพันธ์กับ “หน้าม” หรือวันก่อตั้งหมู่บ้านหรือเมือง และในกรณีของเมืองขนาดใหญ่ ทักษาเมืองยังมีผลต่อการกำหนดตำแหน่งสถานที่สำคัญของเมือง อาทิ หอเจ้าฟ้า วัดประจำเมือง ประตูเมือง เป็นต้น นอกจากนี้ความเชื่อโหราศาสตร์ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือในการควบคุมสังคม เช่น การสร้างข้อห้ามหรือการเสนอแนะข้อปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันในสังคมผ่านความเชื่อโหราศาสตร์

กล่าวได้ว่าวิถีชีวิตและโลกทัศน์ของชาวไทยใหญ่ มีความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ สอดแทรกอยู่ และพบว่า ชาวไทยใหญ่สร้างและนิยามความเป็นตัวตนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ทั้งในระดับปัจเจกและในระดับสังคมมาอย่างต่อเนื่อง

ความเชื่อโหราศาสตร์ได้เข้าไปมีบทบาทในพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่อย่างต่อเนื่อง กล่าวคือ พุทธศาสนายายเข้ามาในสังคมไทยใหญ่และกลายเป็นความเชื่อกระแสหลัก การรับพุทธศาสนาครั้งสำคัญของชาวไทยใหญ่ สามารถแบ่งได้ 2 ส่วน คือการรับพุทธศาสนาจากเชียงใหม่ ซึ่งเรียกว่านิกายโยนหรือเกิงโยน และการรับพุทธศาสนาจากพม่า ซึ่งเรียกว่านิกายม่านหรือเกิงม่าน พุทธศาสนาทั้งสองนิกายหลักล้วนแต่เป็นพุทธศาสนาที่รับผ่านมาจากมอญ ซึ่งพบว่า มีความเชื่อโหราศาสตร์เจือปนอยู่ ดังนั้นจึงทำให้พุทธศาสนาที่ไทยใหญ่รับมามีความเชื่อโหราศาสตร์ผสมผสานอยู่ด้วย ต่อมาเมื่อพุทธศาสนานิกายโยนและนิกายม่านได้เติบโตในสังคมไทยใหญ่ ก็พบว่าทั้งสองนิกายมีบทบาทในการสืบทอดความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่ ยิ่งไปกว่านั้น พุทธศาสนาทั้งสองนิกายต่างพยายามสร้างและแข่งขันพื้นที่ในสังคมไทยใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ สะท้อนผ่านการแบ่งแยกความเชื่อโหราศาสตร์ที่เกี่ยวกับ “อักขระ” และ “คาถา” ที่อ้างอิงความชอบธรรมจากทั้งสองนิกาย โดยมีความเชื่อว่าเป็นส่วนของการใช้อักขระในวิชาโหราศาสตร์ อักขระของพมามีความศักดิ์สิทธิ์ และในส่วนของการใช้คาถาในวิชาโหราศาสตร์ คาถาของโยนมีความศักดิ์สิทธิ์ การสร้างให้ความเชื่อโหราศาสตร์ที่อ้างอิงกับพุทธศาสนาทั้งสองนิกายมีลักษณะเด่นที่แตกต่างกัน นอกจากนี้จะสะท้อนให้เห็นการประนีประนอมระหว่างพุทธศาสนาทั้งสองนิกายผ่านความเชื่อโหราศาสตร์แล้ว ยังทำให้เห็นว่าชาวไทยใหญ่มองว่าความเชื่อโหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา

ชาวไทใหญ่ให้คำนิยามเกี่ยวกับพุทธศาสนาที่ตนนับถือหมายถึงคำสอนทางพุทธศาสนา รวมถึงพิธีกรรมที่รวมเอาความเชื่อเกี่ยวกับโหราศาสตร์ และความเชื่อผีซึ่งเป็นความเชื่อดั้งเดิมเอาไว้ด้วย โดยจัดลำดับให้พุทธศาสนาซึ่งมีพระพุทธเจ้าเป็นศาสดาเป็นสิ่งที่เคารพอย่างสูงสุด มีผีหรือเทวดาหรืออารักษ์ที่เป็นสัมมาทิฐิทำหน้าที่พิทักษ์รักษาพุทธศาสนา รวมถึงพุทธศาสนิกชนที่ปฏิบัติตามหลักคำสอน คนไทใหญ่จึงมองว่าโหราศาสตร์ไม่ได้เป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักคำสอนทางพุทธศาสนา และมองว่าพุทธศาสนาและโหราศาสตร์ทำหน้าที่แตกต่างกันในการตอบสนองความต้องการของผู้คน กล่าวคือ พุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักคำสอนที่เป็นสังฆธรรม ความรู้ที่ถูกต้อง และวิธีการปฏิบัติตามความรู้ที่ถูกต้องเพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายสำคัญทางพุทธศาสนา อย่างไรก็ตาม ในความเข้าใจของคนไทใหญ่ในอดีต มองว่าพุทธศาสนาเป็นเรื่องของ “โลกหน้า” ดังนั้น ประเพณี พิธีกรรมหรือการทำบุญสั่งสมบารมีจึงเป็นไปเพื่อหวังผลในภพหน้า ทั้งในลักษณะของการสั่งสมบุญบารมีเพื่อให้ถึงซึ่งพระนิพพาน หรือเพื่อให้ได้เกิดมาพบกับพระศรีอริยเมตไตรย ด้วยลักษณะดังกล่าวทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทในการทำหน้าที่เป็นกลไก หรือเครื่องมือในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินชีวิตทางโลก กล่าวได้ว่าเป็นวิธีการจัดการปัญหาใน “โลกนี้” สอดคล้องกับที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2557, หน้า 140) กล่าวว่า ความเชื่อเกี่ยวกับไสย ซึ่งในที่นี้หมายถึงรวมถึง ความเชื่อโหราศาสตร์ เป็นเทคโนโลยีหรือวิธีการแก้ปัญหาในโลกนี้ ด้วยลักษณะการทำงานที่มีเป้าหมายแบ่งแยกกันอย่างชัดเจน พุทธศาสนาและโหราศาสตร์จึงทำหน้าที่ร่วมกันได้เป็นอย่างดี

จะเห็นได้ว่า ลักษณะการทำงานในทุกภาคส่วนของวิชาโหราศาสตร์ พยายามสร้างความชอบธรรมโดยการอ้างอิงหลักคำสอนทางพุทธศาสนา อาทิ การพยากรณ์บนพื้นฐานความเชื่อเรื่องบุญกรรม การประกอบพิธีกรรมซึ่งนิยมอ้างอิงกับการถวายอามิสบูชาต่อพระรัตนตรัย การนำบทพระปริตรมาผูกเป็นยันต์ การประกอบพิธีกรรมผ่านการทำบุญในรูปแบบต่าง ๆ และในส่วนของ “สลา” รวมถึง บุคคลที่เกี่ยวข้อง หากตั้งตนอยู่ในหลักคำสอนของพุทธศาสนา ได้แก่การยึดมั่นในทาน ศีล ภาวนา มีความเคารพครู เชื่อว่าจะทำให้เกิดพลังอำนาจ ญาณพิเศษ หรือมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองรักษา ทำให้มีความสุขและปลอดภัยจากอันตราย ดังกล่าวมาทำให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นความเชื่อกระแสหลักที่ครอบคลุมความเชื่อโหราศาสตร์และความเชื่ออื่น ๆ ในสังคมไทใหญ่

นอกจากนี้ชาวไทใหญ่มองว่าความเชื่อโหราศาสตร์มีส่วนช่วยในการธำรงพุทธศาสนาให้มีอายุถึงห้าพันปี โดยความรู้จากโหราศาสตร์สามารถช่วยให้พุทธศาสนิกชนดำรงชีวิตได้อย่างเป็นปกติสุข มีดวงชะตาที่ดี และสามารถแก้ไขหรือหาทางออกในยามที่ประสบปัญหาได้ ซึ่งจะส่งผลให้มีกำลังกายและกำลังใจในการปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี และทำหน้าที่

ทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง

กล่าวได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อโหราศาสตร์และพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ เป็นไปในลักษณะที่เกี่ยวเนื่องกัน การที่ความเชื่อโหราศาสตร์อ้างอิงหลักการทางพุทธศาสนา เช่น เรื่องบาปกรรม เรื่องการสั่งสมบุญ ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์มีความชอบธรรมมากยิ่งขึ้น และในส่วนของพุทธศาสนา ก็ใช้ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นเครื่องมือในการจัดการและแก้ไขปัญหา ในส่วนที่พุทธศาสนาไม่อาจเข้าถึงหรือจัดการได้ โดยเฉพาะในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับทางโลก

แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนาและความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากยุคจารีต ซึ่งเกิดจากการได้รับอิทธิพลทางความคิดจากรัฐไทย กล่าวคือ แนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาของไทยเริ่มแปรเปลี่ยนไปโดยมีลักษณะเป็นมนุษยนิยมมากขึ้นตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1 (สายชล สัตยานุรักษ์, 2546) และเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดในสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาสมัยใหม่ที่เสนอว่า พุทธศาสนาสามารถนำมาปรับใช้และเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหาในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันได้มากขึ้น เช่น หลักคหิปปกปฏิบัติ แนวคิดดังกล่าวพยายามชี้ให้เห็นว่าโหราศาสตร์ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งของพุทธศาสนา นำไปสู่การสร้างพรมแดนระหว่างพุทธศาสนากับโหราศาสตร์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2557) ซึ่งแนวคิดดังกล่าวขยายมาสู่ชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน เมื่อเกิดการปกครอง การปกครองโดยรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางที่เริ่มต้นขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2427 ซึ่งก่อให้เกิดกระบวนการสร้างความเป็นไทยผ่านการจัดการปกครอง การศึกษา ฯลฯ ตลอดถึงการปฏิรูปคณะสงฆ์เมื่อ พ.ศ. 2445 ซึ่งมีจุดประสงค์เพื่อต้องการให้คณะสงฆ์ไทยมีความเป็นเอกภาพและมีแนวปฏิบัติที่เป็นไปในแนวทางเดียวกัน โดยการจัดระเบียบการปกครองสงฆ์และการขยายตัวของการศึกษา พระปริยัติธรรมจากกรุงเทพฯ ความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลต่อความเชื่อโหราศาสตร์ที่เคยมีบทบาทในพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ กล่าวคือ ประการแรก การเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษาจากระบบจารีตสู่ระบบสมัยใหม่ทำให้การสืบทอดความเชื่อโหราศาสตร์ที่ถูกสืบทอดผ่านการศึกษาระบบจารีตค่อย ๆ เลือนหายไป ประการที่สอง การรับอิทธิพลด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะรูปแบบพิธีกรรมทางศาสนาจากกรุงเทพฯ เข้ามาปรับใช้ในชุมชนไทใหญ่แม่ฮ่องสอน มีส่วนทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์ที่เคยมีบทบาทในพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ถูกลดความสำคัญลง

แม้ว่าปัจจัยดังกล่าวจะทำให้ชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนมีทัศนคติต่อโหราศาสตร์ปรับเปลี่ยนไปบ้าง แต่ก็ไม่อาจปฏิเสธความเชื่อโหราศาสตร์ออกไปจากชีวิตได้ เพราะทั้งประเพณีชีวิตและพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เช่น การตั้งชื่อทารกแรกคลอด การหาฤกษ์ในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ก็ล้วนแต่แฝงไปด้วยความเชื่อทางโหราศาสตร์ กล่าวได้ว่าตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีบทบาทในพื้นที่ทางศาสนาของชาวไทใหญ่ และอาจกล่าว

ได้ว่าความเชื่อโหราศาสตร์ที่ผสมผสานอยู่ในพุทธศาสนาแบบไทใหญ่ มีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ตลอดช่วงเวลาที่ผ่านมา

ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทต่อการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ช่วงเวลาของการก่อตั้งชุมชนสืบเนื่องมาถึงปัจจุบัน กล่าวคือ พื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นบริเวณชายแดนด้านตะวันตกของนครเชียงใหม่ หรือทางด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ประมาณปลายพุทธศตวรรษที่ 25 ชาวไทใหญ่จากรัฐฉาน รัฐคะยาห์ และพื้นที่อื่น ๆ ในสหภาพเมียนมาร์ ได้เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐาน โดยมีชุมชนแม่ฮ่องสอนเป็นศูนย์กลาง ต่อมาใน พ.ศ. 2417 จึงได้รับการยกสถานะเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองหน้าด่านของนครเชียงใหม่ ต่อมาใน พ.ศ. 2456 มีสถานะเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเป็นหน่วยการปกครองในระดับภูมิภาคของประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีลักษณะพิเศษกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือ เพราะประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ ทำให้วัฒนธรรมของชาวไทใหญ่เป็นวัฒนธรรมหลักในพื้นที่นี้ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างและธำรงความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนได้อย่างสืบเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน

ในด้านของการสร้างเมืองพบว่า ความเชื่อโหราศาสตร์มีบทบาทอย่างยิ่งต่อแนวคิดในการสร้างเมืองแม่ฮ่องสอน ประการแรก แนวคิดเรื่องเมืองมีชีวิตเป็นแนวคิดที่พบได้เด่นชัดในเมืองแม่ฮ่องสอนและชุมชนไทใหญ่โดยรอบ โดยพบคำเรียกส่วนประกอบของหมู่บ้านและเมืองหรือเวียงว่า หัวบ้านหรือเวียง ใจหรือกลางบ้านหรือเวียง และหางบ้านหรือเวียง แม้ว่าปัจจุบันบางชุมชนจะมีการขยายตัว ทำให้แนวคิดดังกล่าวเลือนรางไป แต่ยังพบว่า มีหลักฐานและความทรงจำของสมาชิกในชุมชนหลงเหลืออยู่ เช่น กรณีของเมืองหรือเวียงแม่ฮ่องสอน ที่ขยายตัวอย่างมากทำให้บริเวณหัวเวียงเดิม เปลี่ยนสภาพเป็นกลางเวียง แต่ทว่าผู้คนยังมีความทรงจำที่ยืนยันได้ว่าบริเวณดังกล่าวเป็นหัวเวียง และมีหลักฐานคือวัดหัวเวียง ทำให้เห็นว่าแนวคิดดังกล่าวมีอยู่จริง นอกจากนี้ทุกปี ชุมชนไทใหญ่ทั้งในเมืองแม่ฮ่องสอน และหมู่บ้านต่าง ๆ จะประกอบพิธี “แม่บ้านหรือแม่เมือง” หรือ “วานปะลิก” หมายถึง พิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาหมู่บ้านหรือเมือง ซึ่งยังคงยึดถือปฏิบัติต่อเนื่องและในปัจจุบันพิธีกรรมดังกล่าวยังได้รับการสนับสนุนทั้งจากภาคประชาชนและภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สะท้อนให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีบทบาทอย่างสืบเนื่องและเป็นที่ยอมรับในสังคมปัจจุบัน ประการที่สอง ชื่อของหมู่บ้านและเมืองของชุมชนไทใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งขึ้นบนพื้นฐานความเชื่อเรื่องทักษา โดยทุกหมู่บ้านจะมี “หน้ามบ้าน” หรือชะตาของบ้าน ซึ่งชื่อของหมู่บ้านจะถูกตั้งขึ้นให้สัมพันธ์กับ “หน้ามบ้าน” นอกจากนี้การประกอบกิจกรรมสำคัญอื่น ๆ ของหมู่บ้านก็มักจะเลือกทำในวันที่

สัมพันธ์กับหนามบ้านด้วย ทำให้เห็นว่าความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีอิทธิพลต่อการดำรงอยู่ของหมู่บ้านและเมืองอย่างสืบเนื่อง

ตั้งแต่ พ.ศ. 2530 เป็นต้นมา พบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีบทบาทในการสร้างความเป็นไทใหญ่อย่างต่อเนื่อง โดยมีปัจจัยสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ ประการแรก ความเชื่อโหราศาสตร์เป็นแนวคิดเบื้องหลังประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทใหญ่ ทั้งประเพณีชีวิตและประเพณีทางพุทธศาสนา จะพบความเชื่อโหราศาสตร์สอดแทรกอยู่ เช่น การดูฤกษ์ยามในการทำบุญ การเลือกวัดอุทยานเพื่อทำบุญและให้ผลในด้านเสริมดวงชะตา เป็นต้น ประการที่สอง กระแสท้องถิ่นนิยมซึ่งขยายตัวอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา ทำให้เกิดปรากฏการณ์โหยหาอดีต การรื้อฟื้นและการสร้างอัตลักษณ์ของท้องถิ่น ส่งผลให้ความเชื่อโหราศาสตร์ได้รับความสนใจนำไปสู่การรื้อฟื้นการผลิตซ้ำ และการผลิตใหม่ ในรูปแบบของความเชื่อและภูมิปัญญาของกลุ่มชาติพันธุ์ไทใหญ่ ทั้งนี้ เพื่อตอบสนองความต้องการของท้องถิ่นเอง ประกอบกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม โดยเฉพาะวัฒนธรรมไทใหญ่ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หลัก ทำให้ จ. แม่ฮ่องสอน พยายามนำเสนอภาพความเป็นเมืองไทใหญ่ในประเทศไทย โดยประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ โดยความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ได้เข้ามามีบทบาทเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน เพื่อรองรับการขยายตัวของการท่องเที่ยวด้วย ประการที่สาม กระแสความนิยมโหราศาสตร์ในประเทศไทย ที่ขยายตัวอย่างต่อเนื่องผ่านสื่อสารสนเทศรูปแบบต่าง ๆ ประกอบกับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา ปัญหาทางเศรษฐกิจและปัญหาทางการเมืองที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างต่อเนื่อง ทำให้ความเชื่อโหราศาสตร์ได้เข้ามามีบทบาทในการอธิบายความเป็นไปในส่วนต่าง ๆ ของสังคมไทย เช่น การเมือง สภาพเศรษฐกิจ ภัยธรรมชาติ ยิ่งไปกว่านั้น บุคคลสำคัญในระดับประเทศ ทั้งนักการเมือง ดารา ข้าราชการระดับสูง ทหาร ก็ให้ความสนใจต่อความเชื่อโหราศาสตร์ทั้งในรูปแบบของการบริโภคความเชื่อดังกล่าวและผันตัวเองเป็นหมอดูหรือโหราจารย์ นอกจากนี้ ระบบสารสนเทศที่พัฒนาขึ้นทำให้หมอดูที่มีชื่อเสียงนำเสนอตัวตนผ่านสื่อ และนำไปสู่ธุรกิจการพยากรณ์ผ่านโครงข่ายโทรศัพท์และพัฒนาสู่เครือข่ายโซเชียลมีเดียในปัจจุบัน รวมถึงการสร้างกลุ่มเครือข่ายที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อโหราศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ก็ได้รับความสนใจ และมีบทบาทในสังคมไทยด้วย ดังกล่าวมาส่งผลให้กระแสความเชื่อโหราศาสตร์เติบโตขึ้นอย่างต่อเนื่องในสังคมไทย และมีส่วนในการกระตุ้นให้สังคมไทใหญ่แม่ฮ่องสอนรื้อฟื้นและผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่

กระบวนการสร้างความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ในช่วงหลังทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา มีจุดประสงค์ในการสร้างเพื่อตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนทั้งภายใน

และภายนอก กล่าวคือ ในส่วนของกลุ่มคนภายในพบว่าเกิดจากผู้กระทำหลายภาคส่วน ในส่วนของคนไทใหญ่ในพื้นที่แม่ฮ่องสอนเอง พบว่ายังคงยึดถือความเชื่อและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ เช่น การยึดถือความเชื่อเรื่องวันทวน-วันม่วย ความเชื่อเรื่องภพเกิด ความเชื่อเรื่องยาม การดวงชะตา และการประกอบพิธีกรรมเพื่อเสริมดวงชะตาหรือแก้ไขดวงชะตา การหล่อมือน้ำตา การก่อเจดีย์ทราย เป็นต้น ทำให้เกิดการผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ และมีการปรับรูปแบบให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและสภาพสังคมในปัจจุบัน

ในส่วนของสลาชาวไทใหญ่ ทั้งสลาไทใหญ่เดิมและสลาไทใหญ่พลัดถิ่น มีบทบาทในการรื้อฟื้นและการผลิตซ้ำความเชื่อโหราศาสตร์ผ่านการพยากรณ์ การประกอบพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ ตลอดจนเลือกนำความเชื่อโหราศาสตร์ของไทใหญ่มาปรับใช้หรือสร้างใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการและการใช้งานในปัจจุบัน และในขณะเดียวกันก็เป็นการนำเสนอความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ด้วย เช่น การทำเทียนบูชาเพื่อเสริมดวงชะตาชนิดต่าง ๆ ยันต์ พะของคำ แมงปู้ เหยี่ยวพระนางสุรัสวดี หนังสือทำนายฝันพันประการ และชุดไฟพยากรณ์แบบไทใหญ่ เป็นต้น

ในส่วนของภาครัฐ หน่วยงานราชการและองค์กรปกครองส่วนถิ่น มีการนำองค์ความรู้ทางโหราศาสตร์ไทใหญ่มาประยุกต์ใช้เพื่อสร้างและนำเสนอความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอน เช่น การสร้างปฏิทินประจำปีที่ระบุวันทวน-วันม่วย การจัดกิจกรรมที่เกิดจากการประยุกต์พิธีกรรมตามความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ เช่น พิธีสืบพระชะตาเพื่อถวายเป็นพระราชกุศล รวมถึงการพยายามใช้ “สลา” เป็นกระบอกเสียงของภาครัฐในการสื่อสารและทำความเข้าใจกับประชาชน นอกจากนี้ ภาครัฐยังมีบทบาทในการส่งเสริมและประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรมทางโหราศาสตร์ของชาวไทใหญ่ที่เป็นส่วนหนึ่งของประเพณีสำคัญ เช่น การประชาสัมพันธ์พิธีกรรมหล่อมือน้ำตาในช่วงประเพณีสงกรานต์ โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

ในส่วนของวัดและองค์กรสงฆ์ก็มีบทบาทในการนำความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่มาสร้างรูปแบบใหม่และนำเสนอในพื้นที่ทางพุทธศาสนา เช่น การสร้างก่องมูแปดลูกวัน ซึ่งมีชুমพระประจำวันเกิดประจำทั้งแปดทิศตามหลักทักษา การจัดทำชุดสักการบูชาธาตุทั้งสี่ และการจัดทำเทียนบนเรือเพื่อบูชาพระอุปคุตของวัดสำคัญในพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำหรับกลุ่มคนภายนอก จากกระแสการเติบโตของความเชื่อโหราศาสตร์ที่ได้รับความนิยมอย่างมากในสังคมไทย รวมถึงความเชื่อเรื่องการแก้เคล็ดตามความเชื่อโหราศาสตร์ในรูปแบบต่าง ๆ และการทำบุญเพื่อเสริมดวงชะตาราตี และเนื่องจากเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวจึงพบว่า มีการเลือกนำเอาความเชื่อโหราศาสตร์ไทใหญ่ซึ่งมีรูปแบบพิธีกรรมที่เป็นรูปธรรมมาปรับสร้างเป็นพิธีกรรมใหม่เพื่อรองรับความเชื่อดังกล่าว โดยเชื่อมโยงกับความเชื่อ

โหราศาสตร์ ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมในสังคมไทย เช่น การเลือกนำเอาพิธีกรรมบูชาธาตุทั้งสี่ มาอธิบายว่าเป็นการถวายเครื่องสักการะแด่พระพุทธรูปประจำวันเกิดที่ตั้งประจำทิศรอบองค์พระเจดีย์ เพื่อเสริมดวงชะตาและแก้ปีชง การจุดเทียนบูชาพระอุปคุตเพื่อแก้ปีชงและเสริมดวงรับทรัพย์ ประการสำคัญพิธีกรรมดังกล่าวถูกนิยามว่าเป็น พิธีกรรมของชาวไทยใหญ่ ซึ่งสร้างความสนใจให้แก่กลุ่มคนภายนอกโดยเฉพาะนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ดังกล่าวน่าจะเห็นได้ว่า ความเชื่อโหราศาสตร์ในสังคมไทยใหญ่ มีสถานะเป็นองค์ความรู้ที่มีอิทธิพลต่อการประกอบสร้างความเป็นไทยใหญ่ โดยในยุคจารีตโหราศาสตร์มีลักษณะเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประกอบการดำเนินชีวิตตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเสียชีวิต การประกอบอาชีพ และการทำความเข้าใจสภาพแวดล้อม ฯลฯ แม้ว่าในเวลาต่อมา สถานะขององค์ความรู้ดังกล่าวจะถูกแทนที่ด้วยความรู้สมัยใหม่ที่พัฒนาขึ้นด้วยหลักการทางวิทยาศาสตร์ แต่ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกลับไม่ได้ทำให้ความสำคัญของความเชื่อโหราศาสตร์ถูกลดความสำคัญลง และพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่ได้ปรับตัว โดยในส่วนของ การปรับตัวของความเชื่อโหราศาสตร์ภายในสังคมไทยใหญ่เอง ได้มีการปรับตัวทั้งในด้านของคำอธิบายในการพยากรณ์ การปรับรูปแบบของความเชื่อและพิธีกรรม เช่น การทำพิธีถวายหมอน้ำตาแทนบุตรหลานที่ไม่สามารถมาประกอบพิธีได้ ทั้งนี้ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อวิถีชีวิตสมัยใหม่ของชาวไทยใหญ่ได้ และยังพบว่าความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่ได้ปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อโหราศาสตร์จากภายนอก โดยเฉพาะความเชื่อโหราศาสตร์ซึ่งกำลังได้รับความนิยมในสังคมไทย โดยการปรับตัวดังกล่าวเป็นไปในลักษณะการเลือกนำเอาความเชื่อบางอย่างที่เหมาะสมมาปรับใช้กับความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่ เช่น ชาวไทยใหญ่อาจจะเลือกใช้ฤกษ์แต่งงานตามวิธีการหาฤกษ์จากความเชื่อโหราศาสตร์อื่น แต่จะยกเว้นไม่เลือกฤกษ์ที่ตรงกับช่วงเทศกาลเข้าพรรษาหรือฤกษ์ที่ตรงกับวันม้วย ซึ่งเป็นความเชื่อของชาวไทยใหญ่ เป็นต้น นอกจากนี้อิทธิพลของความเชื่อโหราศาสตร์จากภายนอกที่ขยายเข้ามาสู่สังคมไทยใหญ่ ยังทำให้เกิดการผลิตสร้างพิธีกรรมใหม่เพื่อตอบสนองความเชื่อดังกล่าว เช่น การสร้างพิธีกรรมแก้ดวงปีชงแบบไทยใหญ่ เป็นต้น จะเห็นว่าการเลือกที่จะยึดถือความเชื่อโหราศาสตร์ไทยใหญ่บางอย่าง หรือสร้างพิธีกรรมใหม่แบบไทยใหญ่ สะท้อนว่าชาวไทยใหญ่ยังเลือกที่จะใช้ความเชื่อโหราศาสตร์ในการนิยามความเป็นไทยใหญ่ของตน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การสร้างความเป็นไทยใหญ่เมื่อส่องส่องผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ เป็นปรากฏการณ์ที่ชาวไทยใหญ่ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เลือกนำความเชื่อโหราศาสตร์ทั้งความเชื่อโหราศาสตร์ของชาวไทยใหญ่เอง และการรับความเชื่อโหราศาสตร์จากภายนอกมาปรับใช้ในการสร้างและนิยามความเป็นไทยใหญ่ของกลุ่มตน โดยกระบวนการดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นในลักษณะที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน แต่มีความแตกต่างกันตามแต่บริบทของ

แต่ช่วงเวลา ย่าง ไปกว่านั้น จุดมุ่งหมายในเลือกนำความเชื่อโหราศาสตร์มาใช้ในการสร้างความ เป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนของคนแต่ละกลุ่มก็มีความแตกต่างกันด้วย และจะเห็นได้ว่าการสร้างความ เป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์มีลักษณะที่ไม่หยุดนิ่ง และพบว่ามี การเลือกรับ ปรับเปลี่ยนและผลิตสร้างขึ้นมาอย่างต่อเนื่อง เป็นการปรับตัวและสร้างความเชื่อโหราศาสตร์ ไทใหญ่แบบใหม่เพื่อให้สามารถตอบสนองความต้องการของวิถีชีวิตสมัยใหม่ได้อย่างเหมาะสม ยิ่งไปกว่านั้น ในปัจจุบันเงื่อนไขที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดปรากฏการณ์ดังกล่าว ไม่ได้จำกัดอยู่ใน สังคมไทใหญ่เท่านั้น แต่ปัจจัยภายนอก ทั้งในระดับประเทศและระดับโลก ตลอดถึงการขยายตัว ของเครือข่ายสังคมที่เกิดขึ้นผ่านสื่อโซเชียลมีเดียยังมีส่วนสำคัญที่ทำให้เกิดการเลือกนำความเชื่อ โหราศาสตร์มาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่แม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยเรื่อง การสร้างความเป็นไทใหญ่แม่ฮ่องสอนผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาวิจัยในโอกาสต่อไป ดังนี้

1. ควรศึกษาบทบาทของโหราศาสตร์ไทใหญ่ที่มีต่อคนไทใหญ่ในประเทศเมียนมาร์ คนไทใหญ่พลัดถิ่น และทัศนคติของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นที่มีต่อโหราศาสตร์ไทใหญ่
2. ควรขยายผลศึกษาความเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเกี่ยวกับพุทธศาสนาของชาวไทใหญ่ ในประเทศเมียนมาร์ที่มีต่อโหราศาสตร์ เนื่องจากเงื่อนไขเกี่ยวกับพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของ พุทธศาสนาในประเทศไทยและประเทศเมียนมาร์ในยุคสร้างรัฐชาติมีความแตกต่างกัน
3. ควรศึกษาการสร้างและนิยามความเป็นไทใหญ่ผ่านความเชื่อโหราศาสตร์ในพื้นที่ อื่นของประเทศไทย เพราะปัจจุบันมีชาวไทใหญ่พลัดถิ่นจากรัฐฉานกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ทาง เศรษฐกิจของประเทศไทยอย่างหนาแน่น และความเชื่อโหราศาสตร์ยังคงมีบทบาทต่อการดำรงชีวิต ของชาวไทใหญ่ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ ทั้งในประเทศไทยและในพื้นที่อื่น

บรรณานุกรม

- กรรณก รัตนวราภรณ์. (2545). *จักรวาลคติในการวางผังวัดหลวงล้านนา: สัญลักษณ์สะท้อนอำนาจรัฐในอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ช่วงพุทธศตวรรษที่ 21*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. (2533). *ประวัติวัดที่วราชอาณาจักร เล่มที่ 8*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กฤตชญา อาชวนิชกุล. (2551). *จินตนาการความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- กวี วรกวิน. (2555). *แอตลาสประเทศไทยกายภาพรายจังหวัด (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. กรุงเทพฯ: พัฒนาคุณภาพวิชาการ.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (จ.ศ. 1251). *ใบบอกหลวงวิจิตรศาสตร์ถึงมะนางเม็ยะ*.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (พ.ศ. 2457, 3-6 สิงหาคม). *เรื่องโรงเรียนห้องสอนศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. เลขที่ ศ. 4/57.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (พ.ศ. 2475). *เรื่องการแนะนำสตรีในการแต่งกาย*. เลขที่ มท. 5. 9/75.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (พ.ศ. 2481). *จังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่งสำเนารายงานการตรวจราชการของกรรมการ จังหวัดแม่ฮ่องสอนประจำเดือนมกราคม-กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2481*. เลขที่ ศธ. 43/128.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.ศ. 108). *รายงานหลวงประกาศดีกิจการบุญเกี่ยวกับการปกครองของเงี้ยว*. เลขที่ ต. 40/3.
- กองหอจดหมายเหตุแห่งชาติ. (ร.ศ. 111). *รายชื่อตำบลที่ต่าง ๆ ทั้งรายประมาณแถบียนพลเมืองแลที่ดิน*. เลขที่ ต. 40/5.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2538). *การศึกษาวัฒนธรรมชนชาติไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- กัญญา ลีลาชัย. (2544). *การค้นคว้าประวัติศาสตร์ชนชาติไทย*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์ มูลนิธิวิจิตรศิลป์.
- กัตติกา ธนะขว้าง. (2551). การคลอດ: จากวิถีธรรมชาตีสู่กระบวนการครอบงำทางการแพทย์. *วารสารสังคมศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 20 (1), 209-233.
- ก้านคำสาม (ลู). (2546). *กิ่งง่าป่ายาม่านเข้าในเม็งไต*. ว่างกุ้ง: หมอกกู่สร้อยแหลง.
- การณ ผดุงกิจ. (2559, 13 ตุลาคม). *กรรมกรวัดพระธาตุดอยกองมู*. สัมภาษณ์.

- กิตติ วัฒนมะหาดม. (2542). *ตรีเทพปกรณัม พระคณศ พระลักษมี พระสร้อยศรี* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊คส์.
- เกริก อัครชิโนเรศ. (2554). *การศึกษาวិเคราะห์ตีความวิชาในพระพุทธศาสนาตามที่ปรากฏใน
เอกสารล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา,
บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- เกรียงไกร บุญทะนา. (2558). *การบูชาเทียนโจ้ว* [ภาพ]. ม.ป.ท.
- แก๊งพีเวอร์ คลื่นคนรุ่นใหม่ก็กัก โฆษกวัดมิ่งมิตรเตือนมิฉวยชีพ้อ. (2556).
เข้าถึงได้จาก <http://www.thairath.co.th/content/324981>
- ไกรยศ นาคชัยยะ. (2555). *อิทธิพลของโหราศาสตร์ในการแก้กรรมของชาวไทยพุทธ*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาปรัชญาและศาสนา, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- โกศล ศรีมณี. (ม.ป.ป.). *บ่อเกิดประเพณีใต้*. ม.ป.ท.
- ขวัญชีวัน บัวแดง. (2546). *รายงานการวิจัยเรื่องศาสนาและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ : ศึกษา
กรณีกลุ่มชนกะเหรี่ยงในประเทศไทยและประเทศพม่า*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2555). *แนวความคิด
พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- คายน. ชาร์ลส์ เอฟ. (2556). *อีสานนิยม: ท้องถิ่นนิยมในสยามประเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2)
(รัตนา โตสกุล, แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- คาร์ล, ซี. ซิมเมอร์แมน. (2525). *การสำรวจเศรษฐกิจในชนบทสยาม* (ซิม วีระไวทยะ, แปล).
กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมานุษยศาสตร์
- คำเลา รัตนมณี. (2557, 18 ตุลาคม). *โหราจารย์ไทใหญ่*. สัมภาษณ์.
- คำเลา รัตนมณี. (ม.ป.ป.). *บันทึกความรู้โหราศาสตร์ไทใหญ่*. ม.ป.ท.
- ครุบาอริยะ. (2480). *ปืบโหราศาสตร์*. ม.ป.ท.
- โครงการล้านนาคดีศึกษา. (2559). *ล้านนาในกระแสการเปลี่ยนแปลง รวบรวมบทความวิชาการจากงาน
ประชุมสัมมนาวิชาการล้านนาคดีศึกษา ครั้งที่ 1 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2558*. เชียงใหม่:
โครงการล้านนาคดีศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- จรชอ. (2557, 7 กันยายน). *ผู้เชี่ยวชาญด้านอักษรไทใหญ่*. สัมภาษณ์.
- จรต่าอ่อน. (2558). *ปืกเหย้มวัน 2016*. ม.ป.ท.

จองชู. (ม.ป.ป.). *บี๊แบ็กมือ*. ม.ป.ท.

จังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2557). *แผนพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน 4 ปี พ.ศ. 2557-2560*. เข้าถึงได้จาก

<http://board.maehongson.go.th/viewforum.php?f=53&sid=a8cd720117a4cbb098c4249c575623fa>

จายสามยอดเคอ. (2543). *บี๊เบ๊ต่างกาลาได้เตนอแงเมแก้ว*. ม.ป.ท.

จารุณี ไชยเขียว. (2557, 18 ตุลาคม). *ข้าราชการบ้านกาญจนา*. สัมภาษณ์.

จามนอนคันเหงเบิ่ง. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.

จิตร ภูมิศักดิ์. (2556). *ความเป็นมาของคำสยาม ไทย ลาว และขอม และลักษณะทางสังคมของชื่อชนชาติ* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ชนนิยม.

จุฑามาศ ปัญญามูลงษา. (2557, 18 มีนาคม). สัมภาษณ์.

จุมกอปะกะหม่วยต่อ. (2546). *หม่วยต่อโหลงพาราซื่อ*. ย่างกุ้ง: หมอกกู่สร้อยเพลง.

เจ้ากุนหลี่. (2538). *ปิ่นปักทะเลเจ้า*. มัณฑะเลย์: สุคะวัตติ.

เจ้าเต้จั้งตะ ว่านสู้. (2556). *ลอกี้กักเหยน*. ย่างกุ้ง: ชุนที.

เจ้าขันฟ้าแสนหวี (เขียน), นันทสิงห์ (เรียบเรียง). (2544). *ประวัติศาสตร์ไทใหญ่พื้นไทตอนกลาง* (สมปอง ไตคุมแก่น และฉัตรทิพย์ นาถสุภา, แปล). กรุงเทพฯ: ซิลค์เวอร์มบุคส์.

เจ้าสลาปันดีตะ หานแสงจัน. (2546). *กยามคูโหลงหมุนคำพาราเจ้าห้าตัน*. เชียงตุง: เมียนมาร์.

เจ้าสลาหว่าหย่ามะ. (2542). *โดยถ่อมลอกี้*. ม.ป.ท.

เจ้าโสภาวดี ศาลาชีวิน. (2559, 2 สิงหาคม). *ทายาทเจ้าฟ้าเมืองเชียงตุง*. สัมภาษณ์.

เจ้าอุ๊บ๊ะกุก. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.

เจีย แยนจอง. (2548). “คนไท” ไม่ใช่ “คนไทย” แต่เป็นเครือญาติชาติภาษา รวมความรู้ “ไทยศึกษา” ของศาสตราจารย์สองแผ่นดิน. กรุงเทพฯ: มติชน.

ฉลอง สุนทราวาณิชย์. (2549). *โหรไทยกับประวัติศาสตร์โลก: เมื่อโหรไทยทำนายดวงพระชาติามกุฎราชกุมารรัสเซีย, ศิลปวัฒนธรรม*, 27(3), 78-91.

ฉลาดชาย รมิตานนท์, วิระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์. (2541). *ไท*. เชียงใหม่:

ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2553). *การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน*. กรุงเทพฯ: ด้านสุทธาการพิมพ์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพรพิไล เลิศวิชา. (2541). *วัฒนธรรมหมู่บ้านไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2).

กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และพิเชฐ สายพันธ์. (2553). *ทฤษฎีบ้านเมือง ศาสตราจารย์คำจองกับการศึกษาชนชาติไท*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.

- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา และวันวร จะนุ (บรรณาธิการ). (2555). *แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชมภู เชาว์เลขา. (2557, 18 ตุลาคม). ทรพยาอดีตกำนันตำบลผาบ่อง. สัมภาษณ์.
- ชัยพงษ์ สำเนียง. (2551). *พลวัตการสร้างและการรับรู้ประวัติศาสตร์เมืองแพร่ พ.ศ. 2445-2549*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2550). *โหราศาสตร์กับการเมืองไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9500000007789>
- ชาญณรงค์ บุญหนุน. (2551). *พระสงฆ์ไทยในอนาคต บทสำรวจเบื้องต้นว่าด้วยความเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ชายชื่น คำแดงยอดไต่ย. (2541). ความสัมพันธ์ระหว่างหัวเมืองไตกับเมืองล้านนา. *วารสารช่วงพญา* (ฉบับยี่สิบปีศูนย์ศิลปวัฒนธรรม), 83-104.
- ชำนาญ จันทร์เรือง. (2559). *จรรยาบรรณโหร*. เข้าถึงได้จาก <http://www.prachatai.org/article?page=65&%24Domain=xsbatiwcyzmg>
- ชเกษารุ ทานาเบ. (2555). *พิธีกรรมและปฏิบัติการในสังคมชาวนาภาคเหนือของประเทศไทย*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา.
- ชีวิตเจ้าฟ้ากับหม่อมธาดา. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ชุมพล เลิศรัฐการ. (2542). โหราศาสตร์กับการเมืองไทยสู่ศตวรรษที่ 21. ใน นภดล เสงเจริญ (บรรณาธิการ). *รวมบทความทางวิชาการ 50 ปี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์* (หน้า 193-268). กรุงเทพฯ: สมาคมรัฐศาสตร์ แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- ชูลิทธิ ชูชาติ. (2523). *วิวัฒนาการเศรษฐกิจหมู่บ้านในภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2349-2475)*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชูลิทธิ ชูชาติ. (2545). *พ่อค้าวัวต่าง: ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2398-2503)*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น.
- เชิดชาติ หิรัญโร. (2558). พลวัตพิธี “สืบ ส่ง ถอน” ในสังคมล้านนาปัจจุบัน. ใน ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ) *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย* (หน้า 65-108). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ไชยรัตน์ เจริญสิน โอฟาร. (2549). *วาทกรรมการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: วิทยา.

ณัชชา เลหาสิรินาถ. (2541). *สิบสองพันนา: รัฐจารีต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์.

คณัย ไชยโยธา. (2538). *ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

ดี (นามสมมติ). (2558, 6 ธันวาคม). สัมภาษณ์.

ตรุษจีน 58 กับเรื่องปิงเฮาที่สบายใจ. (2558). เข้าถึงได้จาก

http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1424235516

เดือน คำดี. (2545). *ศาสนศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ท่าเอ ดิยะวงศ์. (2558, 16 ตุลาคม). โหรชาวไทใหญ่. สัมภาษณ์.

ติยะ เจริญพานิช. (2548, 7 ธันวาคม). บันทึก.

ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนากุล และสรวิศ อ่องสกุล (บรรณาธิการ). (2559). *อาณาบริเวณศึกษา แนวคิดวิธีวิทยา และทิศทางการพัฒนา*. เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ทวี สว่างปัญญากร. (2532 ก). *วัฒนธรรมล้านนาแม่กาบใจ (ระบบหนไท)*. ม.ป.ท.

ทวี สว่างปัญญากร. (2532 ข). *การคำนวณเทียบวันสร้างนครเชียงใหม่ตามสุริยคติ*. ม.ป.ท.

ทวี สว่างปัญญากร. (2532 ค). *ปักขทินล้านนา ปักัดใส่ (มะเส็งเอกศก) จ.ศ. 1351 พ.ศ. 2532-2533 ค.ศ. 1989-1990*. เชียงใหม่: ชมรมจรจร โลงโหราศาสตร์ล้านนา.

ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน. (ม.ป.ป.). *ประวัติท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน [แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์]*.
แม่ฮ่องสอน: ท่าอากาศยานแม่ฮ่องสอน.

เทย์เลอร์, โรเบิร์ต เอช. (2550). *รัฐในพม่า*. (พรรณงาม เก้าธรรมสาร, สดใส ชันติวรพงษ์ และ ศศิธร รัชนี ณ อยู่ชยา, แปล). กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (2544). *สิงห์*. [แผ่นป้าย]. แม่ฮ่องสอน: เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน.

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (2554). *แผนพัฒนาเทศบาล พ.ศ. 2554*. เข้าถึงได้จาก

http://www.mmhs.go.th/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=482

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (2555). *แผนพัฒนาเทศบาลสามปี (พ.ศ. 2555-2557)*. เข้าถึงได้จาก

http://www.mmhs.go.th/index.php?option=com_wrapper&view=wrapper&Itemid=483

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (2557). *ปฏิทินเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน*. ม.ป.ท.

เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. (2558). *ประวัติเจ้าพ่อเมืองแม่*. [แผ่นป้าย]. แม่ฮ่องสอน:
เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน.

ทำนายพื้นพันประการ. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.

- ธงชัย วนิจจะกุล. (2530). ประวัติศาสตร์การสร้าง “ตัวตน” ใน สมบัติ จันทรวงศ์ และชัยวัฒน์ สถาอานันท์ (บรรณาธิการ) *อยู่เมืองไทย* (หน้า 129-182). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ธงชัย วนิจจะกุล. (2556). *กำเนิดสยามจากแผนที่: ประวัติศาสตร์ภูมิกายของชาติ* (พงทอง ภาวกรพันธุ์, ไอดา อรุณวงศ์ และพงษ์เลิศ พงษ์วานานต์, แปล). กรุงเทพฯ: อาน.
- ชนาพล ถิ่นอภิชาติ และสุวิมล รุ่งเจริญ (บรรณาธิการ). (2558). *เจ้าพ่อ ประวัติศาสตร์ จอมขมังเวทย์*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- ชรรส ศรีรัตนบัลล์. (2552). *สุขัฒมานุสรณ์ ที่ระลึกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระครูอนุกสิฐ ธรรมคุณ*. เชียงใหม่: ดาวคอมพิวเตอร์กราฟฟิคการพิมพ์.
- ชรรส ศรีรัตนบัลล์. (2553). *ไทยใหญ่แม่ฮ่องสอน: การสรรค์สร้างความเป็นไทยใหญ่ จากปฏิสัมพันธ์ระหว่างไทยใหญ่เดิมและไทยใหญ่พลัดถิ่น*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชรรส ศรีรัตนบัลล์. (2558). เกิงโยน เกิงมาน: การปรับตัวของนิกายสงฆ์ในสังคมไทใหญ่ กรณีหมู่บ้านผาบ่อง อ. เมือง จ. แม่ฮ่องสอน. *วารสารช่วงฉายา*, 10, หน้า 151-171.
- ชรรส ศรีรัตนบัลล์. (2559). *วันทูน-วันม่วย และความเชื่อเรื่องวันของชาวไทใหญ่*. ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์.
- ธิดา สาระยา. (2537). *รัฐโบราณในภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงใต้: กำเนิดและพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธิดา สาระยา. (2552). *อารยธรรมไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- ธีระ นุชเปี่ยม. (2552). ประวัติศาสตร์รับใช้ใคร. ใน สุวรรณ เกรียงไกรเพชร (บรรณาธิการ), *ประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมศึกษา* (หน้า 10-79). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ธีระภัทรา เอกผาชัยสวัสดิ์. (2553). *ชุมชนศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธีรราช อักษรดิษฐ์. (2545). *ซุทธา: บทบาทและความหมายของพระธาตุในอนุภูมิภาคอุษาคเนย์ กรณีศึกษาความเชื่อเรื่องพระธาตุปีเกิดในล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นคร พันธุ์ณรงค์. (2530). *ปัญหาชายแดนไทย-พม่า*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- นงนุช จันทราภักย์. (2541). *ปอยส่างลอง ธรรมเนียมศึกษาชาวไทยใหญ่บ้านใหม่หมอกจ๋าม*. ใน *ฉลาดชาย รมิตานนท์ วิระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์ (บรรณาธิการ) ใต้*. (หน้า 449-467).
เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นพพร เชาว์เลขา. (2557, 18 ตุลาคม). *ข้าราชการบ้านนาญครุ. สัมภาษณ์*.
- นระรุปีเตชะกยาม*. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- นิติ ภาวัครพันธุ์. (2541). รอยสักกับการสร้าง “ตัวตน”. ใน *ปริตรตา เถลิงเผ่า กอนันต์กุล (บรรณาธิการ). เพลย์ร่างพร่างกาย: ทดลองมองร่างกายในศาสนาปรัชญาการเมือง ประวัติศาสตร์ศิลปะและมานุษยวิทยา* (หน้า 26-28). กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- นิติ ภาวัครพันธุ์. (2558). *เรื่องเล่าเมืองใต้: พลวัตของเมืองชายแดนไทย-พม่า*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2525). *วัฒนธรรมกระดูกพื้กับวรรณกรรมต้นรัตน โกสินทร์*. กรุงเทพฯ: สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2551). *ประวัติศาสตร์แห่งชาติ “ซ่อม” ฉบับเก่า “สร้าง” ฉบับใหม่*. กรุงเทพฯ: เรือนแก้วการพิมพ์.
- นิติ เอียวศรีวงศ์. (2557). *ผ้าขาวม้า, ผ้าซิ่น, กางเกงใน และ ฯลฯ ว่าด้วยประเพณี ความเปลี่ยนแปลง และเรื่องสรรพสาระ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- นิพัทธ์พร เฟ็งแก้ว. (2548). *โลกสลายเรื่องจริงของเจ้าหญิงฉาน*. เชียงใหม่: ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บรรจบ พันธุมเมธา. (2526). *กาลห่ม่านไต้ในรัฐฉาน*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2503). *คนไทยในพม่า*. พระนคร: รามินทร์.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2551). *30 ชาติในเชียงราย*. กรุงเทพฯ: สยาม.
- บุญเลิศ วิรัตน์ภรณ์. (2558, 16 เมษายน). *ข้าราชการบ้านนาญครุ. สัมภาษณ์*.
- บุญสิงห์ บุญค้ำ. (2499). *เที่ยวเมืองเชียงตุงและสาละวิน*. พระนคร: โรงพิมพ์รัตนสุบรรณ.
- บุญย์ นิลเกษ. (2533). *พระพุทธศาสนาพหุศาสนายานเข้าสู่ประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สภาวิจัยแห่งชาติ.
- บุญย์ นิลเกษ. (2541). *พระพุทธศาสนาพหุศาสนายานเข้าสู่ประเทศไทย เล่ม 1*. เชียงใหม่: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.
- เบญจพร สะอาด. (2558, 8 เมษายน). *ข้าราชการองค์การบริหารส่วนจังหวัดเชียงใหม่. สัมภาษณ์*.
- บำรุง คำเอก. (2550). *รายงานวิจัยเรื่องอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์-ฮินดูในรัชสมัยรัตน โกสินทร์ ตอนต้น*. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยและการพัฒนา มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- ปกรณ์ จินาคำ. (2559, 17 เมษายน). นายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ปฐม ตาคะนานันท์. (2551). *คณะสงฆ์สร้างชาติสมัยรัชกาลที่ 5*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ปฐม หงส์สุวรรณ. (2558). พลวัตและการสร้างประเพณีประดิษฐ์ในชุมชนอีสานลุ่มน้ำโขง. ใน
ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ) *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย*
(หน้า 243-318). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(องค์การมหาชน).
- ปณิธิ อมาตยกุล. (2547). *การย้ายถิ่นของชาวไทยใหญ่เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ปนัดดา บุญยสารณะย์. (2544). *กลุ่มชาติพันธุ์ส่วนน้อยในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์*. เชียงใหม่:
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประชากิจกรจักร, พระยา (แฉ่ม บุญนาค). (2538). *ว่าด้วยภาษาต่าง ๆ ในสยามประเทศ*. กรุงเทพฯ:
สถาบันภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาชนบท.
- ประมวณ วรรณโชติผาเวช. (2551). *การประเมินความแม่นยำของโหราศาสตร์ไทยในการพยากรณ์
ลักษณะส่วนบุคคลและพฤติกรรมในการทำงาน*. การค้นคว้าแบบอิสระบริหารธุรกิจ
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารธุรกิจ, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ประสาน สิทธิเวช. (2553, 4 มีนาคม). อดีตนายกเทศมนตรีเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. บันทึก.
- ประสิทธิ์ ธีปรีชา. (2555). *ทฤษฎีชาติพันธุ์สัมพันธ์ รวมบทความทางทฤษฎีเกี่ยวกับ
อัตลักษณ์ เชื้อชาติ กลุ่มชาติพันธุ์ การจัดองค์กรความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์
และรัฐประชาชาติ*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา.
- ประเสริฐ ประดิษฐ์. (2559, 13 ตุลาคม). ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ปราณี ศิริธร ณ พัทลุง. (2528). *สารัตถะคดีเหนือแคว้นแดนสยาม*. เชียงใหม่: ลานนาสาร.
- ปริญญา นิมประยูร. (2543). *ศาสตร์แห่งโหรา* 1. กรุงเทพฯ: ชมรมพยากรณ์ศาสตร์.
- ปลายอ้อ ชนะนนท์. (2529). *บทบาทนายทุนพ่อค้าที่มีต่อการก่อและขยายตัวของทุนนิยมภาคเหนือ
ของประเทศไทย พ.ศ. 2464-2523*. วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปัทมากร บุลสถาพร. (2539). *ความรู้ในตำราพรหมชาติ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ป๊อบแก้มโต๋. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ปานแพร เขาวัประยูร. (2550). *บทบาทของพระพุทธศาสนาต่อกระบวนการผลิตซ้ำทางอัตลักษณ์
ของชาวไทยใหญ่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาภูมิภาคศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2546). *อัตลักษณ์ชาติพันธุ์และความเป็นชายขอบ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี. (2549). ร่างกายอันแปลกแยก ชาติอันรุนแรง และการเคลื่อนไหวข้ามชาติของผู้หญิงไทยใหญ่. ใน *วัฒนธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง เล่ม 1* (หน้า 32-38). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ปิ่น เทียงบุรณธรรม และคณะ. (2555). *รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการพิพิธภัณฑน์มีชีวิตเมืองแม่ฮ่องสอน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- ผาสุข อินทราวุธ. (2548). *สุวรรณภูมิจากหลักฐานโบราณคดี*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- เผ่า นวกุล. (2554). *การพยากรณ์กับสังคมไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://prachatai.com/journal/2011/12/38368>
- เฟิก (นามสมมติ). (2558, 20 สิงหาคม). สัมภาษณ์.
- พชรพรรณ พันเปรม. (2552). *การใช้บริการโหราศาสตร์และพฤติกรรมของผู้ประกอบการกรณีศึกษา: ในเขตถนนทรงพล ตลาดเทศบาลบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี*. สัมมนาปัญหาธุรกิจศิลปศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการจัดการธุรกิจทั่วไป, คณะวิทยาการจัดการ, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พรพิมล ศรีโชติ. (2543). *ชนกลุ่มน้อยกับรัฐบาลพม่า*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พรพิไล เลิศวิชา, สุพชัย เมธิน และนนธชัย นามเทพ. (2552). *เชียงใหม่-ลำพูน เขตเศรษฐกิจวัฒนธรรม พลวัตและพัฒนาการ*. กรุงเทพฯ: กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- พรณิดา ชันธพัทธ์. (2557). *อัตลักษณ์กับการปรับเปลี่ยนวิถีทางประเพณีพิธีกรรมและความเชื่อของชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่*. คุยฎิณีพนธ์ปรัชญาคุยฎิณีบัณฑิต, สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พรระณี บัวเล็ก. (2555). *การศึกษาประวัติศาสตร์เศรษฐกิจไทย บทสำรวจสถานะความรู้* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศยาม.
- พระแก้ว ชยสาโร. (2545). *ตำราเรียนโหราศาสตร์*. ม.ป.ท.
- พระครูอดุลสีกิตติ์. (2557). *วันดี วันเสีย ฤกษ์ยาม ตามปฏิทินล้านนาฉบับวัดธาตุคำ*. ลำพูน: ฌัฐพล.
- พระครูอดุลสีกิตติ์. (2558). *ปฏิทินล้านนา พ.ศ. 2559*. ลำพูน: ฌัฐพล.
- พระครูอดุลสีกิตติ์. (2559). *ปฏิทินล้านนา พ.ศ. 2560*. ลำพูน: ฌัฐพล.

- พระครูอนุกิจญาณวิทย์. (2557, 2 เมษายน). เจ้าอาวาสวัดห้วยเตือ. สัมภาษณ์.
- พระครูอนุกุลกัลยาณพจน์. (2558, 25 มีนาคม). รองเจ้าอาวาสวัดต่อแพ. สัมภาษณ์.
- พระครูอนุกุลสีลสังวร. (2557, 5 เมษายน). เจ้าคณะตำบลผาบ่องและผู้เชี่ยวชาญโหราศาสตร์
ไทใหญ่. บันทึก.
- พระครูอนุกุลสีลสังวร. (2558, 18 มิถุนายน). เจ้าคณะตำบลผาบ่องและผู้เชี่ยวชาญโหราศาสตร์
ไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- พระครูอนุกิตตสุตาท. (2558). *ปฏิทินประจำปี 2558*. ม.ป.ท.
- พระครูอนุกิตตสุตาท. (2559). *ปฏิทินประจำปี 2559*. ม.ป.ท.
- พระครูอนุกิตติสังฆกิจ. (2558, 25 มีนาคม). เจ้าคณะตำบลปางหมู. สัมภาษณ์.
- พระครูอนุศาสน์โสภณ (เจ้าอาวาสวัดม่วยต่อ). (ม.ป.ป.). *ประวัติวัดม่วยต่อ* [แผ่นป้ายข้อมูล].
แม่ฮ่องสอน: วัดม่วยต่อ
- พระครูอนุสารศาสนกรณ. (2530). *แม่ฮ่องสอนและวัดพระธาตุคอกยงมู*. กรุงเทพฯ: เจริญผล.
- พระครูอนุกิตติธรรมสาร. (2559, 13 ตุลาคม). เจ้าอาวาสวัดพระธาตุคอกยงมู. สัมภาษณ์.
- พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปล*. (2555). (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์* (พิมพ์ครั้งที่ 10).
กรุงเทพฯ: เอสอาร์พรีนติ้งแมส โปรดักส์.
- พระธรรมทัตโต ภิกขุ พ.ณ ประมวลมรรค. (2533). *ตำนานต้นผีไทย*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์
พรีนติ้งกรุ๊ป.
- พระใบฎีกาจิตตะ ฐานธัมโม (2559, 15 ตุลาคม). เจ้าอาวาสวัดจงกลาง. สัมภาษณ์.
- พระปรัชญา โสภณปัญโญ. (2558, 18 กันยายน). โหราจารย์ไทยวน (คนเมือง). สัมภาษณ์.
- พระปลัดจิตตพัฒน์ อัครปัญโญ. (2558, 25 ธันวาคม). เจ้าอาวาสสวนธรรมภูสมะ. สัมภาษณ์.
- พระปลัดจิตตพัฒน์ อัครปัญโญ. (2559, 5 กุมภาพันธ์). เจ้าอาวาสสวนธรรมภูสมะ. สัมภาษณ์.
- พระปลัดอภิวัฒน์ อินทวัฒน์. (2559, 24 มีนาคม). เจ้าอาวาสวัดทุ่งโป่ง. สัมภาษณ์.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2555). *พระพุทธศาสนาในอาเซียน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระราชบัญญัติขนานนามสกุลพุทธศักราช 2456. (2455, 22 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*.
หน้า 283-288.
- พระวรกต ขันติโก. (2559, 14 สิงหาคม). ผู้เชี่ยวชาญโหราศาสตร์ไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- พระศิริยุทธ ฐิตญาโณ. (2558, 24 กุมภาพันธ์). เลขาเจ้าคณะตำบลผาบ่อง. สัมภาษณ์.
- พระอัญชัย อากาศโร. (2559, 5 กุมภาพันธ์). ผู้เชี่ยวชาญโหราศาสตร์ไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- พลุลวง. (2517). *โหราศาสตร์ พิชัยสงคราม-ดวงเมือง*. กรุงเทพฯ: การพิมพ์ไชยวัฒน์.

- พลุลลวง. (2522). *บุจฉลา – วิสัชนา โหราศาสตร์ ภาคพิธีกรรมกับนรลักษณ์*. กรุงเทพฯ: ดวงดีการพิมพ์.
- พลุลลวง. (2540). *คติสยาม*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- พัฒนา กิติอาษา. (2546). *มานุษยวิทยากับการศึกษาปรากฏการณ์โหยหาอดีตในสังคมไทยร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- พัน (นามสมมติ). (2558, 24 สิงหาคม). สัมภาษณ์.
- พันพุดอนุราช, รองอำมาตย์ตรี. (2472). *รายงานจอมพลสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ เดือนกุมภาพันธ์ มีนาคม พ.ศ. 2472*. ม.ป.ท.
- พลภา เครือทราย. (2558, 7 ธันวาคม). *ข้าราชการบำนาญพยาบาล*. สัมภาษณ์.
- พิมุข ชาญชนะวัฒน์. (2546). *การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่: กรณีศึกษาชาวไทยใหญ่ บ้านถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น, บัณฑิตวิทยาลัย, สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- พิรุฬ วงศ์มาลา. (ม.ป.ป.). *ตำราหมอดูพม่าประยุกต์*. ม.ป.ท.
- พิศิษฐ์ คุ้มวโรตม์. (2546). *อัตลักษณ์และกระบวนการต่อสู้เพื่อชีวิตของผู้ติดเชื้อ HIV*. ใน *ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (บรรณาธิการ), อัตลักษณ์ชาติพันธุ์ และความเป็นชายขอบ* (หน้า 303-348). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เพชรรา ลิไชยกุล และเกษม ลิไชยกุล. (2555). *คู่มือทำนายไผ่ยิปซี* (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: ดวงกมลสมัย.
- โพแหล่ง วรรณเลิศ. (2557, 18 ตุลาคม). *ผู้เชี่ยวชาญโหราศาสตร์ไทใหญ่*. สัมภาษณ์.
- ไพฑูรย์ ดอกบัวแก้ว. (2547). *โหราศาสตร์ล้านนา*. เชียงใหม่: มิ่งเมือง.
- ภูเดช แสนสา. (2552). *เมืองล่อง: ความผันแปรของเมืองขนาดเล็กในล้านนาจากรัฐจารีตถึงปัจจุบัน*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาประวัติศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มณี เอี่ยมกระสินทร์. (2558, 3 กันยายน). *เจ้าของร้านขนมไทใหญ่แม่มณี*. สัมภาษณ์.
- มด. (2559, 18 กันยายน). สัมภาษณ์.
- มยุรี ศรีรัตนบัลล์. (2558, 24 ธันวาคม). *ข้าราชการบำนาญพยาบาล*. สัมภาษณ์.
- มหาแซม. (ม.ป.ป.). *วิเคราะห์ชื่อ-นามสกุล โดยมหาหมอดูคอตคอม*. เข้าถึงได้จาก http://www.mahamodo.com/tamnai/setanalyze_input.asp

- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. (2556). *พจนานุกรมภาษาไทยใหญ่-ไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่.
- มิ่งคณะ มงคล. (2519). *ตำราควีนของชาวไทใหญ่*. ม.ป.ท.
- มานพ นักการเรือน. (2555). *พระพุทธศาสนากับความเชื่อเรื่องโหราศาสตร์*. เข้าถึงได้จาก <http://sakedthrrm.myreadyweb.com/article/category-64332.html>
- มาลา คำจันทร์. (2551). *ร่มเรือนกาแล*. กรุงเทพฯ: บุกเวิร์ม.
- เมิงหลี. (ม.ป.ป.). *บ๊อบกะถ่านตนเอง*. ม.ป.ท.
- เมี่ยวห่วนหลอยโหลงลุงอูม. (2013). *หย่าจะหว่างเมิงลีบ้ออุงป้อง*. ย่างกุ้ง: หมอกกู่สร้อยเพลง.
- แม่สล่านางกอ. (2558, 10 ธันวาคม). หมอคูสตรีชาวไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- แม่สล่านางอ่อง. (2558, 8 ธันวาคม). หมอคูสตรีชาวไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- ขงยุทธ ชูแว่น. (2551). *ครั้งศตวรรษแห่งการค้นหาค้นหาและเส้นทางสู่นาคตประวัติศาสตร์ท้องถิ่นไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยศ สันตสมบัติ. (2543). *หลักช้าง: การสร้างใหม่ของอัตลักษณ์ไทในใต้คง*. กรุงเทพฯ: โครงการวิถิทรศน์.
- ยศ สันตสมบัติ. (2551 ก). *อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองวัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 1*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ยศ สันตสมบัติ. (2551 ข). *มนุษย์กับวัฒนธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ย้อนดูคำทำนาย “โหรวารินทร์” เรื่องไหนแม่น เรื่องไหนแป้ก. (2558). เข้าถึงได้จาก http://www.prachachat.net/news_detail.php?newsid=1428388460
- ขาดตะหน่าฮักต่อหลีเป็งอิ่ง. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (2548). *อ่าน 'วัฒนธรรมชุมชน' วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์แนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: ฟ้าเดียวกัน.
- ยุคคนไทยพึ่งโหราศาสตร์ส่งธุรกิจหมอดูรุ่ง ชินนี้เปิดศูนย์พยากรณ์สตรีบ ตลาด 8 พันล้าน. (2550). เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/Cyberbiz/ViewNews.aspx?NewsID=9500000119335>
- ยุทธพร นาคสุข. (2548). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์คัมภีร์สุริยยาตรฉบับภาคกลาง ฉบับล้านนา และฉบับไทลื้อ*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาจารึกภาษาไทย, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.

- โยชิน บุญเฉลย, จีรัง คำนวนตา และวิชิ เทิดชูสกุลชัย. (2551). รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์
โครงการนำร่องการพัฒนาฐานข้อมูลสำหรับการสร้างเมืองมรดกทางวัฒนธรรม
จังหวัดแม่ฮ่องสอน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รณี เลิศเลื่อมใส. (2541). *ฟ้า-ขวัญ-เมือง จักรวาลทัศน์ดั้งเดิมของไทย: ศึกษาจากคัมภีร์โบราณ
ไทอาหม*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รัตนพร เศรษฐกุล. (2552). *ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและวัฒนธรรมแอ่งเชียงใหม่ – ลำพูน.
เชียงใหม่: ชิลคัวร์ม*.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2556). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (พิมพ์ครั้งที่ 2).*
กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- รุ่งโรจน์ ธรรมรุ่งเรือง. (2553). *พระพุทธปรัชญาสยาม*. กรุงเทพฯ: มิวเซียมเพลส .
- เรณู วิชาศิลป์. (2541). สังเขปภูมิหลังของชาวไทยใหญ่ในรัฐฉาน. ใน ฉลาดชาย รมิตานนท์
วิระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์ (บรรณาธิการ) *ไท*. (หน้า 255-284). เชียงใหม่:
ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เรณู วิชาศิลป์. (2547). *ภไทใหญ่ (ลึกลับ-ความใด)*. เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย
คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เรณู อรรฐาเมศรี. (2541). ภูมิปัญญาชาวไทยใหญ่กับความเชื่อและพิธีกรรม. ใน ฉลาดชาย รมิตานนท์
วิระดา สมสวัสดิ์ และเรณู วิชาศิลป์ (บรรณาธิการ) *ไท*. (หน้า 333-433). เชียงใหม่:
ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- เรียว โกะ ไคเซะ. (2542). *ผู้อพยพไทยใหญ่ในพื้นที่ชายแดนไทย-พม่า: การตั้งถิ่นฐานและ
กระบวนการผสมผสานกลมกลืน พ.ศ. 2505-2540*. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต,
สาขาวิชาไทยศึกษา, คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ลอกี้ป่องซู้ก. (ม.ป.ป.). ม.ป.ท.
- ละจั้น (นามสมมติ). (2558, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- ลัดดา จันทร์โสภา. (2558, 5 กันยายน). ข้าราชการบำนาญครู. สัมภาษณ์.
- ลิกมहाซางจ่าน. (2558). ม.ป.ท.
- ลิกมहाซางจ่าน. (2559). ม.ป.ท.
- ลุงต่างต่ำ เม็งกิ่ง. (2542). *จำกัดสระห้วยน ฮอมันตางหลังตางหน้า*. ม.ป.ท.
- ลุมผ่ายปิ่งหญ่าเม็งไต. (2545). *บับเฮนลิกไตใหม่*. ต้องกี: ลุมขุน โหลงผ่ายปิ่งหญ่าเม็งไต.

- วราภรณ์ เรืองศรี. (2557). *การรวานพ่อค้าทางไกล: การก่อเกิดรัฐสมัยใหม่ในภาคเหนือของไทย และดินแดนตอนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้*. เชียงใหม่: ศูนย์อาเซียนศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วัชรภรณ์ ดิษฐป้าน. (2558). การสืบทอดและการผลิตซ้ำประเพณีและพิธีกรรมเกี่ยวกับ พระอุปคุตในสังคมไทยปัจจุบัน. ใน ศิราพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). *ประเพณีสร้างสรรค์ ในสังคมไทยร่วมสมัย* (หน้า 109-190). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- วัดก้ำก้อ (อดีตที่ตั้งสำนักงานเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน). (ม.ป.ป.). *ทำเนียบเจ้าคณะจังหวัดแม่ฮ่องสอน* [แผ่นป้ายข้อมูล]. แม่ฮ่องสอน: วัดก้ำก้อ.
- วันดี สันติวุฒิเมธี. (2545). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของชาวไทใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษาหมู่บ้านเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่*. วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล, สาขาวิชามานุษยวิทยา, คณะสังคมวิทยา และมานุษยวิทยา, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชียร ปุณณวิทย์. (2546). *อนุสรณ์งานแสนหอม โกว้า*. เชียงใหม่: อินดีแฟกทอรี.
- วิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน. (2545). *ประวัติความเป็นมาวิทยาลัยชุมชนแม่ฮ่องสอน*. เข้าถึงได้จาก <http://www.mcc.ac.th/index.php/sample-sites-2/2013-09-06-16-48-39>
- วินัย พงศ์ศรีเพียร. (บรรณาธิการ). (2539). *ปาไปสี่ฟู-ปาไปห้าเตียน: เชียงใหม่ ในเอกสารประวัติศาสตร์จีนโบราณ*. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการสืบค้นประวัติศาสตร์ไทย ในเอกสารภาษาจีน.
- วิภาส ปรัชญาภรณ์ (บรรณาธิการ). (2547). *ความเป็นไทย/ความเป็นไท*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- วิรัช นิยมธรรม และอรนุช นิยมธรรม. (2551). *เรียนรู้สังคมและวัฒนธรรมพม่า*. พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สมธรรม ไชยพรพรหม. (2544). *คู่มือการตั้งชื่อ*. กรุงเทพฯ: เคลฟี.
- ศรีเลา เกษพรหม. (2544). *ประเพณีชีวิตคนเมือง* (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: นพบุรี.
- ศรีวรรณ สาระวิน. (2557, 28 ธันวาคม). ผู้ใหญ่บ้านคาหาน ตำบลห้วยผา อำเภอเมือง จังหวัด แม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2551). *ความหมายของภูมิวัฒนธรรม การศึกษาจากภายในและสำนึกของท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเล็ก-ประไพ วิริยะพันธุ์.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2554). *พัฒนาการทางสังคมวัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.

- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2556). *ศิลปะล้านนา*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2557). *ศิลปะพม่า*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ). (2559). *มองคติชนเห็นตัวตนชาติพันธุ์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริพร ณ ถลาง และสุพิน ฤทธิ์เพ็ญ. (2559). งานปอยไทใหญ่: “วาทิ” แห่งการนำเสนออัตลักษณ์ชาติพันธุ์ของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่. ใน ศิริพร ณ ถลาง (บรรณาธิการ) *ประเพณีสร้างสรรค์ในสังคมไทยร่วมสมัย* (หน้า 21-70). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ศิริชัย ทรวงแสง. (2548). *ความเชื่อในเรื่องโหราศาสตร์กับพฤติกรรมการดำเนินธุรกิจ: กรณีศึกษากลุ่มนักธุรกิจของหอการค้าจังหวัดเชียงใหม่*. การค้นคว้าแบบอิสระ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมือง, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศิริลักษณ์ จินาคำ. (2558, 5 กันยายน). ข้าราชการบำนาญเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน. สัมภาษณ์.
- ศุภลักษณ์ ปัญโญ. (2553). *การศึกษาบทบาทของผีในนิทานพื้นบ้านล้านนา*. เชียงใหม่: สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2539). *ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษา “ปอยส่างลอง”*. เอกสารโรเนียว.
- ศูนย์วิจัยกสิกรไทย. (2549). *ธุรกิจหมอคูปี 49: คนกรุงเทพฯจ่ายเงินคูนหมอ 2,400 ล้านบาท*. เข้าถึงได้จาก <https://www.kasikornresearch.com/th/k-econanalysis/pages/ViewSummary.aspx?docid=6624>
- ส. หยกฟ้า. (2539). *หลักมหาภูติ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ดวงแก้ว.
- สมโชติ อ่องสกุล. (2544). *โครงการวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่: การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- สมพงศ์ วิทศศักดิ์พันธุ์. (2544). *ประวัติศาสตร์ไทยใหญ่*. กรุงเทพฯ: โครงการประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมชนชาติไทย.
- สมพร ชวฤทธิ์ และคณะ. (2539). *การศึกษาวิจัยทางวัฒนธรรมเรื่อง ประเพณีไตที่เปลี่ยนแปลง กรณีศึกษาปอยส่างลอง*. ม.ป.ท.
- สมหมาย เปรมจิต. (2556). *เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการเรื่องวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาล้านนา*. เข้าถึงได้จาก <http://www.philo.mbu.ac.th/index.php/2013-06-17-16-03-23/120-2013-06-11-02-36-40>

- สถาบันไทใหญ่ศึกษา. (2551). *ประวัติความเป็นมา*. เข้าถึงได้จาก <http://www.taiyai.org/2011/index.php?page=034fdb87d18f2a24b725809af719819b&show=1>
- สนั่น ธรรมธิ. (2542). *มื่อจันทร์-วันดี: ของดีแห่งโบราณจารย์ล้านนา*. เชียงใหม่: เชียงใหม่พิมพ์สวย.
- สนั่น ธรรมธิ. (2544). *มื่อจันทร์-วันดี: ของดีแห่งโบราณจารย์ล้านนา*. เชียงใหม่: เชียงใหม่พิมพ์สวย.
- สนั่น ธรรมธิ. (2548). *การศึกษาระบบวันตามความเชื่อในปกขที่นล้านนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาภาษาและวรรณกรรมล้านนา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมัย สุทธิธรรม. (2531). *ปอย่างลอง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา.
- ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2539). *วัฒนธรรมและการเมืองล้านนา*. กรุงเทพฯ: ดันอ้อแกรมมี.
- ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2543). *ชุมชนโบราณในแอ่งเชียงใหม่-ลำพูน*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์
- ศรีสวัสดิ์ อ่องสกุล. (2551). *ประวัติศาสตร์ล้านนา (พิมพ์ครั้งที่ 4)*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.
- สล่าคำช่อง. (2558). *ปีกเหย้มวัน*. ม.ป.ท.
- สล่าคำจ๋ามเิง. (ม.ป.ป.). *บับดั่งจื้อ*. ม.ป.ท.
- สล่าจันตอ. (2558, 20 สิงหาคม). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สล่าจายคำช่อง. (2556, 10 ธันวาคม). สล่าไทใหญ่. บันทึก.
- สล่าจายคำช่อง. (2559). *ปีกกะดั้น 2016*. ม.ป.ท.
- สล่าจายโหลง. (2558, 12 ตุลาคม). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สล่าจายโหลง. (2558, 15 ตุลาคม). สล่าไทใหญ่. บันทึก.
- สล่าทูน. (2557, 27 ธันวาคม). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สล่าเมิงหลี่. (2551). *ไฟพยากรณ์ใจ้วชาวเฮ็ดลูก*. ม.ป.ท.
- สล่าเมิงหลี่. (2553). *ไฟพยากรณ์พาราชาวแปดสู่*. ม.ป.ท.
- สล่าเมิงหลี่. (2559, 16 มิถุนายน). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สล่าล่างอ่อง. (2558, 15 กุมภาพันธ์). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สล่าหนานคำ (นามสมมติ). (2558, 15 กุมภาพันธ์). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สันติ เล็กสุขุม. (2552). *เจดีย์ความเป็นมาและคำศัพท์เรียกองค์ประกอบเจดีย์ในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- ล่างนุ. (2557, 18 กุมภาพันธ์). สล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.

- สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). *พุทธศาสนากับแนวคิดการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก* (พ.ศ. 2325-2353). กรุงเทพฯ: มติชน.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2546). *สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี กรมพระยาดำรงราชานุภาพ การสร้างอัตลักษณ์เมืองไทย และชนชั้นของชาวสยาม*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). *กึ่งพุทธศตวรรษกับประคิษฐกรรม “ความเป็นไทย” เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สายพิณ ศุภทรมงคล. (2555). *บ้านและเรื่องในบ้าน ครอบครัว รัฐ และการเมืองวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.
- สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ. (2542). กรุงเทพฯ: มูลนิธิสารานุกรมไทย วิชาการไทยพาณิชย์.
- สำนักข่าวไทย. (2559). *ความเชื่อศรัทธากับเงินตราแก้ปีชง*. เข้าถึงได้จาก <http://www.tnamcot.com/content/397488>
- สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2540). *ประวัติหมู่บ้านอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. เชียงใหม่: ดารารวรรณการพิมพ์.
- สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2549). *ประวัติศาสตร์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน*. เชียงใหม่: เจริญวัฒน์การพิมพ์.
- สำรวย นักการเรือน. (2556). *คู่มือการตั้งนามสกุล 9 ร้อย 9 สิบบ 9 นามสกุล เล่ม 3*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สิริ สีสั่งวโร. (2542). *ปีศาจผู้คุ้ม*. ม.ป.ท.
- ลีดา ทาคำมา. (2558, 20 มิถุนายน). ผู้เชี่ยวชาญด้านการทำเครื่องสักการะแบบไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2531). *พระไตรปิฎกฉบับประชาชน* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุดสาคร สิทธิเวช. (2559, 1 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- สุดาณี เชื้อนรัตน์. (2558, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- สุเทพ สุนทรเกษม. (2548). *ชาติพันธุ์สัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ.
- สุชาชัย ยิ้มประเสริฐ. (2558). *โศรกกับการโกหกในการเมืองไทย*. เข้าถึงได้จาก <http://prachatai.com/journal/2015/04/58831>
- สุนทร คำยอด. (2559, 10 ตุลาคม). คณะกรรมการจัดทำปฏิทินล้านนาฉบับวัดธาตุคำ. สัมภาษณ์.
- สุนีย์ ประสงค์บัณฑิต. (2553). *แนวคิดฮาบีที่สของปีแอร์ บูร์ดิเยอเกี่ยวกับทฤษฎีทางมานุษยวิทยา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุนทร ชูดิษรานนท์ และคณะ. (2552). *ชาตินิยมในแบบเรียนไทย*. กรุงเทพฯ: มติชน.

- สุพรรณ ปัญญามูลวงษา. (2558, 28 สิงหาคม). ข้าราชการบำนาญกระทรวงกลาโหม. สัมภาษณ์.
 สุภางค์ จันทวานิช. (2542). *ระบบการเมืองการปกครองชนชาติไทการประเมินสถานภาพองค์ความรู้เรื่องไทศึกษา*. กรุงเทพฯ: สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *ทฤษฎีสังคมวิทยา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: วิ. พรินท์.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2550). วัฒนธรรมการบริโภคในพื้นที่เมือง: บทวิเคราะห์วรรณกรรมไทยร่วมสมัย. ใน *วิภาส ปรัชญาภรณ์, กมลทิพย์ จ่างกมล, สุดารัตน์ คุณินธุ์, ทวีศักดิ์ วรฤทธิ์* เรื่องอุไร และสุนีย์ ประสงค์บัณฑิต (บรรณาธิการ) *สู่พรมแดนความรู้เรื่องวัฒนธรรมบริโภค* (หน้า 72-78). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- สุรพล คำริห์กุล. (2549). *ช่วงเมืองและวัดหัวช่วง: องค์ประกอบสำคัญของเมืองในดินแดนล้านนา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ ทอง. (2553). *สยามทေး*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- สุรศักดิ์ ป้อมทองคำ, สายสุนีย์ ประสิทธิ์กุล, ชัยวิรัตน์ สวัสดิภาพ, ปิ่นแก้ว ป้อมทองคำ, สุรีย์ รัตนธรรม และณัฐพร ภิรมย์ไกรภักดิ์. (2538). *ตำข่อนและตุ่งไต*. แม่ฮ่องสอน: โรงเรียนห้องสอนศึกษา.
- สุรียา สมุทคุปต์ และพัฒนา กิติอาษา. (2544). “ยวนลี้ควิว” ใน *ชุมชนทางชาติพันธุ์: เรื่องเล่าความทรงจำและอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยยวนในจังหวัดนครราชสีมา*. นครราชสีมา: สมบูรณ์การพิมพ์.
- สุรีย์ บุญญานุพงษ์ และสุรศักดิ์ ป้อมทองคำ. (2537). *ประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว: จุดเปลี่ยนของระบบความสัมพันธ์ทางสังคม*. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สุรีย์ พงษ์ศิริโชติ. (2558, 8 กรกฎาคม). ทายาสล่าไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- สุลักษณ์ ศิวรักษ์. (2537). *โหราศาสตร์กับการพัฒนาประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: เคล็ดไทย.
- สุวรรณ เกรียงไกรเพชร. (2552). *ประวัติศาสตร์ในวัฒนธรรมศึกษา*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เสมอชัย พูลสุวรรณ. (2552). *รัฐฉาน (เมืองไต): พลวัตของชาติพันธุ์ในบริบทประวัติศาสตร์และสังคมการเมืองร่วมสมัย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- เสาวนีย์ วรรณศิริ. (2559, 17 กุมภาพันธ์). หมอเป่าคาถาไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- แสงสำ. (2558, 16 สิงหาคม). แม่คำพลอยชาวไทใหญ่. สัมภาษณ์.
- แสงสิทธิการ, พระ. (2464). *ตำรานพรัตน์*. กรุงเทพฯ: โสภณพิพรรฒนาการ
- แสงสุรีย์ ลดาวัลย์, ม.ร.ว. (2532). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ 22 ธันวาคม พ.ศ. 2536*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

- โสภา กล่อมมิตร. (2558, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2540). *ประวัติหมู่บ้าน อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. เชียงใหม่: ดาราวรรณการพิมพ์.
- หนาน. (2558, 25 สิงหาคม). *พ่อค้าพลอยชาวไทยใหญ่*. สัมภาษณ์.
- หม่องทินอ่อง. (2548). *ประวัติศาสตร์พม่า* (เพ็ชรี สุมิตร, แปล). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- หลาว เพชรอุดมพร. (2557, 7 ธันวาคม). *อดีตผู้ใหญ่บ้านนาปลาจาด อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน*. สัมภาษณ์.
- หลาว ลุงคำ. (2558, 14 ตุลาคม). *ชาวไทยใหญ่พลัดถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่*. สัมภาษณ์.
- หอม. (2558, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- แหล่ง (นามสมมติ). (2559, 15 กุมภาพันธ์). สัมภาษณ์.
- แหล่งคำ วงษ์เจริญ. (2558, 6 มีนาคม). สัมภาษณ์.
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2528). *ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดแม่ฮ่องสอน*.
แม่ฮ่องสอน: องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน. (2558). *รายงานประจำปี 2558 ผลการดำเนินงาน 2559*.
เข้าถึงได้จาก <http://www.mhs-pao.com/mhspao/images/pdf/AnnualOperatingPlans/591004-1415.pdf>
- อคิน รพีพัฒน์. (2551). *วัฒนธรรมคือความหมาย ทฤษฎีและวิธีการของคลิฟฟอร์ด เกียร์ซ*.
กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- อมรา พงศาพิชญ์. (2549). *ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กระบวนการทัศน์และบทบาทในประชาสังคม)* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. (2550). *พจนานุกรม ไทย-พม่า*. พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรนุช นิยมธรรม และวิรัช นิยมธรรม. (2550). *พจนานุกรม พม่า-ไทย*. พิษณุโลก: ศูนย์พม่าศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2538). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทย ตั้งแต่รัชกาลที่ 4 – พ.ศ. 2475*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์. (2548). *ประวัติศาสตร์เพื่อชุมชน ทิศทางใหม่ของการศึกษาประวัติศาสตร์*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

- อรรถวาทิธรรมประวรรต, หลวง (วิเชียร จันทน์หอม). (2515). *ลิลิตทักขยาพยากรณ์* (พิมพ์ครั้งที่ 4).
กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- อรรถวาทิธรรมประวรรต, หลวง (วิเชียร จันทน์หอม). (2516). *โหราศาสตร์นิเทศ* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
กรุงเทพฯ: รุ่งวัฒนา.
- อ่อหว่า เมืองเหล็ก. (2558, 5 กันยายน). จเร (ผู้อ่านธรรมไทใหญ่). สัมภาษณ์.
- อชิรพจนินชา พลายนาค. (2553). *การใช้โหราศาสตร์เป็นวิถีทางในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา*.
วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา,
คณะอักษรศาสตร์, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อชิวิโรภิกขุ. (2537). *ประวัติวัดก้ำก้อ*. กรุงเทพฯ: จงเจริญการพิมพ์.
- อภิชาติ ปัญญามูลวงษา. (2558, 10 ธันวาคม). ข้าราชการบ้านาญครุ. สัมภาษณ์.
- อภิญาญา เฟื่องฟูสกุล. (2546). *อัตลักษณ์การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ:
สภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา.
- อรัญญา สิริผล. (2548). *รายงานการวิจัยเรื่อง คนพลัดถิ่นกับการกลายเป็นสินค้า: ประสบการณ์
ชีวิตของชุมชนไทใหญ่กับการค้าแรงงานในมิติทางสังคมวัฒนธรรมบริเวณชายแดน
ไทย-พม่า*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว).
- อรุณ ปัญญามูลวงษา. (2558, 28 สิงหาคม). กรรมการวัดผาป่องใต้. สัมภาษณ์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และเดวิด เค. วย้อจ. (2547). *ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่* (พิมพ์ครั้งที่ 2).
เชียงใหม่: ซิลค์เวอร์มบุคส์.
- อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, ชลธิรา สัตยวัตนา, สมบัติ บุญคำเอียง และลมุล จันทน์หอม. (2546).
*สิทธิชุมชนท้องถิ่นพื้นเมืองดั้งเดิม กรณีศึกษาลัวะ ยวน ลื้อ ปกาเกอญอ (กะเหรี่ยง)
ในจังหวัดน่าน เชียงราย และเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว).
- อัมพร จิรัฐติกร. (2558). *ประวัติศาสตร์นอกกรอบรัฐชาติ 55 ปี ขบวนการกู้ชาติไทใหญ่*. เชียงใหม่:
ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัมพร จิรัฐติกร. (2558). *พื้นที่สาธารณะข้ามชาติ การเมืองเรื่องพื้นที่ของแรงงานอพยพไทใหญ่ใน
จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์ศึกษาชาติพันธุ์และการพัฒนา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อัมพร สุรินตะ. (2558, 5 มกราคม). ข้าราชการบ้านาญครุ. สัมภาษณ์.
- อัสนี มูลเมฆ. (2548). *รัฐฉาน ประวัติศาสตร์และการปฏิบัติ*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อาทร จันทวิมล. (2546). *ประวัติของแผ่นดินไทย*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.

- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). *วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2548). *ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นเตอร์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2549). *อยู่ชายขอบมองตลอดความรู้อัน*. กรุงเทพฯ: มติชน.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2553). ความเข้าใจทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา. ใน *แนวความคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม* (หน้า 9-16). เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *คิดอย่างมิเชล ฟูโกต์ คิดอย่างวิพากษ์ จากวาทกรรมของอัตบุคคล ถึงจุดเปลี่ยนของอัตตา*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *จินตนาการทางมานุษยวิทยาแล้วอันมองสังคมไทย*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2555). *เจ้าที่และผีปู่ย่า พลวัตของความรู้ชาวบ้าน อำนาจและตัวตนของคนท้องถิ่น*. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2559). ปาฐกถาพิเศษ: อาณาบริเวณศึกษา. ใน *อาณาบริเวณศึกษา: แนวคิดวิธีวิทยา และแนวทางการพัฒนา* (ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒน์กุล และสรวิศดี อ่องสกุล, บรรณาธิการ) (หน้า 32-38). เชียงใหม่: ศูนย์ล้านนาศึกษา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์ และชัยพงษ์ สำเนียง. (2557). *แรงงานข้ามชาติ อัตลักษณ์และสิทธิความเป็นพลเมือง*. กรุงเทพฯ: สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อาริยา เสวตามาร์. (2542). *การสร้างความหมายเกี่ยวกับชุมชนในกระบวนการค้าป่าข้าวภายใต้บริบทของงานพัฒนาแนววัฒนธรรมชุมชนในจังหวัดพะเยา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการพัฒนาสังคม, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อำพลอย จันตะ. (2557, 10 เมษายน). สัมภาษณ์.
- อินสม ชิโน, (2558, 20 สิงหาคม). ผู้เชี่ยวชาญด้านยันต์ไทใหญ่และไทวน. สัมภาษณ์.
- อุไร ยอดประทุม. (2558, 7 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- อุ (นามสมมติ), (2558, 25 สิงหาคม). สัมภาษณ์.
- เอจัน คันธิสาร. (2558, 15 ธันวาคม). สัมภาษณ์.
- เอื้อน มณฑิธรทอง. (2516). *พระคัมภีร์โหราศาสตร์ศิลปาคม ภาค 1*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครพิมพ์

- แอนเดอร์สัน, เบน. (2552). *ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม* (สมถวิล ลือชาพัฒนพร, บรรณาธิการแปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ฮอล, ดี. อี. จี.. (2522). *ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1*. (วรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคณะ, แปล). กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- Antony, P., William, S., & Steven, K. (2009). *Ethnographies revisited: Constructing theory in the field*. New York: Routledge.
- AungTun, S. (2009). *History of the Shan state from its origins to 1962*. Bangkok: Silkworm Books.
- Burman, M. (2015). *The Burmese and Nawarat*. Retrieved from: <http://ezinearticles.com/?The-Burmese-And-Nawarat&id=9049384>
- Charles, F. K. (Ed.). (1979). *Ethnic adaptation and identity: The Karen on the Thai frontier with Burma*. Philadelphia: Institute for the study of human issues.
- Charles, L. (Ed.). (1999). *Social theory: The multicultural and classic reading*. London: Westview Press.
- Conway, S. (2014). *Tai magic arts of the supernatural in the Shan state and Lanna*. Bangkok: River Book.
- Conway, S. (2006). *The Shan culture, art and crafts*. Bangkok: Bangkok printing.
- Gee, J. R., & Richard, L. W. (2012). *Anthropological theory: An introductory history* (5th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Jaret, C. (1995). *Contemporary racial and ethnic relation*. New York: Haper Collins College.
- Leach, E. R. (1954). *Political system of hight and Burma*. London: The Ashiore Press.
- Michael, E., B., & Sumit, G. (Ed.). (1997). Culture diversity and national in Thailand
In *Government policies and ethnic relation in asia and pacific CSIA study in international security* (pp. 78-82). n.p.
- Niti Pawakapan. (1995). *Making money and merit: Traders in northwest in northwest Thailand*.
A thesis submitted for the degree of Doctor of Philosophy of The Australia National University.
- Paul, H. (2004). *Peoples of the Buddhist world: A Christian prayer guide*. Pasadena, CA,,: William Carey Library.

Renold, C. J. (Ed.). (1993). *National identity and its defenders Thailand 1939-1989*.

Bangkok: Silkworm books.

Sao Sanda. (2008). *The moon princess memories of the Shan states*. Bangkok: River Books.

Sargent, I. (2001). *Twilight over Burma*. Bangkok: Silkworm Books.

Tannenbaum, N. (2001). *Who can compete against the world?: Power-protection and Buddhism in Shan world view*. Michigan: The Association for Asian Studies.